BBK 84 Mol 7-44
D 76

D $\frac{4702420201-255}{N756(10)-89}$ 10-11-89 (Noutăţi editoriale)

ISBN 5-368-00903-8

© Ion Druţă, 1989
© Prefaţă Ion C. Ciobanu
© Prezentare grafică Serghei Maiorov, 1989

CUVÎNT DESPRE ION DRUȚĂ

În eseul „Lumea lui Cehov" Ion Druță scrie: „Cineva zicea că ironia este zîmbetul cu care creatorul cercetează o buburuză".

Sînt scriitori care au început, au continuat și și-au încheiat opera pe același ton, ironizînd, veselind lumea. La început se credea că și Ion Druță este un astfel de scriitor — vesel, cu șfichiul ironiei pe buze, cu umor fin, bun ca să distreze cititorul.

Proza moldovenească, prin anii cincizeci, cînd și-a făcut apariția Ion Druță în literatură, era încă fără Negruzzi, fără Creangă, fără capodoperele secolului XIX. Era deci mai mult decît o proză tînără. Și debutul lui Ion Druță venise prea neașteptat, ca să nu i se caute acestui autor un dascăl, un îndrumător literar. După prima carte, volumul de schițe și povestiri „La noi în sat", cît pe ce să i se găsească nași literari: Cehov, Serghei Antonov, O. Henry. Dar o întorsătură bruscă a scriitorului vesel le încurcă ițele tuturor exegeților. Ion Druță vine cu „Dor de oameni". Apoi cu „Frunze de dor". Duioșie, lirism. Teme multe, subiecte diferite, caractere inconfundabile. Frămîntări. Și peste toate domină poezia, lirismul, duioșia.

E curată viața plugarului, dar e grea pentru dînsul pîinea pe care o crește. Pe atunci țăranii aveau o vorbă ce și-o șopteau la ureche: „Pîinea numai dă în spic și se întoarce cu fruntea spre gară".

Ion Druță crescuse pîine. Văzuse cum se întoarce pîinea cu fruntea spre gară. Tocmai în acele timpuri mi s-a destăinuit odată scriitorul: „Eh, cît de lungă este o zi de vară la prășit! Arde soarele, ziua de lucru ține 16—17 ore. Și tu tot dai și dai cu sapa, dai pînă amețești, pînă te sleiești". Așa era viața trudnicilor țărani. Nu știam noi, acei mai tineri, de ce această lume de la țară e lipsită de pașapoarte. De ce plugarilor li se mătură și gozul din pod. De ce le este ziua-muncă goală. De ce n-au voie să strîngă nici spicele de pe miriști.

Pe fruntea acestor țărani va sta întotdeauna nimbul jertfirii. Mumitorii trebuiau să îmbrace armata, s-o înarmeze. Să toarne metal, să scoată fier și cărbune, să conducă trenurile și tancurile. Și pe fruntea lor strălucește nimbul marii victorii asupra fascismului. Dar

armata tranșeelor, de la cercul polar pînă la Marea Neagră, era a țăranilor.

Ion Druță cunoștea viața acestor țărani. O s-o găsim la el în toate cărțile. O să ne întîlnim cu ei vii sau morți. O să-i aflăm în ploaie și pe ninsoare. Paznici în bordeie la cîmp și zgribuliți la aria de paie. Ori arînd ca Gheorghe Doinaru. La coarnele plugului, apoi brăzdînd haturile cu tractorul, ca ginerele lui Onache Cărăbuș. O să-i găsim așteptînd poșta de pe front în „Frunze de dor" și cutreierînd drumurile, ca moș Bulgăre și ca Onache Cărăbuș, în „Povara bunătății noastre". Și furînd un sărut al poeziei din aroma fînului într-un loitrar ce înoată sub lumina lunii în „Balade din cîmpie".

De unde atunci într-o viață atît de grea se mai iscă poezia? De ce ni se strînge inima de dor, de curățenie, de cea mai sfîntă dragoste, cînd observăm, împreună cu Gheorghe Doinaru, floarea de brîndușă din buzunărașul de la bluzița Rusandei?

— La arat, bădiță?

— Au răsărit brîndușele, Rusandă?

Asta o spun ochii, o spun inimile acestor doi tineri. Nimic, nici un cuvînt concret, banal despre dragoste. Și atît de mult se spune dincolo de text.

La despărțirea lui Gheorghe de Rusanda ni se va strînge inima și ne vom întreba: de unde vine poezia, de unde vine puritatea?

În raportul lor eroii lui Ion Druță veșnic pun pe cîntar omenia și frumusețea lor morală, care se află într-un conflict permanent și necurmat cu neomenia și neadevărul.

Pe vremuri oamenii cumpărau de la tîrg, de la iarmaroace ulcioare, gavanoase de lut. Și nu era nici un gospodar care să nu-și încerce cumpărătura. Ridica din căruță vasul, îl curăța de paie și îl încerca cu degetul cum sună. E întreg, n-are nici o crăpătură, nici o fisură ascunsă.

Prin cîte n-au trecut Ion Druță și eroii săi! I s-a spus că-i un scriitor patriarhal, nu vede noul din viață, nu acceptă progresul, mai ales progresul tehnocraților. Astăzi acei cu progresul ar fi nespus de fericiți ca toți oamenii pămîntului să fie feciori devotați ai gliei pe măsura lui Gheorghe Doinaru și a Rusandei, în rînd cu Onache Cărăbuș și Vasiluța, alături de Pavel Rusu și mătușa Ruța. Fiindcă pe umerii acestor plugari se ține pămîntul, hărnicia și bunacuviință.

Ion Druță e un scriitor al ideii. Dar al ideii nedespărțite de veșmîntul ei artistic. Oalele, burluiele, ulcioarele și gavanoasele de lut au dispărut. Astăzi țăranii cumpără cratițe de metal smălțuite. Și nu le mai cercetează cum sună. Dar ar fi o mare greșeală să credem că ei nu controlează viața, nu-i încearcă ideile pe o parte și pe alta, ca să vadă cum sună — a plin ori, ca pe vremuri, a gol, a boștură.

La debutul nostru literar n-avem de unde ști că Dostoevski a lăsat în scris una din cele mai profunde observații despre literatură: ideile autorului trebuie să se dizolve în eroi, în pînza artistică. Asta a spus-o marele Dostoevski. Dar el la vremea aceea lipsea

din biblioteci. Mulți lipseau pe atunci. Și Esenin, și Bunin, și Babel, Creangă și Eminescu, Negruzzi și Mateevici. Foarte mulți lipseau. Dar izvoarele creației își au legile lor nescrise. Mai există și intuiția talentului.

Am fost martorul unor zămisliri din creația lui Ion Druță. Și aș vrea să destăinuiesc de unde izvorau unele opere, pe care noi, pe drept cuvînt, le numim astăzi un început nou în proza moldovenească. Da, la Ion Druță frămîntul pornea de la ideea de Frumos. Seri la rînd discutam cîtă artă și cît gust pune o femeie la țară într-un covor, într-un lăicer sau păretar. Și deodată Ion Druță s-a apucat să vorbească de arta irepetabilă și căutările chinuitoare ale fiecărei femei, ale oricărei gospodine, cînd se apucă să picteze niște flori pe hornul din casă. Ca să nu se repete, ca să nu i se asemene florile cu ale vecinei, gospodina visează toată viața florile Frumosului. Ideea aceasta a dat naștere povestirii cu acest subiect. Dar autorul n-a rămas satisfăcut. Au urmat apoi „Frunze de dor", „Sania". Frumosul ca operă de artă! În căutarea Frumosului pe calea creației. Se înțelege, și urîtul este o categorie estetică. Și Ion Druță, răzbătînd anevoios prin toate obstacolele anilor de stagnare și de sociologism vulgar, care renăscuse din nou proletcultismul, a luptat ca nimeni altul și cu urîtul din viață. Vreți să descifrați măștuirile și falsul anilor de stagnare, priviți și dezghiocați comedia tragică „Cervus divinus".

Încă nu era tipărită cartea „Frunze de dor", dar scriitorul reușise să cumpere de la anticariat cartea „Fuga lui Tolstoi". Fierbea în acea carte tot globul pămîntesc. Toate ziarele, toate agențiile de presă din lume curmaseră pulsul planetei și urmăreau pas cu pas, localitate cu localitate, vorbă cu vorbă, informație cu informație, oridemunde ar fi venit ele — toate știrile se roteau în jurul lui L. N. Tolstoi. Cînd a plecat, unde s-a oprit, la ce oră, cu cine a vorbit, cine l-a încălzit.

Nu ar fi adevărat dacă aș spune că mă așteptam de la Florile de pe lîncă să crească mai tîrziu minunatul roman-poem „Frunze de dor". Atunci lunga așteptare n-a durat prea mult. Dar întruparea emoțiilor zguduitoare din cartea „Fuga lui Tolstoi" a venit pe masa mea de scriitor cu atît de mare întîrziere, încît m-a pus pe gînduri. Cînd stai de vorbă cu o carte, stai de vorbă și cu gîndurile tale. De ce e atît de mare întîrzierea? — îmi puneam întrebarea. Nu putea fi vorba de o criză de creație. Prozatorul scrisese povestiri, nuvele, romane, piese de teatru. Lucrase din plin, chiar în ciuda criticilor tendențioase și incapabile. Am greșit sau am nimerit, dar trebuie să spun adevărul: convingerea mea a fost că autorul nu putea păși pe o nouă treaptă în creație așa atît de lesne și ușor. Trăise ani și ani de zile în șir cu alți oameni. În vreme de pace, în ani de război, în nuvele și povestiri, în romane și piese de teatru, în orice împrejurări, în orice genuri literare el se luptase cu teme și subiecte luate din viața rurală. În „Întoarcerea țăranci în pămînt" autorul trecea în altă lume. Chiar o simplă trecere de la viața rurală la o viață orășenească, cu atît mai mult la o viață intelectuală, cere un mare efort pentru orice scriitor. Dar

să pătrunzi în lumea lui Lev Tolstoi, a unui creator de geniu, a unui gînditor și intelectual fără egal în epocă... S-au scris sute de cărți despre acest om, despre acest scriitor de geniu. Figura lui se înalță ca un munte. Veneau de pe alte continente măcar să-l vadă. Titanul de la Iasnaia Poliana! Chiar el, acest titan, a rîs de cele două americane bogate, care i-au venit nepoftite în vizită. Hm, au trecut oceanul, ca să vadă un moșneag țicnit. Și cum au venit proaste, tot proaste au și plecat. Așa a comentat Tolstoi vizita americanelor. Adevăratul Tolstoi era altul. Mahatma Gandhi a ridicat și a unit cu teoria lui Tolstoi o Indie de 500 de milioane, pregătind scăparea ei de sub jugul colonial englez. Începea o pagină nouă în creația lui Ion Druță. Ea va fi verificată și demonstrată în romanul istoric „Biserica albă". De la conacul podit cu scînduri, în care sălășluiește dușmanul luxului și al dezmățului, contele și țăranul, gînditorul și scriitorul de geniu, pînă la omul grație căruia se spunea că în Rusia domnitori sînt doi — Lev Tolstoi și Nicolae „vtoroi", de aici Ion Druță ne duce în luxul orbitor al palatelor dregătorilor din împărăția rusească — țarina Ecaterina II, Potiomkin, Rumeanțev...

Se strămută de la Petersburg la Iași, cercetează hrisoavele împărăției, intrigile diplomaților, vitejia și jertfa ostașilor, viața cocioabelor muruite cu lut, cocioabe ce au nimerit între focurile celor două mari imperii, ale Rusiei Țariste și Porții Otomane. Creația lui Ion Druță, după cum vedem, a crescut și s-a rotunjit an de an ca circumferințele unui copac sănătos și viguros.

Sînt scriitori care evoluează ciclic. Un timp îndelungat scriu numai nuvele. Apoi numai romane. Cînd trec la dramaturgie, rămîn în prizonieratul acestui gen și se îndepărtează cu totul de proză sau poezie. Scriitori cu mari virtuți literare se dedică o viață întreagă numai unui anumit gen de literatură — nuvelei de proporții, romanului, povestirii și schiței, romanului istoric, romanului fantastic, romanului de gen detectiv.

Ion Druță își crește copacul său roditor atît de bine și echilibrat, încît niciodată nu plătește tribut modei sau conjuncturii literare. Cînd îl căutăm pe Ion Druță printre nuveliști, îl aflăm numaidecît printre acei care ilustrează și codifică prestigiul acestui gen. Cînd sînt enumerate numele ilustre ale dramaturgilor din țară, îl întîlnim și pe cel al pămînteanului nostru.

La capitolul romanului istoric, la proza inspirată din teme rurale, el este de asemenea prezent mereu. S-ar putea spune că Ion Druță e egal în toate.

Primele două povestiri scurte și le tipărește în 1951 în revista „Octombrie". Ultima povestire de acest gen, „Samariteanca", o găsim publicată în revista „Orizontul" în 1989. Lucrează la romane și piese de teatru, dar nu se îndepărtează nicicînd de genul povestirii scurte, indiferent de vorbele ce se vîntură că e în dizgrație acest gen, că a scăzut prestigiul lui în lume și la noi în țară.

În cele mai mari literaturi teoreticienii vorbesc deschis: romanul a înghițit povestirea scurtă.

Ion Druță dovedește că povestirea scurtă, ca și pe vremea lui Cehov sau Maupassant, nu poate fi înghițită de nici un gen literar. „Toiagul păstoriei", „Samariteanca" continuă nuvelistica autorului pe făgașul ei firesc, propriu genului, dar cu o optică nouă a sondajului și investigației, fiindcă nuvelistica de la urmă e orientată mai categoric spre meditații filozofice și simboluri etice.

Un înțelept dascăl universitar le spunea studenților săi: „Nu citiți cărțile bune... Fiindcă n-o să vă ajungă timp ca să le citiți pe cele foarte bune". E greu să urmezi acest sfat..

Ion Druță însă are un deosebit simț de a se orienta spre cărțile foarte bune. El, înaintea altora, știe să deosebească esențialul de neesențial. Simte mai puternic și mai devreme momentele de criză din viață. Caii încă nu dispăruseră din grajdurile colhozurilor, dar el dădea alarma, avertiza... Monumentele vechi, mănăstirile și bisericile încă nu fuseseră părăsite de cărți și de podoabe, mai aveau încă geamuri și acoperișuri, dar el dădea alarma. Criza morală, criza ecologică, criza ce s-a creat în domeniul istoriei, în aria limbii noastre el le sesizase cu un ceas mai devreme decît mulți dintre noi, cei care ne ciocneam zilnic cu aceste fenomene la fața locului.

Subliniez acest lucru, fiindcă scriitorii din generația lui Ion Druță și, mai ales, condeierii mai tineri vedeau în tot ce face scriitorul mai mult modalități literare, meșteșug și măiestrie artistică, selectarea sigură a detaliilor sugestive, dar prea puțin îngăduiau asupra sensibilității, asupra forței de pătrundere a acestui autor în momentele de criză, în problemele critice ale vieții.

Și încă un lucru ne scapă din vedere la acest scriitor: disciplina lui de muncă. În anii 50, la începutul erei noastre, Seneca spunea că omului nimic nu-i aparține, el are numai o singură avere proprie — timpul pe care îl trăiește. Dar cine prețuiește această avere? Nu numai străinii, ba nici cei mai buni prieteni nu se gîndesc la această avere, cu toate că știu prea bine că viața e ireversibilă, că fiece clipă risipită fără rost nu poate fi recuperată niciodată, fiindcă timpul curge ca o apă și e fără depozit, nu-l poate pune nimeni la păstrare... Dar așa-i viața. Facem economie nu cînd ne este sacul plin, ci atunci cînd observăm că făina e pe fundul tăbultocului.

Asta este atitudinea noastră față de unica avere ce ne aparține. E o atitudine risipitoare. Și cînd cineva vrea să se apere de această risipă, îndată este etichetat ca un om cu caracter nu prea sociabil.

Ion Druță încă din anii primelor cărți căuta să-și chiverniseasscă timpul. Se izola la casa vreunui pădurar, pleca în liniștea Carpaților. Munca literară îi impunea aceste izolări. Da, viața are prea multe ispite frumoase și trebuie să ai putere de voință ca să nu te lași pradă tumultului ei gălăgios.

Fără disciplină de muncă, fără un regim aspru, profesionismul degenerează în diletantism. „Diletto" — plăcere — de la italieni vine cuvîntul „diletantism". Să lupți cu textele cărților tipărite, să le redactezi din nou, să le frămînți an de an, să le schimbi uneori pînă și titlul... Să te desparți de un moș Bulgăre... La asta se încumetă numai

un adevărat profesionist al condeiului, care e în stare să învingă autoritatea operei tipărite, recunoscute de cititori și apreciate de critica literară.

Urmărită sub acest aspect, al perfecționării continue, metoda de creație a lui Ion Druță ne demonstrează o adevărată lecție de exigență literară. Fără teme și subiecte senzaționale, fără exerciții frapante și alambicate ca formă, proza și dramaturgia lui Ion Druță, prin talent și trudă, s-au impus în țară și dincolo de hotarele Patriei noastre.

Ion C. Ciobanu

HORODIȘTE

„Călătorule, vorba nu-mi va fi lungă, oprește-te pentru a o citi. Aici, sub această piatră, odihnește o mîndră femeie. Și-a iubit bărbatul, a avut doi feciori, pe unul l-a luat cu sine, altul a rămas să-i țină locul în lume. A fost frumoasă la umblet, aleasă la vorbă și a știut a toarce. Terminat. Pleacă."

(Inscripție pe o piatră funerară din epoca Imperiului Roman. De notat că la romani torsul era nu numai o îndeletnicire casnică, ci și dovada unor rare calități sufletești.)

I

Tata era de felul lui din Slobozia, un sat de răzeși de pe malul Nistrului, așezat la vreo cincisprezece verste mai sus de Soroca. Nu țin minte — ori că mi s-a povestit, ori că am citit undeva că satele de răzeși de pe malul Nistrului au fost întemeiate de Ștefan cel Mare, cu oșteni arțăgoși și iuți la încăierare, pentru că, dacă turcii ori tătarii vor trece Nistrul, să se poată descurca pînă va sosi oastea domnească. Nu știu dacă a fost întocmai așa, cît despre tata, el, într-adevăr, era plin de demnitate, arțăgos și încăpățînat, încît în cei optzeci și ceva de ani pe care i-a trăit, puțini s-ar fi putut lăuda că l-au făcut pe badea Pentelei, cum i se zicea la noi în sat, să se dea oleacă mai încolo ori mai încoace, în afara locului pe care și-l alegea singur.

M-am născut însă eu, ca și toți ceilalți ai noștri, în Horodiște, și asta e de acum o altă poveste — cum de-a ajuns tata să se însoare și să-și ridice casă la vreo douăzeci de verste mai spre apus de satul natal.

Părinții tatei, cu toată răzeșia lor, erau oameni sărmani, aveau o casă plină de copii, care, cum se ridicau, își găseau singuri rost prin lume, muncind ba la unii, ba la alții. La școală tata nu a umblat, pentru că nu a fost dat atunci cînd era bun de școală, iar mai apoi n-a vrut să învețe din mîndrie, primindu-și soarta fără a cerca s-o cîrpească pe ici, pe colo. Știa doar a se iscăli: a învățat asta făcînd armata la împăratul Nicolae, dar semna automat, într-un fel de înfrigurare, și după ce-și punea iscălitura, nu era în stare să deosebească o literă de alta.

Socotea, în schimb, foarte bine și, spre marea noastră zavistie, desena frumos cai — cai la păscut, cai la arat, cai alergînd cu sloboda prin cîmp fără frîu, fără căpăstru.

De altminteri, patima asta a lui pentru artele frumoase l-a și adus din Slobozia în Horodiște. Tînăr fiind și tot căutîndu-și un rost pe lume, a ajuns la un moment dat boiangiu. Umbla la cîștig, cu un moș tot de acolo, din Slobozia, căci boiangiii de pe Nistru ajunseseră la o faimă atît de mare, încît erau tocmiți prin satele unde se lucrau biserici. În Horodiște tocmai se ridicase lîngă bisericuța cea veche, din bîrne, una nouă, și biserica cea nouă l-a adus pe tata în satul unde i-a fost dat să-și trăiască o bună jumătate din viață.

Mama era dintr-o familie de ucraineni nimeriți într-un sat moldovenesc și moldovenizați aproape cu totul — numai bătrînul Sioma Tverdohleb, bunelul, pînă la moarte n-a vrut să scoată o vorbă pre limba noastră, cu toate că înțelegea destul de bine despre ce se vorbea în jurul lui. Avea o familie mare, pe lîngă mama erau încă cinci fete și trei băieți, dar trăiau, după cîte înțeleg eu acum, destul de bine — numai ograda casei lor avea aproape un hectar, fiind hectarul cela chiar de la vale de biserică, peste drum, apoi țineau desetine pe delniță, vite, stupi.

Lucratul bisericii o fi fost pe vremea ceea o mare minune — de dimineață pînă sara o fi tot venit horodiștenii să caște gura. După care, într-o bună zi, o fi apărut și mama, fată tînără și curioasă pe atunci. S-o fi oprit în prag, o fi zărit un boiangiu roșcovan care tocmai vopsea pervazul la una din ferestre, și apoi las' că domnitorii știau pe cine să așeze pe malul Nistrului, acolo, între pietroaiele celea...

Părinții și toate neamurile mamei nici că vroiau să audă de boiangiu, dar tatei puțin îi păsa de cele ce se credea în Horodiște despre dînsul, și iată că într-o noapte mama fuge de acasă și în zorii zilei ajung amîndoi la Slobozia. Biata mamă — se făcea albă la față și tremura ca un fir de mohor cînd își amintea zorii zilei celeia de demult. Zicea că s-ar fi înecat în Nistru, de n-ar fi avut noroc de-o soacră priitoare și omenoasă, care, îndată ce a văzut-o pășindu-i pragul casei, a îmbrățișat-o, a plîns împreună cu ea, și o viață întreagă, în măsura puterilor, a apărat-o de dragostea și furia feciorului său.

De unde au avut, de unde n-au avut, le-au făcut o bucățică de nuntă. Din Horodiște, din partea mamei, n-a vrut să vină nimeni. Asta, pe semne, l-o fi înfuriat pe tata, care, firește, rîvnea și la ceva zestre. La masa cea mare, a cinstit și el puțin, a chemat mireasa afară, după casă, și i-a dat două perechi de palme pe care mama le-a ținut minte cît a trăit. Și poate nu atît zestrea, cît feleșagul l-o fi luat înainte, pentru că răzeșii de pe Nistru, cînd închină un pahar, nu fac mare deosebire între turci, tătari și oameni care vin să-i slujească cu dragoste și credință o viață întreagă.

În duminica ceea, cînd s-a făcut nuntă în Slobozia, bunelul Sioma a zăcut pe laviță, înțepenit, nedreptățit, înjosit. Mai spre sară, cînd, de obicei, tinerii se întorc de la cununie, a trimis să i se aducă o sorocoucă de votcă și abia după gustarea acelei băuturi înțelepte a început a se trezi în el durerea cea mare, pentru că Sofiica era copilul cel mai harnic și mai ascultător în casa lui. O iarnă întreagă a tot fiert într-însul, scoțînd abia cîte două-trei vorbe pe săptămînă, iar prin postul cel mare, cînd se apropia marea epopee a răstignirii omului de către om, a trimis-o pe Vasiluța, sora mai mică a mamei, să vadă ce-o fi făcînd Sofița lor acolo, pe malul cela prăpăstios al Nistrului.

Începuse tocmai a se desprimăvăra, și biata Vasiluță vreo două-trei zile a înotat prin glod încolo și înapoi, iar noutățile pe care le-a adus au fost cît se poate de triste. În cele din urmă, frații mamei, pentru că pe vremea ceea numai feciorii aveau dreptul de-a moșteni pămînt, au cedat o parte de grădină în folosul tatei. Tata n-a stat mult pe gînduri și în felul acesta a apărut, peste drum de biserică, o casă așezată cu spatele spre drum, cu fața la soare, și acea închipuire de paie și lut a tot stat ani și ani în mijlocul Horodiștei, pînă i-a sosit și ei ceasul.

Toate acestea, firește, sînt din auzite, pentru că atunci cînd am apărut și eu pe lume casa noastră domnea de una singură în ograda de la vale de biserică. Bătrînul Sioma murise, bunica trăia într-o căsoaie ridicată în preajmă, iar tata ajunsese de acum horodiștean în toată puterea cuvîntului. I se zicea, spre cumplita lui furie, Pentelei a Siomoaiei, Siomoaia fiind bunica. Să-i spui ginerelui că-i al soacrei, asta puteau să ți-o facă numai

cei din Horodişte, şi asta tata n-a vrut să le-o ierte consătenilor pînă la moarte.

Şi iară revenim la mama, la acest cuvînt frumos, rotund, pe care noi mai mult îl cîntăm decît îl rostim, şi uneori se pare că tot ce-a fost mai frumos şi mai măreţ plăsmuit în faşa limbii noastre e legat de acest cuvînt. Eram mezin, al patrulea copil, ori, cu cele două surori ce-au murit de mici, al şaselea, aşa încît, atunci cînd m-am ridicat şi eu copăcel, rămăsese puţin din frumoasele gîţe negre pe care le avusese mama de fată mare. Mai erau însă tineri şi plini de viaţă ochii negri, faţa bălaie, încununată de un zîmbet plin de bunătate — sfinte Dumnezeule, atîta bunătate creştinească, atîta bunătate omenească, încît orice cerşetor, ori pui rătăcit de cloşcă, orice fir de iarbă călcat de roţi pe-o margine de drum găseau înţelegere şi compătimire în inima ei.

Aş zice că era harnică şi silitoare ca o furnică mama, dar nu ştiu ce fac furnicile acolo în furnicarul lor iarna, pe cînd mama iarna întreagă torcea, ţesea, cosea, cîrpea, iar de cu primăvară şi pînă toamna tîrziu basmaua ei albă, căci purta basma albă, zbura ca o pasăre — ba e în casă, ba e afară, ba e în Cubolta, unde ne erau hectarele, ba se întorcea în amurg, albind uşor pe o dungă de deal, în seninul serii; alerga, pentru că avea, cum zicea ea, copii, şi azi, gîndindu-mă la pasărea ceea albă a copilăriei mele, nu pot spune că am văzut-o măcar o singură dată, măcar o singură clipă, stînd pe-o ramură, lîngă cuibul său.

Îşi avea, totuşi, bucuriile sale. Îi plăcea, de-o pildă, măcar o dată pe zi, măcar o jumătate de oră, să treacă pe uliţele satului, pentru a vedea ce mai face lumea. Nu ştiu cum se întîmpla, dar cînd se ducea, mă lua şi pe mine, şi-mi plăcea grozav să mă ţin de mîna ei, pentru că în felul mamei de-a vorbi cu unul şi cu altul simţeam cum oscilează glasul ei de la gingăşie la simplă cuviosie, de la dragoste la compătimire, de la compătimire la mirare, la nelinişte, şi apoi, la întoarcere, căutam tot drumul s-o descos, să aflu de ce cu omul cutare a vorbit într-un fel, iar cu femeia lui — mult mai altfel.

De obicei, ţăranilor nu le-a fost lăsat timp liber pentru plimbări şi chiar atunci cînd ies şi ei în sat, să vadă ce mai face lumea, îşi găsesc un mic elenci, ca să nu umble cu sloboda — unuia îi întorc ciurul, de la altul împrumută

dîrmoiul. Ne duceam dar și noi prin Horodiște cu treburi de felul acesta. Înainte de a fi ieșit din ogradă, mama îmbrăca o haină mai bunișoară, își punea un bariz curat, pe care îl lega sub bărbie, mă speria și pe mine cu cîte-un pumn de apă rece și se făcea cu pieptenele spre chica mea deasă și aspră ce stătea pururea în picioare, așa încît în fotografiile din copilărie semănam cu un pui de arici stîrnit din culcuș.

Și iată-ne mergînd, eu cu mama, pe ulițele satului. Necazurile și frămîntările oamenilor roiesc ca albinele în jurul nostru, sute și mii de pătărănii, vorbe de duh, șoapte, scurte lăcrimări într-un colț de basma. Firește, marea fierbere ce se petrecea în jurul meu depășea mintea unui copil, dar îmi plăcea să asist la acest teatru nesfîrșit, cu cortina veșnic ridicată, îmi plăcea atît de mult, încît chiar și iarna, cînd veneau la mama femei cu torsul, ori cînd intra cîte o vecină să-i tragă cărțile, pentru că mama știa să ghicească, de fiecare dată mă pomeneam cu urechea ciulită, și patima asta pentru pătărăniile lumii mi-o fi rămas, cred, încă de pe vremurile cînd mergeam cu mama de mînă pe ulițele satului.

— Hei, Sofiță dragă, d-apoi ce nu treci și pe la mine să mă vezi ce fac?!

Și iară ne oprim, și mai intrăm într-o ogradă, ne mai așezăm pe-o prispă, și după ce se vorbea de cîte în lună și-n stele, pentru că așa e firea moldoveanului — a le lua pe toate pe departe, cu cît mai pe departe, cu atît mai bine; și tot așa, din una în alta, se ajungea și la copilul ce se ținea de fusta mamei.

— Sofiță dragă, d-apoi aista al cui să fie?

Mama zîmbește puțin jenată, abia cu colțul buzelor, pentru că glumele sînt glume, iar copiii ei rămîn a fi copiii ei, și ochii lumii, o, acești ochi ai lumii...

— Al meu, al cui să fie...

— Da ce-o pățit că n-are dinții dinainte? O fi dormit cu mămuca pe cuptor?!..

Mama rîde și n-o lasă să-și ducă proasta glumă pînă la capăt:

— Nu, că el cu mămuca nu doarme, el își are cuptorul lui...

— Păcat că și-o pierdut dinții... Încolo — frumușel cum nu se mai află...

Odată, cînd ne întorceam de pe undeva, țin minte că

am întrebat-o pe mama ce i-a venit mătușii celeia să spună că-s frumos.

Mama s-a oprit foarte mirată:

— Da de ce să nu zică așa?

— Care frumos, cînd, nu vezi? — și fruntea, și nasul, și obrajii mi-s numai pistrui...

Mama a rîs atunci pe marginea aceea de drum — a rîs încet, îndelung, cum n-o mai văzusem pînă atunci să rîdă. Toată ziua ceea a umblat senină, dragostea ei pentru mine creștea ca o pîne de grîu curat. Mai apoi, cînd o vedeam gătindu-se să plece pe undeva, o rugam să mă ia și pe mine. Și mă lua, colindam satul în lung și în lat, stăteam răbdător ore întregi, așteptînd cînd vor ajunge cu vorba și la mine, iar cînd, în cele din urmă, eram și eu întrebat de cîte ceva, nu știu cum se făcea că orice aș fi zis, porneau a crește zîmbete în jurul nostru.

— Să-i rămîie de cap! ziceau cumătrele, și, pe semne, o fi spus-o vreuna într-un ceas rău, pentru că patima de-a vedea o lume senină în jur mi-a rămas pentru totdeauna.

2

Cu toate că eram patru copii în familie, nu atît patru eram, cît doi și iară doi. Atunci cînd eu și sora Aniuta, mai mare cu doi ani decît mine, am ajuns buni de școală, ceilalți doi frați erau de acum flăcăi ieșiți în sat. Pavel se și însurase, făcea armata, iar Gheorghe, cu doi ani mai mic, zbîrnîia să se însoare și el. Tata — cînd la deal, cînd în cărăușie, chirie, mama nu-și afla locul, căci toată gospodăria era pe capul ei, iar noi, cei mici, lăsați de capul nostru, o duceam de minune în acea frumoasă împărăție care se numește copilărie...

Cîteva veri ne-am tot jucat, copiii din mahala, lîngă biserica cea veche, și țin minte că eram în mare cinste între tovarăși, căci, micuț fiind, mă puteam strecura prin gratiile de la fereastră înăuntrul bisericii, să smulg douătrei fire aurite din niște odăjdii preotești vechi, așternute pe-o măsuță în altar. Era o întreprindere riscantă, pentru că se întîmpla să dea peste noi moș Andrei, clopotarul. Copiii, de obicei, se risipeau fuga pe la casele lor, lăsîn-

du-mă singur în biserică, și eu stăteam pînă venea tata să mă scoată, pentru că, umflat de atîta plîns, nu mai puteam ieși pe acolo pe unde intrasem.

Din păcate, tovarășii mei de joacă erau de sama surorii — care cu un an, care cu doi, care cu trei ani mai mare, și tocmai cînd îmi era lumea mai dragă, mă pomenesc la un început de toamnă buhăind lîngă poarta școlii. Stăteam trădat și uitat de lume, tovarășii mi s-au dus să învețe alfabetul, pe cînd eu abia împlinisem cinci ani. În începutul cela de toamnă, țin minte, mama meliția niște cînepă lîngă gard și am tot bocit eu zi de zi lîngă meliția ei, pînă ce a răzbit-o pe biata mamă. Și-a scuturat umerii de colb, și-a pus un alt bariz, m-a luat de mînă și a pornit cu mine spre școală.

Director al școlii era unul Rusu, soția lui — tot învățătoare, se numea Rusoaica, și mama se avea de bine cu Rusoaica ceea, precum se avea de bine cu lumea întreagă. Ce-o fi tot vorbit mama cu soția directorului nu știu, pentru că am rămas să aștept la poartă, dar s-a întors mama mult mai veselă decît a intrat. În aceeași sară fratele Gheorghe s-a apucat să mă tundă cu un foarfece mare, făcut la țigani pentru tunsul oilor, dar înainte de a mă tunde chilug, bădica Gheorghe mai întîi m-a tuns „polcă", pentru că visa să-și însușească vreo cîteva meserii mai importante, inclusiv frizatul, și neavînd clientelă, învăța meseria asta pe căpățîna mea, făcîndu-mă să stau înțepenit cîte trei ceasuri pe-un scăunaș josuț, pînă cînd i se făcea mamei milă de mine și, smulgînd foarfecele din mînile fratelui, termina tunsoarea așa cum se pricepea ea.

Primul meu mare necaz la școală a fost că nu mă puteam așeza singur în bancă — sora împreună cu prietenele sale puneau mîna și mă aburcau sus. A fost bine o lună și ceva, dar mai apoi au venit lungile ploi de toamnă — și eu nu cred să existe pe fața pămîntului un alt loc unde toamna ar fi mai gloduroasă decît în Horodiște. Cît despre încălțăminte — din douăzeci de elevi, poate unul sau doi să fi avut încălțări cumpărate de la tîrg anume pentru dînșii — încolo, purtau opincuțe, felurite vechituri, se întîmpla cîte unul să se repeadă desculț și tremura o jumătate de zi lîngă sobă pînă îi venea sufletul la loc.

Pentru că nu aveam nici eu cu ce mă încălța, mi-a

găsit mama de pe undeva niște vechituri, mult prea mari pentru mine și, cînd mă înglodam cu ele în mijlocul drumului, nu puteam răzbate nici la școală, nici să mă întorc acasă, și atunci tata ce s-o fi gîndit — las'că facem noi altfel.

Într-o dimineață, cînd era vremea de dus la școală, și-a luat căldările, pentru că trebuiau adăpate vitele. Mi-a strigat să ies pe prispă, de pe prispă m-a luat în spinare și, mergînd cu căldările deșarte spre fîntînă, le lăsă lîngă colan și, mai făcînd două-trei sute de pași, mă descarcă în pragul școlii.

Mi-ar plăcea grozav să zic că am fost unul dintre cei mai buni elevi, dar adevărul, sfîntul adevăr, stă alături, făcîndu-mi cu degetul, și zice: nu cumva să spui una ca asta. Aveam un scris pocit, literele se risipeau în rînd ca stîlpii dintr-un gard vechi — care vine înainte, care fuge pe spate, și rară literă să se nimerească a fi fost pusă temeinic la locul ei, iar scrisul frumos era pe atunci calitatea supremă a elevului, și a trebuit să curgă multă apă pe Nistru pînă ce literele mele, așa pocite cum le-a fost dat lor să fie, au început să aibă și ele rostul lor.

Și nici cu aritmetica nu stăteam tocmai bine. Socoteam pe atunci cu bețișoare pe care ni le făceam noi singuri din crenguțe de vișin sau de cireș. Le așezam unul lîngă altul, le legam snopi a cîte zece, a cîte douăzeci, și eu multă vreme nu puteam înțelege — dacă douăzeci de bețișoare și cu altele douăzeci fac patruzeci, iar tu a doua zi, venind la școală, pierzi o bună parte din bețișoare, cum se face că totuși 20+20=40?!

Ne-a fost învățător în primele clase Pavel al Gafiței, feciorul unei vecine, flăcău nalt și frumos, care, pe lîngă toate, mai avea și un scris de-a mai mare dragul. Mai ales mă înduioșa cum scria el litera „D" din numele meu de familie, completînd catalogul. Nu știu cum, dar mi se părea mie atunci, ba mi se mai pare și acuma, că în modul învățătorului de a scrie numele elevului în catalog răzbate un fel de atitudine a dascălului față de ucenicul său. Pavel al Gafiței, credeam eu atunci, n-are decît să scrie cît mai frumos litera „H" din Harabagiu, acesta fiind numele lui. Apoi, credeam eu, învățătorul ar mai fi putut să scrie frumos numele de familie ale rudelor, ale celor mai buni elevi, dar să meșteșugești un asemenea „D" pentru unul care nici la scris, nici

la beţişoare, nici la trîntă nu face mare treabă?!

După primele patru clase familia noastră s-a mutat cu traiul în alt sat şi l-am pierdut pe Harabagiu pentru multă vreme. Iată însă că peste treizeci şi ceva de ani, locuind de acum la Moscova, deschid într-o dimineaţă cutia poştală şi de printre scrisori mi-a luminat deodată un plic cu acel nemaipomenit „D" din depărtata copilărie. M-am bucurat nespus şi mîndru am fost de faptul că firea le-a rînduit pe toate în aşa fel, că, oricît şi oriunde l-ar mîna soarta pe om în nesfîrşitul său calvar pămîntesc, scrisul îi va rămîne pururea acelaşi.

3

Să ne întoarcem însă la vechea noastră şcoală din Horodişte. Învăţam scriind cu grafit pe-o placă — scrii şi ştergi cu mîneca, iară scrii şi iară ştergi, pentru că bani pentru caiete şi creioane rar cine avea. Manualele erau şi ele un adevărat blestem al copilăriei. În clasa a doua ori a treia am rămas fără cartea de citire. Tîrziu, aproape de Crăciun, vine învăţătorul Pavel cu un clit de manuale şi ne spune să aducem bani de acasă — cam cîte cinci lei costa manualul. Era un an greu, dar lumea se trăgea la carte, şi azi doi copii aduc bani şi sara se întorc cu manualul în trăistuţă, mîne mai vin doi cu cîte cinci lei şi clitul scade, se topeşte ca zăpada în pragul primăverii, iar eu vin zi de zi şi tac chitic cînd intră învăţătorul cu manualele în clasă; tac cînd le duce, pentru că iarna, după cum se ştie, găinile nu se prea ouă, iar ouăle erau singura avere a mamei, şi atunci cînd nu avea ea parale, nu aveam nici eu de la cine cere.

Vreo săptămînă şi ceva n-am mai învăţat nimic. Acasă tot aşteptam poate mama, vorbind cu tata, va pomeni de manual; la şcoală mă rugam în gînd Domnului să nu mai vină atîţia cu bani, poate îmi rămîne şi mie manual pînă la urmă, dar vremea trecea şi uite că ieri au fost patru, azi au rămas numai trei, apoi au rămas numai două. Şi într-o zi, cînd încă un cineva a adus un bănuţ şi Harabagiu s-a dus în fundul clasei de i-a dat manualul, întorcîndu-se şi trecînd pe lîngă banca mea, a şovăit o clipă din mers. Cu o mişcare largă, omenească, a arun-

cat ultimul manual pe bancă, în fața mea, și am rămas să port pentru toată viața culoarea, mirozna și foșnetul acelei cărțulii.

* * *

Și iară mă întorc cu gîndul la mama.

Rareori, cînd o visez, o văd stînd pe un scăunaș josuț, la gura vetrei, punînd pe foc, și lumina acelei vetre tot flutură și flutură pe chipul ei îngîndurat. E poate visul cel mai tulburător, pentru că lumina acelei vetre și chipul mamei formau un tot întreg al vieții noastre, și atunci cînd s-a stins mama, sub povara nesfîrșitelor griji ale casei, s-au stins toate sub acoperișul cela de paie. Mult aș fi vrut să-i pot întinde o mînă de ajutor, de aici, din azi, dar viața ei a rămas pecetluită cu tot zbuciumul, cu tot amarul unui destin împlinit și, pentru că i-am fost mezin, și mi-a fost dat să fiu martorul acelei vieți, să caut să schițez măcar în cîteva rînduri cam ce-o frămînta pe mama atunci, în primii noștri ani de școală.

Masa era grija ei dintotdeauna, și, cînd o vedeam pe-o clipă furată de gînduri, știam că se gîndește cu ce să ne hrănească desară, și ce să ne facă de mîncare pentru a doua zi. Era una din grijile ei veșnice, pentru că, într-adevăr, ia cearcă tu, pornind de la cartofi, fasole, puțină făină și puțin frupt, să hrănești un an de zile șase suflete în așa fel ca să se scoale sătule și mulțumite de la masa ta. Apoi urmau ploile, vînturile, veșnicele presupuneri cum vor fi semănăturile — se va putea rupe ceva de la gură pentru a acoperi din cele datorii ale casei ori nu se va putea.

După grija pîinii celeia de toate zilele venea grija sufletului, precum după șase zile de lucru vine duminica, ziua cînd horodiștencele se duc cu colaci frumoși, cu neamurile și cu copiii la biserică, dar, vai, iar răzbat grijile vechi, pentru că colacii frumoși, după cum se știe, pot fi copți numai din făina picluită, așa-zisa frunțea făinii, iar tata nu aducea cu nici un preț făină picluită de la moară, spunînd că popii mai bine o să-i primească colaci din făină rădăvoaie.

După grijile sufletului veneau grijile casei, pentru că, trăind într-un sat de oameni ca Horodiște, trebuie să cauți să fii și tu în rînd cu lumea. De Crăciun și de Anul

Nou trebuie să știi a primi frumos colindătorii și semănătorii, pentru ca în alt an să nu-ți vezi casa ocolită de Pocroave, trebuie să poți face față musafirilor, oricîți ți-ar fi venit, pentru că neamuri aveam destule pretutindeni; cînd e joc în sat, copilul tău trebuie să fie în rînd cu lumea, pentru că altminteri te prinde a vorbi satul de rău.

Satul — iată încă una din marile griji ale mamei, pentru că nu întotdeauna îi plăcea ei ceea ce îi plăcea satului, și nu totdeauna găsea că e bine ceea ce bine i se părea satului. Căuta să tot ghicească pe la cine și-o fi petrecînd fratele Gheorghe nopțile, pe care din fetele satului ar fi primit-o de noră, iar de care nici nu vroia să audă; cu cine din vițele neamului ar fi putut să se încuscrească, iar cu cine nici vorbă nu putea fi. Aici însă îl avea de rival pe tata, și de acum toate grijile se concentrau în jurul tatei. Cam pe cînd se va întoarce el din cărăușie, cîți din bani s-ar putea întîmpla să-i bea, iar cîți ar trebui să-i aducă acasă; pe ce drumuri și la ce oră va intra cu trăsura în sat, pe la ce poartă s-ar putea întîmpla să oprească trăsura înainte de a ajunge acasă, și, vai, o frigea, sărmana, grozav la inimă, pentru că cei doi căluți ai noștri veșnic rodeau ba dintr-o poartă, ba din alta.

Căpetenia tuturor grijilor însă era fratele Pavel, care abia se însurase, își făcuse casă la marginea satului, sub pădure, și în același an a fost luat la armată. Într-un anumit fel, Pavel, ori cum îi ziceam eu și sora, bădica Pavel, era mîndria întregii noastre familii. Înalt, isteț, mîndru, făcuse cîteva clase la liceul industrial din Soroca, primea bursă, dar, nervos și plin de ambiții ca și tata, la prima notă mai coborîtă, care îl lipsea pe un anumit timp de bursă, s-a înfuriat pe toată Soroca și a lepădat liceul. Firește, întors în sat, avea o mare trecere la fete, iar cînd un horodișteau are trecere la fete, nu se poate opri pînă nu se însoară.

I s-a nimerit să facă armata la București, într-un regiment de gardă regală. A fost vai și amar de pielea lui, pentru că dacă armata la români era numai mușt ruială și bătaie, apoi ce-i aștepta pe recruți într-un regiment de gardă regală! Sergenții din Oltenia se topeau de-a fi dat la brazdă basarabeni cu pretenții de demnitate teritorială. Bietul bădica Pavel în primele trei luni

nici măcar nu se răspundea că este viu, apoi prinse a trimite cîte două rînduri întinse pe-o carte poştală, cum îşi înşiră, de obicei, gospodinele albiturile pe sîrmă, pentru că, într-adevăr, ce poate scrie un recrut acasă? Of şi iar of.

Mai în iarnă a trimis prima fotografie. Avea ţinută frumoasă — haine albastre, mănuşi albe, capelă. Din nenorocire, coiful cela ţuguiat îl purta vară şi iarnă. Vara mai era cum era, dar ce te faci iarna cu o tichiuţă ţuguiată care abia ţi ce ţine pe creştet? Mi-l închipuiam cum stă iarna de gardă — mănuşi albe de bumbac, care or fi fiind ele frumoase, dar căldură, mă rog, nu prea ţin, apoi coiful cela ţuguiat. O fi adunat şi o fi tot adunat la frig, pînă ce într-o noapte, cînd făcea de serviciu la palat, a scăpat arma din mîini şi carabina ceea, cum venea de-a dura pe nişte scări, s-a lovit cu patul în treapta de ciment şi i-a crăpat patul ori nu mai ştiu ce i-o fi plesnit acolo. Ei, şi dacă soldaţii mîncau bătaie numai pentru faptul că luciul bocancului nu cobora pînă la buza călcîiului, ce să mai vorbim de un asemenea caz excepţional, cînd îi cade santinelei arma din mînă? Şi încă unde — la palat!

Un străjer a bătut noaptea la fereastră, ne-a sculat din somn să ne spună că s-a telefonat de la Bucureşti, căci tocmai se pusese telefon la primărie. Ne-au sunat de la un spital militar şi-au comunicat că fruntaşul Pavel Druţă e în pericol de moarte şi ar trebui ca cineva din cei apropiaţi să vină de urgenţă la spital. Sfinte Dumnezeule, cît plînset, cît bocet a mai văzut atunci casa noastră!

De dus însă nu s-au putut duce, pentru că nu s-au putut înţelege cine anume să se ducă. Cumnata Ileana susţinea că numaidecît ea trebuie să plece, dar mama, care nu prea avea ochi s-o vadă, zicea că n-are ea ce căuta acolo — auzi tu, a trăit o jumătate de iarnă cu dînsul şi de acum vrea să urce în tren şi să plece, pe cînd ea, care l-a născut şi l-a purtat în braţe, să stea acasă aşteptînd noutăţile pe care i le va aduce nora?

Nu aveau, apoi, bani de drum. Nici cumnata, nici tata nu avea, deoarece biletele de tren costau mult — trebuia să vinzi o vită de la casă, pentru ca doi oameni să facă drumul pînă la Bucureşti, iar vita cum s-o vinzi tu, cînd nici aşa nu prea ai ce lega la iesle?...

De altminteri, bătaia ceea, precum și febra care a urmat-o, parea să-i fi prins bine lui bădica Pavel. Ieșind din spital, a lăsat-o mai moale, iar lăsînd-o mai moale, a fost înaintat în grad, a ajuns caporal și a nimerit la locuri mai bune. În anul următor făceau de gardă recruții, iar el mai pe la stadioane, mai pe Calea Victoriei, mai pe la Teatrul Național în zilele de premieră, mai pe la marile librării din capitală.

Avea patima cititului, apoi o fi ajuns a se înțelege cu proprietarii librăriilor pe la care trăgea adesea. De două ori pe an, la Paști și la Crăciun, cînd venea în concediu, aducea cîte o valiză cu cărți.

Erau niște ediții de format mic, cu copertă moale, colorată, și toate romanele celea, cum am aflat mult mai tîrziu, se numeau „literatură de bulevard". A fost primul meu ospăț literar, și pentru că cumnata Ileana se temea să doarmă singură cît făcea bădica armată, eu eram tocmit să mă duc serile pentru a dormi acolo, în casa lui. Cum ajungeam, prindeam o cărțulie de coadă, mă ascundeam în fundul cuptorului și dăi nainte cu cititul.

Mai ales mă copleșea seria de romane „Femei celebre". Le înghițeam cu nemiluita, iar dacă multe din cele ce se petreceau acolo nu prea erau de mintea unui copil, eu lunecam ușor peste locurile mai delicate, căutînd ceea ce mi se părea mie mai interesant — care și pe care îl urmărește, cînd și unde l-a găbjit, cine și pe cine l-a pocnit în cap cu bastonul cela lustruit.

4

Concediile erau scurte pe atunci — cinci, șapte, zece zile. Și iar se întorcea bădica la regiment, și noi rămîneam în așteptare. Primirea și expedierea scrisorilor era un ritual aproape sfînt. După cîte îmi aduc aminte, era pe vremea ceea cîte un poștaș pentru două-trei sate. Noi aveam un poștaș împreună cu Plopii ori cu Sudarca, pentru că aceste trei sate veșnic se mîncau ele înde ele, împerechindu-se ba așa, ba altminterlea.

Pe atunci factorul poștal era un înalt funcționar de stat, avea cal, trăsură, și de împărțit scrisorile pe la case nici vorbă nu putea fi. Venea o dată pe zi cu ele la primărie și cine era de față își primea scrisoarea —

celelalte erau vărsate înapoi în geantă, poștașul urca în trăsură și pleca, urmînd ca de abia a doua zi să mai vină o dată la primărie, pentru a-i striga pe acei ce aveau scrisoare.

Toamna și primăvara, cînd drumurile rămîneau desfundate, el ajungea la Horodiște sara tîrziu, uneori chiar pe întuneric. Mama se pricepea ca nimeni altul să pescuiască scrisorile fratelui — ori se repezea ea însăși, ori poruncea prin cineva, dar în cei trei ani cît a făcut bădica armată, nu țin minte ca măcar una din scrisorile lui să nu fi găsit pe careva de-ai noștri la primărie. Mama ar fi murit de durere dacă ar fi aflat că a fost o veste de la Pavel și nu ne-a găsit pe nici unul. Cineva dintre marii scriitori afirmase că primul copil provoacă un fel de nebunie în viața părinților, și mă tem că în Horodiște această afirmație se adeverea în modul cel mai strălucit.

Fiind încă prea mic, iar primăria prea departe, pînă la o vreme am fost scutit de corvoada scrisorilor, dar a venit într-un sfîrșit de primăvară o zi cînd mama ori spăla, ori că avea ceva de copt, dar nu se putea repezi la primărie după scrisoare și nici nu avea prin cine porunci. Pe de altă parte, avusese niște vise urîte — visele, presimțirile de tot felul erau o carte a ei pe care ea nu mai ostenea s-o tot frunzărească și, încurcată de toate astea, m-a întrebat — poate mă reped la primărie. Eu, firește, am zis că nu mă duc, pentru că unde s-a văzut copil în Horodiște să se ducă îndată cum este trimis undeva. Mama n-a stăruit, dar a durut-o pentru că n-am vrut să mă duc. Am văzut cum au trecut peste fruntea ei norii unei grele amărăciuni. Și, pentru că a durut-o, dar n-a stăruit să mă mai trimită o dată, s-o fi trezit rușinea în mine și am început a aduna obiellele, sforile, mănunchețele de paie pe care le puneam sub talpă să nu mă ajungă frigul la picioare — era o ceremonie lungă și plictisitoare de moarte încălțatul pe vremea ceea.

Mă grăbeam, pentru că pînă la primărie aveam a trece printr-o rîpă, zisă rîpa Pacheloaiei, o prăpastie adîncă, plină cu tufe de boz, cucută și gînduri rele. Primăvara și toamna locul cucutei și al bozului îl țineau renumitele gloduri ale Horodiștei, și cînd preotul la biserică, în predicile duminicale, prevenea lumea cam ce i-o fi

De altminteri, bătaia ceea, precum și febra care a urmat-o, parea să-i fi prins bine lui bădica Pavel. Ieșind din spital, a lăsat-o mai moale, iar lăsînd-o mai moale, a fost înaintat în grad, a ajuns caporal și a nimerit la locuri mai bune. În anul următor făceau de gardă recruții, iar el mai pe la stadioane, mai pe Calea Victoriei, mai pe la Teatrul Național în zilele de premieră, mai pe la marile librării din capitală.

Avea patima cititului, apoi o fi ajuns a se înțelege cu proprietarii librăriilor pe la care trăgea adesea. De două ori pe an, la Paști și la Crăciun, cînd venea în concediu, aducea cîte o valiză cu cărți.

Erau niște ediții de format mic, cu copertă moale, colorată, și toate romanele celea, cum am aflat mult mai tîrziu, se numeau „literatură de bulevard". A fost primul meu ospăț literar, și pentru că cumnata Ileana se temea să doarmă singură cît făcea bădica armată, eu eram tocmit să mă duc serile pentru a dormi acolo, în casa lui. Cum ajungeam, prindeam o cărțulie de coadă, mă ascundeam în fundul cuptorului și dăi nainte cu cititul.

Mai ales mă copleșea seria de romane „Femei celebre". Le înghițeam cu nemiluita, iar dacă multe din cele ce se petreceau acolo nu prea erau de mintea unui copil, eu lunecam ușor peste locurile mai delicate, căutînd ceea ce mi se părea mie mai interesant — care și pe care îl urmărește, cînd și unde l-a găbjit, cine și pe cine l-a pocnit în cap cu bastonul cela lustruit.

4

Concediile erau scurte pe atunci — cinci, șapte, zece zile. Și iar se întorcea bădica la regiment, și noi rămîneam în așteptare. Primirea și expedierea scrisorilor era un ritual aproape sfînt. După cîte îmi aduc aminte, era pe vremea ceea cîte un poștaș pentru două-trei sate. Noi aveam un poștaș împreună cu Plopii ori cu Sudarca, pentru că aceste trei sate veșnic se mîncau ele înde ele, împerechindu-se ba așa, ba altminterlea.

Pe atunci factorul poștal era un înalt funcționar de stat, avea cal, trăsură, și de împărțit scrisorile pe la case nici vorbă nu putea fi. Venea o dată pe zi cu ele la primărie și cine era de față își primea scrisoarea —

celelalte erau vărsate înapoi în geantă, poștașul urca în trăsură și pleca, urmînd ca de abia a doua zi să mai vină o dată la primărie, pentru a-i striga pe acei ce aveau scrisoare.

Toamna și primăvara, cînd drumurile rămîneau desfundate, el ajungea la Horodiște sara tîrziu, uneori chiar pe întuneric. Mama se pricepea ca nimeni altul să pescuiască scrisorile fratelui — ori se repezea ea însăși, ori poruncea prin cineva, dar în cei trei ani cît a făcut bădica armată, nu țin minte ca măcar una din scrisorile lui să nu fi găsit pe careva de-ai noștri la primărie. Mama ar fi murit de durere dacă ar fi aflat că a fost o veste de la Pavel și nu ne-a găsit pe nici unul. Cineva dintre marii scriitori afirmase că primul copil provoacă un fel de nebunie în viața părinților, și mă tem că în Horodiște această afirmație se adeverea în modul cel mai strălucit.

Fiind încă prea mic, iar primăria prea departe, pînă la o vreme am fost scutit de corvoada scrisorilor, dar a venit într-un sfîrșit de primăvară o zi cînd mama ori spăla, ori că avea ceva de copt, dar nu se putea repezi la primărie după scrisoare și nici nu avea prin cine porunci. Pe de altă parte, avusese niște vise urîte — visele, presimțirile de tot felul erau o carte a ei pe care ea nu mai ostenea s-o tot frunzărească și, încurcată de toate astea, m-a întrebat — poate mă reped la primărie. Eu, firește, am zis că nu mă duc, pentru că unde s-a văzut copil în Horodiște să se ducă îndată cum este trimis undeva. Mama n-a stăruit, dar a durut-o pentru că n-am vrut să mă duc. Am văzut cum au trecut peste fruntea ei norii unei grele amărăciuni. Și, pentru că a durut-o, dar n-a stăruit să mă mai trimită o dată, s-o fi trezit rușinea în mine și am început a aduna obielele, sforile, mănunchețele de paie pe care le puneam sub talpă să nu mă ajungă frigul la picioare — era o ceremonie lungă și plictisitoare de moarte încălțatul pe vremea ceea.

Mă grăbeam, pentru că pînă la primărie aveam a trece printr-o rîpă, zisă rîpa Pacheloaiei, o prăpastie adîncă, plină cu tufe de boz, cucută și gînduri rele. Primăvara și toamna locul cucutei și al bozului îl țineau renumitele gloduri ale Horodiștei, și cînd preotul la biserică, în predicile duminicale, prevenea lumea cam ce i-o fi

așteptînd pe păcătoși în lumea cealaltă, eu mă duceam cu gîndul la rîpa Pacheloaiei.

Încolo am trecut-o de bine, de rău. Se vedea de care creangă să te prinzi, unde să pui piciorul, dar cît am tot stat la primărie, așteptînd scrisoare, a inceput a se întuneca, iar poștașul nu se mai arăta. Începuseră să se aprindă luminile în sat cînd în ograda primăriei a intrat un cal roib, aburind de cale lungă.

S-a întîmplat însă ceva, pentru că, în loc să împartă scrisorile, poștașul a intrat mai întîi la primar, apoi a fost trimis un străjer după preot. Părintele trăia pe undeva pe aproape. A venit bătrîn și obosit, cu o cosiță de plete cărunte, legate nod la ceafă, a citit o hîrtie adusă de poștaș, și-a descoperit creștetul și a rostit o rugăciune acolo în primărie, stînd cu fața spre răsărit, dat fiind că n-a găsit pe pereți nici o icoană. Oamenii, îngrijorați, și-au descoperit și ei creștetele, murmurînd rugăciunea în urma preotului, și de la dînșii am aflat eu noutatea — murise, în ziua ceea, la București, patriarhul.

Nu mai țin minte dacă am avut noi în ziua ceea scrisoare sau n-am avut. Știu că veneam fuga spre casă să-i comunic mamei noutatea, și în rîpa Pacheloaiei, fiind de acum întuneric, m-am înglodat, am căzut și iară m-am înglodat, așa încît nu mai puteam scăpa din iadul cela. Cînd, în cele din urmă, am răzbătut sus, pe muchia dealului, și am zărit între crengile vișinilor, luminînd, cele două ferestre ale casei noastre, eram fericit.

În graba cea mare nu mă mai uitam pe unde calc, și cînd am ajuns în prag, mi s-a făcut rușine să mă arăt celor mari așa prăpădit și plin de glod cum eram. Am chemat-o pe mama în tindă și acolo, în întuneric, i-am șoptit că a murit patriarhul. Țin minte cum au înlemnit, pe trupul meu, mînile mamei pornite a mă dezbrăca. A suspinat adînc, înduioșată, căci era evlavioasă, și duminicile, cînd se ducea la biserică și mă lua și pe mine, preotul, rugîndu-se pentru toți cei rătăciți pe mări și oceane, pentru cei ce zac pe cîmpul de luptă, pentru cei ce se sting pe patul suferințelor, se ruga și pentru cler în frunte cu patriarhul.

A doua zi nu mai aveam nici eu cu ce mă îmbrăca, nici cu ce mă încălța, pentru a mă duce la școală, căci toate cîte erau ale mele se uscau încă pe sobă, după ce au fost spălate de mama. Vroiam însă la școală cu orice

preț, și mama a sclipuit pe ici-colo cîte-o vechitură, tata a luat căldările, zicînd: „Hai, te mai duc o dată, numai vezi să pui la socoteală atunci cînd va fi de plată." M-a luat de pe prispă și eu pluteam în lungul ulicioarei, avînd la șold o traistă cu două caiete, două manuale și o poezioară compusă la moartea patriarhului.

Nu țin minte cui și de cîte ori să tot fi citit eu poezioara ceea — pe semne, am citit-o destul, pentru că slava, acel val de uimire și zavistie ce însoțește orice creație autentică, a început a se răspîndi prin Horodiște, în ciuda glodurilor și a lipsei de încălțăminte a populației. După amiază, tocmai cînd îmi făceam, lipit de sobă, lecțiile, au venit și m-au strigat să ies afară doi băieți ai vecinului nostru Gurămultă. Erau de acum holtei mari, umblau pe la fete, dar îi interesa, nu știu prin ce fel, poezia. Pentru că aveau ciubotele pline de glod, nu au vrut să intre în casă și mi-au zis să ies afară cu poezie cu tot. Într-o clipă am fost la ei și de pe prispa casei am citit acea tristă baladă. Nu țin minte ce era scris acolo, dar, printr-un joc ciudat al întîmplării, primele două versuri mi-au rămas în memorie pînă astăzi:

Tu, Miron, cît ai trăit,
Multe lucruri ai gîndit...

Mă mir ș-acuma — ce mi s-o fi năzărit mie atunci în noaptea ceea de m-am apucat a scrie versuri? Și de unde puteam eu să știu că versurile se compun? La noi în casă, în afară de manuale și o cărticică de rugăciuni, alte cărți nu țin minte să fi fost. „Femeile celebre" au ajuns prin Horodiște mult mai tîrziu. Poate ciupisem cîte ceva din micuța bibliotecă a școlii, adunată cu grija învățătorilor — erau cîteva serii în scoarțe gălbui — „Căminul cultural", „Biblioteca pentru toți". Poate fratele Gheorghe mă molipsise, pentru că a adus într-o sară o carte ce se numea „Genoveva..." și nu mai știu ce acolo, o legendă romantico-sentimentală care cutremurase inima mamei pe mulți ani înainte, iar ceea ce o cutremura pe mama mă cutremura, firește, și pe mine. Poate venise totul din Arionești — un sat frumos de pe malul Nistrului. Tocmai în anii ceia un fiu de pădurar a împușcat în pădure o fată — era prima lui dragoste și a împușcat-o din gelozie. Arioneștii, un sat mare, cu tradiții, a fost zguduit și nu mult după înmormîntarea

fetei a pornit prin Cîmpia Sorocii un cîntec al arioneștenilor despre fata ceea. M-o fi uimit poate mecanismul prin care un sat de oameni răspunde cu un cîntec la un foc de armă, iar cîntecul se dovedește a ține mai mult decît un foc de armă, și chiar mai mult decît o viață de om. Poate însă au pornit toate de la mînile mamei, atunci cînd, dezbrăcîndu-mă, au înțepenit pe trupul meu.

Oricum, poezia a plăcut grozav celor doi frați Gurămultă. Unul din ei chiar m-a îndemnat s-o pun în plic, s-o trimit mitropoliei la București.

— Ș-ai să fii răsplătit, măi Ionică, ș-ai să fii cinstit cum nici prin cap să-ți treacă!

Nu știu cum, dar nu mi-a plăcut mie atunci sfatul fraților Gurămultă. Mi s-a părut oarecum înjositor pentru poezie s-o trimit să-mi aducă bunăvoința cuiva, și azi, cu toate că au trecut de atunci ani mulți și grei, rămîn la aceeași părere.

5

Cu toate că pămînturile Horodiștei erau bune, un cernoziom bun și gras, pămîntul grădinii noastre era numai lut amestecat cu piatră — și nu atît lut proaspăt de lutărie, cît lut care fusese odată scos, mestecat cu paie, făcut lampaci și zidit. Vorba cîntecului — vreme trece, vreme vine, și iată că vreo cîteva rînduri de case, cîndva ridicate, au stat cît au stat în văzul lumii, au crescut pe cine au avut a crește, au așteptat pe cine au avut a aștepta, și după ce și-au trăit traiul, au ajuns să zacă în tărîna grădinii noastre, astfel încît primăvara, cînd tata punea cartofi, plugul scotea din pămînt bucăți de sobe, muchii de hornuri, cărămizi din cine știe ce cuptoare. Ultima casă risipită a fost casa bunicilor, iar atunci cînd am început și eu să-mi caut neamurile, puține de tot au mai rămas prin Horodiște.

Cea mai apropiată de noi era mătușa Vasiluța, sora mai mică a mamei, copila trimisă cîndva pe glod la Slobozia. Aducerea mamei înapoi în Horodiște era într-un fel și izbînda ei. O vreme, se zice chiar că a trăit la noi, pe urmă s-a măritat în Sudarca cu un om blajin și cuminte, cu unul Zînel Jitaru, dar nu aveau copii și noi într-un anumit fel rămîneam a fi și copiii ei. Sudarca era

aproape, vreo patru-cinci kilometri prin pădure, iar casa mătușii venea chiar la marginea satului, și deseori, eu și soră-mea, cînd ni se făcea lehamite de viață, iar copiilor, întocmai ca și celor mari, deseori li se face lehamite de toate, porneam încet prin pădure și numai ce se pomenește mătușa cu doi musafiri intrînd prin fundul ogrăzii, căci pe acolo ne aducea drumul din Horodiște.

— O-o-of, neamurile mele, nemurele...

Celelalte surori ale mamei se măritaseră prin sate mai îndepărtate — Moșana, Șalviri, Chetrosu. Dintre frații mamei, Pavel, cel mai tînăr, a căzut în primul război mondial, iar alții doi trăiau cu noi în Horodiște — nașul Vanea și nașul Petrea, pentru că îmi erau amîndoi nași. Pe nașul Petrea îl țin minte abia-abia, căci era bătrîn de tot pe atunci. Avea în jurul lui o împărăție întreagă de copii, nepoți, strănepoți, așa încît mama, alături de dînsul, părea a fi una din fiicele lui și nu-mi venea deloc a crede să-i fie soră.

Pe nașul Vanea, în schimb, îl țin bine minte. Josuț de statură, bine legat, păr negru, frumos, pieptănat cu cărare, și inimos cum nu se mai poate. După moartea bunicului, nașul Vanea într-un anumit fel rămăsese capul Tverdohlebilor; capul unui neam risipit prin lume, dar care mai sufla încă atîta vreme cît sufla bunica.

Se căsătorise nașul Vanea cu una Zinovia, o văduană înstărită de acolo din sat, dar nu aveau copii. Trăiau necununați, pentru că nașa avea pensie pentru primul bărbat, căzut în război, și nu vroia să-și piardă pensia. Oricum, se vorbea prin sat că nașul Vanea pusese mîna pe-o avere destul de bunicică și ajunsese, pare-mi-se, cel mai înstărit din neamul Tverdohlebilor.

Tata nu prea avea ochi să-l vadă, pe cînd nașul Vanea nici că vroia să audă de răzeșul cela de pe malul Nistrului, și biata mamă o jumătate de viață s-a zbătut între aceste două puteri diametral opuse. Tata o cam bătea, și deseori, cînd întrecea măsura, biata mamă se rupea din mînile lui și așa cum era se ducea pînă la marginea satului la nașul Vanea, căci altul n-avea cine s-o apere. Odată a venit la el pe ploaie, în puterea nopții, și nașul Vanea a primit-o, a mîngîiat-o, a liniștit-o, apoi a urcat călare, a venit la tata în zori de zi și s-a iscat o sfadă, că s-a adunat o jumătate de sat în ograda noastră. Dar nu s-au bătut, pentru că nașul Vanea îl știa pe

tata mai voinic, iar tata se temea că, dacă îl atinge, Horodiștea toată o să-i sară în cap. Se dușmăneau cum nu se mai poate, și oamenii ziceau — măi, o moarte de om mocnește acolo între Pentelei și Vanea Siomoaiei.

Viața obișnuiește însă a depăna destinele fără a ține prea mult sama de cele ce se vorbeau prin Horodiște, și sfîrșitul acelei învrăjbiri a fost atît de neașteptat, încît nici prin gînd să-ți treacă. Într-o iarnă, așa cam pe după Anul Nou, nașul Vanea s-a îmbolnăvit. Avea niște fierbințeli atît de mari, încît își pierdea întruna cunoștința. L-au dus la spitalul din Zgurița, vreo treizeci și ceva de verste, căci spitalul era departe, și peste cîteva săptămîni a murit acolo la spital.

Atunci s-au adunat, pare-mi-se, pentru prima și ultima oară în casa noastră, toate surorile mamei. Suna sticla în ferestre de atîta bocet, căci glasuri le-a dat Dumnezeu cu nemiluita. După ce se săturau de bocit, se așezau grămăjoară pe cuptor, la cald, toate șase, își dregeau glasurile cu pîine și bucățele mici de slănină tăiate de mama într-o farfurie, apoi începeau a șopti ele înde ele. Durerea pentru frate, firește, era o mare și necruțătoare durere, dar mai rămînea în urma lui o bună avere și, neavînd copii, ajunseseră bietele mătuși a rîvni fiecare la partea ei. Problema cea mare însă era: unde va fi înmormîntat nașul — acolo, la Zgurița, ori aici, în sat. De Zgurița mătușile nici nu vroiau să audă, începeau iar a boci cum li se pomenea de Zgurița.

Vorba e că nașul Vanea murise de tifos exantematic și autoritățile interziceau transportarea sicriului, pentru a evita o epidemie. Nefiind însă nașul cununat, mătușile puteau deveni moștenitoare numai în cazul cînd răposatul ar fi fost adus în Horodiște ca să ia și ele parte la înmormîntare. Dacă îl înmormîntau la Zgurița, averea rămînea nașei Zinovia. În sfîrșit, trebuie s-o întreb odată pe mătușa Vasiluța, poate mai era ceva pe acolo, dar știu că se ajunsese la culme. Nașul zăcea mort la Zgurița, afară viscolea de nu se vedea nici în cer, nici în pămînt, iar în casa noastră boceau șase surori de-ale mamei, pentru că nu vroiau să-l înmormînteze pe naș în Zgurița, ci să-l aducă neapărat la Horodiște.

Apoi, culmea culmilor — așa geruri, așa viscole nu se mai pomeniseră, și nimeni din sat nu vroia să pornească pe o asemenea vreme la un drum atît de mare. După

multă sfadă, după multe consultări și contacte reciproce, s-au înțeles cu toate să-l roage pe tata, căci un străin putea să ia partea vădanei și să-l înmormînteze acolo, la Zgurița, iar tata, de bine, de rău, avea și el un anumit interes în aducerea sicriului la Horodiște.

Tata nu vroia să discute chestiunea, dar s-au prins toate șase de capul lui. După multă frămîntare și bodogăneală cum că, iaca, și-a găsit și acela unde să moară, că fiecare moare în casa lui, iar acela, plin de ambiții, s-a dus cine știe pe unde ca să le facă altora în ciudă — zic, după multă supărare și ciondăneală, tata, în cele din urmă, a început a se găti de drum. Viscolea și în dimineața ceea cînd au pornit. Fiind încă la vîrsta cînd omul iernează mai mult pe cuptor, eu îmi aveam pe sticla ferestruicii un luminiș dezghețat cu suflarea și îl țineam cu palma să nu înghețe, ca să-i văd cum vor ieși cu sania din ogradă. O viață de om a trecut de atunci, dar pe semne că așa e harul copilăriei, de-a fi darnic în amintiri, și parcă îi văd și azi cum ies ei din ogradă. Doi căluți înoată prin sulurile de zăpadă. În capul saniei șede în genunchi, îmbrăcat în burcă țesută de mama, cu gluga trasă peste cușmă, tata. Ține hățurile bine și se uită țintă prin viscol înainte. În urma saniei, cu spinarea lipită de spinarea tatei, șede nașa Zinovia cu o pereche de desagi încărcate cu colaci — i-a luat pentru ca, în caz de nu vor vrea să dea sicriul cu nici un preț, să aibă cu ce îl înmormînta acolo.

Să se înece ea mai bine cu colacii ceia, dacă nu mi l or aduce pe bădița... Oooof, că amar mă mai doarece!!!

Și tot dă-i cu bocete și cu slănina, iar viscolul o ține una și bună, așa încît a doua zi fratele Gheorghe a muncit pînă în seară cu lopata, căci nu putea răzbate nici la vite, nici la fîntînă. Mai trece o zi, mai trece o noapte, iar tata nu e. Biata mamă nu-și găsea locul. Îi era în grijă ca nu cumva să fi înghețat tata la drum, să nu ne fi rupt lupii caii, căci aveau de trecut prin cîteva păduri, și iarna, pe viscol, dihăniile cam ieșeau la drum. Se tînguia întruna biata mamă, iar surorile au cam început a se uita chiorîș la toate tînguielile ei, și cînd ieșea pe-o clipă din casă, începeau s-o vorbească de rău ele înde ele — au nu cumva veneticul cela din Sloboziia o fi ajuns a se înțelege cu vădana?! O, dacă le

mai face el și una ca asta, dacă le face una ca asta!!!

S-a întors tata abia a treia zi și eu am fost acela care l-am zărit intrînd cu sania în ogradă, și am strigat cît am putut — vine! Nu știu, să fi stat eu la fereastra ceea chiar trei zile încheiate, să fi avut pur și simplu noroc, dar prin luminișul cela i-am văzut cum se întorceau — doi căluți viscoliți și vlăguiți păreau două matahale de pe altă lume. Sania luneca anevoie în urma lor, fugea cînd pe-o coastă, cînd pe alta. În capul saniei o babă de omăt cu ochii țintiți înainte, iar în fundul saniei o mătușă cu o pereche de desagi goale, aruncate pe umeri să-i fie cald.

Ce-a urmat nu-mi amintesc în amănunte, dar deseori, la teatru, cînd acțiunea presupune apariția renumitului cor antic, cînd un cîrd de femei vine să deplîngă cu un singur suspin prăbușirea unui imperiu, a unei lumi întregi, mi le amintesc pe cele șase surori ale mamei, bocind pe prispa casei noastre, atunci cînd tata intra cu sania în ogradă...

Mai spre primăvară, pe lîngă cele trei oițe pe care le aveam în ocol, au mai apărut vreo patru-cinci, așa că de acum aveai și la ce te uita, aveai și ce asculta cînd venea vremea hrănitului ori adăpatului. Gurile rele din sat susțineau că cele patru-cinci oițe erau prețul înțelegerii dintre tata și nașa Zinovia. Nu știu, poate era adevărat, poate că nu prea era.

Peste mulți ani, cînd dădeam pe acasă, cînd ardea focul în vatră, stîrnind amintiri din vremurile trecute, căutam să-l descos pe tata, să aflu ce-a fost totuși atunci, la Zguriță. Dar tatei nu-i plăcea cînd se vorbea de nașul Vanea, se supăra dacă i se pomenea de Zguriță.

— Ei, bre, că proastele celea, — surorile mamei, — ele măcar una să știe carte, să fi fost îmblate cît de cît prin lume. Iar naș-tu Vanea murise de tifos, ce, e glumă tifosul cela, că m-au chemat atunci la postul de jandarmi și mi-au spus — ai în vedere...

De cele patru-cinci oițe nu aducea vorba — și nici eu nu pomeneam. Trebuie să ai obraz la urma urmei. Că, ce, a adus tata oițele celea în ocol pentru a juca popa-prostu cu dînsele? Parcă iarna, cînd făcea mama o mămăliguță și scotea puțină brînză din butoi, nu ședeam și eu la aceeași măsuță?

Peste alți mulți ani, cînd dădeam pe acasă și se făcea

focul în sobă și venea vorba despre vremuri trecute, nici nu mai pomeneam de Zgurița. Apucasem să văd și eu puțină lume, începusem a înțelege că a face iarna un drum de trei zile prin frig și viscol, a săpa o groapă într-un pămînt înghețat, a înmormînta un om care te-a dușmănit și pe care l-ai dușmănit, a coborî în groapă un sicriu de care nimeni nu îndrăznea a se apropia, de frică să nu se molipsească — pentru toate astea patrucinci oițe nici nu știu dacă este chiar așa de mult...

6

Și mai rămăsese din vremurile celea de demult un suflet acolo, în mijlocul Horodiștei, în ograda semirotundă, unde-și petrecuse mama copilăria. Pe lîngă hîndichiurile cu tufe de cătină ce țineau locul gardului, pe lîngă cei cîțiva vișinari și corcoduși, pe lîngă muchiile de hornuri și cioburile de oale pe care le scotea plugul în fiece primăvară din pămînt, mai rămăsese bunica.

La drept vorbind, pentru mine și azi e o taină cum de a izbutit bătrînica ceea josuță și binevoitoare, după cele douăzeci și patru de nașteri, să-și crească o jumătate din copii, să-i așeze prin lume, să-și înmormînteze bărbatul, să fie martoră la dărîmarea cîtorva rînduri de case în care a trăit ea cu toți ai săi, pentru a mai rămîne să trăiască într-o căsoaie pe lîngă ginerele care a venit ca o furtună peste neamul lor.

Adică, fiindcă a venit vorba, căsoaia în care locuia bătrîna a apărut ca nu chiar așa deodată. Tata, după ce și a ridicat casă în mijlocul Horodiștei, a fost luat la armată, apoi a început primul război mondial. Cîțiva ani nu s-a știut nimic despre dînsul. Turkestan, Tiflis. A fost pe front ori pe poziție, cum zicea tata, a fost rănit, a stat prin spitale.

Cum a pornit revoluția — ce și-o fi zis: hai, măi Pentelei, că-i vremea de întors acasă. Și a pornit de unul singur, de la granița Rusiei cu Persia, a pornit avînd un butoiaș cu scrumbie de care făcuse rost pe undeva. Și, cum nu era pe atunci sare în Rusia, a răzbătut din fundul lumii pînă la Movilău, tot scoțînd ici-colo cîte-o rondă de scrumbie, pe unde era mai greu de trecut.

Neplăcerea cea mare îl aștepta însă la Nistru, căci se făcuse graniță. Horodiștea era într-o țară, el — în altă țară, iar între ei — o apă tulbure și grea, cu sloiuri mari de gheață. Un vechi contrabandist din Movilău s-a apucat să-l treacă noaptea pe celălalt mal în schimbul scrumbiilor ce-i mai rămăseseră. O jumătate de Nistru s-a ținut omul cela de cuvînt, dar pe la mijlocul apei a încercat să-și dea chiriașul din luntre. I-a ghicit însă tata gîndurile și i-a luat-o inainte, răsturnînd el însuși luntrea și lăsînd să se descurce care cum va putea. În apă tata nu se temea de luntraș, pentru că, odată ce a venit vorba, gurile rele susțineau că răzeșii de pe Nistru, cînd se întîmpla să n-aibă chibrite ori săpun în casă, porneau să cîștige și ei un ban cu ceea ce se cheamă în lume contrabandă...

În Otaci, orășel așezat pe istlalt mal, față în față cu Movilăul, tata a bătut în miez de noapte la fereastra unui ovreu cu care se avea de bine încă de pînă la război. Tîrgoveții l-au primit, i-au uscat hainele, i-au făcut un ceai fierbinte și i-au dat de grijă să fie cu ochii în patru — grănicerii îi prind și-i judecă pe cei ce trec granița.

În zori de zi tata a ieșit la marginea Otacilor, ținîndu-se așa cam prin lături, căci foiau grăniceri în jur. Sus, la periferia orășelului, cam pe la mijlocul drumului ce vine repezit la vale, o zărește deodată pe mama intrînd în Otaci cu o căruță încărcată cu lemne — o fi avînd nevoie de bani și cu ce alta poți face un ban primăvara? Tata, cu barba și mustețile crescute în armata țarului, iese din ascunzișul lui, prinde caii de căpestre, îi oprește locului și o întreabă pe femeie în rusește — iar el toată viața a vorbit o rusească cum nu se poate mai pocită, fiind dintre moldovenii ce vorbesc corect numai o singură limbă,— o întrebă de unde vine și încotro se duce. Mama stătea înmărmurită de groază, căci drumul vine nebun la vale, caii se gîtuie în opritori, iar aici, soldatul ista o oprește și o întreabă ceva — poate nu mai este voie de adus lemne în Otaci? — Apoi, s-o mai fi gîndit, stai, parcă a mai auzit ea pe undeva rusească asta. S-a mai uitat o dată la bărbosul ce-i ținea căluții de căpestre...

— Pinti...

— Țîst!

Nu aveau vreme pentru emoții — în stînga, grăniceri, în dreapta, peste drum, un post de jandarmi. Mama era disperată, dar știa să se descurce tata, și cu cît situația se dovedea mai gravă, cu atît devenea mai descurcăreț. Pentru că îi zărise cineva din fereastra casei de peste drum, el a tras trăsura la ei în ogradă, a descărcat o jumătate de lemne, după care a scos caii înapoi în drum, i-a îndreptat la deal, sărind în fundul căruței și cuibărindu-se în locul lemnelor descărcate. Au mai tras pe la niște neamuri, au mai zăbovit într-o margine de pădure, potrivindu-le pe toate în așa fel ca să intre în Horodiște noaptea, nevăzuți. Cîteva luni a căutat să nu se prea arate, iar mai apoi, cînd l-au simțit autoritățile, cînd l-au luat din scurt și-l cercetau zi de zi, s-au găsit cîțiva horodișteni de treabă care au jurat cu mîna pe cruce că tata s-a întors cu mult înaintea lor. Li s-a dat crezare, pentru că toate gurile rele susțin că atunci cînd horodiștenii vin să facă o mărturie strîmbă, o fac mai bine decît ar fi făcut-o de-ar fi fost să fie dreaptă.

În vara ceea bunelul, pe semne, de necaz că mezinul, Pavel, i-a căzut la război, pe cînd ginerele, pe care nu avea ochi să-l vadă, gospodărește teafăr și nevătămat, a murit și el. La începutul verii, cum zăcea pe laviță, l-a năbușit deodată sîngele și, povestea mama, ei tocmai prășeau cartofii în grădină cînd a apărut în fereastră o mînă plină de sînge, bocănind în sticlă și cerîndu-le ajutor. S-au adunat cu toții, dar nu l-au mai putut ajuta. După înmormîntare ograda urma să fie tăiată în două — jumătate bunicii, jumătate nouă.

Nu-i plăcea însă tatei ideea asta cu tăiatul grădinii în două — nu-i plăcea, măcar crapi. Și tot umbla el cu bunișorul în jurul soacrei, îi tot turna la vorbe dulci, căci se pricepea grozav la vorbe dulci atunci cînd avea nevoie de ceva. Că, ce adică, zicea el, cît îi trebuie unei babe — oricînd să trăiască pe lîngă fiică, pe lîngă nepoței, ca acolo unde au de mîncat patru, mănînci ei și cinci. Dacă nu vrea să stea sub același acoperămînt, mă rog, îi ridică alături o căsoaie — jumătate pentru dînsa, jumătate pentru cai. Acolo unde va fi pentru dînsa, îi face tindă, sobă, cuptoraș, să țină bine căldură și las' să-și hodinească baba bătrînețile, că, după o viață atît de lungă și grea...

Atunci cînd ne-am ridicat eu cu sora, bunica de acum

trăia în cămara ridicată în preajma casei noastre, dar, înțeleaptă și cumpănită din fire, venea rar pe la noi. Atunci însă cînd eu cu sora trăgeam cîte-o fugă, desculți, pe cărăruşa ce lega pragul nostru de pragul ei, și clempăneam la uşă să ne deschidă, căci bunica obișnuia să pună zăvorul, o auzeam strigîndu-ne din fundul cuptorului:

— *Paşolvon!*

Erau primele cuvinte ruseşti pe care le-am însuşit, dar, ca să vezi, le-am înțeles greşit, cu totul greşit. Mulți ani la rînd eram înclinat a crede că „paşolvon" inseamnă ceva în sensul că veniți oleacă mai pe urmă, acum mămuca n-are cînd, hodineşte mămuca, și de abia nu demult, povestind într-o sară fetițelor mele pătărănii din vremurile trecute și ajungînd la acest „paşolvon", deodată m-am împiedicat într-însul, pentru că, m-am întrebat, cum adică, „paşolvon"?! Ce înseamnă — „paşolvon"?! Și totuși, nu. „Paşolvonul" bunicii însemna altceva, cu totul altceva...

În sfîrşit, revenim la Horodişte... Bunica avusese, după cum am mai spus, mulți copii. Obosise, pe semne, să-i tot nască, să-i tot crească, să-i tot audă în jurul ei, și, cum a trecut de nouăzeci de ani, se arăta rar în lume, petrecîndu-și zilele în singurătate. O dată pe zi făcea focul în vatră, căci nu prea avea nici cu ce face focul, pe înserate abia-abia clipocea lumina în fereastra ei, căci nici gaz nu prea avea, și încolo, nopți întregi juca în sticla ferestrelor jăraticul tizicului încins în vatră. N-o țin minte să fi zăcut de ceva. Voinicuță, cu toți dinții în gură, mergea bine, cu capul sus, și numai cînd se ducea la pădure după porumbrele, după rădăcini de ierburi rare, după ciuperci și uscături, mai bine zis, cînd se întorcea cu plinul, o prindea un fel de năbuşeală.

Dincolo de acel ciudat „paşolvon" se avea de bine cu noi și cu ceilalți copii din mahala. Mai ales eu nu aveam ce mă plînge, fiind în mare prietenie cu bunica. Am avut norocul să mă nasc cu ochii albaştri, și i se lumina bunicii tot chipul cînd mă vedea păşindu-i pragul. Era o veche durere a ei. Avusese, pe semne, în tinerețe ochi frumoși, albaştri, dar din toată droaia de copii pe care i-a născut, din potopul cela de nepoți și strănepoți, numai eu am moștenit ce avusese ea frumos de fată mare, și tot aduna biata bătrînă cîte-un covrig,

cîte-o bomboană, pe care ea o numea ţucherca, în buzunarele fustei sale lungi.

Cînd nu avea *ostinţe,* mă lăsa să mă urc pe cuptorul ei, căci ţinea acolo o desagă cu cîrmoji. Din toate plocoanele ce i se aduceau de pe la neamuri, ea obişnuia să rupă cîte-un călcîi şi să-l ascundă în desagă, să fie pentru zile negre, şi, Doamne, cîte erau acolo în desaga ceea a bunicii! Bucăţi uscate de colac, jumătăţi de plăcintă, codiţe de învîrtită, covrigi mari, covrigi mai mici, prăjituri presărate cu zahăr, prăjituri cu mac, turte fel de fel, şi chit că erau toate uscate şi încercate pe ici, pe colo de mucegai, gustoase erau cum nu se mai poate.

Cînd nici în desagi nu prea era ce alege, bunica se apuca să-mi caute în cap — aveau pe atunci femeile un obicei de a-şi petrece vremea căutîndu-şi una alteia în cap. Una se aşeza pe laviţă, cealaltă se culca punîndu şi capul în poala ei. Degetele culeg domol şuviţă după şuviţă, iar ele stau vorbind cîte-n lună şi-n stele. Bunicii îi plăcea grozav să caute altora în cap şi chiar de nu prea vedea bine, îmi lua capul în poala ei, trecea cu degetele prin chica mea aspră şi îndărătnică, după care rămînea nemişcată ore întregi, căutînd să nu-mi spere somnul, dăruindu-mă cu prietenia ei senină şi caldă.

Şi mai avea bunica o mîngîiere la bătrîneţe — un ştiulete cu buruieni, umplut cu votcă şi ascuns în fundul cuptorului, numai ea şi cu ştiam unde anume. Apoi, de mîncare ca de mîncare, uneori îi aducea mama de la masa noastră, alteori bătrîna îşi gătea singură, dacă se întîmpla să nu fie post, deoarece, cît o ţin minte, nu dovedea bine să lasă dintr-un post şi intra în altul. Nu demult am citit undeva că majoritatea ucrainenilor basarabeni au emigrat în secolele XVII şi XVIII din Ucraina subcarpatică, fiind prigoniţi de biserica uniată. Se prea poate că şi Tverdohlebii să fi făcut parte dintr-înşii — fanatism religios nu dovedeau, dar o consecvenţă de bună creştină au demonstrat totdeauna.

Trecute, viaţa e viaţă, anii trec, Nistrul curge la vale. Şi, spuneam, bunica, de mîncare ca de mîncare, dar cîte un păhăruţ de votcă, foarte mic de altminteri, aşa cam la un sfert de înghiţitură după măsura noastră de azi, obişnuia să ia în fiece zi. Nu ştiu cum făcea, dar ştiulul cela cu buruieni era totdeauna plin, spre marea

indignare a tatei, care era și el predispus pentru aghezmuiri zilnice, dar șipuri cu votcă nu prea avea la îndemînă.

Era tăcută, visătoare de felul ei, bunica. N-o țin minte povestind ceva, nici o pățanie spusă de ea n-o țin minte, nici glasul ei nu mi-a rămas în memorie, dar mă tulbur și acum cînd îmi aduc aminte lungile ei tăceri și chipul ei luminat în clipele de reculegere. Parcă o văd cum șede ghemuită pe scăunaș în fața vetrei și la lumina tizicului încrestează ouă, căci îi plăcea a le vopsi, a le încresta, și cum intra în postul cel mare, pînă în Sîmbăta Paștilor, veneau femei din toată Horodiștea s-o roage să le încresteze și lor cîte o deseatcă de ouă.

O văd mergînd spre pădure sau întorcîndu-se cu desagile pline în spinare. În afară de mine mai avea o prietenă acolo în Horodiște, o babă tot atît de bătrînă ca și ea, cu care fetise cîndva și prietene au rămas pentru totdeauna. O dată pe săptămînă venea în musafirie prietena ceea a ei. Închinau pe ascuns cîte-un păhăruț, se plîngeau pe înfundate una alteia de nedreptatea lumii, după care porneam toți trei spre pădure.

Cînd a fost să ne mutăm în alt sat și tata umbla să vîndă grădina, celelalte neamuri s-au răsculat, ca să nu se atingă de partea bunicii. Mămuca însă își lipise oarecum bătrînețile de familia noastră și, rugată de mama, l-a lăsat pe tata să vîndă și partea ei, căci, la un loc, era aproape un hectar de pămînt în mijlocul satului. A cumpărat și casa, și grădina de la noi Rusu, directorul școlii din sat. Cu banii scoși tata a luat în alt sat cinci hectare cu loc de casă cu tot.

Acolo însă, în satul cela nou; nu tocmai toate s-au întîmplat așa cum plănuise tata. Au fost și lipsuri, și neplăceri, și vremuri grele. Apoi iată că la un ceas de supărare l-am auzit odată pe tata zicîndu-i bunicii că ce tot stă la noi și la noi, că are atîtea fete măritate prin toate satele dimprejur! Bunica s-a înjunghiat a rîde. Nu i-a spus o vorbă, dar, așa tăcută și zîmbitoare cum era, a dispărut într-o bună zi. Nu țin minte — că și-a luat rămas bun de la noi, că nu și-a luat.

S-a mutat la mătușa Domnica, o fiică de-a ei ce trăia undeva la Șalviri. Rămăsese mătușa Domnica singură și ea, avea aproape optzeci de ani, pe cînd bunica urcase de acum la sută. Semănau amîndouă ca două picături

de apă. Mama a fost de cîteva ori la Șalviri să le vadă și povestea cum merg două babe pe ulițele satului și copiii se miră cumplit că de ce una din babe îi zice celeilalte „mămuță", pe cînd cealaltă îi zice „fată-hăi".

N-am mai văzut-o. După război au murit amîndouă, și uneori, cînd mă ia așa, pe neprins de veste, un val de remușcări, fără ca să știu bine cum și de unde, gîndurile mă duc hăt departe, spre Șalviri, în satul unde de atîția ani putrezesc două cruci de lemn la o margine de țintirim.

7

Și iară mă întorc cu gîndul la tata, pentru că din tot potopul cela de lume care a trecut prin viața mea, el rămîne figura cea mai dură, cea mai enigmatică. Nu știu dacă a fost un om tocmai bun, pentru că mai rămîne de discutat ce înseamnă om bun. Ceea ce azi pare a fi un cusur peste o vreme poate fi dovada unor merite, iar ceea ce cîndva era prilej de mîndrie azi poate stîrni numai zîmbete.

Oricum, atunci, în copilărie, tata mi se părea voinic, demn și veșnic. Voinic era într-adevăr, căci la trîntă nu l-am mințe să-l fi dovedit cineva în Horodiște. Și demn era în măsura în care demn putea fi un țăran cu patru copii și cu patru hectare. Cît despre veșnicie — firește, ne schimba și el puțin cîte puțin, dar se schimba singur, cu măsura și soroacele sale, nicidecum cu lumea ce-l înconjura.

Mulți dintre eroii cărților mele au împrumutat anumite trăsături de la tata, adică nu atît le-au împrumutat, cît le-au furat, pentru că tata, într-un fel pe care nu mi-l pot explica nici acum, se ferea și de vorba, și de scrisul meu. Cultivînd o anumită stimă părintească față de copii, căci, cum ne ridicam băietani, nu ne mai zicea „tu", ci neapărat „dumneata", tata avea de grijă ca și noi să rămînem în limitele bunei-cuviințe stabilite de gradul de rubedenie.

Chiar și acuma, după ce-au trecut ani de la înmormîntarea lui, simt o anumită jenă vorbind despre dînsul, de parcă ar fi stat el aici, alături, și ar fi tăcut în felul lui mic cum știa să tacă numai el, și tăcerea ceea parcă

mi-ar fi zis: nu e bine, dragul tatei, ceea ce faci nu e bine...

În sfîrșit, morții cu ale lor, noi cu ale noastre.

Și, zic, cînd mă gîndesc la tata, mă pomenesc gîndindu-mă la trei oameni feluriți — tata din Horodiște, tata din Ghica-Vodă, cît mai trăia încă mama, și tata din Ghica-Vodă rămas văduoi... Despre tata cel din Horodiște pot vorbi mai mult din auzite, din situații abia ghicite de-o minte de copil, pentru că tata te miri dacă schimba cu noi, copiii mai mici, două-trei vorbe pe săptămînă. Un istoric antic susține că romanii obișnuiau să arate părintelui copiii abia după cinci-șase ani, pentru ca, de le va fi dat să moară pînă la acea vîrstă, să nu cumva să întristeze inima bravilor legionari care, pe lîngă grijile casei, mai aveau de purtat și războaie. Tata dusese acest termen al necunoașterii copiilor săi mult mai înainte, și dacă pentru sora Aniuta, unica fată în familia noastră, de pe la o vreme, cînd se întorcea din cărăușie, aducea cîte-un funt de zahăr, făcînd-o să sufere de dinți o viață întreagă, eu, în schimb, cît am trăit în casa părintească, nu țin minte să fi avut vreun bucluc cu dinții.

Țineam doi cai bunicei pe atunci, și tata dădea cam rar pe acasă. Ba că s-a dus la boronit, ba că nu s-a întors încă din cărăușie, iar dacă sara stau caii la iesle, asta încă nu înseamnă deloc că tata-i acasă, căci obișnuia a trage pe la crîșme, pe la oamenii care aveau vii și țineau vin. Bețiv n-a fost, dar i-a plăcut să stea cu oamenii la un pahar de sfat, era un foarte bun povestitor, și deseori, cînd mama începea să mestece măliguța, iar tata nici pomeneală, mă trimitea la cîte o răscruce să-l caut și să-i spun că se răcește mîncarea. Țin minte — de cîte ori găseam mulțime de oameni cu gurile căscate în jurul lui! El însă nu se grăbea. Vorbea încet, arar, înșurubînd aburul curiozității și ridicîndu-l pînă la punctul critic al exploziei. Unde mai pui că tata nici nu povestea ceea ce era rugat să povestească, ci ceea ce i se părea lui că ar fi bine de povestit azi, pe locul ista, pentru că trăncăneala țăranilor de la răscruce de drum, așa-zisele palavre, sînt, de cele mai multe ori, romane-epopei, la împletirea cărora fiecare dă cîte-o mînă de ajutor, dezvoltînd și adîncind anumite linii de subiect.

Mult mai greu era să-l aduci pe tata de la crîşmă ori de la butoiul cuiva. Biata mamă încercase, pe semne, de cîteva ori să-l aducă, dar o păţise, şi mai mult nu se ducea. O vreme i-a tot rugat pe fraţii mai mari, dar tata, care nu vroia să ştie de copiii mici, de cei mari nici că vroia să audă. Pînă la urmă, mă trimitea tot pe mine. Mă trimitea într-o doară şi rămînea cumplit uimită văzînd cum mă întorc ducîndu-l pe tata de mînă. Adică, în fond, mă ducea el, dar fiind beat criţă şi eu treaz ca toţi trejii, nu se putea spune că el mă duce, ci îl duceam de acum eu.

După care, odată ce trăiam în Horodişte şi eram, aşadar, horodişteni, a urmat o mică înţelegere între mine şi mama. În urma acelei înţelegeri, mama se obliga a nu mă vedea cînd mă vîram eu în poiată, luam cîte un ou-două şi mă repezeam la dugheană să-mi cumpăr roşcove ori, cum li se zicea la noi în sat, coarne de mare. În schimb, cînd începea a se însera şi tata nu era acasă, datoria mea era să mă duc să-l caut. Mă mir ş-acuma, cine mă îndrepta atunci pe urmele tatei, fiindcă singur n-aş mai fi putut da de chefurile lui. Vuiet, duhoare grea de vin acru, fum de tutun şi înjurături deocheate într-o căsoaie fără ferestre, cu o uşă larg deschisă, să se vadă în beciul ce dădea direct în căsoaia ceea. Eu, ruşinos din fire, căutam să mă strecor înăuntru fără a fi dat bună sara, pentru că, mă gîndeam, unde Dumnezeu — atîta lume pe de o parte, iar o nimica de om, pe de altă parte, şi, ca să vezi, stau de se salută unii pe alţii...

Mă strecuram pe neslmţite peste prag, intram printre oameni, căutam mîna fierbinte, pistruiată a tatei. Cercheliţi, plin de voie bună, tata se minuna deodată că cine l-o fi prins acolo de mînă?

Descoperindu-mă, rămînea foarte mîndru de mine, mă arăta tuturora ca fiind mezinul lui, şi pentru a duce fala şi mai departe, mă întreba ce mai e nou pe-acasă, să vadă oamenii că pe lîngă toate mai ştiu şi a vorbi frumos. La care eu, păzind interesele mamei, pomeneam de mămăliga care s-a răcit, că nu mai iese pic de boare dintr-însa. Chestia asta cu picul de boare, înveselindu-i grozav pe cei din jur, îl întrista oarecum pe tata, căci, totuşi, era bucata muncită de braţele lui.

— Bun, hai dar spre casă...

Sărmana mamă — faptul că n-a ajuns nici măcar la

șaizeci de ani n-a fost deloc întîmplător. Niciodată nu știai la ce să te aștepți din partea tatei. Se duce la iarmaroc cu niște pielicele de vîndut și se întoarce cu o mînă ieșită din umăr — tocmai cînd intra el în iarmaroc, lîngă fîntînă, se băteau niște oameni și el a socotit de cuviință să se bage în încăierarea ceea, ținînd partea celor care, i s-a părut lui, ar fi bine să țină cu dînșii.

Odată, povestea mama, în prima zi de Paști, se întorc ei de la biserică cu pasca sfințită, se așază la masă, ca toată lumea, de abia gustă ceva din sfințit, că tata se ridică și iese, cică îi trebuie lui ceva afară. S-a dus și nu se întoarce un ceas, două, trei, e vremea amiezii, iar el nu-i și pace. Mama umblă ca pe jăratic — se pregătise și ea cum se pregătesc gospodinele de Paști, poftise niște cumătri. Amu, masa e gata, oaspeții pot să pice din clipă în clipă, iar de tata — nici pomeneală.

Cam pe după-amiază prinde mama capăt de vorbă prin sat că a dispărut nu numai tata — vreo șase-șapte gospodari, pînă și cei care urmau să vină în musafirie la noi dispăruseră împreună cu tata. După-amiază se face joc pe toloaca de lîngă biserică, se ciocnesc ouă, se dau perechi cu scrînciobul. Lume de peste lume vine să-și petreacă sărbătorile, se întîlnește, se bucură, sfătuiește și numai mama stă în poartă singurică, albă ca varul.

În amurg apare și tata de pe undeva; vine ostenit și supărat cum nu se mai poate. A stat la masă, s-a culcat, a doua zi și-a văzut de-ale sale, și oricît a umblat mama în jurul lui, n-a putut afla nimic, căci era închis mai dihai atunci cînd nu vroia să spună ceva — o jumătate din tainele lui s-au dus cu dînsul la cimitir fără să le mai fi cunoscut cineva.

Abia peste cîteva zile, de la nevestele celorlalți bărbați dispăruți împreună cu dînsul, a aflat mama pe unde și-a petrecut tata Paștele. Au jucat toată ziua cărți într-o gireadă de paie la marginea Horodiștei. Ca să nu-i simtă, s-a dus fiecare din capul lui, făcîndu-și treabă prin părțile celea, s-au adunat într-o văgăună lăsată de cei ce smulseră iarna paie — și dă-i cu craii, dă-i cu damele. Jucau pe bani, firește, și tata, care toată ziua pierduse, spre sară a început a cîștiga. Unul din jucători, care nu mai avea pe ce pune, dar nici că vroia să-l lase pe tata în cîștig, a pus pe două hectare de arătură. Dacă pierde tata, pune

banii, dacă pierde acela, vine să ne are, îndată după sărbători, două hectare în Cubolta.

Tata a cîștigat și, cum s-au trecut sărbătorile, el, de unde suise mai înainte plugul în căruță, îl coboară napoi, îl pune sub șopron, să nu rugînească, și se duce prin cărăușie, iar amărîtul cela își lasă bucata lui de pămînt și vine să ne are cele două hectare.

Era o întîmplare nemaivăzută, și horodiștenii, pentru a o gusta mai îndelung, se adunau serile la crîșmă, luau cîte o *sorocoucă* de monopol și făceau glume pe sama păgubașului. Bietul om, o fi pierdut el două hectare de arătură, dar nu și-a pierdut demnitatea. Necăjit cum era, venea și el serile pe la crîșmă. Venea să vadă ce mai zice lumea, și stătea colo chitic într-un ungher cu un pahar de acriturâ.

Spre marele lui ghinion, tata, pe lîngă norocul la cărți, mai avea și patima înțepăturilor ticluite plastic. Aprins eroul zilei, îl tot dăscălea pe omul cela, dîndu-i de grijă să ia bine sama, să ducă brazda plină din capăt pînă în capăt, pentru că una e cînd omul scoate un crai în loc de damă și cu totul alta e cînd face greșuri alergînd în urma plugului.

O fi răbdat omul cela cît o fi răbdat, dar mai apoi s-o fi dus pe la ai săi, căci avea mulțime de neamuri acolo în Horodiște. Mai în vară, se pornește tata cu o caldarușă boțită peste rîpa Pacheloaiei, la cealaltă duglicană din sat, să cumpere niște dohot, pentru că venise vremea să ungă căruța, iar dohot nu mai avea. Vara rîpa Pacheloaiei era numai tufe de boz și cucută — să fi trecut călare printr-însa, că tot nu te vedeai. Încolo tata a trecut-o cum a trecut-o, iar cînd se întorcea, l-au pîndit dușmanii în rîpă, i-au sărit în spate, l-au tras în desișurile celea — și pe la o amiază ni l-au adus niște oameni acasă cu căruța, mai mult mort decît viu.

Neavînd destule neamuri în Horodiște, tata nu a căutat să se răzbune. De altminteri, nici nu prea se simțea în pagubă. Două hectare de arătură erau totuși două hectare de arătură, pe cînd o bătaie nu era decît o simplă bătaie. Cărți nu-l mai țin minte să fi jucat, dar patima de a-l înțepa pe aproapele său și-a păstrat-o pînă la moarte, și nu cred să fi fost măcar un caz cînd el ar fi tăinuit o vorbă de duh din considerente de securitate personală.

8

După moartea naşului Vanea, singura nădejde, singura apărare a mamei a rămas bunica de la Slobozia, pentru că bunica de la Slobozia era unicul om pe lume de care tata se cam temea şi nu îndrăznea să-i întoarcă cuvîntul. Atunci cînd o răzbătea, biata mamă pornea în puterea nopţii — douăzeci şi ceva de verste, spre malul Nistrului. Se ducea să se plîngă, se ducea să-şi vadă neamurile, se ducea să se laude cu copiii.

O dată pe an însă, toamna, cînd venea hramul în Slobozia, tata înhăma caii, arunca două-trei braţe de paie în coşul căruţei, ne urca pe toţi şi astfel pornea una din cele mai frumoase călătorii ale copilăriei noastre — ospeţia la bunica din Slobozia. Fratele Gheorghe se visa gospodar încă de pe la vreo doisprezece ani şi chestiunea asta cu văzutul neamurilor din toamnă în toamnă îl enerva oarecum. Totuşi, îi plăcea să rămînă pe cîteva zile singur, stăpîn pe toate cîte erau ale noastre. Ne petrecea pînă la drum cu o jumătate de faţă senină şi cu alta întunecată, îi tot toca tatei la care din roţi să ia sama din mers şi cam peste cîte zile ar fi bine să ne întoarcem. Tata lăsa vorbele lui să treacă pe sub oiştea căruţei, după care prindea hăţurile din scurt şi se făcea cu biciuşca spre cai:

— I-te-al-naibii!!

Bătrîna Horodişte, cu drumurile sale înguste şi întortocheate, cu cătina crescută pe sub garduri, cu acoperişuri de case vechi, cîrpite ici-colo cu muşchi verde, pluteşte domol în urmă. Caii trec la trap, căruţa, cu hodorogitul ei subţire, lipeşte trecătorii pe la garduri. Femeile îi dau bineţe mai mult mamei, bărbaţii se ştiu mai mult cu tata. Caută cu toţii în urma trăsurii, încercînd a ghici cam încotro ne-om fi ducînd, şi un fior de tristeţe prinde a ne măcina. Oricum, Horodişte era singurul sat pe care îl cunoşteam şi care ne cunoştea şi el pe noi. Aici, în mijlocul acestui sat, noi nicidecum nu puteam fi ai nimănui, dar dacă ograda, şi casa părintească, şi şcoala, şi Tuzic, şi toloaca unde ne jucam serile — dacă toate se mişcă din loc şi dispar undeva departe, în urmă, noi cu ce rămînem?

— I-te-al-naibii!! se supără tata pe cai, şi trăsura, după ce urcă dealul ce stă ca o potcoavă, apărînd Horo-

diștea dinspre răsărit, trece prin niște vii și, lăsînd satul cu tot cu pămînturile sale în urmă, coboară spre un podeț de lemn de care eu nici să fi auzit. Cum trecem podețul, începe moșia unui alt sat. Caii urcă un drum ce pare să nu mai ajungă acolo unde vrea el s-ajungă, apoi deodată se arată, albind printre livezi, o margine de sat risipită pe o culme de deal. Mama ne spune încet, bucuroasă și ea de această întîlnire:

— Crișcăuții...

Satul pare alături, la o aruncătură de băț, dar pînă acolo mai este. Caii urcă harnic dealul, copitele bat ritmic, îndesat pînza drumului. Tata sare din trăsură ca să le fie cailor mai ușor. Între timp își găsește de lucru într-o margine de păpușoiște, și, întorcîndu-se, rupe din averea cuiva o pălărie de răsărită pe care ne-o aruncă în trăsură, să nu ne fie urît la drum. Ronțăim în trei și ne mirăm cumplit — ca să vezi ce mai răsărită au crișcăuțenii! Cea din satul nostru ni se pare mai puțină și la pălărie, și la miez, și pînă ce ne tot mirăm, căruța intră în Crișcăuți.

Mi se părea cum nu se poate mai ciudat că în Crișcăuți, la fel **ca și la noi în** Horodiște, oamenii poartă palarii **de pale făcute** de ei înșiși, femeile umblă în barizuri **albe ca și cumă**trele mamei. Casele, date cu var, **pintau și ele brîie** albastre, întocmai ca cele din Horodiște, **lar într-o** ogradă o femeie se necăjea cu un viței ce se vîrîse la vacă și sugea cît ce putea. Femeia îl smiorcăește în fel și chip, dar nu-l poate rupe de la ugerul vacii. Strigă să iasă cineva din casă s-o ajute, și eu mă mir cumplit, pentru că nu știu de ce, dar mi se părea că asemenea lucruri se puteau întîmpla în Horodiște și numai în Horodiște.

După Crișcăuți — alte pămînturi, alte petice de vii, cu cîte-o colibă în mijlocul tufelor. Copaci lăsați ici-colo prin semănături, să aibă oamenii pe vremea prășitului unde lua masa la umbră. Cîte-o pădure ba se arată, ba dispare în zarea fumurie. O coastă de imaș, o vechitură de stînă, cu un foc mocnind în preajma ei. Mama lasă răsărita și prinde a împleti prin hodorogeala căruței vorbe pline, tăinuite, curate. Ne înșiră fel de fel de pățărănii legate de locurile prin care trecem. În pădurea ce s-a arătat colo în zare foiau odată tîlharii, că era pierzanie de om să te prindă pe acolo noaptea la drum; în

bisericuța din vale s-a cununat odată pe ascuns o fiică de boier fugită de la părinți cu un renumit haiduc, iar din balta iazului de peste vale se zice că ies noaptea balauri. Întîmplări, basme, legende veneau puhoi. Tata, care nici măcar nu lua în considerație priceperea femeilor de a fi povestit ceva ca lumea, de la o vreme, fiindu-i urît pe drum, începe a fura și el cu urechea. Un zîmbet sarcastic îi joacă în colțul buzelor, dar mama se face a nu-l vedea și ne tot împărtășește pătărăniile sale. La fiece sfîrșit de capitol tata, cînd nu i-i lene, întoarce fața spre noi pentru a o dojeni pe mama:

— Taci, bre, ce împli capul copiilor cu prostii...

Și iară vin sate, cîmpuri, fîntîni, iar cînd dincolo de Niorcani răsare o casă mare de piatră la o margine de sat, mama își face semnul crucii și-l roagă pe tata să fie cu ochii în patru, să nu calicească bieții cai, să nu ne calicească pe noi cumva. Tata se face a nici nu fi auzit vorbele ei, și mama, rușinată, ne povestește pe înfundate că ar fi trăit o viață de om aici în Slobozia, de n-ar fi fost drumurile satului atît de strașnic încolăcite și aruncate peste cap.

Nistrul încă nu se vede, dar simți undeva pe aproape suflarea apelor în fundul văilor. După clădirea cea mare, care se dovedește a fi școala din Slobozia, începe satul, și, orice s-ar zice, dar e frumos satul de baștină al tatei. Cîteva sute de case se încălzesc la soare pe malul drept al Nistrului. E un mal înalt de humă albă, cu crăpături adînci, umplute pe jumătate cu stînci de piatră. Pe creștetul stîncilor, prin văgăunile mai dosite, cu cîte-o palmă de loc drept, vezi ici-colo cîte-o casă. Și dacă ograda unui frate e sus în vîrful dealului, celălalt frate nu mai are unde-și face acolo casă, și o zidește jos, la temelia aceluiași deal. Dar, neamuri fiind, de la un frate la altul coboară o cărare, care nu e atît cărare cît o frînghie spînzurată de sus în jos. Deodată cuminții noștri căluți prind a sforăi și se opresc locului. Drumul pe care am intrat în Slobozia se pomenește rupt în două. Un capăt sfîrșește sub copitele cailor, celălalt abia se zărește undeva hăt departe la fundul unei rîpe, iar între capătul ista și capătul cela stă ridicat în picioare un perete alb de humă. Tata prinde hățurile cu amîndouă mîinile, înfige picioarele în speteaza coșului, mai adaugă un „i-te-al-naibii!" și îndreaptă caii cu tot cu trăsură,

cu noi cu tot în prăpastie. Bieții cai se tîrîie mai mult pe burtă, gîfîie cu spumă la gură. Tata îi ține împănați în hățuri, dar pare că totul e degeaba — o clipă, încă o clipă și vine trăsura peste cap. Iată însă că dă Domnul și prindem sub roți celălalt capăt al drumului. Căruța se îndreaptă din șale, caii răsuflă ușurați, dar nu dovedim să adunăm cele trei degete pentru a zice „slavă Domnului", că drumul iară se rupe în două și iară aceeași poveste — un capăt sfîrșește sub copita cailor, altul abia se arată hăt din fundul rîpei, iar între ele un alt perete de humă.

In sfîrșit, cînd începe să ni se pară că — gata, nu mai scăpăm cu zile, tata oprește lîngă o fîntînă cu colac frumos de piatră. Sare jos să deschidă poarta, iar în pragul unei căsoaie vechi, văruite cu var de culoarea cerului, răsare o bătrînă înaltă și uscățivă, cu zimbetul blînd și înțelegător al unei maici de mănăstire. În vreme ce deschide tata poarta, ea pornește spre noi cu brațele desfăcute, de parcă am fi cu toții niște pui de prepeliță gata a zbura din cuib, pe cînd ea vrea să ne prindă grămăjoară.

Sofiță dragă, d-apoi ce bucurie pe capul meu! În ogradă, pe lîngă căsoaia bunicii, mai era o casă — una nouă, trainică, ridicată de mătușa Dunea, sora tatei. Și, în vreme ce bunica vine spre noi cu brațele desfăcute, două fete smolițele ca doi pui de lișițe intră fuguța în casă cu tot cu noutate, apoi ies împreună cu bunica lor. Pornesc și ele, toate trei, spre poartă, în urma lor vine încet, gospodăros, badea Mitea, tatăl fetițelor, după care începe nesfîrșita ceremonie de bun găsit, de bun [illegible] iară un „bine ați venit!", și iară un „bine v[illegible]

Tata [illegible] la ceremonie. Deshamă, oarecum [illegible], caută de nu și-au pierdut puteroavele, strigînd ba unuia, ba altuia *„primi!"*, pentru că îi cumpărase de la un rus din Maramonovka și obligatu să vorbească cu dînșii rusește. Toată porăiala ceea însă era socotită mai mult pentru mama și în limba rămînelei lor însemna — mă rog, pentru că am venit la ai mei, poți să li te plîngi, dar nu uita că peste două zile ne întoarcem în Horodiște...

Ograda bunicii, așezată chiar pe malul Nistrului, era și nu era pe mal. Cîțiva curpeni de cartofi, cîțiva copă-

cei de mere pădureţe, iar încolo, toată ograda — numai stînci de piatră ce-şi scoteau din pămînt care o falcă, care un grumaz. Păreau nişte animale ciudate, preistorice, adunate în ograda bătrînei, iar dincolo de ocol, după gărduceanul scund, pămîntul iară se rupe în două — un perete de humă împresurat cu bolovani de piatră coboară la vale, şi tocmai hăt la talpa lui se vedeau lucind la soare apele Nistrului.

Spre deosebire de malul drept, abrupt şi prăpăstios, malul stîng al rîului era neted, curat şi, împreună cu cele cîteva sute de case, urca domol spre răsărit, pînă se topea hăt la răsăritul soarelui. Satului de pe celălalt mal i se zicea, dacă nu mă înşel, Subutăuca. Puteai să rupi un măr din copacul bunicii, să-ţi faci vînt şi să-l arunci pe celălalt mal, dar nu era voie. Sub talpa dealului se plimba un grănicer cu armă la umăr, dincolo, pe celălalt mal, se vedea un alt soldat, în altă uniformă. Era graniţa. Noi cu bunica într-o ţară, Subutăuca în altă ţară, şi nu se obişnuia în asemenea cazuri să se arunce cu mere dintr-o ţară în alta.

În Subutăuca, după cîte înţeleg eu acuma, era comună, şi comuna ceea poate că bogată nu prea era, dar avea orchestră, o fanfară grozavă cu trompete ce luceau la soare de se vedea şi peste graniţă. Marşurile erau marea slăbiciune a acelei orchestre, şi părea că nu atît aratul ori semănatul, ori strînsul îi preocupau pe oamenii ceia, cît marşurile propriei lor fanfare. Dimineaţa, îndată ce răsărea soarele, începea a se veseli fanfara pe malul stîng. Oamenii ieşeau de prin case, se adunau în mijlocul satului, lîngă fanfară, care cu sapă, care cu coasă, care cu seceră. Cînd soarele se ridica aşa cam de-o prăjină pe cer, porneau spre răsărit cu alai şi voie bună — orchestra înainte, coloana în urma ei. Mergeau şi tot mergeau şi iară mergeau pînă se topeau hăt după muchia ceea de deal. Acolo le erau pămînturile, acolo munceau toată ziua, făcîndu-i pe slobozieni să moară de curiozitate, căci, se întrebau slobozienii — ce-o fi făcînd muzicanţii acolo după deal o zi întreagă? Prăşesc şi ei în rînd cu lumea ori hodinesc la umbră, aşteptînd să vină sara pentru a petrece coloana napoi spre sat?

Slobozienii nu aveau fanfară, dar, spre deosebire de subutăuceni, aveau o biserică frumoasă, de piatră, cu clopot mare, sunător, dăruit, pare-mi-se, de-o mănăstire.

Duminicile, subutăucenii, atei fiind, se duceau încolonați la muncă, pe cînd slobozienii, creștini ortodocși, urcau cu cîte-un colac, cu cîte-o lumînărică drumurile spre biserică. Pe celălalt mal fierbeau marșurile, pe istlalt mal preotul intra în slujbă, și veselia trompetelor, împletită cu dangătul clopotului, venea clocotind prin văile nistrene.

Mi-a rămas, nu știu prin ce fel, în memorie o aschie senină dintr-o după amiază de duminică. Noi, copiii, ne jucam de-a mijatca acolo la bunica. Tocmai îmi căutam un loc bun de ascuns și, tot umblînd printre stîncile celea de piatră, o zăresc deodată pe mama stînd cu bunica la sfat. Ședeau pe un lăicer așternut pe-un prag de piatră în fundul grădinii și de după gărduceanul cela scund priveau la cele ce se petreceau dincolo. Șopteau ceva îngrijorate ele înde ele, și eu, tot căutînd unde să mă ascund, am început a ciuli urechea. Simțindu-mă aproape, femeile au amuțit, după care bunica, tocită de dragoste și bunătate, pentru a răscumpăra tăcerea lor oarecum lipsită de tact, m-a chemat și în fața mea a dezgropat de undeva din fundul buzunarului fustei sale lungi cîteva alune. Le-am luat și n-am mai stat să aflu despre ce era vorba acolo. După cum am aflat mult mai tîrziu, felul cela de conversație se numea „politică", iar politica, mă rog, ca politica...

Tot umblînd noi cu joaca, de la bunica din vale iată că ajungem sus pe deal, la moșul Petrea, fratele mai mic al tatei, și, tot căutînd un loc bun pentru a mă ascunde, descopăr după casa moșului o movilă de bostani. **Era în toamnă**, cam pe vremea seceratului, și țăranii, **strîngîndu-și păpușoii**, adunau și bostanii pe care, de obicei, **îi puneau** printre rînduri, ca să aibă ce da la vite.

Avea **în anul cela moș** Petrea niște bostani grei, verzoși, lucioși, **și te atîtau, nu** știu cum, la trîntă, la harța de atîtau **bostanii ceia**. Tot stînd acolo după bostani și așteptînd cînd voi fi găsit, ce-mi vine deodată în cap — da ce-ar fi să iau un bostan și să-i dau drumul la vale, pe cărare, spre bunica? Era o idee cît se poate de interesantă, căci casa bunicii abia se vedea de acolo de pe deal, adică i se vedeau numai acoperișul, fîntîna, cai noștri legați la iesle, dar toate aveau niște dimensiuni mici, de parcă ar fi fost niște jucării. Fără să stau

mult pe gînduri, aleg un bostan mai măricel, pentru că mă interesa să aflu dacă va ajunge bostanul întreg la bunica ori va crăpa în fuga cea mare. Ei, și apoi esențialul e să-i vină unui copil ideea, că pe urmă nimeni nu-l mai poate opri. Veneau bostanii moșului Petrea la vale ca armata lui Papură-Vodă — care plesnește la o jumătate de drum, care mai depărtișor. Toată coasta ceea de deal era numai bucăți, numai sîmburi de bostan și din toată movila numai doi bostani au ajuns teferi pînă la bunica. Unul a nimerit în fîntînă și tata s-a necăjit o sară întreagă pînă l-a scos, iar altul a nimerit într-un coș cu pătlăgele. Tocmai trecea un slobozian cu căruța pe drum, aducea niște legume de la grădinile satului, și, cînd colo, vine un bostan de sus, cade în coșul cu pătlăgele și le strivește pe jumătate. La început omul avea pretenții, că ce, adică, cum vine una ca asta, dar m-a scos tata din încurcătură. Fiind slobozian, l-a întrebat pe omul cela că de ce i-a trebuit numaidecît să intre în sat pe-acolo, parcă nu i-ar fi fost mai îndemîna să vină pe drumul Movilăului? Aici omul a căzut pe gînduri, pentru că, într-adevăr, s-ar fi putut întoarce și pe drumul Movilăului, și, vrasăzică, nu bostanul, ci soarta era la mijloc, iar pe un moldovean cum îl duci cu gîndul la soartă, gata — nici pretenții, nici supărare.

Vremea în musafirie trece repede și iată că într-o des-de-dimineață, cînd ne trezim, caii îs de acum înhămați. Se adună neamurile să ne petreacă. Bunica ne sărută rînd pe rînd, și e caldă, e curată sărutarea bunicii, ca și apele Nistrului. Mai rămîneți dar sănătoși, mai mergeți dară cu bine, însă ne doare pe toți la despărțire — și lacrimile noastre se amestecă cu lacrimile bunicii pe fața noastră, pe fața ei.

Cele două prăpăstii la plecare par două dealuri obișnuite. Caii scot trăsura din Slobozia și, hodiniți două zile, caută să-i mulțumească tatei, tot cercînd a trece la trap și cînd le arată el biciușca, și cînd nu le-o arată. Iară încep a ne ieși în cale satele, pămînturile, imașurile Sorocii. Au trecut însă două zile la mijloc — și în două zile de toamnă se schimbă multe în viața țărănimii. Cînd ne duceam, era sîmbătă, peste tot se simțea că se apropie o zi de sărbătoare, o zi de hodină, iar acum hodina a rămas în urmă. Satele-s pustii, prin cîmp albesc

cămăși, basmale, pălării. Căruțe se duc, căruțe vin. Lumea cară păpușoi, răsărită, lumea ară, lumea seamănă și numai noi venim cu sloboda, venim din musafirie.

I-te-al-naibii!!

În sfîrșit, iată că răsare de pe-o muchie de deal răsucit potcoavă marginea Horodiștei. Răsuflăm ușurați cu toții — las' că nu s-a mai întîmplat nimic în cele două zile cît n-am fost acasă. Și cerul, și casele, și drumul, și toloaca — toate-s acolo unde le-am lăsat, toate se bucură de întoarcerea noastră. Lucește sus crucea bisericii peste sat, scheaună Tuzic de bucuria cea mare, căci a stat două zile la poartă așteptîndu-ne.

În ogradă trebăluiește bădica Gheorghe, vechiul nostru gospodar, vechea noastră gospodină. Acum, după ce a stropit cu apă bătătura din fața casei, o mătură frumos, dar e supărat foc — asta face un om deștept toamna, mătură bătătura?! Lumea seceră și cară, lumea seamănă și ară. Răsărita noastră stă de-o săptămînă culcată la pămînt, petrec șoarecii în ea ca în sînul lui Avram, fiindcă, să vezi, caii poartă trăsura domnului Druță prin musafirii...

Nu îndrăznește însă să-i spună toate astea tatei, pentru ca o poate păți. Nici mamei nu-i poate spune nimic, știind că o să aibă mai încolo nevoie de susținerea ei, cînd se vor duce la Otaci să comande straie, și, înfierbîntat de ciudă cum era, mă zărește deodată în fundul căruței cu o vîzdoagă prinsă de bunica la buzunarul hainei.

Tu, măi Ionică, ce-mi șezi colo ca un mire cu floare la piept! Ia dă, tată, biciușca ceea încoace...

Într-o clipă sar din căruță și o iau la sănătoasa prin **curpenii de cartofi**, pentru că dacă nici tata, nici mama **n-au pus mîna** pe mine, de la bădica Gheorghe am mîncat **bătaie destulă**. Chelîneală se chema la dînsul trebușoara asta, dar mă îngrozea nu atît expresia ca atare, cît conținutul pe care fratele Gheorghe i-l atribuia.

Şi, pentru că a venit vorba de fratele Gheorghe, ne mai întoarcem o dată la tata. Azi nu mai sînt pe lume nici părintele, nici feciorul, dar, sfinte Dumnezeule, au fost atît de feluriţi, încît deseori părea că nu le rămîne să facă doar un singur pas pentru a deveni duşmani. Şi dacă nu l-au făcut, nu este nici meritul unuia, nici înţelepciunea altuia, ci pur şi simplu aşa au vrut împrejurările.

Cînd s-a ridicat flăcăuan, fratele Gheorghe era voinic, harnic, gospodăros şi nu prea vedea cu ochi buni slăbiciunile tatei pentru o petrecere, pentru o harţă aţîţată din nimic. Cît despre tata, pe el îl cam supăra faptul că Gheorghe la optsprezece ani intra în moară cu doi saci plini la subţioară — şi nu atît puterea ca atare, cît manifestarea ei îl enerva pe tata. La un ceas de supărare Gheorghe i-o fi zis ceva necuviincios tatei, pentru că nu-şi prea căuta cuvintele la supărare, poate chiar şi fără să-i fi zis ceva, tata o fi intuit un posibil rival. Ni i-a căutat pricină, dar fiind mai umblat prin lume, l-a tot urmărit pînă a zărit o mică crăpătură în butoiul cela de muşchi şi voie bună care se numea bădica Gheorghe.

Vorba e că Gheorghe al nostru era cam lacom. N-aş vrea să intru într-un păcat atît de mare, încît să afirm că tata a cultivat direct lăcomia lui Gheorghe, dar nici că aş fi vrut să-mi şovăie cuvîntul în faţa sfîntului adevăr. Am trăit ani destui cu ei într-o casă, dar nu ţin minte să-i fi văzut măcar o dată stînd alături şi vorbind pe îndelete. Se înţelegeau mai mult prin frînturi de fraze, printr-un sistem de priviri pe care le schimbau ei înde ei, printr-un şir de împunsături şi surîsuri. Aici era de vină mai mult tata, pentru că din nenumăratele metode pedagogice care circulau prin regiunea Sorocii, el şi-a ales-o pe una singură, rămînîndu-i credincios pînă la moarte. Deviza lui era un neamestec total — nici direct, nici indirect — în treburile copiilor. Poate că el însuşi a crescut greu, cîştigînd prin lume, tata era de părerea că lumea străină e unicul dascăl înţelept. Ai să te loveşti cu capul de perete o dată, de două, de zece ori, pînă-ţi vei da singur sama că în faţa ta e un zid. Se poate întîmpla să fie o metodă înţeleaptă, dacă o luăm ca me-

toată, dar mă întorc la fratele Gheorghe și iară mi se umple inima de jale.

Isteț, voinic, îndemînatic, plin de umor și voie bună, încît pînă și azi mai circulă prin Horodiște sumedenie de păţărănii de-ale lui. A învăţat la școala din sat vreo patru cinci clase, dar atunci, demult, învăţătura la liceu costa parale, și, după niște calcule pe care și le-a făcut el singur în capul lui, într-o bună zi a declarat că nu se mai duce la școală și nu ţin minte să-i fi părut vreodată rău de hotărîrea luată. Un grîu copt, bun de coasă, o vită bine înfățită, o pereche de ciubote făcute în Otaci *„na zakaz"*, cîțiva bănuți așezați într-o gămălie de mac și ascunși undeva după căpriori — toate astea făceau inima lui să tresalte de bucurie. O gospodărie bună și frumoasă, poate una din cele mai bune și frumoase gospodării în Horodiște atîta a vrut și atîta n-a putut avea badea Gheorghe.

Spunea cineva mai nu demult: o, acești băieți vînjoși și voinici de la ţară! Unde poți găsi muncitori mai buni decît dînșii, pentru că ei se aprind la o simplă adiere de vînt, și nu se opresc pînă nu cad în brînci. Îmbătați de propria lor isteţime și îndemînare, ei se iau veșnic la întrecere, curioși fiind să afle, vorba cîntecului, cine ţine așa mai mult. Orice ţăran știe că atunci cînd înhami o pereche de mînzoci, o jumătate de an umbli cu dînșii fără biciușcă. Și chiar pornind fără biciușcă, trebuie să-i ţii totdeauna în frîu, să-i oprești la fiece pas, căci, altminteri, îmbătați de tinerețe, caii se aprind și, dacă se aprind, ard și — gata, se vlăguiesc, mușchiul scade și caii nu mai sînt buni de nimica — o viață întreagă abia mută picioarele, asudă și nu rezistă nici la drum, nici la plug. Știa acest lucru și tata, și-l aplica ori de cîte ori își creștea o pereche de cai tineri la casă, cît despre copii, apoi, singura metodă pedagogică, cum s-a mai spus...

Convins fiind că tata nu e un gospodar bun, că prea se abate ba pe la petreceri, ba prin aventuri, bădica Gheorghe de pe la vreo paisprezece-cincisprezece ani a început a se gîndi la casa, la gospodăria lui proprie. Cît îl ţin minte, fiece cureluşă, fiece cui ruginit era privit din punctul de vedere al viitoarei sale gospodării. Erau lucruri care îl interesau, lucruri care nu-l interesau — și care ar fi putut să-i prindă bine mai încolo, și lucruri de care se putea lipsi.

Bine croit, bine legat, cu ochi mari căprii, pe-o față rotundă, smolită, țin minte cum i se lumina, cum i se însuflețea toată făptura atunci cînd venea vorba de pămînt. Pe vremea ceea a fi un gospodar bun însemna în primul rînd să ai o bucată bună de pămînt. Își avea și fratele Gheorghe hectarul lui în lotul tatei, dar i se părea mult prea puțin. Pentru a răzbate în lume, era nevoie de pămînt, și fratele Gheorghe îl visa, îl dorea, îl adulmeca atunci cînd trecea, călare sau pe jos, prin mijlocul lanurilor.

De mic copil era la curent cu toate actele de vînzare și cumpărare a pămîntului în Horodiște, știa cine și pentru ce-a fost nevoit să-și vîndă bucățica lui de pămînt, care și de unde a găsit bani ca să-l cumpere. Avea un mare succes la fete, dar, după cîte îmi amintesc, nu-l interesau deloc aventurile amoroase, căutînd să afle mai întîi care fată și cît pămînt urmează să primească de zestre. În lungile seri de iarnă cerca să învețe pe furiș, de unul singur, vreo meserie ceva, pentru că iarna țăranul nu prea avea de lucru și cît bănărit ar putea face de-ar ști o meserie bună!

Tata îl urmărea de la distanță fără a fi venit cu vreo părere. Gheorghe, la rîndul lui, nu se arăta nici el dornic de a sta cu tata la sfat, și numai în zilele de muncă grea și înfierbîntată, pe vremea prășitului ori cositului, ori treieratului, cînd tata avea neapărată nevoie de ajutorul lui, Gheorghe găsea cu cale să întrebe pe care din cei doi cai o să i-l dea cînd se va însura, care din hectare pot să fie ale lui. Tata, fiind grăbit cum e omul pe vremea prășitului ori cositului, ori treieratului, pentru a nu pierde vremea cu vorbe goale, zicea că, mă rog, pe care vrei, pe acela îl iei, numai hai, dă-i înainte, că n-am cînd. Gheorghe nu se dădea în lături de la muncă, dar, pe de altă parte, nici nu înceta de-a tot împărți gospodăria tatei în patru. Își alegea partea lui din timp, anunțîndu-ne că, uite, cutare și cutare e luat de acum, și apoi las' că știa el să arunce cîte un pumn de grăunțe în vita care urma să fie a lui, și tot căra îngrășăminte pe hectarul care avea să-i treacă, și de-i pica vreun gologan, îl ținea cu dinții, pentru că, oricum, va veni vremea...

Acum, pentru că a venit vorba de fratele Gheorghe, iar ne întoarcem la tata. Știa și tata a fi stăpîn pe banul

lui, ne îndemna și pe noi să fim strîngători, zicînd că banul îți aduce prieteni chiar atunci cînd vei rămîne singur cuc, iar fără bani te vor lepăda și cei cu care te-ai luat frate de cruce. Cît îl țin minte, chiar și în vremurile cele mai negre, avea cîte-un ban dosit acolo pe undeva, dar de la felul în care slobozea tata paraua în buzunar și pînă la cel în care îl punea fratele Gheorghe era ca de la cer la pămînt.

Mi-aduc aminte o pățăranie de care s-a vorbit și s-a rîs multă vreme în casa noastră. Pe cînd eram eu cu sora încă mici, ce-i veni odată tatei în cap — uite, se apropie Paștele, iar în Horodiște nici un scrînciob ca lumea. Avea acolo în mahala un cumătru care dădea bani cu camătă, dar tatei, fiind cumătri, cînd avea nevoie, îi împrumuta fără camătă. Se duce dar tata la nașul cela al nostru, la niște bani, se repede cu dînșii pînă la Arionești și cumpără o frumusețe de scrînciob, care învîrtea în jurul unei turci vreo paisprezece scaune spînzurate de sîrme groase de fier.

Horodiștenii se dau în vînt după petreceri, și mic cum eram, dar țin minte că aproape o săptămînă a petrecut satul în ograda noastră. Vremea era frumoasă, anul se arăta a fi bun, și de dimineață pînă sara tîrziu se tot învîrtea în jurul osiei sale scrînciobul, iar în scaune — perechi, perechi, perechi. Cine avea bani, acela plătea cu bani, cine n-avea — acela plătea cu ouă roșii, iar care n-avea nici bani și nici ouă, acela punea umărul la învîrtit — pentru zece rînduri date în scrînciob aveai dreptul să te dai și tu o dată. Gheorghe a insistat să fie **pus bănar** și tata a primit oferta cu condiția că va **ajuta și la învîrtit.**

In **cîteva zile tata** a strîns vreo două prețuri față de ceea ce **cheltuise pe scrînciob.** Unde mai pui că ne rămîneau pe **deasupra scrînciobul** și cîteva ciubere cu ouă vopsite — roșii, **verzi, sinilii,** că-ți era mai mare dragul să te uiți le ciuberele celea. Fratele Gheorghe era agitat și, pare-se, pentru prima oară în viață se arăta mulțumit de părintele pe care i l-a trimis Dumnezeu. De-ar fi fost la judecata lui, bădica Gheorghe ar fi dus afacerea ceea cu scrînciobul pînă în pînzele albe. Ungi comoara frumos să nu ruginească, o pui sub șopron, cum vine la anul Paștele, iară îl scoți, îl așezi în mijlocul

ogrăzii — și tot așa din an în an, pînă răzbați și tu printre primii gospodari ai satului...

Avea însă tata un dispreț înnăscut pentru primii gospodari ai satului și nu vroia să ajungă printre dînșii, să crapi nu altceva. Pentru ca nu cumva soarta să-i facă o soție, să-l îmbogățească contrar voinței lui, tata, cum a trecut Paștele, a împrăștiat scrînciobul cela de n-a rămas nici urmă dintr-însul. Unuia i-a dat un scaun, altuia cîteva belciuge, și darurile celea erau foarte bine primite de horodișteni. Scaunele din scrînciob s-au dovedit a fi bune de iesle pentru vite, din sîrmele de fier de care se spînzurau scaunele oamenii își făceau cîrlige pentru smuls paie din gireadă. Și-a făcut si tata la fierar cîteva cîrlige — unul, dacă nu mă înșel, mai este și acuma la sora pe undeva.

Sărmanul Gheorghe — era bolnav, fiind zguduit de-o asemenea risipă nechibzuită. De altminteri, cam bănuind cum vor sfîrși toate pînă la urmă, el încă de pe vremea cînd era sărbătoare în jurul scrînciobului căuta să scape cîte-o monedă-două în niște buzunărașe cusute anume pentru trebușoara asta. În cele cîteva zile cît a ținut Paștele, a adunat aproape o pălărie de mărunțiș — erau bani și de cîte un leu, și de cîte doi, și de cîte cinci. Ca să nu dea tata peste dînsul, s-a furișat într-o noapte și i-a îngropat undeva în fundul grădinii.

O jumătate de vară i-a lăsat să zacă acolo, iar cînd au început a se uita sărbătorile și au fost cheltuiți banii cîștigați pe scrînciob, ce și-a zis el — stai că a sosit ceasul. A luat hîrletul într-o zi cînd tata nu era acasă, s-a dus în fundul grădinii, a încercat într-un loc, în altul, și încă în altul, dar degeaba. Cît am mai trăit noi acolo în Horodiște, de mii de ori l-am tot văzut plimbîndu-se cu hîrletul prin fundul grădinii. Primăvara nu-l lăsa pe tata să are grădina, zicînd că plugul poate vătăma rădăcina celor cîțiva copăcei de corcoduși, toamna nu-l lăsa să scoată cartofii din aceleași motive, și a tot săpat sărmanul de unul singur, că nu mai vedea lumea de atîta săpat, dar degeaba. Mulți ani mai tîrziu mi-a spus că, pe semne, l-o fi pîndit cineva cînd îngropa banii, pentru că horodiștenii au un simț grozav de ceea ce se petrece în jur, și-apoi văd noaptea la distanță, ca motanii...

S-a însurat bădica Gheorghe pe la vreo optsprezece

ani a fost o nuntă de toată frumusețea la noi în ogradă — se poate întîmpla să fi fost și eu vornicel la nunta lui. Poate că vornicel în toată puterea cuvîntului n-am fost, dar o băsmăluță legată la mînecă am purtat. Toate erau bune și frumoase, dar nu-i mergea bietului Gheorghe, să crapi nu altceva. Îndată după nuntă, chiar în aceeași toamnă, a fost luat la armată, iar după doi ani de armată au început concentrările din ajunul celui de-al doilea război mondial, după care a venit și războiul.

O să trecem peste destinul unui om în aceste mari zguduiri de vremuri, pentru că cine poate zice că a spus totul, mai ales într-o cărticică destinată copilăriei sale. A făcut și fratele Gheorghe războiul, a ajuns cu Armata Roșie pînă prin Cehoslovacia, pînă prin Austria. Personalitatea lui fusese însă formată încă înainte de război, și cînd s-a întors, nu se sătura de-a ne tot povesti cum taie cehii lemne cu motorul, cum își țin vitele în grajduri, cum conservă austriecii perje pentru iarnă, și gospodăria, acea bună gospodărie la care visase odată, părea să fi prins o nouă viață.

Ar fi bine poate să ne oprim pe-o clipă și să discutăm — ce-o fi însemnînd în concepția unui moldovean a ajunge la o viață bună, a deveni un gospodar bun? După ce-o să stăm o noapte întreagă vînturînd pleava din grîu, o să vedem că de vină nu e decît vechea noastră sărăcie. A fi un bun gospodar în concepția omului nostru nu înseamnă decît să ai o casă ca lumea, o vită bine ținută pe lîngă casă, o haină mai curățică în zi de sărbătoare, pentru tine și pentru copilul tău, o oră liberă înainte de bodîna nopții și două cănuțe cu vin, pentru cînd va trece pe la tine un vechi și bun prieten... E ceva condamnabil, e ceva criminal în felul acesta de-a înțelege și de a ți trăi viața?

Din păcate, n-a avut noroc fratele Gheorghe. După război, cînd începuse a se așeza și el cu traiul, s-a îmbolnăvit, într-o vară, de gălbinări. A stat vreo două săptămîni la spitalul din Călărășăuca, dar pe urmă, ce și-o fi zis, las-că dacă tot tratamentul se reduce la cartofi copți, poate mînca el și acasă, iar pe lîngă asta îi mai aduci nevestei o căldare cu apă, mai tai un lemn, pentru că pădurea e lîngă casă, dar nici de adus nu are cine-l aduce, nici de tăiat nu are cine-l tăia, lemnul cela...

Într-o zi a părăsit spitalul și aceasta i-a hotărît soarta.

Mai în toamnă, cînd nu prea avea de lucru, a venit singur să se trateze, dar era de acum tîrziu. De cîte douătrei ori pe an îi dădea sîngele buluc pe gură. Cînd i se făcea rău de tot, venea la mine, la Chișinău, intra la redacție, se așeza pe scaun oftînd:

— Am auzit, măi Ionică, de-un doftor bun aici, la Chișinău... Plătesc, iată, oricît face...

Porneam în doi prin oraș în căutarea doctorului căruia i-am fi putut spune — uite, tovarășe, îți plătim bani grei, dar, vorba ceea, ieii banii și ne dai sănătate. Doctorii se uitau la el, se uitau la mine, și iară la el, și iară la mine...

A murit de ciroză în primăvara lui '58. Cerea întruna apă, dar nu-l ajuta, căci era umflat de apă băută, și atunci m-a rugat să-l duc acasă, la Horodiște, căci avea în colțul ogrăzii o fîntînă săpată de dînsul. O zi întreagă am mers de la Chișinău pînă hăt după Dondușeni, apoi acolo, unde sfîrșea șoseaua, ne-am mutat într-o trăsură trasă de patru cai, și o noapte întreagă am rătăcit prin nesfîrșitele gloduri ale nordului, pînă ce, în zori, am ajuns la acea fîntînă săpată de dînsul lîngă casa lui...

A murit în chinuri îngrozitoare, căci, în afară de ficat, era sănătos, socotit pentru două vieți, și ceea ce era sănătos nu vroia să cedeze în fața morții. Deși se desfundaseră drumurile în acel început de primăvară, ne-am adunat mai toate neamurile la înmormîntarea lui. Tata, ce-i drept, n-a putut să vină. Zăcea și el la spitalul din Drochia, pentru că se bătuse de la niște ibovnice — de cum a rămas văduoi, a pornit-o prin petreceri, că nu dovedea să se descurce dintr-o daravelă și intra în alta. Ne-a spus însă mult mai tîrziu, mie și surorii, că i-a părut grozav de rău la moartea lui Gheorghe și l-a durut inima atunci în ziua înmormîntării.

...Se trec multe pe lume, s-a trecut și asta. Mai încolo, cînd ne întîlneam la Ghica-Vodă, îl căina, zicînd că, iaca, măi, cum n-a mai avut noroc sărmanul băiet! Întreba întruna de Silvica, singura fiică rămasă de la Gheorghe, și de casa, și de fîntîna ceea din colțul ogrăzii... Odată, oarecum iritat de căinările celea ale lui, l-am întrebat dacă nu cumva simte vreo remușcare, ca părinte, atunci cînd își aduce aminte de Gheorghe.

Tata s-a întors spre mine, m-a privit lung, de parcă nicicum nu se aștepta să fie întrebat de una ca asta.

În cele din urmă și-a plecat fruntea, a cules de jos un pai, l-a chitit cam cît poate avea paiul cela în lung, cît poate avea în lat, după care a zis:

Ilei, dragul tatei, că de lăcomia ceea, cînd vine omul pe lume cu dînsa în suflet, nimeni nu-l mai poate scăpa...

Pe semne, așa e. Și totuși, cînd mi-l amintesc pe fratele Gheorghe, mă umple jalea și gîndul mi se duce pe o cărare știută numai de el pînă la tata. Parcă aș fi vrut să mai întreb ceva, dar acuma e tîrziu, e mult prea tîrziu...

10

Iar anii trec. Anii se duc. Se duc ei acuma, se duceau și atunci, demult, și cum anii se duc, copiii cresc, crescînd trec dintr-o clasă în alta, după care iată-ne și pe noi scoși de învățătorul Pavel Harabagiu la mal. Terminam în primăvara ceea clasa a patra, iar clasa a patra era pe atunci sfîrșitul cursului primar de învățătură. După clasa a patra, cine avea bani, acela putea intra pe la vreun liceu pe undeva, iar ceilalți rămîneau să învețe încă trei ani, dar nu era deloc obligator, și apoi în cei trei ani carte multă nici că se făcea — altoirea viței de vie, o sută de feluri de-a lega o vită la gard și multe altele de acestea.

Mai înspre primăvară, cînd au prins a se zvînta renumitele gloduri din Horodiște și pe sub garduri picioarele țăranilor au început a urzi cărărușe, în urma cărui fapt satul a trecut la o altă treaptă spirituală, schimbul de informații devenind mai activ, mai eficace, a ajuns și la urechile noastre un zvon cum că prin satele vecine absolvenții clasei a patra vor primi medalii. Premiile întîi, doi și trei. Respectiv — aur, argint și bronz. Școala din Horodiște nu dispunea de nici unul din metalele sus-pomenite, dar avea în schimb un învățător tînăr și ambițios, care nu admitea ca Horodiștea să rămînă măcar cu o idee în urma celorlalte sate. A pus caii la trăsură, căci avea cai buni, a umblat pe unde a umblat și nu s-a lăsat pînă nu a apărut într-o bună zi cu o cutioară în fața clasei.

Muream de curiozitate. Să mergi la zece-unsprezece ani cu medalie la piept de-a lungul Horodiștei — putea

fi ceva mai frumos, ceva mai măreț pe această lume?! Premiul întîi nu se discuta — premiul întîi urma să-l primească feciorul lui Nicolau, felcerul satului, un bun tovarăș al meu din anii ceia, băiat așezat și priceput, care a dovedit cu vremea că merita din plin medalia de aur, ajungînd azi un foarte bun zootehnician. Premiul doi avea să-l primească o fată pe cît de isteață, pe atît de bătăușă — și numai medalia de bronz rămînea să tulbure inimile și mințile întregii clase.

La început se vorbea de unul Bucătaru, băiat bun, dar cam molîu din fire, și apoi ce înseamnă „se vorbea" — însuși Bucătaru spunea pe la recreații că, uite, așa și pe dincolo, pînă la urmă eu am să pun mîna pe medalie. Cuiva nu i-a plăcut felul cela îngîmfat de a te declara cu decorație atunci cînd încă nu o ai — în Horodiște declarațiile de acest gen irită lumea. După care au mai răsărit vreo doi-trei care au spus că, uite, nu Bucătaru, ci eu, ori, în cel mai rău caz, verișorul meu va primi medalia de bronz. Cînd s-au adunat vreo cincișase pretendenți, am început să cad și eu pe gînduri. Rușinos cum eram, nu-mi ajungea curaj să fac declarații publice în acest sens, dar, venind sara acasă, am început a o toca pe mama la cap, zicînd că acolo unde-s șase la o medalie, de ce adică să nu fie ei șapte, cu condiția, firește, că al șaptelea să fiu tocmai eu. Și, ca să vezi, a prins a se mișca ceva din loc, pentru că, politica cea mare, cum credeți că se face? Arunci ici-colo cîte-o vorbă, cîte-o sămînță, apoi îți vezi înainte de-ale tale și las' că mustul în pămînt fierbe, vlaga urcă, mugurul se desface, n-are încotro.

La început era vorba să se facă o mare serbare, să se adune tot satul în ograda școlii și medaliile să fie înmînate pe scenă, în fața a sute și sute de oameni nedecorați cu nimica, dar n-a fost într-un ceas bun zămislită serbarea și, ori că oamenii care ne împrumutau, de obicei, portițe, ca să le punem pe bănci și să facem scenă, n-au mai vrut să ni le împrumute, ori că femeile care ne dădeau covoare să facem pereți la scenă n-au mai vrut să scoată covoarele din casă, dar la ideea marilor festivități s-a renunțat.

Totuși am avut noroc că era o frumoasă zi de sfîrșit de mai. Stăteam puși careu în fața școlii. La închiderea careului, pe-o măsuță, se afla mult rîvnita cutioară cu

trei medalii, și iată că domnul învățător, după o scurtă cuvîntare, a pornit cu mîna spre cutioară. Medalia de aur a zburat ca un pui de sticlete din cutioară pe pieptul lui Nicolau. Fiica lui Ifimaș și-a ascuns medalia într-o basmăluță — n-a vrut să i-o prindă învățătorul la piept. Ori că se gîdila, ori că se rușina, pentru că, năltuță și voinicuță, din școlăriță începea să devină fată mare. Alte amănunte nu mai țin minte, căci veșnicii mei dușmani de trîntă m-au vîrît în ultimul rînd și, josuț de statură cum eram, mai că nu vedeam nimic din cele ce se petreceau în careu. Și cum mă tot săltam în vîrful degetelor, poate-poate mai văd ceva, deodată mă pomenesc ghiontit de unii și de alții. Cu un fel de răutate, care nu știu de ce la noi în Horodiște se cheamă zavistie, au început a mă repezi cu toții — hai, bre, du-te, că, iaca, îți dă ție premiul trei...

Am avut impresia că deodată și soarele pe cer, și chiar cerul, și pămîntul cu Horodiște cu tot au înțepenit, s-au oprit locului, și de mine depindea cînd și cum va fi din nou pornită această enormă mașină numită Viață. Din păcate, casa ne era prea aproape de școală. Cît am coborît eu ulicioara ceea, poate vreo două-trei babe să mă fi văzut, pentru că era tocmai duminică și ele, ieșite de la slujbă, la fiecare trei-patru pași se tot întorceau spre ușa bisericii și-și făceau semnul crucii.

Mama tocmai pregătea masa cînd am intrat în casă cu medalie cu tot. S-a bucurat nespus de meritele mele, dar, cînd s-a aplecat să rînduiască niște tacîmuri, parcă un zîmbet șiret i-ar fi jucat în colțul buzelor. Un fior de gheață m-a înțepenit deodată — au nu cumva o fi fost ea sara trecută la învățătorul Pavel acasă și l-o fi rugat cu lacrimi în ochi să-mi dea și mie medalie? Aș fi murit de rușine dacă aș fi aflat că mi-a făcut una ca asta.

Tata, în schimb, părea înclinat să arate mai mult interes pentru succesele mele școlare. Făcea ceva prin ogradă cînd am răsărit cu medalie la piept în fața lui. Parcă-parcă era gata să dea naștere la un cuvînt de laudă, dar tocmai în clipa ceea a zărit niște găini scurmînd în opalca prinsă de oiște în care dădea de mîncare cailor. A ridicat o pietricică de jos, le-a alungat de acolo, dar găinile, trecînd pe sub oiște, au început a se apropia de opalcă din altă parte. Indignat de-o asemenea viclenie, tata a intrat în casă, pornind cu mama o lungă

ciondăneală din pricina găinilor, iar cînd s-a întors în ogradă, nu și-a mai adus aminte nici de mine, nici de medalia mea.

A doua sau a treia zi învățătorul ne-a trimis vorbă să aducem medaliile înapoi la școală — în anul următor de acum alții aveau să termine clasa a patra, trebuiau și aceia decorați cu ceva. Vin eu repejor acasă, caut în fel și chip medalia, dar nu pot da de dînsa, și cum o tot căutam disperat, intră sora și-mi spune să nu mai răscolesc atîta prin casă. A luat-o încă asară mama, a învelit-o într-o basma curată și s-a repezit de i-a dus-o învățătorului Pavel acasă.

Asta m-a cam pus pe gînduri. Dacă n-a fost ea aceea care s-a rugat să mi se dea și mie medalie, de ce s-a grăbit să i-o ducă învățătorului Pavel acasă, și încă învelită într-o basma curată? Era ceva suspect, ceva lînced era în toată povestea asta...

11

Și am mai avut eu un tovarăș în Horodiște, atunci, în anii ceia de demult, și ar fi o mare nedreptate să nu-l pomenesc măcar cu o vorbă de bine. Era un bătrînel josuț și vînjos, cu păr alb, cu fața bolovănoasă, rumenă și binevoitoare. Vara întreagă umbla într-o cămașă de cînepă, lungă, mai pînă la călcîie, și, încins la brîu, semăna grozav cu un snop de secară căzut din carul vremilor trecute.

I se spunea moș Andrei. Trăia într-o bojdeucă făcută de obște pentru clopotarul bisericii, și, nu știu de ce, dar clopotarul satului era pentru noi, copiii, una din cele mai misterioase figuri. Prea se deosebeau grijile lui de grijile celorlalți oameni din sat. Fiindu-i bojdeuca chiar lîngă noi, treceam de mii de ori pe lîngă dînsa, dar era veșnic cu ușa încuiată, pentru că moș Andrei, robaci din fire, nici n-avea cînd să-și șteargă fruntea de sudoare. Duminicile și în zilele de sărbătoare era sus în clopotniță, trăgînd de funii unde cerea rînduiala slujbei. Cînd se întîmpla să moară cineva din horodișteni, neamurile răposatului veneau la moș Andrei, bătrînul urca numaidecît scările, prindea de funie clopotul cel mare, și de la dînsul afla satul că s-a mai

stins un suflet. Cînd venea prăşitul ori seceratul, ori treieratul, şi horodiştenii nu mai aveau nici cînd se naşte, nici cînd muri, bătrînul cosea iarbă în ograda bisericii, îngrijea mormintele din cimitir şi apoi noaptea întreagă umbla în jurul sfîntului lăcaş, sunînd cu un ciocan de lemn în ograda de scînduri a bisericii — asta se chema pe atunci a bate toaca.

Harnic şi silitor, într-o lungă viaţă de om o fi adunat bietul bătrîn cîţiva gologani la chimir, iar bătrînii rămaşi fără moştenitori şi avînd cîţiva gologani la chimir au stîrnit dintotdeauna curiozitatea horodiştencelor O vreme moş Andrei a rezistat la toate încercările de a-l fi vîrît în păcat, dar l-o fi găbjit una taman cînd îngerul păzitor nu era acasă, şi numai ce ne pomenim cu o mătuşă văruind bojdeuca clopotarului — era una Zamfira, o babă cam arţăgoasă şi rea de gură cum nu se mai află.

Din cele cîte prindeam şi eu cu urechea, mătuşa Zamfira, avînd sumedenii de copii şi nepoţi prin toată Horodiştea, s-a luat cu moşul mai mult pentru a căra avutul bătrînului pe la copii, pe la nepoţi. „Elei, cumătră, ziceau vecinele mamei, cînd veneau la noi cu torsul. Dacă nu l-a lăsa într-o zi pe moş Andrei gol puşcă în mijlocul drumului, să nu-mi ziceţi mie pe nume. Pînă şi cămaşa ceea lungă de cînepă o să i-o ieie — dacă nu l-a putea dezbrăca, o să-i taie poalele cu foarfecele, că, va zice, ce-i trebuie moşneagului o cămaşă chiar aşa de lungă!"

Nu prea era fericită căsnicia celor doi bătrîni şi, fiindu-le bojdeuca chiar lîngă drum, o jumătate de sat, trecînd pe acolo ba la cîmp, ba spre casă, ştia cînd şi pentru ce s-au sfădit ei. Ceea ce le scăpa oamenilor,— ori auziseră, dar nu chiar totul,— le povestea mătuşa Zamfira cu mare drag, căci, iute la picior cum era, ziua întreagă umplea satul cu minciuni, pe cînd moş Andrei, veşnic tăcut, nici n-avea cînd, nici n-avea cui să-şi spună păsul. Horodiştea era înclinată să creadă că mătuşa a ajuns jertfa unei tiranii nemaiauzite, dar baba nu se putea opri. Se tot plîngea stînd la umbră ba pe-o prispă, ba pe alta, pe cînd el, călăul, el, spînul, pufăia ud leoarcă de sudoare că, iaca-iaca, se lasă norii peste sat, şi dacă îi prinde ploaia fînul împrăştiat prin ogradă, rămîne fără fîn.

Mama a ţinut totdeauna parte lui moş Andrei şi,

deci, de partea lui moș Andrei eram și eu. Cînd Horodiștea, stîrnită de mătușa, vuia ca un stup împotriva lui, mama găsea cîte o bucățică de învîrtită, cîte-o pereche de plăcinte cu bostan, le învelea într-o frunză de brustur și eu porneam să-l caut pe bătrîn. Dacă nu era în bojdeucă ori în clopotniță, ori în ograda bisericii, înseamnă că era la țintirim. Îl găseam săpînd cuiva groapă, adică, bătrînul nu se vedea deloc și numai mici fuioare de lut galben din vreme în vreme zburau sus și, schițînd o curbă moale, se lăsau pe movila de țărînă proaspătă. Veneam drept la săpăturile celea, puneam pe marginea gropii bucatele aduse, zicînd: „Iaca, m-o trimăs mama...".

Moș Andrei înfigea hîrletul în pămînt și-l lăsa așa înfipt. Întorcea poala cămășii pe dos, pentru a-și șterge fruntea de sudoare, ieșea din groapă, lua bucatele. Se așeza sub un copăcel, lîngă alt mormînt, își făcea semnul crucii și stătea o vreme concentrat, de parcă ar fi fost în toată lumea numai el și bucata pe care o ținea în mînă. Mînca încet, oarecum întristat, ținînd sub bărbie o palmă făcută căuș, pentru ca, de vor avea să cadă ceva fărîmături, să nu cadă jos. Sfîrșind cu prînzul, arunca sub cerul gurii fărîmăturile căzute în palmă, își mai făcea o dată semnul crucii, după care, întorcîndu-se, dădea deodată cu ochii de mine și se bucura grozav de o asemenea întîlnire.

— Tu ce mai faci, Ionică?

— Da ce să fac... Cînd mă joc, cînd pasc cîrlanii... Mata ce mai faci?

— Apoi, săp, iaca, o groapă, c-o murit baba ceea a lui Leonte a Frăsînei a lui Nichita Clantarul, dacă poate o știi...

N-o cunoșteam, dar mă interesa prin ceva noutatea.

— Ce-o avut baba, c-o murit? O fi gîtuit-o cineva?

— Ei, auzi tu... Cine să-și pună mintea cu o babă ca aceea... O murit de bătrînețe, că avea ani cam mulțișori, da, pe de altă parte, știi ce ți-oi spune? Bine că le mai strînge Dumnezeu pe cîte una, că altminteri n-ar fi chip de trăit pe lume de răul lor...

— Mata cu mătușa iar v-ați sfădit?

— Tu de unde știi?

— Se vorbește prin sat.

— Cum, se știe de-amu și despre asta?!

Moșul își cercetează mîneca stîngă, mîneca dreaptă, o

alege pe cea stîngă pentru a-și mai șterge o dată fruntea grea, fruntea amărîtă.

— N-a fost chiar cine știe ce sfadă, dar ne-am clănțănit, păcatele mele...

— O început iarăși mătușa?

— Apoi, să vezi tu, măi băiete, cum o fost... Vin eu asară acasă, trudit și necăjit ca tot omul, da ea șede pe laiță lîngă fereastră și se piaptănă. Zic: „Măi babă, ia mai lasă tu pieptănatul cela, aprinde un vreasc colo în vatră, sub pirostrii, că, iaca, m-am întors trudit și flămînd". Ea sare fripță de colo și zice: „Da ce mi-ai adus ca să-ți fac de mîncare? Mi-ai adus făină, mi-ai adus brînză, mi-ai adus carne și slănină? Că, zice, am văzut eu mulți hîtri de aiștia, care își amăgesc foamea cu cîte-o gură de apă și tot strîng, tot leagă banii nod la nod". Zic: „Cum, bre, că doar asta e grija femeilor! Colo culegi din copac, colo sapi un curpăn, pui ceva în oală și gătești, că doar așa-i de cînd lumea — sara, cînd se întorc bărbații, femeile, cu ce au, cu ce n-au, ies cu masa în calea lor, pentru că, altfel, cum dar?!". Iaca, tu ești încă un copchil, se poate spune, dar dacă prinzi cu urechea de ce se vorbește prin sat, îi fi avînd și tu glagoliile tale în cap — parcă nu-i așa cum spun eu?

Fiind cu trup și suflet de partea moșneagului, eu dădeam din cap că așa e, și cu toate că au trecut de atunci ani și ani, rămîn la aceleași convingeri, și femeia care nu-și așteaptă bărbatul sara cu masa de-a gata nu va găsi niciodată înțelegere deplină în inima mea.

12

Coboară spre sfîrșit povestea satului meu de baștină, povestea copilăriei mele, și mi-e parcă teamă s-o închei. Mă tot întorc iară și iară din freamătul anilor, din goana gîndurilor, caut să văd de n-a mai rămas ceva sfînt pentru mine și nepomenit în aceste pagini, ceva care se va trezi mai apoi în memorie și mă va tot chinui ca un spin rămas din toamna trecută.

Firește, au fost multe și de toate. Au fost nopți cu ploi, cu fulgere și cu trăsnete. Bătea urgia în ferestre, se cutremura pămîntul de tunete, iar noi ședeam grămăjoară la cald, la adăpost, și asta însemna că, fiind copil,

am avut părinți ș-am avut casă părintească. Au fost ierni cu ger, cu viscole, dar în zilele celea grele ieșea tata afară, aducea un braț de ogrinji cu promoroacă prinsă din suflarea vitelor, mama lua chibritele, se așeza la gura sobei, stătea acolo neclintită pînă începea a vui focul, curgînd prin gîrla pietruită, iar asta însemna că sîntem oameni dintr-un sat așezat pe un pămînt muncit de lume.

Au fost copaci cu mere domnești, prăsade fel de fel, struguri de coarnă, struguri de poamă busuioacă... Uneori, la cîte-o răscruce, te oprea din drum o bătrînică, scotea un măr, o prăsadă, zicînd să fie de sufletul cutărui sau cutărui. Tu porneai mai departe cu pomana, caldă din căldura celui care ți-a dat-o, și erai atunci nu atît un om dintr-un sat de oameni, cît o punte într-o viță de alte neamuri, o punte între cei ce au fost, dar nu mai sînt, între cei ce sînt, și n-au să mai fie.

A mai fost o fetiță în rochie roșie, copila cuiva cu care ne-am ascuns odată într-o glugă de cînepă. Ne jucam tocmai de-a mijatca și, stînd acolo în gluga ceea, nebuniți de năduful cînepei, fetița deodată s-a lipit de mine cum nu se lipise pînă atunci nici una și m-a întrebat dacă n-aș lua-o de nevastă. La care eu am zis că, mă rog, de ce nu, dar trebuie mai întîi s-o întreb pe mama.

— Da d'ce nu te duci s-o întrebi chiar amu?

A rămas să aștepte în gluga ceea pînă vin eu cu răspunsul, dar, din păcate, mama nu era acasă. Pînă am tot așteptat eu, au dat peste mine alți tovarăși, ne-am luat cu altă joacă, iar fetița ceea așa a și rămas în gluga de cînepă. Vreo patruzeci și ceva de ani nu mi-am mai adus aminte de dînsa, dar de la o vreme am început a visa nopțile și gluga ceea de cînepă, și fetița în roșu, ce tot stă așteptîndu-mă în umbra snopilor.

Și am mai avut eu acolo un vechi și credincios tovarăș... Într-un miez de vară, tocmai pe vremea strînsului, descopăr deodată că n-avem cîne în ogradă. N-avea cine mă petrece cînd mă duceam și eu pe undeva, n-avea cine mă aștepta la poartă cînd mă întorceam, n-avea cine sări să-mi ia apărarea cînd mă trînteam cu tovarășii în gireada de paie a școlii, și pentru că sufeream grozav neavîndu-le pe toate astea, am început a mă plînge mamei, pentru că altuia cui să te plîngi?! Mama, tot umblînd la fuguța tot din sat la deal și de la deal înapoi în sat,

cum aleargă ele, sărmanele, cînd vine strînsul grîului, nu uita totuși nici de grijile mele și odată, cînd așeza mîncarea în desagi, s-o ducă la cositori, îmi spune că, uite, cățeaua nașei Artina mai nu demult a fătat patru țîncușori, și nașa ne-a juruit nouă unul, dacă, firește, voi fi ascultător și cuminte, încoace și pe dincolo...

N-am mai putut răbda pînă or crește țîncușorii, nici măcar n-am putut aștepta să iasă mama bine cu desagile din ogradă, și hai la nașă să-mi aduc țîncul acasă. Era, într-adevăr, o zi de cuptor — țin minte cum mă frigea colbul la picioare atunci cînd mă duceam la nașa după țînc, și fierbințeala soarelui mi se revărsa valuri pe creștet, pe obraji, pe umeri...

În ogradă la nașa se treiera grîul. Gemea treierătoarea în care erau aruncați snopi, și motorașul care mîna mașina printr-o curea de transmisie strănuta și el atunci cînd se arunca următorul snop. Colb, vuiet, învălmășeală, vreo cincizeci de oameni muncesc din greu, biata nașă nu-și vede capul de treburi, iar eu mă țin morțiș de fusta ei și o rog cu lacrimi în ochi să-mi dea țîncușorul, că, iaca, m-o trimis mama să aduc țîncușorul acasă...

În cele din urmă, găsește nașa o clipă, ne ducem undeva în niște grajduri, unde sub o streașină lungă zăcea o cățea mare, neagră, cu pieptul roșcat și cu ochelari tot roșcați, ridicați sus pe frunte, deasupra ochilor. Alăpta patru țîncușori ce semănau leit cu mama lor. Pe căldura ceea, în marea ceea învălmășeală, alăptarea puilor părea un lucru măreț, aproape sfînt, și nașa Artina, cu toată graba ei, a rămas pe-o clipă înduioșată de cele ce-i vedeau ochii. Deodată unul din țîncușori a lăsat suptul și, cu ochi curioși, abia deschiși, a pornit spre mine. Cînd l-am luat în brațe, m-a îmboldit cu botișorul lui umed sub bărbie. I-am zis Tuzic și a fost al meu, și o lungă viață de cîne mi-a fost prieten credincios și bun tovarăș de joacă...

Ce să mai vorbim! Au fost multe și de toate, au fost atît de multe și atît de felurite, încît eu, ca și mulți alții, pentru a nu le mai enumera pe toate, le numeam scurt, cu numele satului meu de baștină, zicîndu-le Horodiște, dar iată că într-o după-amiază ne cheamă mama în casă, pe mine și pe sora, închide ușa cu grijă în urma noastră și ne spune în mare taină că plecăm din

Horodiște. Cei doi frați, însurați de acuma, așezați în casele lor, rămîneau, pe cînd noi ne mutam cu traiul la vreo treizeci și ceva de kilometri, într-un sat nou cu numele de domnitor, așa-zisul Ghica-Vodă...

Au trecut de atunci ani mulți și eu deseori m-am tot întors ș-am căutat a înțelege ce i-a făcut pe părinții mei atunci, în primăvara lui "39, în ajunul războiului, să lase satul de baștină și să se mute? Firește, pămîntul. Părinții aveau patru hectare la patru copii, dar un hectar de pămînt era pe atunci mult prea puțin. Ce s-o fi gîndit ei — lăsăm cele patru hectare celor doi însurați, vindem casa din mijlocul satului și cu banii scoși cumpărăm acolo, la Ghica-Vodă, un lot de cinci hectare cu loc de casă cu tot.

Asta era, firește. Și totuși, mai tîrziu au început a mă încerca fel de fel de îndoieli — oare chiar numai pămîntul să fi fost la mijloc? Nu s-o fi amestecat și ceva din isprăvile tatei, căci i-au plăcut totdeauna aventurile. Poate s-o fi săturat biata mamă a-l tot aștepta serile, a tot trage cu obrazul, și cînd s-a mai gîndit cîte se pot întîmpla, ce și-a zis — mai bine să ne mutăm cît n-a venit încă peste noi răul cela mare... Oricum, chiar de-a mai fost ceva la mijloc, odată ce părinții s-au înțeles să susțină una și bună, să nu tulburăm prin nimic amintirea celor duși, lăsîndu-le pe toate așa cum au vrut ei să fie.

Carevasăzică, ne mutăm.

În două săptămîni tata a vîndut casa, a dus cîteva căruțe cu nimicuri de-ale gospodăriei în satul cel nou, iar în vreme cît nu era el acasă, fratele Gheorghe a tăiat salcîmii cei înalți din lungul gardului, zicînd că tata i-a juruit salcîmii ceia lui. A vrut să taie și frumosul castan din preajma casei, că de ce, adică, să rămînă castanul directorului școlii, care cumpărase casa de la noi. Să-și pună directorul singur castani, dacă-i plac, dar nu l-a lăsat mama să taie copacul, zicînd că sădit a fost de frumusață și, deci, de frumusață las' să rămînă...

Ziua plecării a fost o zi senină, caldă, de la sfîrșitul lui aprilie. Dimineață, cînd m-am trezit cu sora, caii stăteau gata înhămați. Tata se tot ciondănește cu mama, coborînd din pod cîțiva saci cu grăunțe și așezîndu-i în trăsură — mutarea ca mutarea, dar mai avea și de măcinat. Mama trage o fugă pe la megieși, își ia rămas

bun de la vecinele cu care a trăit alături o viață întreagă. Stinge focul în vatra unde a făcut ultima mămăligă, apoi, văzînd cum m-am așezat cu sora la masă și nu putem înghiți o fărîmătură, pentru că ne joacă la amîndoi ochii în lacrimi, trage o fugă în ogradă, vorbește ceva cu tata, și tata, nu prea vrînd, scoate din buzunar două monede de cîte doi lei.

Sora-și ascunde îndată bănuțul în basma, pentru că semăna cu fratele Gheorghe nu numai la cătătură, iar eu, cum am pus mîna pe monedă, mi-am zis — amu-i amu! Trag o fugă la unul Siminiuc, care tocmai deschisese dugheana acolo, în mahala. Era pe vremea ceea, prin prăvăliile de la sate, o afacere care se chema „a trage la noroc". Dughenarul punea pe tejghea o cutie cam cît un geamantan și stătea geamantanul cela veșnic cu capacul deschis. Pe partea interioară a capacului stăteau afișate vreo șapte ciocolate. Sub fiecare era anunțată cîte-o cifră — numărul unu, doi, trei și tot așa pînă la zece. În cutie — o sumedenie de bomboane ieftine, apoi, în sertăraș, o cutioară cu bilete cusute la capăt cu ață, așa încît mai întîi trebuia să rupi biletul, dacă vroiai să afli ce cifră are înăuntru.

Norocul se trăgea în felul următor. Plătești doi lei și scoți un bilețel. Rupi și vezi ce cifră ți-a picat. Dacă e pînă la zece, primești ciocolata indicată, dacă e mai mult de zece, una din bomboanele din cutie. Bomboanele erau ieftine, obișnuite, dar, vai, ciocolatele erau grozave și cine dintre micii horodișteni nu era curios să afle dacă are sau nu noroc! De dimineață pînă sara se tot îmbulzeau în jurul cutiei, dar nu s-a auzit ca cineva să fi izbutit a scoate o ciocolată cu cifră pînă la zece. Și nu atît din lipsă totală de noroc, cît în urma faptului că, după cum am aflat eu mult mai tîrziu, dughenarii, cum aduceau norocul, mai întîi căutau biletele la lumină așa cum caută femeile oul de bănuț, și pe cele ce indicau ciocolate le scoteau din joc.

În dimineața plecării noastre din Horodiște, Siminiuc acela tocmai adusese noaptea tîrziu o căruță cu marfă, în care era și un noroc, dar nu dovedise încă să caute biletele de bănuț. Cînd m-a văzut intrînd pe ușă, ce s-o fi gîndit — ia, un mucos, las' că nu mai scoate el chiar cine știe ce la prima tragere. Aruncă cei doi lei ai mei în sertar, îmi întinde cutia cu bilețele. Prind

unul de coadă, îl desfac în fața omului și stau învăpăiat de emoții cu cifra doi în mînă. Siminiuc aruncă o privire spre ciocolata indicată cu cifra doi, își scarpină ceafa cu o mînă, căci pe cealaltă o pierduse nu demult la treierat, apoi, după ce cugetă cît cugetă, îmi spune:

— Bre, pe numărul doi nu ți-l pot da, pentru că dacă ți-l dau și or veni copiii și or vedea că numărul doi nu mai este, n-au să vreie să tragă la noroc. Ție, pentru că totuna vă mutați în alt sat, ce-ți mai trebuie noroc aici în Horodiște, așa că uite cum ne putem înțelege: ori îți dau o ciocolată de patru lei, ori îți întorc banii și-ți mai dau și o bomboană pe deasupra, ca să nu fii nici tu în pagubă...

Horodiștenii, de altminteri, sînt vestiți prin priceperea lor de-a duce o negustorie la bun sfîrșit, iar pentru că eu patima ceea n-o prea aveam, mi-am luat ciocolata ce nu trebuia să fie a mea și, oarecum întristat de cele întîmplate, vin la fuguța spre casă, pentru că trăsura noastră de acum ieșea din ogradă...

Carevasăzică, plecăm, ne mutăm, ne ducem...

Stăteau femei cu copii în brațe pe la garduri, pe la răscruci, urîndu-ne drum bun. Mama le zîmbea tuturora, lăcrămînd pe ascuns într-o basma, iar tata grăbea caii, căci se ridicase soarele, iar noi mai aveam cale lungă înainte. Căsuța părintească, cu acoperișul ei de paie de secară, începe a se topi, dosindu-se printre celelalte case ale satului, dar las' că ne ies inainte casele din alte mahalale și tot merg o vreme împreună cu noi, petrecîndu-ne. Cum caii trec la trap, marginea Horodiștei se oprește deodată pe-o muchie de deal, rămînînd nemișcată, și numai turla clopotniței, ca un gît frumos de lebădă, urmărește din seninul cerului cum căruța noastră se tot duce tocînd la vale, și răsună toaca ei pînă hăt în fundul Cuboltei.

Rămîn în urmă Maramonovca, Mîndîcul, dar, de abia ieșiți din Mîndîc, tata cîrnește spre-o coadă de iaz și oprește lîngă o moară veche. Deshamă caii, le pune opalca și se duce să-l caute pe morar. Rîndul era mare, iar piatra morii mică, mișcată cu greu de șuvoiul apei... O zi întreagă am pierdut-o lîngă moara ceea, abia în amurg am pornit mai departe cu sacii de făină în trăsură.

O vreme am mers prin întuneric, de ne miram cumplit cum fac caii de găsesc cu copita albia drumului,

dar mai apoi a răsărit luna. O frumusețe de lună nouă saltase pe după dealuri, umplînd cu lumina ei cerul, dealurile și văile pînă hăt în depărtare. Umbra cailor, umbra trăsurii, umbrele noastre încreionate așa cum ședem cu toții grămăjoară mergeau împreună cu noi, prelingîndu-se peste semănături, peste arături, peste gardurile adormite din satele prin care treceam.

I-te-al-naibii!!!

Tata pare supărat — întotdeauna cînd avea ceva de făcut se supăra, mobilizîndu-se oarecum. Sora își mîngîie tăcută piciorul — o durea mușcătura de vara trecută, pentru că nu știu cum făcea, dar găsea în fiecare vară cîte o javră în Horodiște ca s-o muște. Mama șede în fundul căruței, se uită în urmă ca nu cumva să piardă ceva din modesta noastră sărăcie, se uită în urmă ca să nu vedem noi cîte griji mari și grele o frămîntă acum în puterea nopții.

Ghemuit pe sacii de făină caldă, abia ieșită de sub piatra morii, încep a picura. Era o moțăială dulce, dintre cele pentru care omul e în stare să dea o jumătate de viață numai să-l lași în pace. Drumul era lung, sacii erau calzi. Pe la cîte-un coborîș, unde drumul devenea mai bolovănos, mă trezeam pe-o clipă și iară începeam a picura. La o împerechere de cîmpuri, acolo unde drumul venea puțin la vale, și caii au trecut la trap, mă pomenesc deodată că-mi lunecă pălăria de pe căpățînă și cade. Poate-o fi căzut undeva în căruță, poate pe-o margine de drum. Era o vechitură de care mă cam rușinam să ies cu dînsa prin lume și pentru că somnul îmi era dulce, m-am gîndit — Dumnezeu cu dînsa. Acolo, în satul cela nou, am s-o rog pe mama să-mi cumpere o șlepcușoară, pentru că demult băieții de sama mea purtau șlepci.

La o bucată de drum însă mama se întoarce, mă vede cu capul descoperit și zice plină de îngrijorare:

— Pentelei-hăi, ian oprește!

Mă trezește numaidecît, mă întreabă cum, unde, cînd, se miră cumplit de una ca asta. Sare jos din căruță și pornește la fuguța înapoi în lungul drumului. Tuzic stă o vreme în cumpănă — să rămînă cu noi, să se întoarcă înapoi cu mama? Oricum, o femeie singură, în puterea nopții... Se duce în urma mamei. Tata e supărat, dar nu zice nimica, și tăcutul cela al lui mă roade

grozav la inimă. Caii se reazemă unul de altul, oftează așa cum știu a ofta ei uneori noaptea la drum...

În cele din urmă se arată Tuzic, apoi vine și mama, osteníță și fericită cum nu se mai poate. Scuturã din mers vechitura ceea, mi-o pune în cap, de parcă ar fi fost vorba de-o mare podoabă, și atunci cînd mi-o așeza în cap, am înțeles pentru prima oară că, tot alergînd după pămînt, deodată ne-am pomenit săraci cum nu mai fuseserăm niciodată. Ceea ce nu știam încă eu cu sora, știau prea bine părinții noștri — erau de acum vînduți și caii, și trăsura în care ședeam, dar mai rămîneau încă o sumedenie de datorii pe care nici tata nu știa cum să le acopere.

Ceea ce nu bănuiau însă nici părinții era că mult rîvnitul pămînt spre care ne țineam drumul mai zăcea încurcat în niște arende, astfel încît tata cumpărase un lot pe care mai trebuia să-l aștepți încă multă vreme pentru a-l putea ara și semăna...

Era totuși o noapte senină și frumoasă, eram toți patru teferi și sănătoși, ne duceam undeva spre o viață noua, și dacă ar fi să se repete acum acea noapte și acel drum, și dacă tata, înainte de-a fi dat cu biciul în cai, ne-ar fi cerut părerea — ce facem, ne ducem înainte ori ne întoarcem, eu aș fi fost primul care aș fi zis — nu, nici un înapoi, numai și numai...

De altminteri, tata n-a întrebat nimic, pentru că nu avea prostul obicei de a se fi îndoit de cele ce face. Biciul cade moale pe spinările cailor, trăsura pornește prin noapte, și numai luna, dintr-o depărtare senină și nesfîrșită, urmărea cu o oarecare curiozitate călătoria noastră, de parcă ar fi vrut să ghicească — ce se va alege pînă la urmă din acest fir de nisip în acel fund de mare tulbure?

1975

PIEPT LA PIEPT

DE DEMULT
ȘI DE DEPARTE

Cînd rîndunica își face cuibul, cînd drumul prinde a toarce cărăruşe, cînd mugurul își desface din față podoaba lui verde, atunci vine să mă vadă copilăria.

Vine încet, numărîndu-și pașii, ca să-i pară drumul mai scurt. Vine cu o nuieluşă subțioară, smulsă de tata din gard, căci drumețului multe i se întîmplă. Vine cu basmaua mamei așezată în jurul gîtului — vîntul e vînt și niciodată să nu-i dai crezare.

Și tot vine și vine — cînd călare, cînd cu trenul, cînd pe jos, pînă ce se pomenește ajunsă. O mînă mică și degerată se adună să bată în uşa casei mele, dar stă o clipă la îndoială și pumnișorul se desface napoi. Cine știe, este el acasă ori nu este? Și apoi, dacă este, e singur acasă ori mai sînt oameni la dînsul? Iar dacă sînt oameni străini, apoi cum să intri, cum să le dai bună ziua, unde să te oprești și ce să le răspunzi, dacă te vor întreba ceva...

Nu se poate hotărî nici să bată, nici să sune, dar îi simt suflarea lîngă uşă. Vin și deschid. E ea, senina mea copilărie. Parcă aş crede, parcă n-aş crede una ca asta. Hai, dar, intră, bun venit în casa asta, căci demult te tot așteaptă și te tot pomenește stăpînul ei.

Abia păşește pragul, aruncă o privire peste fața podelelor și se oprește. Îi e rușine că e desculță. Apoi uită de rușine. Scoate o trăistuță de la gît, se lasă într-un genunchi și bagă mîna pînă la fundul ei.

— Știi ce ți-am adus?

Mi-a adus mirozna de brazdă zvîntată, mi-a adus chipul unei căsuțe vechi, acoperite cu paie, mi-a adus o biciuşcă împletită de mîna ei.

— Biciuşca poate nu trebuia s-o iau?.

Frumoasa mea biciușcă! Cîte garduri ai mînat la păscut, pe cîți dușmani te-ai răzbunat, cîți mînji ai tot așteptat, zăcînd în ungher după ușa tinzii?! Ai fost și ham pentru Tuzic, ai fost și baieră la trăistuță, apoi de cîte ori ai fost curelușă. De altfel, cum stăm acum cu curelușa?

Stăm bine și nu prea, căci ațișoara ceea de la pantaloni are atîtea noduri, încît numai mama se poate descurca într-însele. Găsim o curelușă, o scurtăm, îi facem găuri noi, apoi mă reped la magazin și vin cu o pereche de bocanci numai buni.

— Da cînd plouă pe-aici, apu apa unde se duce? Că în pămînt ea nu poate întra.

Ieșim din casă și pornim prin oraș să vedem unde se duce apa cînd plouă. Ne oprim pe la vitrine, numărăm mașini, etaje, apoi alegem o băncuță la un colț de parc și începem a cerne trecătorii, încercînd a ghici cam cine și de unde să fie și cîți copii să aibă, și cît o fi plătit pentru pălăria pe care o poartă. Apoi tresaltă copilăria:

— Ștefan cel Mare!

Se uită lung și smerită la monument, îi pare bine că l-a recunoscut, și totuși, roșește... I-i rușine că nu ține minte anul cînd a urcat el pe tronul Moldovei. Las-o naibii, că nici eu nu mai țin minte. Și apoi, nu cumva îi fi crezînd că mulțimea ce mișună ziua întreagă în jurul monumentului știe anul cînd a urcat el pe tron? Hai să oprim doi-trei oameni la întîmplare și să-i întrebăm.

Nu vrea. I-i oarecum. Rușinea mea micuță, cu basma la gît! Mai trecem un drum, mai ocolim niște mașini, mai citim o serie de firme ce se nimeresc în calea noastră. Înghițim totul, credem în toate, căci litera tipărită e sfîntă, ea nu poate minți.

Apoi vine foamea și ne duce la restaurant. Nu dăm hainele la garderobă, să nu ni le încurce printre celelalte. Tragem cu coada ochiului în părți să vedem ce fac ceilalți oameni cu băsmăluțe puse triunghi pe masă. Citim cît costă cutare sau cutare fel de mîncare, facem o adunare în cap, pipăim banii din buzunar și-i numărăm pe achipuite, să vedem dacă avem cu ce ne socoti. Atunci cînd ieșim sătui afară, începe să ne pară rău — o groază de bani cheltuiți pentru nimica!

După care copilăria îmi șoptește la ureche că vrea să vadă guvernul republicii. Fire de țăran, fire de moldo-

vean, vrea să-și vadă cîrmuitorii cu ochii săi și să se laude la întoarcere că i-a văzut. Eu însă de unde să-i scot, cînd nici eu însumi nu pot zice că i-am văzut de-a binelea! Cu chiu, cu vai întîlnesc un ministru adjunct, care, de altfel, demult nu mai este ministru adjunct, și i-l arăt de departe — uite, îl vezi! Acela e.

Cîteva zile la rînd îmi tot port copilăria — ne ducem la piață, unde unul aleargă cu motocicleta pe pereți, ne ducem la lac. Serile stăm la sfat. Eu o tot descos să aflu ce mai e nou în sat, iar ea mă ispitește să afle cît primește un scriitor pentru o carte și ce face el pe urmă cu banii primiți.

Nici două zile nu trec și deodată o aud că vrea acasă. Mai întîi, vrea biciușca — aici poți pocni o veșnicie și nici o pietricică nu se mișcă din loc. Apoi, vrea să plece la căsuța acoperită cu paie — aici prea nu e de dînsa, prea e bătrînă și caraghioasă, cu toate că dacă ar fi s-o acopere tata din nou, cum, de altfel, a și fost vorba... În sfîrșit, brazdele celea revene au început a înverzi, dar aici e grabă, e învălmășeală, iar pămîntul nu poate opri rînduiala creșterii...

Nu-i las. Le cumpăr cele mai dulci bomboane, ne plimbăm prin cele mai frumoase locuri, înșir cele mai frumoase pătărănii. Copilăria pare să se fi răzgîndit. Aleargă în urma mea sugînd bomboane, aleargă chicotind, dar cînd mă scol într-o bună dimineață, iar îs singur...

S-a dus pe la zori, ca să nu mă trezească. Mi-a lăsat cîteva hîrtiuțe colorate, în care fuseseră învelite bomboanele, și papucii cumpărați, și curelușa. E atît de tristă, e atît de pustie casa mea, încît, ca să birui această tristețe, mă așez la masa de scris, iau un toc, o foaie curată. Și, lucrînd, aștept în sinea mea cînd rîndunica își va lega iar cuibul, cînd mugurul își va desface podoaba lui senină. Știu că o să vină, o să mă găsească oriunde aș fi. Mă doare numai că pînă atunci va mai trece un an, și în anul acesta copilăria mea se va duce și mai departe, va fi și mai de demult...

1957

— Pe cînd eram la anii tăi, îmi tîlcuia odată tata, mîngîindu-și musteața roșcată, pe cînd eram la anii tăi...

Venisem tot o fugă — mi-a spus sora că mă cheamă tata. Era o zi caldă de vară și eu tocmai mă întorceam de la scăldat. M-am oprit pe-o clipă în prag — ferestrele erau acoperite, să nu intre muștele; vara întreagă domneau umbrele în casa noastră și, venind de la lumina zilei, trebuia să rămîi o vreme în prag, să-ți deprinzi ochii cu umbrele. Nici nu mă dezmeticisem încă bine, cînd am auzit aceste cuvinte grele, spuse rar și îndesat:

— Cînd eram la anii tăi...

Nu prevesteau nimic bun amintirile tatei, și m-am rezemat de-un ușor să văd ce va urma. Născut și crescut pe malul Nistrului, într-un sat frumos pe care ni-l arăta din trei în trei ani, ducîndu-ne pe-o zi-două în ospeție la bunica, tata încolo a știut să tacă. Noi deseori ne țineam scai de dînsul, țigănind cîte-un amănunt, dar nu-i plăcea lui să-și amintească copilăria, și numai rareori, cînd vroia să ne dea o povață pe care urma s-o ținem minte în vecii vecilor, se întorcea la satul său natal. Acum, după o zi întreagă petrecută la scăldat, eu cam bănuiam c-am s-o pățesc acasă, dar că se va ajunge pînă la o pildă din copilăria tatei...

— Și, zic, măi băiete, pe cînd eram la anii tăi, eu n-am știut ce înseamnă aceea școală. La opt ani eram de acum tocmit să pasc vitele la oameni, îmi cîștigam singur pîinea, ba se întîmpla să aduc și acasă cîte o carboavă.

Între timp au început a se limpezi și umbrele din casă. Alături de tata ședea un haiduc de femeie zdravănă și voinică — o vecină de mahala care argătea pe la boieri. Nici să-mi fi trecut prin cap cu ce-o fi venit vecina ceea pe la noi, dar, vai, biata mamă se căina lîngă sobă ca un fir de mohor pe-o margine de hat și obrazul îi era trist cum nici că se mai poate spune. M-a veștezit așa, deodată, tristețea mamei, căci mama era singurul meu apărător. Unde mai pui că veșnicul ei blestem — bunătatea — a făcut-o să-mi făgăduiască odată că, poate, cînd va veni vremea, voi intra și eu undeva la vreo școală, să-mi cîștig bucata de pîine ceva mai ușor. Făgăduite au fost toate acestea hăt demult, în Horodiște, la vreo treizeci și ceva de kilometri... Între timp ne mutaserăm

cu traiul în alt sat, iar mutările iestea țărănești, ele cum vin? Dai tot ce ai și cumperi pămînt, iar celelalte se vor agonisi încetul cu încetul. Așa se face că într-o zi casa e numai griji, ograda — numai lut, prin sat — numai datorii, și, prin urmare, de unde să ia sărmanii părinți cele cîteva mii de lei, ca să plătească taxa de intrare la liceu? Văzînd cum stau lucrurile, începusem de acum a mă împăca și eu cu gîndul că — gata, s-a dus școala mea pe apa sîmbetei, dar nu se putea împăca cu gîndul ista mama, gata fiind în fiece clipă să ardă ca o lumînare, numai să ne vadă pe toți în rînd cu lumea.

— Și amu, iaca, dragul tatei, a venit femeia asta și zice că începe strînsul, începe treieratul. Boierii au nevoie de lucrători, mai ales dacă știi o brumă de carte. Și tu, în loc de-a tot îmbla la scăldat, de ce adică să nu vezi cum se cîștigă banul? Că voi acolo la școală ați descurcat două-trei probleme și credeți că — gata, ați făcut mare treabă, pe cînd marea problemă a vieții — voi nici măcar s-o fi amirosit!

A doua zi pe la zori, stingherit să nu mă vadă fetele din mahala, căci îmi dăduse mama o pereche de desagi ce-mi ajungeau pînă la călcîie, am pornit-o repejor în urma haiducului celuia de femeie spre curtea boierului Țibuleac să cîștig și eu un ban ori, cum zicea tata, să cerc a dezlega problema vieții.

* * *

— A-a-a, bată-te-ar să te bată, așa ca să n-ai un' te întoarce sara acasă...

Forfota din curtea boierească începea a se stinge, și numai bucătăreasa Anica, scoasă din fire cîndva demult, în tinerețe, nu se mai putea opri. Auzi tu, să n-ai un' te întoarce sara acasă! Nici prin cap să-mi fi trecut vreodată că sînt pe lume oameni care iată că nu au unde se întoarce sara acasă. Firește, bucătăreasa nu m-a avut anume pe mine în vedere, dar m-a durut, căci iată am ajuns și eu printre cei care nu au unde se întoarce sara.

Dinspre miazăzi, de după niște nourași mînjiți pe geana zării, a răsărît o lună plină — lună nouă. Era mare, frumoasă, era plină de taine, și după poveștele bunicii, care îmi umpluse capul cu fel de fel de obiceiuri, se cuvenea să mă las în genunchi, să mă închin acelei

mari minuni cerești și să-i spun păsul. Dar n-am făcut-o, pentru că nu era bunica alături, pentru că pe cer nu era luna cea blîndă și mare, ce răsărea, de obicei, peste satul nostru. Luna ce urca acuma încet pe cerul nalt și spălăcit nu semăna nici pe departe cu luna noastră de acasă. Părea mult prea frumoasă, mult prea îndepărtată, mult prea străină, și de la necazurile mele pînă la lumina ei, ehei... Cîmpurile unduiau moale în bătaia lunii — ba-s aproape de tot, ba-s iară cine știe unde. În vale, ca o curea de argint, răsărea de printre dealuri Răutul, iar dincolo de rîu, pe o coastă de imaș, se auzeau, vorbind ei înde ei, ciobanii. Mirosea a paie proaspete și a fum de tizic. Toate erau cum erau, dar fumul cela de tizic îmi rupea inima în două, amintindu-mi de mama, și mă topea un dor de casă cum numai la noi prin Moldova se poate întîlni.

Ședeam întins pe-o sanie stricată, sub șopronul din care, în afară de nume, mai rămăseseră cîțiva pari și un braț de paie putrede pe deasupra. Tot covrigindu-mă sub desagile care demult se deșertaseră, am început a frămînta în minte cele două săptămîni trăite nu ca feciorul lui badea Pentelei, ci ca băiețelul de la cuptoare, cum dovedise să mă poreclească, pe semne, tot Anica. Era oarecum jignitoare porecla, deoarece la început fusesem tocmit să țin socoteala sacilor trecuți la cîntar. Erau totuși prea mulți stăpîni pe capul meu. Vechilul ar fi vrut să fie socotiți nu tocmai toți sacii, dar nu-mi spunea care anume, ci lăsa oarecum a se subînțelege. Eu însă m-am dovedit a fi dintre moldovenii care nu fac șmecherii. Țineam morțiș să-mi fac conștiincios datoria. Pînă la urmă, după o zi și jumătate de chinuri, am fost scos de la cîntar și înlocuit cu altul, care știa mai puțină carte, dar care prindea mai ușor aluziile.

Haiduceasa, ce m-a luat de acasă și urma să-mi poarte de grijă, a făcut ce-a făcut și m-a mutat la *parovic*, la mașina cu aburi, așa că am avut noroc. Nu știu cum și de ce, dar batoza, adică mașina de treierat, naltă, lungă și deșelată, aproape că nu interesa pe nimeni, pe cînd adunătura ceea de cuptoare și roți, care le mișca pe toate din loc, stîrnea interesul tuturora, și fie zi, fie sară, îndată ce apărea o clipă liberă, bărbații de pretutindeni se adunau în jurul paroviculuí să vadă ce mai e nou pe acolo.

Forța ține la distanță, și oamenii de prin satele vecine stăteau tăcuți, tăcuți își scărpinau cefele, pentru că tăcut era și moș Andrei, mecanicul de la parovic. Bătrîn, nalt și atît de uscățiv, că, văzîndu-l umblînd, te mirai cum de nu scîrțîie. Pe cap purta un ceaunaș de piele, și numai cele cîteva floace din fundul ceaunașului dovedeau că aceasta a fost cîndva o cușmă. Chinurile lui cu parovicul cela nu mai aveau capăt, și într-un rînd, cînd l-a întrebat cineva așa, într-o glumă, de ce-o fi bolit cușma ceea a lui, c-a năpîrlit așa de tare, moș Andrei a făcut cu capul spre motor, căci era cel mai vechi și cel mai oropsit parovic de pe fața pămîntului.

Îl tot grijea, și-l tot dregea, și iară mai ofta, și iară se crucea, apoi, cînd i se făcea lehamite de toate, îl lăsa pe sama mea și se ducea să-și vadă consătenii ce coseau grîul peste un deal ș-o vale. Eram într-o nesfîrșită panică, mi se părea că din clipă în clipă va crăpa ceva în motorul cela fierbinte și ne va nenoroci pe toți. Îngrozit cum eram, mă rugam Domnului să mă ierte și tot împingeam la paie în cuptorașul de sub dihania ceea de fier. Vuia focul în cuptor, fumega, cutremurîndu-se, parovicul, gemea din răsputeri batoza, înghițind snop după snop. Domnul îmi asculta ruga, și nu crăpa nimic, după care iată-l și pe moș Andrei întorcîndu-se de pe la neamuri.

— Se învîrte, măi Ioane?

— Se învîrte.

— Apoi să se tot învîrtă, tămîia mamei lui de parovic...

Ziua mi se părea cît un an, cît un veac, și începea acea nesfîrșită veșnicie la mijitul zorilor cu un chibrit pe care moș Andrei îl aprindea în fața parovicului. De la chibritul cela își aprindea luleaua, apoi cu același chibrit aprindea un șumuiag de paie pe care îl cobora în prăpastia neagră de sub mașină. Nu era treaba lui să aprindă focul, dar s-o fi gîndit: hai, lasă, treacă de la mine. O pătură de fum străveziu se așterne peste arie, apoi se prăvale moale, ducîndu-se hăt pe valea Răutului. Cînd se adună aburul în mașină, încît prind a sfîrîi robinetele, de prin văi, de peste cîmpuri, de peste dealuri, încep să se adune țăranii din satele vecine, muncitorii cu ziua. Cureaua de transmisie, mare și grea cît soarta unui neam, vine de leagă roata fierbinte a parovicului cu roata micuță și lucitoare a batozei. Un nor de colb țîșnește printre nenumăratele stoguri cu grîu boieresc,

și toată ziua, oricît ar fi fost ziua ceea de mare, fierbe focul sub parovic, se învîrt nebunește roțile, scrîșnește toba, înghițind la snopi, și batoza latră cît o țin băieriile: vu-vu-vu-vaaauu!

În amurg, cînd oamenii de prin satele vecine, osteniți și sluțiți de colbăraie, porneau pe la casele lor, moș Andrei deschidea robinetele, dădea drumul la abur și pe măsură ce se răcea namila neagră, răsufla și el mai ușurat.

— Iaca, bre, o dat Domnul de n-o crăpat nici azi...

Îmi ajuta să sting jăraticul și-mi tot șoptea cîte-o nimica toată din meseria lui, poate-poate cîndva îmi va prinde bine. Ajunsese, sărmanul, la vîrsta cînd meșterul trebuie să transmită tainele meseriei lui ucenicilor săi, iar el s-a pomenit să nu aibă alături nici un suflet ce ar fi rîvnit la o asemenea bucată de pîine.

Uneori, serile, coboram în doi la Răut și, șezînd pe dîmbușorul de lîngă fîntîna cea mare, ascultam doinele pe care le cîntau ciobanii de dincolo de rîu. După o zi întreagă de vuiet și fierbințeală, răcoarea serii, curgerea domoală a apelor și fluierul cela de peste rîu îl vrăjeau pe bătrîn cu totul. O fi trezind doinele în sufletul lui o lume veche, o lume scumpă, uitată de demult. Își umplea luleaua, ridica fruntea sus și, cu ochii larg deschiși, rătăcea îndelung peste dealurile împădurite din depărtare.

Încetul cu încetul, imașurile de peste Răut începeau a se întuneca, se pierdeau prin umbrele serii și turma, și stîna ciobanilor, iar doina tot venea tristă și îngîndurată la vale, ca și apele pîrăuașului de lîngă noi. Atîta vreme cît cînta fluierul, bătrînul părea că nici nu vede, nici nu aude, nici nu suflă, și de abia după ce amuțea ciobanul, se uita în jur de uimire, căutînd martorii acestei mari minuni, dar, găsindu-mă numai pe mine, mă întreba cu ochii lucind de fericire: ai auzit și tu ce-o spus ciobanul? Le-ai înțeles pe toate cele auzite?

Avea ochelari, lucru cum nu se mai putea de rar pe vremea ceea, mai ales printre țărani. O fi costat, pe semne, un pumn de bani ochelarii ceia, căci moș Andrei îi tot grijea și-i tot ascundea dintr-un buzunar în altul, dar pe la o amiază, cînd soarele pălea în creștet, iar la arie de colb nu se vedea om cu om, ochelarii bătrînului ajungeau a fi o avere la care rîvneau cu toții.

— Moș Andrei, se ruga cîte-o nevestică pusă să tragă pleava de sub batoză, poate îmi împrumuți pe-o minută-două ochelarii matale, că, iaca, am să viu desară acasă și n-am să-mi pot vedea copiii...

Moș Andrei fura cu ochiul toba mașinii, unde o altă femeie, într-un nor de colb, tăia cu secera la snopi și, oftînd bătrînește, se ducea să tragă chiar el pleava de sub mașină.

— Tu, măi Ioane, ia colo sama pînă ajut eu femeia asta...

A lua sama însemna un singur lucru: a tot împinge paie cu țăpoiește în gura cuptorului de sub parovic — o gură fierbinte, veșnic înfometată. Nu era o slujbă chiar atît de grea, numai că sara, după ce stingeam jăraticul, trebuia să sar în groapa fierbinte și să arunc afară cenușa cu lopata. Cu țăpoiește mergea cum mergea, dar groapa ceea mă mînca de viu, căci, mic de statură cum eram, săream ușor în groapă, dar de ieșit era o problemă, și mulți gură-cască, pentru a le mai trece de urît, cum mă vedeau coborînd în groapă, veneau să vadă cum va face drăcușorul cela ca să iasă înapoi.

Pe la o amiază, cînd frigea soarele de sus, cînd frigea și parovicul, de nu dovedeai să-ți ștergi sudoarea cu poala cămășii, cînd frigea pînă și țărîna de sub picioare, începea să mi se pară că murisem demult, și pentru mulțimea de păcate grele am ajuns, iată, la fundul iadului, unde voi tot arde în vecii vecilor. Și dor mi se făcea de casă, de iazurile unde se scaldă copiii ziua întreagă, și așa îmi venea uneori s-o șterg peste deal, dar iată că răsare chipul mamei întristat cum nu se mai poate — ea, sărmana, mai vroia încă să mă scoată în lume, ea nu renunțase încă la visul de-a mă da undeva la vreo școală, și nu puteam — iată că nu puteam să mă întorc acasă fără nimic, chiar fără nimic...

Pe de altă parte, cu ce se poate întoarce un copil trimis să cîștige la boier? Pînă la urmă, tot cu nimic, și iată că, întins pe-o sanie stricată, a început să mi se facă milă de mine însumi. Ca să vezi la ce zile am ajuns! Îmi trăiesc veacul printre străini, nici sara n-am unde mă întoarce. Omul nostru, de fapt, e predispus de-a se jeli, și, tot jelindu-mă pe mine însumi, în sfîrșit am oftat ușurat și am adormit.

Diminețile erau cam răcoroase și m-am trezit cînd

abia se luminase de ziuă. O vreme mă tot ghemuiam sub desagi, dar, pînă la urmă, frigul m-a pus în picioare. Din căsoaiele ce împrejmuiau aria se auzea plîngînd un copil sugaci. Bucătăreasa Anica, supărată foc pînă și acum, în zorii zilei, umbla în jurul ocolului cu un hîrb de oală și blestema o biată vacă — să nu aibă parte de iarbă verde și iarna, să nu-și aibă nici acoperiș, nici iesle.

Vîrfurile stogurilor, rotunjite frumos, ca niște creioane ascuțite, se arătau puțin jilăvite de rouă, unul de după altul, în răcoarea dimineții. Stai, dar unde e, că trebuie să fie undeva printre stoguri căpăcelul ce încununa turla vechii și oropsitei noastre locomobile. Fumega parovicul și m-a fript așa, deodată, la inimă, căci m-am gîndit: au nu cumva m-or fi scos din slujba asta?! Ar fi fost o rușine cu care în vecii vecilor nu te-ai mai fi putut întoarce în satul tău natal.

La arie — nici țipenie de om; numai moș Andrei, necăjit și încruntat, trebăluia ceva în jurul parovicului. Așa grozav cum părea parovicul cela, dacă nu era mai de nimic. Din cele două manometre, azi nu lucrează unul, mîne nu lucrează celălalt. Indicatoarele presiunii tremurau zile întregi la zero, de parcă le-ar fi fost frig, de parcă le-ar fi fost frică.

— Spun minciuni, zicea moș Andrei, că dacă te-ai lua după dînsele, în cuptoare nici măcar nu s-a aprins încă focul, iar cazanele, nu vezi, îs numai pară și vuiet.

De atîtea ori s-a tot plîns bătrînul și s-a rugat la vechil să-i aducă din oraș un manometru nou, dar i se răspundea de fiecare dată: la anul, moș Andrei, ne vin din America mașini noi, iar pînă una alta, mai potrivește-te și mata aburul cela la ochi, că lucrezi cu parovicul ista de-o viață întreagă. Bătrînul ofta și le potrivea pe toate cu o socoteală știută numai de el, dar îi era în grijă să nu se întîmple ceva, și diminețile, în zori, cînd nu-l vedea nimeni, venea și tot ștergea manometrele celea cu o cîrpă curată — poate-poate va da Domnul și vor prinde viață.

— Dimineața, moș Andrei.

— A, bună, dragul moșului, bună. Iaca, te scoală și pe tine nevoia devreme, de crescut nu prea ai cînd crește, și mare lucru e că nu poți ieși singur din groapa ceea după ce scoți cenușa?

Din satele vecine, prin fundul văilor, pe muchia dealurilor, pe niște drumeaguri și cărăruțe știute numai de ei, veneau țăranii, cîrduri-cîrduri, ținînd drumul spre arie. Iată-l pe Arhip, zis „chiorul din Pelinia". Și nu era el deloc chior — privirea îi era puțin-puțin cam încrucișată, așa încît, atunci cînd se uita la tine, ți se părea că se uită în cu totul altă parte, dar lumea, cînd e vorba să găsească o poreclă, nu prea umblă mult să caute. De altminteri, lui Arhip acela puțin îi păsa de porecla pe care-o purta — fire veselă, se învîrtea glumind printre oameni de dimineață pînă sara.

— "Neața, mos Andrei! Iaca, de mîne las toba și vin la mata să mă iei de mecanic. Ce zici?

De printre stoguri, din cu totul altă parte, se arată un consătean de-al bătrînului — unul Onofrei, zis „ciobanul" (nici nu știu cum să scriu — cu literă mare, cu literă mică, pentru că putea fi „Ciobanu" în sens de nume de familie, dar putea fi „ciobanul" în sens că avusese omul cîndva oi, iar amu, pe semne, nu le mai avea, odată ce umbla cu ziua la boier). Mic de statură, bine legat, venea încruntat, muncea încruntat, se ducea acasă încruntat, și numai în diminețile cînd, trecînd pe lîngă parovic, își vedea consăteanul, fața i se lumina pe-o clipă.

— Dimineața, moș Andrei. Ce mai faci?

— Cu ale mele, de... încolo — bine. Tu ce mai faci?

— Tot bine.

Lucrau amîndoi, Onofrei și cu Arhip, la tobă — aruncau snopi în gura mașinii. Era un lucru greu, căci te înăbușea colbul, și periculos — se mai pot întîlni și azi prin sate oameni cu cîte-o mînecă goală, nenorociți pe vremuri de toba ceea. Li se plătea cîte-o sută de lei pe zi, ceea ce însemna două cîștiguri zilnice, și eu deseori stăteam și mă gîndeam în sinea mea: cum se face că unul intră în colbul tobei celeia încruntat — și după o zi de muncă grea încruntat iese, pe cînd altul intră în colbul cela vesel și glumind, și oricît ar fi muncit acolo, tot vesel și glumind iese?

Dar stai că vin și fetele. Cîrdul de basmale pestrițe abia poate fi zărit, prelingîndu-se pe undeva peste dealuri, dar cîntecul lor împletit frumos, din multe glasuri, de acum a și ajuns la arie:

De-ar putea vorbi și luna,
Măi Volodea, măi,

Aș trimite-o-n toată lumea,
Măi Volodea, măi,
Ca să știe tot pămîntul,
Măi Volodea, măi,
De ce mă usucă vîntul,
Măi Volodea, măi...

În lungul șleaului ce coboară dinspre Bălți răsare un călăreț. Boierul mai că nici nu se arată pe la arie — toate erau lăsate pe sama calului celuia roib ce venea nebun spre noi, și, mai ales, pe sama călărețului, un vechil nalt, cu fața lunguiață, osoasă, veșnic gata de ocară. Nu știu cum făcea Zeblemski acela, căci, pare-mi-se, așa i se spunea, nu știu cum făcea, dar o zi întreagă umbla printre oameni fără a-i vedea. Uite, vine în plină goană și încă de departe strigă ceva celor ce cară snopi la arie, de strigat le strigă, dar de văzut nu-i vede. Ajuns la arie, aruncă frîul unui argat, pe care îl și ceartă, dincolo arată unei femei cum se face munca pe care ea nu o face bine, îi arată, dar de văzut nu o vede. Spre sară, cînd venea vremea plătitului și se adunau cu toții în jurul pungii cu gologani, vechilul, fără a se uita la om, scoate banul cu care a fost tocmit, i-l pune în palmă, i-l tipărește, dar de văzut pe om nici nu are cînd, nici c-ar fi vrut să-l vadă.

Lumea s-a și adunat. Vechilul se uită lung la bătrîn, moș Andrei se tot porăiește în jurul parovicului, după care pipăie burta mașinii plină cu abur și zice:

Hai că-i vremea.

Mașina cu aburi capătă viață încet de tot, ca și tremul. Un manometru, două greutăți rotunde, semănînd cu două prăsade prinse între ele, se mișcă încet din loc, apoi încep a se învîrti tot mai iute, pînă ce se topesc într-o singură figură. În urma lor pornește a se mișca din loc o roată și se vede cum roata ceea prinde și o învîrte pe alta, mai mare și mai grea, apoi încă una...

Toată încetineala asta a mașinii cu aburi îl scoate pe vechil din sărite:

– Hai, măi, cînd început voi lucrat?!

Nu prea știe moldovenește și cuvintele lui pocite de fiecare dată stîrnesc o mare veselie pe toată aria. Tot rîzînd și veselindu-se, oamenii duc pe umeri enorma curea de transmisie și o întind de la batoză pînă la parovicul nostru. Punerea batozei în mișcare — asta de

acum e meseria lui moș Andrei. Cu cureaua gata prinsă de batoză, bătrînul se apropie de roata cea mare a parovicului, ce se învîrtește nebună de nu i se văd nici spițele, apoi, deodată — hop! se repede peste dînsa, dar roata nici că vrea să audă de așa ceva, și aruncă cureaua cît colo. Toată lumea stă adunată în jur, ca să vadă cum va stropși bătrînul mașina asta cu aburi și o va face să muncească conștient în folosul omenirii.

Moș Andrei ridică de jos un capăt al curelei de transmisie și-l tîrîie cu greu la roată. Mai încearcă o dată și iar este refuzat. Asta de acum îl scoate din sărite pe bătrîn. Mai ridică încă o dată cureaua de jos, vine cu ea alături, stă îndelung fără a sufla, fără a clipi, ochește bine și, cînd aruncă latul curelei, se cutremură, de mirat ce este, parovicul; ba tușește, ba se înecă, dar stai că se liniștește pînă la urmă. Din toba batozei țîșnește colbul zilei trecute, tînăra femeie se apleacă cu secera, taie legătoarea primului snop. Arhip îl aruncă, înjumătățit, în mașină. Vu-vu-vu-vaau!!

Mai începe o zi de muncă, o zi de colb, o zi de fierbințeală, o zi ce pare să nu aibă sfîrșit. Rareori, în acest potop de muncă grea, răsare cîte-o clipă de răgaz pe care toată lumea o primea ca pe-o mană cerească. Ba se rupe o curea de transmisie, căci pe lîngă cureaua cea mare și grea mai avea și batoza vreo zece cureluțe mai mici. Ba se înecă mașina, ba nimerește, împreună cu snopul de grîu, o piatră, și atunci o bună bucată de zi oamenii stau la umbra stogurilor.

Marea sărbătoare venea însă atunci cînd trebuia mutată batoza cu parovic cu tot de la un rînd de stoguri în alt loc. Se săpa din vreme cuptor nou pentru parovic, se alegea loc pentru batoză. Și iată că mai trece o vreme, și mai vine o zi cînd așa, mai înspre sară, se face liniște peste tot. Nu mai fumegă coșul, nu mai vuiește mașina, se așază norul de colb ce-a tot plutit ziua întreagă peste arie și cei de pe girezile cu paie se întreabă unul pe altul:

— Ce e, măi? Ce s-a oprit?

— Ne mutăm.

Patru perechi de cai smulg batoza din loc, o duc pînă hăt în fundul ariei, o vîră printre stoguri, apoi caii deshămați sînt aduși să mute parovicul.

— Dacă nu, că patru perechi nici măcar să miște namila asta de fier!

— O mișcă.

— Pun rămășag că n-o mișcă!

Sărmanii căluți se opintesc din răsputeri, cad pe brînci, rup orcicurile, rup postoroncile, dar nu pot mișca parovicul din loc. Se mai aduc două perechi, se înhamă și ele, dar iată că nici șase perechi nu pot mișca namila din loc.

— Cum adică, moș Andrei, șase perechi nu-l pot urni, cînd pe locul ista parovicul a fost adus cu cinci perechi?!

Moș Andrei stă oarecum crucit și el — într-adevăr, pe locul ista parovicul a fost adus cu cinci perechi, iar acum șase nu-l pot scoate din loc. Să se fi îngrășat, să fi prins rugină?

— Firește, aburul e de vină, zise în cele din urmă moș Andrei. Credeam că poate îl mutăm cu abur cu tot, dar, se vede treaba, n-o să fie chip.

Ușor de zis — scoate aburul, dar cum să-l scoți, cînd manometrele zac la zero? Cine știe cam cît abur poate fi acolo în cazanul cela mare? Bătrînul deschide un robinet, apoi încă unul, dar cu sfîrîiturile celea poți să tot aștepți pînă te prinde noaptea în mijlocul ariei. Trebuia scos gurarul cel mare de la cazan. Și nu era mare lucru — că-l tot scosese bătrînul de atîtea ori, dar, ce-i drept, o făcea în silă, și mînile îi tremurau cum începea a-l desșuruba.

De data asta însă, nu se știe cum și de ce, a devenit curajos. A luat cheia cea mare, s-a lăsat în pirostrii în fața gurarului. Scoate un șurub, îl pune alături, în căciulița de piele, mai scoate unul, se întoarce să-l pună lîngă primul, în aceeași căciuliță, și deodată un nor fierbinte a zguduit namila ceea de mașină cu pămînt cu tot. Țîpă femei, nechează caii, aburul fierbînd se tot duce valuri peste miriști, apoi, cînd totul s-a potolit, cînd s-a descărcat mașina, l-am văzut pe bătrîn. Zăcea întins pe spate, strîngînd într-o mînă căciulița cu cele cîteva șuruburi. De pe față, de pe frunte, i se luau jupuituri subțiri ca hîrtia de țigară. Hainele fierbinți mai abureau încă, iar bătrînul zăcea cu ochii fugiți peste cap. Leșinase.

Onofrei, consăteanul lui, s-a apropiat, i-a ridicat capul, i-a turnat în gură cîteva înghițituri de apă dintr-o cană adusă în mare grabă de bucătăreasă. Încet, de depar-

te — și nu atît de departe, cît de pe cealaltă lume — moș Andrei s-a întors pe-o clipă printre noi. Onofrei l-a întrebat blînd, cum își întreabă un tată fiul, l-a întrebat unde e durerea cea mare, și bătrînul, lăsînd în cele din urmă căciulița cu cele cîteva șuruburi, a arătat spre cingătoare. Anica s-a lăsat în genunchi, a cercat să-i dezlege cingătoarea, dar și-a smuls mînile, căci, împreună cu cămașa de cîlți, i se luă pielea toată.

Onofrei l-a căutat prin mulțime pe vechil, pentru a-l întreba:

— Amu ce e de făcut?

Vechilul părea necăjit și el.

— Ce de făcut?! Treba căutat alt mecanica!

A urcat iute pe cal și a dispărut pe șleaul ce ducea spre Bălți. Niște femei au adus de prin căsoaie șervete, oloi, căutînd să-l înfășoare, să-l grijească măcar cît de cît, dar bătrînul leșina de fiecare dată cînd se atingea cineva de cingătoarea lui. Cerea ceva, cerea cu durere, cu necaz, cu înverșunare, dar i se încleiau vorbele abia șoptite și, pînă la urmă, mie mi-a fost dat să înțeleg ce vroia bătrînul. Se ruga să fie dus în vale, pe dîmbușorul cela de lîngă fîntînă, căci se lăsa tocmai sara, și ciobanii de peste Răut porniseră la drum cu doinele lor...

În amurg, cînd au început fluierele, s-a stins din viață și moș Andrei. A fost primul meu mort, primul om ce mi-a fost dat să-l petrec pe altă lume. Plîngînd împreună cu ceilalți, am urcat trupul bătrînului într-o căruță cu paie, l-am petrecut pînă hăt la o răscruce de drumuri, iar de la răscrucea ceea mi-am luat și eu drumul înapoi spre casă.

1950

GOSPODĂRITUL

„Iapă albă-ți trebuia!"
(populară)

Nichifor Bejenaru s-a sculat în dimineața ceea cu noaptea în cap. La drept vorbind, el mai că nici nu dormise, dar a stat întins pe laiță, cu lumina stinsă, ca

să nu irosească gazul. Creierul omului mișcă bine la lumină, dar las' că mișcă el bine și la întuneric. La urma urmei, nopțile sînt lăsate de către Domnul nu atît pentru somn, cît pentru descurcarea celor multe și încurcate. Cei mulți și proști, iată, se plîng de soartă, se plîng de nenoroc, iar cum vine noaptea, pun capul pe pernă și dorm buștean, în loc de-a tot fi chibzuit cum să facă și să dreagă ca să iasă odată și odată la un liman.

Nichifor Bejenaru era recunoscut ca unul dintre cei mai deștepți, dacă nu chiar cel mai deștept din tot neamul Bejenarilor. Și acum, venind primăvara, noapte fiind, Nichifor cugeta întins pe laiță. Iată, să luăm, de-o pildă, trăsura, că fără trăsură pîne nu faci, iar fără pîne poți să le pui cruce la toate. Neam de neamul lor, Bejenarii țineau boi. Cresc o pereche de bouți, apoi îi întorloacă, îi învață a umbla pereche. Peste zece-doisprezece ani, cum boulenii încep a îmbătrîni, îi duc la oraș, îi vînd la carne, și iară aleg o pereche de juncani. Din om în om, din neam în neam tot fiind pe lîngă boi, Bejenarii au devenit ei înșiși înceți la umblet, înceți la faptă, înceți la minte, dar hai să vedem cum am putea scăpa odată de încetineala asta!

Boul cela, mă rog, vită blîndă și cuminte, nimic de zis, dar nu are viteză, domnule, nu are deloc viteză!! Și pînă te scoli, pînă înjugi, pînă ajungi cu carul cela în cîmp, pînă descarci plugul, pînă muți boii de la car la plug, gata — e amiază, și dacă vrei să nu te aștepte sara nevasta cu mămăliga răcită, trebuie să întorci proțapul și s-o iei înapoi spre casă. Iar în vremea asta cei ce țin cai de acum au și dovedit să are, să semene, să boronească, și trec pe lîngă tine la trap, de se ridică colbul în urma carului ca o coadă de vulpe, pe cînd tu cu boulenii tăi viața întreagă nu-i stîrni un fir de colb de pe marginea drumului, doar-doar se va isca o boare de vînt tocmai cînd îi trece și tu cu carul pe drum.

Apoi, hotărît cum era el de felul lui, într-o zi de toamnă Nichifor își scoate boulenii la iarmaroc, spre cumplita uimire a tuturor Bejenarilor. Mai în desară se întoarce de la iarmaroc călare pe-o iapă bălaie, iar cu banii rămași și-a mai astupat din cele datorii, pentru că, mă rog, cine nu face datorii? Serile, pe la răscruci, Nichifor Bejenaru lăsa să se înțeleagă că Bălaia ceea a lui nu era o iapă ca orișicare, ci se trăgea din cai de rasă și,

într-adevăr, era naltă, bine făcută, alerga cu capul sus, cu coama în vînt. Scepticii însă nu se prea grăbeau s-o laude, zicînd că e cam slăbănoagă, cam bătrîioară. „Că e slăbănoagă, nu face nimic, le răspundea Nichifor, o să-i fie mai ușor la alergat, iar că nu e chiar tînără, apoi că doar n-am cumpărat-o ca s-o mărit! Un mînz-doi oricum o să-mi fete, ca să-mi cresc o pereche de cai cu mîna mea, iar încolo, ce-i mai poți cere unei iepe?"

Bucuros de cumpărătura pe care o făcut-o, și-a dres o săniuță și iarna întreagă umbla la cărat lemne din pădure. Spre nestinsa zavistie a tuturor Bejenarilor, la trap ieșea dimineața din ogradă, la trap trecea sara prin poartă. Cîștiga puțin, dar odată ce n-avea de lucru, se mulțumea și cu puținul cela. Serile se așeza lîngă vatră pe un scăunel și, încălzindu-și picioarele la gura sobei, așternea o foaie curată de hîrtie, pe care o încresta încetul cu încetul. Foaia de hîrtie închipuia singurul lui hectar și Nicifor îl tot împărțea în zeci de pătrățele. Cînd se încurca cumplit la socoteală, ștergea încrestăturile și începea din nou. În cele din urmă, a ajuns la gîndul că cel mai bun lucru pe care ar putea să-l facă e să strîngă două roade pe vară. Și nu era chiar așa de greu să strîngi două roade pe vară, stînd așa, la gura sobei, cu o foaie de hîrtie pe genunchi. Prima roadă ce se coace este grîul de vară. Prin urmare, ca să dovedești cu cea de-a doua semănătură, semeni grîu de vară și, cum îl strîngi, pui în locul lui păpușoi. Chiar de n-a dovedi ciocălăul să se coacă pînă în iarnă, rămîne a fi de nutreț. Tot folos.

Necazul cel mare al lui Nichifor era sămînța. Grîu de vara se găsea puțin pe la oameni, apoi spre primăvară urca în preț de te cuprindea groaza. Totuși, muncind o iarnă întreagă cu căluțul, Nichifor a adunat destule parale, ca să cumpere șase puduri de grîu. Și cumpărase o frumusețe de grîu, că-ți rîdea inima cînd dezlegai sacul. Acum iată-l ajuns la vremea aratului, la vremea semănatului. Putea să doarmă omul în noaptea ceea?

Încetișor, ca să nu-și trezească copiii, Nichifor s-a îmbrăcat la repezeală și a ieșit să mai hrănească o dată iapa. Cînd a intrat înapoi în casă, nevasta l-a întrebat:

— A prins a se zori?

— Mai încet, i-a șoptit Nichifor și s-a uitat la

pat să vadă de nu cumva s-au trezit copiii.

Cîndva demult a tot fost sculat de-o mamă vitregă cu noaptea în cap și acum, avîndu-și copiii săi, căuta ca cel puțin să-i lase să doarmă în voie.

O fetiță smolitică de vreo treisprezece ani dormea cu palmele sub obraz, iar alături gemea prin somn fratele ei — un farmazon ce se culca în fiecare sară punînd capul pe pernă, iar cînd se trezea, pe pernă îi erau picioarele. Cum se întîmpla minunea asta, el habar n-avea.

În vreme ce Catinca așeza în traistă demîncare și turna apă în ulcior, Nichifor a ieșit afară, a tras căruța în fața casei, a suit plugul. Luna asfințise demult, stelele păleau și de peste deal sufla un vîntișor călduț de primăvară. Rezemat de căruță, Nichifor și-a ridicat fruntea, trăgînd adînc în piept aer proaspăt de primăvară. Aducea a vise, a putere, a zile bune aducea mirozna vîntului celuia de primăvară.

Cînd răsăritul a prins semn de rumeneală, Nichifor și-a așezat în trăsură, pe opalcă, feciorul, a urcat alături lîngă el, și au ieșit din ogradă.

— Într-un ceas bun, le-a șoptit Catinca din urmă, făcîndu-și semnul crucii.

Satul se trezise de acum, cîteva trăsuri i-o luaseră înainte, ba una chiar ajunsese tocmai hăt la movilă. Sătenii se grăbeau — aratul de primăvară e ca un iepure pe care ori îl prinzi, ori îl scapi și nu-l mai vezi. A mai făcut deci și Nichifor cîteva noduri la biciușcă. Feciorusău stătea ghemuit, nu se putea trezi ca lumea și, ca să-l scape odată de picuratul cela, Nichifor a făcut căruța să treacă cu două roți prin bulgării de pe marginea drumului, hodorogind și scuturîndu-se de parcă ar fi dat frigurile într-însa.

Cei de țineau boi ieșeau din sat cînd Nichifor a oprit căruța în valea Hîrtopului. I se părea cum nu se poate mai frumos ogorul, apoi și-a plecat puțin capul în fața dungii de pămînt pe care n-o mai văzuse de-o jumătate de an. Fie dar într-un ceas bun!

... Și s-a apucat de semănat. Ducînd pe umeri un sac prins colac cu puțin grîu în el, Nichifor scotea cîte-un pumn de boabe, le arunca la trei pași în calea sa. Frumosul grîu de vară se așternea moale pe pămînt, cu o anumită socoteală, sunînd sec în frunzele de păpușoi rămase din anul trecut.

Cînd soarele s-a ridicat sus de-o suliță pe cer, pămîntul era gata semănat. Rămînea numai să îngroape plugul grăunțele la umezeală și apoi — dă Doamne an cu roadă! Nichifor a pus calul la plug, i-a dat băiatului frîul în mînă și au pornit toți trei a trage prima brazdă.

— Tu, bre... Mai îndeamnă din cînd în cînd gloaba asta, îl sfătui Nichifor pe fecior, săltînd din vreme în vreme plugul de coarne. Ar fi bine ca mîne, pe la amiază, s-o scoatem la capăt.

Iarna fusese grea, vite rămăseseră puține prin grajdurile oamenilor și aratul avea a se plăti bine. Nichifor trăgea nădejde să mai are cîteva hectare la străini, să facă ceva parale. Așa bătrîioară cum era, dacă era harnică Bălaia ceea a lui. Atîta doar că vlăguită a intrat în iarnă, vlăguită a ieșit dintr-însa. Uneori o prindea așa, tam-nisam, un fel de tristețe și, uite, stă zile întregi la iesle cu mîncarea în față și nici că se atinge de dînsa. Nichifor, crescut într-o familie grea, ce nu suferea niciodată de lipsa poftei de mîncare, nu ruga pe nimeni să ia masa, cu atît mai mult să roage vita. Vrea — mănîncă, nu vrea — nu mănîncă. Important era să nu piardă din viteză, să facă treabă cînd va fi pusă la muncă — încolo, voia ei.

Primele două brazde au fost culcate bine, dar, cînd i-a venit rîndul celei de-a treia, Bălaia se oprește la capătul pămîntului și face mofturi — nu mai vrea să intre în brazdă.

— Ce v-ați oprit? întreabă Nichifor.

— Nu știu... zice băiatul. Iaca, tremură și nu mai vrea să are.

— Cum adică nu mai vrea să are?! s-a înfuriat Nichifor, dar văzînd că băiatul stă pe gînduri, i-a strigat: — Dă biciușca încoace!

La toate îndemnurile biciului calul rămînea nemișcat și Nichifor, în cele din urmă, a înțeles cum vine vorba.

— S-o fi împlut gloaba de suflet. Las-o.

După o vreme au pornit cu cea de-a treia brazdă, dar Bălaia face doi-trei pași și se oprește. Iarna a fost grea, grăunțe deloc — numai paie, paie și paie. Nichifor era convins că o grozăvenie de grăunțe rămăseseră de la treierat în paiele celea, dar, se vede treaba, nu prea rămăseseră. Și-a deshămat vita, a dus-o la căruță, i-a dat opalca. N-avea un Doamne ajută la arătură, nu-l

avea și pace! Ca să nu se mai oprească o dată pentru prînz, a chemat băiatul, a dezlegat traista.

După masă calul s-a lăsat ușor înhămat la plug, dar — nici gînd să tragă. Nichifor l-a mai rugat o vreme, luîndu-l cu binișorul, ziua însă trecea, frumosul grîu de primăvară rămînea dezvelit printre bulgări, începeau să-l ciupească ici-colo stăncuțele și o furie sălbatică a dat peste om. A luat oticul, s-a năpustit asupra vitei, iar feciorul său, îngrozit, și-a acoperit fața cu palmele, ca să nu vadă ceea ce nu i se cuvine să vadă unui copil.

Răzbită de atîta ciomăgeală, sărmana Bălaie și-a întors privirea spre stăpîn, de parcă iar fi spus: mă rog, dacă ții numaidecît... Apoi s-a încordat și a pornit la fugă. Se întîmplase ceva cu dînsa, căci ori stătea locului, ori ducea plugul la fuga, făcîndu-i omului în ciudă și stricîndu-i arătura.

— A-a, de-aiestea-mi ești!! urla Nichifor.

Nu-i vorbă, viteza era mare, dar ce folos de viteza ceea, cînd bietul om abia mai ținea coarnele plugului... De ciudă, trimitea în urma calului toate înjurăturile aduse din armata română. Băiatul, prinzînd din fugă frîul, împiedicîndu-se în cioclejii rămași din anii trecuți, alerga alături de vită, îmbărbătînd-o și el cum putea. După ce-au tras o fugă bună în jurul întregului hectar, Bălaia, cînd era să pornească o brazdă nouă, s-a oprit lîngă drum, numai boare și spumă. Tremura, și fiecare bucățică din piele i se zbătea cu tremuriciul ei.

— Parastasul și grijania... Nichifor a ridicat oticul, calul s-a repezit, a mai făcut cîțiva pași și a căzut pe arătura proaspătă.

— Iaca, m-o pus naiba să-mi vînd boii, se jelea în gura mare Nichifor, că boul, oricît de vlăguit ar fi, dacă se ține, nu se culcă în brazdă pe mică de ceas, ca pisica.

Ce era să facă?!

S-a așezat și Nichifor pe grindeiul plugului, chibzuind de unde ar putea face rost de puțin orz, ca să scoată arătura la capăt. Fecioru-său stătea lîngă iapă netezind-o pe bot. Deodată și-a repezit fript mîna, s-a uitat buimac în jur.

— Gata... a șoptit el îngrozit.

— Cine-i gata? n-a înțeles Nichifor.

— Apoi, Bălaia. C-o pierit. Nu mai suflă.

Nichifor s-a ridicat de pe plug, s-a lăsat lîngă vită, a dus mîna la nară, ținînd-o nemișcată cîteva clipe, și parcă cineva a pornit să-i scoată și lui suflarea din piept. S-a întunecat acel început senin de primăvară, fluieră vîntul a jale în coarnele unui plug murit în brazdă. Un stol de cioare venite de pe undeva s-au lăsat lîngă ei, au zărit frumosul grîu de vară abia semănat pe fața pămîntului. Croncănind, au prins a chema alte stoluri de păsări negre, și mii de ciocuri au început a ciuguli singura bucurie, singura nădejde a lui Nichifor Bejenaru.

* * *

Tăcut, cu fruntea grea, îndurerată, Nichifor a dezlegat cuțitul de la cingătoare, a jupit calul, apoi, făcînd o groapă în mijlocul hectarului, lîngă o colibă veche, a îngropat Bălaia. Pe la asfințitul soarelui, și-a băgat capul în șleau, a prins oiștea la subțioară și a pornit să-și ducă sărăcia spre casă.

Roțile se mișcă încet, abia-abia, ca vai de dînsele. Băietanul vine în urma căruței cu mînile înfipte în fundătoare și împinge, împinge întruna. Marea năpastă abătută peste casa lor l-a zguduit, l-a maturizat într-o singură zi, și acum nu mai era copil. Era și el un țăran — un mic țăran peste care, iată, s-a abătut o mare nenorocire.

Se stingea prima zi a aratului de primăvară. Peste văi, peste dealuri, se așternea ceața serii, și printr-însa abia se mai zărea un om aplecat, trăgînd la căruță, pe cînd un băiețaș o împingea din urmă.

1951

FURTUNA

Și ca să vezi, s-a întîmplat tocmai să fie duminică, și era o duminică atît de frumoasă, atît de caldă, atît de priitoare, încît sufletul omului a zis — atît, că vreau să stau la sfat cu un alt suflet. Văzînd așa lucru, Vasile Suru și-a petrecut fetița cu vaca, și-a măturat ograda, a

scos din casă două scăunașe, le-a pus față în față sub nuc, la umbră. După ce s-a așezat pe unul din scaune, l-a tipărit cu palma pe celălalt și a strigat așa, într-o doară:

— Măi fumeie, măi!

— Ce-i? i s-a răspuns de undeva de după casă.

— Ia vină-mi tu încoa.

— Pentru ce să vin?

— Om mai sta oleacă la sfat.

Catinca, femeie, mă rog, intră mai întîi în casă, își schimbă basmaua pe alta mai curățică, apoi vine de se așază pe scaunul pregătit.

— Ți s-o fi făcut dor de mine?

— Da ce crezi? zice Vasile.

Într-adevăr, amîndoi harnici, amîndoi tăcuți, munceau cu săptămînile fără a scoate o vorbă, fără a se vedea bine, pentru că, oricum, gospodăria se ține cu muncă, dar asta se cheamă viață, domnule, dacă nu putem să ne așezăm noi cu fumeia alături într-o frumoasă duminică să mai stăm la sfat?!

Din clopotniță se revarsă peste sat o mulțime de glasuri de aramă:

— Bang-dang, bang-dang...

Soarele urcă încet, dar e fierbinte, livezile încărunțite de rouă pornesc a fumega darnic, în semn de an cu roadă, în semn de viață lungă, de viață bună, dar de la făgăduința livezilor și pînă la sacii urcați în pod e mult de tot, și pe drumurile încolăcite ale satului — cîte unul, cîte doi — se strecoară lumea spre biserică.

Se duceau și Vasile cu Catinca lui din cînd în cînd, dar se duceau mai mult toamna, iarna, pe la sărbătorile mari. Biserica, oricum, cere și ea cheltuială — mai un colac de făină picluită, ca să nu te vorbească pe urmă satul că, uite, s-au dus la biserică cu mîna goală; mai un ban colo să cumperi o lumînare, iar făina ceea picluită și banii ceia, ei ba sînt, ba se întîmplă să și nu prea fie. Pe de altă parte, să nu ții deloc duminicile tot nu e bine, și ca să nu zică satul că, iaca, s-au lăsat de credința strămoșilor, cînd se întîmplă să fie o dimineață frumoasă, oamenii ce nu s-au putut duce la biserică se adună și stau la sfat... Sărbătoresc și ei în felul lor.

— Lumea e rea, zice deodată Vasile, rezemîndu-se cu spatele de nuc, ca să-i fie mai bine de șezut. Lumea se face tot mai rea și, dacă treci o dată satul ista al nostru

dintr-un capăt în altul și te uiți bine la toate, ehei, cîte le mai vezi! Azi, cînd îi duceam lui badea Andrei răzătoarea, îl întîlnesc pe Alexei acela al lui Gheorghe Talancă. Merge el sărmanul pe marginea drumului amărît ca vai de dînsul. Zic: ce e, măi, ce îmbli așa plouat? Iaca, zice, badei, Sidor Negară nu mă lasă să răsuflu. Da d'ce, bre? Ei, zice, d'ce... Și-mi povestește pățărania...

— Da ce-o pățit?

— Ca să vezi! Sidor acela a început a prinde la cheag — și argați, mă rog, încă nu ține, nu-i dă obrazul, dar tocmește cîte-un om pe-o săptămînă-două să-l ajute la trăsură, la prășit, la coasă. Cine are nevoie se duce, că de ce să nu cîștige un ban? Pe amărîtul cela de Alexei l-a tocmit la cai și el se duce cu trăsura oriunde l-ar trimite, dar are, sărmanul, copii. Nici nu mai știu cîți îi are, pare că-s patru?

— Cinci.

— Apoi, copiii, dacă nu au nici cal, nici trăsură în ogradă, au prins a se ruga: „Tată-i, cînd te duci ori cînd te întorci, poate treci pe lîngă noi și ne tragi cu căruța". El, mă rog, unde Dumnezeu, că trăiește tocmai în celălalt capăt al satului, dar face ce face și cînd se duce, ori mai ales cînd se întoarce, trece pe lîngă casa lui, că, de, tată fiind... Și iată că mai ieri, tocmai cînd a împlut căruța lui Sidor cu copii din toată mahalaua, nici că mai știi cum și de unde, răsare Sidor acela în fața cailor, îi apucă de căpestre și prinde a-l ocărî pe bietul om în fața lumii, în fața copiilor! „Că, zice, pentru asta te-am tocmit eu, ca să-ți tragi copiii cu trăsura, pentru asta hrănesc eu caii cu ovăs, că să-i mîi tu unde ți-o veni ție?!"

— Bată-l pustia să-l bată! se crucește Catinca de atîta inimă rea din partea lui Sidor Negară.

Vasile nu spune nimica, dar suflă greu, și pe chipul lui noduros, cioplit cu toporul dintr-o bucată, e scris că dacă va ajunge și el vreodată să bată pragul lui Sidor acela...

— Oricum, zice în cele din urmă, oftînd, Dumnezeu cu dînșii... Că și Alexei acela e un prost cum nu se mai află. În loc de a-și fi muncit ogorul, în loc de-a cîștiga o sută la sine, el aleargă să cîștige zece lei la altul... Că pămîntul ista, cînd ești stăruitor și-l muncești bine...

— Dacă nu, zice Catinca, ducîndu-și palma la gură

și zîmbind rușinată, pentru că nu era niciodată sigură dacă zice bine ceea ce zice. Că pămîntul ista, oricît l-ai munci, cînd se întîmplă să nu fie an cu roadă...

— Anul ca anul, da primăvara chiar că se hotărăsc toate. Și primăvara asta a fost frumoasă — mai rar! Uite ce se face prin grădini! Păpușoii, slavă Domnului, ajung la genunchi, grîul mîne-poimîne dă în spic, se ridică de dincolo și răsărita, atîta doar că de prășit ar mai trebui o dată. Vreo jumătate de săcușor de făină, oricum, ne-o mai rămas... Pînă la cel nou ne-ajunge?

— Om căuta să ne ajungă, că dacă zici tu că grîul mîne-poimîne dă în spic...

— Mîne-poimîne! Ține minte ce-ți spun.

Cum clopotnița a amuțit pe-o clipă, urechea gospodinei prinde un semnal de alarmă și Catinca sare îngrijorată de pe scăunaș.

— Mititeii mamei!... Să vezi cum am uitat de dînșii. Parșiva ceea de cloșcă iar i-o lepădat, și trebuie să-i cresc chiar eu, ce să-i faci...

Se duce să-și hrănească puișorii, iar Vasile rămîne să vadă cum stau lucrurile, dacă e să le judecăm la rece, singuri, fără femei. „Mîne-poimîne îți vine toamna; după toamnă se arată iarna, iar ai mei sînt goi ca ciocîrlanii. Cu ce să faci bani nu te ajunge nici mintea, nici capul. Poate doar răsărita ceea îl va ajuta să se descurce — a găsit sămînță bună și sînt ani de cînd oloiul se plătește bine ca niciodată. Dar iată că de dincolo se arată strînsul impozitelor — maică sfîntă, iară bani, altfel îți scot boarfele din casă... În sfîrșit, facem noi cumva. Poate rupem de la gură și vindem grîu, dacă roada va fi frumoasă și prețul va fi bun."

Clopotul mare al bisericii iar prinde a semăna peste sat semințe din nemărginita lui tristețe. Răposata maică a lui Vasile îl purta de mic pe la biserici și de atunci nici el însuși nu mai știa cum și de ce îl treceau fiori cînd auzea clopotul cel mare.

După-amiază, ca din pămînt, s-a ridicat deasupra satului o lume întreagă de nori mari și grei. S-a stins, ca printr-o vrajă, lumina zilei, s-au întunecat zările. A pornit a bate un vînt rece și puternic, că pocneau ca păstăile răscoapte copacii prin livezi. Un fior de mare primejdie se strecoară pretutindeni. Fiece suflare poartă în sine frica furtunii, și, atunci cînd glasul i se aude, atunci

cînd chipul i se arată, toată lumea caută adăpost, caută să se ascundă, dar iată că vîntul te apucă de-o poală și vrea să te întoarcă înapoi. Un vîrtecuș înalt pînă în cer prinde cîteva găini la o răscruce, le umflă pe sus și le aruncă peste cîteva case. După care vîrtecușului i se pare că prea puține a făcut, și atunci mai descoperă o căsoaie, o mulțime de paie putrede se ridică sus, rotindu-se. Colbul măturat de pe toate drumurile a umplut lumea, nu se vede om cu om. Plîng copiii, urlă javrele, și-i mare urgie peste tot.

Despletită, îngrozită, vine Catinca la fuga de undeva de la vecin:

— Măi Vasile, măi! D-apoi ce se face Nătălița! Singură, pe deal, cu vaca...

Vasile tresare. Uitase că tot el, amu nu demult, a trimis fetița cu vaca. Pornește dar la fuguța spre ieslea calului, dar în bătătura casei îl pălește peste obraz o aschie de vînt — să-l dea jos, nu alta. A rămas însă în picioare Vasile Suru. Cu frîul calului în mînă, a aruncat o privire peste sat, alta spre cer. Toate se făceau iute, fulgerător, și cînd Catinca i-a scos din casă un suman vechi cu glugă, în ogradă — nici Vasile, nici cal. Plecaseră.

Pe cînd ieșeau din sat, vîntul le bătea din față. Coama calului s-a ridicat — de să-i numeri perii. Colbul rotea val-vîrtej în jurul lor — nici cărare, nici drum, nimic nu se mai vede, dar a avut noroc Vasile de-un căluț cuminte și harnic, că nu-ți mai trebuia nici frîu, nici bici. Undeva aproape a prins a scîrțîi cu glas de moarte un copac dezbinat, dincolo se aude o babă blestemînd și văicărindu-se.

Drumul ba urcă, ba coboară, drumul o cîrnește cînd la dreapta, cînd la stînga, dar, ciudat lucru, furtuna ceea, cum a bătut, așa le și bate din față. Cu capul plecat, ferindu-și ochii de furtună, Vasile tot îndeamnă cu blîndețe căluțul la drum și — culmea culmilor — se simțea bine, căci tocmai în clipele de mare cumpănă, cînd totul se ridică într-o încleștare capitală, pe viață și pe moarte, atunci și omul se simte mai om în această mare și înverșunată luptă. Zadarnică însă a fost pornirea asta eroică a lui Vasile, pentru că furtuna scade, vîntul prinde a se potoli și, în cele din urmă, se stinge tot așa precum s-a și pornit — dintr-o singură suflare.

Furtunile însă, după cum se știe, nu vin așa, de flori de cuc. Furtunile, cînd vin, aduc cîte ceva cu ele în traistă, și la marginea satului Vasile, oprind calul, a pornit a citi străvechea carte a țăranului — cerul. Norii veneau în goană mare, tot țesîndu-se strat peste strat, și tot veneau, veneau din depărtare, dar, oricît de negri și de grei ar fi fost, știa Vasile de undeva că mare lucru n-or aduce norii ceia. Liniștit de felul cum stăteau lucrurile, a îndemnat calul pe drumul ce ducea la Cubolta, și de bine ce s-a întors cu fața spre apus, l-a cuprins, pentru prima oară în ziua ceea, groaza. Dinspre asfințit, pe geana zării, a răsărit o dungă de nori cenușii, aproape albi. Veneau în goană mare, veneau greoi, rupți din șale, veneau ca un blestem, tot crescînd, lățindu-se și apăsînd peste tot.

— E grindină, a zis Vasile, parastasul și grijania, că, la toate nevoile, o grindină, atît ne mai trebuia...

Zguduit de cele ce puteau să se întîmple, Vasile uită că adineaori și-a lăudat calul.

— Di-i, calicule, parastasul și grijania...

Prinde a-l goni cu frîul, a-i tot da cu călcîiele în coaste, căci pînă la Cubolta mai era mult. Norii suflă a rece, a gheață suflă de sus, iar fetița ceea era, sărmana, atît de pușintică și atît de fricoasă... „Doamne, se ruga Vasile în sinea lui, apără-ne cum ne-ai apărat deatîtea ori pe noi și pe strămunii noștri...“

Calul vine în goană, suflînd din greu, în întîmpinarea furtunii, suflă din greu și Vasile. O picătură măsțcată și rece i-a încolțit obrazul, apoi l-a mai ajuns una. Tufele de salcie din podiș au trecut pe lîngă ei cu un foșnet subțire ca în vis, au rămas departe în urmă, apoi, cum drumul a pornit a urca din nou la deal, goana calului a început să scadă. Ploaia tot vine, se îndeasă, s-a răzmuiat cu totul vechea și decolorata pălărie a călărașului, dar iată că printre șiroaiele de ploaie începe a se rătăci cîte-o semincioară ce lovește peste mîni, peste obraz — ascuțit, cu răutate. Drumul, răzmuiat, lunecă de sub copita calului. Vasile simte cu picioarele cum horăie mărunțaiele bietului căluț și, de unde îl tot gonea și urla la dînsul, acum îl îndemna cu blîndețe, cu dragoste, de parcă ar fi fost cu totul alt cal — hai, băiete, hai, că n-o mai rămas chiar așa de mult, hai, dragul tatei...

Ploaia dă în rece, se face frig de tot, ploaia începe să vină cu gheață în două, apoi deodată un dușman de moarte îl ajunge din urmă și-l lovește pe bietul Vasile în creștet cu atîta putere, că mai-mai era să cadă de pe cal. Vasile oprește calul, pipăie creștetul, coboară, se duce de ridică bolovanul de gheață ce l-a lovit și, ridicîndu-l sus, întreabă cerurile:

— D-apoi asta se cheamă grindină, Doamne? Că dacă vii peste noi cu pietroaie de-aiestea, ne zătrești pe toți de pe fața pămîntului...

Nu a mai urcat pe cal. A pornit pe jos, ducînd murgul de frîu, iar la fîntîna Corbului — și copita calului, și picioarele lui Vasile s-au oprit brusc. Aici le era pămîntul. Cubolta curgea în capătul celălalt, acolo era și peticul de iarbă unde-și trimitea omul copilul să pască vaca. În zadar a tot strigat și a tot căutat-o de sub streașina palmei — nici Cubolta, nici vaca, nici rochița roșie a copilei. Hat în hat cu pămîntul lui era o delniță, un drumușor acoperit de troscot. Cît ține un hectar, dintr-un capăt în altul, l-a tot coborît Vasile, venind cu calul în urma lui, dar nu mai putea ajunge odată, pentru că-l îmboldeau și-l înțepau din toate părțile. În cele din urmă, calul, năucit de-atîta bătaie, a prins a sforăi sălbatic; se rupe din mîna omului, vrea s-o ia aiurea. Vasile îl prinde, suie călare, și pentru că vita a încercat să-l trădeze, îl pocnește, printre pietre, și el cît poate; atunci calul se supără, se oprește, nu vrea să se miște din loc pînă nu-l ia Vasile iară cu blîndețe, cu binișorul.

Ploaia o ține una și una. Toarnă cu găleata. Piatra ba rărește, ba iar vine pleoscăind și ridicînd stropi prin băltoace, căci, de atîta plouat, toate cîmpurile din jur erau numai băltoace de apă. Apoi iată că mai vine de sus o rămășiță, și vine cu atîta înverșunare, că omul uită de cal, calul uită de om, și o pornesc care încotro, căutînd un cît de mic dosiș, o cît de mică apărare. Și se mai iscă, nici că știi cum și de unde, un vîrtecuș din furtuna dinaintea ploii, smulge singurul copac ce creștea în vale, la capătul pămînturilor, și tocmai atunci Vasile aude aproape de tot un țipăt disperat de copil:

— M-a-a-a-mă!

Prin pînza deasă și rece Vasile ba găsește, ba iară pierde rochița roșie a copilei. O strigă cît poate, o stri-

gă din răsputeri, dar furtuna îi înăbuşă glasul. Iată însă că pînă la urmă o găseşte lîngă o rămăşiţă de colibă, se lasă în genunchi, o acoperă cu trupul lui, îi mîngîie umeraşii ce tremură de frig, de frică, şi-i şopteşte:

— Las' că nu mai este ploaia asta chiar cine ştie ce, uite că trece, mai rabdă olecuţă şi ai să vezi cum trece...

Dar grindina, atunci cînd vine, apoi vine, cînd bate, apoi bate. Acum însă Vasile n-o mai simte. Vasile rîde de această ploaie nebună, Vasile e aproape fericit. Au trecut printr-o asemenea urgie — şi el, şi copilul — şi au scăpat cu zile, s-au găsit unul pe altul, iar atunci cînd un tată îşi găseşte copilul pierdut şi-l apără, atunci nu-i mai pasă de nimic.

Perdeaua de nori albi trece peste creştetul lor şi se depărtează în zare. Ploaia începe a se rări, apoi scade cu totul. Îndată ce a răsărit o fărîmă de cer senin deasupra capului, Vasile s-a şi ridicat în picioare.

— Hai, Nătăliţă, scoală, că, uite, am scăpat.

Copila nu răspunde. Îngrozit, Vasile se apleacă, o ia în braţe. Un chip fraged şi scump, ce venea oarecum să semene cu chipul lui, era numai cucuie, numai vînătăi, iar de după ureche i se prelingea o şuviţă de sînge. Vasile o ţine în braţe, o plimbă cum o plimba cînd era copil sugaci, de colo pînă colo, şi nu ştie ce să facă, nu o putea încălzi la pieptul lui, pentru că şi pieptul lui era rece.

— Vaca nu-i... şopteşte deodată fetiţa ca prin vis.

— Ei, nu-i... S-o fi dus acasă singură, că dracul cela de vacă, cum vede raua, pune coada pe spinare şi — fuga peste deal, că, ce, n-am păscut eu vaci la vremea mea?...

— Eu, a mai zis copila prin vis, am vrut să mă ascund după copac, dar s-o dus şi copacul...

— Apoi, da, că l-am văzut şi eu, a zis oarecum bucuros că are cu cine schimba o vorbă Vasile. L-a înflat pe sus cu rădăcini cu tot! Aşa furtună nici că s-a mai pomenit vreodată!

Copila părea să fi aţipit la el în braţe, şi Vasile a pornit pe delniţă la deal. Venea pe drumuşorul năpădit de troscot, venea încet, ostenit, oarecum prostit de cele întîmplate. La fîntîna Corbului s-a oprit, nu mai

putea — se umpluse de suflet. „Măi, s-a întrebat deodată Vasile, ce-o fi oare cu mine? Ei, hai, fetița e cam mărișoară, dar las' că am tot dus saci în spinare, ce mi-e a duce un copil?! Picioarele mi se tot îngloadă, dar de unde atîta glod pe-o delniță acoperită de cînd lumea cu troscot?!"

Să fi rătăcit el oare drumul, s-o fi luat aiurea? Cu fetița în brațe, s-a apropiat de un hat să-și șteargă picioarele; dă cu piciorul în dreapta, dă în stînga — nimic. Nici hat, nici străvechile tufe de pelin. Și-a coborît privirea, apoi a lăsat-o să lunece peste pămînturi, să se piardă hăt în depărtare, căci o asemenea mare jale nici că poate fi cuprinsă de-un suflet, de-o inimă, de-o minte de om. A prins chiar a-l învălui pe dinăuntru, și a făcut cîțiva pași să nu cadă. De n-ar fi fost cu copilul în brațe, hotărît c-ar fi căzut, dar a avut un copil în brațe și a trebuit să rămînă în picioare.

Păpușoiul, grîul, răsărita, tot ce muncise, tot ce aveau ei era ferfeniță, făcut una cu pămîntul. Și iată așa, în cîteva ore, de unde încă dimineață era el om isteț și priceput, acum așa, deodată, s-a prostit, pentru că din asemenea mari zguduiri se pot descurca numai proștii. Cei deștepți, de obicei, nu pot ține piept, se duc la fund cu minte cu tot. A oftat. A scormonit cu piciorul un fir de păpușoi. Era fărîmițat pe de-a întregul și rupt din rădăcină. Alături stăteau doi păpușoi cu rădăcinile cruțate, dar, Doamne, nici tu frunză, nici tu tulpină...

Ieșind la drum, Vasile a mai aruncat o privire peste pămîntul ajuns într-o jale atît de mare și, cu copila în brațe, a pornit către sat. Sluțite de ploaie și furtună, văile și dealurile se topesc în negura amurgului. Dispare în urmă Cubolta, dispare fîntîna Corbului, se lasă noaptea peste tot, și numai murgul, șchiopătînd, vine cuminte în urma stăpînului său, tîrîind frîul prin glod.

1952

PORȚIȚA

Mică și pocită, adunată din trei leațuri și două capete de scîndură, portița ceea m-a necăjit și m-a chinuit cum nici că se mai poate spune, pentru că dincolo de dînsa domnea o lume nouă, o lume dulce, o lume tainică. Și, pentru că a venit vorba, nu mai era lișița ceea chiar cine știe ce frumoasă, dar guralivă și veselă era, că răsuna ca un clopoțel pe toată valea satului rîsetul ei. Nu știu cum și de ce, dar mă cam frigea la inimă cînd o auzeam rîzînd și nu știam de ce rîde. Atunci cînd nu se auzea deloc, era și mai rău. Cu toată rușinea, mă duceam s-o caut, s-o întreb ce mai face. Cum însă treceam drumul, îmi ieșea în cale portița, și închisă era portița ceea de fiecare dată cînd veneam eu la dînșii. O luam atunci și eu cu binișorul, dar, cum puneam mîna pe clempuș, căci avea cleampă portița ceea, sărea din culcuș Lupu, javra ceea a lor, și se repezea nebun la mine:

— Hau, hau, hau!!

Veneam fuguța înapoi și de după gardul nostru pîndeam zile întregi adunătura ceea din trei leațuri și două capete de scînduri. O uram și-mi era dragă, și ciudă îmi era că de ce nu scîrțîie și nu cheamă cînele atunci cînd o deschid alții, și țipă ca din gură de șarpe cum mă vede trecînd drumul.

Peste mulți ani, după ce-am tot stat cu vecina pe-o bancă și ne-am tot sfădit și împăcat de multe ori, cînd au venit serile celea îngîndurate de nu-ți mai venea a sta acasă, fiica vecinilor ieșea serile pentru a se ascunde în umbra unui arțar bătrîn. Mă grăbeam deci și eu serile sub umbra arțarului. Cerul siniliu se cerne domol deasupra satului, luminile se sting rînd pe rînd. Lupu picură lîngă prag, iar portița face de strajă, ferindu-ne de ochii și de gura lumii.

Jurate și legate erau toate pe veci, dar, vai, portițele celea hrentuite de la țară! Într-o noapte de vară, pe cînd dormeam în căruța cu fîn, ce mi s-o fi năzărit, că am sărit iute din căruță. Era cald, era senin, și o lună atît de mare peste-un sat atît de mic... Repezită de-un străin care nu prea știe multe, portița tăcea chitic, rezemata cu umbra în bulgări. Lupu se tot gudura și dădea din coadă, iar sub arțar lișița cu ochi căprii s-a topit cu totul în brațele celui care s-a dovedit a fi mai hîtru

și mai îndrăzneț ca mine. O, tu, neagră trădare, cine te-a semănat în calea noastră și te-a sorocit să tot încolțești și să crești atunci cînd ne va fi lumea mai dragă?!...

* * *

Trecut-au ani și ani. Clopoțelul cela s-a stins, nimeni nu-și mai aduce aminte să-l fi auzit vreodată sunînd în valea satului. Ochii căprii îs numai griji, numai necazuri. Nici portiță, nici arțar, nici casa ceea de demult. O altă casă a crescut din temelia celei vechi, o livadă întreagă ține locul arțarului, și în locul portiței celeia pocite, o poartă naltă de fier vopsită în verde-roșu. De printre gratiile porții zîmbesc trecătorilor fețișoarele nepoților, iar o javră bătrînă, răgușită, după ce a hămăit la toate mașinile, acum a ieșit în mijlocul drumului și dă aiurea din coadă.

1953

ȘOAPTE DE NUC

Stătea nucul cela nalt și zîmbăreț, cu o aripă de gard la subțioară — și, cum mă zărea, șoptea blajin:

— Las' că-i bine, Ioane...

Era bine, firește, cu toate că nu prea înțelegeam ce înseamnă pentru dînsul bine. Poate era bine că eram feciorul cui eram, poate era bine că începuseră a se coace vișinele, poate era bine că m-a zărit mama cu cămașa spintecată la trîntă și a cusut-o tăcută, fără a mă întreba unde și cum am rupt-o...

Orișicum, știa ceva nucul cînd spunea blajin:

— Las' că-i bine, Ioane...

Și bine era. Spre chindii, cînd apărea pe cer o steluță și tremura rușinată că a venit prea devreme, nucul își desfăcea poalele sale lungi și șoptea încet, s-aud numai eu:

— Și ziceai povestea ceea...

Ziceam, firește, o poveste și, odată chemat, mă vîram numaidecît sub poalele largi ale nucului, mă ghemuiam la tulpina lui. Ascultam o vreme șopotul frunzișului — un șopot moale și lin, uneori năstruș-

nic, alteori duios... Ascultam multă vreme, ascultam pînă șopotul cela începea a aduce cu glasul mamei. Apoi povestea pornea la drum...

* * *

Se făcea că peste o vreme ajung eu rege al României. Ce mai bucurie pe capul românașilor! Zboară cușmele în sus!

Într-o zi îl zăresc pe tata la curte. Chem sfetnicii și le spun:

— Vedeți omul ista? Să-i dați o pereche de cai tineri și o vacă bună de lapte.

Nucul ascultă, apoi îngînă blajin:

— Bine, măi Ioane... Numai vezi — poate îi dai două vaci. Una ba-i stearpă, ba n-a fătat încă, dar cealaltă se mulge...

Chem sfetnicii înapoi și le poruncesc să-i dea tatei două vaci și la iarnă să nu uite să-i ducă fîn.

Apoi încep a descurca nevoile țării, fiindcă regele, mă rog, trebuie să aibă grijă de țara lui. Chem învățătorul ce mă trăgea de urechi pentru tabla înmulțirii și-i spun:

— Domnule Grigoraș... Ia mata stăpînire pe toate oștirile țării, că nu prea am eu nădejde în generalii iștia...

Nucul ascultă, apoi îngînă blajin:

— Bine, măi Ioane... Numai vezi, pîn' se deprinde domnul Grigoraș a cîrmui oștirea, ar trebui să-i dai în ajutor oșteni care să știe la război...

Chem îndată oștenii bătrîni...

În sfîrșit, pornesc cu mare război împotriva altui împărat, că ce se tot împricina el cu românii și le făcea o pacoste după alta? Fac prăpăd din țara lui, dar nucul se oprește, șoptind blajin:

— Bine, măi Ioane, dar de ce numaidecît să faci pîrjol? Sperie-l colo oleacă...

Bun. Îl sperii și nu numai oleacă, dar bine de tot. Săracul împărat vine să mi se închine, mă poftește la curte, și avea o fată împăratul cela.

Nucu-i mut. Apoi, după un tîrziu, șoptește mirat:

— Da, așa fată mai înțeleg și eu...

De la război mă întorc cu fata împăratului. În drum trec prin satul nostru. Opresc la poartă, ș-o văd pe mama cum vine lăcrămînd de bucurie:

— Dragul mamei...

Cobor de pe cal. Îi sărut mîna și zic:

— Uite, mamă, asta ți-i nora! Îți place, nu-ți place?

Mama plînge și nu scoate un cuvînt. Eu încep a mă îngrijora — dacă mamei n-o să-i placă nora, atunci ce mă fac?

Dar năstrușnicul cela de nuc șoptește de undeva de sus:

— Ei, cum să nu-i placă?... Plînge de bucurie... Hai la visuri, hai la visuri... Să tot sucești un pai între degete și să ai un colțișor tihnit... Aveam eu colțișorul cela, apoi mai aveam un tovarăș bun și înțelept, ce visa împreună cu mine, dîndu-și părerea domol pe ici-colo, cînd era nevoie...

De unde s-a luat nucul la noi în ogradă, nu știu. Nu știa nici mama, nici tata. Poate l-o fi sădit vreun bunel, vreun străbunel, poate... A găsit o nucă în fundul buzunarului, n-avea dinți s-o spargă și — ce și-a zis el? — ia mai bine s-o sădesc... Da, se prea poate că nici nu l-a sădit nimeni — a văzut ograda noastră, i-a plăcut și a venit la noi să crească...

De cu primăvară și pînă toamna tîrziu fremăta în ograda noastră șoapta lui senină și caldă. Făceam dintr-însa struguri cînd poama nu rodea; făceam dintr-însa spice cînd spice n-ajungeau, și țineam totdeauna poarta deschisă, făcînd parte din freamătul lui tuturor celor ce treceau pe lîngă casa noastră.

Toamna, cînd începeau să i se scuture frunzele, nucul devenea trist. Îi părea rău după frunze, îi părea rău că o să rămînă toată iarna singur, fără mine... Vreme lungă cît un veac stătea îndurînd frig, suna din crengi să și le încălzească și păzea casa noastră de toate primejdiile.

Apoi venea primăvara și-i aducea nucului un rînd de straie nou-nouțe. Nucul își desfăcea poalele, dregîndu-și șoapta și asculta cum se miră trecătorii, contenind pe lîngă poarta noastră:

— Bre, bre! Ia ce haiduc verde are Pentelei!

Și mă bucuram de parcă oamenii ceia, lăudînd nucul, mă lăudau și pe mine, și pe părinți, și toată casa noastră...

— Bine, măi Ioane...

Mare lucru să ai un tovarăș. Cînd mă stîlceam la vreun picior, veneam de mă plîngeam lui. Mîncam împreună cu dînsul poamă bună, aproape coaptă... Îi spuneam din cele ce se auzeau prin sat, din cele ce nu se prea auzeau, și tot ce poate depăna o minte, un suflet de copil, era averea mea, averea lui...

— Bine, măi Ioane...

Era bine, dar, oricît de bine ar fi fost, treceau anii, furînd cu dînșii dulcea împărăție a poveștilor.

Țin minte cum am venit într-o sară și i-am spus nucului:

— Este o fată aici în mahala... Zina o cheamă...

Mai mult nu-i puteam spune nimic, dar nucul le știa el pe toate... Era toamnă, frunzele reci cădeau cîte una... A oftat nucul adînc, apoi a șoptit încet, încet de tot:

— Povestea cu fata îi poveste lungă, măi Ioane... Cearcă mai des prin mahalaua ceea, dar nu știu, zău...

A dat mai des Ion prin mahalaua ceea, dar povestea, într-adevăr, era să fie lungă...

Pe mulți i-a crescut nucul în ograda noastră, dar s-au dus cu toții cînd le-a venit vremea să se ducă. M-a crescut nucul și pe mine, apoi mi-a venit și mie vremea de ducă...

Era o zi senină de primăvară. Nucul abia își potrivise pe umeri o haină nouă și frumoasă cum n-a mai avut alta. Am venit să-mi iau rămas bun, dar nucul stătea mort în picioare și nici o frunză nu fremăta în împărăția verde...

Sărmanul nuc, îl durea că rămîne, îl durea că mă duc... Stătea mut, urmărindu-mi fiecare suflare, fiecare gînd, fiecare pas...

Încerca să mă uite, să nu mă vadă, să nu mă știe, iar de sub poalele lui verzi mă urmărea frumoasa mea copilărie cu ochii plînși...

Și cînd a fost să deschid ultima oară portița, pentru ca să nu mai vin s-o închid înapoi, un șopot moale ca un fior a pornit printre frunzele nucului:

— Bine, măi Ioane... Drum bun și las' c-o să fie bine...

Atîtea drumuri, atîta lume, atîta amar de vreme a trecut de atunci... Tronul Marii Românii a fost cărat la

muzeu să-l vadă și cei mari, și cei mici. Stă pustiu de atîta vreme și nu se mai repede nimeni la dînsul... Gloabe au rămas puține. Rar mai întîlnești cîte-un cal bătrîn care a trecut prin războaie și ține minte de le povestește cîte ceva celor tineri, dar mînzocii rîd și zic că-s minciuni snoavele celea...

S-a strecurat multă vreme și peste satul nostru... Dascălul Grigoraș a căzut undeva în Crimeea și în locul tablei cioplite de dînsul stă altă tablă, alți învățători dau alte pilde de subiect și predicat...

Alte drumuri duc prin sat, cresc alți copaci și umbresc alte bătături...

Căsuța noastră a îmbătrînit de tot — stă oarecum rușinată că poartă brîie făcute de altă femeie. Mama n-a mai ajuns să mă vadă întorcîndu-mă cu fata împăratului...

Tata stă pe prispă și se tot gîndește că ce să fie cu radiofarfuria prinsă în cui sub streașină — uneori cîntă, iar alteori nu mai vrea să cînte... Nici că-i pasă de cei doi cai tineri pe care am vrut să i-i dăruiesc odată. Pe lîngă poartă trece un băietan bălan ce seamănă cu o fată de pe vremuri pe care o chema Zina — seamănă atît de mult, că mă tem să-l întreb al cui e. Nu mai este nucul în fundul ogrăzii — pe locul cela cresc curpeni nalți de cartofi...

Tata a scos nucul. Cică îmbătrînise și nu mai rodea. Îmi arată un trunchi ce zace sub vreascuri, dar, pe semne, a încurcat ceva moșneagul la bătrînețe. Nu cred că trunchiul cela de sub vreascuri să fie nucul copilăriei mele...

Și chiar de-aș vrea, nu pot crede, fiindcă nucul cela mai trăiește și azi. L-am purtat toți anii împreună cu mine. Ca și altădată, atunci cînd mi-i greu și cînd mi-i bine, cînd încep ori duc la capăt ceva, aud alături șoapta lui blajină:

— Bine, Ioane... Să știi că-i bine...

LA FETE

Toate merg ele cum merg, dar asta — nu. Cu dragostea nu te joci. Apoi că mi-a fost dat și mie să aflu acest lucru cînd trecusem pe-al cincisprezecelea an și cînd o

zbîntuită de acolo din mahalaua noastră mă făcuse să-mi pierd somnul. Vreo două săptămîni mă tot linișteam eu cu gîndul că, las', nu mai este chiar fata ceea cine știe ce podoabă, dar ochii mei o căutau pe toate cărările, căci îmi era întruna dor de dînsa. Parcă pentru a mi-o face în ciudă, de la o vreme nu se mai arăta prin sat veverița naibii, și, cînd am îmbrăcat într-o zi cămașa pe dos si am dus pleava la porc în loc s-o duc la vacă, am înțeles: cu dragostea nu te joci și ochișorii ceia căprui pot să mă întindă destul de ușor pe laviță.

Aveam un tată cu trecere printre săteni, ca omul ce pricepe la toate — și acolo unde judecă el o dată, alții nu mai au ce judeca. Atunci dar și eu, ca un adevărat fecior al lui, care în afară de poreclă îi mai poartă și cușma cea veche, am hotărît că cel mai bun lucru pe care îl pot face e să-mi adun gîndurile și să judec situația la rece.

Cu asta mă și luasem cînd a intrat bunica cu căldarea deșartă să mă trimită la fîntînă. Eu tocmai căutam să ghicesc pentru ce mi-o fi plăcînd mie Zina lui badea Filimon și, firește, n-aveam nici un dor să schimb drăcușorul cela de fată pe-o căldare veche și turtită. Unde mai pui că, zic oamenii, dacă începi un lucru și nu-l duci pînă la capăt, nu mai trage nădejde să-l împlinești vreodată. Firește, eu credeam în ceea ce spunea lumea ca și mama în cele patruzeci și una de fasole.

Ca s-o fac pe bunica a înțelege că nu eram eu cel care avea să-i potolească setea, mi-am tras dinainte o carte ce spînzura tocmai de pe muchia hornului. Se nimerise a fi o culegere de „Sfaturi pentru gospodine". Prin ce minune ajunseseră „Sfaturile..." celea la noi nu mai țin minte, dar întrucît gospodina casei noastre, adică mama, nu știa boabă de carte, astupa hladunețele cu dînsa. Și apoi chiar de punea ea pătrunjel necîntărit în borș, slavă Domnului, eram veșnic gata de trîntă și de la o boală pînă la alta ne simțeam sănătoși tun.

Cînd m-a văzut bunica cu cartea dinainte, a ieșit afară și i-a dat căldarea surorii. Multe vecine de-ale noastre, cînd se întîmplă că n-au ce vorbi, se miră că ce grozav mai seamăn eu cu bunica. Aceasta îmi pare că o bucură pe bătrînă, pentru că ea, mîndră de semănarea noastră, le spunea vecinelor:

— Ionică al nostru o să ajungă om mare. Trei țigănci

la rînd i-au tras în cărți și toate trei au înlemnit cu valetul de dobă în mînă.

Nu-i vorbă că la plecare țigăncile au furat cît ceau putut, dar asta e de amu altă poveste. Cu cît mai des mă vedea bunica citind vreo carte, cu atît mai grăitoare i se părea spaima mută a țigăncilor cînd stăteau cu valetul de dobă în mînă. Așadar, bunica m-a lăsat cu „Sfaturi pentru gospodine", convinsă fiind că cititul o să mă facă om. Bun. Rămînînd iarăși singur, am sărit gardul lui badea Filimon — ei, dar ce folos de săritul cela! Inima mă durea, inima mi se topea de dragoste și mi se făcea de cîte zece ori pe zi dor de fetișcana ceea. Mă frigea cîte un dor, că-mi venea, uite-așa, să pornesc în lungul drumului, să mă duc să bat la ușa casei lor...

Eram însă de acum mărișor; să vii așa netam-nesam ziua-n amiaza mare în casa omului, nu-mi prea era îndemînă. Trebuia mai întîi să-mi găsesc vreun clenci, să am vreo treabă la oamenii ceia, dar unde, Dumnezeule, cu ce treabă aș putea eu intra în casa lor! Of și iară of! Numai cei care n-au avut de furcă cu asemenea bucluciuri n-au să mă poată înțelege. Ce, adică, credeți că puțină lume încărunțește pînă la treizeci de ani numai pentru că nu a putut găsi la vreme un clenci, ca să poată intra în casa oamenilor ce aveau o fată frumoasă?

Orișicum, e greu pe lumea asta. Stau așa și mă gîndesc — ce să fac, măi oameni buni? Hai, să zicem, umblu o zi întreagă și o găbjesc cînd trece ea singurică pe drum. Ei și dacă oi avea norocul cela, dacă o întîlnesc cînd a trece ea singurică pe drum? Ce să-i spun? Și cum să-i spun? Că dacă nu se pricepe fata singură, atunci ce să-i mai spui!

— Da poate să-i ticluiesc, știi colea, o scrisoare de dragoste?!

A scîrțîit ușa și eu pornesc a frunzări cartea. „Din pătlăgele bine coapte se poate face bulion". Intrase sora. Vroia să afle cu ce lucruri mari eram eu ocupat, că a trebuit să se ducă ea în locul meu la fîntînă. Știa hoața carte, așa că nu avea rost să citesc mai departe cum faci cu cele pătlăgele bine coapte — am repezit „Sfaturile..." napoi pe horn și am zbughit-o afară.

Era pe la începutul iernii. Cîteva zile în urmă căzuse omăt și ochii, nedeprinși cu atîta alb, se închideau singuri. Porcul își băgase rîtul pe sub poartă și părea

că-l interesează aerul din afara ocolului. Motanul lui moș Costache — hîtru al haibii! — se plimba pe lîngă gireada de paie cu atîta nepăsare, încît părea că, fie măcar tot omătul slănină, el nici n-o s-o miroase. Numai vrăbiile ascunse în paie îi știau firea vicleană — frrr! — au țîșnit stol ca din pușcă și s-au așezat pe salcîmii ce creșteau în lungul gardului.

Zina nu-mi ieșea din gînd. Da oare să mă duc desară la dînsa? De ce nu? Încă nu-s flăcău? Șezi binișor și taci din gură! Un sac de cinci puduri ți-l duc ca pe popa, numai să aibă cine mi-l ținea din urmă. Și apoi cu fluieratul nu stăteam rău — aveam cîteva întorsături, că tremurau perdelele la ferestre pe unde treceam fluierînd. În sfîrșit, ce ți-i scris în frunte ți-i pus. Deci, fii, Doamne, atît de bun, împinge soarele cela cu piciorul pînă după deal, că doar nu ți-i chiar așa de greu. Și se întinde ziua asta ca o prășitură scăpată în buruieni. Oare s-a mai lăsa vreodată amurgul?

* * *

Sara:

— Ionică, adă, dragul mamei, oleacă de foc, că, uite, n-o să-mi ajungă.

Eu — tot o fugă încolo și napoi.

— Ionică, poate îi strînge rufele celea de pe frînghie, să le aduci în casă așa înghețate cum sînt. Nu de alta, da vîntul...

Eu — cît te-ai învîrti într-un călcîi.

— Ionică, da găinușele celea încă nu le-ai încuiet? Vezi să nu uiți, că avem vreo trei și pe acelea pot să ni le fure. Spunea mai dăunăzi cumătra Ileana cum că într-o noapte, lîngă poiețica lor...

Ei, și mai zi că este dreptate de lume! Abia de-mi mai rămăsese oleacă de suflet și pe acela mi-l scoate. N-am ce face, trebuie să mă duc. Dar, înainte de a ieși din casă, mă fac a-mi lega bocănașii și, făcînd trebușoara asta, suflu adînc, nervos, dîndu-le celorlalți a înțelege că eu nu mai sînt în toane bune și, deci, păzea, că nu de alta, dar se poate isca bucluc.

— Da ce mi te-ai dreș și mi te-ai ghilosit atîta? întreabă deodată mama. Întreabă rîzînd în adîncul ei.

— Vreau să trec pe la Vasile...

— Hm! Parcă l-am zărit adineaori aici la noi...
— O fost să mă îmbie să ne mai jucăm oleacă...
— Ce joacă poate fi amu pe întuneric?

Mama socotea, precum era obiceiul în satul nostru, că-s încă prea mic pentru a umbla la fete. Deseori, cînd mă vedea pe înserate gata s-o tulesc afară, mă lua în rîs:

— Încotro? Ori te-ai înțeles cu fetele să te petreacă ele acasă?

— Ce să mă petreacă! Eu vin singur și ele se duc singure...

— Dragul mamei, vezi să nu te sperie vreo javră sărind de sub un gard, că a trebui să îmblu prin sat după agheasmă...

— Se poate de afumat și spaima trece, rîde de dincolo și tata.

Ce s-o fi întîmplat însă în sara ceea, nu știu. Pe semne, li s-a făcut milă de mine, că nu m-au mai întrebat ce fac și unde mă duc. În sfîrșit, iată-mă scăpat! Merg pe drum și fluier. Flăcău! Potrivesc cușma cea veche a tatei așa, puțin pe-o sprînceană, cum am auzit eu că le place fetelor. Merg pe drum și mă gîndesc — tot deștept om trebuie să fie badea Filimon dacă l-a ajuns capul să-și ridice casă așa aproape de noi. Că, de și-ar fi ridicat el casă în alt capăt al satului, cine știe cît ar fi trebuit să aștepte pînă ar fi dat flăcăii pe la fata ceea a lui.

Merg eu bine și frumos, dar, cum ajung la poarta omului, mi se face inima cît un purice. De intrat nu pot intra, de plecat nu pot pleca. De undeva de la vecini se repede o javră și eu merg mai departe, lăsînd-o pe Zina să moară de necaz că am trecut pe lîngă poarta lor și nu am intrat. Cum s-a aciuat javra, o cîrnesc napoi și iară vin la poarta lui badea Filimon. Cele două ferestruici ce dădeau în drum erau cu perdelele lăsate — lumina ardea în casă, dar nici umbre pe perdele, nici vorbe nu se auzeau. Să intru, să nu intru? Întreb norocul, dar norocul tace. Întreb curajul — tace și curajul. Dacă-i așa, mă supăr eu, împing portița și intru în ogradă. Două-trei scăricele, apăs pe clampa ușii, dar ușa stă moartă locului — zăvorul îi pus. Oamenii, de obicei, pun zăvorul cînd se gătesc de culcare, și eu de acum eram gata s-o șterpelesc napoi, cînd aud deodată — zdup! — sare cineva de pe cuptor.

— Oare pe cine îl mai poartă necuratul pe frigul ista? aud de afară cum bolmojește mătușa Limpiada, pipăind prin întuneric zăvorul. Tu ești? Hai, intră mai repede să nu scăpăm frigul în casă.

Am intrat, le-am dat bună sara, și, blestemînd ceasul în care m-am pornit la dînșii, m-am așezat pe laviță. Zina nu se vedea, poate că nici nu era acasă. S-o fi dus la vreo șezătoare, căci începuse a cam bate drumul șezătorilor și mă rodeau grozav la inimă umblăturile celea ale ei.

Limpiada s-a așezat pe marginea cuptorului, slobozind picioarele pe vatra încrestată cu floricele vinete și cărămizii. A înfipt furca în brîu și dă-i la sforăit cu fusul.

— Cine-i? întreabă un glas din fundul cuptorului, glas ce pare să fi venit de pe altă lume. Întreabă Filimon, stăpînul.

Limpiada și-a șters nasul cu colțul șalincii, s-a uitat, încrețindu-și fruntea, spre ferestruica de pe cuptor, de parcă i s-o fi năzărit ceva afară.

— Băiețelul lui badea Pentelei.

— A!

S-a lăsat o liniște adîncă și grea în care cei intrați în casă urmează să spună pentru ce-au venit, altfel întreabă stăpînii. Un motan tărcat mi s-a cățărat pe genunchi, sforăind moale și căutînd un loc bun să-și încheie un somn început mai demult. Îmi venea să-l pocnesc o dată ca să nu poată nimeri ușa, dar îl urmărea stăpîna casei cu coada ochiului și l-am lăsat să doarmă unde-i place. Trebuia să încep vorba, trebuia să le spun ceva, dar ce aveam eu a le spune? Să nu fi fost Zina fiica lor, n-aș fi venit nici să le țin lumînarea. Eram în starea în care omului i se face lehamite de propria sa viață și ar primi cu bucurie chiar dacă iar crăpa pămîntul sub picioare, înghițindu-l pe el cu tot cu necazuri.

Stăpînul adică mai era cum mai era, dar Limpiada ceea chiar că n-avea suflet într-însa. Se mai chiorăște o dată la ferestruica de pe cuptor, cască și întreabă:

— Ce ni-i spune?

Se face întuneric în casă și un cineva cu glas ce nu prea semăna cu glasul meu zice deodată:

— Iaca am venit... Vreau să... V-o rugat mama să ne împrumutați oleacă de borș...

— Așa tîrziu face ea demîncare?!

La o asemenea întrebare prostească eu alung motanul de pe genunchi. La urma urmei, ce-i pasă Limpiadei cînd face mama mea demîncare?!

Dă, în ce să-ți torn? Ai vreun hîrb cu tine?

— Dacă, pornind așa în grabă de-acasă...

Limpiada iese în tindă și nu zăbavă îmi pune alături o ulcelușă cu borș.

— Cam are tărîțe, da-i acru.

Ce să-i faci... Am luat ce era al meu și dus am fost.

„Ia, măi, cum nu mi-a mers mie...", mă tot căinam eu, venind spre casă. Trebuia mai întîi să-i iscodesc, să aflu cumva pe unde-i Zina, poate e la vecini și din clipă în clipă se întoarce... Dar așa, ca să vezi... Și borșul ista — ce să fac cu dînsul? De-l duc acasă, au să rîdă de mine pînă la moarte...

Mult am rătăcit eu în noaptea ceea pe drumuri cu ulcica în mînă și cu Zina în gînd.

1952

NICOLAE ANTON ȘI CEI ȘASE FECIORI AI LUI

E toamnă. Nicolae Anton vede de acum din ograda lui casele tuturor vecinilor, ascunse vara întreagă după livezi. Lîngă fîntînă s-au făcut corlate noi, ca să aibă pe ce se așeza cumătrele povestind noutăți, și cine are fete de măritat pune cînele în lanț să nu sperie flăcăii.

Nicolae Anton vine în mijlocul ogrăzii și-și sucește o țigară. O prinde încetișor cu colțul buzelor, îi dă foc, apoi pornește prin gospodărie să vadă ce-a mai rămas de făcut pînă vine iarna. Lîngă beci ridică un capăt de curmei de jos și-l leagă de olar — i-a prinde bine. Apoi smulge un fir de salcîm, care s-a vîrît ca nebunul printre prăsazi. În cele din urmă zărește că în fundul grădinii o parte de gard s-a cam lăsat spre drum.

— A putrezit parul... Ziceam eu că o să putrezească odată și odată...

Vine, îl cearcă, îl zgîlțîie. Apoi aduce din cămară un par nou și un baros mare de fierărie. Scoate pe-o clipă țigara din gură:

— Măi băieți!!!

Doi ies din casă, unul coboară din pod, altul suie din beci, doi mai răsar de undeva, și nu dovedește Nicolae Anton să prindă țigara cu colțul buzelor, că în jurul lui stau șase flăcăi ca șase brazi. Nicolae Anton se uită oarecum mirat la pădurea asta — de cîte ori îi vede grămadă, îi pare că-s mai mulți decît îi avea el. Dar nu, îs șase.

— Măi băieți, ia să batem parul ista, că celălalt a putrezit și-mi răstoarnă gardul.

Așază parul nou cum se cuvine, îi dă celui mai mare barosul:

— Ia arată celorlalți cum se bat parii!

Mezinul strecură o vorbă vicleană:

— Tată, poate ne arăți mata, că bați mai bine...

Nicolae Anton vîră o mînă în buzunar.

— Nu. Eu oi bate la urmă...

Abia dovedește cel mare să dea două lovituri, că fratele celălalt, care vine după dînsul, îi ia barosul.

— Stai, bre, să-ți arăte nenea lovitură... Uite încoa.

Și apoi, tot cîte două lovituri, își arată unul altuia cum se bate. Nicolae Anton i-a lăsat pe-o clipă și s-a repezit în cămară după niște piroane. Se întoarce în fugă, strigînd de departe:

— Stați, bre dracilor! Că mi-ați vîrît tot parul în pămînt!

Dar mezinul de-acum primise barosul, și pînă Nicolae Anton îi suduie pe ceilalți, el mai adaugă două lovituri, vîrînd parul pînă la jumătatea gardului. Nicolae Anton nu mai poate de necaz:

— Ei, și amu în ce să bat cele două scînduri de sus?

Șase priviri s-au oprit la scîndurile de sus și îndată au urmat șase păreri:

Mai batem un par.

De ce? Îl lungim pe aista.

Măi, da ce ziceți dacă am scoate scîndurile de deasupra?

Tată, hai să facem alt gard.

Ia stați să scot parul ista înapoi.

„Doi ochi negri, două stele..."

In cele din urmă Nicolae Anton își iese din fire:

Stați, bre dracilor. Lăsați gardul în pace și căutați-vă de treabă. L-oi drege eu singur.

Băieții se duc. Nicolae Anton unde leagă, unde bate o țintă — să ție gardul măcar pînă-n primăvară. Apoi mai sucește o țigară, o prinde cu colțul buzelor și pornește iarăși prin ogradă, să vadă ce-a mai rămas de făcut pînă vine iarna. Pe după-amiază vine la dînsul un cumătru de-al lui, Costăchel.

— Bade Antoane! Dă-mi o mînă de ajutor, că mă prăpădesc.

— Dar ce-i, cumătre?

— Mi se risipește cămăruța. Vine la vale și pace. Ori că ploile au răzmuiat-o, ori că soacră-mea a zidit-o strîmbă...

Nicolae Anton ce uită printre pomi la cămara cumătrului, apoi scoate țigara din gură:

— Mai băieți!

Doi ies din casă, unul sare gardul de la vecini, altul iese din sarai, doi mai răsar de undeva, și Nicolae Anton stă iar și se uită mirat la dînșii — să fie numai șase? Îs șase.

— Ia să mergem la cumătrul Costăchel.

Cămăruța cumătrului se uită de acum drept în pămînt, parcă chitind un loc să cadă. Băieții își aleg de sub cămară cîte un druc. Mezinul strecură o vorbă vicleană:

— Tată, o mai rămas un druc...

— Lasă-l acolo, că-i subțire...

Flăcăii își suflecă mînecile — șase druci se înfig în coastele cămăruței, șase umeri ridică sus, șase comenzi sună:

— *Rraz!*

— Una!

— He-ep!

— Doi ochi negri-i-iii.

— Sus!

— As-sa!

— Pst, bre! se înfurie Nicolae Anton. Comanda o dau eu. Voi ridicați. Ia ascultă încoace. *Vzeali-i!*

Cămăruța trosnește ușurel și vine la locul ei. Nicolae Anton caută o despicătură să pună proptea, dar, pînă ridică el despicătura, cămăruța trosnește ușurel și se pleacă pe partea cealaltă.

— Stați, bre, că prăvăliți cămara la deal!

Băieții s-au înfierbîntat, nu-l ascultă, și, pentru a-i salva cămara vecinului, Nicolae Anton își întreabă cumătrul:

— Măi, a cui să fie frumușica asta ce trece pe drum?

Și se repede cu despicătura, fiindcă șase druci stau jos și cei șase brazi ai lui Nicolae Anton se uită în toate părțile — ce frumușică trece pe drum?

Spre chindii Nicolae Anton primește o chitanță pentru carnea vîndută la stat. Omul scoate țigara din colțul gurii.

— Măi băieți!

Și iar se uită mirat în jurul lui — să fie numai șase? Începe cel mare.

— Chitanță. Numărul una mie...

— Stai, bre, că nu de acolo se începe... Formularul II A...

— Lasă, nu te mai face nebun. Chitanță pentru Nicolae Anton...

— Doi ochi negri...

— Tată, îi pe douăzeci de kile.

— Care douăzeci, bre?! Douăzeci au mai rămas de dat!

În cele din urmă Nicolae Anton, zîmbind, își ia chitanța înapoi.

— Ia faraoni! Las', m-oi repezi la cumătrul Costache să mi-o citească. Hai, că ne-a chemat mama la masă.

Și cînd se așază cu toții în jurul mesei — păcat că nu-i mireasă. Încolo îi nuntă de toate zilele. Nicolae Anton taie două pîini, mătușa Axinia toarnă borșul fiert în două oale. Apoi băieții mai mănîncă o gîscă, beau o căldare de apă.

După masă Nicolae Anton se întinde pe-o coastă să-și hodinească mîncarea și ațîță băieții la sfat.

— Măi, da ce-ar fi să zidim un șopron la cămară?

Șase priviri se întorc spre dînsul și urmează pe loc șase păreri:

Eu aș zice să facem două șoproane.

— De ce? Facem unul lung la spatele cămării.

— Cap și tu! La spatele cămării îi gard.

— Măi, îl facem în fața cămării.

— Tată, hai și-om ridica podul la cămară.

— Îl ridicăm, dar să mutăm și cămara mai spre drum.

Nicolae Anton sare de pe pat:

— Stați, bre, că risipiți cămara! Nu mai fac eu nici un șopron!

Pînă una alta mezinul ia și se pune cu binișorul pe lîngă dînsul, îi dă chibriturile care-i căzuseră din buzunar.

— Tată, vreau să mă duc oleacă în sat...

Celălalt, ceva mai răsărit, îl întrerupe:

— Așteaptă. Sînt alții mai mari ca tine.

— Nu cumva cel mai mare ești tu?

— Lasă cușma în pace, că și eu mă duc.

— Tată, mie îmi dai drumul?

— „Doi ochi negri, două stele..."

Nicolae Anton se uită lung la dînșii.

— Ei, hai. Dați-i drumul. Numai, măi băieți! Să vă adunați la poartă și să-mi întrați toți odată, că n-am să mă scol de șase ori să vă deschid.

Și, după ce băieții se duc, Nicolae Anton se suie pe cuptor. Alături mătușa Axinia stă cu o sită de mănuși lîngă dînsa și tot împletește — de vreo trei săptămîni tot face la mănuși și nu le mai mîntuie.

Nicolae Anton alege o pereche de mănuși din sită, se uită lung la ele.

— Lui Lisandru?

— Lui.

— Bune mănuși. Numai să le faci semne, să nu le încurce.

Apoi se lasă pe-o pernă și prinde a-și răsuci musteața dreaptă.

— Da știi că ostenești alergînd toată ziua cu dracii ăștia!

— Cum să nu ostenești? Șase flăcăi...

Nicolae Anton trece la musteața stîngă și începe a-i răsuci firul.

— Ei, d-apoi că eu n-am să-i cocolesc! Dacă nu-mi întră în voie, am să iau într-o zi un ciomag și am să-i bat...

— Doamne, Antoane, d-apoi de ce să-i bați?! Că-s cuminți și nici din cuvînt nu-ți ies...

Nicolae Anton zîmbește mulțumit pe sub musteți și-și pipăie alene buzunarul drept, căutînd tutunul.

— Păi, văd eu mai pe urmă ce fac cu dînșii...

1958

Cînd cei harnici au mai făcut cîte-o bătătură, iar cei leneși de abia s-au trezit, badea Andrei începe a se găti să plece la cîmp. Aruncă un braț de fîn în fundul căruței, îl face cuibar, apoi se suie pentru a încerca dacă o să șadă bine atunci cînd a fi să se ducă. O să-i fie bine. Apoi, după ce a înhămat, ridică biciul și-l fluieră deasupra cailor. Dacă dobitoacele pornesc din loc, strigă: „He tu va-n mamă!", iar dacă stau nemișcate, zice: „He tu va-n strachină!...".

Cînd totul e gata, badea Andrei se așază pe prispă să-și suflece ițarii. Are niște ițari groși, că nici ținta nu răzbate printr-înșii, doar dacă îi încălzi ținta ceea la foc și îi bate-o cu ciocanul. Se căznește mult cu dînșii și-i spune nevestei că azi e ultima zi cînd îmbracă ițarii — desară îi aruncă în pod și să nu-i coboare de acolo pînă n-or face vrăbiile cuibare în buzunarele lor și s-or oua cîte patru ouă în fiecare.

— Douăsprezece ouă să-mi fie...

Pînă la urmă ițarii îs suflecați. Sare în căruță — hatea-a! — și caii mișcă din loc. De abia a ieșit din poartă și se face a repezi pălăria pe sprînceana stîngă — poate trece o nevăstuică frumușică și-i spune el o minciună... Iaca, ce au nevăstuicile iestea, dacă se topesc cînd te văd cu pălăria pe-o sprînceană...

Minciuna îi gata, dar nevăstuica nu se prea arată — pe semne, a oprit-o vreun deștept undeva mai la vale ș-o ține de vorbă — hei, că mare bucluc ar mai fi de-ar afla badea Andrei cine-i deșteptul cela!

Caii merg încet, ducînd căruța mai pe lîngă garduri, pe unde umbra-i mai deasă, și badea Andrei îi foarte mulțumit de priceperea lor. Stă cocoțat pe mănunchiul de fîn și aruncă din căruță cîte două-trei vorbe tuturor sătenilor ce se nimeresc în cale:

— Încotro fugi, măi țică?

— La mîca...

— Așa... Frumos... La mîca, vrasăzică... Scoate o nuia din gard să nu te sparie vreun cîne... Ce fugărești motanul, bre Ioane?

— Dacă fură, bade Andrei... Cum simte o bucată de carne în casă, nu se lasă pîn' n-o fură...

— Vrei să-i dai bătaie?

— Vrăjmaș ce uciganie am să-i trag...

— Să-l bați bine... Am și eu unul acasă — dacă aș ști că fură, chiar amu m-aș întoarce să-i dau bătaie... Bună ziua, moș Fănuță! Mai poți, mai poți oleacă?

— Mai pot, dragul moșului, dar nu știi 'neata cum îi la bătrînețe?

— Da, la bătrînețe îi rău... Bine că mai poți oleacă... Ce faci, Ilenuță? Cînd te măriți?

— Mai încolo, cînd s-a coace poama.

— La toamnă, adică. Da poate aștepți pînă îmi cresc băietul?

— Cîți ani are băietul matale?

— Are trei... Mai dăunăzi a trecut pe-al patrulea... Hatea... bre... Ce speli oala ceea, cumătră Anică?

— Niște găluște vreau să fac.

— Nu uita să mă chemi și pe mine... Dimineața, bade Timofte!...

La marginea satului drumul cotește și se varsă într-o ulicioară ce suie la deal — mare moronceală și cu ulicioara ceea... Îngustă, călcată de două maluri nalte din părți — cînd se întîlnesc două căruțe, nu pot trece pîn' nu dă una înapoi. Badea Andrei cîrnește în ulicioară și prinde a îndemna caii. Dar caii nu se pot înțelege, care trage și care se face numai că trage — badea Andrei vine cu biciul să-i împace, dar biciul sare din codirișcă... În sfîrșit, pînă îl găsește, pînă pornește iar, se pomenește cu altă căruță ce coboară încet din deal și vine asupra lui... Badea Andrei se face a tuși, dar ea vine întruna la vale. Bun. Se duce dar și badea Andrei asupra lui. Zărește în căruța ceea o șepcuță vișinie — îi Lisandru Dîrlog. Oftează badea Andrei:

„Iaca, nu i-a venit în cap prostului cela de Lisandru să între în vreo ogradă ca să pot trece eu...".

În cealaltă căruță Lisandru oftează și el:

„Iaca, nu i-a venit în cap prostului cela de Andrei să tragă în vreo ogradă ...".

Dar nu se amărăște badea Andrei:

„Am să-l pun să deie căruța înapoi, să-mi facă drum...".

Nici Lisandru nu rămîne pe gînduri:

„Ia să vezi cum a sări Andrei și a da căruța la vale...".

Stau liniștiți pînă vin caii piept în piept, oprind trăsurile oiște în oiște.

— Noroc, bre Andrei...

— Noroc, măi Lisandre...

Stau o vreme, urmărind cum se miroase caii, care pe care vrea să muște.

— Măi Lisandre! Și, adică, n-ai putut aștepta colo în deal, pîn' treceam eu cu căruța?

— Da tu de ce n-ai rămas în vale?

Badea Andrei înfige biciul în mănunchiul de fîn pe care ședea — să știi că are draci Lisandru ista...

— Da cum putea să-ți vie în cap, bre, că am să-ți fac eu drum?!

Lisandru rîde. Înfige și el biciul în mănunchiul de paie pe care ședea.

— Apoi, frate Andrei, cînd a făta oiștea asta a mea doi strîjnici buni de plug, atunci am să-ți fac eu drum, da pîn' atuncea — nu știu, zău...

Tac o vreme. Badea Andrei sucește o țigară.

— Măi Lisandre, tu nu mă 'nerva...

Se apucă și Lisandru să fumeze.

— Las' că eu îmblu 'nervat încă deasară și nu mai zic nimică...

Fumează tăcuți, îndemnînd caii să fie cuminți.

— Măi Lisandre, ia ascultă ce ți-oi spune eu. Numai vezi de ascultă bine. Sai din căruță, ia caii de cap și încetișor, ca să nu se împiedice, suie căruța în deal. Acolo aștepți oleacă.

— Apoi, bre Andrei, nu ți-o mai rămas chiar așa mult... Mai rabdă cîțiva ani pînă-ți cresc băieții, și atunci ai să-i înveți a gospodări...

— Măi Lisandre, ar trebui să dai înapoi... Ești cu un an mai mic ca mine.

— Ia te uită, bre... Anume de aceea că-s mai mic n-ar trebui să-ți pui mintea cu mine... Dă napoi și lasă-mă în plata Domnului...

— Măi Lisandre, tu ai două fete, da eu am doi băieți... Să nu cumva să vie vremea să-mi faci tu drum. Și încă nu se știe dacă oi vrea eu să trec...

Lisandru rîde cu mare poftă:

— Ba ai să-mi faci tu drum, măi Andrei... În toată Săliștea îs numai băieți, da fete, ia, cine mai are?!

Badea Andrei cugetă o vreme — așa-i, băieți îs cam mulțișori...

Apare Teofan — un mare palavragiu în toată Seliștea.

Teofan întotdeauna știe al cui cîne pe al cui l-a mușcat, cine de la cine a împrumutat toporul și n-a vrut să-l dea înapoi... Are un miros de vulpe — de abia a dovedit să se aprindă o sfadă între două vecine — adică sfada încă nici n-a început, de abia o cumătră a zis: „Apoi, fa, dacă vrei să-ți spun, ți-oi spune" — și Teofan răsare alături.

Dumnezeu îl știe cum a simțit el că s-au oprit două căruțe în ulicioară, dar, odată oprite, numaidecît va urma ceva... Trece pe lîngă oameni, le dă binețe. Oamenii îi răspund. El mai suie cîțiva pași și se dă în dosul unei tufe de cătină. Așteaptă să vadă ce-a urma...

Ce să urmeze? Badea Andrei își potrivește iței sub curea.

— Măi Lisandre... Pîn' ne-or crește copiii, eu am să-ți 'pușc o bătaie.

Lisandru rîde. Își potrivește chimirul — are un chimir bătrînesc, bătut cu aramă.

— Lasă, bre Andrei... Adică, dacă-s cu un an mai mic, apoi să te apuci și să mă sparii?

— Eu nu te sparii, bre Lisandre... Da ții tu minte cînd tocmeau motorul la moară — ții minte cine a ridicat roata cea mare de-a înfipt-o la locul ei?

Lisandru ținea minte. Dar mai adăugă un mic amănunt:

— Măi, da cînd a rupt ocolul buhaiul cela al lui Terinte, știi cine l-a prins de l-a vîrît napoi?

Andrei știa. Dar totuși...

— Măi Lisandre! Iaca, te tot fodulești tu cu chimirul cela. Așa mi-a venit un dor să te prind de chimir și să te aștern uite colea pe toloaca ceea, de să-ți zboare cozorocul în dreapta, da șapca cu tot cu bunghișor în stînga.

Lisandru trage șapca pe frunte și rîde:

— Ai fost într-un gînd cu mine, bre... De amu ce n-aș da eu ca să te prind o dată de fundul iților și să te ard pe toloaca ceea, ca să-ți rămîie din iți patru pestelcuțe — două să le porți dinainte și două din urmă...

Ei, dacă a ajuns vorba de iți, badea Andrei sare jos din căruță. El nu poate suferi cînd spune cineva un cuvînt rău despre iții lui. Coboară și Lisandru — nici lui nu-i prea place cînd cineva îi ia șapca peste picior...

Badea Andrei își potrivește ițarii sub curea. Lisandru mută chimirul cu patru găuri înapoi, adunîndu-l mai bine în jurul trupului.

— Piept la piept?

— D-apoi cum?

Scot cailor zăbalele, leagă hățurile — trînta asta știi cînd o începi, da de mîntuit se mîntuie cînd vrea ea.

Vin amîndoi pe toloacă, se lasă în genunchi și prind a pipăi iarba să nu fie pe undeva vreun ciot... Nu se știe încă cine o să fie la pămînt, dar ar fi păcat să rămîie doi copii orfani de tată — fie ei băieți, fie fete...

Iarba-i bună. Stupesc în palme, le freacă una de alta, mai stupesc o dată. Badea Andrei prinde chimirul. Lisandru își face drum spre ițari.

— Hep!

— Stai, bre... Vrei chiar așa, deodată... Hup!

— Vezi să nu-mi boțești ițarii... Hep!

— N-ai nici o grijă... Da tu caută să nu-mi faci bătături pe chimir. Hup!

Teofan moare după tufă. A văzut el cu ochii lui ce roată a ridicat în moară badea Andrei, a văzut și povestea cu buhaiul... Ei, ei! Să vedem cu ce se mîntuie trînta asta, dar miroase a moarte de om.

Scîrțîie chimirul, foșnesc încet ițarii. Soarele suie spre amiază. Patru boturi de cai urmăresc trînta.

— Hep, hup! De picior nu se poate!

— Tu ce pui piedică? Hup, hep!

Covorașul de iarbă pe care o pornit trînta mai întîi și-a pierdut un colț, apoi a crăpat în două, apoi s-a tot ferfenițat — amu seamănă cu o cîrpă mare, aruncată pentru șters picioarele...

Patru mîini lunecă hoțește, patru picioare pipăie pămîntul în jur și două piepturi prind a crește unul în altul. Deodată un picior găsește sprijin. Îl rugumă o clipă, apoi se înfig fulgerător vînă în vînă, mușchi în mușchi și din doi vii se face unul înțepenit fără suflare, ce se clatină bătut de vînt și umblă pe toloacă furînd pămînt cu picioarele, ca să nu cadă. Iată însă că răzbate o suflare frîntă, se macină un mușchi lîngă măsele și pe toloacă iar îs doi... Suflă des, cu saț. Două picături de sudoare se scurg de pe bărbia lui Andrei pe spinarea lui Lisandru și tot două picături scapătă de pe bărbia lui Lisandru pe spinarea lui Andrei.

— Am să-mi șterg barba de umărul tău — se poate? Hep!

— Șterge-o, că eu demult mi-o șterg de mîneca ta... Hup!

Teofan abia suflă după tufă. Scoate și el o poală de cămașă ca să-și șteargă fruntea — e obosit de parcă, stînd în dosul tufei, a trîntit zece oameni și zece l-au trîntit pe dînsul.

Sleit de atîta oboseală, pornește spre casă, oprindu-se din vreme în vreme să vadă de nu cumva s-a sfîrșit trînta, dar trînta de abia e în toi.

Foșnesc ițarii, scîrțîie chimirul și geme, geme pămîntul sub picioarele lor.

— Mai Lisandre, să te duc în căruță ori rămîi să zaci aici?

— Cum îi pofti... Eu unul am să te las aici.

— Să-i spui măcar nevestei, ca să știe... Hup!

— Îi spun, de ce să nu-i spun... Hep!

Spre chindii nu mai rămîne firicel de iarbă pe toloacă. Pămîntul e rîmat de parcă ar fi fost arat, boronit de două ori și iar arat... A obosit rău badea Andrei, dacă îi obosit și Lisandru. Amu ițarii scapă ușor din mîna lui Lisandru, dacă și chimirul fuge repede din mîna lui Andrei... Totuși, trînta rămîne trîntă și unul din ei doi o să rămîie să zacă aici. Ar fi frumos să rămîie Andrei cu patru pestelcuțe în loc de ițari, apoi n-ar fi rău să zboare șepcuța, după cum a fost vorba — cozorocul în dreapta, iar restul cu tot cu bunghișor — în stînga...

Hep! Hup! Hup! Hep!

Deodată un braț al lui badea Lisandru scapătă jos, cîrceiat de oboseală. În aceeași clipă scapă un braț și badea Andrei. Apoi Lisandru îi face un bine lui Andrei, dîndu-i o clipă de răgaz, și nu-i badea Andrei omul ce să-ți rămîie dator cînd îi faci un bine... Apoi o mînă vine să așeze ițarii la loc, cealaltă se duce la chimir.

— Dau un cal pentru un fum de țigară...

— Și eu aș da un cal...

Fac cîte un pas înapoi, se așază pe pămîntul rîmat. O vreme stau triști, furați de gînduri, apoi prind a suci alene țigările, culegînd fărîmituri de tutun de pe degetele aburite.

— Ești voinic, bre Lisandre...

— Las' că și tu ești bun...

Fumează tăcuți, urmărind caii care demult s-au încîlcit și stau, ținîndu-și capul unul pe spinarea altuia.

— Măi Lisandre, n-ai avea tu poftă de un pahar de vin rozov, cu spumă?

— Ba aș cinsti...

— Apoi hai la mine.

Au întors căruța lui badea Andrei cu oiștea la vale, au înhămat și s-au dus. Lui Lisandru i-a plăcut vinul roz, cu spumă, drept care l-a rugat pe Andrei să se trudească a veni pînă la dînsul, ca să guste vin de busuioacă și, întrucît badea Andrei se dădea în vînt după vin de poamă busuioacă, s-a dus numaidecît...

Apoi, mai spre toamnă, nevasta lui badea Andrei i-a mai născut un băiat și Lisandru a fost poftit la ospăț să stea în capul mesei, iar spre primăvară nevasta lui Lisandru a mai născut o fată și atunci badea Andrei a fost poftit să-i fie naș...

Iar cînd se întîlneau, Lisandru închina pentru sănătatea băieților lui Andrei, iar Andrei — pentru norocul fetelor lui Lisandru...

Pe urmă nevasta lui Andrei s-a dus să-i ducă o noutate nevestei lui Lisandru și chiar a doua zi a venit nevasta lui Lisandru, aducînd două noutăți. Apoi băieții lui badea Andrei au făcut un zmeu pentru fetele lui Lisandru, iar fetele lui Lisandru au făcut trei păpuși pentru băieții lui badea Andrei.

De la o vreme, cînd badea Lisandru cobora grăbit la vale, nimeni nu-l mai întreba unde se duce, după cum nu-l întrebau nici pe badea Andrei cînd îl vedeau urcînd iute la deal... De amu atîta prietenie între dînșii, că cei ce nu știau pătărania au prins să se mire:

— Ce tot îmblă — cînd Andrei la Lisandru, cînd Lisandru la Andrei?

Cei care știau povestea veneau să le lămurească:

— Apoi, fiindcă-s cumătri. Așa-i la noi, la moldoveni...

1958

MURGUL ÎN CRIMEEA

În fruntea coloanei venea caporalul Harabagiu, cu o moletieră adunată în jurul gîtului, cu poalele mantalei prinse după centură. Păşeşte încet, la întîmplare, rostind din vreme în vreme domol şi blajin:

— Hai, murgule, hai...

În urma caporalului vin patru care de război, plîngîndu-şi soarta într-o toacă lîncedă şi chinuită. Caii slăbiţi, cu coama tunsă, păşesc anevoie, lunecă des, lăsînd pe ochiurile de gheaţă, ici-colo, lunecuşuri moi, cenuşii — şi-au pierdut demult potcoavele.

În urma căruţelor trei cai abia duc un tun de cîmp. Cineva n-a avut de lucru şi i-a vîrît un şumuiag de paie în gura ţevii. Drumu-i bulgăros, tunul saltă întruna din ţeavă şi pare că vrea să înghită pumnul cel de paie.

După tun aleargă un ţîncuşor jigărit, ce şchioapătă cînd de un picior, cînd de altul. Pe semne, îl dor toate patru, dar le şchioapătă pe rînd, hodinindu-le, din fugă... Al cui îi şi de unde-i? Cine ştie?... A simţit cumva că oastea a pornit-o spre casă şi s-a luat şi el în urma ei — poate, ajungînd, soldaţii n-or uita că le-a făcut tovărăşie la drum şi i-or găsi vreun culcuş...

Coloana o încheie căpitanul Fulger. Vine încet, călare pe-o iepuşoară roaibă. I-a legat frîul de gît, a vîrît mînile în mîneci şi stă cu ochii închişi — poate picură, poate cearcă să adune drumurile războiului într-un singur drum, da poate doarme în şa...

Crimeea...

Un soare răcit scapătă încet spre chindii, poleind abia-abia un drum îngust şi îngheţat, un drum fără capăt, fără popas. Din stînga, de peste mare, suflă vînt umed şi rece. Geme, bocind întruna, şi uneori în jalea asta pribeagă răzbate cîte-o doină bătrînească... Soldaţii îl trag adînc în piept — îi vîntul nostru, de acasă... A venit sărmanul peste ape, atîta amar de lume a trecut, dar a venit... L-o fi trimis nevasta ori poate copiii...

O linişte seacă, pustie... Nici glas de om, nici nechezat de cal... Numai căruţele bat întruna o toacă moale, ţărănească. Toaca asta blajină îi cîntecul drumului spre casă, şi îl ascultă cu toţii — îl ascultă Harabagiu, îl ascultă ceilalţi ostaşi, îl ascultă căpitanul Fulger, picurînd în şa. Toaca asta a roţilor îi pînea lor, îs părinţii

și copiii lor. Și soldații o ascultă, o beau, o împart tovărășește, ei înde ei.

Deodată însă bătaia roților începe a ce fărîmița. Căruțele prind a amuți una cîte una — tunul mai încearcă o dată din răsputeri să înghită paiele și coloana oprește. Roaiba vine lîngă tun și, folosindu-se de ocazie, încearcă să fure paiele din țeavă. Căpitanul vîră două degete după gulerul mantalei, făcînd loc merișorului. Rostește moale, plictisit:

— Caporal Harabagiu.

Țîncușorul, dîndu-și sama că povestea o să fie lungă, trage o fugă în mijlocul cîmpului, ducînd botișorul pe jos — cine știe, poate găsește ceva de-ale gurii...

Harabagiu vine spre căpitan, cătînd undeva în largul cîmpului, de parcă i se plînge unui cumătru ce-a rămas acasă: „De-o sută de ori, bre, m-a chemat căpitanul cela, da pe urmă o luat și m-o mai chemat o dată".

— Ordonați, don căpitan!

— Iar ți-a căzut murgul, Harabagiu?

— O picat, don căpitan.

— Ce nu-l împuști?

— Am să-l 'pușc, don căpitan... Iaca, pe crucea mea că-l 'pușc...

— Fugi și-l împușcă. Altfel dau rușii peste noi...

Harabagiu — nici gînd să fugă. Vine cu același pas obosit, tot cătînd în largul cîmpului spre cumătrul cel de acasă:

— „Și crezi că ce mi-a spus? Același lucru...".

Murgul îi ridicat în picioare. Suflă des, dar suflarea lui nu mai poate îmblînzi promoroaca adunată în jurul nărilor. Atîta a căzut, săracul, că i-s stîlcite șoldurile și pielea i-i murdară, de parcă ar fi făcut drumul cela pe spate... Suflă des și pare că i-i lehamite de suflarea asta dată cailor pentru a-i chinui... Puțin îi pasă ce-o să facă Harabagiu cu dînsul — poate să-l împuște, poate să-l mai ierte o dată...

Totuși, simțind pașii stăpînului, se întoarce și cată lung cu ochii pe jumătate închiși la centura căprarului. Harabagiu nu-l vede. Se apucă să-și desfacă moletiera adunată în jurul gîtului și prinde a o așeza din nou în așa fel ca să nu mai răzbată pic de vînt.

Căpitanul Fulger, așteptînd călare pînă a fi gata execuția, scoate un muc de țigară și-l aprinde. Ostașul de

la tun vine să miroase fum de tutun și să mai încerce o dată — a suta oară să mai facă o încercare:

— Don căpitan... Da eu zic să lepădăm dracului tunul ista...

— Nu se poate, Mihalache.

— De ce nu se poate, don căpitan?

— Putem fi atacați...

— Dacă n-avem cu ce trage dintr-însul...

— Asta o știi tu, da inamicul nu știe. O să vadă tunul și o să-i fie teamă...

Mihalache rîde — aiurea... Se mai teme cineva de tunul cela...

În sfîrșit, Harabagiu și-a așezat moletiera. Iese în capul coloanei, aruncînd în urmă trei cuvinte:

— Hai, murgule, hai...

Murgul parcă își dă sama că și de data asta a fost iertat. Se lasă cu tot trupul înainte, ridică un picior, îl ține o vreme să tremure deasupra drumului, apoi îl așază încet; alt picior din urmă vine să-și caute loc și coloana pornește. De undeva din largul cîmpului răsare cățelul și vine șchiopătînd spre coloană, cu botul aruncat pe-o parte, de parcă se plînge soldaților — al naibii, nici de data asta n-a găsit nimic. Își ia locul după tun și căruțele prind a toca din nou cîntecul drumului spre casă... Ostașii pășesc încet, ascultîndu-l, și fac din toaca asta pîne, sobe calde, copii ce seamănă cu dînșii... Și numai rareori, cînd vine o bucată de cale mai grea, se aude vorba moale a lui Harabagiu:

— Hai, murgule, hai...

Soarele încă n-a asfințit, dar undeva departe, deasupra mării, au răsărit două steluțe — au răsărit și tremură, pe semne, li-i frică să nu cadă în mare. Vîntul bate cînd din dreapta, cînd din față, dar căpitanul nu mai scoate harta — picură întruna. Drumul spre casă îi singurul drum pe care îl face oastea fără hartă. Îi nevoie numai să mergi — să sune necontenit toaca asta țărănească a căruțelor — hai-hai... hai-hai...

Cînd drumul începuse a coborî de pe un povîrniș, căruțele au prins a suna din nou rar, amuțind cîte una, și roaiba se oprește iar lîngă țeava tunului, mai încercînd o dată să fure cele cîteva fire de paie. Căpitanul Fulger mai dă cu capul de cîteva ori cînd încoace, cînd încolo, de parcă ar spune cuiva: nu, în nici un caz

nu! — apoi, cînd locul pentru merișor îi gata, rostește plictisit:

— Caporal Harabagiu!

Și iar fuge țîncul în cîmp, și iar vine Harabagiu, căutînd înciudat în largul cîmpului: „După aceea căpitanul o luat și m-o mai chemat o dată...".

— Ordonați, don căpitan!

— Iar a căzut murgul?

— O picat, don căpitan, o picat iar...

— Ce nu-l împuști?

— Îl 'pușc, don căpitan. Pe crucea mea că-l 'pușc.. Cum ajung la căruțe, am să iau și am să-l 'pușc...

— Fugi și execută.

Harabagiu — nici gînd să fugă. Vine încet, cătînd în cîmp: „Și crezi tu că ce mi-a spus?".

Murgul zace în mijlocul drumului, străjuit dintr-o parte de picioarele ostașilor, iar din cealaltă — de picioarele cailor cu care a tras. A închis ochii, dînd toate pe una. Soldații stau alături, suflînd greu — de acum nu-i chip, de acum nu se mai scoală... Harabagiu vine la căruță, scoate un toporaș. Îl încearcă cu podul palmei — îi ascuțit bine. Apoi face cîțiva pași mai la o parte de drum și prinde a ciopli pămîntul înghețat. Adună țărîna într-o poală de manta — vine și varsă țărîna la picioarele murgului. Scoate niște frînghii, le trece pe sub pieptul calului.

— Ia puneți mîna, bre. Hup, și încă o dată!

Murgul îi în picioare. Îi tremură mușchii, îi tremura pielea — cată lung, cu ochii pe jumătate închiși, spre centura lui Harabagiu, de parcă se miră — cum a făcut el de l-a sculat? Harabagiu însă nu-l vede. Iar își adună moletiera în jurul gîtului — las', de data asta nu mai răzbate vîntul... Pornește iar spre capul coloanei, șoptind încet, ca și cum n-ar fi vrut să-l audă și ceilalți cai:

— Hai, murgule, hai...

Căruțele pornesc. Din mijlocul cîmpului vine cățelușul cu botul aruncat pe-o parte — ca să vezi, nici de data asta n-a găsit nimic... Absolut nimic!

A mai trecut o zi fără nume, fără dată... Poate a fost miercuri, poate sîmbătă; poate a fost opt, poate unsprezece... Un cer senin ca cel de acasă, o lună știrbită alungă stelele din ochiurile de gheață semănate pe mar-

ginea drumului... Le alungă, le tot scoate una cîte una, dar nu mai poate dovedi — n-are capăt nici drumul, n-au capăt nici ochiurile de gheață, nici stelele.

Căpitanul Fulger nu mai picură. Caută frîul în coama roaibei, dar nu-l găsește și se lasă păgubaș. Privește trist undeva în lungul cîmpului — anii de război l-au obișnuit să doarmă ziua, noaptea îi treaz de cu sară și pînă bat zorile. Deodată răsare Harabagiu. Vine la fugă din capul coloanei, fuge caraghios, aruncînd mînile și picioarele în lături, ca o babă.

— Don căpitan! Don căpitan!

— Ce-i?

Harabagiu merge o vreme alături de roaibă, contenindu-și suflarea, apoi șoptește:

— Trece oaste pe șose, don căpitan... Par să fie de-ai noștri, români...

Căpitanul, în sfîrșit, găsește frîul.

— Mă Harabagiu, sperie cu ceva gloaba asta, că-i leneșă al dracului.

Roaiba o cîrnește din drum și, mînată de căprar, vine la fuga în fruntea coloanei. În vale, pe șosea, se varsă încet, obosit, un șirag nesfîrșit de oaste.

— Așa-i că fug, don căpitan?

— Se retrag.

În retragere era și oastea căpitanului Fulger. Adică tot spre casă...

— Hai, băieți, la dînșii...

Roaiba o pornește așa, din capul său, la treapăt, în urma ei se înviorează toată coloana. Căruțele sună des, trezite. Pînă și murgul fuge, oarecum stingherit că-l vede căprarul: de, parcă asta-i fugă?...

— Hai, murgule, hai...

Peste o vreme unitatea căpitanului Fulger se varsă în șiragul de oaste. A urmat o mică înviorare între soldați — care de unde-i, de cînd n-a fumat... Aceeași poveste — din sate vecine erau, din satul lui — nici unul... Cît despre fumat — mă rog, cearcă de mai ține minte atîta amar de vreme...

O bună bucată de noapte au depănat șoseaua tăcuți, ascultînd aceeași toacă a roților — acum parcă mai plină, mai hotărîtă...

Dinspre ziuă, urcînd un dîmbușor, coloana s-a oprit. Din coada coloanei pornește o întrebare rece, pe care

soldații abia o prind cu vîrful buzelor, trecînd-o unul altuia:

— Ce s-a întîmplat?

Într-un tîrziu a pornit din inima coloanei răspunsul dus spre coada coloanei în același fel: — A căzut un cal...

Cîțiva soldați, mulțumiți oarecum că au o clipă de hodină, s-au adunat în jurul murgului și urmăresc obosiți cum cară Harabagiu țărînă în poala mantalei... Aduce o poală-două și, cînd se întoarce cu a treia, aude deodată alături:

— La o parte.

În bătaia palidă a lunii apare o țeavă scurtă de revolver. Harabagiu continuă să împrăștie țărîna lîngă picioarele murgului. Trage cu coada ochiului la epoletul celui ce a scos revolverul.

— Pune-l la loc, don locotenent, pîn' nu s-a răcit... Că fierul ista, dacă se răcește, apoi vine frig de la dînsul...

Cineva zîmbește în întuneric. Sună sec cocoșul revolverului, gata să tragă. Harabagiu deodată își dă sama că de la locotenent pînă la căpitan mai este mult...

— Stai, don locotenent... Dacă îl 'pușți aici în mijlocul drumului, cine dracu l-a trage din drum? Îl tragi dumneata?

Cocoșul, prins de deget, vine moale la loc...

— Atunci scoală-l dracului.

— Păi, da ce făceam eu cînd ai venit mata cu livorverul?

Murgul îi pus în picioare. Harabagiu îl deshamă. Culege din fundul căruței un mănunchi de paie, ia calul de frîu:

— Hai, murgule, hai...

Ostașii stau tăcuți, urmărind cum scoate căprarul murgul în mijlocul cîmpului. Se opresc la vreo treizeci de pași pe-o miriște înghețată. Murgul pare că-și dă sama despre ce este vorba. Se lasă moale în genunchi, apoi se culcă, întinzînd gîtul pe pămînt. Harabagiu îi saltă capul, așterne paie dedesubt.

Pe șosea pocnește un bici, trezind o trăsură, apoi mai scîrțîie una și coloana pornește. Murgul adună picioarele la piept să se ridice — așteaptă să-l ajute Harabagiu, așteaptă cele trei cuvinte moi și blajine...

Caporal Harabagiu tace. Scotocește ceva grăbit prin buzunare, scoate un muc de țigară, îl aprinde...

— Așa-i, murgule, la război...

Se întoarce și pornește încet spre coloană. Murgul ridică sus capul, petrecîndu-și stăpînul, culegîndu-i tot drumul, pas cu pas, pînă îl pierde pe Harabagiu în șiragul coloanei.

Așa-i cînd îi război — și murgul nu se plînge... A fost soldat și el, a fost și el blagoslovit de mama-regină... I s-a spus și lui că de la răsărit vor veni cai să-i pască iarba pe care o păștea el de atîția ani: i s-a spus că vin caii să bea apa din izvoarele din care se adăpa el.

Nu l-au întrebat de crede ori nu crede; nu l-au întrebat de vrea el să se ducă ori nu vrea. I-au pus o șa în spinare, în șa i-au pus un soldat - au pocnit bicele și murgul s-a dus...

* * *

Coloana dispare... Abia se mai aude de undeva, de printre văi, toaca căruțelor... Murgul lasă capul pe mănunchiul de paie, închide ochii. Bat zorii. De undeva, de peste mare, de acasă, vine un vîntișor obosit. A adus miros de văi cu iarbă verde, mirozna de brazde calde, dar le-a adus tîrziu...

Vîntul se lasă în genunchi la capul murgului și din jalea lui pribeagă începe a se desprinde durerea unei doine ce n-a fost cîntată încă, dar a fost suferită din plin.

1958

MĂTUȘA ODOCHIA

Era tăcută și răbdătoare bătrînica. O iarnă întreagă a tot colindat cîmpia, înotînd prin suluri de zăpadă, scuturîndu-și palmele de frig, fără a spune ce caută, fără a se plînge. Cine știe, poate o fi alungat-o nurorile din casă, poate ajunsese la fundul sacului și căuta făină de împrumutat, poate i se pierduse moșneagul, întorcîndu-se de la vreun iarmaroc și acum umbla, micuță și gîrbovită, căutîndu-l.

O iarnă lungă cît un veac a tot umblat pe drumuri și nimeni nu i-a aflat necazurile. S-o fi deprins mătușa cu cojocica ceea cîrpită pe care-o purta, s-o fi întovărășit cu drumurile înghețate, i-o fi priit scîrțîitul subțire al zăpezii călcate în grabă de picior, dar atunci cînd a bătut primăvara la poartă, mătușa n-a recunoscut-o și n-a vrut s-o primească.

De altfel, cam asta e soarta primăverilor. Pe cît de mult sînt așteptate, pe atît de greu sînt recunoscute. Geamurile prind a lăcrăma peste cîrpiturile subțiri de gheață și o lumină largă, plină cum n-a mai fost de multă vreme, începe a răzbate prin toate casele. Din streșini se desprinde cîte-un țurțure greoi, cade și se sfărîmă lîngă prispă în mii de așchii scînteietoare. Zăpada, îmblînzită de soare, adunată în pumn și boțită bine, se roagă să fie aruncată în cușma unui vecin. Vecinul se pleacă iute, lăsînd-o să treacă peste el, dar nu se îndoaie din șale să adune și el un boț de omăt.

— Stai că mai avem pînă la primăvară! Au să mai vie friguri pe capul nostru!

Cerul ba-i albastru, ba siniliu, cerul rîde de prostia vecinului, căci vede o lume întreagă cum vine primăvara. Copacii dezmorțiți sună moale din crengile jilave, se leagănă cînd pe-o parte, cînd pe alta și în jurul tulpinilor se fac fîntîniță în zăpadă. Un băiețaș mai îndrăzneț a prins o clipă cînd mama s-a repezit la fîntînă, iar bunica nu-l vede și a ieșit desculț pe prispă. Stăncuțele nu mai au vreme să aștepte. Vin din cîmp peste sate, caută lung în ogrăzi — ce fac oamenii, se gătesc ei odată de plug, nu se gătesc?!

— Care plug, soro?! Mai este pînă la arat!

Sub zăpadă încep a gîngăvi pîrăiașe, dar vîntului nu-i place ceva, i se pare că au pornit mult prea în altă parte. Vîntul aleargă prin cîmp, înghite zăpada suluri după suluri, și cînd răzbate la pîrăiașe, face solzi subțiri pe coama lor guralivă. Pe la amiază prin sate încep a aburi acoperișurile. Două-trei zile e un glod amarnic — un picior îl scoți, celălalt se duce în fundul pămîntului. O vită slăbănoagă rupe legătura, vine prin ogradă, zărește sub gard două firicele de iarbă verde, tămăsoc ca prin minune din vara trecută și, cu buza stîngace, dezobișnuită de păscut, cearcă a le prinde.

Care iarbă, bre?! Pînă la iarbă mai ai...

Caporal Harabagiu tace. Scotocește ceva grăbit prin buzunare, scoate un muc de țigară, îl aprinde...

— Așa-i, murgule, la război...

Se întoarce și pornește încet spre coloană. Murgul ridică sus capul, petrecîndu-și stăpînul, culegîndu-i tot drumul, pas cu pas, pînă îl pierde pe Harabagiu în șiragul coloanei.

Așa-i cînd îi război — și murgul nu se plînge... A fost soldat și el, a fost și el blagoslovit de mama-regină... I s-a spus și lui că de la răsărit vor veni cai să-i pască iarba pe care o păștea el de atîția ani: i s-a spus că vin caii să bea apa din izvoarele din care se adăpa el.

Nu l-au întrebat de crede ori nu crede; nu l-au întrebat de vrea el să se ducă ori nu vrea. I-au pus o șa în spinare, în șa i-au pus un soldat - au pocnit bicele și murgul s-a dus...

* * *

Coloana dispare... Abia se mai aude de undeva, de printre văi, toaca căruțelor... Murgul lasă capul pe mănunchiul de paie, închide ochii. Bat zorii. De undeva, de peste mare, de acasă, vine un vîntișor obosit. A adus miros de văi cu iarbă verde, mirozna de brazde calde, dar le-a adus tîrziu...

Vîntul se lasă în genunchi la capul murgului și din jalea lui pribeagă începe a se desprinde durerea unei doine ce n-a fost cîntată încă, dar a fost suferită din plin.

1958

MĂTUȘA ODOCHIA

Era tăcută și răbdătoare bătrînica. O iarnă întreagă a tot colindat cîmpia, înotînd prin suluri de zăpadă, scuturîndu-și palmele de frig, fără a spune ce caută, fără a se plînge. Cine știe, poate o fi alungat-o nurorile din casă, poate ajunsese la fundul sacului și căuta făină de împrumutat, poate i se pierduse moșneagul, întorcîndu-se de la vreun iarmaroc și acum umbla, micuță și gîrbovită, căutîndu-l.

O iarnă lungă cît un veac a tot umblat pe drumuri și nimeni nu i-a aflat necazurile. S-o fi deprins mătușa cu cojocica ceea cîrpită pe care-o purta, s-o fi întovărășit cu drumurile înghețate, i-o fi priit scîrțîitul subțire al zăpezii călcate în grabă de picior, dar atunci cînd a bătut primăvara la poartă, mătușa n-a recunoscut-o și n-a vrut s-o primească.

De altfel, cam asta e soarta primăverilor. Pe cît de mult sînt așteptate, pe atît de greu sînt recunoscute. Geamurile prind a lăcrăma peste cîrpiturile subțiri de gheață și o lumină largă, plină cum n-a mai fost de multă vreme, începe a răzbate prin toate casele. Din streșini se desprinde cîte-un țurțure greoi, cade și se sfărîmă lîngă prispă în mii de așchii scînteietoare. Zăpada, îmblînzită de soare, adunată în pumn și botită bine, se roagă să fie aruncată în cușma unui vecin. Vecinul se pleacă iute, lăsînd-o să treacă peste el, dar nu se îndoaie din șale să adune și el un boț de omăt.

— Stai că mai avem pînă la primăvară! Au să mai vie friguri pe capul nostru!

Cerul ba-i albastru, ba siniliu, cerul rîde de prostia vecinului, căci vede o lume întreagă cum vine primăvara. Copacii dezmorțiți sună moale din crengile jilave, se leagănă cînd pe-o parte, cînd pe alta și în jurul tulpinilor se fac fîntîniță în zăpadă. Un băiețaș mai îndrăzneț a prins o clipă cînd mama s-a repezit la fîntînă, iar bunica nu-l vede și a ieșit desculț pe prispă. Stăncuțele nu mai au vreme să aștepte. Vin din cîmp peste sate, caută lung în ogrăzi — ce fac oamenii, se gătesc ei odată de plug, nu se gătesc?!

Care plug, soro?! Mai este pînă la arat!

Sub zăpadă încep a gîngăvi pîrăiașe, dar vîntului nu-i place ceva, i se pare că au pornit mult prea în alta parte. Vîntul aleargă prin cîmp, înghite zăpada suluri după suluri, și cînd răzbate la pîrăiașe, face solzi subțiri pe coama lor guralivă. Pe la amiază prin sate încep a aburi acoperișurile. Două-trei zile e un glod amarnic — un picior îl scoți, celălalt se duce în fundul pămîntului. O vită slăbănoagă rupe legătura, vine prin ogradă, zărește sub gard două firicele de iarbă verde, rămase ca prin minune din vara trecută și, cu buza stîngace, dezobișnuită de păscut, cearcă a le prinde.

— Care iarbă, bre?! Pînă la iarbă mai ai...

Cerul urcă nalt peste cîmpie, bate cînd în albastru, cînd în siniliu. Nopți întregi măsoară lungul cîmpiei o lună mare și plină. Pădurea prinde o boare de vînt în sînul ei, dar o scapă napoi și rămîne nemișcată, tresărind din crengile înlăcrămate. Pe marginile drumului apare cîte-o cărărușă, dar răsare de undeva o căruță, vine peste ea și o îngroapă iar în glod.

O jumătate de zi e caldă, senină și frumoasă, dar după-amiază încep a se abate nouri și trec într-o goană nebună peste sate — ba se împerechează, făcînd simbrie, ba se despart. Spre sară cerul coboară jos de tot și nici o suliță de lumină, nici măcar locul soarelui nu-l poți ghici. Vîntul se înăsprește — ba se repede în față, ba te ia din spate. Tresare pădurea, tresar livezile, tresar copacii răzleți din cîmp. Se leagănă dojenitor o cumpănă de fîntînă, se zburlesc supărate streșinile de paie, iar de undeva de sus coboară vîrtejuri reci, semănînd în stînga și-n dreapta fulgi de zăpadă, nisip de gheață, picături dintr-o ploaie rece.

Țăranii ridică gulerele, trag cușmele adînc peste urechi și rîd în sinea lor:

— Odochia se supără că nu l-a găsit pe moșneag! Scutură cojoacele, să le așeze frumușel la păstrat...

E rea din fire băbuța. Mă rog, au mai avut oamenii cojoace, le-au scuturat cînd ajungea primăvara, dar să umpli cu frig și gheață toată lumea, să faci un vîrtej că nici soarele să nu se vadă! Țăranii nu se supără — las' că băbuța asta, pe cît pare de supărăcioasă, pe atît de repede îi trece.

Toată sara și încă o bună jumătate de noapte Odochia presoară peste cîmpii, peste sate omăt și frig adunat de-a lungul iernii în cojocică. Apoi se lasă de prostii — poate i se face milă de oameni, poate o sleiesc puterile. Pe la miezul nopții nici boare de vînt nu se simte. Bate luna plină și de undeva de printre sate se ridică un sul de fum. Urcă drept, ca o lumînare, și tot urcă cu picioarele goale pînă sus de tot, în largul cerului. Țăranii rîd:

— O ostenit băbuța — amu își face de mîncare... O pus de mămăliguță.

Primăvara ce bătuse în ajun la poartă mai zăbovește pe undeva printre sate — ici o oprește o supărare, colo o obidă. De undeva de prin fundul văilor răsare

o despicătură de vînt și se înfige din toată puterea sălbătăciei sale în păduri. Pădurile tresar, suspină și gem. Un biet trecător stă în cîmp la o răscruce de drum, o batjocură de vînt s-a prins de haina lui și caută să-i vîre pînă în măduva oaselor frigul unei ierni trecute.

Și iar e liniște. Ce e val ca valul trece. Numai pentru un singur copăcel din largul cîmpiei, un copăcel rupt în două, valul n-a fost val și nici c-a trecut ca valul. Cerul urcă sus, ba e albastru-deschis, ba e albastru-închis, cîțiva fulgi de zăpadă, desprinși prea tîrziu din cojocul mătușii, rotesc încet peste cîmpie, alegîndu-și loc să cadă. Nu izbutesc însă să se culce printre bulgări, căci în ultima clipă răsare de undeva din inima pămîntului un vîrtej nebun și îi suflă napoi în largul cerului.

Începe furtuna. Nebună și sălbatică, joacă în cîmp, rupînd pămînturile, fărîmîndu-le bulgăre cu bulgăre. Cîmpurile n-au cu ce se apăra. Cîteva sătișoare, cîteva păduri, o vale lungă — asta e tot ce poate lua furtuna de aici și, fiind la un ceas de mare supărare, furtuna vrea să le ia.

Pădurea fierbe, trosnește și plînge. Scheaună cînii prin sate. Cîte-o bucată de acoperiș smulsă de furtună cade greu în ograda vecină. Vuietul și scrîșnetul furtunii încep a trezi satele în puterea nopții. Apar ferestruici luminate și tremură de atîta urgie lumina lor. Rămășițe de fîn și paie lăsate pentru vite urcă sus peste sate, rotindu-se val-vîrtej.

* * *

Odochia... Și-o fi scuturat ea bine cojoacele, dar mai rămîne obida multor drumuri bătătorite în lungul iernii. Mătușa nu poate lăsa primăvara să vie, mătușa trebuie să-și descarce sufletul, căci primăvara nu poate intra acolo unde a fost atîta vreme iarnă, zăpadă și ger. Apoi o fi uitat băbuța pe unde a umblat, pe unde n-a umblat, o fi uitat cine și cum a obijduit-o, dar e supărată foc, e voinică și rupe, smulge, sfarmă tot ce-i nimerește în cale.

Satele stau ascunse prin văgăuni și se roagă de iertare. Dar ți-ai găsit! Odochia nu iartă. Fiind pe ducă, furtuna se întoarce, vine prin vale și bietele sate încep a se frămînta între viață și moarte. Lumea începe a se îngrijora — ia te uită, bre, a înnebunit baba! Dar mătușii nu-i pasă. Vede într-un sătișor o clopotniță înaltă,

Fărîmă cu mîni nebune bucățele de șindrilă și le aruncă în vînt. Încearcă s-o clatine, s-o prăvălească, dar nu-i ajung puteri. Urcă turla subțire, se prinde de crucea de fier înălțată deasupra bisericii și urlă, geme, scrîșnește, ținîndu-se de cele două bețe de fier puse în chip de credință.

Oamenii sar de prin case:

— Doamne-Dumnezeule, o fi nebunit babornița ceea...

Bătrîna pare că vrea să-și răstignească pe cruce toată obida. O adună în jurul bețelor de fier, picătură cu picătură, o bate în cuie, îi leagă trupul de fierul ruginit. Un scrîșnet greoi, prelung, se amestecă prin urletul furtunii și se duce departe prin cîmpuri.

În noaptea ceea vine primăvara. Toate se astîmpără, numai crucea bisericuței rămîne culcată pe spate. Acum țăranii, cînd vor fi întrebați ce s-a întîmplat cu crucea de pe biserică, vor răspunde mirați ei înșiși de-o asemenea întîmplare:

— Să vezi 'neata...

1961

URME

Badea Chirică ațipise pe la zori, dar s-a trezit.

— Ninge?

Pașa s-a ridicat într-un cot, a tras perdeaua de la ferestruică și cîteva clipe s-a uitat țintă în ogradă.

— Parcă-parcă prinde a bureza. Da de ce întrebi? Ți s-o fi năzărit ceva?

— Mă roade, a șoptit badea Chirică, ridicînd sprîncenele în semn de mare suferință. S-a sculat, și-a clătit obrazul cu o gură de apă și, aruncîndu-și pe umeri cojocul, a ieșit din casă. S-a plîns sie însuși: „Ei-ei! Ce are de gînd iarna asta — nu știu. Nu știu, zău".

În dimineața ceea Chirică a trecut nepăsător pe lîngă cărărușa bătătorită de el prin ograda Paraschiței, pe unde se ducea la grajd cînd era în toane bune. Ce-i drept, urmărind cum lunecă ea moale printre vișinari, și-a adus aminte că se tot gătea să întrebe vădana de n-a sughițat cumva noaptea trecută. Femeile, cît îs mai tinerele, mor de curiozitate cînd le întrebi de n-au sughi-

ţat. Acum însă toate glumele i se păreau răsuflate — las' că e bună bucăţică şi Parasca ceea. A împrumutat încă mai anţărţ de la dînşii răzătoarea pentru hrean şi nu vrea să le-o întoarcă — cică nu-i la dînsa. Dar la cine atunci să fie ea, răzătoarea?

Ca de obicei, abia a dovedit Chirică să păşească pragul, că din umbra grajdului a şi răsărit nechezatul lui Vaska. Era un mînz frumuşel şi iute, un mînz ce semăna grozav cu unul din cei doi mînji pe care avea Chirică în gînd să şi-i cumpere cum s-a întoarce de la război. De întors s-a întors el, dar acum era colhoz în sat, cai nu ţinea nimeni. Ochii lui însă nu vroiau să înţeleagă una ca asta, ochii lui lunecau printre cai, căutînd o pereche de mînzoci. Pe unul l-a găsit bine, rămînea să-i caute pereche. Pînă una alta, Chirică îi aducea în fiecare dimineaţă cîte ceva în buzunar. În ziua ceea însă a uitat să ia. N-a dormit mai toată noaptea, l-a ros umărul, nu era în toane bune şi, cînd strîjnicul i-a nechezat în semn de bun venit, Chirică l-a întrebat supărat:

— Ce te zborşeşti acolo?! Ţi-i scurt dîrlogul? Vezi să nu ţi-l lungesc amuş ia!

Apoi s-a apucat de rînit grajdul, căci grăjdarul are muncă multă şi grea. A început să fluiere moara, dînd de veste că în ziua ceea urma să se macine crupe, iar nu făină. Peste o vreme a apărut în pragul grajdului Spiridon, poştarul. Era un băiat smolit, care în viaţa lui n-a avut nasturi la haină şi de aceea veşnic umbla încins cu o opritoare. Spiridon trecea pe la grajd îndată ce afla prin sat cîte-o gogoaşă. Orice capăt de vorbă îl începea în unul şi acelaşi fel: „Ehei, d-apoi ce-am auzit şi eu...".

Grajdul era numai umbre şi Spiridon, neputînd să-l găsească pe badea Chirică printre cai, şi-a înfipt privirea în căpriori, şi-a aşezat fălos poala hainei sub cingătoare, ca omul care, deşi n-a făcut armată, ştie el pentru ce se dă mîncare acolo.

Ehei, bădiţă, d-apoi că ştiu şi eu una! Cică, o fumeie s-o dus la băi şi şi-o lăsat bărbatul.

Să şadă acasă, bre, dacă-i prost! Şi tu să mă laşi în pace, ce-ai pornit pe la zori cu pătăraniile, că mai ai un drum pînă la gară!

— De, am vrut să spun şi eu una, dacă nu vrei...

Spiridon s-a întors obijduit şi, secerînd din mers cu o vargă ţurţurii de la marginea streşinii, şi-a văzut de drum.

Cînd, în sfîrșit, caii au fost hrăniți și adăpați, Chirică a ieșit în bătătura grajdului, și-a ridicat fruntea, privind lung, iscoditor în adîncul cerului. Nu ninge și pace. Schija din umăr îl roade de vreo trei zile, îl roade, că nu-și poate afla locul, iar de ninsoare — nici pomeneală. Prost. Prost de tot.

Aproape zece ani se tot vaicără el cu umărul. Cînd pornește a vremui, nu-și poate găsi alinare. S-a obișnuit cu necazul și simte cu mult înainte orice schimbare de vreme — știe cînd o să ploaie, cînd o să ningă. Vecinii vin să întrebe cum va fi vremea a doua zi, și niciodată n-a dat greș.

Acum însă s-o fi întîmplat ceva acolo, căci de vreo trei zile îl roade, iar vremea nu se schimbă. Nici nu ninge, nici nu plouă, iar pe om de atîta durere a început a-l slăbi la inimă.

Soarele abia-abia se arătase de după deal, și acum se stingea moale, încurcat în crengile unui vișinar bătrîn. Chirică a dat de-o căldare deșartă, a ridicat-o și a pornit spre fîntînă. Venea cu umărul înainte, ferindu-l, jelindu-l oarecum, și-i răsăreau în minte multe-multe... Își vedea prieteni, tranșee, pămînt crud și jilav, clipe de liniște grea, liniștea după care vine atacul. O cîmpie albă, spintecată de tranșee, fierul rece al armei, degetul arătător lipit moale de trăgaci. Inima se zbate în liniște — zdup, zdup, zdup, apoi deodată, în semn de răspuns, în semn de chemare, vine fierbînd de undeva de departe — uraaa...

Iar de nins nu ninge și pace.

Hăt tîrziu, spre amurg, Chirică lăsă grajdul pe sama paznicului și porni încet spre casă. Paşa îl aștepta îngrijorată, cu mămăliguța caldă.

— Ce nu mi-ai venit să mănînci la amiază? Ori iar vrei să deie vătămătura ceea peste tine?

Colea, fecioru-său, tocmai desenase un animal, dar nu-i putea potrivi bine picioarele și îl aștepta pe Chirică, cel care, doar cu două clase ale lui, desena cai.

— Tată-hăi, arată-mi cum se fac picioarele din urmă, că pe acelea dinainte mi le-o făcut de amu mama.

Chirică s-a așezat pe laviță, a șezut o vreme ascultînd ceva în sinea lui, apoi a întrebat-o pe nevastă:

— Apă caldă ai?

— Este oleacă.

Chirică a stat cîteva clipe cu ochiul drept mijit de parcă s-ar fi întrebat pe sine însuși — cum aș face eu, măi, și cum aș drege... În cele din urmă și-a scos cușma, a aruncat-o într-un ungher pe laviță și a rostit hotărît:

— Te așteaptă, bre, Paraschița. Nu știu ce-o fi copt ea acolo, ce-o fi gătit, da mi-o spus să iei băietul și să vă repeziți la dînsa.

Pașa, care se dădea în vînt și după copturi, și după vecine, s-a cam codit puțin:

— Poate să mîncăm mai întîi, și pe urmă... Dacă nu pe mult — pe-un minut-două, zice Paraschița, și pe urmă om sta noi la masă, avem vreme...

Cînd nevasta a ieșit împreună cu băiatul, badea Chirică a încuiat ușa cu zăvorul, s-a dat în dosul sobei și s-a dezbrăcat.

„N-au ei ce să se uite, își zicea omul, scoțînd cămașa peste cap. Pașa o uitat de-amu de război, da ușernicul cela nici nu l-o apucat..."

Dezbrăcat pînă la brîu, a pornit — a cîta oară? — să-și pipăie umărul, de parcă ar fi încercat cu vîrful degetelor, prin pielea goală, să răzbată la durerea cea mare a lui. Tot lunecînd cu degetele, a tresărit a mirare, căci a dat de-o creastă ascuțită de metal abia-abia răsărită din umăr.

— Zece ani am purtat-o cu mine, tămîia mamei ei! a zîmbit a mare ușurare Chirică. Și-a adus aminte de căpitanul-medic care i-a spus după operație că o schijă mică a mai rămas, dar să nu-și facă inimă rea, că n-o să-l supere.

— Și încă cum m-a necăjit ea, tovarăș căpitan, încă cum m-a necăjit!

Așa firav și mărunt cum era el de felul lui, dar în anumite clipe cruciale Chirică știa să se adune ghem, știa să strîngă măselele, știa să smulgă o durere cu rădăcini cu tot. Peste o jumătate de ceas, cînd s-au auzit în ogradă pașii nevestei, el își legase de acum umărul cu un colț de basma. S-a îmbrăcat, a ieșit să le deschidă, pentru că pusese zăvorul. A lăsat nevasta să treacă pe lîngă dînsul împreună cu copilul, apoi a mai stat cîteva clipe în prag, ținînd în mînă o bucățică ascuțită de metal. Era curios s-o cerceteze, că zece ani a purtat-o în trupul lui, dar, pe de altă parte, atîta l-a durut, încît nici n-avea ochi s-o vadă.

— Ce stai în tindă?

Chirică a mai pipăit o dată fărîmitura de schijă, apoi s-a hotărît, i-a făcut vînt spre drum, în întunericul ogrăzii, și s-a întors în casă.

S-au așezat la masă. Chirică ospăta cu poftă, înghițind bucatele aproape reci, și-i spunea nevestei:

— Tu să nu mă iei cu vătămătura! Am suferit eu o toamnă, iar încolo îs sănătos și, dacă îi la o adicătelea, pot ridica opt puduri, cum le ridicam în anul cela cînd ne-am luat, ții minte?!

A intrat Spiridon. Era jignit băiatul, a adus o scrisoare și s-a întors să plece, nici n-a vrut să se așeze. Acum însă Chirică avea chef de sfat.

— Și spuneai tu, măi Scridoane, că femeia s-o dus la băi și și-o lăsat bărbatul acasă. Ei, ei?...

Poștașul atîta aștepta — să-l anine cineva cu vorba. A spus-o pe aceea cu băile, apoi a mai înșirat vreo trei pe deasupra. După ce l-a petrecut pînă la poartă, Chirică i-a desenat doi cai băiatului, i-a arătat cum se fac picioarele din urmă, apoi tîrziu, parcă anevoie, au început a se găti de culcare. Anevoie, că avuseseră o zi frumoasă în viața lor.

A doua zi pe la zori Chirică, trăgîndu-și ciubotele prin întuneric, și-a întrebat nevasta în șoaptă:

- N-o rămas ceva de asară?

Pașa știa că iar vine vorba de mînzul cela, și i-a răspuns ca în toate diminețile: „Vezi în cotruță".

Chirică a tăiat un călcîi de pîne, l-a vîrît în buzunar și a ieșit. În bătătura casei însă s-a oprit.

„Interesant, totuși..."

Vroia să vadă cu ochii lui, să vadă la lumina zilei bucățica ceea de fier. Noaptea ninsese și acum era cu neputință să dai peste scija aruncată în întuneric. S-a tot plimbat o vreme încoace și încolo, dînd cu piciorul omătul în lături, așa, într-un noroc.

S-a crăpat ușa tinzii, s-a arătat fața rotundă și bălaie a nevestei.

— Ce-i pe-acolo, Chirică?

— A, nimic... Niște urme parcă.

— Urme?! Ce fel de urme?!

— Știu eu... O dihanie îmi pare că a îmblat...

— Ce spu-i-i! Stai să-mi iau pîslarii!

— Dacă nici n-ai ce vedea — ia două-trei urme... -

Cînd Pașa, cam dezamăgită, a închis ușa, Chirică a mai aruncat o privire peste zăpada albă, apoi s-a întors și a pornit spre grajd. A luat-o pe de-a dreptul, prin ograda Paraschiței, pe unde îi plăcea lui să meargă. Totuși avea ceva Paraschița ceea, avea ea un farmec al ei...

1953

SACUL MĂTUȘII IRINA

Că bine mai zici mata, multe pățește omul în viața lui! Dacă chiar pînă acolo a ajuns vorba, pot să-ți povestesc ce-am pățit eu cu sacul cela. Îi drept că nu mă trage nimeni de limbă, dar văd că tot învîrtești creionul cela între dește și mi-o spus băietul cumătrei Ileana că ești dintre cei „cu scrisul". Poate că n-ar mai trebui s-o scrii și pe asta (după atîtea prostii cîte s-au tot scris), dar că nici eu n-oi dovedi (la mintea omului!) să înșir din gură pățărania asta la toți cei care vor s-o știe. Unde mai pui că pe de altă parte am și eu vreo șase desetci de ani și — oricum aș suci-o, oricum aș învîrti-o — te-ai mira de-oi juca la nunta nepoticăi.

Și, să nu-mi pierd vorba! Vara trecută — pe vremea strînsului s-a împlini anul — făcusem eu o boroboață. Poate că aș fi uitat-o eu și pe asta, cum le-am uitat pe multe altele, dacă acei din vara trecută mi-o adus atîta bătaie de cap și alergătură, că într-o vreme mai că îmi venea să-mi iau lumea în cap. Și, dacă aș fi fost chiar eu de vină, atunci naiba să-l ieie, nu mi-ar fi fost măcar ciudă, dar așa, toate le-am tras din pricina satului.

Și să nu crezi mata, avem niște oameni în satul ista, că nu te ajunge nici mintea, nici capul. Iaca, poți să-i iei la rînd, casă după casă. Alexei a Gafiței — gospodar se cheamă, dragă Doamne, da două pietre de rîșniță le-o îngropat lîngă pragul casei, că, cică, să nu se facă glod — și cînd plouă, își șterge picioarele de dînsele. D-apoi minte are el, că doar nu degeaba a zis cine-o zis: nu stupi în fîntînă, să nu vie vremea să bei apă dintr-însa! Și nici nevasta lui nu-i mai de treabă — lucrează toată ziua în vie, dar sara aprinde lampa și-și strică ochii cu cititul. M-am dus mai dăunăzi să ascult și eu, credeam că-i vreo carte sfîntă. Cînd colo — niște pățărănii. Am

rîs și eu oleacă, nu-i vorbă, dar le-am spus că asta nu e treabă — să se așeze omul singur cu cartea în față și să tot rîdă de parcă l-ar fi gîdilit cineva.

Da Nicolae Creţu! A întins peste cămară o sîrmă așa de lungă, că ar fi ajuns la toată mahala să întindă cămeșile pe dînsa. Și nu dovedește să se spele ca lumea cînd vine de la lucru, că se lipește de coropca ceea, sucește un bumbușor, și suge cu urechea. Ce se face pe lume, zice, știu numai eu în tot satul. Nu dovedește să se întîmple ceva pe lume, și eu de acum știu. Apoi, i-am zis, să le tot aduni noutăţile celea și să le pui frumos grămadă, că la iarnă ți-or prinde bine. De-amu, Doamne sfinte, chiar și Vasile Guzganu — el îi grăjdar și trăiește, dacă poate știţi, în partea de jos a satului. Și aista a cumpărat o moțocletă de acelea și colindă toate satele, toate dealurile de primprejur, da sara, cînd se întoarce, îi strigă nevesti-si de la poartă: „Cincizeci de kilometri am făcut azi", de parcă i-ar fi strigat — cincizeci de ruble, cincizeci de ani de viață bună!

Și să nu-mi uit vorba! Ziceam că așa lume pîclișită ca la noi în sat, apoi mai rar! Iaca, chiar mai ieri se face adunare în colhoz. M-am dus și eu, credeam c-o să deie ceva la trudozile, cînd colo, au prins a se clănțăni. Aceia strigă la noi, ai noștri strigă la dînșii. Președintele a vrut să facă pace, și cînd s-au înfipt cu toții în omul cela — ba că șede toată ziua la cîrmuire, da pe deal nici nasul nu-și arată, ba că nevasta lui n-a fost niciodată la lucru, da are scrise de-amu nouă trudozile... El, sărmanul om (cine știe, poate o fi avînd și el dreptate?!), zice că șed la cîrmuire pentru că mă țin treburile, dar cu nevasta, zice, poate să fie vreo greșală a brigadierului. De bine ce a rostit el asta, se scoală un băietan de vreo cincisprezece ani (nici nu știu al cui să fie) și zice: „Oameni buni, președintele nostru îi ca motanu': oricum l-ai arunca, el drept în picoare pică!". S-o mai văzut vreodată să se ridice oul împotriva găinii, și apoi, de, înțeleg și eu, mă rog, critică, dar să batjocorești un om care poate să-ți facă un bine?!

Dar stai că m-am luat cu vorba — și mata nu știu pe unde să fi crescut, da văd că nu știi șaga și le înșiri pe toate de-a mărunțelul, de mă mir cum mai dovedești cu creionul cela. Și vă spuneam eu despre pătărania ceea cu șacul. Maică precistă, că n-am s-o uit cît oi trăi,

Anțărț — se poate să fi auzit și mata de lucrul ista — se face la noi colhoz. Ei, hai, ne zice de colhoz, facem colhoz. Tărăboi, țipăt, gălăgie și vorbă dulce care nu se mai află, dacă în primul an nu s-au scris prea mulți. Anul trecut — ce-o fi dat peste oamenii noștri, că s-au repezit ca turma. Merg ei pe drum, își duc vitele la grămadă și-mi strigă:

— Mătușică, scrie-te și mata în colhoz, că ești bună de gură, și chiar de treabă multă n-ai să faci, măcar din cînd în cînd ni-i veseli cu cîte-o glumă, și las' că nu-ți va fi pe degeaba...

M-am gîndit eu cît m-am gîndit, că doar n-oi rămîne o singură babă *idinolicinik*, să fac satul de rîs! Mă duc a doua zi de mă scriu și eu. Ei, hai, m-am scris. A venit, iaca, vremea strînsului. Iar adunare. Nacealnicii le fac la toți cu ochiul și-i îndeamnă să strige: prima chitanță!!! Adică sîngerenii noștri să-l facă pe dracul în patru, da să deie primii pîinea la stat. Eu am tăcut din gură, dar am fost de partea celor care țipau, pentru că, mă rog, dacă se face adunare și țipă toată lumea, de ce să nu țipi și tu?!

A doua zi hai că ieșim noi la strîns. Se ducea lumea într-un capăt, mă duc și eu. Îi drept că nu prea pot nici la adunat, nici la legat, dar, pe de altă parte, că nici nu mă lasă obrazul să mănînc pîne din mîna altuia atîta cît mă mai poartă picioarele. Și, ca să vezi mata, tocmai în dimineața ceea îmi iese înainte brigadierul Gîtlan și-mi zice: „Adă, mătușă, un sac, că sîntem ca gospodarii tineri după nuntă". Eu, proasta de mine, în loc să-i zic că n-am, mă ia gura pe dinainte și zic: hai, cum nu. Mă întorc din drum, iau sacul cela și-l dau. De, un sac ca mulți alții — nu chiar nou, da încă bun. Au cărat ei toată ziua pîne, da sara mi-au adus și mie un tăbultocel, că era un an greu, mai că în nici o casă nu se cocea pîinea cînd venea vremea coptului.

Apoi la cîteva zile o fi căpătat colhozul de pe undeva saci — și pe-ai oamenilor a început a-i întoarce. Mă duc și eu la magazie — sacul nu-i. Îi drept că nu era iscălit cu buchie de dohot, dar îl cunoșteam și așa destul de bine. Eu încoace, eu încolo — nu-i și pace. Bine, măi, mă gîndesc eu, d-apoi așa se face în țara sovietică?! Mă duc și mă jelui la sovietul sătesc. Păcat aș avea să-l obijduiesc pe omul cela, pe președinte. M-o ascultat el cum se cuvine și pe urmă zice: „Ia hai cu mine la

Sturza, la președintele de la colhoz", îi spun eu și aceluia tot așa cum ți le înșir matale din capăt în capăt. Vine Sturza cu mine la magazie, că acolo-i alături, ia un sac și zice: ține, mătușă, da pe Gîtlan o să-l tragem la răspundere.

Stau eu așa și mă gîndesc. ce-mi trebuie mie un sac străin?! Pe acela l-am tors eu singură cu mîna mea, l-am nividit, l-am țesut, l-am cusut cum mi-o plăcut mie . Da aista nici țesătura ca lumea, nici cusătură, nici fason, nici să încapă mult, cînd iei de la altul, nici să-l împli cu o nimica toată, cînd dai de la tine... Nu vreau să-l iau. Da oamenii — că se întîmplaseră pe acolo niște oameni — s-au repezit la mine: „Hai, mătușă, nu mai face mofturi, că ne strici colhozul pentru un sac prăpădit!" Cînd au început, cînd au început! Îl iau, dragul mătușii, și mă duc. Vin acasă, îl arunc cît colo și, dacă-i lucru străin, zic, oare ș-o fi pus ei în cap să mă ispitească ori altceva o fi fiind la mijloc. N-am dormit toată noaptea.

Am mai tăcut eu cu sacul cela vreo cîteva zile că trebuia de strîns, pînea n-așteaptă. Dacă mă rodea la inimă, știi 'neata. Și într-o buna zi mă scol, iau sacul cela străin și mă duc să mi se facă dreptate. Cînd colo, aflu că Gîtlan îi trimis la Soroca, la învățătură. L-au pedepsit, vrasăzică... Am îmblat eu toată ziua ceea ba la colhoz, ba la soviet, da lumea asta a noastră, cum vede un om ajuns pe drumuri, mai ales dacă omul cela îi fumeie, face o gură pînă la urechi. „Mătușă, îmi strigă din urmă, ascunde sacul cela într-o geantă, încaltea nu ți-a fi ruși ne să îmbli toată ziua cu dînsul." Alții, și mai hîtri, sar de dincolo: „Mătușă, să-ți întindem telefon de la sovietul sătesc acasă, și cum ți-o veni dorul de sac, pui mîna pe aceea care o duci la ureche, că iaca am uitat cum îi zice"

Așa lume haină nu știu dacă mai este pe undeva! Sara am venit acasă și chiar am plîns de necaz, da noaptea de cîteva ori mi-am visat săcușorul - cu uzor stînjeniu de-a lungul și cusut cu ață de tort în două. M-am mai dus eu de cîteva ori pe capul lui Sturza, da el de-amu, cînd mă vedea în prag, începea a se schimba la față și o dată chiar mi-a strigat: „Mătușă, iți dau un sac de la mine, numai lasă-mă în pace!". Zic: „Ce-mi trebuie mie sacul matale, eu de-amu am un sac străin, pe mine mă doare că al meu o rămas, sărmanu, prin străini "

Da lumea asta — măcar ia și fugi din sat! Atîta m-au rîs, că, să nu crezi mata, o ajuns pînă într-acolo, că la o adunare se scoală Vasile Guzganu, acela cu moțocleta, și strigă: „Discutăm chestiunea întîi: sacul mătușii Irina!".

Au început să rîdă oamenii, da eu parcă îs de piatră, ori de-atîta am crescut trei copii, ca să rîdă lumea de mine?! Am lepădat eu atunci adunarea ceea, am venit acasă fiartă — nici mîncarea nu se lipește de mine, nici somnul. M-am mai vîrcolit eu în noaptea ceea, am mai oftat, da mai spre ziuă mă scol și zic: „Ia hai să gătesc la moară". Că a doua zi avea să se ducă un vecin cu căruța și l-am rugat să-mi macine și mie. Scot eu de după sobă tăbultocelul pe care mi-l dase colhozul, vreau să torn în altul și... am încremenit. Sacul meu și pace! Ei, cui putea să-i vie în minte că Gîtlan pe vremea strînsului mi-a adus grîu în sacul cela? Da eu, chioara de mine...

Mă așez pe laiță și oftez. Pentru că, mă-ți crede, nu eram deloc bucuroasă că l-am găsit. Dacă a afla satul, n-ai să poți ieși din casă. M-am gîndit eu pînă dimineață, da cum s-a făcut ziuă, iau amîndoi sacii, adică acela (cel) de mine și pe acela de la colhoz. Mă duc la Sturza și i-i pun pe masă. Zic: „Uite, tovarăș președinte, că eu îs o femeie cinstită. Sacul mi l-am găsit. Amu, luați unul care vă place, dacă vă trebuie — luați-i pe amîndoi. Parcă nu-i totuna — ce-i al meu și ce-i al colhozului?". Iaca mata ai ros de-amu tot creionul cela și niciodată nu te-ai uitat la mine, de parcă eu aș fi vorbit cu un stîlp din gard - ei, spune și mata, nu-i totuna: ce-i al meu și ce-i al colhozului?!

— Știu eu, mătușă... Vrasăzică, ai lăsat amîndoi sacii și te-ai dus?

— Aracan de mine, că doar n-am căpiat! Pe cel străin l-am întors, da pe-al meu l-am luat acasă... Mă crezi așa de proastă?!

— Atunci dar ce ți-a trebuit să te duci, să pui doi saci pe masa președintelui, să declari sus și tare că, uite, așa și pe dincolo...

— Politică, zice mătușa, rîzînd pe înfundate. Facem și noi cîte oleacă de politică. De...

1951

Moș Nichifor fusese o bună jumătate de zi la pescuit. Cînd s-a întors, baba nu era acasă. Acum el stătea în cumpănă — trebuia neapărat să se ducă la ședința cîrmuirii colhozului, dar mai nainte de-a se duce avea o vorbă pentru babă și, ca să vezi, de atîta vreme o așteaptă, și ea nu se mai întoarce.

„A, și-a adus el aminte. Îi las cîteva buchii pe-un petic de hîrtie."

După o iarnă întreagă umblată serile la *likbez*, moș Nichifor nu mai putea de dragul buchilor învățate și le tot rotunjea cu treabă și fără treabă. Dacă uneori i se jeluia baba că nu i-a putut citi hîrtia și a trebuit să umble cu dînsa prin mahala, moș Nichifor rîdea pe sub musteață:

— Apoi că tu ai și prins mai puțină carte ca mine. Femeile la carte, ca și la coasă, nu se pot pune în rînd cu bărbații.

Baba nu se mai întorcea odată. Moșul a luat o foiță de caiet, un capăt de creion și, mișcînd încetișor din buze, a scris: „fa catincă! prăjește peștele din căldare pîn' vin eu Nic".

A încuiat ușa și s-a dus. Sara, în loc de mirozna de pește prăjit, i-a ieșit înainte aceeași lăcată spînzurată de ușă.

„Eu îs de vină, și-a zis moșneagul. A trebuit s-o aștept, da nu să-i scriu carte. Că ea, cu capul ei de fumeie, nu poate întorloca două buchii!"

Notița era tot acolo, pe masă, numai că cineva o boțise și-și plimbase creionul peste buchii, de parcă le-ar fi pălmuit.

„Cu baba să se fi tîmplat ceva?!"

Și-a pus în grabă pălăria, a deschis ușa și... s-a pomenit față în față cu bătrîna. Mătușa se întorcea de la fîntînă.

- Da cine a boțit hîrtia ceea a mea? a întrebat-o bătrînul, cînd s-au așezat la masă.

Eu.

— Tu?! Ai stricat bunătate de hîrtie. Ce ți-a venit s-o mînjești?

— Da tu de ce scrii „Catincă" cu literă mică? Că voi, Pescarii, vă scrieți cu literă mare numai pe-ai voștri,

restul pentru voi toți sînt venetici, pe toți îi scrieți cu literă mică. Crezi că dacă am avut numai un hectar atunci cînd m-ai luat...

— Stai, bre, nu-mi împlea capul cu vorbăraie!! Hm.. Da cum așa, nu se poate... Ia dă hîrtia ceea încoace Ca să vezi, chiar îi cu mică...

Mătușa Catinca era ocupată cu peștele și părea că nici să-i dea prin cap că la aceeași masă cu dînsa stă oarecum stingherit moșneagul cu care a trăit o viață.

„Mi-o stricat pofta de mîncare, mama ei și răzmamă.. M-o pus dracul s-o iau cu mine cînd ne duceam serile la *likbezul* cela."

După o vreme, pentru a o îmbuna oarecum, bătrînul a întrebat-o:

— Auzi tu. Da „fa" se scrie și el cu literă mare?

— Iaca de asta nu pot să-ți spun. Da „Catinca" numaidecît.

Hm... Da de unde să fi aflat tu, că te vedeam că picurai toată iarna cît am îmblat la școala ceea.

Picuram eu, nu-i vorbă, dacă prin picuratul cela se învață mai bine decît atunci cînd stai cu ochii holbați și cu gura căscată...

1952

RUBANCA

„În tot satul lumea ca lumea. Numai Toader acela, bată-l crucea..."

Așa își vorbea singură în miezul nopții o umbră înaltă, îmbodolită în cojoc, primblîndu-se în jurul girezilor de paie. În sat luminile s-au stins. Dorm și cînii. Cîmpu-i pustiu. Nicăieri nici țipenie de om. Numai de la vale de girezi, la căsuța cantonierului arde o lumină.

Din cînd în cînd iese afară din căsuță un cogemite cojoc cu o cușmă de un cot și deschide ori închide bariera. Face lucrul mai mult de formă, fiindcă pe drumușorul cela de cîmp chiar ziua rar rătăcește vro sanie, darmite noaptea. Totuși cojocul trebăluiește țanțoș lîngă barieră, de parcă ar vrea să-i spuie umbrei de la paie:

— Aici, frate, îi drum-de-fier. Ca ceasornicul. O roticică ceva-cumva — și s-a zis.

Umbra de paie vede cojocul foindu-se pe afară și se oprește la colțul unei girezi.

— Măi Dumitraș, să fie trei?

Dumitraș aprinde un chibrit și strigă după o clipă:

— Patru, lele Nastasie, patru!

Dumitraș intră în canton, iar lelea Nastasia pornește iar pe cărărușa bătută de dînsa împrejurul girezilor. În urma Nastasiei aleargă Covrig, un țîncușor negru, dar bălan în noaptea asta de mila promoroacei.

De la deal de girezi e drumul care duce din raion la satul Nastasiei — Ghica-Vodă. Din cînd în cînd lui Covrig i se năzărește ceva pe drum. Atunci face o săritură, se tupilează în omăt și îi dă de știre stăpînei:

R-r-r... R-r-r...

Nastasia se oprește și se uită lung la drum.

— Taci, Covrige, nu fi prost. Nu-i nimeni...

Țîncul tace. Apoi pornesc iar pe cărărușa ce abia se deslușește din omăt, și Nastasia tot chibzuiește:

— Toți oamenii din sat — ca oamenii... Numai, iaca, Toader, bată-l crucea...

Toți îi zic Nastasiei Rubanca. Știți cum e satul! N-a avut unul ce face și i-a zis Rubanca, altul — Rubanca, și Rubanca a rămas pînă-n ziua de azi. Numele ei adevărat îl știu numai neamurile, vecinii și, poate, Vasilaș, secretarul sovietului sătesc. Satul însă îi zice Rubanca după bărbatu-său, Gavril Ruban, pe care nimeni nu-l mai ține minte în Ghica-Vodă. S-a căsătorit el cu Nastasia, a tot bocănit și a ciocănit vro patru veri împrejurul casei, tușind și ținîndu-se de-o coastă, iar a cincea vară a pus mînile pe piept, lăsîndu-i Nastasiei un suman vechi, fără poale și guler, opincile și numele său de familie.

Au trecut de atunci peste cincisprezece ani și mai n-ar face să pomenim de toate acestea. Dar le pomenește des și Rubanca. E ușor de spus cincisprezece ani, dar ia încearcă să trăiești cu trei copii mici, cu jumătate de hectar și cu o iapă de acelea cărora la deal trebuie să le împingi căruța din urmă, iar la vale să iei sama să nu cadă sub roți.

Și cîte n-a tras ea... N-a dovedit să îmbrăzdeze cele trei hectare primite în 1940 — și iată războiul. Iar nu-i pămînt. Iar foamete, chin. Îi fierbe inima de ciudă și pe deasupra se mai pomenește într-o zi la poartă cu un căprar clăpăug.

Auzi? Dacă mai văd cenușă sub gard, îți zboară măselele!

- Dă, cenușa, dacă nu vrei, n-ai s-o mai vezi. Dar de măsele n-ar prea trebui să pomenești...

- De ce adică?

Apoi că eu mă necăjesc din copilărie cu măselele și nu sufăr să mă atingă cineva... Odată văru-meu Costache m-a atins din șagă cu mîneca și nu era să fac moarte de om? Ia să treci mata dinadins să-l întrebi...

A trecut jandarmul pe la Costache ori n-a trecut nu se știe... Vorba e că n-a mai călcat cu piciorul în mahalaua ceea...

Și iaca așa, cu una, cu alta, au trecut anii...

Are draci Nastasia asta.

Pe unde-mi îmbli, bade Petrea? Te-am căutat ieri toată ziua.

— Ieri? Toată ziulica am șezut acasă.

— A! Păi, eu te-am căutat în brigadă, gîndeam că ești cu oamenii la deal...

— Of, Veruță, of, șalele mele... Ce faci cînd te dor șalele?

— Eu? Dacă nu m-au durut niciodată...

— Ia comedie! Păi, spunea ieri brigadierul că, cica, te necăjesc șalele și de atîta nu vii la prășit.

Ori vine la cîrmuire:

— I-i-i-i!

— Ce-i?! întreabă președintele colhozului.

— Ian-te, Ștefan Antonovici, cît ești de bălan. Nici nu luasem sama...

Președintele n-o pricepe. Zîmbește modest, netezindu-și barba.

— D-apoi, așa-s eu...

— Hm... Rubanca se uită, chipurile, nedumerită primprejur. Ia cată ce ne-am mai pîrlit noi la soare. Că stăm toată ziua pe deal, și ne-am deprins unul cu altul — toți sîntem negri. Da pe la voi, aici, ia te uită cîți bălani. Hm!

Înaltă, spătoasă, căruntă, Rubanca muncește cît doi. Și mai mult lucru bărbătesc. La prășit își bate singură sapa. La cosit trage coasa cu bărbații.

Pe toate le știe, la toate se pricepe. Te poate sfătui cum să faci răcituri în luna lui cuptor, cum să vii acasă cînd ți s-a rupt inima la căruță în mijlocul cîmpu-

lui, știe cîte zile-muncă i se cuvin poștașului, ce înseamnă „veto" și multe, multe altele.

Uite, așa-i Rubanca noastră. Dar, ca mai toți oamenii, are și ea o slăbiciune. O slăbiciune cam ciudată — nu crede. Dacă l-a prins pe cineva cu mîța-n sac — gata: nu-l crede, să ia acela foc cu gura.

Așa s-a întîmplat și cu Toader Văcaru, care nu-i mai iese din minte nici amu, cînd umblă împrejurul girezilor.

Cîndva demult, cînd trăia încă bărbatul ei, Rubanca era vecină cu Toader. Băiat sărac, el venea la dînsa ba după făină de o mămăligă, ba după usturoi pentru mujdei, mai în scurt, cînd îl ajungea cuțitul la os, alerga la dînsa, că ea îl scotea totdeauna din nevoie.

Dar odată a ieșit Rubanca în zori afară și a înțepenit: Toader se furișa din grădina lui moș Doagă cu un sac de cartoafe în spate:

— Potlogarul! a scrîșnit ea. Cîțiva curpeni avea bietul moșneag lîngă casă și pe aceia i-a smuls!

Rubanca n-a spus nimănui. Nu i-a zis nimic nici lui Toader. Dar din ziua ceea Toader și-a pierdut obrazul față de dînsa pentru totdeauna.

Nimic nu i-a zdruncinat părerea asta: nici că s-a întors Toader de pe front sergent, cu pieptul plin de medalii, nici că a depus primul cerere la organizarea colhozului — și atunci, primăvara, cînd nu ajungeau pluguri, și-a băgat vaca în jug, de-a lepădat vițelul peste cîteva zile; nici că Toader a cărat o lună, prin ploi, îngrășăminte din raion și tocmai peste un an cîrmuirea și-a adus aminte că nu i-a scris pentru lucrul ista nici o zi-muncă, Rubanca nu știa ce înseamnă să ierți. Putea să scape Toader satul de pojar, putea să înfieze toți copiii orfani de pe lume — pentru dînsa el rămînea hoț.

Rubanca umblă în jurul girezilor și se gîndește: cine să-ți vie cu frînghia la girezi? Toți colhoznicii au primit paie. Nu se plînge nimeni că-i trebuie.

Rubanca îi deapănă în gînd pe toți. Îi ia la rînd: uliță după uliță, casă după casă. Și după ce cutreieră tot satul, se oprește din nou la Toader:

— Lumea — ca lumea. Cuminte, de treabă. Numai, iaca, Toader, bată-l crucea...

Cîteodată răsare în gîndul ei ceva în apărarea lui Toader. Omul are o mulțime de paie, nutreț, ciotci

pentru foc, că i-or ajunge pentru două ierni... Dar părerea veche tot iese deasupra. Şi Rubanca începe din nou:

— Toată lumea — ca lumea. Numai, iaca, Toader... Ce zici, Covrige?

Covrig se gudură, dă din coadă şi aleargă înaintea ei.

* * *

Trebuia să fi trecut de şase. Dumitraş mai ieşise cu cojocul său de cîteva ori din căsuţă, dar Rubanca n-a mai vrut să-l întrebe cît îi ceasul.

Încă nu se zorea de ziuă. Luna asfinţise. Drumul robilor s-a stins, s-a şters... Omătul scîrţîie sub picioare. De departe, dinspre Bălţi, se aude venind un tren.

Deodată Covrig sare şi mai şi decît mingea. Se tupilează.

— R-r-r...

Rubanca se opreşte, s-apleacă încet, ca să vadă mai bine. Pe drum vine un om. De amu deschide gura să-l liniştească pe Covrig, dar... tace. Trecătoru-i cam josuţ şi...

Rubanca aşteaptă. Socoteşte că-i mai bine să n-o vadă şi se dă la dos.

Ajungînd drept girezi, trecătorul cîrneşte din drum spre paie. Covrig, harnic ca întotdeauna, se întartă din ce în ce mai mult. Rubanca îl cheamă, îi trage cu mănuşa peste urechi:

— Ţist!...

Inima îi zvîcneşte. Să fie oare el?

Necunoscutul se opreşte cam la jumătate de drum. Se uită spre girezi.

— Lele Nastasie!

Îi gros cojocul. Şi cu toate astea, pe undeva intră frig. Un fior a trecut-o prin spate.

„Îi Toader..."

Tace Rubanca. Nu de atîta că se teme — nu se sperie ea cu una, cu două, dar nu răspunde, ca să vadă ce-a face el.

— Le-e-le Nastasie!

Rubanca tace. Toader mai strigă de cîteva ori, se uită, se uită. Vede că nu răspunde nimeni şi tocmai cînd Rubanca potrivea cu ce să-l lege dacă a încerca să fure paie, el se întoarce şi o porneşte liniştit înapoi, spre drum.

La toate se aștepta Rubanca, numai la asta nu. Dezamăgită, stupește de ciudă. „Ce naiba să mai fie și asta?! Du-te, ia-ți paie... Da el, uite..."

Un roi de gînduri se vîrcolesc sub șalinca Rubancăi. Ochii văd, dar... inima nu crede... Oftează. Cine-l știe pe Toader mai bine decît dînsa? Și, iaca, poftim... Cum îți place?

Toader a ieșit la drum și a cîrnit-o spre Drochia. Rubanca a înlemnit. Inima i se zbate. De ce a tăcut? Și ce năravv parșiv are ea să nu-l creadă pe om? Poate i-a trebuit ceva?

— Toadere!

Umbra lui Toader, care era cît pe ce să dispară după povîrnișș, s-a oprit. Rubanca s-a gîndit cîteva clipe și a strigat a doua oară, mai tare.

— Toa-de-re!

Acela s-a întors și pare că nu vine, da aleargă. Covrig sare, se frămîntă.

— Țist!

— Bună, lele Nastasie!

— Bună! îi răspunde ea destul de aspru, cătînd cu ochii dacă n-are vro frînghie în mînă. Nu se vede.

— Da ce îmbli cu noaptea în cap?

— Păi, îmblu și eu... Lele Nastasie, știi, Paraschița mi-a făcut un băiet!

— Băiet? se miră Rubanca.

— Băiet... Mi-au telefonat din Drochia. Au spus să vin dimineață la opt. Da eu — și ceasul mi-i stricat, și nu pot dormi... Zic: mă pornesc încetișor. Îs cinci kilometri. Da-i încă devreme. Să mă întorc — nu vreau. Văd paiele și zic în gîndul meu: ia să mai stau de vorbă cu lelea Nastasia.

— A-a!...

Rubanca își aduce aminte: chiar a văzut-o nu demult pe Paraschița îngreunată. Și Toader are patru copii și-s numai fete.

— Zic, să mai stau de vorbă... Și ian-te — băiet! Iaca, nu-s chiar tînăr, dar, știi, mă bucur.

Se plimbă amîndoi imprejurul paielor — te ia frigul dacă stai pe loc. Rubanca merge pe cărare și bate din palme, iar Toader frămîntă omătul alături de dînsa.

— Auzi, lele Nastasie... Mă gîndesc eu în capul meu și nu știu cum să-mi botez flăcăul... Paraschița zicea

că, dacă a fi băiet, să-i zicem tot Toader. Dar nu știu, zău... Tata — Toader, feciorul său — Toader... Și apoi că nici nu-i chiar așa de frumos numele ista.

Rubanca chibzuiește.

— De, nume ca multe altele. Zi-i Toadere...

— Oare?

Deodată Rubanca se oprește, scoate mănușa dreaptă, ridică îmbroboditura de pe frunte și-și face semnul crucii, în semn că un om nou-născut și-a primit numele lui — și ea, Anastasia Ruban, a luat parte la săvîrșirea acestei taine.

1953

SOCOTEALĂ

Dochița, o văduvă josuță și stricată de vărsat, a sărit din casă, albă ca varul. Din hogeag țîșnea un snop de flăcări. Ardea funinginea.

— Mooo-oș Ga-a-avril! a răcnit ea de-a răsunat valea. Po-o-ojar!!!

Moș Gavril, un moșneguț cam veștezit, dar încă vioi, fiind cel mai apropiat vecin al Dochiței, cum a auzit răcnetul, a înșfăcat căldarea din casă și hai fuguța spre fîntînă. Tocmai cînd deșerta el ciutura, un băietan cu pieptul descheiat a sărit de peste gardul cooperativei, i-a apucat căldarea, a zvîrlit-o pe-a lui deșartă și — tot o fugă la Dochița. Săritori la nevoie, veneau sătenii, lume de pe lume, și parcă se sfătuiseră din vreme — lăsau căldările deșarte la fîntînă, luau altele pline și — la Dochița. Iar moș Gavril, pentru că s-au găsit alții cu picioare mai tinere, scîrțîia și scîrțîia cu cumpăna.

Și de bine ce trecuse primejdia, iată că se arată și pompierii cu butoiul. Au lăudat vecinii mătușii, vecinii au lăudat pompierii, apoi au început a se împrăștia cu toții pe la case. Numai moș Gavril a rămas să stea lîngă fîntînă. Alături — o căldare veche cu fundul spart. Îi schimbase cineva căldarea. Și-i era tîngă bietului moșneag pentru că, oricum, avea o căldare încă bună, și cum fără căldare?! A pornit prin mahala, pe la case, întrebînd vecinii laolaltă:

— Ia vezi, mă rog, nu-i fi adus vreo căldare străină?...

Dar căldarea nu-i și pace.

— Moș Gavril, treci mata pe la Dochița, l-a sfătuit un vecin cînd bătrînul, de buimăceală, venise a doua oară să întrebe. Poate o fi schimbat-o cu a ei.

Dochița ședea cu furca în brîu și torcea lînă. Funinginea era stinsă, spaima i-a trecut, iar încolo, lumea cu ale sale, ea — cu ale ei.

— Fa Dochiță, nu se putea tîmpla să ne fi schimbat cumva căldările?

Dochița a rămas mirată de-o asemenea bănuială:

— Ce vorbești mata, moș Gavril?! În vecii vecilor nu putea să se întîmple una ca asta.

— Da d' ce?

— Căldarea mea îi nou-nouță, și eu nici n-am scos-o din casă — m-am temut să nu mi-o schimbe cineva.

1953

OCHELARI CENUȘII

Fănache are ochelari. O pereche de ochelari mari, cenușii. Îi poartă zi de zi, de dimineață pînă sara. Umblă și se uită printr-înșii. Se uită la case, la garduri, la oameni. Frumoși ochelari. Cum a făcut el rost de dînșii, nu se știe. Fănache spune că i-a primit drept premiu pentru muncă de folos obștesc. A fost, cică, premiat lîngă fîntîna mătușii Ileana de un mare șef de la raion. Vă veți mira poate — de ce anume lîngă fîntîna mătușii și nu lîngă altă fîntînă, căci în sat, slavă Domnului, îs tot fîntîni. Apoi să vedeți, mătușa Ileana trăiește la marginea satului, lîngă șoseaua ce vine de la Chișinău, și fîntîna e tocmai la marginea șoselei.

S-a întîmplat că șefului, ce se întorcea de undeva, i-a însetat mașina lîngă fîntîna ceea. Au oprit și, în vreme ce șoferul scotea apă, șeful a ieșit să-și mai dezmorțească picioarele. Zărindu-l pe Fănache, l-a chemat. S-a așezat pe un scăunaș uitat de mătușă la poartă și a prins să-l întrebe pe Fănache cum merg treburile în colhoz. Ei și, aflînd, n-a putut să nu-l premieze. Așa spune Fănache.

De altfel, sătenii susțin cam același lucru. Într-adevăr, trecea un șef mare și i s-a mîntuit apa lîngă fîn-

tina mătușii. Într-adevăr, șoferul a cerut o căldare de la vecini și, în vreme ce scotea apă, șeful s-a așezat cu Fănache la sfat. Aici însă urmează păreri felurite: unii susțin că șeful nici gînd să-l premieze — a scos ochelarii să-i șteargă și i-a uitat pe scăunaș. Alții susțin că nici măcar nu i-a scos — ochelarii, pur și simplu, au lunecat singuri din buzunar. În sfîrșit, cîțiva (ce-i drept, foarte puțini la număr) susțin că nici n-ar fi lunecat ei așa ușor, de nu era Fănache acolo.

Orișicum, Fănache are ochelari. Îi poartă zi de zi și nu i scoate niciodată. Cînd se colbăiesc, îi șterge ușurel cu două frunze rupte din copac și iar se uită printr-înșii. Se uită la case, la garduri, la oameni se uită.

Ce face el acolo în sat îi greu de spus — a trecut de două ori prin toate posturile posibile în satul cela și a pornit să le încerce a treia oară. De leneș însă n-a îndrăznit nimeni să spună că-i leneș — umblă, săracul, de i s-au tocit călcîiele; umblă de i s-au destrămat poalele hainei cît le atinge cu mîneca din mers... Uneori îl vezi atît de obosit, că abia mai mută picioarele și atît de mult ai vrea săracul să se ducă acasă, să mai hodinească un ple, dar nu se poate. Nu-l lasă ochelarii. Sticla lor cenușie cere să fie purtată zilnic pe toate drumurile, să fie arătată oamenilor. Și Fănache pornește cu ochelarii cenușii la rădăcina nasului, ochelari mari, frumoși.

De altfel, Fănace îi o nulitate pe lîngă ochelarii pe care îi poartă. Fănache, de-o vorbă, nu poate suporta căldura cînd îi prea cald, iar cînd îi frig, frigul îl scoate din fire. Ochelarii însă o duc bine și vara, și iarna. Apoi, Fănache, cînd îi treaz, laudă cîrmuirea; cînd îi beat, o înjură. Ochelarii nici nu laudă și nici nu înjură nimic. Fănache îi mare ahotnic de glume, și, cînd te întîlnește, prinde a-ți zîmbi înainte de a fi dovedit tu să deschizi gura, poftindu-te în felul ista să-l înveselești cu ceva. Ochelarii însă niciodată nu zîmbesc, oricît ar fi gluma ta de hazlie. Stau reci, cocoțați acolo sub sprîncene, și, în vreme ce Fănache rîde cu poftă, ochelarii se uită în sufletul tău cu atîta dispreț, încît îți piere pofta de glume. Și atîta vreme cît ai să stai cu Fănache la sfat, ochelarii ceia, ca niște căței credincioși, au să-ți urmărească fiecare cuvînt, fiecare suflare. Pînă la urmă o să ți se urască de toate. Ai să pleci scîr-

bit spre ale tale — Fănache o să te roage să mai păstrezi vreo snoavă-două pentru el, iar ochelarii au să te previe:

— Geaba, neică, te mai fîțîi tu... Ai să mai îmbli o lună-două și totuna ai s-o pățești. Pe urmă ai să vezi tu...

Insuflă atîta ură și dispreț sticla ceea cenușie, încît pleci hotărît să nu mai dai ochii cu dînșii. Dar perechea de ochelari n-o să te lase. O să te pască zile întregi, o să te aștepte dacă pleci din sat, dacă te îmbolnăvești — o să rabde pînă ți-a trece boala, și au să se tot plimbe pe lîngă casa ta și au să te tot aștepte pe la colțuri și au să-ți tot ație calea. Și tocmai atunci cînd vei începe a uita de dînșii, cînd ți-a fi lumea mai dragă, au să răsară în fața ta că să-ți spuie:

— Geaba, neică, te mai fîțîi... mai bine păzea...

Au să te previe o dată, de două ori, de-o sută de ori și pînă la urmă au să te facă de ți s-a urî casa, de n-ai să poți înghiți bucata de pîne cîștigată cu sudoarea ta. Și oricît de cinstit ai fi, ai să începi a te gîndi că nu se poate: vreo fărădelege totuși îi fi făcut, așa că păzea...

„Păzea, măi, că mă prind dracii..."

Una o știi bine — dacă te prind ochelarii ceia, atunci îi jale. A mai trece o vreme și ai să începi a te bucura — uite, bre, a trecut atîta vreme și ochelarii ceia nu m-au găbjit încă... Să știi că au ei o omenie a lor... Săracii ochelari...

Ai să prinzi a-i aduna glume lui Fănache și, cînd a da peste tine, ai să începi a i le spune, tremurînd, cătînd undeva la genunchii lui, și cînd îi ridica ochii la sticlele cenușii, au să-ți joace furnici pe spinare:

— Geaba, neică, te mai fîțîi tu...

1958

DOR DE OAMENI

Plînge, geme, urlă viscolul, despicîndu-și pieptul în ușa bordeiului. Badea Iacob își potrivește cojocul pe umeri și mai zvîrle cîteva vreascuri în foc.

— Măi, da-i cumplită iarna. Auzi?

Dar afară de dînsul nu mai are cine asculta — e

singur în bordei și bordeiul e singur în potopul acesta de omăt. Totuși nu poate lăsa vorba să moară așa, în pustiu, și de aceea își răspunde sieși:

— Da, cumplită.

De vreo două săptămîni hrănește cu vreascuri sobușoara asta, de vreo două săptămîni el întreabă și tot el răspunde, de vreo două săptămîni tot ascultă — poate răsare vreun pas de trecător. Dar aude numai viscolul și trosnetul focului în vatră. Apoi, într-un tîrziu, mai aude un șoarece ronțăind undeva după căpriorii bordeiului. Oare ce dracu a găsit el acolo de ros? Ei, șoarecele să nu găsească! Și pentru că poartă o veșnică dușmănie ființelor iestea ce fac numai stricăciuni, zvîrle o surcică în podul țuguiat al bordeiului.

— Hîț, diavole!

Șoarecele amuțește, și lui badea Iacob îi pare rău că l-a speriat. Acum i se face și mai urît. Rumenește jăraticul în vatră, clocotește domol o ulcică pe plită, iar viscolul tot urlă și urlă ca un cățel alungat de acasă. Din cînd în cînd badea Iacob se ridică, se uită afară prin ferestruica mică cît o palmă la girezile de păpușoi rămași necurățiți. Măcar de-ar veni cineva la furat — ar avea cu cine schimba două vorbe...

Iar se așază pe scăunaș la gura sobei. Jăraticul începe a păli. Badea Iacob pune cîteva vreascuri pe foc — vreascurile prind a trosni ușurel, trezindu-i gîndurile și mînîndu-i-le peste trei dealuri și trei văi, într-un sat mare, frumos. Acolo, în satul cela, este o casă făcută de dînsul și este un țîncușor care, cum îl simte, aleargă de departe să-și frece botul de cojocul lui, și mai este o ușă cu clempuș nou, vrăjmaș de bine așezat — n-avea ce face în ziua ceea și s-a porăit pînă-n sară cu dînsul.

— Oare chiar ce fac ai mei acasă?

Și pentru că în vatră iar a prins a păli jăraticul, mai pune un mănunchi de vreascuri, ascultă o vreme trosnetul lor și deodată îi vede pe ai lui.

Artina s-a așezat cu copiii la masă. S-a așezat pe cuptor — cînd nu-i el acasă, ei mănîncă întotdeauna pe cuptor. Cică, acolo e mai cald. Mezinul Petrică își ia o bucată, apoi se dă mai la o parte și o ciupește amărît. Artina se uită zîmbind la dînsul — știe ea ce-l doare. Apoi, ca să-l mai zădăre oleacă, îl întreabă:

— Petrică, sara asta te culci cu mine?

Petrică clatină din cap, fără a se uita la dînsa. Atunci femeia se preface supărată:

— Bi-ne, dacă nu vrei, poți să te îmbraci și să te duci la tat-tu.

Petrică ridică pentru o clipă ochii săi vii, lasă bucata, gata să coboare:

— Da-i departe?

Și cînd i se spune cît are de mers, și cînd îi arată ferestrele înflorate de gheață, și cînd îl pune să asculte cum urlă viscolul afară, Petrică o lasă mai moale, se dă mai aproape de mîncare și spune că, ce să-i faci, a mai dormi el și sara asta lîngă ea.

Pe urmă Artina mută lampa în dosul hornului, ca să nu se vadă lumina afară. Începe a toarce, iar Veruța își ia cărțile și începe a citi cum au pornit la bătaie turcii — că multe războaie au mai purtat spurcații ceia!

Și cînd Veruța își mîntuie lecțiile, Artina prinde a le povesti cum se rătăcise într-o iarnă, cînd era încă copilă la mama ei.

— Știe a povesti, bre... Oare cine o fi învățat-o? Poate flacăra, poate gîndurile l-au mai încălzit pe badea Iacob, de nu mai aude nici viscolul de afară, nici șoarecele de după căpriori. Mai pune cîteva vreascuri pe foc, și gîndul, ca un om ce nu mai știe de oboseală, iese din ograda lui și pornește singur pe o cărare bătută deseori de dînsul. Trece cîteva case la vale și oprește lîngă căsuța Profirei. Și vede o odăiță curată ca oglinda, un băiețel adormit îmbrăcat, cu un hulub de hîrtie în mînă. Și lîngă sobă stă Profira — cea mai tînără și cea mai frumoasă vădană din satul lor. Artina lui prietenise cîndva cu Profira și nu se puteau despărți nici măritate. Cînd coace una dintr-însele plăcinte, le mănîncă cu toții la un loc, și cînd e vreo petrecere, se duc cu toții împreună, și cînd se duc la prășit, își iau întotdeauna rînduri alături.

Badea Iacob ticsește gura sobei cu vreascuri și deodată o vede pe Profira stînd lîngă sobă cu andrelele în mînă. Are un mijlocel sprinten și mai are doi ochi negri, că te vrăjesc cînd se uită la tine. Parc-o vede pe Profira îngînînd o melodie — cîntă totdeauna cînd e singură. Și știe, bre, niște cîntece, și cînd începe să le cînte, le întoarce așa de frumos, că îți amintești deodată de tinerețe, de carul pe cer cu protapul spre asfințit —

așa se întoarce el dinspre ziuă,— și de drumuri îți amintește, drumuri umblate, drumuri neumblate.

Cîntă încet, rar, dar cîtă lume a răcit la crucea ceea de drum și cîte fete și-au pierdut mirii la portița împletită din nuiele, și cît vin s-a vîndut la bufet din pricina Profirei.

Ș-apoi, dacă-i brava Profira asta! Mai bine să sufere unul decît o jumătate de sat. Frumusețea nu-i pentru unul — frumusețea-i pentru toți.

Vădana a dat lampa în jos.

Badea Iacob mai zvîrle cîteva crengi pe foc și gîndul pornește mai departe. Iată, prin grădini, pe de-a dreptul, vine cu pas obosit un om mărunțel — e cumătrul Pricoche, brigadierul. Nici un cîne în toată mahalaua nu latră la dînsul, de parcă i-ar fi crescut pe toți la casa lui. Intră în casă, se dezbracă. Stă la masă, apoi se așază pe pat — își ia pe genunchi toate hîrtiile și începe a socoti. Socotește multă vreme, pînă adoarme tot satul și cînd cumătra Anica îl ocărăște că arde în fiecare sară cîte-o lampă de gaz, el o întreabă:

Fa Anică, de unde aș mai lua eu o căruță?

In fiecare sară nu-i ajung căruțe și în fiecare sară **înfoiește el** hîrțoagele celea. Odată badea Iacob l-a **sfătuit cum să mai** facă rost de o căruță și de atunci **Pricoche, cînd** îl întîlnește, dă mîna cu dînsul. Mai mult cu nimeni nu dă mîna în brigadă.

Cuminte om, și i-a făcut mult bine. Chiar și cu păzitul ista — vine el într-o sară la dînsul și-i zice: ce să pierzi toată iarna ascultînd vorbele babelor, cînd poți face *trudozile*? Și vezi bine că-i așa — ninge, viscolește afară, da o jumătate de zi i se scrie.

Tîrziu de tot, cînd se sfîrșesc vreascurile în bordei, cînd se oprește gîndul la o răscruce, alegînd în care parte s-o mai ia, cînd ațipește și viscolul la ușă, abia atunci se gătește badea Iacob de culcare. Așterne niște saci deșerți pe pătuceanul făcut din scînduri, se întinde, zvîrle cojocul peste dînsul și adoarme dus.

Îl trezește frigul pe la o bucată de noapte.

În bordei e întuneric, frig, și viscolul scheaună iar la ușă. S-a ridicat repede, a început să caute cojocul, care căzuse jos. Și, cu toate că nu-și dădea sama cam cît să fie ceasul, a hotărît să nu se mai culce înapoi.

A dat să se spele, dar în căldare apa era înghețată. Nici apă, nici foc, nici nu știe cît e ceasul.

— Al dracului iarnă!

Și-a tras cojocul pe umeri și a ieșit afară. Nici tu cer, nici tu pămînt, nici tu lună, nici tu stele. Numai omăt și iară omăt. Și cîte nu face vîntul cu omătul! Îl clădește suluri, îl suie vîrtecușuri sus, pe urmă îl rupe din suluri și îl mînă rotocoale mititele, de-ți pare că fuge la vale o turmă de oi brumării...

Da, îi iarnă.

Trece o dată înotînd în jurul girezilor, caută într-o coastă de sul crengile pentru de foc. Scoate cîte o creangă, o scutură de omăt, o rupe mărunțel. Dar deodată își amintește de crengile de asară, de trosnetul lor ademenitor, își amintește de drumul sufletului. Se gîndește că acum toți dorm la cald și îl apucă un fel de ciudă. Ce prostii! Să stai la gura sobei și să visezi atîta, ca un copil!

Mănunchiul de crengi crește încetișor, frigul însă l-a strîns că nu-și mai simte mînile de la coate în jos. A dat să vadă de i-s încheiați bumbii la cojoc și deodată vede că bumbul de sus, pe care nu demult îl cususe Artina, nu mai este la locul lui.

— Și cum naiba coase ea bumbii, că-i pierzi chiar a doua zi! Pe urmă și-a mai amintit că nevastă-sa nu numai că nu se pricepe a coase un bumb, dar uită să și adape vitele la vreme — și cînd aduce paie de foc, face drum de la gireadă pînă la prag, că au să mîntuie paiele peste o săptămînă și nu vor mai avea cu ce face focul.

— Numai de pătărănii e bună! Lasă, vin eu și o dau la brazdă!

Pe urmă ațință focul și se gîndește că așa-s toate femeile — parcă Profira e mai de treabă? Adică ce dracu nu se mărită ea? Ar avea gospodar la casă, că, iaca, îi crește băiatul și n-are cine-l învăța cum se încalță o ciubotă, n-are să aibă cine acoperi casa ceea din nou, că, de cum se stîrnește un vînt, drumul lîngă dînsa e plin de paie.

— Muiere! Îmblă cu mofturi!

Cu chiu, cu vai a aținat crengile, dar ce avea focul cela, că ieșea tot fumul în bordei. În cele din urmă, a prins a lăcrăma și a tuși, că nu mai putea găsi prin

întuneric nici ușa bordeiului s-o deschidă, nici gura sobei.

— Se vede că-i de Pricoche făcută... Că la dînsul în casă soba trage de huiește, da aici te îneci de fum. Ce-i pasă omului! Brigadier, zile-muncă are, iar el șede la cald și caută căruțe în hîrțoagele celea ale lui.

Pe urmă s-a gîndit că Pricoche, cîtu-i de cumătru, nu-i dă niciodată o mînă de ajutor, ba, dacă poate, îl vîră unde alții mai hîtri nu vor să se ducă. Numai un nebun ca dînsul îi în stare să stea o zi cît un an aici, în pustietatea asta — să îndure atîta frig și singurătate pentru o jumătate de trudozi.

Îi părea că au trecut două nopți la rînd de cînd s-a sculat, și tot nu se mai făcea ziuă.

În vremea asta badea Iacob a dovedit de acum să se stădească cu tot satul. I-a întors fiecăruia datoria, a ceruit să i se dea ce-i al lui și, pînă la urmă, a depus la cîrmuire o cerere să fie eliberat de la păznicie — pe la Pricoche nici n-a vrut să treacă. L-a chema președintele și i-a spune.

Pe urmă, odată ce s-a lepădat de sat — și satul de dînsul, s-a apucat să gospodărească prin bordei, că-i era și frig, și foame.

Pe la amiază, ori că vîntul bătea de acum din altă parte, ori că soba se încălzise, dar jăraticul scînteia din nou în vatră, scăpînd ici-colo cîte-o umbră pe cărbuni. În bordei era cald. Viscolul amuțise, încălzindu-se la ușă, pe plită clocotea domol și sățios o ulcică cu zamă.

În cele din urmă, badea Iacob nu mai are ce face prin bordei. Iar îl ademenește gura sobei, pentru a-i mîna din nou gîndurile unde va vrea. Omul se cam codește, dar pînă la urmă se lasă păgubaș. Umple gura sobei cu vreascuri, se așază pe scăunel — și cînd flăcăra, făcîndu-și loc printre vreascuri, iese deasupra, și focul în vatră iar începe a trosni, badea Iacob zîmbește stingherit:

— Așa-i omul. Se supără uneori, că s-o fi săturat și el de toate cele, dacă pe urmă îi trece...

Și iar îi aleargă înainte un țîncușor, dînd din coadă, și se prinde de picioare un băiețel, care n-a avut cu cine dormi, și-l vrăjește o vădană cu ochii, amintindu-i de anii trecuți, și Pricoche, întîlnindu-l, îi strînge mîna.

Plînge, geme, urlă viscolul, despicîndu-şi pieptul în uşa bordeiului, mînă întruna la vale turma de oi brumării şi iar apare şoarecele după căpriori şi începe a ronţăi, dar badea Iacob stă zîmbind la gura sobei şi nu mai aude nimic. Colindă din nou cu gîndul satul de peste trei văi şi trei dealuri — un sat mare, frumos...

1957

BOBOCUL

Pe străzile centrului raional umblă o băbuţă cu un boboc la subţioară. Umblă şi întreabă unde-i casa nacealnicului. Unii o îndreaptă la vale, alţii o trimit la deal. Pînă la urmă băbuţa se supără şi nu mai întreabă. Citeşte o casă mai răsărită, deschide portiţa şi intră cu boboc cu tot.

— Oameni buni!

În prag apare o femeie în halat cu flori albastre.

— Ian ascultă ce te-oi întreba eu... Omul 'neatale îi nacealnic?

— Nacealnic.

— Apoi iaca... să-i spui că o venit mătuşa Cimpoieş să-l mînţănească.

Adună prin buzunare un pumn de fărîmituri, i le varsă bobocului jos, apoi, scuturîndu-şi palmele, se întoarce şi îşi vede de drum.

Bobocul rămîne oarecum mirat în mijlocul ogrăzii. Se uită cînd la halatul cu flori albastre, cînd la mătuşa Cimpoieş, care se duce. Pe semne, nu ştie ce să facă — să pornească în urma mătuşii, să rămînă aici? Tot stînd şi chibzuind aşa, aude deodată cum picură streaşina — dinspre ziuă trecuse o bură de ploaie şi mai picura din streaşină. Bobocul vine lîngă perete, ridică pliscul sus şi cearcă să prindă picăturile. Streşinii îi arde de joacă — ba îi aruncă o picătură pe coadă, ba pe cap. Bobocul nu se supără, dar ţine morţiş să prindă o picătură în plisc.

— I-i sete!

Halatul cu flori albastre dispare în casă, apoi se întoarce cu o farfurie cu apă şi cu patru ochişori de copii, care se uită ţintă la boboc. Bobocul şi-a clătit pliscul în

farfurie, dar nu vrea să bea. Vine înapoi să prindă picături din streașină.

— Ce are el cu picăturile celea?

Copiii se miră și ei:

— ??

Apoi au priceput toți trei deodată — se joacă! Bobocul se joacă! Ca să vezi ce boboc le-a adus mătușa Cimpoieș!

Sara, cînd s-a întors Foma Fomici, toate vasele din casă erau adunate în bucătărie, puse jos și umplute cu apă. Un boboc sărea prin lighene, veselind cum nu se mai poate nevasta și cei patru ochișori.

Bobocul i-a plăcut lui Foma Fomici, cu toate că habar n-avea cine să fie mătușa Cimpoieș și ce bine să-i fi făcut el. Odată însă ce a adus bobocul, pe semne că-i făcuse vreun bine. Peste un ceas el ținea de amu sus o cîrpă jilavă, storcînd picături dintr-însa și aținînd bobocul să sară în sus.

Dar veselia bobocului n-a ținut mult. A doua zi ploconul mătușii Cimpoieș umbla trist prin ogradă — nu mai sărea prin vase, nu mai prindea picături. Abia s-a mai înviorat spre amiază, cînd a trecut o gîscă cu doi boboci pe lîngă poartă.

În aceeași sară halatul cu flori albastre l-a rugat pe Foma Fomici să se repeadă undeva într-un colhoz și să-i aducă bobocului pereche.

— Ești copil?! Nu se poate...

Ei, odată ce nu se poate, nu se poate... Din ziua ceea însă n-a mai îmbrăcat halatul cu flori albastre. S-a mutat cu dormitul în altă odaie și, cînd se lipeau copiii de dînsa, îi mîngîia pe căpșoare parcă jelindu-i că au rămas orfani la o vîrstă atît de fragedă...

Foma Fomici a umblat vădăoi cîteva zile, da pe urmă i s-a acrit de atîta viață burlăcească. A scos de sub pat cizmele de *hrom*, le-a lustruit ușor căputele, și-a potrivit pantalonii albaștri și s-a repezit în colhozul „Drumul Nou".

Nicolae Ciocîrlie, președintele colhozului „Drumul Nou", era un om moale din fire, rușinos, dar bănuitor cum nu se mai poate. Dacă izbutea cineva să-l servească cu o țigară, nu dormea nopți la rînd pînă nu-l prindea să-i servească țigara înapoi. Mai ales nu-i plăcea să fumeze din tabacherele șefilor, căci șefului mai greu îi

întorci datoria. De aceea, cum simțea că-i vorba să-i vie în inspecție vreun șef fumător, Ciocîrlie pornea prin cîmp. Dar, pe semne, cînd are s-o pățească omul, pînă la urmă tot o pățește...

Ciocîrlie de abia a venit la cîrmuire, de abia s-a așezat la masă și deodată se pomenește cu Foma Fomici în pragul cabinetului.

— Hai noroc, Ciocîrlie!

A scos un pachet de țigări — Ciocîrlie a luat una, și i s-a strecurat ceva rece printre rărunchi. Foma Fomici i-a lăudat masa de nuc, apoi, cînd au rămas între patru ochi, i-a făcut prima aluzie:

— Ascultă, îmi trebuie un boboc. Am unul acasă, dar i-i urît singur. Vrea pereche. Ce zici?

Ciocîrlie a roșit ca o fată mare, dar n-a prins tîlcul. A chemat niște oameni ca să descurce o afacere — era o afacere veche și atît de lungă, că, pînă la urmă, Foma Fomici a pornit să bată drumurile satului, cugetînd despre deșertăciunea vieții și rădăcinile ei. De abia a îmbrățișat problema, că l-a oprit Artimon, un activist din partea locului. L-a oprit să-l întrebe de-i poate spune două vorbe între patru ochi. Se putea — și Artimon a oftat, făcînd un fel de introducere. Apoi a spus că toate ar merge cum ar merge, de n-ar fi căzut Ciocîrlie într-un pesimism nemaipomenit... Săptămîna trecută a cinstit la o cumătrie și la întoarcere cînta pe ulițele satului:

Destul de tot ce-am suferit,
Destul de tot ce-mi trece...
Și n-am nimica de dorit,
Decît mormîntul rece...

Cîntecul nu i-a ajuns pînă acasă și el a pornit altul, tot de jale — cuvintele Artimon nu le ține minte, dar suna cam așa.

Foma Fomici n-a mai stat să asculte cum suna versul celuilalt cîntec — a trecut pe la cîrmuire și, intrînd în cabinet, a sucit cheia în urma lui.

— Ascultă, Ciocîrlie, ce te-a apucat jalea? Președintele trebuie să fie vesel ca mirele după nuntă, da dumneata umbli ca o babă, bocindu-te prin sat...

Ciocîrlie a roșit, și-a scărpinat tîmpla dreaptă, apoi cea stîngă — de, mă rog, omu-i om, da cîntecul, mă rog, nu trebuia cîntat, firește...

Foma Fomici nu mai avea timp să urmărească gîndul lui Ciocîrlie — s-a ridicat, a aprins o țigară de drum; văzîndu-l că pleacă, Ciocîrlie l-a rugat: dacă se poate, să rămîie povestea asta între ei...

Foma Fomici n-a prins tîlcul... În prag a zăbovit o clipă...

— Și zici, cu bobocul nu facem?

— Cum să nu!

A chemat-o pe Paraschița, șefa de la fermă, și ceva mai tîrziu Foma Fomici se întorcea în raion cu un pachet subțioară — un pachet învelit în gazetă, care, cînd era mutat dintr-o mînă în alta, făcea: ga-ga-ga!

A scăpat Ciocîrlie. L-a costat un boboc cîntecul de jale, dar ce să-i faci... Bine că a scăpat. I-a mai rămas dator cu o țigară, dar las' că i-a întoarce-o el... Deodată însă o zărește pe Paraschița în ungher pe scăunaș, sucindu-și țarțamurile la basma.

— Ce-aștepți?

— Am o vorbă cu mata, bade Neculai... Dacă se poate... Îmi trebuie niște curechi de cel hultuit — la vreo sută de chile, nu mai mult ... uneori îți vine a tocană...

Ciocîrlie rîde — are pofte femeia asta. De abia a căpătat colhozul vreo doi saci de curechi hultuit pentru sămînță, că i-a și venit pofta. N-a găsit ce să-i răspundă, dar nici n-a prea căutat — a scos o cheie și a prins a încuia masa...

— Iaca, bade Neculai, mata de amu te și superi... Da așa-i că eu nu m-am supărat cînd ai zis să aduc un boboc — l-am adus și am tăcut cum tace pămîntul ista. Să crăp că n-am spus nimănui.

Ciocîrlie s-a făcut galben.

„Muierea asta o să împle satul..."

Pînă la urmă a trebuit să-i scrie o hîrtiuță lui Pricoche, brigadier de la grădini, să-i dea Paraschiței curechi — femeia-i femeie. Niciodată nu se știe ce moft o s-o apuce și cît o s-o ție...

Paraschița a lăsat țarțamurile în pace și s-a dus cu tot cu hîrtiuță, dar a doua zi pe le zori Pricoche a venit la cîrmuire să citească cu luare-aminte un placat nou despre creșterea iepurilor de muscă.

— Ce te-a apucat cititul așa dimineață?

— De scîrbă citesc, bade Neculai... Îmi zace nevasta...

Pricoche nu poate spune ce are nevasta lui, fiindcă nici doctorii încă n-au găsit ce-o doare. Suferă însă cumplit, se topește ca o lumînare și e păcat, are trei copii... Bine ar fi de-ar vorbi cineva cu Ichimaș să-i scrie nevestei lui vreo 20 de trudozile, pentru că o enervează muierile iestea din mahala, scornindu-i cîte și mai cîte...

Ciocîrlie n-aude, frunzărește niște hîrtii pe masă. Pricoche se întoarce iar la iepurii de muscă:

— Bade Neculai! Poate vorbești mata cu Ichimaș să-i puie niște trudozile, că oamenii îs oameni, se înțeleg ei înde ei... Parcă eu asară cu curechiul cela — l-am rupt din inimă, că l-am crescut cu mînile iestea...

I-a arătat mînile. Apoi i le-a mai arătat de două ori — și cînd le-a scos din buzunar a patra oară să i le arate, Ciocîrlie a trimis după Ichimaș... În schimb, în aceeași sară, de abia a dovedit Ciocîrlie să se întoarcă acasă, că se pomenește cu Ichimaș în prag:

— Hei, noroc, cumătre, ce mai faci, cum trăiești?...

Apoi, fără a aștepta să-i spuie Ciocîrlie ce face și cum trăiește, a prins a-i povesti:

— Mi-a venit cumnatul din oraș — a venit cu tot cu familie să trăiască aici... Vrăjmaș cap mai are — știe a se iscăli în toate limbile lumii.

Apoi cum ar proceda ei ca să-i dea din colhoz vreo trei știubeie. Că-i plac, și de-ar face oleacă de practică acasă, pe urmă le-ar fi prisăcar în colhoz.

Ciocîrlie s-a făcut vînăt, dar n-a prins firul cu știubeiele. Ichimaș nu s-a supărat deloc. A venit însă dinspre ziuă s-o mai spuie o dată, apoi la cîrmuire a mai început a aduce vorba de dînsele și, pînă la urmă, Ciocîrlie n-a avut încotro, a trebuit să-l cheme pe Zgărdișoară, agronomul-prisăcar...

Din ziua ceea însă Zgărdișoară a început a-i face curte lui Ciocîrlie, de parcă Ciocîrlie era fată de șaisprezece ani — îl tot mîngîia cu privirea, îi tot ațînea calea și, pînă la urmă, cînd a venit clipa potrivită, a oftat:

— Îi greu de noi, intelectualii,— umbli cu averea în geamantan și nici tu casă, nici tu livadă...

O căsuță, nu-i vorbă, și-ar face el, dar pînă crește livada... Poate pune Ciocîrlie o vorbă să i se dea un colț de livadă, fie meri, fie prăsazi, că prăsadele, la urma urmei, au și ele gustul lor...

Ciocîrlie se face negru, îi întoarce spatele și pleacă, dar Zgărdișoară continuă să-i facă curte, și pînă la urmă tata de șaisprezece ani, vorba ceea, cedează... A fost chemat Vasile Lupu — măsurător în colhoz, care i-a tăiat un colț de livadă lui Zgărdișoară...

Dar de la o vreme vede Ciocîrlie că Lupu a prins a intra cam des la dînsul în cabinet, apoi, într-o sară, îi spune:

— Să-mi dai *sprafcă* pentru tata.

— Ce sprafcă?

— Se mută la Bălți... Nu-l suferă clima aici și bolește.

A zîmbit Ciocîrlie — aici s-a născut omul, aici a trăit o viață și amu clima nu-l mai suferă.

Lupu însă știa el ce știa.

— Las'că ai să-mi dai. Te-i mai gîndi și pe urmă mi-i da...

Ciocîrlie s-a făcut alb. Și-a dat sama că, pînă la urmă, o să-i dea adeverință, dar asta miroasea a pușcărie... A umblat vreo două zile pe deal fluierînd toate melodiile triste, dar ce folos din jalea asta? Deodată și-a amintit că are și el tată în sat — un om care a descurcat multe în viață...

Ciocîrlie a venit și i-a povestit tot necazul. Bătrînul nu l-a crezut. N-a crezut că feciorul lui să fi încurcat atîtea, și Ciocîrlie n-a rămas să-i dovedească.

S-a întors, l-a chemat pe Lupu și i-a spus față de oameni să-și ia nădejdea de la adeverință. Lupu nu s-a supărat. A spus: „Bine" — și s-a dus.

În schimb, peste o jumătate de ceas a venit Zgărdișoară cu o falcă în cer și cu alta în pămînt — cum, i se ia grădina?! Poftim, s-o ia, dar ar vrea el să știe cine-i plătește despăgubirea?

— Care despăgubire?

Paguba, într-adevăr, era mare... Mai întîi de toate, Zgărdișoară a avut grijă să cumpere o capră — în livada primită creșteau fel de fel de ierburi — și de ce să se piardă verdeața degeaba?! Apoi a adus două mașini de piatră, ca să-și facă gard dinspre drum; în sfîrșit a trimis o telegramă la oraș s-o cheme pe soacră-sa să vie să păzească livada — bine-ar fi de-ar sta acasă, dar dacă s-a pornit, apoi, mă rog, biletul de tren dus și întors...

După două zile a venit vestea că soacra s-a pornit cu

tot cu nepoate, capra era stearpă, apoi au aflat că piatra era șterpelită de pe undeva de șoferi, așa că trebuia întoarsă și plătită pe deasupra...

Ciocîrlie s-a făcut negru, dar a scos punga cu parale. A plătit totul pînă la ultimul ban și, cînd Zgărdișoară și-a primit paguba, a cerut să fie întorși stupii. S-au dus dar la cumnatul lui Ichimaș, care știa a se iscăli în toate limbile lumii. Acela era într-adevăr un om delicat, fiindcă, în loc să se supere, a spus liniștit că el i-ar întoarce cu mare plăcere, dar nu-i mai are... S-au dus stupii...

Ciocîrlie s-a făcut vînăt.

— Cum s-au dus? Unde s-au dus?

Ei, unde!... Pe unul l-a vîndut — și cu banii primiți și-a asigurat viața, fiindcă, mă rog, cine știe zilele omului... Al doilea a fost schimbat pe un aparat de radio, fiindcă el nu putea adormi fără ultimele știri, în sfîrșit, într-al treilea s-a vîrît un purcel — roiul a zburat, dar purcelul zace și poate să moară, săracul...

Părea s-o facă pe nebunul. Ciocîrlie s-a apucat să vadă chiar el cum stau lucrurile, dar acestea stăteau și mai prost... Asigurarea de stat poate întoarce banii tocmai peste zece ani, cu condiția că n-a fi stîlcit ori calicit în vremea asta cumnatul lui Ichimaș; aparatul de radio se stricase: ori vuia să te surzească, ori amuțea cu totul; în sfîrșit, al treilea stup mai putea fi el bun pentru ceva, dar nu pentru albine...

A scos Ciocîrlie punga — odată ce-a pornit să se descurce, descurcat să fie — a plătit totul, dar amu Ichimaș se ține de dînsul să-i șteargă cele douăzeci de zile nevestei lui Pricoche, că-i o leneșă cum n-a mai văzut lumea.

E ușor a zice să le ștergi, dar cum s-o faci, cînd nevasta lui Pricoche a dovedit să primească cîte ceva pe dînsele — a primit grîu, o sută de ruble și două puduri de struguri. Din păcate, nu le poate întoarce, fiindcă nu mai sînt. Ei, unde-s... Grîul l-a măcinat, pe bani i-a cumpărat feciorului patefon, iar poama au dat-o la niște oameni buni s-o ducă la oraș...

Din grîul măcinat nevasta lui Pricoche și-a copt turte — o slăbește boala numai cînd mănîncă turte; feciorul a dăruit patefonul unei fete cu care prietenește, și nu se poate duce la fată să i-l ceară înapoi; în sfîr-

șit, oamenii buni au trimis scrisoare că s-a stricat poama... Pot să aducă și adeverință...

Ciocîrlie s-a făcut galben. A mai scos punga o dată — a scos-o pentru ultima oară, ca să scape odată de bucluc, dar n-a dovedit să numere toți banii, că a venit Pricoche și a spus că el se supără de nu-i întoarce Paraschița curechiul, și cînd se supăra Pricoche, zicea el, atunci îi jale...

Paraschița i-a răspuns că ea l-ar întoarce cu dragă inimă, dar nu poate... Mai întîi de toate, curechiul era suit în pod, apoi, chiar de n-ar fi fost așa, ea nu-l întoarce pînă Pricoche nu-i plătește iepurașul — a avut ea un iepuraș de muscă cu urechile cenușii, pe care l-a gîtuit motanul lui Pricoche și ea nu se lasă pînă nu i se plătește iepurașul...

Scump, nescump, Ciocîrlie l-a plătit, și curechiul s-a întors înapoi...

Dar a doua zi des-de-dimineață vine Paraschița la cîrmuire:

— Da bobocul?

— Care boboc?

— Ia te uită... Apoi n-am luat cu un boboc de i-l-am dat nacealnicului cela? Cu mînile mele, iaca, l-am luat...

Ciocîrlie a venit acasă ajutat de copii și de soacră, a prins un boboc și, în sfîrșit, s-a descurcat.

Vreo două zile își venea în fire — aproape și-a revenit cu totul, cînd într-o bună dimineață se pomenește cu Foma Fomici în pragul cabinetului:

— Ascultă, Ciocîrlie, mi-ai dat un gînsac... Gînsac aveam eu — îmi trebuia pereche, o gîscuță. Ei, ce zici, facem cu gîscuța?

1954

BĂDICENI

De trei zile Bădicenii tac și-i mare forfotă în tot raionul, căci e un loc frumos și mîndru în toate cele — Bădicenii. Sună lume de peste lume. Zbîrnîie linia de telefon zi și noapte.

— Bă-ădiceanî!!!

— Cha! Dă-te, fa, de la telefon. Cine sună?

— La telefon — Bădicenii?
— Cha!
Şi iar e liniște pe fir.
— Bădiceni, alo, Bădiceni!
— Fa Ileană, ți-am spus să nu-ți vîri nasul. Dă încoace aceea care se pune la ureche, că n-o pui ghine.
— Bădiceni?
— *Sluşi* Bădiceni.
— Auzi, moşulică...
Spînzură receptorul. Aparatul se închide. Firul tace.
— Bă-ădiceni!!!
— Cha! Pe cine vă trebuie?
— Preşedintele colhozului este?
— Apu numa că este.
— Cheamă-l, moşulică.
Se duce şi nu mai vine.
— Bă-ăă-diceni!!!
— Cha! Sluşi Bădiceni.
— Da unde-i preşedintele, moşule?
— Care preşedinte?
— Păi, te-am rugat parcă...
— La Bălți îi preşedintele. La Bălți.
— Atunci de ce ai spus că este?
— Credeam că-i vorba de istalalt. La *selsovet* care...
— Cheamă-l măcar pe aista.
— Sunați la selsovet.
Şi iar tace frumoasa aşezare omenească, sat avut cu fete mîndre.
— Bă-ă-ă-diceni!!!
— Ți-am spus o dată, fa, să nu te bagi. Nu-i de mintea fumeilor telefonul. Sluşi Bădiceni.
— Moşule, da contabilul este?
— Este.
— Cheamă-l, te rog.
Se duce şi nu se mai întoarce.
— Bă-di-di...
— Piei, fa, de lîngă telefon! Sluşi. Alo.
— Cum, adică, alo?!
— Bădiceni prezent.
— Contabilul?
— Nu-i contabilu'. S-o dus acasă pe la chindii. S-o dus şi nu mai vine.
— Moşule, da mai este cineva pe acolo?

— Nimeni, îi numai dejurnele la cîrmuire.
— Mata ești dejurne?
— Ei! O nevăstuică, dragă Doamne, îi pusă dejurne, dacă nu pricepe ea la așa ceva. Am rămas eu pînă una alta, că trebuie să fie pe lîngă telefon unul mai cu minte, mai cu cap...

1954

ARIONEȘTI

Eram patru și ședeam pe-o bancă închipuită sub un salcîm bătrîn de la marginea Horodiștei. Așteptam autobuzul. O tînără horodișteancă, elevă dintr-a zecea, pornită la tîrg să-și cumpere rochie pentru serata de absolvire, un mecanic pe care nu-l cunoștea nimeni și care fredona întruna romanțe de dragoste, apoi eu și fratele Pavel, care a lăsat pe-un ceas-două culesul tutunului și a venit să mă petreacă.

O vreme soarele a stat acolo unde țăranii zic că e amiaza, apoi a prins a scăpăta încet. Vremea trece, iar autobuzul nu mai vine. În lungul acelui traseu pornit de la Dondușeni și întins prin satele cîmpiei, Horodiște era ultimul punct, și de două ori pe zi autobuzul, oricum, dar venea, iar a treia oară, dacă nu avea pasageri, se întîmpla s-o întoarcă napoi și fără a fi ajuns la Horodiște. Acum șezînd pe bancă, ne întrebam în sinea noastră — are vreun rost de așteptat ori mai bine să ieși la șosea, să oprești vreo mașină...

Era o zi fierbinte de la începutul lui august — numai soare, colb și zăpușeală. Mai ales colb era destul. Nu plouase de o lună și un praf cenușiu, urîcios, se sălta de pe drumuri, de prin văi, de pe cîmpuri. Se ridica singur, fără boare de vînt, plutea îndelung în văzduh, după care se așternea pe nesimțite peste livezi, peste case, peste fețele oamenilor, și în fiece clipă, la orice respirație îl simțeai cum îți pătrunde în plămîni. Nu-i vorbă, pe lîngă colbul cela mai înăbușea puțin și a ploaie, dar nu era nici o speranță, căci de vreo două săptămîni tot învăluia a ploaie, iar de plouat nu ploua.

Ședeam tăcuți unul lîngă altul, căci era una din zilele celea cînd nici nu ți-e a vorbi, nici nu ți-e a asculta.

Și nici de dus nu prea ne era a duce, și nici de rămas nu ne prea era a rămîne. Cu toate că, odată ce-a venit vorba, mai degrabă aș fi rămas decît să plec. Copilăria e o boală de care scăpăm cu greu. Horodiște era o poveste mult prea veche în istoria vieții mele, plecasem de aici hăt demult, cu o viață de om în urmă, și totuși, niște vise din copilărie mai dăinuiau pe aici pe undeva. Prin pădurile din împrejurimi mai rătăceau jivine misterioase, adunate de-o minte de copil, pe malul Cuboltei mai păștea Joiana noastră, iar pe ulițele satelor vecine mai umblau niște fete frumoase pe care le-am bănuit eu cîndva că umblă, dar de văzut nu le-am văzut.

Cam pe aproape de chindii a răsărit de după cotitură și autobuzul. O rablă veche și jerpelită abia se mișcă mînată de un mare nor de colb, dar cum a ieșit spre toloaca unde stăteam, șoferul a dat din bici, autobuzul s-a repezit ca o furtună, a făcut un semicerc și s-a oprit brusc lîngă banca pe care ședeam.

— Hai, repejor!

Șoferul părea morocănos și supărat. Se aștepta, pe semne, la o mulțime de pasageri în Horodiște, și, cînd colo, Horodiștea poate aduna numai trei călători. Ne-a deschis ușa, ne-a lăsat să intrăm, a adunat cîte douăzeci de copeici, fără să fi văzut fețele noastre, ci numai mînile care întindeau banii, apoi a rupt trei bilete pe care le-a și vîrît sub scaunul pe care ședea.

— *Poehali?*

— *Poehali!*

Motorul ba strănută, ba se îneacă. În sfîrșit, dă Domnul și se mișcă din loc. Fratele Pavel rămîne lîngă bancă cu mîna ridicată în semn de drum bun, iar autobuzul iese din sat venind încet și tot lunecînd ba pe-o parte, ba pe alta. La vreo trei verste de sat, îndată ce am trecut de un podeț vechi de lemn, șoferul a oprit. S-a dat jos, bolmojind ceva, din care bolmojeală tînăra mea consăteancă a înțeles că putem coborî și noi. Cu o căldare deșartă, șoferul a dispărut sub podețul de lemn, a găsit o băltoacă, singura ce mai rămăsese din Cubolta de altădată, a umplut căldarea. O jumătate din apă a fost turnată în gura fierbinte a motorului, iar cu restul șoferul a venit la ușa deschisă, repezind apa înăuntru pe sub scaunele ce stăteau goale. I-o fi plăcut, pe semne, cum a sfîrîit fierul fierbinte, cum s-a

adunat colbul în mărgele umede, căci a coborît și a mai umplut o căldare, apoi încă una, iar noi stăteam și priveam cum stropește el autobuzul. Sînt oameni care se pricep să facă bine ceea ce fac, sînt însă oameni care știu a face nu numai bine, dar și frumos ceea ce fac. Șoferul știa a face și bine, și frumos ceea ce făcea, iar ochiul omului e făcut în așa fel, încît îi place și ceea ce e bine, și, mai ales, ceea ce e frumos.

Pe mecanic, ce-i drept, la a treia căldare l-a plictisit udatul mașinii. În stînga și în dreapta drumului creșteau copaci — era livadă și, dacă de uitai mai bine la pomi, vedeai printre frunze boabe roșii, boabe moi, boabe dulci. Începuseră a se coace vișinele și, firește, cine nu vrea să guste vișine atunci cînd ele abia se încep a coace.

Tot fredonînd romanțe de dragoste, mecanicul s-a lăsat în pirostrii, a zărit printre tulpinile copacilor scărișoare, pe scări — pulpele arse de soare ale culegătoarelor de vișine. Fără a chibzui mult, și-a smuls șapca din cap, a vîrît într-însa doi pumni, ca să vadă cam cît ar fi putut să încapă acolo, și, legînd nod o zdreanță de melodie, a pornit tot o fugă spre culegătoare. Părea că șoferul habar n-are de dispariția unuia dintre cei trei pasageri, dar a tot udat mașina, apoi a tot fumat îndelung și a tot cercetat motorul, potrivind vremea în așa fel ca să se așeze la volan tocmai cînd sosi și mecanicul cu șapca plină.

— Hai, repejor!

Noi am început că nu, că de ce, că vă mulțumim frumos, dar îi displăcea mecanicului sclifoseala asta curat moldovenească. A împărțit iute în patru vișinele aduse — partea șoferului a fost vărsată în căldare; partea fetei a fost pusă într-o scoarță de caiet, iar pentru mine a fost găsită o foaie dintr-o gazetă raională. În sfîrșit, iară sîntem la drum. Acum e mai răcoare, colb mai puțin, iar vișinele, una dulce, alta acrișoară, erau tocmai ceea ce vroia sufletul, dar se rușina să ceară. Mecanicul, îndată ce a scos-o la capăt cu vișinele, a trecut la „Căsuța noastră, cuibușor de nebunii", dar a făcut o mică pauză între două versuri, ca să întrebe șoferul:

— Dovedim să prindem trenul?

— De ce să nu-l prindem?!

După Sudarca însă, pe cînd coboram o lungă, o nesfîrșită coastă de deal semănată cu răsărită, o întreagă împărăție abia dată în floare, șoferul, sesizînd un posibil pericol, a frînat puțin din mers. Jos, în vale, pe buza drumului, ședea risipit un buchet de fuste și basmale, urmărind lung, bănuitor, autobuzul ce se apropia.

Femeile, firește, intenționau să urce și ele. Șoferul, firește, n-avea nici un dor să-și piardă vremea cu dînsele. Se vedea de departe că n-au bani. Stăteau colbăite, ostenite, cu sape și coșuri. Nu făceau șoferului semne cu mîna să oprească, nici ochi dulci, nici mutre de copii orfani — numai una zdravănă și rumenă, un băboi din cei ce țin pe umerii lor și familia, și satul, și republica, a ridicat modest, ca o școlăriță din clasa întîi, o mînă scurtă și vînjoasă.

Șoferul n-a luat mișcarea în considerație. Autobuzul a trecut nainte cu aceeași viteză, dar, deși trecuse, mătușa mai continua să stea pe marginea drumului cu mîna ridicată și era atît de categorică, atît de liniștită, atît de neagră era în gîndurile sale, încît jos, lîngă podeț, autobuzul pînă la urmă a oprit.

Cele douăzeci de femei s-au repezit cu sape, cu coșuri la vale, s-au înfipt în ușa autobuzului, dar ușa stă moartă în lăcatele sale.

— *Kuda?*

— Arionești.

— Zece capici Arionești.

O femeiușcă uscățivă și-a plesnit palmele a mare mirare, căutînd să obțină aprobarea băboiului care încă nu ajunsese la autobuz. Fiind mai în vîrstră, venea respirînd anevoie, venea în urma tuturora, dar se vedea de departe că e un fel de căpetenie printre femei, un haiduc al acestor nesfîrșite lanuri de răsărită dată în floare.

— Da ce zice el, fa? Ce nu deschide?

— Ian auzi mata! Arionești-s aici după deal, da el cere cîte zece capici de om — d-apoi cu zece capici eu mai bine îmi cumpăr zece tocuri de chibrite și oi ave în casă pe un an întreg!

Buchetul de basmale de cit a crăpat în două, lăsînd baticul roșu al mătușii să intre în mijlocul lor, apoi s-au adunat iară grămadă. Mătușa și-a înfipt mînile adînc în șolduri și a început ceea ce prin orașe se cheamă

„ședință fulger". Prin fereastra autobuzului mătușa în basma roșie se vedea foarte bine și era o plăcere să tot stai așa și s-o urmărești — și de ascultat asculta, iar cînd nu prea era ce asculta, părăsea vorbitoarea fără nici o jenă și se ducea cu urechea la alta, care cerea să spună și ea ceva. Arunca pe parcurs ici-colo cîte-o frază, calmînd ori, dimpotrivă, aţîţînd armata din jurul ei, urmărea în același timp șoferul din mașină și încerca cu coada ochiului să vadă cam cîți oameni stau în autobuz și ce fel de oameni o fi fiind ei.

O enerva prin ceva basmaua ceea roșie și ba o aduna pe frunte, să n-o bată soarele în ochi, ba o repezea napoi spre ceafă. Nu-i răsărea în minte nici o soluție potrivită, ușa autobuzului stătea moartă la locul ei, iar șoferul le tot grăbea cu semnalele, și țipătul cela ascuțit, metalic a scos-o pînă la urmă din sărite.

— Da deschide odată, măi, și nu ne mai țipa atîta ca pe niște gîște ce nu te lasă să treci nainte...

— Cîte zece...

— Ia auzi, el iar cu banii o începe! D-apoi dacă vrei să știi, apoi după lege tu nici n-ai dreptul să ceri de la noi bani cît sîntem aici în mijlocul drumului. Așa că deschide frumușel să prindem și noi oleacă de umbră, iar acolo în mașină om mai sta și-om mai grăi...

Cînd vorbea, mătușa nu atît vorbea, cît bătea cuie de fier într-un lemn moale de brad — poc! și numai gămălia i-a rămas afară, și încă o lovitură — și încă o gămălie, iar cînd toate cuiele au fost bătute pe veci în locurile lor, șoferul a fost nevoit să deschidă. Cîteva secunde în autobuz au domnit întunericul și furtuna — basmale, fuste, nervi, gîfîială, apoi deodată s-a făcut iar lumină și pace. Toate scaunele au fost ocupate de prăsitoare, de coșurile și sapele lor. Două dintre cele mai tinerele s-au așezat lîngă consăteanca mea, pe semne, erau prietene de școală și au început un șopot fetesc, care ține-ține și la capăt nu mai ajunge. Toată lumea s-a așezat pregătită a cale lungă și numai haiduceasa stătea în picioare, pentru că mai avea ceva de discutat cu păgînul cela de la volan. Colb, căldură, de vreo lună și ceva nu plouă, iar el, irodul, gras și ghiftuit, șade la volan și așteaptă cînd o mînă de femei sărmane s-or repezi cu bani peste dînsul.

— Da pornești tu odată, omule, ori nu?!

— Cîte zece...

— Ia uite cum ne mai strînge el cu dosul la gard, de parcă ne-am fi suit în mașina bunicii sale. O să-ți plătim, las', nu-ți strica inima pentru o nimica toată. Scoate frîna și lasă mașina să vină încetișor la vale, că bucata asta de loc cît a veni mașina singură la vale, noi, dacă vrei să știi, nici nu sîntem datoare să-ți plătim.

Prășitoarele au avut un rîs sonor, deschis, crescut în mijlocul cîmpului cu răsărită. Șoferul a zîmbit și el, a scos frîna, autobuzul a venit la vale cît a venit, iar, cum nu mai mergea fără motor, șoferul iar a pus frîna.

— Bilete.

— Cum, adică, bilete?

— Cîte zece capici de basma.

Felul ista al șoferului de-a o tot ținea una și bună a scos-o pe mătușă din sărite.

— Ia, măi, cum s-o mai pornit creștinul ista și nu se mai poate opri odată! Cum să îmblu eu printre sapele și coșurile iestea ca să adun capici de la femei, că doar nu-s proastă să mă calicesc amu la bătrînețe! Hai pornește încetișor nainte și, cum s-a arăta satul de după deal, om pune și noi mînă de la mînă...

— Trebuia să așteptați mașina colhozului, le-a zis oarecum enervat șoverul... Iar acum, pentru că ați vrut numaidecît să vă răsfățați șezutul pe scaune moi...

Băboiul și-a repezit basmaua roșie spre ceafă în semn de explozie.

— Ia uite cum ne mai scoate el ochii cu scaune moi!! D-apoi aiestea, măi, scaune moi se cheamă la tine? Și rabla asta poate îi zice că se cheamă otobuză? Sfinte Dumnezeule, numa colb, numai putoare, da pe scaunele iestea, nu că să-ți mîngîi șezutul, aici poți rămîne și fără fustă, și fără buci...

— Atunci cine dracu v-o pus să urcați?!

— Ne-am suit pentru că îi sîmbătă, a zis oarecum ușurată de cele spuse mătușa. Îi sîmbătă, am mîntuit prășitul pe la o amiază, da aceia de la cîrmuire nu știu cînd am mîntuit noi și or trimite mașina abia spre sară. Și ce să ședem noi acolo în răsărită, cînd casele noastre și-au scos ochii tot cătînd în lungul drumului, pentru că și de gătit avem ce găti, și de spălat avem ce spăla, și fetele iestea trebuie să mai șadă oleacă în

fața oglinzii, că, de, atîta or ține și ele minte că au fost tinere! Că vouă, iaca, vă place să găsiți sara la întoarcere și casa curată, și masa gata, și o cămeșă călcată să fie, da de unde s-or lua toate iestea, dacă noi om ședea ca proastele pe marginea drumului și om aștepta cînd a veni mașina colhozului după noi?!

— Ce nu v-ați dus pe jos?

Mătușa a rămas cu gura căscată la una ca asta.

— D-apoi nu-i de ajuns cît muncim noi pentru țara asta — să ne mai ducem și să venim pe jos de la locul muncii?!!

Era o chestie politică la mijloc. Șoferul era bătut pentru indiferență față de populația de bază și, enervat de o asemenea suspiciune, omul de la volan a deschis ușa autobuzului.

— Hai repejor să nu vă văd pe nici una în mașină...

Prășitoarele au amuțit cu ochii la basmaua roșie — era rîndul ei să dea replica. Mătușa își șterge îndelung cu colțul basmalei și obrajii, și ochii, și fruntea.

— Cum să nu, ne-am și repezit cu toate la ușă, că s-o ridicat nouri de colb în urma noastră...

— Auzi, mătușă?

— Aud.

— Nu e a colhozului, e a statului mașina. Eu în fiece zi trebuie să vărs la bancă banii pentru biletele vîndute, odată ce mașina e a statului...

— Da cum, adică noi nu sîntem statul? Și dacă sîntem noi statul, ce rost să aduni bani de la noi, că ei iară au să se întoarcă la stat, adică, iară or veni la noi — hai mai bine dă-i drumul nainte, că, iaca, și oamenii știa se tem să nu scape trenul...

Șoferul fierbea.

— Nu mă faceți să mă ridic și să arunc sapele și coșurile voastre în mijlocul drumului...

— Dacă tu nici măcar n-ai dreptul să pui mîna pe dînsele. Că, după lege, dacă nu-ți place ceva, du-te și caută un milițian, să vedem cine are și cine nu are dreptate, da să pui tu mîna pe lucrurile noastre și să ni le mai arunci în mijlocul drumului...

Soarele vine să apună, iar noi tot stăm în mijlocul drumului. Mîna dreaptă a cules dintr-un fund de buzunar două hîrtiuțe a cîte o rublă, dar nu știu ce mă fa-

ce să zăbovesc cu ele, pe semne, o vagă bănuială că aici nu e vorba numai de bani. Mecanicul însă se grăbea și, ca să nu scape trenul, a scos două ruble, le-a pus lîngă scaunul șoferului.

Acela, pedant din fire, mai întîi a numărat douăzeci de bilete, le-a pus sub scaun și iată-ne, în sfîrșit, la drum. Prin fereastra deschisă vine o boare de vînt proaspăt, mecanicul se înviorează și iar pornește romanța acelei căsuțe pline de nebunii.

Deodată haiduceasa, cum stătea în picioare și se legăna din mersul autobuzului, s-a răstit spre cîntăreț:

— Da ia să nu te mai aud cu porcăriile iestea...

La început mi s-a părut că e o confuzie la mijloc, că mătușa nu a înțeles al cui e cîntecul și ale cui au fost rublele. Dar nu, și mătușa, și celelalte femei se uită tot mai rău la bietul om și, în cele din urmă, mecanicul, uluit de această neagră ură a lor, s-a ridicat să le întrebe:

— Ce e, bre, ați căpiat?

— La noi în Arionești căpiază numa oile. Și tu, în loc să cînți scîrnăvii, mai bine te-ai chiorî să vezi că avem și cîteva fete cu noi și trebuie să-ți știi locul și măsura...

O vreme mergem tăcuți, dar mecanicul nu se poate împăca cu situația — cum, adică, lui, cetățean liber într-o țară liberă, să i se interzică să-și exprime emoțiile într-o formă corespunzătoare gustului și înclinațiilor sale? A început o altă melodie — nu chiar așa de deocheată, dar tot o romanță jucăușă.

Femeia uscățivă a dat o replică, celelalte au susținut-o și au pornit replicile droaie.

— Ia te uită cum l-o mai înflat cîntecele...

— Și tot de dragoste, de dragoste...

— Las' că o mai fost la noi anul trecut unul care tot cînta — și numa de dragoste, da cînd s-o dus, apu' spunea lumea că fura de coșea.

— Așa-i cînd omul are bani și nu știe pe ce să-i cheltuie.

— Da să-i fi cumpărat muierii o basma, o ciuculată măcar...

— Ce basma, cumătră, care ciocolată?! O cămașă să-și fi cumpărat, că nu vezi în ce îmblă! Nici să te uiți, nici să te lipești de om!

În sfîrșit, de după deal s-a arătat marginea Arioneștilor. Șoferul oprește, deschide ușa, iar femeile coboară încet, pentru că sînt multe, au sape, au coșuri, și apoi nu fiecare a spus încă ceea ce crede despre acel mecanic și despre cîntările lui. Cînd, în cele din urmă, au coborît și autobuzul a pornit mai departe cu cei trei pasageri pe care i-a luat din Horodiște, bietul mecanic, după o lungă cugetare, și-a tras două palme peste genunchi și a rostit plin de ciudă și uimire:

— Fe-no-me-nal!!!

Tot drumul, pînă la Dondușeni, nu a mai scos nici o vorbă, iar cum autobuzul s-a oprit lîngă gară, șoferul, înainte de-a fi deschis ușa, a aruncat în urmă:

— Mai încă douăzeci de capici...

— Care...

— Au fost douăzeci și două de femei...

Mecanicul a mai scotocit prin buzunare o monedă — și nu atît i-a dat-o, cît o aruncat cu dînsa în șofer, și fuga toți trei spre peronul gării, căci, uite, un tren stă în gară...

Era altceva, un mărfar stătea în gară, iar trenul spre care ne tot grăbeam atîta întîrzia cu o oră și ceva, așa că mai aveam vreme destulă. Mecanicul a intrat direct în bufet, a luat o halbă de bere. O bea încet, îndelung, și în vreme ce o tot bea, șiroaie de sudoare i se prelingeau pe tîmple, iar pentru că avuse vișine în șapcă, sudoarea venea la vale oarecum sîngerînd, și ți se făcea milă de el.

Consăteanca s-a uitat la dînsul și mi-a șoptit cam întristată:

— Degeaba s-o băgat el în toată daravera ceea a lor...

— ??

— Dacă ei îs cu toții de acolo din Arionești — și șoferul, și femeile celea. Le duce el cu autobuzul mai în fiece sară și nu le mai cere nici un ban, numa cînd se întîmplă și cîte un străin printre dînșii, ei, pentru a-i astupa ochii, încep, chipurile, a se ciorovăi ei înde ei... Că aiștia din Arionești îs al naibii, și satul cela al lor îi teatru dintr-un capăt în altul...

1970

Cine poate ști de cîte ori a tot încărcat Ilenuța căldarea din vraful cu grîu și a turnat-o în coșul vînturătorii... Poate de sute, poate de mii, poate de mii și mii de ori, dar ori de cîte ori ar ridica ea sus căldarea plină, aruncă o privire — măcar pentru o clipă săgetează zarea, căutînd o căruță cu doi cai roibi. Căruțele însă izvorăsc de după deal încet, una cîte una.

„Îi el!" — își zice Ilenuța cum pe creasta dealului mai răsare o căruță. Pentru ca să-i treacă timpul mai repede, își pune în gînd să verse o sută de căldări fără a mai privi în zare. Vine cu căldarea plină, se căznește să-și stăpînească privirea, își mușcă buzele de încordare, dar îndată ce ajunge la vînturătoare, în vreme ce chitește cum ar prinde căldarea mai bine, înțepenește moartă asupra coșului — nu-i el, un cal îi sur... Dar stai că în zare mai apare o căruță și — cine știe? — poate, apropiindu-se, caii vor fi roibi. De ce credeți că nu? Pot fi.

Cu căruța cu doi cai roibi cară grîu Profir, un băietan uscățiv, mozolit, de parcă ar fi mîncat harbuji fără cuțit și care veșnic arată tuturora că-i lipsesc doi dinți. Profir n-are nici o trecere la fete, nu i-a dus nici Ilenuța dorul pînă acum, dar azi a prins-o hoțul și a strîns-o, că nu mai poate sufla. Vorba e că azi Profir cară grîu de la combina lui Sidor.

Cam fudul flăcău îi Sidor acela și încrezut, grozav încrezut! Cum de nu și-a dat ea sama pînă acuma? Mai alaltăieri a trecut pe lîngă fîntînă tocmai cînd ea scotea apă și abia ce i-a dat bună sara. Nu-i vorbă, părea că se grăbește, dar, oricît de grăbit ai fi, se poate să treci pe lîngă fată și să nu stai măcar un pic de vorbă cu dînsa? Văzîndu-l cum se depărtează, Ilenuța bănuia că tot atît de repejor s-a și întoarce. După ce a dus acasă căldarea plină, s-a întors la fîntînă, vreo jumătate de ceas s-a tot necăjit, căci nu vroia să se umple căldarea, dar cînd a prins a se stinge amurgul, iar Sidor nu mai apărea, căldarea s-a lăsat la fund.

Apoi asară ce a mai fost! S-a întors sărmana trudită, că o durea fiecare osișor. Totuși s-a gîndit că se poate întîmpla să vină. Nu s-a culcat. A găsit o carte groasă — „Dezvoltarea vităritului" — a pus-o pe genunchi, spunînd bunicii că li s-a dat de la club să citească această carte.

Pînă la miezul nopții a tot frunzărit cartea pe genunchi, ținînd lumina aprinsă, și Sidor n-a venit. E grozav de încrezut!

Or, dacă le luăm pe rînd, să vedem ce face el azi! Știa prea bine că ea, Ilenuța, îi aici la fățare. Mare lucru să-i trimită o vorbă bună prin căruțaș, că Profir, oricît ar fi el de prostănac, o să ducă el vorba ceea două verste cu căruța. Dar poate că e supărat pe dînsa? Sau poate prostul cela de Profir dinadins nu-i transmite vorbele lui Sidor, ca s-o necăjească? Ori, te pomenești, Sidor nici nu știe că ea îi aici?

Las' că știe el. Și nici nu-i atît de încrezut. De unde a mai scos-o ea și pe asta?! Că doar toată iarna, cît a învățat la școala de combineri, îi trimitea scrisori cu hulubași atît de frumușei, desenați cioc la cioc, că-ți rîdea inima cînd te uitai la dînșii. Apoi la club întotdeauna începe jocul cu dînsa, iar mai dăunăzi s-a făcut că vrea să-i fure batistuța din mînecă — șmecher! Las', nu mai este încrezut. Ea cam obișnuiește să se lege degeaba de capul omului. Încă astă-primăvară, la semănat, tractoristul Mitruță i-a spus că haram va fi de băiatul ce-și va lega capul cu dînsa, iar bunica totdeauna îi spune că numai lemne îi bine să tai avînd un caracter ca al ei.

...Ca să vezi, și acesta-i cu cai suri! Oare de unde atîția cai suri s-au adunat la ei în colhoz? Și-s înceți, și-s atît de leneși, că te miri cum de nu cad sub roți. Uite, ea varsă zece căldări pînă ce căruța din frunte va cîrni-o spre pod. Ba stai că pe creastă mai răsare una. Ptiu, i-a ieșit înainte o mașină și a ridicat un colb, că nu vezi lumea. Ce mai șoferi țicniți, să te ferească Dumnezeu!

„Îi el!"

Oare ce-ar fi să vie și Sidor împreună cu Profir? Ce-ar fi... S-ar așeza aici alături. Nu pe mult, pe-o clipă. Sidor, se prea poate, ar umplea o căldare, ar ridica-o cu mîna stîngă cum ridici o pană. Ei totuși i-ar spune:

— Vezi să nu le încarci cu vîrf.'

Ar spune, de bună samă, ar spune că e băiat deștept și cuminte.

Acum se vede bine perechea de cai roibi. Ilenuța numără fiece clipă. Încă zece căldări și vine. Numără zece căldări, iar căruța abia e în vale. Nici la podeț n-a ajuns. Încă zece și vine neapărat. Nu vine. N-are un Doamne-ajută.

În sfîrșit, vine. A prins-o lîngă vînturătoare cu o căldare plină — vrea s-o verse, biata copilă, dar îi tremură mînile, n-o mai poate ridica.

„Doamne sfinte."

Profir descarcă grîul cu lopata.

„Și ce tace el? se miră Ilenuța după ce varsă căldarea. Parcă ar fi crescut în pădure, zău așa!"

Băiatul a descărcat și... Dezleagă hățurile de la leucă. Vrea să întoarcă trăsura și să plece.

„Nu-mi spune nimic..."

Copilei îi fuge pămîntul de sub picioare, iar vînturătoarea, ce huruie la cîțiva pași, s-a depărtat, a ajuns tocmai pe vîrful dealului și pare micuță cît un toc de chibrituri. Ilenuța se pleacă necăjită, pornește a-și cerceta căldarea, așteptînd să plece odată păgînul cela, să n-o chinuie atîta.

— Tu ce-mi mai faci, Ilenuță?

Fetița roșește ca macul. Îi saltă inima din loc.

— Nu vezi? răspunde ea scurt, rugîndu-l cu privirea și cu toată făptura să mai spună ceva... Măcar un cuvînt să mai spună. Profir însă, hoț de drumul mare, sare în trăsură, prinde nepăsător, cu o mînă, hățurile:

— Noo, roaibo-o!!!

„Uuuu, idolul!!!"

Profir ia biciul. Un cal stă pe loc, celălalt întinde postoroncile. Văzînd cum încep a se mișca spițele roții, cernînd lumina unei zări fierbinți de vară, Ilenuța își ia inima în dinți:

— Da pentru ce mai întrebat ce mai fac, Profire?

— ...ori nu se poate? bombănește acela, arătînd că n-are doi dinți.

Ilenuța vrea să-i spună: de ce nu, se poate, dar i se usucă în gură, i se oprește un nod în gît, și ea, clipind des cu pleoapele-i colbăite, abia izbutește să spuie:

— De ce...

Căruța pleacă. Ilenuța se așază jos la poala vrafului de grîu, se așază încet, ca un om pierdut. Vîntură printre degete grîu proaspăt, grîu curat, grîu mirosind o viață lungă, și se lasă furată de vise. Sute de mii de boabe se strecoară printre degetele ei bătătorite. Apoi se nimerește printre boabe unul năstrușnic. Un zîmbet mîngîie fruntea copilei. Ilenuța se ridică, oftează în semn de împăcare, pornește cu căldarea plină spre coș și iar caută în zare o căruță cu doi cai roibi.

1953

La urma urmei, ce înseamnă un sat mare? Opt sute de case — merge? Merge. Apoi, dacă opt sute de case pot fi luate drept un sat mare, atunci Cumpăna Veche îi sat mare de tot, fiindcă numără peste o mie de gospodării. Cît anume are ea peste o mie e o problemă ce a făcut pînă acuma să încărunțească patru secretari în sovietul sătesc. Cumpănenii sînt oameni prea energici din punctul de vedere al statisticii — aproape zilnic e petrecut cineva din sat, se întoarce cineva acasă, aproape zilnic se dărîmă o cocioabă vece și prinde a se înfiripa o casă nouă.

Unde mai pui că înșiși cumpănenii au prea mult umor cînd e vorba de recensămînt, unii n-au de lucru și se înscriu de două-trei ori, alții fac pe nebunii și nu se înscriu niciodată. Apoi e foarte ușor să înmulțești încurcăturile iestea, căci, oricît ar fi satul de mare, o bună jumătate poartă numele de familie Păduraru. În sat sînt vreo șapte de Nicolae a lui Costache a lui Petrea, apoi sînt patru de Păduraru Nicolae Ion. În cele două școli din sat o treime din învățători și mai bine de jumătate de școlari sînt Păduraru — catalogul fiecărei clase se completează aproape în întregime numai la litera „P".

Se zice că acum vreo două-trei sute de ani în Cumpăna a venit un singur Păduraru — toți cei de azi sînt urmașii lui. E o poveste cam de necrezut, căci printre Pădurarii de azi întîlnești o sumedenie de rude, dar sînt și de aceia care nici măcar cumătri nu-s. Sînt Pădurari harnici, dar sînt și de acei cărora le place munca și nu prea. Sînt Pădurari foarte dezghețați la minte, dar sînt Pădurari — deștepți și ei, dar ceva mai puțin. Sînt Pădurari nalți și voinici, că-ți urnesc cu o singură mînă camionul din loc, dar se întîmplă și puțini la trup, ce urcă cu greu singuri în mașină; sînt mulți sfătoși, dar sînt și zgîrciți la vorbă.

Se poate întîmpla totuși să se tragă dintr-o singură viță, căci au ceva comun între ei. Toți Pădurarii sînt cîntăreți din născare — au niște voci atît de sonore și melodioase, că, dacă îi vezi pe cîțiva adunați la o petrecere, ai să stai numaidecît să aștepți pînă or începe a cînta. Și atunci, poate pentru prima oară, o să-ți pară rău de numele de familie pe care îl porți și ai să te gîndești că, adică, de ce n-ai avut și dumneata norocul să fii un Păduraru?

În corul din Cumpăna Veche cîntă Pădurari — de altfel, gurile rele spun că e un lucru de la sine înțeles, deoarece și corul e condus de unul Păduraru.

Au adus multă slavă satului vocile sonore ale Pădurarilor, dar, ce-i drept, au făcut și mult bucluc. Cînd un Păduraru ia cuvîntul la o adunare, o să vorbească atîta cît o să-i placă, pentru că n-o să-l poată întrerupe nimeni. Ar putea să-l întrerupă numai un alt Păduraru, dar în privința asta Pădurarii sînt foarte bine crescuți și nu le place să-și puie piedică unul altuia. În schimb, cînd se aprind două Pădurence la sfadă, cumătrele nu mai au ce răspîndi prin sat, că și fără ele știe toată Cumpăna pentru ce anume s-au sfădit și cu ce s-a sfîrșit sfada lor.

Toate acestea ar fi cum ar fi, dar, cum s-a mai spus, satul îi mare de tot și o bună jumătate îs Pădurari. Aproape zilnic neamul Pădurarilor crește, alții, mai bătrîni, se întîmplă să moară — ehei, și apoi să vezi cum bocesc Pădurencele! Ți se încrețește sufletul și, cu toate că habar n-ai pe cine îl îngroapă, o să-ți pară rău o săptămînă, de parcă l-ai fi pierdut pe cel mai bun prieten.

Apoi de-ar boci Pădurencele numai la înmormîntări, dar pe semne că bocitul e o patimă veche a lor. Te miri de unde se găsesc atîtea prilejuri pentru bocete! Petrece una un nepot la armată — și bocește. A pierdut o vacă vițelul în pădure — bocește alta. S-a sfădit vreuna cu bărbatul din pricina soacrei ori cu soacra din pricina bărbatului — iar prinde a boci și, dacă ții sama că satul îi mare și o bună jumătate îs Păduraru, apoi dacă mai ții sama de vocile lor sonore!...

Nu-i vorbă, femeilor din sat le plac bocetele. Stau și le ascultă, de la început pînă la sfîrșit, apoi stau de le analizează din punct de vedere literar, muzical și interpretativ ca atare. Cît despre bărbați, apoi e jale de ei, sărmanii. Bărbații în genere suportă greu lacrimile, iar un bocet de Pădureancă te scoate din țițîni pe cel puțin o săptămînă. Chiar și Pădurarii care — de bine, de rău — ar trebui să fie mai tari din fire, să-și asculte bocetul nevestelor — chiar și ei, cînd se întîmplă vreo neplăcere și poate fi rost de bocet, caută să fie cît mai departe de sat în ziua ceea.

Mai ales suferă intelectualii satului — ce-i drept, fiecare suferă în felul lui. Directorul școlii medii, istoric de specialitate, privește bocetul în evoluția lui istorică și

pare că frămîntările astea științifice îl apără întrucîtva de jalea lor naturală. Doctorul din sat culege folclor și fiecare bocet e o surpriză plăcută pentru el — o surpriză plăcută și o pagină nouă în voluminoasa lui condică de lacrimi populare. Cît despre președintele colhozului, Scripcaru, un agronom tinerel, apoi el încă nu și-a putut forma o atitudine definitivă în privința bocetului Pădurencelor. Nu și-a putut-o forma fiindcă, auzind chiar de departe o Pădureancă bocind, îi taie suflarea niște spasme nervoase, de care scapă foarte greu. Totuși, deși încă tînăr, și-a dat sama că viața rămîne viață, omul rămîne om și, dacă i se întîmplă ceva, n-ai să-l poți opri să-și verse jalea așa cum îi vine lui la îndemînă.

Nu-i vorbă, printre Pădurence sînt felurite bocitoare. Marii cunoscători de bocete din partea locului au multă bătaie de cap tot stabilind întruna întîietatea Pădurencelor — însă numai de la locul doi în jos. Titlul de primă bocitoare îl deține de vreo zece ani Ileana lui Sănduță, o vădană puțină la trup, cu doi ochi mari și negri, foarte frumoși. Și-i lucru ciudat, căci Ileana ceea n-a bocit mai mult de două-trei ori în viața ei. Ultima dată a bocit cu vreo trei ani în urmă, cînd i-a murit bărbatul după o operație grea. Zilele cînd a fost înmormîntat bărbatul Ilenei au rămas în istoria satului ca cele mai triste de la invaziile hunilor încoace. Și n-a bocit mult femeia — a bocit cît a ținut drumul de acasă la țintirim, dar două zile încheiate n-a mai lucrat nimeni în toată Cumpăna. A avut noroc Scripcaru, căci era pe atunci student și n-a auzit renumitul bocet. Totuși, chiar și din frînturile care i s-au povestit a căpătat o frică grozavă de văduvioara ceea.

De altminteri, Ileana era femeie tăcută și harnică, încît aduna în fiecare toamnă trudozile în rînd cu brigadierii. Cei trei copii rămași de la bărbatu-său umblau frumoși și curăței, iar cel mai mare, școlar în clasa a doua, a avut pretenția să fie fruntaș, lucru pentru care s-au cam supărat ceilalți mici Pădurari, căci și fără el era mult prea mare lista celor mai buni școlari.

Căsuța Ilenei îi așezată la o margine de sat — o căsuță curățică, acoperită cu stolohani. Atîta doar că stătea veșnic prăjindu-și lăcata la soare. Ileana muncea din noapte în noapte, copiii îi erau la grădiniță — ori că nu avea rude, ori că nu vroia să le supere. Abia pe la

chindii i se întorceau copiii de la grădiniță — veneau toți trei, ținîndu-se strîns mînă de mînă. Ceva mai tîrziu se întorcea și Ileana — o clipă fumega hogeagul casei, o clipă luminau ferestrele pînă se așezau la culcare, iar a doua zi pe la zori soarele iar găsea lăcata spînzurată la ușă.

Într-o zi caldă de vară, pe la amiază, nici nu se știe cum și de unde, s-a aprins căsuța Ilenei. Firește, nu era nimeni acasă. A ars căsuța dintr-o singură suflare — cînd s-au adunat oamenii, nici măcar nu fumegau ruinele. Pereți goi, cenușă caldă în jur. Moș Nichita, cel mai bătrîn dintre Pădurari, a cules de prin cenușă lăcata fierbinte, a îngropat-o cu piciorul în pămînt să se răcorească puțin și a oftat:

— Amu ce jale o să mai fie, mama mea...

Nu se știe cum o fi aflat tînărul președinte de cele întîmplate, dar a venit îndată la fața locului. Ce-i drept, cîrnind în ulicioară, mașina lui mergea încet de tot, parcă gata s-o ia înapoi, în caz de nevoie. Ileana nu venise încă de la muncă, dar căsuța era atît de tristă în goliciunea ei, că bietului Scripcaru a început să i se taie suflarea. A fumat nervos o țigară fum după fum, a băut un pahar de apă adus de vecini și iar a mai aprins o țigară. A întrebat unde lucrează Ileana — i s-a spus că-i în colhozul vecin. Aveau de curățit niște grîu. Scripcaru l-a luat pe moș Nichita în mașină și au pornit spre colhozul vecin. Ce o fi vorbit președintele pe drum cu cel mai bătrîn Pădurar, nu se știe. Pe semne, nici n-au prea vorbit cine știe ce, căci drumul era scurt, mașina a mers repede. Totuși, cînd au ajuns la hambarele colhozului vecin, moș Nichita a ieșit din mașină foarte îmbujorat la față. Scripcaru s-a apropiat tăcut de vraful de grîu, s-a aplecat asupra lui și a prins a cerne semințe printre degete, de parcă le număra. Ileana tocmai așternuse basmaua în umbra hambarului, a așezat pe dînsa merindele luate de acasă. Zărindu-i pe cei veniți, a rămas în genunchi lîngă merinde, oarecum îngrijorată. Moș Nichita a pornit bărbătește spre dînsa:

— Fa Ileană...

Sărmana Ileană! Au împietrit cei doi ochi negri, gata să primească orice jale. Abia șopti:

— Moș Nichita...

Dar moș Nichita — păi, nu în zadar a fost el adus cu

mașina președintelui încoace! S-a răstit, de parcă Ileana i-ar fi fost fiică:

— Să nu fii nebună, fa! Cu mine nu te joci!

Ochii negri au prins a se zimțui în lacrimi:

— Moș Nichi...

— Ascultă ce-am să-ți spun, muiere proastă. Ți-a ars casa. Acuma ia...

Aici moș Nichita, cel mai bătrîn Pădurar, a trebuit să facă o întrerupere, căci Ileana a căzut frîntă peste băsmăluța cu merinde, apoi s-a ridicat iară, repezind mînile spre cer.

— Taci, nebuno! O zis tovarășu Scripcaru că mîne, cînd te întorci, găsești o casă nouă cum n-a văzut nici tatăl, nici bunelul tău... O să rămîneți aici peste noapte, că mai aveți de lucru, iar copiii — la grădiniță. Dar numai să nu bocești!...

Scripcaru a ridicat o privire mută spre vădană, de parcă ar fi rugat-o întruna:

„Dacă se poate, dacă poți să nu bocești, te rog. Ai cuvîntul meu...".

Biata Ileana! A încleștat dinții, a adunat din mînile sale trudite doi pumni de piatră, a pornit cu ei a sfredeli pieptul, iar pe fața-i smolită veneau două șiroaie de lacrimi, se scurgeau pe genunchi, cădeau picăturile una peste alta, risipindu-se în două pete umede pe fusta ei de cit...

Moș Nichita și-a scos pălăria, ștergîndu-și fruntea, a oftat din adîncul plămînilor:

Gata, tovarășe președinte. De amu, dacă a prins a plînge, apoi n-o să bocească. Amu hai să-i facem casă.

Și făcută a fost casa Ilenei. S-au adunat toți Pădurarii, au venit și cei ce nu erau Pădurari, dar trăiau în același sat cu dînșii. Au lucrat toată ziua pînă noaptea, apoi toată noaptea au lucrat. Au dărîmat tot ce a rămas din casa cea veche și au cărat la rîpă. Au ridicat o căsuță nouă în fundul livezii, sub un nucar bătrîn. Au acoperit-o cu oale, să nu se mai teamă de foc. I-au podit cu scînduri cele trei odăi și bucătăria, i-au pus uși și ferestre. Ba chiar le-au și vopsit într-o culoare mură, cum erau ușile casei ce a ars.

A doua zi spre sară în ogradă rămăsese numai cel mai bătrîn Pădurar — punea o broască în ușă, că se săturaseră cu toții de lăcata ceea. Se adunaseră alături în

drum femei, bărbați, copii. Vorbeau încet, tot cătînd în lungul drumului. Ceva mai la o parte stătea întristat doctorul din sat — pe semne, îi părea rău că a pierdut poate cea mai puternică pagină din condica lui de bocete.

Apoi, deodată, gloata a amuțit — în fundul drumului a apărut o femeie uscățivă, josută, cu trei copilași ce se țineau strîns mînuță de mînuță. Veneau încet de tot, veneau la fuga și iar veneau încet, abia mutîndu-și picioarele. La poartă s-au oprit toți patru. Mînile bietei văduane iar s-au ridicat spre cer, apoi au căzut, secerate deasupra copiilor — îi curgeau lacrimi, îi tremurau buzele, dar cel mai bătrîn Pădurar a strigat din fundul ogrăzii, de parcă ar fi strigat la fiica lui:

— Ileană, să nu te împingă păcatu' — cu mine nu te joci! Vină mai bine și-ți ia casa — a rămas numai s-o ungi...

Îi ușor a zice — vino. Dar cum să vii, cînd n-ai picioare. O Pădureancă bătrînă s-a apropiat, a prins-o de brat:

— Ilenuță, ia chiar hai să întrăm...

În urma lor, tăcută, a pornit toată gloata. Casa a plăcut mai întîi Pădurencei bătrîne. Apoi a plăcut și copiilor. Cel mai mare a găsit de cuviință să cresteze cu un capăt de creion pe vopseaua proaspătă a ușii „Păduraru P." — lucru pentru care a fost dojenit de Pădureanca cea bătrînă. Cel mai mic, poate de emoție ori fiindcă au uitat cu toții de dînsul, și-a făcut pantalonașii să picure pe podelele noi — lucru pentru care a fost lăudat de aceeași Pădureancă.

Au găsit în bucătărie saci cu făină, au găsit paturi noi, tacîmuri -- pînă și o sfîntă pîne îi aștepta în capul mesei. Pe la amurg, mulțumiți cu toții, oamenii s-au împrăștiat pe la case. S-a mai aprins o lumină sub acoperiș, luminînd ferestrele noi. Ileana și-a așezat copiii la culcare, dar lumina a ars pînă-n ziua albă. Pădurencele rele de gură ziceau că degeaba — totuna o să bocească Ileana. Două zile i-au fost copilașii fără casă — numai două zile, dar orfani și fără casă totuși, și nu poate să nu-și descarce ea sufletul. Se culca Cumpăna încet de tot, parcă nu prea vrînd, tot ciulind urechea spre casa cea nouă, dar Ileana n-a bocit. N-a bocit nici a doua noapte, nici a treia. Avea însă un umblet greu, chinuit, era veșnic tăcută și-i scăpa din mînă orice început de lucru.

A patra zi era duminică. Ileana a chemat o mătușă de-a ei, a lăsat-o să stea cu copiii, apoi, luîndu-și un coșuleț, s-a pornit în pădure după ciuperci. Trecuse tocmai o bură de ploaie în noaptea ceea și cineva spunea că o fi răsărit o groază de ciuperci. Cîteva vecine se apucaseră să-i facă tovărășie, dar Ileana n-a avut vreme să le aștepte. S-a dus singurică.

Cu toate că ploaia trecută a fost puțină și călduță, ciupercile n-au prea răsărit, căci s-a întors Ileana tîrziu, pe la amurg, și de abia ducea cîteva în coș. De altfel, gurile rele spuneau că ciupercile ca ciupercile, dar așa cam pe la amiază răzbătea de undeva din fundul pădurii o mamă de bocet cum nu se mai află. Spuneau minciuni, căci Ileana s-a întors veselă, cu ochii zîmbitori, de parcă nici nu i s-ar fi întîmplat nimic săptămîna trecută.

Totuși, un singur lucru lăsa ceva de bănuit — din duminica ceea Ileana îl cam ocolea pe Scripcaru. Dacă nu era chip să-l ocolească, trecea pe lîngă dînsul repede, cu capul plecat. Odată, văzînd-o cum trece repejor, Scripcaru a oprit-o:

Ileană, ce ești așa tristă?

Ileana a ridicat capul, ochii negri l-au privit o vreme, apoi s-au luminat.

— De ce să fiu tristă?

— Zicea cineva mai dăunăzi că ce-o fi fiind oare la mijloc de îmblă tristă Ileana?!...

— Ei, dacă e să stai să le asculți pe toate cîte spune satul...

I-a mai zîmbit o dată și și-a văzut de drum. Acum venea ușor, cu capul sus, și numai umbra salcîmilor de pe marginea drumului flutura ușor în ochii ei negri.

1959

ZECE ANI PISTRUIAȚI

A venit secerișul și urît li s-a mai făcut copiilor lăsați acasă pentru a păzi gîștele și livada. Drumurile satului sînt pustii și colbul e fierbinte. Soarele și-a ales un locușor ca să te ajungă tocmai bine la ceafă și nu se mișcă — nu se mișcă nici înainte, nici înapoi. Rar cînd se abate, pe la amiază, mecanicul cu motocicleta. O lasă în drum, în dreptul

garajului, deschide o ușă mare cît o poartă. Băieții pornesc într-o goană nebună, dar nu izbutesc să facă nici o jumătate de cale, că mecanicul s-a și dus — abia o coamă lungă de colb se cerne, răsfirîndu-se deasupra drumului și făgăduind copiilor că, se prea poate, mecanicul n-a luat șurubașul care-i trebuia ș-o să se mai întoarcă o dată.

Se adună cu toții lîngă garaj și stau la pîndă cu ochii țintiți în lungul drumului, dar nu mai vine — dintr-atîta lume multă nici nu se arată măcar pe-o clipă ca să-i întrebe:

— Ce faceți voi aici, măi dracilor?

Dar, firește, toate au un sfîrșit. În felul ista nu mai putea merge și într-o bună sară zece ani pistruiați au răsărit la o margine de sat. Au apărut în mijlocul drumului cu mînuțele aruncate în părți, ca să nu poată trece nici un suflet. Au tot stat așa pînă și-au adunat în jur o lume ostenită, colbăită și îngrijorată, pentru ca să-i spuie:

— Stați odată, bădișori și lelițe! Stați, nu vă mai fîțîiți atîta... Ei, ce-o mai rămas acolo pe deal de făcut?... Hai să facem socoteală...

Să întrebi un colhoznic pe vremea strînsului ce i-a mai rămas de făcut — la așa ceva trebuie să te ajungă capul. Pe semne însă că celei lumi colbăite și ostenite i s-a făcut dor de acești zece ani pistruiați, căci, după o închipuire de zîmbet, au pornit a face socoteala împreună:

— O mai rămas mult, măi copile... Iată, au prins a se plînge viile celea din vale că ar mai trebui o dată prășite...

— Apoi hai că mă duc eu mîne dimineață și le prășesc.

A mai zîmbit o dată lumea adunată — a zîmbit ostenită și îngrijorată cum era:

— Hai. Da ai să poți să te scoli des-de-dimineață?

— Doamne-Dumnezeule, d-apoi cine stă la portiță și vă dă binețe în fiecare dimineață?

A doua zi pe la zori, ascunși într-un cîrd de femei, cei zece ani pistruiați veneau să vadă ce se tot plîng viile din vale. Veneau sub povara unui vis nedepănat și păreau gata să se culce, uite, aici, pe marginea drumului, ca să vadă „ce-o fost mai departe". Veneau amărîți

că au fost atît de proști și lăudăroși sara trecută, veneau împiedicîndu-se de toți bulgării și pierzînd întruna aceeași băsmăluță, iar dacă totuși veneau, era datorită cîrdului celuia de femei ce lăudau cum nu se mai poate hărnicia, frumusețea și viitorul celor zece ani pistruiați.

— Da amu ce ne-am oprit?

— Am ajuns.

— Asta-i via?

Era ea, via cu bucluc, din pricina căreia oamenii se întorceau sara îngrijorați.

— Și amu ce să-i facem noi?

Acum rămînea să-și ia fiecare cîte două rînduri. Cei zece ani pistruiați au fost lăsați să-și aleagă rînduri după placul lor. Și-au ales rîndurile, au zărit alături o tufă de mohor și au prins-o iute de gîțe — apoi, stai, că dacă-i așa vorba...

Soarele a răsărit de undeva din partea gării și s-au mirat mult cei zece ani pistruiați — ca să vezi! Marea de tufe de vie, legănîndu-se cînd pe-o coastă, cînd pe cealaltă, se duce și se varsă într-o matcă aruncată hăt departe în fundul văii. Sus, deasupra mătcii, dăinuie o pieliță străvezie de fum. Un vîntișor aduce din fundul văii cînd răcoare, cînd căldură, prinde picături mari de rouă și le dă jos din palma frunzelor de vie — și-au găsit cînd să se dea în scrînciob!

— Bădiță și leliță! Eu am să vă cînt un cîntec, și dacă o să vă placă, apoi să-mi spuneți.

— Să te-auzim...

Au urmat vreo cinci cîntece prinse unul de altul și cei zece ani pistruiați le-au făcut să se împrumute ele înde ele cu melodii, cu strofe.

— A fost frumos?

Apoi, firește, a fost foarte frumos. Ehei, că mai aproape de amiază s-au trezit de-a binelea cei zece ani pistruiați și a fost mare veselie la viile din vale. Pentru prima oară au aflat lelițele cu ce se joacă copiii lor în vara ceea, cine cu cine s-a sfădit, cînd și cum a avut loc împăcarea. După care cei zece ani pistruiați au arătat în chipuri felul de-a fi al tuturor gospodinelor din mahala. Apoi, ca să nu fie supărare, s-au arătat a fi gata să joace o comedie din viața familiei lor, dar maica prăpădului de pistrui a oprit-o, zicînd că-i vremea prînzului.

Încolo, mai spre chindii, pistruii s-au prefăcut o vreme

tăcuți, pînă au izbutit să fure de la leliță o glumă ce nu prea era a lor. Gluma însă era bună și au rîs pistruii — un strugur de clopoței le-a răspuns de undeva din fundul văii. O clipă au fost pistruii mirați — hei, că atîta i-a trebuit văii! Nu dovedea să întoarcă veselia copilului — datoriile erau tot mai mari, tot mai grele, și cine știe ce s-ar fi ales pînă la urmă, dacă cei zece ani pistruiați, oprindu-se pe-o clipă să răsufle, n-ar fi tras cu coada ochiului în urmă. Bădișorii și lelițele munceau de zor la cele două rînduri pe care nu le-au prășit ca lumea pistruii. Buzișoara dedesubt a prins a veni, obidită, înainte, pistruii de pe aripile nasului au început a bate în alb și o lume de durere a întrebat cu glas de copil:

— Parcă eu nu știu a prăși?

— Ei, nu știi! Numai că buruiana asta nici nu prinzi de veste cînd se scoală iar în picioare!

* * *

...Amurgul a găsit cei zece ani pistruiați la aceeași margine de sat, stînd în mijlocul drumului cu mînuțele aruncate în părți, ca să nu treacă nici un suflet. Secerișul era pe sfîrșite, dar după seceriș mai venea multă muncă și oamenii se întorceau tot atît de colbăiți, osteniți și îngrijorați. Acum însă cei zece ani pistruiați nu le-au putut ierta nici osteneala, nici îngrijorarea:

— Dar stați odată și nu vă mai uscați capul atîta... Că, uite, parcă n-am muncit eu azi toată ziulica?

— Nu mai spune!

Două pălmuțe cu cîteva bătături au demonstrat în chipul cel mai convingător dreptatea pistruilor.

— Și mîne te duci?

— Mîne?! Cînd vă treziți 'neavoastră mîne dimineață, noi o să fim tocmai cine știe unde...

— Ei, deie-vă dar Domnul noroc...

S-a descrețit puțin fruntea ostenită a satului, iar zece ani pistruiați mai zăbovesc în mijlocul drumului, fericiți că, în sfîrșit, s-au înfruptat din grijile și bucuriile celor mari. Iar oamenii, înseninați, merg înainte și oftează pe furiș, căci, uite, pe undeva pe aici sfîrșește copilăria și începe o cu totul altă lume, o cu totul altă viață...

1959

S-a întors noaptea, pe la trei. A încercat uşurel să deschidă uşa, dar era încuiată. A venit la fereastră, a bătut de cîteva ori, dar nu i s-a răspuns. A mai aşteptat o vreme, după care a rostit cu glas de copil obijduit:

— Tată!

Era ceva straniu... De patru ani de cînd a început a veni în ospeţie la părinţi, niciodată n-a bătut să i se deschidă. Ichim o aştepta totdeauna. Ichim avea un somn fugar, iepuresc. Ichim o cunoştea după felul cum deschide portiţa, îi simţea umbletul ostenit şi, oricînd ar fi venit, găsea uşa deschisă, iar în prag stătea tatăl ei, zîmbind prin întuneric, împreună cu vechea şi senina lui glumă:

— Ai găsit singură casa ori te-a îndrumat cineva?

Copila a mai bătut o dată, l-a mai chemat pe tatăl său, dar Ichim părea că nu se mai trezeşte. Nevastă-sa Anica l a strigat prin întuneric:

Ichim! Măi Ichim!

Întuneric şi linişte în casă. Anica a sărit din pat, s-a apropiat de laicioara unde hodinea Ichim. L-a găsit cu faţa în sus, cu ochii deschişi. Rodea îngîndurat un fir de mohor cu care venise sara trecută de la pietrărie, cu care a stat la masă, cu care s-a şi culcat.

— Auzi tu, bre Ichime!

Firul de mohor se legăna încet. Ichim însă n-o auzea. Anica a oftat, a ieşit să deschidă. În urma ei a intrat suflare ostenită şi cunoscută în casa asta. Două geamantane ce plecaseră odată de acasă au pornit prin întuneric o sfadă cu masa, cu scaunele. Ichim a tuşit — şi după tusea lui iar s-a aşezat linişte. În două cuvinte copila şi-a descărcat toată bucuria, tot amarul, toată nadejdea sa:

— Bună sara.

I-a răspuns numai mamă-sa:

— Bună.

Tac o vreme amîndouă, cătînd spre laicioara din ungher, unde stă întins Ichim cu firul de mohor uitat în colţul buzelor. Pe urmă tac în trei — ele două, împreună cu firul de mohor. O tăcere grea, cum nu se mai află. Copila începe a-şi ciocăni geamantanele, pornind cu ele înapoi spre uşă, dar Anica o prinde prin întuneric, şopteşte blînd şi vinovat:

— Fugi în casa cea mare și te culcă... Pînă la ziuă mai este mult. Dă bagajul cela încoace...

A scîrțîit lăicioara, dar cele două femei au trecut vitejește pe lîngă dînsa, au dispărut în odaia de alături. De după ușa cu două ochiuri de sticlă se aud șoapte:

— N-o să-ți fie frig?

— Nu.

— Să mai pun o pernă?

— Pune.

Fiica s-a culcat. Pășind în vîrful degetelor, Anica s-a întors în odaie, a rămas în picioare lîngă pat. Peste un timp, cînd din odaia de alături a prins a răzbate suflarea fiicei furate de un somn greu, cu zbucium, Anica a mai făcut o încercare:

— Ichim!

A stat o vreme, așteptînd să i se răspundă, dar zadarnică i-a fost așteptarea. S-a culcat și ea. A rostit împăciuitor:

— S-or trece toate, Ichime...

Dar cu toată liniștea vorbelor sale, a rămas să stea și ea cu ochii deschiși pînă la ziuă. Asculta cum odihnește fiica în odaia de alături, asculta cum scîrțîie lăicioara în ungher și se ruga să vie cît mai repede ziua, căci ziua și gîndurile îs mai curate, și oamenii mai buni.

Pe la zori Ichim s-a sculat și a ieșit afară. A scuipat în prag firul de mohor. Era duminică și nu-l grăbea nici o nevoie, însă era deprins să iasă pe la zori afară. La vremea asta venea cîte-o năpastă de tuse pe capul lui și el o scotea în ogradă, să nu-i supere pe cei din casă.

S-a așezat pe un mal de piatră adus nu demult de la pietrărie și răsturnat sub prăsadul din fața casei. Și-a lăcrămat tusea grea și chinuitoare, tusea unui vechi fumător, după care, făcîndu-i în ciudă, a mai aprins o țigară. Era înalt și voinic, cu fruntea grea și colțuroasă, de parcă ar fi fost cioplită cu dalta. A fumat tăcut țigară după țigară, pînă a răsărit soarele. A însemnat locul unde a răsărit, a despicat cu privirea cerul în două, socotind în mintea lui drumul pe care urma să-l facă soarele în ziua ceea, și-a măsurat grijile pe care le avea cu calea asta lungă a soarelui, pe urmă, strivind cu călcîiul ultimul muc de țigară, și-a plecat fruntea și a rămas nemișcat.

Cu toate că fiică-sa venise pe la miezul nopții, satul

aflase și n-a dovedit să se treacă puțina rouă căzută în noaptea ceea, că portița lui Ichim a scîrțîit prelung și dulce. Un glas vesel de femeie, ce părea că aduce în casa asta un car de pace și voie bună, a strigat de la poartă:

— Ce mai faci, vere Ichime?

Grasă și voinică, cu obraji proaspeți și rumeni, Ioana venea voinicește spre dînsul, hotărîtă să capete cu orice preț răspuns la întrebarea ei veche și banală — ce face omul șezînd pe o piatră.

— Stau, nu vezi...

— Fă-mi o țîră de loc, să mă așez și eu.

Ichim i-a făcut loc, o bună jumătate din malul de piatră a dispărut sub fusta largă și înflorată. Ioana îi era vară, după cum era vară cu aproape tot satul. Veselă și zîmbăreață, ea ținea mult la neamurile sale, dar venea să le vadă abia atunci cînd se abătea vreo nenorocire pe capul lor. Ultima oară a fost la Ichim cu vreo zece-doisprezece ani în urmă, cînd îi murise vaca. De atunci n-a mai fost și se gîndea bietul Ichim — o să moară și n-o s-o mai vadă, dar uite că a venit.

A stat o vreme tăcută, cercetînd cu ochiul său harnic ograda, livada și toate cele din jur. Multe nu le-a înțeles, multe nu i-au plăcut, dar, orișicum, Ichim îi era văr, și Ioana a șoptit de parcă întreba un lucru pe care îl cunoșteau numai ei doi:

— Și zici că o lepădat învățătura dracul cela de fată?

Ichim era om răbdător. De zece ani de zile de cînd lucra la carieră, fărîmînd maluri și adunînd piatră pentru colhoz, răbdarea lui s-a făcut și mai statornică. Simpla meserie de pietrar l-a deprins a depăna o tăcere lungă și plină de miez, l-a obișnuit să le primească tăcut pe toate. Dar șoapta asta a Ioanei era prea din cale afară. Din cei patru copii ai săi Ioana nu l-a putut vîrî pe nici unul la învățătură. O frigea grozav la inimă că mezina lui Ichim învață. Acum nu-și putea stăpîni mulțumirea. Poate pentru asta fruntea grea și colțuroasă a lui Ichim a devenit vișinie. Omul a răspuns aspru, risipind toată căldura grijulie a verei sale:

— O fi lepădat...

Au tăcut o vreme, apoi Ioana s-a apucat să-și cîrpească prima prostie cu alta, ceva mai proaspătă:

— Ia te uită... Mai avea un an și ar fi ajuns doftor... Amu ce-ai să faci cu dînsa?

— Am să-i zic nevestei s-o hrănească — o fi venit flămîndă.

Ioana, ascunzîndu-și înțepătura, a zîmbit:

— Apoi numai că, s-o hrăniți mai întîi.

Purtată de grijile gospodăriei, Anica a prins cu urechea că lîngă malul cela de piatră este vorba de mîncare și s-a grăbit să scoată o farfurie cu plăcinte. Știa ea prea bine cînd are Ichim poftă de mîncare, cînd și pentru cîtă vreme și-o pierde. De data asta însă bărbatul îi era nemîncat de două zile. Anica a pus farfuria cu plăcinte pe iarbă, lîngă picioarele lui.

— Ai copt și pentru mine, cumnată Anică?

Ioana o ruga cu privirea ei vicleană să spună că a copt și pentru dînsa, dar biata Anica nu putea minți cînd avea vreo neplăcere în casă.

— Să zic că anume pentru mata le-am făcut — n-aș putea zice, dar dacă ți-i poftă și au să-ți placă...

— Chiar am să gust.

Ichim părea că nici n-a văzut plăcintele, nici nu auzea cum le laudă Ioana. Stătea cu fruntea plecată, trăgînd cu coada ochiului ba spre ușa casei, ba spre portiță. Îi era ciudă că fata nu se scoală. Era duminică, soarele se ridicase sus, și avea atîtea neamuri în sat, neamuri care ar fi vrut mult să vie, să caște gura cînd a sta el de vorbă cu fiica lui.

— Și așa-i, tată, carevasăzică...

Răzbătînd prin fundul grădinii și culegînd cu genunchii roua de pe tufe, venea feciorul lui Ichim, Mihuță. Venea iute, răspîndind în jur iz de sudoare de cal — era de vreo zece ani grăjdar în colhoz și n-avea nici o perspectivă să schimbe slujba pe alta mai bună. Ce-i drept, Mihuță nu se amăra. Avea o nevastă frumușică cu gropițe în obraji, o casă de copii și o groază de datorii prin sat. Cu fiece an i se înmulțeau odraslele, sporeau datoriile, iar Mihuță — habar de grijă. Umbla cu pieptul descheiat și cu fruntea veșnic senină — las' că toate sînt spre bine.

— Carevasăzică, ai mata musafiri, tată, și nici măcar să mă chemi la un pahar de vin!

S-a așezat alături pe iarbă, dîndu-i soarelui de grijă să-i usuce, pe cît s-a putea, pantalonii murați în rouă.

Ioana s-a uitat lung la Mihuță, mîngîindu-l cu privirea, de parcă nu-l văzuse de multă vreme și-i era amarnic dor de dînsul.

— Ce-ți mai fac copiii, Mihuță? Cîți ai?

— Ba că-s șapte, ba că-s opt. S-o întrebi pe nevastămea, că ea ține minte mai bine.

— Dar cu datoriile ce te faci?

— Atîta grijă! Primesc două premii în colhoz și-s gata descurcat. Numai de-ar da Domnul să le primesc pe amîndouă deodată. Asta-i.

Au mai pălăvrăgit o vreme, ba descurcînd, ba încurcînd viața și numai Ichim nu se amesteca în vorbă. Stătea tăcut, tot trăgînd cu coada ochiului cînd spre portiță, cînd spre ușa casei, apoi a prins a se întoarce și a privi peste umăr spre livadă. Își făcuse copiii vecini, ridicîndu-le case alături, și cînd se întîmpla să vie la el, veneau prin fundul grădinii, avînd fiecare cărarea sa. Mihuță trecuse pe cărarea lui, îi mai rămîneau două. De undeva de printre nucari s-a auzit:

Un' te duci, la tata?

La tata.

Stai că merg și eu.

Nu zăbavă cele două fiice au prins a coborî spre casa lui Ichim. Cea mai mare, Marina, ducea de mînuță un băiețel de vreo trei ani, alintat de toată mahalaua. Cealaltă fiică, Zina, josuță și grăsulie ca o rățușcă, venea iute, parcă înotînd, și căta întruna spre casa părinților. I se făcea rău cînd se abăteau neplăceri peste casa cuiva. Pe semne, i se năzărise că lîngă malul de piatră sfada e în toi și, ca să facă pace, a venit iute, s-a așezat lîngă farfuria cu plăcinte și a prins a le mînca cu o poftă molipsitoare. A zîmbit cu gura plină:

— Iaca, de cînd îs măritată, dacă plăcintele mamei îmi plac mai mult decît cele pe care le coc chiar eu.

Ioana a zîmbit cu îngăduință:

— Las', a mai trece o vreme și ai să uiți bucatele mamei.

— Ba chiar n-am să le uit.

A venit și Marina cu feciorul. Băiatul era îmbrăcat bine, poate chiar prea bine pentru cei trei anișori ai lui, și Ioana, știindu-l sfios din fire, l-a întrebat:

— Cît a dat tat-tu pe straiele iestea?

Feciorul Marinei stătea bosumflat, cu privirea pier-

dută în farfuria cu plăcinte. Ichim a ales una mai rumenă, a frînt-o în două — jumătate lui, jumătate mînesa. Băiatul a prins a o ciupi harnic, iar Marina a așezat tăcută bucata napoi în farfurie.

Ioanei i s-a părut că a găsit un capăt bun de sfadă:

— Săracu' tata! Unul cere, și el n-are de unde-i da, altuia îi dă, și el nu vrea să ieie...

Mihuță nu părea îngrijorat de asemenea nimicuri.

— Las' să deie, că are de unde! Odată ce-ai întrat la pietrărie, banul vine la fuguța în buzunar...

— Ce nu te duci și tu? l-a întrebat Marina.

— Apoi că ei rup piatra cu dinamită, și eu nu pot suferi pușcăturile celea. Mi se închid ochii cînd aud bubuitură...

Se zice că ziua bună o poți cunoaște de dimineață, dar încep a-și pierde tîlcul vorbele bătrînești. Cu toate că se încinse peste sat o dimineață senină și caldă, deodată a venit un vînt rece și a prins a aduna pe cer despicături grele de nouri. Mihuță și-a strîns în brațe genunchii umezi, Zina și-a aruncat o basma pe umeri, Marina s-a dosit după piatră și numai Ichim a rămas nemișcat la locul lui. Părea că nici nu vede, nici nu-i pasă de cele ce se fac în jur. Aștepta să i se scoale fiica. Anica a tras o fugă la fîntînă, a adus o căldare de apă. Apoi s-a repezit la vecini și peste o clipă se întorcea cu o oglindă subțioară.

Au stat în tăcere atîta vreme cît se poate spăla o fată, apoi au mai tăcut un timp, în care ar fi putut să-și pieptene gîțele. Sătenii treceau întruna pe drum — o îndesiseră ei în ziua ceea pe lîngă poarta lui Ichim și, contenind pașii, privind lung, iscoditor în ogradă, dădeau bună dimineața. Binețele iestea sunau cam în felul următor: „Ei, amu ce te faci, bade Ichime? Ai crescut o casă de copii și tocmai asta, mezina, ți-a făcut bucata!".

La toate binețele răspundea Ioana. Clasul ei vesel și senin spunea tuturora: „N-aveți dumneavoastră grijă, uite cîte ne-am adunat, o dăm noi la brazdă!". După fiecare răspuns Ioana căuta mîndră spre Ichim — adică, vezi ce mînă de ajutor ai de la mine? Dar Ichim n-o vedea nici pe dînsa, nici mîna ei de ajutor.

— Bună dimineața.

Frumoasă și sprintenă, într-o bluză ungurească de

lînă subțire, ea pășea ușurel în pantofi cu tocuri înalte, iar în urma ei venea, ca o umbră, lelea Anica — venea amărîtă, venea fericită, venea îngrijorată cum nu se mai poate. Ochii ei căprii rugau lumea din jur să fie cît mai îngăduitoare cu domnișoara asta frumoasă, că nu de alta, da îi este fiică, e singurul dintre copii ce seamănă grozav cu mamă-sa, și cînd a intrat una la institut, a intrat și cealaltă, și cînd n-a mai putut învăța una, l-a lepădat și cealaltă.

Zina și Marina au rămas încîntate de sora lor. Fuseseră și ele cîndva frumoase ca domnișoara asta. Acum sora mai mică repeta tinerețea lor și erau fericite. Mihuță s-a înviorat, uitînd de genunchii săi jilavi, iar Ioana dădea din cap fără nici un rost, ca un cal ce se apără de muște.

În sfîrșit, Ichim și-a ridicat capul, a privit-o scurt, parcă ar fi rupt-o din locul unde stătea. A mutat-o ceva mai aproape și a răspuns sec, pentru toți:

Să crești mare.

S-a mai uitat o dată la fiică — s-a uitat lung, iscoditor. Era frumoasă. Aici, în satul ista, unde arșița e arșiță, ploaia e ploaie și vînturile sînt vînturi, n-ar fi ajuns niciodată atît de frumoasă.

— Adă-i un scaun, Anică.

Copila s-a așezat pe marginea scaunului, a privit fruntea colțuroasă, vișinie, și toată îndrăzneala ei, adunată atîta vreme picătură cu picătură, s-a topit. Sănduță, feciorul Marinei, s-a apropiat, și-a culcat capul pe genunchii ei. Studenta s-a plecat peste el și — parte vinovată, parte nedreptățită,— mîngîia, fără să-și dea sama, creștetul lui Sănduță.

Ichim a încercat a-și vîrî mînile prin buzunare, dar ori că buzunarele erau prea mici, ori că mînile se făcuseră prea mari — nu le mai putea ascunde odată. Avea mîini năsădite de muncă, două mîini cinstite, de pietrar, dar se cam rușina de ele în fața altora, și cum se aduna prea multă lume în jur, căuta să le dosească prin buzunare. Acum nu le putea ascunde și, după o mică luptă, le-a lăsat să zacă pe genunchi, să-și încălzească stîlciturile la soare.

Erau ele, mult uitatele, mult truditele mîni ale lui Ichim Văcaru. Ce are a face că nu erau albe și frumoase? Așa cum le-a fost dat să fie, ele au hrănit, au mîn-

gîiat, au crescut toată casa asta. Cîte drumuri, cîte școli, cîte case au fost construite din pietrele scoase de aceste două mîni! Chiar și copila asta frumoasă, și bluza ungurească, și pantofii cu tocuri nalte — toate răsăriseră din sudoarea, din sîngele, din blîndețea acelor brațe.

— Săracul tata...

Mihuță nu vroia sfadă. Pur și simplu și-a amintit cît de mult le datorește el acestor două mîni, dar Ichim era supărat în ziua ceea — l-a privit scurt, pe sub sprîncene, și Mihuță a rămas mut.

Stăteau îngînduraţi, foindu-și umerii a frig, și tăceau.

Marina n-a putut îndura o liniște atît de lungă. Fiind cea mai mare, se simțea datoare să ajute părinților la creșterea surorilor sale. A întrebat oțărîtă:

— Și amu, tată, ce mai spui?

Ochii Anicăi au înțepenit de groază. Copila în bluză ungurească a prins a mîngîia creștetul lui Sănduță, de parcă îi era frică să nu plîngă băiatul, iar Zina, ridicînd farfuria cu cele cîteva plăcinte rămase, a pornit a o trece pe lîngă mînile fiecăruia. Cîțiva vecini au trecut pe lîngă poartă, au dat binețe, dar nu li s-a răspuns. Deodată fruntea lui Ichim s-a ridicat, omul a fulgerat cuiva o privire grea și, în aceeași clipă, întorcîndu-se spre Marina, a întrebat la rîndu-i:

— Ce să spun?

Biata Zina! Ea se temea de orice sfadă și, lăsînd plăcintele, a întrebat primul lucru care i-a venit în cap:

— Cum crezi mata, o să ploaie?

Opt oameni adunați lîngă un mal de piatră și-au ridicat privirile, căci fiecare voia să afle cît mai repede — plouă în ziua ceea ori nu plouă? Nimeni nu știa ce să creadă. Ichim era singurul care cunoștea năravul cerului întins peste sat și, pînă la urmă, omul a spus supărat, de parcă l-ar fi scuipat pe cineva în obraz:

— O să ploaie.

Era în miez de toamnă și ploile nu prea aveau rost. Nimănui nu i-au plăcut cuvintele acestea, dar au fost spuse cu atîta convingere, încît nu mai avea nici un rost să discuți. Marina însă era femeie. Și-a întins picioarele, a oftat, trecînd cu palma peste ele:

— Pe mine, iaca, mă rod amarnic picioarele cînd se schimbă vremea. Toată vara am îmblat calică...

Ioana s-a dat jos de pe piatră, s-a apropiat, a pipăit

cu mînile sale picioarele Marinei, a spus anume pentru Ichim:

— Romatismu vîră omul cu zile în pămînt.

Ichim s-a oțărît puțin. S-a mai uitat o dată la cer și peste o clipă de frămîntare a rostit:

— Las'că n-o să moară.

Mulțumită că a făcut o mică pace în casa părinților, Zina și-a adus deodată aminte că, fiind fată, a plîns o vară întreagă să-i cumpere o bluză de mătase și nu i-au cumpărat.

— Tată, nu mai cobi și mata de ploaie! Andrei al meu s-a apucat ieri să acopere din nou cămara, și ce ne facem dacă dă o ploaie peste noi?

Biata Anică, fiind tuturora mamă, pentru o clipă a uitat de fiica venită noaptea trecută. S-a gîndit la necazurile Zinei.

Ichim, cămara lor curge, trebuie acoperită...

Tu, fa, spune-i să n-o descopere toată deodată, să descopere cîteva rînduri, să le lege din nou și iar să descopere cîteva...

Ha! La atîta lucru ne ajunge capul și pe noi. Eu credeam că poate să scăpăm de vreme rea.

Ichim rămînea neclintit ca și malul de piatră pe care ședea:

— O să ploaie.

— Aracan de mine...

S-a așezat o liniște grea, chinuitoare. Cele două fiice stăteau obijduite, a treia abia se ținea ca să nu plîngă, iar Sănduță căuta nedumerit în jur. De la o vreme nimeni nu-l mai mîngîia, nu cerca să afle cît a plătit tatăl său pe costum, și el nu-și putea da sama ce s-a întîmplat. Apoi cele trei surori au prins a trage cu coada ochiului spre Mihuță — e frate drept Mihuță acela ori nu le mai este frate? Dacă se socoate frate, atunci ce nu le ia apărarea, căci, de cînd e lumea, frații își apără surorile! Mihuță însă nu se grăbea — avea în gînd să împrumute de la tată-său niște bani, iar badea Ichim era darnic cu el numai cînd se sfădea cu fetele.

Ichim a zărit în iarbă o pietricică, a prins a o măcina cu degetele, de parcă ar fi botit un bob de ceară. Mihuță a aprins o țigară, și-a suflecat pantalonii jilavi și, căpătînd oleacă de curaj, a întrebat:

— Ia stai mata, tată, să vedem unde ajungem dacă

pornim cu ploile iestea... Dacă în loc de ploaie se abate o furtună pe capul nostru, ce ne facem? Îţi trebuie furtuna ceea matale, îmi trebuie mie, o aşteaptă livezile în colhoz?

Ioana a declarat sus şi tare:

— Vine o furtună şi crăpăm de foame la iarnă.

Biata Anică — avea o mică livadă lîngă casă, avea nepoţi, trebuia să le ducă ceva şi a oftat adînc:

— Ai sădit tu, bre Ichime, toamna trecută nişte copăcei şi nu de alta, dar dacă vine un vînt peste dînşii — degeaba ne-a fost munca...

Ichim s-a ridicat iute de pe piatră — părea că uitase de copăcei. Păşea încet spre livadă, cu picioarele amorţite, şi toţi cei din jur au răsuflat uşuraţi — în sfîrşit, a dat Domnul şi s-a urnit din loc malul de piatră. Urmăreau cum gospodăreşte el în jurul copăceilor, căci bieţii copăcei o duceau greu în livadă — nici tu frunză, nici tu ramuri, nici tu rădăcini ca lumea.

Ichim s-a întors amărît, fruntea lui grea a devenit cenuşie-pămîntie, dar, aşezîndu-se la locul lui, a zis:

— De plouat totuşi o să ploaie.

Mihuţă l-a întrebat:

— Şi dacă vine furtună?

— Să vie furtună.

Devenise crunt în clipa ceea Ichim Văcaru şi, urmărindu-l, ţi se făcea şi frică, şi milă de el. Stătea străin în mijlocul copiilor săi şi, simţindu-şi singurătatea, a rostit necăjit, căci nimeni nu ştia cîtă putere trebuie ca să duci un adevăr pînă la capăt:

— Ce credeţi voi, livezile n-au nevoie măcar de-o furtună pe an?

— Ce le trebuie lor vijelie? a întrebat Marina.

Ichim a zîmbit şi, spre mirarea tuturora, a rostit cu glas paşnic şi blînd:

— Livada are nevoie de multe... Şi de furtuni. Să vie aşa, pe neaşteptate, o sălbătăcie de vînt, ca s-o încerce. Să prindă fiece copac de plete şi să-l tragă, să-l scoată din pămînt. Care-i tare şi se ţine, mă rog, să crească sănătos, iar care-i slăbuţ şi nu prea poate — să lase locul altuia... Aşa se face livada.

Pentru prima oară în ziua ceea Ioana nu mai zîmbea. Şi-a făcut semnul crucii, a şoptit:

— Prea eşti rău la inimă, măi dragă vere...

— Om bătrîn, a spus Marina, gîndindu-se la ale sale.

Anica a încercat să-i ia apărarea:

— De trei nopți nu mai poate dormi, săracul...

— Și a fost pe front, a adăugat nu se știe de ce Zina.

Numai Mihuță nu se grăbea să-și spună părerea. Într-un tîrziu a oftat, s-a ridicat de jos:

— Ba las'că a spus tata bine ceea ce a spus.

— Așteptați și tu furtuna?!

Mihuță s-a uitat la cer, a căscat.

— De furtună nu știu, dar o ploaie n-ar strica.

Abia acum a prins Mihuță rostul ploilor. Era un gînd vechi al lui, dar nu-l putea dezghioca, nu-i putea pipăi miezul. Acum îl avea. L-a prins în brațe și a pornit spre casa lui, ducîndu-l încet, ca pe un copil abia născut, iar copii știa el a duce în brațe, căci îi avea mulți — că șapte, că opt.

Ioana s-a ridicat de la locul ei și, măturînd ograda cu fusta, a pornit spre portiță fără a scoate un cuvînt. Rămînînd singure, cele trei surori au încercat să-l mai întoarcă pe Ichim la problema ploilor, dar era tîrziu — omul a spus tot ce avea de spus. Acum a ridicat un pai de jos și, dus pe gînduri, a prins a-l roade. Pînă la urmă, surorile măritate au pornit și ele prin grădină. Sănduță venea în urma lor, ducînd sus, deasupra capului, o bucățică de plăcintă ce-i mai rămăsese.

Au rămas în trei — Ichim, Ana și fiica lor, venită noaptea trecută de la oraș. Stăteau cuminți fiecare la locul lui și era de mirare ce mai stau ei așa, odată ce totul a fost spus, totul a fost hotărît. La un moment dat a apărut Sănduță. A venit în fuga mare, a aruncat lîngă malul de piatră bucățica de plăcintă ce-i mai rămăsese și s-a întors. Ichim l-a strigat. Băiețelul s-a apropiat cu pași nedumeriți, oțărît de-o supărare împrumutată de pe obrazul mamei sale.

— Ce-ai aruncat bucata ceea, măi drace?

— Dacă... m-am sătulat.

— Apoi, dacă te-ai săturat, trebuie să vii, s-o pui frumușel la loc. Cine te-a învățat să arunci pîinea?

Ichim s-a ridicat, a găsit o vargă, a coborît jos pantalonașii nou-nouți, abia aduși de la magazin, și l-a ciupit de cîteva ori. Copila în bluză subțire ungurească s-a ghemuit de durere, Anica s-a repezit să-și apere nepotul, dar era tîrziu — Sănduță, ținînd cu o mînă pan-

talonașii, iar cu cealaltă ștergîndu-și lacrimile, străbătea ca glontele livada.

Ichim s-a întors la locul lui și s-a așezat pe piatră ostenit peste socoteală, de parcă cele două pișcături cu varga au fost o muncă nemaipomenit de grea.

Copila în bluză a șoptit încet și vinovat:

— Tată...

Ichim și-a repezit fruntea sus, a privit-o mirat — adică ce vrea să spuie fata ceea a lui? Parcă n-a fost spus pînă acum tot ce putea fi spus? Era atît de supărat, încît copila n-a mai putut scoate nici o vorbă. Ichim s-a ridicat și, rugumînd firul de pai, a pornit spre casă.

Rămînînd împreună cu fiică-sa, Anica a întrebat îngrozită:

— Ce-ai făcut tu, fată hăi?...

Copila plîngea. Durerea și amarul ei au trecut ușor la Anica, a început a plînge și ea. Copila își aduna lacrimile într-o băsmăluță mică, roză. Anica și le ștergea cu colțul barizului. Într-un tîrziu Anica s-a ridicat și a spus hotărîtă:

— Ia, ne-ajunge... Să grăim cu dînsul...

Era totuși nevasta lui Ichim. A trăit cu el o viață întreagă. L-a văzut de atîtea ori rumegînd fire de mohor. A intrat arțăgoasă, a rostit înciudată:

— Măi omule, măi!

Ichim n-o auzea. Stătea întins pe lăicioară, și paiul adormise pe pieptul lui. Încetișor, ca să nu-l trezească, au ieșit amîndouă afară, au găsit în livadă un locușor dosit de lume, s-au așezat și tîrziu, pînă la amurg, au tot șușotit între ele. Cînd a dat soarele spre asfințit, Anica a intrat tot așa de încet în casă, a scos cele două geamantane. Afară, lîngă malul de piatră, a deschis un geamantan, a pus plăcintele ce mai rămăseseră și s-a dus să-și petreacă fiica. S-a întors singură, ștergîndu-și ochii și oftînd întruna.

* * *

Bine, s-or fi întrebînd cititorii, dar ce-a fost cu ploaia ceea pînă la urmă? A plouat, așa cum zicea Ichim Văcaru, ori n-a plouat? A fost o ploaie mare, o furtună ori n-a fost nimic? Ce are a face. Putea să ploaie, putea să nu ploaie. Putea să fie furtună peste sat, putea să

nu fie. Căci așa-i de cînd lumea — cîteva zile plouă, apoi vremea se limpezește și cînd te uiți — iar plouă.

Cu toate că, odată ce-a ajuns vorba, a avut dreptate Ichim. Cam peste o săptămînă după plecarea fiicei a trecut o ploiță peste sat. Abia-abia a jilăvit drumul în faptul zorilor, iar la răsăritul soarelui cerul era senin și limpede. În ziua ceea, după masă, Ichim a primit o scrisoare de la fiică — scria copila că învață la institut, că mai are un an. Un singur an.

Iar pe la sfîrșitul toamnei, într-o noapte tîrzie, a mai venit în ospeție la părinții săi. A venit cu un singur geamantan. L-a lăsat lîngă ușă, s-a apropiat de fereastră să bată. Abia a ridicat mîna spre sticlă, și din întunericul pragului i-a zîmbit Ichim, rostind vechea și senina glumă:

— Singură ai găsit casa ori te-o fi îndreptat cineva?...

1960

GICĂ

Gică e codița de la prenumele Gheorghe — George — Georgică. Și poartă codița asta Georgică Curechi, colhoznic din satul Verejeni. Gică are douăzeci și opt de ani, căsuță, șaizeci de trudozile (cîștigate anul trecut), un trombon și o geantă de pînză.

Căsuța i-a făcut-o socrul, trudozilele le-a cîștigat singur, trombonul i s-a dat de la club, iar geanta de pînză a schimbat-o cu băiețelul felceriței pe o iepuroaică de muscă.

Cu nevasta Gică se sfădește cînd mîncarea-i rece, cînd e prea fierbinte și cînd e potrivită; în casă ascultă cum crește iarba cînd nu-i nici o ședință prin sat și trebuie să-și usuce obielele pe horn. Zilele-muncă le pomenește la adunări, cînd îi vine să se bată cu pumnul în piept, din trombon cîntă cînd vecinii îs acasă și cînd îs la deal, iar geanta o pune la șold îndată ce pășește pragul casei — și poartă într-însa un toc rezervor fără peniță, cîteva roticele dintr-un ceas deșteptător, țigaretul și o scoarță stînjenie de caiet.

Dacă ești om necunoscut prin părțile iestea, din ori-

care parte ai intra în sat, îți iese înainte Gică. Întreabă cu ce ocazie, îți strînge mîna, de parcă i-ai fi făcut un mare bine trecînd pe aici, pe la ei, și-ți șoptește că l-a zărit pe președintele colhozului ștergîndu-se cu un prosop pe care erau cusuți doi îngeri, și nu doi porumbei, cum susține președintele. În încheiere se jeluiește că nevastă-sa umblă de cîteva zile, dar nu poate schimba în satul ista pîclișit un sutar și te întreabă ce fel de țigări fumezi.

Dacă vremea îi ploioasă, Gică stă acasă și scrie scrisori. Scrie în toate părțile lumii, înșirînd pe hîrtie fel de fel de gogoși — scrie unui băiat din sat, care face armată, că fata cu care a prietenit se poate întîmpla să fie gravidă; scrie la Chișinău că rațele de la ferma lor se ouă pe deal și-i păcat, fiindcă statul, după cum a auzit el, are nevoie de ouă; scrie în colhozul vecin că pentru o sumă frumoasă de bani le poate găsi piese de schimb. Scrie, semnînd scrisorile ba cu două roticele, ba cu trei nourași de fum, cum îi vine la îndemînă.

Cînd vremea îi frumoasă, Gică stă rezemat de portiță și se uită la drum. Se uită cine și de unde vine, și ce aduce, și cu cine se oprește să stea la sfat. Uneori, dacă în colhoz îi vreo campanie și nu-i chiar mare căldură, Gică devine redactor din proprie inițiativă. Aleargă pe cîmp cu mînile mînjite de cerneală și cu tocul în buzunar, sperie babele că le-a desena la gazeta-fulger, da sara bagă normativul sub nasul contabilului și-l întreabă cîte trudozile i se cuvin pentru „activitatea de folos obștesc".

Cînd este nemulțumit de cîrmuire, vine la adunări și are poziții „principiale". Nu e întotdeauna de acord cu candidații pentru prezidiu, insistă ca chestiunea întîi să fie a doua, iar a doua — întîi, toarnă apă în pahar și-l întinde vorbitorului cînd acela trece la disciplina de muncă și votează cu fason — abia ridicînd două degete în sus.

Cu toate acestea, și Gică are o calitate mai mult sau mai puțin demnă de laudă. Vorba e că se dă în vînt după muzică. Orchestra colhoznică o conduce Nicușor Secară, *zvenevoi* de cînd colhozul și scripcar din născare. Se înțelege, Gică și în muzică a încercat să se afle pe poziții „principiale". Între el și Nicușor s-a iscat un conflict în urma căruia eroul nostru cît pe ce

să ia ușa în spate fără trombon, fără pălărie și — o, Doamne! — fără geanta de pînză.

S-a întors după asta și parcă a început să facă treabă. Cînta binișor, numai din cînd în cînd lua cîte o notă falsă. Atunci toți lăutarii se întorceau spre dînsul, iar Gică tușea. Adică, se întîmplă, mă rog.

Cu cîteva luni în urmă clubul din Verejeni era ticsit de lume. Orchestra colhoznică ieșise pe scenă să arăte și ea ce poate. Lumea ascultă, dansează. Gică, poate întîia dată în ultimii ani, stă priponit locului.

Se sfîrșește serata. Aplauze furtunoase.

— La mai mult și la mai mare, Nicușor! strigă sala.

Nicușor s-a făcut roșu ca o fată mare și a șters-o în culise. Oricum, slava e o povară pe care nu oricine o poate purta pe umerii săi. Au tulit-o și ceilalți muzicanți. Numai Gică a rămas nemișcat pe scaunul lui. În cele din urmă, și-a luat geanta de pînză pe umăr, trombonul subțioară și a coborît țanțoș direct în sală.

— Minunat cîntă! Ori cîntă, ori dă-i naibii! aude el la doi pași glasul contabilului.

Gică își face drum spre dînsul.

— Dar, David Grigorievici, în mod deosebit aș vrea să știu cum a sunat trombonul?

Contabilul holbează ochii:

— Ce să-ți spun? La un loc era frumos... Da trombonul singur, știu eu... Valsul doar nu-l poți împărți între muzicanți, cum, de-o vorbă, mătușa Arghira împarte nucile la nepoți!

Gică strîmbă din buze:

— Ha! Te pricepi și dumneata la muzică!

Se oprește la altul:

— Cum a mers trombonul?

— Care trombon?

— Ista pe care-l vezi.

— Ei și ce-i cu trombonul ista?

— Ptiu!

Într-un colț de sală Gică o prinde pe mătușa Tudosia, o bătrînă cam fudulă de urechi:

— Cum ți-a părut, mătușă, trombonul?

Mătușa bagă mîna sub broboadă și scoate o ureche:

— Ha?

— Ai auzit astă-sară trombonul?

Mătușica saltă din umeri:

— D-apoi de unde să știu a cui ești? Îs o femeie bătrînă... Dar știu că ești de la noi, te-am văzut fugărind un iepure pe la mine prin tufari...

— U-u-u...

— Ei, tovarășă! Da ce se zborșește cucoșul cela?!

— Lasă mătușa, mă!!

La toate ca la toate, da la a spăla putina la vreme — la asta Gică îi meșter.

Jignit pînă în adîncul inimii, vine spre casă cu trombonul în spate. Frumos lucru e muzica asta, dar cine Dumnezeu a tot sucit-o ș-a tot împletit-o, că nu mai poți da de capăt! Parcă asta e treabă — unul se umflă de crapă fierea într-însul, altul abia mișcă din arcuș, iar în fața lumii iese să se închine cel care nici măcar nu are din ce cînta!!

Tot drumul se gîndește cum ar face el ca orice instrument să dea concerte aparte și aparte să cînte totdeauna.

A intrat în casă, a întins obielele pe horn și s-a culcat.

— Gafiță, ai fost la concert?

— D-apoi cum?

— Ți-a plăcut!

— A-ha-a... Îți cînta și mîne?

— Încă nu se știe, n-a venit ordin de sus. Da cum a trecut trombonul meu, ce se spune prin sat despre trombon?

— Știu eu? La un loc era frumos, așa de frumos, că, zău, tocmai...

— Ce înseamnă „la un loc", femeie proastă ce ești! Parcă muzica ar fi clacă — sar cu toții, pun mînă de la mînă și fac treabă! Orchestra, dacă vrei tu să știi, este un buchet de maeștri aleși pe sprînceană, și în anumite situații, în anumite privințe, orchestrantul este mai mult decît orchestra din care face parte!!

— Știu eu, zice femeia rușinată. Poate că așa o fi. Dar de plăcut mi-o plăcut totul așa grămadă cum era...

* * *

Gică adoarme tocmai spre ziuă și se visează că dă cu trombonul concert la Chișinău. Sala teatrului cloțoțește. Zboară cununi de flori în jurul lui, iar el le prinde și le bagă în geanta de pînză.

1953

În lunga lui viață moș Trofim a dus-o și mai bine, și mai rău, dar păsări a ținut pe lîngă casă mai totdeauna, și, cînd îi zicea babei să facă o zamă, în casa lor se lumina, și mirosea a zamă. Le-a plăcut, la neam de neamul lor, zama de pasăre. „Zamă" au și fost porecliți, și nu se supărau de această poreclă, hotărîți s-o ducă cu demnitate pînă la sfîrșitul vieții, dar iată că porecla a rămas, iar păsări prin ogradă tot mai puține, apoi mai că nu se aud defel.

Rămas numai cu porecla, moș Trofim s-a simțit deodată istovit, singuratic, părăsit de toată lumea și, întristat cum nu se mai poate, a prins a tînji. Rar cînd se arăta pe cîmp, prin sat, rămînînd mai mult pe lîngă casă, mai mult pe prispă, mai mult pe cuptor. Se plîngea că-l împunge ceva sub coastă — și tot așa din vară în vară, din an în an. Pe semne, ar fi dat demult ortul popii, de n-ar fi avut noroc de-o babă harnică, stăruitoare, care își ținea cu munca și casa, și masa, și mult întristatul său moșneag.

Cu vremea moș Trofim Zamă s-a obișnuit a o duce și fără zamă, însă rămînea veșnic abătut, gîndindu-se în sinea lui: halal de-o așa viață; cînd veneau duminicile și zilele de sărbătoare, chiar că nu-și putea afla locul. Amintirile marilor petreceri îl înghesuiau din toate părțile, auzea ciocnindu-se pahare, auzea cîntînd mesenii, ba chiar la un moment dat pornea a dibui primprejur în căutarea unui pai să-și scobească dinții și i se părea că va crăpa fierea într-însul, de nu va găsi un pai curățel și nu va porni a umbla cu el printre puținii dinți ce i-au mai rămas.

Nenorocirile însă se țineau scai de dînsul și iată că într-o zi, pe cînd l-au podidit pîrdalnicele de amintiri, se apleacă să ridice de jos un pai, dar nu mai avea în ograda aceea a lui nici măcar paie.

— Cum, nici asta să nu mai fie?!

Trăind la marginea satului, hat în hat cu cîmpurile, moș Trofim iese prin portiță și tot căutînd ba ici, ba colo — s-a îndepărtat de sat și ba mai urcă un delușor, bă mai coboară într-o vîlcică.

Cam pe la amiază, coborînd în Valea celor Trei Ia-

zuri, a găsit un pai tocmai bun pentru ceea ce îi trebuia lui. Totuși, oricum ai întoarce valul amintirilor, fără o frumoasă masă, cu zamă de găină și cu răcituri, scobitul dinților nu mai are nici un haz. A oftat, deci, moș Trofim Zamă, s-a așezat la umbra unui copăcel să-și mai hodinească picioarele nainte de-a fi pornit înapoi spre casă și, cum stătea el așa la umbră, lîngă o coadă de iaz acoperită cu papură și stufării, zărește deodată ceva albind.

Vînător din neamul vînătorilor, moș Trofim saltă iute, prinde a se furișa și, cînd colo, vede într-un cuib ascuns sub o tufă de papură un ou de rață sălbatică. A stat o vreme la pîndă: poate vine rața și o prinde cu pălăria, căci auzise de undeva că dacă găsești cuibul, poți prinde rața cu o nimica toată, dar las' că nu era proastă nici rața. După ce-a tot stat la pîndă fără nici un rost, moș Trofim a luat oul vinețel, l-a pus în pălărie și a pornit încet cu el spre casă. La urma urmei, o gospodină bună poate face dintr-un ou un scrob, că se satură o mahala întreagă.

— Păcat, măi moșnege, a zis sara mătușa cînd s-a întors de la deal și moșul i-a pus în poală oul de rață sălbatică. Păcat să stricăm așa frumusață. Mai bine l-am pune sub cloșcă. Nici nu prinzi de veste cum iese puiul, apoi nici nu bagi de samă cum se face puiul cela mare...

Zama de rață sălbatică l-a dus pe moș Trofim iară cu gîndul la lumea celor vise frumoase de demult, dar asta e: de unde să iei o cloșcă?

— Poate să mă reped la neamurile de pe Prut? Că, așa căraci cum sînt, dar din an în an mai țin cîte-o pasăre pe lîngă casă.

Moș Trofim nu prea avea ochi buni să vadă neamurile mătușii. Acum nu mai ținea nici el minte pentru ce se sfădise, dar nici să se ducă la dînșii, nici să-i vadă în casa lui nu-i plăcea. Totuși, era poreclit „Zamă", și a sta o sară cu o farfurie aburind în fața ta...

Spre sară mătușa se întorcea cu o gîscă, cu vreo patru ouă mari și așa înfierbîntată cum era de drum, a găsit un cuibar vechi, l-a adus în casă, a mestecat ouăle, căutînd ca cel vinețel să fie cît mai la fund.

— Nu-l mai ascunde, bre babă, că-l vor turti ouăle iestea mari.

— Mi-i în grijă să nu-l zărească gîsca și să-l arunce

din cuibar, pentru că aiestea albe îs de la neamuri, da acela e de la Dumnezeu...

Gospodină bună cum era, a ascuns oul la fundul cuibarului și gîsca nu l-a văzut. Abia peste vreo două săptămîni, mestecînd odată ouăle cu pliscul, a zărit sub aripă unul vînăt și așa de mititel, că oricît ar fi fost ea de gîscă, dar a apucat-o rîsul și pe dînsa:

— Ga-ga-ga!

Pe urmă oul s-a strecurat iar spre fund și oricît căuta biata gîscă să-și mai facă chef de rîs, n-a mai putut da de dînsul. A mai trecut o vreme și într-o dimineață gîsca a început să-și cheme bobocii:

— Ga... ga... ga...

După care a și plesnit coaja unui ou, s-a arătat un cioculeț, apoi un căpușor, și doi ochi negri au prins a se uita în toate părțile, căutînd ceva de mîncare.

— Hai scoală, măi moșnege, că avem musafiri...

Moșul a sărit iute de pe cuptor, căci nu văzuse încă niciodată cum arată un pui de rață sălbatică, dar mai era încă mult pînă la toamnă și rățușca n-avea ce se grăbi.

Iată însă că într-o noapte aude mătușa cum țipă plîngăreț un boboc, alergînd prin casă. S-a ridicat, a aprins lumina să-l poată prinde. Și, cînd se uită — o rățușcă micuță ca un pui de vrabie alerga cît o țineau picioarele.

— Măi Trofim, îi cea sălbatică!

Moș Trofim s-a ițit de pe cuptor, s-a scărpinat subțioară.

— Vrednică rață. Și frumoasă.

— Aha. Cenușică.

A netezit-o pe cap, dar rățușca era posomorîtă — o ciupise gîsca cea bătrînă și pe lăbuța stîngă i se prelingea o mărgică de sînge. Baba i-a legat laba, a mai cocolit-o și a dat s-o ducă la gîscă, dar gîsca — ce-o fi apucat-o? Să n-o vadă în cuibar, că o înghite.

— Bat-o pustia, parcă nu-i tot pasăre și asta! se crucea bătrîna. Dar s-o vîre cu de-a sila în cuibar s-a temut — te pui cu mintea gîștei? A hrănit rățușca, i-a făcut cuibar din niște vechituri și a culcat-o după pernă, lîngă dînsa.

Dar pe semne că rațele cele sălbatice dorm numai ziua. Rățușca mai întîi a încercat să se vîre sub pernă,

dar n-a izbutit, ș-atunci s-a suit deasupra ei. Tot primblîndu-se așa, a dat de babă și a ciupit-o de nas.

— D-apoi de ce nu dormi?

A culcat-o cu de-a sila, dar rățuștei nu-i era somn. Pînă dimineață a cercetat plapoma, a ciupit un ghem de lînă să vadă de n-o fi el bun de mîncare și, cînd era gata să sară într-un pahar cu lapte să încerce de poate înota, s-a făcut ziuă și mătușa s-a sculat.

Abia a răsărit soarele, că mătușa era de-amu gata să se ducă la deal, dar stătea pe gînduri: parcă poți să te duci? Gîsca, cum zărește rățușca — s-o îngroape de vie, nu alta! Ei și ce să facă mătușa? Să scoată bobocii afară — îs prea mititei. S-or duce prin mahala de nu le va mai putea da de urmă.

— Am s-o iau cu mine la prășit.

Și în coșulețul împletit din nuiele de salcie, în care își lua de mîncare la deal, alături de șipul cu apă a așternut o mănușă veche și a vîrît rățușca într-însa. Apoi a trecut sapa prin toarta coșulețului, a pus-o pe umăr și s-a dus.

Coșul se legăna din mers pe coada sapei, și rățuștei leagănul îi plăcea grozav. Se uita printre nuiele cum se leagănă dealuri și văi, încerca să prindă cîte-o muscă ce se interesa ce are baba în coș. Nu-i plăcea șipul — în șip mai era o rățușcă, ce se uita lung la dînsa. Mai ales i se făcea inima cît un purice atunci cînd baba muta coșul de pe un umăr pe celălalt — coșul se legăna groaznic, rățușca cea străină se mistuia din șip și, cînd Cenușica o aștepta să iasă de după coș, rățușca se întorcea din nou în șipul cu apă.

Cum au ajuns la deal, Cenușica a sărit din coș și s-a pornit în urma babei, dar mătușa a prins-o și a pus-o înapoi la locul ei, spunîndu-i să fie cuminte: se rătăcește și dacă dau niște bulihari peste ea, cine a scoate-o din ghearele lor.

La amiază mătușa a fărîmat o bucățică de pîne pe-o frunză de răsăriță, a stropit-o cu cîteva picături de apă și s-au așezat la masă — mătușa cu bucatele sale, Cenușica — cu ale sale. După care mătușa a făcut cu șalinca o umbră mare, să le ajungă la amîndouă, și s-au culcat. Cenușica s-a lipit de mîna ei caldă și, trudite amîndouă, au adormit.

Din ziua aceea au prins a umbla împreună la deal.

Cenușica se trezea pe la miezul nopții, cînd în casă mai dormea gîsca cea bătrînă, visîndu-și bobocii mari; se furișa încetișor pe laiță, pînă în colț, unde mătușa își lăsa coșul, și se vîra într-însul. Era gata de drum. Tăcea chitic pînă ieșeau din casă. Abia pe drum se ridica în vîrful labelor și-și desfăcea aripile, ca să vadă cît au mai crescut de ieri. Se deprinsese chiar și cu rățușca ceea din șip. Nu-i făcea nimic, și aceea o lăsa în pace. La deal păzea toată ziua coșul mătușii și, cum vedea că se dă cîte-o vrabie lîngă dînsul, ridica cioculețul în sus — mac! mac! mac! — de-și făcuse dușmani toate vrăbiile de pe dealurile celea.

Da odată chiar că o pățise rău de tot. Ședea și păzea traista, iar șipul cu apă era culcat ceva mai la o parte. Din ciocălăul cu care era astupat șipul picura din cînd în cînd cîte o picătură, și Cenușica s-a dus să vadă de n-a putea să-și facă acolo un iezușor mic să se scalde. Picăturile însă cădeau rar — rățușca a prins a ciupi ciocălăul să vadă de ce vin picăturile așa încet și cînd s-a uitat la coș — niște dihănii cu coadă se ghemuiseră lîngă dînsul și începuseră să roadă din nuiele. Pînă atunci nu mai văzuse șoareci, și cînd l-a zărit pe unul ce dinți are și cum mai rontăie cu dînșii, a pornit într-un suflet spre babă, țipînd disperată:

— Mac! Mac! Mac!

Dar n-o putea găsi, fiindcă din buimăceală o luase în cu totul altă parte. Noroc că mătușa a auzit-o. A venit la fugă, a legat coșul de-o pălărie de răsărită, să nu-l ajungă șoarecii și, pentru că Cenușica păzise bine, i-a netezit puful pe cap și i-a mai dat cîteva fărîmituri de pîne, cu toate că pînă la amiază mai era mult.

Era de amu mărișoară cînd s-au întors odată sara și mătușa a scos-o din coș și i-a dat drumul în fața casei. Biata Cenușică, îngrozită că amuș o lasă gîsca fără pene, s-a pornit cît o țineau picioarele să se ascundă în colț după mătură. Pe urmă, după ce i-a venit inima la loc, s-a ițit de după mătură, dar, ca să vezi, nu mai era în casă gîsca cea mare. O scosese mătușa afară cu tot cu boboci.

Sara mătușa a culcat-o în cuibarul care era amu slobod, dar Cenușica dormea prost, avea visuri urîte și toată noaptea țipa prin somn — așa mai țipa, că dinspre

ziuă mătușa s-a sculat și a culcat-o cu dînsa. A dormit ea mult și bine, cu capul așezat pe-o aripă, iar cînd s-a trezit, în casă era ziuă albă și baba nu se mai afla alături. S-a dus și a lăsat-o!

— Ma-ac!

Moș Trofim dormea buștean, căci abia dimineața, cînd se ducea lumea la muncă, îi venea lui somnul cela dulce. Văzînd că a rămas singură, rățușca a umblat cît a umblat prin casă, apoi a ieșit în tindă. A găsit lîngă ușă un hîrb cu crupe — îi lăsase mătușa de mîncare. A ciupit o frunză de sfeclă, dar i-a retezat numai vîrful. Îi era urît singură — n-avea ce păzi, nu era nici șipul cu apă ca să-i ciupească ciocălăul jilav. Tot umblînd așa prin tindă, a dat de-o gaură mică făcută în perete lîngă prag, ca să poată intra și ieși motanul cînd a vrea. S-a ițit prin gaură afară și a zărit un boboc care ciupea niște holbură crescută pe gard. A auzit cum umbla gîsca prin fața casei — Cenușica s-a tupilat și stă moartă. A așteptat pînă bobocul, săturat de holbură, a pornit cu ale lui, legănîndu-se leneș de pe o parte pe alta. Cenușica a ieșit repede afară. S-a uitat primprejur — nu-i nimeni. Apoi — tot o fugă pînă la gard, a găsit un loc pe sub scînduri și a ieșit la drum. S-a uitat primprejur — s-o ia la deal ori la vale? La deal! Și, ca să nu rătăcească drumul, aleargă cît aleargă, apoi se întoarce cu coada înainte — așa se dumerea mai bine, fiindcă se deprinsese a se uita din coș mai mult în urmă.

Uite fîntîna cu o băltoacă alături, vrăjmaș bună de scăldat — pe aici treceau amîndouă dimineața. Pe urmă, ceva mai departe, două lobode lungi crescute pe marginea drumului — la dînsele se uita deseori Cenușica și chibzuia cam cum să fie ele la gust. Apoi a zărit pe marginea drumului cele trei grăunțe de păpușoi călcate cu roțile în pămînt, lîngă care totdeauna stătea cîte-o cioară, necăjindu-se să le scoată de acolo. Amu lîngă grăunțe erau doi cioroi — s-au uitat lung la dînsa, dar Cenușica s-a prefăcut că nu-i vede. Îi era și frică, și se temea c-au s-o puie să le scoată din pămînt grăunțele îngropate de roțile carelor.

Și tocmai cînd mătușa s-a așezat la masă, aude la spatele ei:

— Mac! Mac!

— Cenușica!! Bată-te norocul să te bată! Da cum de

nu te-ai rătăcit?! Știi, mi-a părut rău că te-am lăsat acasă — mi s-o și făcut, iaca, dor de tine...

Din toate vorbele iestea Cenușica n-a înțeles nimica. Numai cînd a simțit pe cap palma aspră a mătușii, s-a lăsat la pămînt, și-a ascuns căpșorul între aripi, de parcă niciodată n-avusese gît și sta cu ochii mijiți de plăcere. Vai, dragostea, ce rost ar avea viața pe lume fără un pic de dragoste!

Și iar au început să umble amîndouă la deal. Numai că de data asta veneau amîndouă pe jos. Mătușa înainte, Cenușica din urmă. Mătușa pășea tăcută, iar Cenușica speria vrăbiile, încerca la gust fel de fel de buruieni și lîngă fîntînă înota oleacă. Dacă mătușa era de amu departe, pornea în urma ei țipînd disperată:

— Ma-ac! Ma-ac!

Sara, cînd se întorceau, lîngă poartă Cenușica o ciupea pe mătușă de fustă — nu cumva să uite de dînsa și s-o lase pe sama gîștelor, căci o pățise de mai multe ori. Mătușa ce apleca, o lua subțioară și intrau. Gîștele se repezeau nebune în jurul babei, dar Cenușicăi nici că-i pasă. Deși era rață, știa ea destul de bine cît poate sări o gîscă.

Dar treceau zilele, și cînd trec zilele, crește răsărita, crește iarba, cresc și rățuștele... Pînă a da frigul, bobocii își schimbaseră puful în pene, și de-i chema gîsca la cîte-un grăunte, nu mai venea nici unul. Erau de acum mari, erau deștepți, trăia fiecare după mintea sa. Crescuse și Cenușica. Avea și ea de amu un rînd de pene pe la creasta aripilor și pe cap îi răsărise un moțoc mititel — cînd o lua baba în poală s-o mîngîie, își ferea capul, nu cumva s-o încurce moțocul.

Într-o bună zi moș Trofim a zis că a venit vremea să se repeadă spre Nistru, să vadă ce fac neamurile lui; odată ce spre Prut au fost, urmau să se ducă și spre Nistru. Vrînd-nevrînd, baba s-a gătit de drum, a încuiat ușa, ș-a lăsat-o pe Cenușica singură. Rățuștei îi era urît și a început să-și caute ceva de lucru prin casă. În tindă a găsit o strachină cu fasole și a început a da jos fasolele cu pliscul, de parcă le număra. La fundul farfuriei rămăseseră numai cîteva fasole, pe care Cenușica nu le putea scoate, cînd, deodată, prin crăpătura ușii a răsărit un plisc lung și galben.

— Ss-tt...

Pe semne, o rîdeau că nu poate scoate fasolele ce-i mai rămăseseră în strachină. Dar, ce-i pasă? Cine rîde de alții, acela de dînsul rîde. Mătușa, cînd ieșea, încuia întotdeauna ușa, și Cenușica văzuse în viața ei multe pliscuri fioroase, dar nu se temea — gîștele vedeau că nu pot intra și, în cele din urmă, o lăsau în pace. Las', și-a zis, vor sîsîi cît vor sîsîi, după care își vor vedea de treabă. S-a suit cu labele pe marginea străchinii s-o răstoarne, cu tot cu fasolele rămase, cînd deodată ușa s-a mișcat, au apărut un cap de gîscă cu tot cu gît și alte patru în urma ei. O clipă s-a uitat gîsca la rățușcă și rățușca la gîscă — mirosea a mare bătălie, a luptă pe viață și pe moarte și, deci, slăvit fie cel ce cade pe cîmpul dreptății!

S-au repezit piept la piept și așa s-au ciocnit, că au zburat amîndouă în sus, umplînd tinda cu pene albe și cenușii. Apoi un gînsac a apucat-o de-o aripă, Cenușica l-a ciupit de picior, și gînsacul i-a dat drumul. Dar n-a dovedit să se întoarcă, și gîsca cea bătrînă de acum hohotea cu cîteva pene pe care i le smulsese din piept. S-a repezit la dînsa, dar un gînsac i-a sărit în spate, a dat-o jos și într-o clipă în jurul ei șuierau atîtea pliscuri, că, dacă mai apărea unul, n-ar fi găsit pene să smulgă. Se fărîma, sărmana, dar nu știa cum să scape. Și, deodată, i s-a năzărit fusta cenușie a mătușii.

Mătușa era însă departe, mătușa nu venea. S-a opintit Cenușica, s-a smuncit din răsputeri și a trebuit să culce patru gîște, ca să se scoale în picioare. Pe ușă — și afară, cu gîștele în urma ei. Cenușica face trei pași, gîsca cea bătrînă doi și uite amuș, amuș o ajunge.. Cenușica a luat drumul spre răsărit și o ținea tot una și una. A trecut glonte pe lîngă fîntîna cu băltoacă, pe lîngă cele două lodobe, îngălbenite de-amu — ea nainte, gîștele — pe urma ei. Dar — fugea, fugea, căci i se năzărea o fustă, îi părea că vede cum vine mătușa cu o vargă și o scoate din gheara neînduplecaților săi dușmani. Încă nici nu ajunsese bine la răsărită, cînd a început a țipa de departe:

— Ma-ac! Ma-ac!

Și așa se luase cu strigătul, că a simțit lîngă aripă un plisc.

— Ma-ac! Ma-ac!

Ea — înainte, gîștele — din urmă și n-o slăbesc măcar mori.

De cîteva ori a trecut răsărita dintr-un capăt în altul, dar mătușa nu i se repede în ajutor. Biata pasăre, de unde avea ea să știe că răsărita a început a se coace, și cînd se coace răsărita, stăpînul nu mai vine s-o prăsească; cînd începe a se coace răsărita, stăpînii pornesc prin musafirie...

Slăbită de puteri, Cenușica s-a poticnit lîngă un pelin — un cîrd întreg de gîște s-a vărsat peste dînsa, umplînd pămîntul cu pene cenușii. Peste o clipă era de amu însîngerată, nu mai putea mișca nici aripile, nici pliscul. Și-a ridicat capul și a văzut deodată sus cerul. S-a adunat ghem, cu o săritură sălbatică s-a rupt din mijlocul gîștelor. Apoi încă două sărituri. Pentru întîia dată și-a desfăcut aripile. Le-a clătit în văzduh o dată, de două ori și s-a înfipt ca o săgeată în albăstrimi. Ajunsă sus, a prins a se roti, lăsîndu-se cînd pe-o aripă, cînd pe alta, s-a uitat la gîștele ce rămăseseră trăsnite cu pene în pliscuri. Ia, niște gîște proaste, și-o fi zis rățușca în cele din urmă, după care și-a desfăcut larg aripile și s-a topit în zare.

* * *

Trece vremea, și cînd vremea trece, se duc păsările călătoare, se duce toamna. Iarna a fost crîncenă și grea — cum mai rar se întîmplă. Omăt peste omăt, ger peste ger. O vreme a zăcut la pat moș Trofim și nu era chip să-l aduci înapoi pe lume fără o zamă bună, apoi se îmbolnăvește baba și iar se mai taie o gîscă. De iernat au iernat ei cîne-cînește, dar cum a venit primăvara, iar e pustiu în ogradă, nici o pasăre de rîs, și iar e trist și supărat pe lume moș Trofim Zamă...

Într-o dimineață de primăvară moșul a ieșit pe prispă să-și mai încălzească oasele. A stat toată ziua singur, gîndindu-se le marea lui singurătate, la marile nedreptăți ale lumii, și atît de singur și de părăsit se simțea, încît grozav s-a mai bucurat cînd, spre sară, a scîrțîit portița și a intrat mătușa. Aducea din pădure niște vreascuri și un coș cu cîteva nimicuri. Îmbătrînise de tot — fără băț nu mai putea merge. S-a oprit lîngă prag — nu-i mai ajung puteri să intre în casă. S-a așezat pe prispă

să se bodinească, a pus alături coșul și s-a lăsat furată de gînduri.

Undeva, departe, se aud întorcîndu-se păsările călătoare. Mătușa ridică atunci capul, pune palma streașină, dar nu mai vede nimica. Nu le-a văzut nici atunci cînd cîrdul de rațe a început a se roti deasupra casei lor, nici cînd s-au lăsat în ogradă nu le-a văzut. Și deodată un fîlfîit de aripi, o adiere ușoară de vînt. „Ma-ac! Ma-ac!" — și o rață mare, frumoasă i s-a așezat în poale. Mătușa speriată, uluită se uită la dînsa. Apoi, cînd rața a sărit în coș — de data asta era mare și nu mai încăpea — mătușa și-a plesnit mînile deasupra capului a mare bucurie.

— Cenușica! Bată-te norocul să te bată! De-amu ceam mai tînjit eu după tine! Aiestea ți-s neamurile? Vai, ce rățî frumoase ți-ai crescut în jurul tău! Să-ți fie ele sănătoase!

A luat-o în brațe, a început s-o netezească pe cap cu amîndouă mînile. Cenușica amu era mare și nu se mai ferea. I-a încîlcit mătușa tot moțocul, dar stătea răbdătoare, înduioșată.

— Să vă dau niște fărîmituri? Îți fi flămînde de pe drum... Unde-s celelalte?

Celelalte se roteau deasupra casei — erau sălbatice și se temeau să se lase în ogradă. Zburau încet, chemîndu-și mama:

— Ma-ac! Ma-ac!

— Ține-o cu vorba, i-a șoptit moșneagul, pîn' scot eu din casă alicele.

Bătrîna îi dă fărîmituri, dar Cenușica nu le ia. Asculta puii ce zburau pe deasupra casei — îi părea rău de pui, îi părea rău de mătușă...

— Îi mamă de-amu... a zîmbit mătușa... Săraca mamă...

A mai mîngîiat-o o dată, apoi a ridicat-o sus, cu mîna ei, lăsînd-o să se întoarcă la pui...

Cînd a ieșit moșneagul cu alicele,— el avea alice, dar n-avea pușcă,— Cenușica nu mai era.

— Ce-ai făcut, măi tu, babă proastă ce ești?! Ți s-o lăsat prada în poală, o aveai în mînile tale, dintr-o asemenea rață se putea face o zamă care nu se mai află!!!

— Dacă nu, a zis mătușa, că Cenușica n-a fost pentru zamă. Domnul ne-a dat-o pentru îmbucurarea sufletului.

— Ei și după ce ți-ai îmbucurat sufletul, parcă nu puteai face ș-o zamă?!

— Nu, a zis mătușa. Din ceea ce bucură sufletul, din aceea zamă nu se face.

Cenușica le-a mai arătat o dată puilor locul baștinei sale, apoi cîrdul a luat-o spre apus, topindu-se într-un amurg senin de primăvară.

1956

NECAZ

Of — of — of...

Cetățeni călători! Trenul numărul...

E liber?

Pirojk-i-i!!

Biletul, vă rog...

Vagonul e ca toate vagoanele și călătoria e ca multe alte călătorii prin Moldova. Uite, o mătușică cu desagile pline. Mai are și cîteva jucării într-o basma. Le duce, pe semne, nepoților. S-a așezat cuminte într-un colț și le încearcă rostul — țipă dintr-o trîmbicioară, fluieră cu un iurulac, zornăie nu mai știu din ce și întreabă pe fiecare:

Ce v-aș ruga, dacă nu vi-i cu supărare... Oare ce-o amuțit păpușa asta? Că mai adineaori, cînd o cumpărasem, zicea „mamă"?

În fața mătușii stă un băietan cu pleata ciufulită ca la străbunii săi, cu cîteva coji de răsărită pe care și le a stupit pe pieptar înainte de a se fi îmbătat. Stă cu mutra încruntată și-l scutură de umeri pe prietenul său:

Măi Dumitraș! Dacă-l prind cu dînsa, îi omor pe amîndoi! Dac-o vezi, măi Dumitraș, așa să-i și spui.

Vecina mea e o nevăstuică în palton prefăcut dintr-o manta ostășească. Netezește pe genunchi colțul șalului și-mi tot deapănă o istorioară începută încă de cu sară:

— Cînd am văzut eu că-i așa, zic: stai, frățică, nu-s eu mai proastă decît tine!

De pe cușeta de la mijloc spînzură o mînecă de haină așternută, se văd un umăr cîrpit, o traistă în dungi, pusă drept căpătîi.

Stăpînul umărului cîrpit oftează:

— Of-of-of...

După care durere mare se întoarce pe altă parte, iar vecina își deapănă povestea înainte:

— Și zic eu în gîndul meu: stai, frățică! Nu-i ea, Maria, mai proastă ca tine!

— Of-of-of...

Oare ce-o fi dat oftatul peste moșneagul cela, mă gîndesc. Încă de după Chișinău se tot frămîntă, întorcîndu-se ba pe-o parte, ba pe alta. Și oftează. Numai din cînd în cînd se ițește de acolo o mînă grea și noduroasă. Pipăie traista, de parcă ar lăuda-o că stă cuminte la locul ei, după care își pornește povestea de la început:

— Of-of-of...

Vremea se apropie de ziuă. Mătușa cu jucării nu se mai vede, pe semne, o fi coborît la vreo gară, băietanul gelos a adormit cu capul pe umărul prietenului, conductorul vede cum se încalcă regulamentul la fiece pas, dar începe a i se lipi ochii și el cască, apoi, luptînd cu somnul, se uită cu multă luare-aminte ca să vadă din ce i-s făcuți nasturii. Pînă și vecina mea a luat un colț de șalincă și tot toarce povestea care pare să nu mai sfîrșească odată. Omul de pe cușeta de la mijloc oftează cu atîta durere, încît a răzbit-o și pe vecina mea. Femeia și-a întrerupt pentru o clipă povestirea, ca să mă întrebe:

— Da în ce parte se duce trenul?

De la o vreme suspinele celui întins deasupra noastră mă abat la felurite gînduri triste O întreb pe vecină ce crede ea despre văicăreala omului. Ea cască gura de mirare:

— Ha?

— Cum crezi mata, de ce oftează el?

— Ei! Fiecare cu necazul lui. Și, cum îți spuneam, vine el acasă tocmai spre ziuă, dar vine treaz. Bun, fac eu în gîndul meu...

— Of-of-of...

Iată, mă gîndesc, așa sîntem noi, moldovenii, așa e tot neamul nostru. Unde nu avem nimic de cîștigat, trecem înainte și nici că ne-ar păsa. Iată, se vaicără un bătrînel, și nimeni n-o să vie cu o vorbă, cu un pahar de ceva...

— Auzi, moșule!

— Of...

— Matale nu ți-i sete?

— Sete? Parcă nu. Da d'ce mă întrebi! Ori ai vrun gît de jin?

— Vin n-am, dar se poate găsi la nevoie. Te-o fi prins la drum, pe semne, boala asta a matale...

— Care boală?

— Păi, te-o fi durînd ceva, de tot gemi și te văicărești întruna.

— De ciudă gem, măi dragul moșului. Deie Domnul atîtea jiunghiuri într-însa cîte capici mi-o luat de pomană.

— Cine, moșule?

— D-apoi aceea care vinde bilete. Parcă mie nu mi-ar fi ajuns un locușor să șed și eu așa cum ședeți voi, bunăoară? M-a așternut muieroiul pe spate și, iaca, întins pe spate fac tot drumul, de parcă aș fi la spital...

De ce nu cobori?

Am bilet, omule! Am plătit toată polița, uite așa cum o vezi, de la un capăt la altul, un pumn de bani mă ține! Of-of-of...

1954

BALADA CELOR CINCI MOTĂNAȘI

Partea de sus a orașului era socotită de pisici ca cel mai fericit colțișor de pe fața pămîntului, și nu era mîță ce n-ar fi visat ca odată și odată să se mute într-acolo. Dumnezeu știe ce le ademenea în partea ceea de oraș - poate piața mică, unde vînzătorii picurau veșnic în așteptarea cumpărătorilor și oricînd puteai șterpeli cîte ceva; poate livezile mari, unde mai puteai da de vrăbii bătrîne și mioape; poate acoperișurile vechi și umbrite, unde găsești întotdeauna o vecină gata să-ți asculte păsul...

Orișicum, partea de sus a orașului era socotită de mîțe ca un fel de rai motănesc, și se abăteau încoace cine știe de pe unde. Multe trăiau la stăpîni, avînd nume și culcuș, altele trăiau de azi pe mîne, dar cea mai mare parte cutreierau grădinile să vadă de-s adevărate cele ce-au auzit ele despre traiul pisicilor de pe aici.

Apoi într-o bună zi a mai răsărit o mîță. N-a luat-o

nimeni în sama, că prea era caraghioasă — îi erau ciupite amîndouă urechiușele și îi lipsea mai mult de jumătate de coadă. A cui era, Dumnezeu știe. Pe semne, era a nimănui — blana ei, albă cîndva, devenise galbenă, dovada multor ani de pribegie. Începuse chiar a se sălbătăci — avea mersul moale, hoțesc, gata de fugă.

A umblat o bună jumătate de zi din ogradă în ogradă și, cum se vede, avea de gînd să se mute cu traiul încoace. Căuta întruna ceva — era atît de preocupată, încît nici nu mai simțea cînd se luau cînii din urma ei. Abia cînd colții blestemaților erau la o șchioapă de blană, mîța se aduna ghem, scotea un șuierat scurt și atît de sălbatic, încît potăile își vedeau de treabă, prefăcîndu-se că au vrut să facă și ele o glumă...

A tot trecut pe sub garduri, a tot mirosit urma cuiva, pînă s-a oprit în fundul unei ogrăzi, lîngă o cocioabă de scînduri. Era o cocioabă veche de tot, cu acoperișul fugit pe frunte, cu o armată întreagă de proptele înfipte în coaste. Sta de multă vreme, așteptîndu-și ceasul, și nu se folosea nimeni de dînsa, căci, fugind la vale, cocioaba și-a închis ușa pentru totdeauna. Locatarii au lăsat-o în pace, vîrîndu-i din vreme în vreme cîte o proptea și dînd copiilor de grijă să nu vină cu joaca încoace, ca să nu nimerească tocmai atunci cînd i-a sosi cocioabei ceasul de apoi.

Mîța însă nu era dintre cele fricoase. A tot încercat să intre cînd pe sub ușă, cînd printr-o crăpătură de la temelie, apoi, suind o proptea mai lungă, a sărit pe acoperiș și a prins a toarce mulțumită — acoperișul avea niște găuri prin care putea trece o mîță cu tot cu stăpîna ei.

Pînă în sară n-a ieșit din cocioabă. Pe la amurg a sărit jos și a prins a cără în pod fel de fel de nimicuri. A suit niște cîrpe vechi, un deget de mănușă, o bucățică de blană furată dintr-o tindă. A tot adunat o noapte întreagă — dinspre ziuă a mai suit în podul cocioabei o coadă de pește și n-a mai coborît înapoi. N-a coborît toată ziua, nici a doua zi n-a coborît — tocmai a treia zi dimineața a lunecat pe proptea jigărită, numai piele și oase.

S-a apropiat de primul prag ce i s-a întîmplat în cale și a prins a mieuna moale și sfios. Cerșea. Dar n-a avut răbdare să aștepte pînă s-a trezi mila stăpînei —

a intrat într-o veranda de sticlă și a zburat îndată înapoi cu o măturâ aruncată în urma ei. Apoi a sărit în lada cu gunoi, fără să se fi așezat la rînd de cu sară, și a făcut mare tărăboi printre pisoii capitalei.

Pisicile ușernice își au demnitatea lor — o avea și mîța asta galbenă-cenușie, dar s-a întîmplat ceva cu dînsa, că după dimineața ceea n-a rămas nici urmă din demnitatea ei. Se milogea la fiecare ușă, se repezea la cîini, încingînd mare bătaie pentru mîncarea aruncată lor, fura din piață, de prin beciuri. Se întorcea numai pe o jumătate de ceas în podul cocioabei, apoi goana după mîncare pornea din nou.

La cîteva săptămîni pe acoperișul cocioabei a răsărit un botișor de motănaș și a prins a cerceta lumea din jur, zimbind de parcă se ruga:

Fraților, cine-mi dă un ghemușor să mă joc oleacă?...

Peste o clipă a mai apărut un motănaș care vroia ghem, acela însă n-a mai stat pînă i s-a aduce. A păsit voinicește spre streașină și, firește, a venit cu capul în jos pe un strat de morcovi. Era atît de uluit, sărmanul, încît nici n-a mai mieunat, în schimb frate-său a făcut pe acoperiș o zarvă nemaipomenită. A venit într-un suflet mîța, l-a prins moale în gură pe cel căzut, apoi a pornit să urce propteaua — pășea rar, încet. S-a prins cu o labă de streașină — o clipă au atîrnat amîndoi în văzduh, apoi mîța s-a făcut arc — arcul s-a desfăcut și a dispărut în podul cocioabei.

Erau cinci. Cel ce apăruse primul pe acoperiș se întîmplase să fie mai răsărit decît ceilalți și era cam fudul de chestia asta. Apoi venea cel de căzuse — voinic, dolofan și isteț. Numai lui îi trecea prin cap să se suie pe spinarea mamei spre a-și împlini somnul, căci, la urma urmei, și acolo era moale și cald.

Apoi mai erau doi deopotrivă — pe semne, le plăcea că seamănă unul cu altul și legaseră o prietenie cum rar se întîmplă printre motani — veneau des-de-dimineață lîngă degetul de mănușă și se tot jucau cu dînsul pînă ce-i prindea somnul.

Al cincilea era puțintel și nenorocit, abia-abia începuse a merge și el.

Acum mîța era supărată — auzi tu, să se ducă cela ca prostul la streașină și să vie cu capul în jos! Totuși,

oricît de supărată ar fi fost, cînd l-a văzut pe cel mic că vine să sugă, l-a lăsat în pace. Apoi cînd cei doi tovarăși ce se jucaseră toată vremea cu degetul de mănușă și habar n-aveau de cele întîmplate au venit să sugă, cel mare s-a repezit să le-o ia înainte...

Motănașii sug. Cinci codițe ridicate sus se clatină încoace și încolo a plăcere. Zece urechiușe stau ciulite, gata să se ia la sfadă cu oricine ar încerca să le strice masa... Apoi codițele coboară cîte-oleacă, urechiușele picură și motănașii adorm grămăjoară; numai cel dolofan iese din mijlocul lor și, beat de somn, urcă pe spinarea mamei — ce să-i faci, așa-i cînd te-ai deprins...

Erau toți cinci bălani și curăței, așa cum fusese și ea odată. Aveau urechiușele întregi și codițe frumușele. Erau o mare minune codițele celea — după atîta pribegie, sărmană mîță, pe semne, se aștepta că și motănașii ei vor avea urechiușe ciupite și ceva mai puțin de jumătate de coadă...

Dar a fost să fie altfel și n-avea capăt mîndria ei de mamă. Încetișor, ca să nu-i trezească, a prins a le linge blănițele, de parcă ar fi vrut să le vadă toată viața așa curățele cum au apărut pe lume... O rază de lumină strecurată prin acoperiș a adormit deasupra motănașilor și erau ei frumoși cum nu se mai poate spune.

Pe la zori i-a trezit să mai sugă. Cel micuț nici nu vroia să se trezească — ce fel de supt, dragă, ce supt?... Totuși, călcat de ceilalți, s-a trezit și a prins a-i izbi și el cum putea — ce înseamnă, mă rog, să-i strice somnul! După ce i-a văzut adormiți, mîța a lunecat încet pe proptea și a pornit prin ogrăzi, căutînd mîncare...

Era o toamnă tîrzie... Mițele ce aveau stăpîni s-au mutat cu dormitul prin casele lor, beciurile au căpătat lăcăți, și vînzătorii de la piața mică nu mai picurau, că le era frig... Acum mîța galbenă-cenușie găsea mai greu de mîncare... Abia dacă făcea vreo trei drumuri pe zi și la întoarcere era atît de obosită, că suia cu greu în podul cocioabei...

Dar într-o zi a dispărut des-de-dimineață și nu s-a mai întors. Motănașii stăteau grămăjoară și o așteptau ca să vadă ce se fac ei cu atîta foame. Mîța nu se întorcea și pîn' la urmă foamea a scos motănașii pe acoperiș. S-au încălzit o clipă la soare, apoi au prins a depăna o jale în cinci glasuri — poate a uitat de dînșii și acum-și-a aminti...

Apoi celui dolofan i s-a urît să tot miaune întruna — las'că dacă nu vine mîța, se coboară chiar el să vadă de ce nu vine... De data asta era pățit — n-a luat-o orbește, ci a coborît pe propteaua pe care cobora mamă-sa... Apoi cel mai răsărit, pe semne, din zavistie că alții i-o iau înainte, a coborît și el... S-au luat după dînsul și cei doi tovarăși — peste un sfert de ceas toți cinci erau jos... Pînă și cel micuț se uita mirat în jur — ca să vezi al naibii, s-a coborît și el...

Cînd s-a întors biata mîță, nu mai știa ce să facă. În tot largul ogrăzii erau semănate cinci blănițe albe — lasă că-și găsesc ei și singuri de mîncare... Parcă n-au și ei tot cîte patru lăbuțe și un botișor ce prinde îndată urma celor gustoase?!

O vreme mîța a stat uluită locului. I-a chemat, dar n-au vrut să vie — numai cel micuț a pornit spre dînsa, dar în drum a găsit o cutie goală de chibrituri și a prins s-o miroase... Crescuseră. Și erau atît de micuți și naivi, că, dacă s-ar fi repezit un cățel, i-ar fi pus pe toți cinci grămadă, dar, pe semne, a fost cineva acasă în lipsa ei și l-a amăgit că au crescut de ajuns...

O noapte întreagă s-a căznit pînă i-a urcat iar în pod — acum nu era atît de ușor să-i prinzi în gură! Dinspre ziuă i-a văzut suiți grămăjoară, dar nu-i putea aduna în culcuș...

A venit însă o bură rece de ploaie și i-a făcut micuți cum erau. Stăteau grămăjoară, încălzindu-se lîngă dînsa, și mîța a prins a le înșira povestea mîțelor, de la începutul începuturilor și pînă în ziua de azi, le-a povestit de unde vine ciuda cînilor și, în sfîrșit, ce-i cu șoarecii ceia...

Cînd i-a văzut adormiți, a coborît jos, pentru a se dumeri cît o să mai ție ploaia ceea. Dar blana ei, pățită de atîtea ori, s-a zburlit rău de tot, și i-a spus că vine iarna — vine o iarnă grea și amarnică, cu zăpadă și ger... Mîța a suit propteaua înapoi, s-a culcat lîngă motănași să se încălzească și tot sta cu ochii larg deschiși, căci erau cinci și toți cinci erau micuți și firavi, și venea iarna cu zăpadă și ger... Nopți întregi a tot urzit în capul ei cinci vieți de motănași, care erau să fie cele mai frumoase, apoi într-o dimineață n-a plecat nicăieri. A găsit cîteva coji de pîne ascunse de ea pentru zile negre. Apoi a găsit o coadă de pește...

Era o zi senină și frumoasă... Ce mai bucurie pe capul motănașilor — habar n-aveau mai înainte că și mamei lor îi place să se joace cu degetul de mănușă. De bucuria cea mare i s-au suit toți în spate, apoi au prins a-i curăți blana, s-o facă și pe-a ei albă... Apoi au auzit ceva rontăind și au stat cu toții la pîndă să prindă șoarecele. De abia pe la chindii au adormit motănașii. Mîța a stat o vreme lîngă ei, după care i-a trezit și a prins a-i coborî din pod

Părea să fie supărată, și nu știau bieții motănași de ce s-a supărat așa deodată mama lor, și cum să facă s-o împace. Mîța însă nu vroia să se împace. S-a strecurat pe sub gard, chemîndu-i după dînsa. Pășea încet, ca la pîndă. Ochii larg deschiși privesc reci, alegînd cel mai scurt drum, cea mai bună gaură sub gard... Urechile ei ciupite se ciulesc la fiece foșnet de frunză, la fiece lătrat de cîne...

Cinci ghemușoare albesc în umbrele amurgului, bucuroase că pleacă și ele undeva. O boare de vînt duce prin grădini răcoarea unei nopți de toamnă... Printre crengile goale licăresc ferestrele luminate, și vîntul aduce de undeva de printre case o mireasmă gustoasă-gustoasă...

Apoi deodată mîța s-a oprit. A adunat motănașii lîngă o tufă. L-a luat pe cel mai mare, mai dezmierdat și au intrat împreună într-o ogradă. O fetiță, căreia, pe semne, nu-i ajunsese ziua, stătea lîngă poartă, cătînd cu jind în stradă. Mîța și-a trecut motănașul pe lîngă dînsa, apoi s-a întors și a mai trecut o dată... Cum a zărit motănașul, fetița s-a pornit îndată pe urma lui — pis-pis! — pînă l-a prins. Apoi a luat-o într-o goană spre casă, strigînd:

— Bunică! Bunică!

Mîța n-a mai stat să vadă bucuria bunicii — s-a întors iute la motănași, care o așteptau lîngă tufe. S-a mirat că-s numai patru... Apoi și-a amintit...

Au mai trecut pe sub cîteva garduri, și la o cotitură de drum a zărit numai trei blănițe în urma ei. Dolofanul dispăruse. Să-și fi dat el oare sama încotro a pornit mîța cu dînșii, să fi găsit el oare singur un loc bun? A stat o vreme în cumpănă — să plece mai departe ori să-l caute?

S-a întors să-l caute. A dat de el cu vreo două ogrăzi în urmă. Se oprise lîngă o ladă cu gunoi — i se făcuse foame și găsise ceva. A vrut să-l ia cu dînsa, să-i găsească ea însăși un loc mai bun, dar a zărit deodată o mîță

cenușie ce venea la ladă. S-a adunat ghem, gata să sară în ajutorul puiului ei, dar mîța cenușie s-a apropiat de motănaș, s-a așezat alături și a prins a roade ceva împreună cu el. Rodea mai mult de urît ce i se făcuse, căci se vedea bine — era o mîță cu stăpîn, o mîță alintată... N-a mai chemat dolofanul în urma ei — s-a întors la motănași, care rămăseseră numai trei...

Ceilalți doi tovarăși n-au voit să se despartă unul de altul și mîța i-a dus în coridorul unei școli. Podeaua de ciment sufla rece și motănașii n-au vrut să rămînă. S-au luat din urma ei. Mîța i-a mai adus o dată, le-a mai cules niște fărîmituri, dar motănașii au mîncat fărîmiturile și au venit iar după dînsa. Totuși, a hotărît să-i lase cu orice preț în coridorul școlii. A găsit undeva pe afară un capăt de băsmăluță — motănașii au prins a se juca cu dînsa, și cît se tot jucau ei, mîța a dispărut.

Mai greu a fost cu cel micuț. Simțise el, pe semne, că-i vorba să-l lepede — umbla scîncind în urma ei. L-a vîrît într-un beci, dar a ieșit înapoi, l-a adormit într-un coș, dar a sărit iar afară...

Tot umblînd și scîncind, pe la miezul nopții a căzut într-o groapă săpată pe marginea drumului pentru copaci. Mieuna disperat.

Mîța s-a tupilat în întuneric și stătea tăcută. Motănașul mieuna întruna. Mîța a șezut așa multă vreme, apoi a apărut în fundul străzii un omulean. Venea cîntînd ceva și legănîndu-se. A trecut pe lîngă motănaș, și-a contenit cîntecul. S-a aplecat peste groapă, a scos motănașul. A stat o clipă pe gînduri, apoi și-a văzut de drum, dar motănașul s-a pornit în urma lui, bocindu-se. Mîța îi urmărea la cîțiva pași. Pînă la urmă omuleanul cela s-a supărat că nu-și putea sfîrși cîntecul din pricina motănașului. S-a oprit, l-a vîrît în buzunar — motănașul a amuțit la cald, iar omuleanul a pornit mai departe, tot legănîndu-se împreună cu cîntecul lui.

Băteau zorii... Vîntul umbla prin livezi culegînd ultimele frunze din copaci. Mîța mergea istovită, aiurită... Ținea capul jos, urechiușele sale ciupite nu mai stăteau la pîndă și blana ei galbenă-cenușie atîrna caraghios pe șira spinării, de parcă era împrumutată de la o mîță mai răsărită ca dînsa...

Cînd s-a luminat bine de ziuă, drumurile au adus-o iar la cocioaba veche de scînduri. A urcat iute pe proptea

sub acoperiș, dar podul era pustiu... O aștepta un cuibar răcit, un deget de mănușă pe care nu-l mai împărțea nimeni. Cuminte, sleită de puteri, mîța s-a întins alături de cuibar și a rămas să zacă acolo.

A stat o zi și o noapte ghemuită — părea că nici nu mai suflă. A doua zi a sărit jos, hotărîtă să fugă din partea ceea a orașului, să dispară tot așa cum apărușe nu demult...

S-a dus, dar peste o zi a venit înapoi. Apoi a dispărut iar și iar a venit — culcușul gol îi părea un motănaș de-al ei — un motănaș pe care nici nu-l putea duce să-l lase undeva, nici nu-l putea lua cu dînsa...

Și a rămas. Apoi a venit iarna. Cînd o răzbătea gerul ori foamea, cobora din cocioabă. Umbla prin ogradă cu ochii închiși, cu blana zbîrlită, venea lîngă lada cu gunoi și aștepta cuminte pînă s-a sătura ultima mîță, ca să vadă de-a rămas și pentru dînsa ceva.

Rareori, cînd se abătea vreun străin în ograda ceea, mîța se înviora. Alerga șchiopătînd în întîmpinarea lui și mieuna moale, de parcă vroia să-l întrebe:

— N-ai văzut mata motănașii mei? Oare pe unde o mai fi, ce fac, cum o mai duc ei, sărmanii?...

1957

FOSĂILĂ

O veste cît se poate de tristă a străbătut întreaga pădure — Morcoveanu, un iepure tînăr și foarte cumsecade, și-a scrîntit o lăbuță.

— Las' că-i trece, au spus iepurii cei tineri.

— A geme oleacă, după care, firește, i-a trece, au spus și iepurii mai bătrîni.

Și numai Fosăilă, auzind vestea, a oftat:

— Cine știe...

Fosăilă era încredințat că neamul iepuresc vine încet, dar hotărît pe calea pieirii sale. Sărmana lui blăniță tremura pentru soarta fiecărui iepuraș, și el umbla zile întregi prin pădure, sfătuind iepurii să fie cu ochii în patru, că se aude rău de tot...

— Da ce s-aude?

Se auzea că de la anul fiecare copac o să aibă armă

de vînătoare... Se zicea că o fabrică de lațuri se face nu prea departe. Se zicea că grădina cu legume de lîngă lanuri a fost stropită cu ceva din avion, și cei care vor gusta din curechiul cela stropit de murit n-au să moară, dacă nici de trăit nu vor mai trăi...

Rîdeau iepurii. Rîdeau, că erau proști, și în loc de-ai asculta vorbele, l-au poreclit. I-au zis Fosăilă, chipurile, tocmai el este iepurele care, în loc de-a spune sus și tare ce are de spus, umblă prin lume și fosăie, seamănă panică peste tot. Mă rog, să-și bată joc de dînsul, treaba lor, numai să-i asculte vorba, căci vin vremuri triste și atunci un sfat va cîntări cît o blană de iepure.

De altfel, era bun la suflet Fosăilă acela și, auzind de necazul lui Morcoveanu, a venit numaidecît să-l vadă. Morcoveanu zăcea în culcuș, suflîndu-și laba scrîntită.

— Te doare, măi dragă frate?

— A! Mă frige un pic, dar începe a trece...

— Îți trece numaidecît, dar totuși, te mai frige... Și cum de ți l-ai scrîntit?

— Ei, cum... Am nimerit într-o groapă — așa, din fugă...

— Era adîncă groapa?

— Cam adîncă...

— Auzi — și groapa era adîncă... Doamne, cîte nu s-au mai născocit pentru a ne stîrpi neamul... Da codița ce zice?

— Ce să zică codița?

— Apoi, măi frate Morcovene, am auzit eu din bătrîni, cică atunci cînd îți scrîntești o labă, apoi și codița prinde a te împunge...

O clipă Morcoveanu n-a mai suflat în labă, ascultînd ce-i cu codița.

— Să știi că, într-adevăr, parcă-parcă m-ar deranja acolo ceva...

— Ei, nu-ți spun! De-amu s-o ții minte de la mine: cum îți smintești o labă, apoi și codița prinde a suferi.

Fosăilă oftează — auzi, și codița îl doare pe bietul Morcoveanu... De-amu ce codiță are bietul iepure, dacă și acolo urcă durerea!

Venind spre culcușul său, maestrul compătimirilor ofta în gura mare și spunea tuturor că-i jale de bietul Morcoveanu... De-amu cînd prinde a te durea codița,

apoi îi jale cumplită... Și ar fi mare păcat, că-i tînăr, și frumușel, și atîtea iepuroaice ar fi vrut să-și facă culcuș alături...

A doua zi Morcoveanu nu mai putea sufla în lăbuță. Gemea întruna, căci nenorocita ceea de codiță nu l-a lăsat toată noaptea să doarmă... Abia s-a mai înseninat văzînd că vine Fosăilă:

— Te doare, măi dragă frate?

— Doare. Codița amarnic mă doare...

— Ei, codița îți trece... Da ce zice urechea stîngă?...

— Ce să zică?

— Apoi, măi frate Morcovene, am auzit eu din bătrîni... Cică boala uneori se mută din codiță în urechea stîngă și atunci cea dreaptă prinde fierbințeală...

Cîțiva iepuri ce stăteau alături au început a-i pipăi urechile; atunci a dus și bietul Morcoveanu o lăbuță spre ureche și a prins a lăcrăma...

Urechea avea arsură.

A oftat adînc înțeleptul Fosăilă, a oftat pentru tot neamul iepuresc și a pornit încet spre culcuș... Venea bocindu-se tuturor: vai, l-au pierdut pe bietul Morcoveanu... De-amu cînd urcă boala în urechea stîngă și arde cu pară de foc urechea dreaptă, numai o minune te poate scăpa...

A doua zi o jumătate din iepurii pădurii s-au adunat la culcușul lui Morcoveanu, căci bietul Morcoveanu era în gura morții... Întreba numai cu ochii de n-a venit încă prietenul lui Fosăilă, iar Fosăilă ca dinadins mai zăbovea pe undeva... Pînă la urmă a dat Domnul și a venit... S-a așezat la căpătîiul lui Morcoveanu.

— Te doare, măi dragă frate?

— Amarnic...

— Da mușchii? Ai încercat să dai din mușchi?

— Pentru ce să dau din mușchi?!

— Apoi, măi frate Morcovene, am auzit eu din bătrîni... Cică toată puterea iepurelui e în mușchi — atîta vreme cît mai poate mișca mușchiul, are scăpare...

Săracul Morcoveanu a făcut o sforțare cu buza de sus, apoi încă una cu buza de jos, dar de unde?... A lăcrămat săracul, căci era atît de tînăr și atîtea rămîneau pe lume negustate de dînsul.

— Amu ce mă fac, frate Fosăilă?

— Cît nu-i tîrziu, ar trebui să-ți iei rămas bun de la

cei ce ți-au fost dragi, pentru că, oricum, pe toți ne așteaptă un sfîrșit...

— Dacă, zice, în afară de tine... și a prins a plînge cu hohote.

* * *

Morcoveanu a murit în aceeași zi. S-a adunat toată pădurea la culcușul lui și au fost multe bocete și jale. Se cruceau cu toții: cine putea crede că dintr-o mică scrîntitură de labă să moară un iepure în floarea vîrstei?! Ce-i drept, săracul Fosăilă a spus chiar de la început că nu se știe... Da-i-ar Domnul sănătate, că bine l-a grijit pe Morcoveanu înaintea morții, și ultima șoaptă a lui Morcoveanu a fost: „Să trăiești, să tot trăiești, frate Fosăilă...".

Domnul i-a dat lui Fosăilă și sănătate, și zile multe. Mai ales zile i-a dat, căci mii de iepuri s-au tot dus pe calea celor drepți, pe cînd el tot umblă prin pădure, tremurînd pentru soarta fiecărui iepure și pentru sireacul lor neam.

Amu-i bătrîn și miop — într-o noapte, ieșind din culcuș pentru o nevoie, a dat de niște crengi, și-a scrîntit două lăbuțe deodată. Dar ca să vezi noroc — nici codița nu l-a furnicat, nici urechea stîngă n-a prins arsură, cît despre musteți, cearcă să mai găsești în toată pădurea o pereche de musteți ca ale lui...

1958

OCERE

Trenul de nouă treizeci a plecat și, ca întotdeauna după plecarea trenului, gara a căzut într-o moleșeală dulce, molipsitoare. Picură sătuceanul din preajma gării, picură cîmpurile de după sat. Pînă la trenul următor mai este mult și lumea moțăie. Un acar pășește de-a lungul șinelor cu un ciocan enorm în spate. Deodată se oprește, sughiță și se întoarce. Peronul gării îi pustiu, numai lăzile cu gunoi fumegă din belșug — ard mucurile celor ce-au plecat cu trenul acum cinci minute.

Bufetul gării e aproape pustiu. Doar vreo trei oameni stau rezemați de tejghea și parcă-parcă ar vrea să cumpere ceva. Vînzătorul, după ce îi cercetează, se așază călare pe-un scaun și începe a-și face ordine prin sertărașe — știe el prea bine cine are gînd să cumpere, iar cine stă ca să-i treacă de urît. Mai mult nu e nimeni — numai o mătușică în fustă cafenie stă pe-un scăunaș lîngă ușă, cu un coșuleț de salcie în brațe.

Liniște și pace peste tot. Alături, în odaia de serviciu, sună îndelung un telefon. O muscă, prinsă între geamuri toamna trecută, acum s-a trezit și zbîrnîie, se zbate pe sticlă.

Vînzătorul aruncă o bomboană sub cerul gurii, dar întrucît mișcarea n-a stîrnit nici o înviorare printre cumpărători, se uită la ceas și mai-mai e gata să închidă bufetul. Deodată însă unul dintre cei trei cumpărători își scarpină ceafa. Pipăie un buzunar, apoi altul, oftează și zice:

— Dă-mi mata, măi dragă tovarășe... se oprește pentru a se descheia la gît, să nu-i strîmtoreze cumva haina cuvîntul, și apoi continuă: Dă-mi mata un kil de scrînghiță...

Ceilalți cumpărători, oarecum înviorați, se adună în jurul cîntarului și urmăresc alene ce fel de scrînghiță se scoate din butoi, cum se aruncă pe cîntar — care cu coada la deal, care cu coada la vale.

Mătușa în fustă cafenie nu mai picură. Se uită de pe scăunașul ei cînd la cîntar, cînd la vînzător și parcă ar zice în sinea sa:

„Ia să cumpăr și eu niște scrînghiță...".

Scoate din sîn o basma, o dezleagă și găsește într-însa altă basma. Apoi dezleagă a doua basma și găsește în ea niște ruble. Alege o rublă, chitind să fie cea mai veche, mai purtată. Restul banilor îi leagă înapoi, punîndu-i în sîn. Tot timpul se frămîntă: să cumpere, să nu cumpere? Așază coșul pe locul unde a șezut: face cîțiva pași spre tejghea, spre cei trei oameni, și deodată — hupa! Jos cu ei!

Unul cade pe podea, cel cu scrînghița răstoarnă cîntarul, al treilea ridică sus un picior călcat, dar mătușa nu se lasă. Îi mai umflă o dată pe cîteșitrei, făcîndu-și drum cu pieptul și strigînd:

— D-apoi asta *ocere* se cheamă la voi?!

În sfîrșit, cei trei se supără, se prind la harță și un ghem de patru oameni se zbate între ușă și tejghea. Mătușa cedează prima. Iese din mijlocul lor, suflînd greu, cercetează pierderile pe care le-a suferit, își face semnul crucii:

— Maică precistă, parcă ar fi păgîni! Cum văd o sărmană femeie că vine să cumpere și ea o bucățică — s-o fărîme, nu alta!

Ascunde banii în sîn, își ia coșul și pleacă. Vînzătorul întreabă supărat că i s-a răsturnat cîntarul:

— Care acela ceruse *seliodkă?*

În jur e liniște și moțăială. Cumpărătorii tac, suflînd din greu. Pînă la urmă cel ce făcuse comanda zice, încheindu-se la gît:

Eu cerusem, dar acum nu mai știu ce să fac... Să nu mă suduie fumeia acasă, că nu vezi mata cum îs muierile iestea!...

1960

ȘAPTE MIOARE

— Mai ai vreo oaie, moș Ciobene?

Un moș cărunt, cu sprîncenele puțin zburlite la vale, trece tăcut înainte — poate n-aude, poate se face că n-aude.

Cîndva i se zicea Andrei Ciobanu ori, și mai des, Andrei. Peste o vreme însă numele mic i s-a irosit, și de cînd a trecut de șaptezeci, toți îi zic moș Ciobanu, și nu se supără, căci cioban a fost toată viața lui. De mic a crescut la stînă, la stînă au crescut și copiii lui.

Toată viața a păscut oi. A păscut străine, apoi, într-o vreme, le-a păscut pe-ale lui, apoi iar străine. Seca un rînd de izvoare și se înfiripau altele, stîrpea o coastă de imaș și înverzea alta, iar moș Ciobanu tot umbla tăcut, cu fluierul uitat după brîu, cu oile în urma lui.

Apoi a îmbătrînit și l-au adus oamenii în sat. I-au arătat o căsuță la marginea satului și i-au spus că-i a lui. Acum moșul stă singur în căsuță. Nu se plînge că-i singur — atîta numai că-l prinde nădușeala în casă. Uneori uită ușa deschisă peste noapte și visează stîna, cînele cel roșcat, care a pierit pe vremea războiului. Îl împuș-

case un neamț. Păcat, era cîne bun...

– Bine, dar cum stai cu oile? Mai ai vreuna?

Moșul se face că n-aude, fiindcă nici nu știe ce să răspundă... N-are nici o oaie lîngă casă – și totuși are... Are șapte mioare într-un cojoc mare și mițos. Cînd și-l aruncă pe umeri, trage în piept izul lor iute și pătrunzător... I se încălzesc umerii. Aruncă o mioară pe genunchi – i se încălzesc genunchii...

Le ține minte pe toate șapte. S-au născut hăt demult, într-o primăvară caldă... Le-a lăsat pe toate imașurile să zburde cît or vrea... Le-a hrănit cînd au fost flămînde, le-a dosit cînd era frig...

Apoi mai avea un berbecuț brumăriu, făcut scurteică. De cîte ori îmbracă ori dezbracă scurteica, îi vine a rîde – amarnic era năstrușnic berbecuțul cela...

– Mai ai vreo oaie, moș Ciobene?

N-are, de unde să aibă... Cîțiva ani le-a avut pe ale colhozului, dar i-au spus că-i prea bătrîn. De vreo doi-trei ani nu le mai paște și, cu toate astea, se trezește de cîteva ori pe noapte să vadă cum dorm oile. Mioarele dorm cumințele, doarme și berbecuțul. Adoarme și moș Ciobanu, dar peste o vreme se trezește iar.

Toată vara moș Ciobanu doarme afară. Cînd se întîmplă să găsească o pănușă proaspătă ori o mînă de fîn, le ia numaidecît cu dînsul și se bucură de norocul celor șapte mioare. Toată ograda lui e un petic de iarbă frumoasă și moșul o păzește ca ochii din cap, căci îi amarnic cînd rămîne ciobanul fără iarbă.

Chema toți țîncușorii din sat, îi suia pe genunchi și-i căuta la cerul gurii – dintr-un țîncușor poate crește un bun tovarăș de stînă...

Nu-i fumător, dar poartă întotdeauna un toc de chibrite ascuns undeva în buzunare, ca să nu-l găsească ploaia – cînd ciobanul rămîne fără chibrite, apoi îi rău de tot...

Tîrziu, toamna, cînd mioarele nu mai aveau ce paște, moș Ciobanu aducea un braț de fîn și-l așternea pe jos. Apoi tundea scurt mustețile încărunțite, aducea o garafă de rachiu și o bea, ceea ce însemna că moș Ciobanu a mai încheiat un an de la naștere și a trecut la altul.

– Mai ai vreo oaie, moș Ciobene?

Lăsați moșul în pace, că, de le are, sînt ale lui, iar de nu le are, nu le are...

* * *

Într-o zi de iarnă, întorcîndu-se de la niște nepoți, moș Ciobanu zărește deodată un arțar deasupra unui gard. Se oprește așa din mers, și mîna dreaptă smulge un vîrf de crenguță. Degetele îl dezbracă de hăinuțe, apoi îl pune gol-goluț pe limbă. Moșul stă o clipă cu ochii închiși, după care stupește vîrful de crenguță și spune răspicat:

— A mai rămas o săptămînă...

S-a înseninat la față — auzi, a mai rămas o săptămînă. Putea face rămășag cu cine vrei că au rămas întocmai șapte zile, cu toate că nu-și da sama ce avea să fie peste șapte zile... Nouăzeci și doi de ani s-au lăsat ca o ceață, dar moș Ciobanu nu le purta frica. A prins a-i răscoli, împrăștiindu-i în toate părțile, apoi i s-a luminat toată fața — mai rămăsese o săptămînă pînă la fătatul oilor...

— Mai ai vreo oaie, moș Ciobene?

De ce grăbiți moșul, parcă nu vedeți ce repejor duce el spre casă cei nouăzeci și doi de ani?

Primul mieluțel... Îi mare minune mielul ista ce vine înaintea celorlalți — se ridică în picioruțele moi și se uită prin ocol, căutîndu-și mama. Un cioban bun ghicește după primul mieluț cum o să fie anul...

Sînt ani cînd se nasc mai întîi miei — alteori se nasc mieluțe — după cum e și anul... Uneori încep cei brumării — alteori cei negri... E tot un semn și nu dă greș niciodată... Cele șapte mioare au fost puse pe laiță, dar erau sterpe toate șapte. Și păscute au fost, și adăpate au fost, și păzite au fost, dar au rămas sterpe... Ce să-i faci... Uneori oile rămîn sterpe — mai ales mioarele își fac de cap...

Moșul însă era cioban, vroia și el să afle cum să fie anul. Și a prins a se găti... Se scula de cîte patru-cinci ori pe noapte, căci săptămîna asta e grea pentru oi. Dezgropa rădăcina unui fir de iarbă, ca să vadă de nu l-a atins gerul — venea păscutul, și ierbii îi trebuia must...

— Oare ce-o să fie de capul anului ista?

Șase zile încheiate nu-și găsea moșul astîmpăr. I se părea uneori că va începe primăvara cu miei negri, poate brumării, dar negreșit miei. Semn bun și nu prea...

Într-a șaptea zi moșul s-a sculat des-de-dimineață, și-a aruncat pe umeri cele șapte mioare, a luat cîrja de

fag și s-a pornit la drum. Era departe ferma satului, hăt sub pădure... Pășea cu greu printre brazdele abia dezmorțite, dar pășea, căci toți cei nouăzeci și doi de ani vroiau să-l afle și pe cel de al nouăzeci și treilea, dacă avea să fie și el...

Pe la amiază a ajuns la stînă... L-au întîmpinat ocoalele ridicate de mîna lui, un cîne voinic și mare i s-a gudurat la picioare, cîne lăsat cîndva la stînă de dînsul... Le-a adus ciobanilor tutun și chibrite, că ciobanilor le prind bine tutunul și chibritele...

Apoi s-a rezemat de ocol — ar fi vrut mult să treacă printre oi, să le simtă cu genunchii, dar nu se poate. În ocol intră numai ciobanul...

— Treci încoace, moș Ciobene...

Ei, dacă te poftește, atunci se poate... Le simte în jurul lui. Suflă cald boturile, se leagănă cornițele, și lîna mare, brumărie, se varsă vălurele...

Vin oi și berbecuți să miroase cele șapte mioare — și se bucură... Se bucură și cele șapte mioare și-l tot poartă dintr-un capăt al ocolului în altul, îl opresc lîngă fiecare oaie, căci toate oile din jur îs neamurile lor — au zburdat împreună, au păscut împreună... Apoi cele șapte mioare au stat pînă s-au deprins cu cînii de la fermă, apoi au mirosit scîndurile și, scăpînd la fîn bun, au prins a-l ronțăi, iar moș Ciobanu, rezemat de ocol, le spune ciobanilor ce se mai face pe la casele lor. Ciobanii așteaptă întotdeauna vești de acasă. Abia sfîrșește una, cînd cineva strigă din fundul ocolului:

— Îi brumărie, măi băieți!

Cei nouăzeci și doi de ani au fluturat ușor din umeri — moș Ciobanu s-a ridicat și a pornit la fața locului. A ridicat sus o mieluță caldă, brumărie... Simțea în podul palmei cum se zbate inima tinerică și harnică... Apoi mîna bătrînului cioban a prins un mic fior în suflarea ei — a scos iute scurteica și a învelit-o. În blana berbecului năstrușnic mieluța a început a picura, apoi a găsit un deget al moșului și a cerut să sugă...

— Frumoasă, bre... Și semnu-i bun...

Pe la amurg s-a mai născut o mieluță și tot brumărie, apoi mai avea și un val mărunt și numărat din creștet pînă-n coadă...

Era mare bucuria moșului... Ba îmbrăca, ba scotea scurteica, pînă la urmă a cinstit cu băieții un păhărel

de drum și a pornit spre sat, căci prinsese a se întuneca, prin întuneric mioarele vin greu, iar pînă la sat rămîneau tot drumuri și drumuri...

A coborît iute la vale, apoi, cînd a dat să urce celălalt deal, l-au strigat băieții din urmă... Mai fătase o oaie. Era tot mieluță și tot brumărie...

S-a mirat mult de tot moș Ciobanu:

— Așa semne bune n-au fost demult...

N-au fătat cele șapte mioare. În schimb au fătat neamurile lor, adică a crescut aceeași sămînță... Amu trebuie păzite mioarele și — dă Doamne o ploaie călduță să crească iarba în ogradă.

Venea senin spre casă și cei nouăzeci și doi de ani știau de amu bine că o să le crească numărul, că o s-o ducă bine de azi înainte...

Începuse anul cu trei mieluțe și toate trei brumării... Și dacă erau miei, credeți că n-ar fi fost bine?

Pe semne, ați fi vrut să știți ce înseamnă să înceapă primăvara cu trei mieluțe ori trei miei? Ce să însemne? Înseamnă că și anul ista va fi spicul plin, vor avea must strugurii, și oamenii vor avea parte de bucurii...

Ori, credeți, e puțin pentru un an?

1958

SACII CU GRÎU

Aburit de vînt și amărît de atîta inimă rea, șede la o măsuță mică de brad în mijlocul casei și se plînge:

Nu l-am furat, măi dragă frate... Să fiu al naibii că nu l-am furat!

O spune oarecum plictisit că cineva, un păgîn care nu-i aici de față, nu vrea să înțeleagă atîta lucru... Cum mă vede în prag, tresare. Se uită la mine lung, de parcă vrea să ghicească — nu cumva eu îs dușmanul cela care îl tot chinuie și nu vrea să-l creadă? Oftează dezamăgit. Cu privirea tulbure trage o linie nevăzută de la pantofii mei pînă la lavița de lîngă fereastră, poftindu-mă în felul ista să stau în casa lui. Pare a fi dintre moldovenii cei nalți și zdraveni, dar acum, lovit în creștet de-o mare năpastă, așezat la o masă josuță pe un scăunaș, ce i-a dispărut cu totul sub șezut, îmbrăcat în haine purtate,

de o culoare pămîntie, seamănă grozav cu un sac de grîu fugit pe-o coastă.

În fața lui, pe măsuță, stă un pahar gol, străjuit de alte trei pahare umplute. Se aștepta, pe semne, să vină cineva la el și n-a venit. Cu aceiași ochi tulburi omul mai crestează o linie de la dreapta mea pînă la unul dintre cele trei pahare, dar, întrucît mă fac a nu înțelege ce-a vrut să zică, sacul cu grîu continuă petrecerea de unul singur. Umple păhărușul gol, îl așază aproape de piept. Vinul mutat de el se leagănă încet, sugînd buza de sticlă a paharului. Sacul cu grîu îi urmărește legănatul oarecum mirat. Apoi se face a-l petrece. Se bucură, de parcă vede un tovarăș înțelept cu care n-a mai stat demult la sfat.

„Am să te beau, măi frate tulburel. Zău, am să te beau."

Și îl bea. Îl bea crîncen, însetat, pînă la ultima picătură. După care așază paharul gol pe masă, stă o clipă nemișcat, de parcă vrea să afle dinainte cum o să-i priască băutura. Deodată însă își amintește ceva. Se întoarce iute spre ușă și strigă disperat:

– Marie!

Ca din pămînt apare o fetișcană de vreo doisprezece ani. Stă cu privirea în pămînt – și buzele ce i se mișcă rușinat par să întrebe:

– M-ai chemat, tătuță?

– Marie, ia mai zi-i din cîntecul cela...

Maria îngînă cu voce subțire de copil:

Cinci pătrate cu zăbrele
Zac pe fața casei mele.
Cinci pătrate cu zăbrele
Din durere fac durere...

În vreme ce copila cîntă, sacul cu grîu își plimbă privirea pe podeaua de lut, căutînd umbra zăbrelelor de fier așternută jos, și pînă la urmă pare că o zărește – ridică fruntea sus, mușcă capul în semn că nu mai poate. Dacă copila mai cîntă o strofă, moare.

Copila amuțește. Și, în liniștea ce urmează după cîntecul ei, sacul cu grîu zîmbește necăjit de toată încurcătura asta. Îl caută în casă pe cel ce nu vrea să-i dea crezare și pornește din nou a povesti:

– Nu l-am furat, măi om bun. Căram grîu de la o magazie la alta. Treceam tocmai pe lîngă casa mea și ce

mi-a venit în cap — ia să arunc un sac peste gard. L-am aruncat așa, într-o doară, dar de furat — nici gînd! M-o fi văzut vreun păcătos, s-o fi grăbit să mă pîrască. Dar vorba e că nu l-am furat. Pe legea mea.

Stă un sac cu grîu la masă, îndurerat și hîtru foc. Se plînge și simte că nu i se prea dă crezare. Oftează în semn că nu mai are ce adăuga. Mai umple o dată paharul, îl pune alături de piept. Se miră cum se zbate, legănîndu-se în pahar, fața rotundă a vinului. Se bucură cînd îl cunoaște, dar îi dă de știre că n-o să-l cruțe pînă la urmă.

— Am să te beau, măi poamă rară...

După ce-l bea, o mai strigă o dată pe Maria să-i mai spuie ceva din cîntecul cela. Și copila îi înșiră cu glas subțire de clopoțel:

Cinci pătrate cu zăbrele,
Nici că-s mari, și nici că-s grele,
Dar m-au prins și zac sub ele...

Sacul cu grîu zîmbește în fața unei asemenea nedreptăți:

De l-aș fi furat, încaltea nu mi-ar fi fost ciudă, dar **nu l-am** furat, pe crucea mea că nu l-am furat! Mergeam **cu căruța** încărcată pe lîngă casă și ce mi-a venit — iau un **sac** și-i fac vînt peste gard... De furat însă — nici gînd!

Se frămîntă grozav sacul cu grîu, rezemat de masă. Îl doare de nedreptatea ce i s-a făcut, se teme de zăbrele, iar eu, **un** martor întîmplător al durerii lui, stau și mă gîndesc — **te** pomenești că nu l-a furat! Căci, la mintea omului, **cum ar putea un** sac cu grîu să fure un alt sac, umplut **și acela cu** grăunțe? Și chiar de-ar putea, pentru ce ar face **una ca** asta?

1963

POVESTEA FURNICII

Trei zile a cutreierat culmea dealului — trei zile lungi de vară și toate trei au fost în zadar, căci de fiecare dată se întorcea fără nimic. A patra zi s-a trezit cu toate cele șase lăbuțe amorțite de oboseală și poate că n-ar

fi fost rău să rămîie ziua ceea la furnicar, să-și mai vie oleacă în fire, dar așa s-a întîmplat că nu i-a venit gîndul ista în cap. S-a sculat des-de-dimineață și a pornit-o repejor la deal, căci, de, cît îs de mari zilele de vară și cît îs de mici furnicile, dacă nici lor nu prea le ajunge vreme.

Cînd s-a ridicat soarele sus de-o suliță pe cer, ea suise și coborîse de acum mii de bolovani, trecuse pe sub cîțiva snopi de păpușoi, că era cît pe ce să-și dea zilele. Pe la amiază căzuse chiar într-o gaură de șobolan și ce frică a mai tras — noroc că nu era șobolanul acasă. A ieșit repede și și-a văzut de drum. Pe urmă a pus-o păcatul să se suie pe un bostan și s-a rătăcit — l-a înconjurat de vreo sută de ori pînă a dat iar de pămînt. Și ar mai fi ținut-o ea multă vreme la fuguța, dar în cele din urmă i s-a făcut foame. S-a suit pe o răsărită să vadă de n-a găsi pe marginea pălăriei vreo fărîmitură de miez uitată de vrăbii. Dar, cînd era de acum bine suită și o luase spre pălărie, a bătut deodată vîntul și a dat-o jos — furnica a căzut și în cădere și-a scrîntit un picioruș. La furnici însă nu-i mare pagubă, că-i mai rămăseseră încă cinci picioare sănătoase — a pornit-o dar la fugă mai departe, căci trecuse o bună jumătate din ziua a patra.

Din răsărită a dat într-o mirișie și era vai de viața ei — amețise tot ocolind tufele grîului cosit. Bine a zis cine a zis că nu-i pe lume lucru mai strașnic decît o furnică prinsă de ploaie în mirișie. Trebuia însă s-o treacă cu orice preț — chiar de ar fi fost să rămîie cu un singur picioruș, trebuia s-o treacă. Și furnica a trecut-o. După mirișie a dat într-un codru de răsărită — o frumusețe de codru, că-ți rîdea inima uitîndu-te la dînsul. Înalt, verde, și cît vezi în sus tot frunze și frunze — mare lucru să închizi ochii și să lași vîntul să te legene cu tot cu frunză, pînă ațipești. Toată viața visase ca să se legene măcar o clipă pe-o margine de frunză, dar ce să-i faci — nevoile...

Ispita însă se ținea scai de dînsa, căci în drumul ei fosneau mii de frunze, șoptind încet, somnoros... Înțeleaptă fiind, atunci cînd i s-a nimerit în cale o sămînță de mohor, și-a aruncat-o din fugă în spinare. Știa că n-are nevoie de sămînța ceea, dar a luat-o ca să nu se poată uita în sus — prea o ademeneau frunzele. Un moscălaș dormita la soare și văzînd-o cum aleargă cu sămînța de

mohor în spate, a dat disprețuitor din musteți — nu-i pe lume leneș mai mare decît moscălașul și orice furnică în locul ei s-ar fi oprit să-i spuie că a pieri la toamnă odată cu mușteie. Furnica noastră însă a înghițit-o și pe asta, văzîndu-și de drum... Tot suind și coborînd bulgării, a dat de un plugar ce hodinea pe răzor — arată-mi o furnică în toată lumea care a trecut pe lîngă plugar și nu i s-a suit pe picioare! Ea însă nu s-a suit, căci se trecea și a patra zi — nu mai avea vreme...

Deodată a zărit lîngă un cuibar de prepeliță o fărîmitură de miez de răsărită — și-a adus aminte că nu mîncase nimic în ziua ceea. A lăsat jos sămînța de mohor, și-a zvîrlit în spate miezul de răsărită și a pornit-o mai departe, ciupindu-l din mers. A dovedit să mănînce numai jumătate — cealaltă jumătate a lăsat-o jos, căci se luase în urma ei un fercheș — și nu că-i era tare dor de dînsul, dar nu vroia s-o vadă mîncînd... Fercheșul i-a dat cîteva ocoluri și pe semne că-i plăcuse furnica — a prins a sări de pe bulgări jos, ridica cîte-o jumătate de frunză în spate, cercînd în fel și chip să-i atragă atenția... Pe semne, era și frumușel — furnica însă n-avea vreme să se uite la dînsul, căci se sfîrșea și a patra zi — trebula cu orice preț să aducă ceva la furnicar... În cele din urmă, fercheșul s-a lăsat păgubaș și a făcut foarte bine, căci nu mai putea călca cu piciorul scrîntit.

Deodată, trecînd pe lîngă un furnicar adăpostit la rădăcina unei răsărite, a văzut cum alergau furnicile și cărau de zor grăunțe scoase afară la uscat. Pînă în sară mai rămăsese vreme și s-a mirat furnica în capul ei:

„— Oare ce să le fi venit?".

Îi era însă oarecum să se oprească și să întrebe niște furnici necunoscute. Acuma nu mai putea alerga, ba și la pas se mișca greu de tot — mai avea mult de mers, apoi drumul înapoi... „Fără un pic de hodină, și-a zis, nu mai merge." A prins a alege primprejur o răsărită, se suie pe-o frunză; deodată însă a văzut cum cern și cad de sus frunze verzi, frunze mari... S-a stins lumina caldă, vîntul a prins a măcina grăunțe de pămînt de pe crestele bulgărilor, iar din sus tot veneau frunze mari, frunze verzi...

„— Vine ploaia..."

De asta și căra furnicarul cela grăunțele înăuntru. Pînă una alta, poate găsește ea măcar ceva-ceva... Au

trecut pe alături cîteva furnici, care se întorceau cu deșertul — veneau într-o goană nebună, ca să dovedească la furnicar înaintea ploii. Da frunzele tot veneau din sus, și era amarnic greu de mers, trebuiau ocolite, căci le mîna vîntul pe jos, și dacă urcai pe-o frunză, vîntul te ducea cine știe unde cu frunză cu tot. De abia cînd au început să cadă primii stropi de ploaie, furnica s-a oprit locului lîngă o coajă de răsărită. Era coaja de care avea nevoie și pentru care alergase patru zile, făcînd atîta amar de drum. Furnica a ocolit-o de cîteva ori, apoi s-a suit în covățica ei, cercetînd-o ca nu cumva să fie crăpată. Era tărcățică, întreagă, curată — o coajă bună, cu alte cuvinte. Și-a aruncat-o în spate și a pornit drumul înapoi.

În sfîrșit, aduce și ea ceva la furnicar. Au să se adune toate furnicile și au s-o laude — au s-o laude pentru că a găsit-o, pentru că a adus-o... Pe urmă au să și-o așeze — știu ele unde trebuie așezată o minune de coajă ca asta...

Ploaia se îndesea — din vreme în vreme nimerea cîte un strop în coaja de răsărită, de-i frîngea furnicii tot trupul și-i vîra picioruşele pe jumătate în pămînt. Apoi stropii se tot îndeseau, mînîndu-o la fuguța, și ea alerga întruna, căci mai avea mult pînă la furnicar — avea de mers toată noaptea, și bine ar fi fost de-ar fi putut ajunge a doua zi pe la zori.

Acum pe sub fiecare bulgăraș se zărea cîte o fărîmitură de pămînt uscat — arată-mi o furnică pe lume care în locul ei nu s-ar fi vîrît sub un bulgăr să aștepte pînă a trece ploaia... Ea însă nu putea face lucrul acesta — după trei zile de alergătură, a găsit o coajă și trebuia s-o aducă repede.

Trecînd pe lîngă furnicarul care își cărase din vreme grăunțele înăuntru, a zărit cîteva găurele lăsate neastupate pentru cei care mai întîrziaseră pe undeva. Poate s-ar fi găsit și pentru dînsa vreun locușor, dar îi era oarecum să intre — cum să te vîri tu udă, cu coaja în spate, la niște furnici necunoscute?...

Ploaia răzmuase coaja de răsărită, că nu era nici un chip s-o ții în lăbuțe — aluneca la fiecare pas. Și nu era mare greutate s-o ridici iar de jos, numai că, ridicînd-o, se lipea de coajă cîte-o fărîmă de pămînt și se făcea grea, de parcă ducea o fasole în spate. Avea

însă mare nevoie de dînsa — o căutase patru zile, și furnica o ducea cuminte, abia mai zărînd drumul de oboseală. Odată, ridicînd din nou coaja ce-i căzuse, l-a zărit pe ferchеș — se întorcea la furnicarul lui... Nenorocit, plin de glod, venea cu deșertul, abia tîrîndu-și picioarele din urmă.

„— Vai de steaua lui, s-a gîndit furnica. Iaca așa poți să-ți legi capul cu un netrebnic, și pe urmă o viață întreagă nu poți scăpa de dînsul..."

Deodată s-a oprit locului — a lăsat coaja jos și s-a uitat primprejur plină de groază. Mirиștea... Cum de uitase! Ei, la urma urmei, poate a trece-o cumva... Dar de abia a dovedit să intre într-însa, că s-a și făcut noapte. Ploaia nu contenea. Biata furnică la fiece pas se ciocnea cu coaja de rădăcina vreunui pai. Apoi prindea să și-o caute pe jos — mai face un pas și iar se ciocnește de un pai, și iar își caută coaja prin întuneric. Totuși amarnic deștept a fost cel de-a spus pentru întîia oară că nu-i pe lume lucru mai grozav decît o furnică prinsă de ploaie pe mirиște și, mai ales, noaptea...

Furnica însă se liniștea cu gîndul că ploaia, uite, cum a sta, coaja s-a mai zbici, s-a face mai ușoară, și te pomenești, pe la miezul nopții, că ajunge acasă. Și tot mergea, trăgînd cu greu lăbuțele prin glod, scăpînd coaja la fiece pas, căutînd-o prin întuneric și zicîndu-și întruna:

— Să știi că ploaia a și început a conteni...

Mare-i nădejdea, cînd nu rămîne decît una singură... Nu știu pentru ce i-a trebuit furnicii coaja ceea de răsărită și ce-a avut de gînd să facă dintr-însa. Nici măcar nu știu de a dovedit s-o ducă la furnicar, căci ploaia a turnat toată noaptea. Poate a ajuns furnica acasă, poate s-a pierdut undeva în mijlocul miriștii. Oricum însă, chiar dacă s-a pierdut, avuse și ea în viață o mică poveste a ei — vrasăzică, trăise.

1957

ODIHNA

Oamenii ce au cunoscut munca trebuie să cunoască și odihna. Solemne și tainice sînt clipele de reculegere, cînd brațele trudite culeg sudoarea de pe frunte și ră-

mîn pe genunchi nemișcate, aburind ușor. Odihna... Moldovenii i-au mai zis și sfînta odihnă, sfîntă, căci prea departe a fost, prea mulți au visat la dînsa și prea puțini s-au tămăduit la izvoarele ei.

Sfînta odihnă... Și apoi chiar că este ceva sfînt în clipele celea cînd se răcorește sîngele, pentru ca peste o vreme să se aprindă iar, cînd brațele stau de adună puteri noi, cînd omul gustă în tihnă ceva din cele dobîndite, cînd oprește pasul anilor ce prea iute o luase — îi oprește pentru puțin, și totuși îi oprește. Este ceva sfînt în odihnă, atunci cînd vine după o muncă grea, dar rodnică...

La vreo trei kilometri de Drochia, într-o veche curte boierească s-a înființat nu demult o casă de odihnă pentru colhoznici. Copaci bătrîni de tot, copaci mai tineri și copaci sădiți chiar nu demult străjuiesc lăcașul ista de odihnă, ținîndu-i umbră și răcoare. În jurul livezii, cît cuprinzi cu ochiul, îs cîmpuri largi cu roadă bună, cîmpuri ce par să fi venit încoace anume pentru a dovedi tuturor dreptul la hodină al celor ce le-au muncit.

Un gard răruț bătut din scînduri oprește lumea, ispitind-o cu scaune puse la umbră, cu cărărușe, cu miroznă de bucate gustoase. Clădiri proaspăt văruite, straturi cu flori și pretutindeni o curățenie așa cum numai medicii înțeleg curățenia. Un paznic bătrîn, pe sama căruia sînt lăsate casa de odiînă și liniștea din preajma ei — de altfel, a păzi liniștea îl mai ajută și cîmpurile largi cu aer proaspăt...

Cam o dată în două săptămîni vin la odihnă grupuri de colhoznici din Drochia și din raioanele vecine. Vin cam stingheriți — ca să vezi, i-au trimis la odihnă cu toate că sînt încă voinici — și dacă a fost vorba de odihnă, se găseau și alții, că, mă rog, doritori de așa ceva se găsesc mulți...

Trec la cîntar și rămîn foarte mirați că corpul lor mai are o însușire — are o anumită greutate... Se mai cîntărise el cîndva demult, dar nu mai ține minte cîte kilograme avea pe atunci. Apoi fac baie, încet, cu plăcere, fără a se gîndi dacă mai rămîne apă caldă pentru dracul cela de băiet, că, iaca, nici nu vrea să se spele, nici lecțiile nu și le face. Apoi un pat curat — se tre-

zesc, de obicei, pe la zori, cînd trebuie să plece în cîmp, privesc miraţi prin odaie şi, pînă la urmă, se culcă înapoi zîmbind — las' că aici se poate, aici nu te mai scoală nevasta...

Dimineaţa, firește, masa. Multe cuvinte de laudă se tot spun pe sama bucătarului — pentru că, într-adevăr, îşi cunoaşte meseria, parte pentru că oamenii din sate se mulţumesc cu te miri ce, iar mătuşa ceea din Năduşita se mulţumea chiar cu nimica... De altfel, povestea mătuşii din Năduşita a ajuns să umble prin tot raionul, iar lucrătorii casei de odihnă îşi mai amintesc şi azi de mătuşa ceea josuţă, cu basma albă pe umeri...

* * *

A venit mătuşa să odihnească într-o bună sară, cu un coş mare de papură pe care îl tot muta dintr-o mînă în alta. A intrat pe undeva prin fundul ogrăzii, s-a aşezat jos lîngă un nuc bătrîn să-şi odihnească picioarele şi să vadă ce se mai face în jur. Cine ştie cît o fi stat ea lîngă nuc cu coşul alături, căci paznicul a dat de dînsa cînd înnoptase de-a binelea. Văzînd că-i babă bătrînă, s-a aşezat alături şi, ca să-i treacă de urît, a pornit cu ea o vorbă lungă pînă aproape de miezul nopţii. Au vorbit despre satul lui, despre satul ei, despre nepoţii unuia şi ai altuia. Peste un timp, cînd paznicul s-a ridicat să-şi vadă de slujbă, mătuşa l-a întrebat cu o oarecare sfială:

— Auzi mata... Că m-au trimis cu o hîrtie încoace... Iaca, nici n-o mai găsesc, bat-o pustia... Oare n-am vîrît-o în fundul coşului?

Hîrtia era în fundul coşului. Se spunea într-însa că colhozul o trimite pe mătuşă la odihnă, că a muncit mult, şi ruga să fie îngrijită cît mai bine...

Paznicul s-a supărat — auzi, să ţie el atîta vreme de vorbă un om trimis la hodină! Apoi asta se cheamă hodină, cînd stă ea cu dînsul de păzeşte livada?

— Şi adică n-au putut spune de la bun început?

— Oare să fi întîrziat? se întreabă mătuşa. Dacă am întîrziat, mă pot întoarce, că nu-i departe...

Paznicul n-a mai stat s-o asculte. Deşi era cam tîrziu, bătrîna a fost dusă într-o cămăruţă, unde o aştepta un pat moale, aşternut cu grijă. Bucătarul a gătit o gus-

tare la repezeală, dar cînd s-a dus s-o cheme, mătușa își făcea pe ascuns semnul crucii și așeza ceva în coșul de papură — luase masa. Rugată fiind să vie să guste ceva, mătușa a zîmbit blajin:

— Vă mulțumesc pentru poftire și pentru cinste, dacă eu am venit cu mîncarea de acasă. Să nu fac supărare...

Pe la zori mătușa a dispărut. A dispărut cu tot cu basma, cu tot cu coșul de papură. Nimeni n-a văzut cum și pe unde a ieșit — a lăsat patul tot așa de bine așezat cum îl primise, de parcă nici nu dormise.

A fost căutată de lucrătorii casei de odihnă și de toți cei ce se odihneau, paznicul a fost trimis în drum spre Drochia — poate să nu-i fi plăcut ceva mătușii și s-a întors. Dar mătușa nu-i și pace. A fost găsită abia pe la amiază — dosită de niște tufe de liliac în fundul livezii, plivea un strat de flori. Alături era coșul de papura așezat la umbră, cum își așeza, pe semne, bucatele cînd venea la lucru în cîmp.

A fost mare daraveră la casa de odihnă. Directorul a mustrat lucrătorii că nu i-au lămurit mătușii pentru ce a venit ea încoace, că n-au poftit-o să-și ia masa de dimineață. Apoi a venit după dînsa, i-a luat coșul să i-l ducă și-i tot lămurea că ea a sosit să se odihnească și-i spunea ce trebuie să facă omul cînd vine la o casă de odihnă. Din toate cele spuse reieșea că aici mătușa e mai mare peste toți. Ceilalți din jur sînt puși anume pentru a avea grijă de dînsa — lucru pe care mătușa nu-l putea pricepe deloc și tot repeta:

— Iaca, nu știu de ce vă supărați, dar eu credeam că fac bine plivind florile, că florile mi-au fost dragi de cînd eram, uite, așa de mititică...

Directorul se uita cît a fost mătușa de mică atunci cînd au prins a-i fi dragi florile, apoi porneau lămuririle de la început.

Toată ziua ceea pînă sara își tot căuta de lucru, dar era păzită și pînă la urmă s-a împăcat cu gîndul că pierde ziua.

A găsit un scăunaș în livadă, cîțiva oameni ce n-aveau nici o grabă și le-a povestit de-a mărunțelul despre satul său, Nădușita, despre nepoți — care îi mai cuminte și care îi mai zbînțuit, care va fi miluit de dînsa cînd s-a întoarce și care va fi mai puțin miluit...

Cu masa însă mătușa stătea prost. Prost de tot. Intra în ospătărie, se așeza pe scaun lîngă ușă, zîmbea tuturora, de parcă ar fi fost poftită la hram — și nici să se atingă de bucate.

— Poate nu-s gustoase, mătușă? Poate le schimbăm cu ceva?

— Ferit-a sfîntul! Nici boierii nu mîncau așa în fiecare zi.

— Atunci dar?

Mătușa ridica stingherită din umeri, de parcă îi era rușine că atîția oameni învățați se tot poartă în jurul ei pentru un lucru de nimica. Poate nu-și putea aduna vorbele, poate se rușina să spuie că în toată viața a mîncat numai celea ce gătea cu mîinile ei? Masa începea pentru dînsa cu curățitul, cu spălatul cartofilor, apoi stătea alături pe scăunaș, ascultînd cum fierbe domol mîncarea, o gusta din vreme în vreme, apoi abia după aceea se așeza la masă.

Se întîmpla, firește, să guste ceva la vecini ori în vreo musafirie — mă rog, dar să stai două săptămîni așa, cum se poate?!

A doua zi dimineață iar a dispărut. De astă dată coșul de papură rămăsese lîngă pat și au găsit-o ușor — curăța cartofi la bucătărie. Săracul bucătar — o oră întreagă se tot chinuia să-i lămurească directorului că el n-a chemat-o, că el nu s-a lăsat cu una, cu două, că a fost nevoit pînă la urmă — directorul nu vroia să-l asculte. Apoi iar au prins a-i lămuri cu toții mătușii pentru ce a venit ea încoace — biata mătușă nu putea pricepe cum se face că în viața ei, orișicui i-ar fi propus munca, toți o primeau, căci a muncit cum se cuvine, din toată inima, iar aici...

— Te credem, mătușă, dar... Mata ai venit încoace la odihnă. Vasăzică, trebuie să te odihnești!

— Maica Domnului, d-apoi ce făceam eu curățind cartofi?! Ce, adică, nu mă odihneam stînd pe scăunaș?!

Avea ceva mătușa că nu se mai putea opri. Zicea că o poartă mîinile, căutîndu-și singure de lucru — ar sta ea cuminte cum i se spune, dar o poartă mîinile și nu le mai poate stăpîni. Ca s-o facă să se odihnească măcar cît de cît, administrația a rugat-o să brodeze cîteva fețe de masă, crezînd, pe bună dreptate, că brodînd și stînd la umbră, mătușa s-a odihni. Ei, de unde! O zi

și o jumătate de noapte a stat mătușa adunată în două, pînă a gătit brodatul — dimineața fețele de masă erau așternute, iar mătușa umbla prin ogradă cu doi pui în poală — se rătăciseră sărmanii, nu mai puteau găsi cloșca. Dacă și cloșca era cînoasă la inimă — să vezi mata de cînd țipă puii ceia și nu vine după dînșii, bat-o pustia!

Cam la o săptămînă mătușa s-a sculat pe la zori, a udat florile, a măturat ograda, apoi s-a spălat și i-a declarat directorului că se duce acasă. Nu mai poate sta. I-i dor de sat, și apoi nepoții, uite, încep mîne-poimîne să umble la școală și n-au să-și poată aminti unde li-s cărțile și caietele. Primăvara le-au aruncat cine știe pe unde și ea le-a cules în urma lor. Afară de asta nu mai poate dormi nopțile, că prea s-a odihnit — ca doarme bine numai cînd îi trudită.

Au ieșit cu toții s-o petreacă. Cineva a umplut coșul de papură cu flori, bucătarul, care, pe semne, din vreme în vreme se folosea de ajutorul ei, i-a copt prăjituri pentru nepoți și i-a făcut un pachețel. Mătușa le-a mulțumit tuturor pentru cinste, pentru tovărășie, pentru poftire și mai știu eu pentru ce, apoi a pornit la drum.

* * *

Am văzut-o și eu pe mătușa din Nădușita cum se întorcea cu flori în coșul de papură, cu un pachețel pe care îl ducea cu multă grijă, de parcă vroia să ajungă prăjiturile în mîinile nepoților întregi, rumenite și calde cum le-a primit ea. Zîmbea larg, zîmbea din adîncul sufletului tuturor trecătorilor, de parcă au pus cu toții la cîrmuire cîte o vorbă bună pentru ea, au lăsat cîte ceva din cîștigul lor ca să se poată ea odihni.

Eram fericit, de parcă o vedeam pe mama mea venind odihnită, de parcă vedeam mamele fiecăruia dintre noi cum pășesc întinerite, cu obrajii proaspăt rumeniți de răcoarea dimineții...

1959

GRĂDINA

Nimeni nu credea că-l doare piciorul. Nu-l credea nevasta, cu toate că i-l oblojise de cîteva ori. Nu-l credea cumătrul Trofim, cu toate că anume Trofim l-a sfătuit să se ducă la doctor. Nu-l credea nici doctorul, chit că l-a întrebat dacă n-a zăcut de friguri în copilărie. Şi totuşi, piciorul îl durea. Îl dureau merişoarele şi căputa, şi fluierul îl durea. Apoi în jurul genunchiului fiecare osişor, fiecare bucăţică îl durea.

A umblat multă vreme la oraş, pe la doctori, să afle de ce l-o fi durînd piciorul. Uneori se ducea pe drumul de la Boghești, alteori se ducea pe la Varniţa. Dacă nu i se întîmpla în drum nici o maşină, pierdea ziua degeaba, căci pe jos ajungea pe la patru, cînd doctorii erau pe ducă. Se întorcea tot pe jos şi uneori, cînd făcea drumul încolo şi napoi fără să se fi hodinit la gară, simţea cum durerea începe a i se urca spre şold. Atuncea rămînea acasă cîteva zile şi pe urmă iar pornea să se caute.

Într-o miercure sara, cînd se întorcea de la oraş, a găsit fetiţa buhăind la poartă. A vrut s-o întrebe ce-a păţit, dar fetiţa, cum l-a zărit, a şi încetat de plîns. El a trecut pe lîngă dînsa şi, cum a păşit în ogradă, a văzut cu ochii lui ce se întîmplase. Li se luase grădina. Rînduri de brazde mari şi grele i-au înfundat şi bătătura, şi grădina. Brazda de la margine era culcată chiar sub prispă. I-au tăiat grădina. Sădise omul cartofi, pepeni, avea şi cîţiva copăcei altoiţi, dar au arat totul. Satul i-a luat grădina. Fetiţa spunea că satul le-a luat-o. Au lăsat numai locul unde sta casa şi o cărăruşă să poată intra şi ieşi napoi la drum.

I-a zis fetiţei să nu plîngă. Apoi s-a dus la preşedinte să-l roage să-i dea grădina napoi. Fiecare om are cîte-o bucăţică de pămînt în preajma casei, iar el n-avea. Preşedintele l-a poftit să se aşeze pe scaun. I-a dat o ţigară. Şi un foc i-a dat. A spus că i-au tăiat-o pentru că demult nu mai umblă la lucru în colhoz. Satul a hotărît să i-o taie. A hotărît, fiindcă este lege. I-a arătat hîrtie unde era scrisă legea şi el a citit-o cu ochii lui. Aşa şi scria: cine nu iese la lucru, aceluia i se taie grădina. Preşedintele a spus că dacă vor umbla cu toţii pe la doctori, ce se va alege din colhoz? Va rămînea

roadă pe deal. N-or avea ce mînca copiii, nici soldații n-or avea ce mînca. Și, vezi bine, că-i așa — dacă nu le vor da satul lor și celelalte sate, apoi cine le va da?

Venea spre casă, vînturînd rîndurile din legea citită, și se gîndi cum ar face el ca să i se întoarcă grădina. Fiecare om are grădină în jurul casei, iar lui i-au luat-o! Cînd n-ai grădină, ți se pare că nici casă nu ai. Iar lui îi trebuia casă — avea nevastă ș-un copil avea.

A hotărît să treacă pe la cumătrul Trofim, să întrebe ce-i de făcut. Acela l-a ascultat. I-a dat o țigară. Foc nu i-a dat, fiindcă mîntuise chibritele — au oprit un om în drum și au aprins țigările. Trofim a recunoscut că votase și el să i se taie grădina. Dacă vor umbla cu toții pe la doctori, atunci unde ajungem? N-or avea ce mînca nici copiii, nici soldații. Și vezi bine că-i așa, dacă n-or munci ei, apoi cine o să muncească?

Venea spre casă tîrziu, cînd se înnoptase bine de tot. Îi părea că vede în lungul gardurilor copii și soldați secați de foame, și totuși, vroia să i se întoarcă grădina. Fiecare om are cîte-o palmă de pămînt în jurul casei, iar el n-avea. S-a gîndit să se sfătuiască cu nevasta, să vadă în doi ce e de făcut, dar nevasta nu era acasă. A venit de la brigadă tîrziu. A străbătut cărărușa grijuliu, căutînd să nu calce în laturi. A făcut mîncare. Pe urmă a încălzit apă de i-a oblojit piciorul. L-a rugat să meargă a doua zi la lucru. Dacă va merge zi de zi, încolo spre toamnă îi se va întoarce grădina. Lui Anton și Mariei cum le-au luat-o, iar pe urmă le-au întors-o?

Într-adevăr, i-o luaseră într-o vreme și lui Anton, iar mai pe urmă i-au întors-o. S-a culcat, dar nu-i venea somnul. Simțea cu toată făptura brazdele întinse lîngă peretele casei. Îl pășteau cele brazde și-i era frica de dînsele, i se părea că dacă va adormi, brazdele vor intra prin fereastră în casă. Durerea iar începea să urce spre șold și el s-a gîndit că bine ar fi dacă omul ar putea deschide piciorul așa cum deschizi gura în fața doctorului. S-ar duce, l-ar desface frumușel. Și-ar primi pe loc grădina, apoi că și doctorii ar ști ce rămîne de făcut. Erau prostii, dar nu putea scăpa de dînsele. Deseori, cînd ajungea la o mare strîmtoare, se prostea cumplit, și cu cît se afunda, cu atît căpățîna refuza să-l slujească.

Ațipise abia pe la zori, dar s-a trezit îndată, căci ne-

vasta de acum trebăluia prin casă. Făcea de mîncare. S-a sculat și el. S-a uitat prin fereastră afară. Brazdele stăteau ghemuite una lîngă alta, de parcă-i păzeau casa să nu fugă. S-a spălat și a spus că se duce la oraș. Se duce să se roage să i se întoarcă grădina. Nevasta a zis că degeaba, n-au să le-o dea. El a zis că, cine știe, poate să le-o dea. I-a ruga pe șefi. Le-a arăta documentele pe care le are — făcuse războiul, avea două medalii.

A bătut sapa nevestei, i-a desenat fetiței o Mare Neagră — scîncise ziua trecută și n-a dovedit să și-o deseneze singură. Le-a zis acolo, la școală, că fiecare să facă acasă cîte-o Mare Neagră. Pe urmă a pornit încet spre oraș. Mergea șchiopătînd și tot căta în urmă — poate-poate l-a ajunge vreo mașină. Dar nu venea nimic în urma lui — numai un lung și pustiu drum de țară.

Îl durea căputa piciorului. Și fluierul îl durea, pînă sus la merișor. A cîrnit spre-o creastă verde ce despica pămîntul colhozului, o creastă zisă de săteni „stalinski polosî". Și-a rupt o creangă de vișinar, făcînd dintr-însa cîrjă. N-avea cuțit s-o curețe și a rupt crenguțele cu dinții. Vișinul e amărui la gust, dar te împrospătează. Cîrja era cam subțirică și strîmbă. Abia se lăsa pe dînsa, se temea să n-o rupă. Vișinul însă nu se rupe ușor — cîrja se îndoaie, dar nu se rupe.

S-a gîndit deodată — măi, da cîte cîrje să fi avut el în viața lui? La început a avut una lungă și frumoasă, i-o făcuse un frate mai mare, dintr-o viță de salcie pîrlită la foc. Era băietan pe atunci, dar mai păștea încă vitele, pentru că nu avea cine le paște. A aruncat cîrja ceea după vacă și n-a mai găsit-o. Poate — de-o căuta mai bine, o găsea, dar n-a căutat-o.

Apoi, cînd era flăcău, și-a făcut singur o cîrjă. Într-o noapte s-a bătut la o șezătoare, și i-au rupt cîrja. Nu mai ține minte — ori că a lovit el în cineva, ori că alții i-au smuls-o și au lovit într-însul. Pe urmă, după ce s-a însurat, a găsit o cîrjă de corn la el în tindă, după ușă. A uitat-o cineva. Era o cîrjă bună, dar peste vreo doi ani a pierdut-o. Tot acolo, în tindă, după ușă — cum a răsărit, așa s-a și dus cîrja ceea. Asta era a patra în viața lui. Poate a cincea. E bunișoară la drum — cînd se îndoaie, parcă suflă. Pe semne, o doare. Pe pom îndeobște îl doare, numai că n-are gură să spuie.

S-a gîndit că ar fi bine din drum să ticluiască ceva

pentru șeful cela de la oraș, dar nu-i venea nimic în cap. A ajuns spre sară, cînd la *raispolkom* nu mai era nimeni. Ușile erau descuiate, dar nu era nimeni. A zărit în curte un șofer ce-și spăla mînile într-o căldare cu benzină. L-a întrebat dacă poate să-i spuie durerea. Acela s-a cam oțărît, dar a zis că se poate. Și el i-a povestit cum îl doare piciorul, cum a umblat toată primăvara prin doctori. A umblat degeaba. Șoferul a înjurat doctorii, dar a zis să spună mai departe ce are de spus. Și el i-a povestit cum i s-a luat grădina. Satul i-a luat-o. A votat, ridicînd mîna sus. Șoferul a înjurat satul, dar a spus că grădina, pînă una alta, n-au să i-o dea napoi. Atunci, dar, încurcat, omul a vrut să știe:

— Și ce mă sfătuiești mata să fac?

— Mai cearcă pe la vreun doctor.

— Păi, dacă mi-au luat grădina!!!

Cela s-a uitat lung la dînsul. Și-a șters mînile de fundul pantalonilor, i-a dat o țigară. Foc i-a dat dintr-o brichetă nemțească — abia atingi un butonaș și se aprinde. Apoi l-a dus înăuntrul comitetului executiv raional, i-a dat o bucată de hîrtie și l-a pus să facă o jalbă. Zicea că șeful o să mai vie. Numai doctorii fug după ce-și fac orele de muncă — șefii lucrează mai mult.

S-a așezat și a început să scrie. Ajunsese de abia la jumătate, cînd a venit șeful. A citit ce era scris, după care l-a poftit în cabinet. A zis să-i spuie cealaltă jumătate din gură. L-a ascultat frumos ca pe un om, apoi a întrebat:

— Și la ce-ți trebuie neapărat grădina?

— Cum dar, tovarăș? Cînd omul n-are grădină...

Șeful a ieșit în cealaltă odaie și s-a întors cu o cutioară de aluminiu. A deschis-o, îndemnîndu-l să ia o țigară de acolo. A luat-o și a vrut s-o pună în buzunar ca amintire, pentru că trebuia mai întîi să afle ce se face cu grădina, dar n-a fost lăsat s-o puie în buzunar. I s-a întins un chibrit aprins. Pufăind și lăcrămînd, el totuși a întrebat:

— Amu ce mă fac?

— Te duci la lucru, muncești frumos și, las', va fi bine.

— Păi, mă doare piciorul. Cu asta doar am început.

Șefului i s-a stins țigara și el a mai aprins-o o dată.

— Crezi că toți cei ce lucrează îs sănătoși tun? Fiecare cînd stă să se caute, suferă de cîte ceva. Boala însă nu trebuie cocolită — cu cît mai mult îi cauți în coarne, cu atît mai rea se face. Unde mai pui că dacă or umbla cu toții pe la doctori, atunci cum rămîne cu copiii, cu ostașii?

Vezi bine, avea dreptate, și pentru că nu-i rămînea nimic, i-a mulțumit șefului și a ieșit.

Cît a stat el la șef, cîrja s-a mai zbicit puțin la soare și amu nu se mai îndoia așa de ușor. Ori poate piciorul îl slăbise și el nu se rezema așa de tare. Lasă, a lucra, dar cîte puțin pînă încolo spre toamnă, iar odată cu toamna a începe din nou a umbla pe la doctori. Că, într-adevăr, boala nu trebuie cocolită.

— Ca să vezi — mi-a dat și aista o țigară!

Venea mulțumit, oarecum înseninat, și numai un altcineva, ascuns undeva hăt printre dealuri, continua a se plînge cu un glas ce semăna a fi glasul lui. Se plîngea că i s-a luat grădina, iar cînd țăranului i se ia grădina, parcă i se ia totul.

1958

DATINI

Brusturii păreau să-i fie de leac. Ca să vezi dumneata ce înseamnă brustur — de abia a dovedit să soarbă două înghițituri, că a și pornit să-i împungă inima. O înțeapă ușurel, abia-abia, de parcă s-ar fi jucat cu dînsa. Apoi a prins a mîngîia măruntaiele, parcă jelindu-le pentru suferința lor cea mare. Și deodată — Doamne-Dumnezeule! — începe a-ți fărîma toate vinele, de parcă ar vrea să le întoarcă pe dos; te străfulgeră o durere, încît îți vine să iei de pe scăunaș ceșcuța cu zamă de brusturi, s-o arunci pe lumea cealaltă. Și ai face o mare prostie, fiindcă el, brusturul, nu te chinuiește degeaba. Încălzește sîngele.

Moș Anton, oftînd din greu, își scoate o mînă de sub plapomă. Își șterge fruntea de sudoare, mai bea un gît de zamă de brusturi. Se gîndește: ce om prost a fost el în viața lui. Șaizeci și ceva de ani a tot umblat pe lîngă brusturi, a dat cu piciorul într-înșii, de parcă brusturul ar fi fost cea mai scîrnavă buruiană. Și, cînd colo, află

că brusturul, măcar că nu rodește, îi cel mai vajnic lucru pentru om! Și de-ar fi fost numai el un prost, ar mai merge cum ar mai merge, dar vorba e că s-a prostit tot satul. Mai era pînă nu demult pe ici, pe colo cîte-o tufă pe sub garduri, dar le-au zătrit pînă la una și acum, cînd i-au spus să bea zamă de brusturi, sărmana Mărioara lui a umblat două zile pînă a găsit cîteva rădăcini... Acum, de-a da Dumnezeu și s-a face bine, a sădi toată grădina de jur împrejur cu brusturi.

Moș Anton întinde o mînă spre cănuța cu zamă verzuie ca să mai ia o înghițitură, dar sorbitura de odinioară l-a mai îmboldit o dată la inimă — las' că mai are putere... Pe cuptor sforăie încetișor, obosită, mătușa Mărioara. Bătrînul s-a gîndit că mare noroc a avut el în viață de babă — ehei, cît s-au chinuit ei pînă au crescut băieții! El cînd ostenea, cînd nu prea, dar ea, sărmana, a ținut-o una și una. Cum a repezit-o graba în tinerețe, n-o mai slăbește pînă azi. Acum, cu boala asta a lui — umblă ea, sărmana, de te miri cum o mai țin picioarele. Afară ninge, dar sub omăt îi glod — vreme parșivă din cale afară, și pe vremea asta a umblat Mărioara după brusturi. Pentru cel de aude e cu mult mai ușor — întîlnește pe cineva, îl întreabă de n-a văzut pe undeva brusturi și așa — din om în om — găsește. Dar Mărioara lui nu mai aude — de vreo zece ani i s-a luat auzul și, iaca, nu i se întoarce. Apoi că e și rușinoasă — ar întreba pe cineva de brusturi, dar i-i rușine că n-a putea ghici după buze ce-a spus acela. Și a umblat, sărmana, două zile pe dealuri, a colindat toate locurile pe unde văzuse cîndva brusturi și tot scormonea sub omăt, pînă a găsit cîteva rădăcini la poala pădurii...

Moș Anton mai ia o sorbitură — începe să i se pară că zama de brusturi e chiar plăcută la gust. Poate s-o bea și unul sănătos. A trebui să-i zică Mărioarei să ia și ea un gît-două — nu-i vorbă, nu s-a plîns că o doare ceva, dar ce strică! Își amintește cum s-a întors asară de la pădure — plină de scai, plină de glod. A venit repede lîngă pat, a așezat pe scăunaș vreo cinci rădăcini.

— Așa-i că-s brusturi, măi moșnege?

De vreo trei zile se tot întorcea serile fericită, cu buzunarele pline de rădăcini, dar moș Anton se uita

lung și trist la ele. Ofta. Nu erau brusturi. Acum însă, de data asta, moș Anton a zîmbit uimit, netezind rădăcinile cu podul palmei.

— Ca să vezi, o găsit...

Mătușa a aţîţat focul, a spălat rădăcinile bine de tot, le-a pus la fiert, tot povestind ceva în șoaptă cu vocea stinsă de oboseală. Povestea pe unde a umblat și cum le-a găsit, anume în ce loc erau și cum de i-a venit ei în gînd că acolo trebuie să fie rădăcini de brusturi.

Cînd rădăcinile au fost fierte, mătușa a turnat zamă în ceșcuță, rămînînd alături obosită, plină de glod.

— Ţi-i mai ușor?

Lui moș Anton nu-i era nici mai rău, nici mai bine, dar i s-a făcut milă de dînsa.

— Parcă-parcă începe a mă slobozi... Ia și te culcă — dinspre ziuă să nu mă întoarcă iar boala...

Mătușa, cuminte și ascultătoare ca un copil, s-a suit pe cuptor. Bătrînul, auzind cum se cufundă mătușa în blagoslovita și dulcea ei hodină, a început a se gîndi că de-ar scăpa el mai repede de boala asta. Îndată cum s-a simți mai bine, s-a repezi la tîrg...

Însă ce avea de făcut la tîrg n-a mai apucat a se gîndi — o sută de ferăstraie au prins a-i fărîma mărunțaiele. A gemut o dată surd, apoi a doua oară în gura mare — poate s-a trezi Mărioara. „De-ar ține măcar inima" — s-a gîndit. Nu cumva să-l dea de sminteală. Dar inima dispăruse — abia-abia, din vreme în vreme, i se zbătea o vinișoară undeva după ureche — îi prost, s-a gîndit moș Anton, prost de tot. Cît a zăcut în viață, dacă niciodată nu i s-a întîmplat să i se zbată inima tocmai acolo. Iar ferăstraiele îl tot fărîmă întruna — oare de ce n-au zătrit oamenii toți brusturii, să nu le fi rămas nici numele! Lampa a prins a se topi într-un fel de ceață: mi se împăienjenesc ochii, s-a gîndit el. Era mai bine dacă leșinam. După leșin mai poți scăpa, dar cînd ți se împăienjenesc ochii — basta.

— Fa Mărioară...

De pe cuptor ce aude un sforăit plin, hodinit. Lampa din perete dispare încetul cu încetul — măcar de-ar dovedi să-mi ție lumînarea. Orișicum, sîntem creștini, avem datini. Încearcă să-și șteargă ochii — mîna o duce cum o duce pînă la față, dar degetele nu-l mai slujesc. Au înțepenit. Ferăstraiele îl tot țin una și una — ce le-o

mai fi rămas acolo de fărîmat? Vinișoara de după ureche începe a se stinge — se zbate o dată încetișor, pe urmă nu-i și iar se zbate o dată.

— Auzi, Mărioară... să ne iertăm măcar.

Același sforăit — acum harnic, nepăsător...

„De-ar fi trăit mămunea mea, sărmana, ea nu s-ar fi culcat..." Lui moș Anton îi vine deodată un dor amarnic de mîna zbîrcită și caldă a mamei lui... A murit ea demult, demult de tot — trei cruci de stejar au tot schimbat pe mormîntul ei, acum și a patra a prins a putrezi, dar mai trăia în sîngele lui moș Anton mîna ceea aspră și caldă ce l-a mîngîiat odată...

Lampa a dispărut cu totul — abia mai apare, din vreme în vreme, pe peretele negru un strop de lumină — cam pe acolo trebuia să fie lampa... Vinișoara de după ureche s-a stins, ferăstraiele nu le mai simte — i-a rămas doar un chin prelung în sînge...

— Mamă, pune-mi mîna pe frunte...

Și mai aude o dată — poate pentru ultima oară aude de undeva de departe un sforăit ușurel, jucăuș. Nu s-a mai trezit Mărioara... Moare fără lumînare, ca păgînii... O creastă de gard nu-i ajunge alături, ca să spuie că a murit ca un cîne sub garduri. La bătrînețe și-a bătut baba joc de dînsul. O viață lungă de om a căsnicit el cu Mărioara — a umblat cît a putut prin omăt, prin ploi, ca să aibă ea o bucată de pîne în casă. De asta poate își și dă acum sufletul, că ea o s-o mai ducă încă multă vreme, pînă i-or spune și ei să bea zamă de brusturi...

Lampa a dispărut cu totul, au dispărut și chinurile. A rămas numai mintea, dar vede moș Anton că de la o vreme gîndurile lui, ca niște cai ce s-au deshămat din mers, tot cearcă s-o cîrnească din drum, s-o ia aiurea. Bătrînul îi tot prinde, îi face cu de-a sila să meargă pe drum, căci altfel nu se poate — mai rămăsese ceva... Da, rămăsese Mărioara! Și cum iese asta — să lase ea bărbatul să moară fără lumînare, ca un păgîn! Mîne-poimîne, cînd a fi să-l ducă la groapă, a boci de-o să răsune satul, da azi, cînd trebuie să-i ție lumînarea — doarme... Prea a răsfățat-o el. Nici n-a certat-o cum se cade, nici n-a bătut-o... Numai o dată, demult, a vrut să-i dea un pumn, dar i s-a făcut milă de dînsa. Amu, de-ar avea

putere, i-ar da pumnul cela, căci degeaba a jelit-o atunci.

Moș Anton își mișcă trupul sub plapomă, ca să vadă de-a mai rămas ceva vlagă. Rămăsese puțină de tot, cu toate că, se prea poate, un pumn ar mai fi putut aduna.

Chestia cu pumnul începu să-i placă. Și, ori că într-adevăr îi mai rămăsese o picătură de putere, ori fiindcă și-a pus în gînd cu orice preț s-o învețe pe mătușa minte — pe perete răsare iară stropul de lumînare, prinde a se dezghioca ceața împrejurul lui, și vinișoara de după ureche s-a zbătut de două ori la rînd.

„O să mănînce baba pumnul... Am cruțat-o cît am cruțat-o, dacă așa nu se mai poate."

— Fa Mărioară, ia vină încoa!...

Sforăie. Acum însă moș Anton începe a vedea sticla la lampă și vinișoara de după ureche se zbate cuminte la locul ei... O mai strigă o dată, dar ea n-aude. Se gîndește că chiar de-ar auzi — nu se mai coboară... S-a pricepe cumva că vrea să-i dea cu pumnul... De-ar veni vreun băiet de-al lui, l-ar ruga să-l suie pe cuptor, lîngă mătușa... Acolo ar ști el ce să facă. Dar pînă la ziuă a mai rămas mult — băieții nu mai vin...

Da poate ajunge și singur pe cuptor? Auzi, să moară el, creștin, fără lumînare? Da datinile, frate-meu, cum rămînem cu datinile? Ia stai că o învață el minte...

Moș Anton scoate o mînă de sub cap — de abia a mișcat-o, că iar au prins a-l fărîma ferăstraiele — dracul le știe, un ferăstrău la casă taie cît taie și pe urmă se rupe, da aiestea o țin una și una... De-ar putea măcar slobozi picioarele din pat, încolo se suie el. Cu greu se întoarce pe partea stîngă, apoi, cotilindu-se, vine cu fața în jos — deodată aude cum cade plapoma pe fața casei și picioarele rămîn dezgolite, atîrnînd de pe pat. Așa i-i cu mult mai bine — pe cel drept chiar îl simte oleacă... Piciorul drept totdeauna a fost de nădejde — stîngul, cînd îl cați, se tot plînge — ba îi stîlcit, ba amorțește, iar dreptul l-a slujit totdeauna cu credință...

Tot lăudîndu-și piciorul drept, moș Anton se ridică într-un cot — lampa îndată a dispărut cu tot cu mînă, cu tot cu ferăstraie, dar moș Anton rîde în sinea lui — o să mănînce baba pumnul. Auzi tu, să nu-i ție lumînarea, să calce în picioare datina asta veche, moștenită din bătrîni!

Ședea pe pat — s-a ținut toată viața de cuvînt și nu

se putea ca acum, la moarte, să nu-și adune curajul. A așteptat multă vreme pînă a venit lampa la locul ei cu tot cu vinișoară și cu ferăstraie — a dat să se ridice în picioare, dar să vezi, lampa dracului! Pe semne, sta toată vremea și-l pîndea, căci de abia se sălta el cu șezutul, că ea pe loc dispărea, făcînd întuneric în casă.

A mai așteptat o vreme — poate a doborî somnul lampa ceea, dar lampa stătea trează cu un ochi țintit spre dînsul.

„Trebuie să mă mai înciud oleacă, altfel nu ajung pe cuptor..."

A prins a o sudui din nou în gînd, dar ciuda nu-i mai venea. S-a gîndit — dar poate să mă împac cu dînsa, căci și asta e o datină veche. Cei de mor le cer iertare celor vii. A chemat-o cu glas blînd, plin de pocăință:

— Fa Mărioară...

I-a răspuns o forfoteală înceată și leneșă, de parcă o oală cu găluște ar fi fiert pe cuptor.

— Doarme, grijania mamei ei! Las' că te scol eu!

S-a smuncit o dată — lampa a dispărut cu toată averea ei, dar moș Anton, stînd în picioare, ținea soba în brațe — acum cît mai repede să ajungă la vatră, că n-o să se poată ține multă vreme în picioare. Face un pas, încă un pas — și cine naiba l-a pus să zidească cuptorul tocmai lîngă ușă? De-a scăpa — la vară îl mută mai încoace. Dar simte el că o să rămîie cuptorul acolo unde este. Să-i dea babei un pumn și pe urmă rămîie unde vrea. Dar stai că a prins vatra cu o mînă. S-o prindă repede și cu cealaltă, că, simte, vatra vrea să fugă...

Și iată-l pe vatră — zîmbește lampa smerită pe perete, vîna iar se zbate cuminte după ureche, și degetele de la mîna dreaptă prind a se încălzi din capul lor — să le poată aduna pumn cînd va fi nevoie. Păcat ar fi s-o obijduiască — și mîna dreaptă a fost cuminte și l-a slujit toată viața cu credință. A mai răsuflat oleacă și a prins a se aburca pe cuptor — cît îi mai îngăduie lampa și ferăstraiele, că pe urmă poate fi tîrziu.

În sfîrșit, s-a așezat pe marginea cuptorului și oftează ușurat... Are alături picioarele babei și dacă vede că îi rău de tot, îi dă un pumn, cu toate că ce pumn îi acela dat în picioare? Încetul cu încetul a prins a se tîrî spre fundul cuptorului și iată-l pe moș Anton alături de mătușa lui. Parcă simțindu-l, mătușa a prins a

sforăi mai ușor — sforăia, totuși... Moș Anton și-a adunat pumnul, niciodată nu face să te joci. Și apoi că nici muierea nu trebuie învățată cu năravuri — dacă te apuci s-o mîngîi, apoi s-o lași mîngîiată; dacă vrei să-i dai un pumn, apoi trebuie să i-l dai...

Deodată mătușa a încetat a sforăi — îi hîtră, măi, vrăjmașnic îi hîtră Mărioara lui!... Dormea însă, și moș Anton, așteptînd pîn' i-a mai veni oleacă de putere, s-a gîndit: oare de-ar fi ea acum trează și ar ști că el vrea să-i dea un pumn, fiindcă nu i-a făcut lumînare de moarte, nu l-a grijit după toate datinile — oare ce-ar zice? Ei, pe loc ar coace o minciună — cum naiba îi făcut creierul cela de muiere, că îți cîrpește minciuna cît ai clipi din ochi! A sta așa la o parte să vadă cum spun femeile minciuni, pentru ca pe urmă să le prindă cu mîța în sac — asta a fost una din marile patimi ale lui moș Anton... Iaca se uită, bre, în ochii omului și spune minciuna — anapoda lifte!

— Fa Mărioară!

Vrea înainte de moarte să mai aibă plăcerea asta — să mai audă o dată cu urechile lui cum spune femeia minciuni...

— Fa Mărioară!

Mătușa se trezește. Rămîne pe o clipă năucită, văzîndu-l pe cuptor.

— Apoi, cum te-ai închipuit tu, fa Mărioară...

Dar tace brusc — uitase că mătușa îl înțelege numai cînd îi vede fața. Mătușa sare iute jos, coboară lampa de pe perete și, venind, rămîne rezemată de marginea cuptorului cu lampa în mînă. Urmărește atent cum se mișcă buzele palide ale bătrînului.

— Cum te-ai închipuit tu, Mărioară, să mor eu ca un păgîn, fără lumînare? Nu-s, adică, și eu creștin ca toată lumea, nu țin aceleași datini?...

Din toată vorba lui mătușa a înțeles numai că bătrînul era să moară:

— Bată-i pustia de brusturi, că mai bine nu-i găseam! Ți-a fost rău, Antoane?

— De ce n-ai făcut o lumînare?

— Ce să faci cu lumînarea?

— Apoi că am să mor...

— Doamne,, Antonaș... Unde s-a văzut să mori! D-apoi cum să rămîn eu singură — bătrînă și surdă... Cui mă lași tu?

Moș Anton rămîne zăpăcit de vorbele ei.

„Așa-i, bre, se gîndește. Cum să rămîie ea singurică, surdă, fără moșneag? Pînă amu avea măcar o pereche de urechi la casă — fără minc ce se face ea?! Te pomenești că de data asta nu spune minciuni..."

— Ia dă-mi perna ceea de pe laiță! Că m-am săturat să zac acolo...

Mătușa a pus îndată lampa pe horn, i-a adus un șervet cu marginile jilăvite. N-a înțeles. Surdă, săraca...

Oftînd, moș Anton coboară singur. Ajunge la laiță, vîră perna subțioară și pornește înapoi spre cuptor. Mătușa rămîne trăsnită:

— De ce nu mi-ai spus, Antonașe, că eu îndată ți-aș fi adus-o!

Moș Anton se culcă pe cuptor, apoi se întoarce cu fața spre lumină, ca să-i vadă mătușa buzele. Răspunde jignit:

— Ce crezi, nu pot să mi-o aduc singur? Oi fi fiind eu bolnav, dar nu chiar pînă într-atîta ca să nu mă pot muta cu zăcutul dintr-un loc în altul.

Fața mătușii începe a se însenina, ochii încep a-i mîngîia fruntea, mînile, pieptul. Îl mîngîiau tot de-a mărunțelul, împărțindu-i durerea în două. Moș Anton se uită lung la chipul ei zbîrcit de vremuri, de griji și se gîndește:

„Iaca așa se face că se ia un băiet c-o fată, și la început căsnicia lor ce cheamă dragoste, apoi i se zice viață, după care ajunge a fi datină..."

1958

BĂTRÎNEȚE, HAINE GRELE

Satul lui badea Cireș e de vreo trei ori mai mare decît cel mai mare sat pe care l-ai văzut dumneata vreodată. Și fiind mai mare, și le-a orînduit pe toate după măsura lui, așa că în satul ista de dimineață pînă sara se adună cîte două-trei zile, și de la o nuntă pînă la alta se mai fac cîte două-trei nunți, și glumele spuse în valea asta poartă zgărdișoară roșie la gît, să nu le deoache lumea.

Dar, oricît de mare ar fi satul și oricîți oameni buni

de gură ar avea, a drege gluma așa cum ți-o drege badea Cireș nu se află altul pe lume. Chiar și cei din Butuceni, care rîd numai cînd plouă bine peste satul lor, iar peste satele vecine nu plouă deloc, au trebuit să recunoască și ei:

— Bre, că mulți draci mai are și Cireș acela...

Bănuiala putea să aibă temei, căci lucrul ista nu-l tăgăduia nici badea Cireș, recunoscînd la un pahar de vin că draci se prea poate să n-aibă, dar ceva nesfințit numaidecît o fi rămas într-însul, fiindcă totdeauna simte un imbold de a face păcate, în vreme ce el e om cuminte și blînd de felul lui, încît îi face mare plăcere cînd stă de vorbă cu sine însuși.

Îl ascultau mulți, dar îl credeau mai puțini, fiindcă trebuie să fii mare prost ca să-l crezi pe badea Cireș. Azi o cîrnește altminterlea pe ceea ce-a spus-o ieri, mîne o s-o sucească pe ceea ce o spune azi, și nici nu-i lucru de mirare, căci sub pălăria vișinie cu borurile largi trăiesc cel puțin trei Cireși — le-a făcut însă Dumnezeu numai două mîni și o gîtiță, ca să rămîie cîte ceva și pentru alții.

Unul dintre cele trei chipuri era Cireș-glumețul. Și cînd numai ce îl vedeai oprit la răscruce, cu ochiul mijit, mai potrivind o dată gluma prinsă adineaori, se adunau patru mahalale în jurul lui și pornea un hohot, de surziseră într-o vreme toate vrăbiile din sat și de atunci nu se mai arată nici una cînd ies dimineața gospodinele să le hrănească.

Și apoi asta-i o nimica toată, asta înseamnă că badea Cireș abia își ațîță corajul — adevăratele glume se culeg de pe fundul unui ulcior cu vin, care-și cunoaște bine rostul — ehei, și apoi cînd se duce badea Cireș la vreo petrecere, își descheie din capul locului cămașa la gît și-i arde un guleai, de prinde soarele toate stelele pe cer, cum stau ele cu gura căscată și se uită la cheful lui. Și atunci îți pare că fiece bumb de-al lui știe o mulțime de snoave și ai face o mare prostie de n-ai mai sta un ceas-două cu dînsul.

Al doilea om ce locuiește sub pălăria vișinie e badea Cireș-vierul. De abia ajuns în vie, își suflecă mînecile, împinge pălăria vișinie pe ceafă și plînge cu lacrimi de-o șchioapă hîrletul ce-a nimerit în mînile lui. Zeci de mii de tufe, cîte le are colhozul, se adună toate în jurul

lui și stau cumințele una lîngă alta, așteptînd cînd le-a veni rîndul să le îmbrace badea Cireș, ca să nu degere la iarnă. Și atunci, uitîndu-te la dînsul, îți pare că fiece deget de-al lui a sădit o viață întregă vie, a cules poamă și a băut vin.

În sfîrșit, al treilea om ce locuiește sub pălăria vișinie e badea Cireș-stăpînul casei. Cum pășește pragul, devine vajnic, de parcă a semnat chiar atunci o lege nouă. Dacă totuși e nevoit să scoată o vorbă, o spune rar și încet, de parcă n-ar sta el de vorbă cu mătușa lui, ci o epocă i-ar vorbi unei clipe.

Mătușa, firește, se supără rău și, ca să-i dea putință să-și mai descarce și ea sufletul, badea Cireș vine din vreme în vreme cherchelit acasă, dîndu-i, la rîndul lui, un bun prilej de ciondăneală lungă-lungă, aproape nesfîrșită. Și cînd simte că mătușa și-a descărcat inima, dar se grozăvește, fiindcă nu se poate opri, o întreabă trăgînd pălăria pe ochi:

— Fa Ilincă... Și, adică, ce-nteres ai avea să mă scoți din fire?

De altfel, în clipe de felul acesta Cireș-glumețul se vîră destul de des peste Cireș-capul de familie.

— Fa Ilincă... Și totuși... Cine-a fost prostul cela de te-a pus la cale să te măriți cu mine? Ori zici că n-a fost prost deloc?

„Cireș" i-au zis fiindcă e nalt și vînjos ca lemnul cireșului, „bade" — fiindcă umblă întotdeauna cu un ochi mijit, gata de glume, le-au legat însă, cele două cuvinte, căci legată era puterea cu voioșia într-însul și, văzîndu-l trecînd pe drum, îți părea că trece un sat întreg cu o pălărie vișinie dată pe ceafă.

A văzut, pe semne, multă lume cel care pentru întîia dată, în loc de a le zice Trifăneștilor Trifănești, le-a zis satul lui badea Cireș. A spus-o și spus a rămas pînă în ziua de azi și o să mai rămînă pentru multă vreme, fiindcă de vreo treizeci de ani încoace badea Cireș umblă cu doi peri suri la tîmpla dreaptă — cică se apucase într-un rînd mătușa Ilinca să i-i smulgă, dar n-a vrut badea Cireș, lăsîndu-i de frumusețe. Părea să fi luat el și anii cu gluma — stau colo la poartă și chicotesc, lăsîndu-l să fie veșnic cum e veșnică gluma.

Într-o dimineață badea Cireș s-a pomenit trezit de scîrțîitul portiței. A așteptat să audă pași, dar în loc de

pași portița a mai scîrțîit o dată. Badea Cireș sare din pat, vine la fereastră.

— Care-i acolo? întreabă mătușa de pe cuptor.

— Ca să vezi — vîntul vrea să învețe a pune cleampa la portiță...

Vine înapoi să se culce, dar nu mai poate găsi culcușul cela cald în care hodinise noaptea. L-a tot căutat, sucind perna și așa, și altminterlea:

— Fa Lincă... Desară să mi te culci aici cu mine — mă ridic pe-un minut și n-are cine păzi culcușul.

Apoi se îmbracă și iese în tindă să caute sfredelul. Ce-i trebuie lui sfredelul, nu se știe — de vreo săptămînă încoace însă, cum se scoală, începe să caute sfredelul. Pe semne că nici nu-i prea trebuie — are însă nevoie de vreo jumătate de ceas ca să se trezească șaga într-însul, pentru ca pe urmă, cînd a întîlni un om, să nu tragă cu obrazul.

Poate că era un început de primăvară, poate din altă pricină, l-a tot căutat un ceas întreg, grozăvindu-se că, de-l găsește, îl taie bucățele și-l aruncă la cîini. L-a găsit și l-a așezat pe-o policioară deasupra ușii. Pe urmă a scos căldarea, în care rămăsese puțină apă de cu sară, și a ieșit în prag. Găinile, crezînd că le-a scos de mîncare, s-au adunat într-o clipă în jurul lui. Badea Cireș a dus pe furiș mîna la fundul căldării, a ochit o clipă, apoi i-a făcut apoi vînt spre cucoș. Și în vreme ce crestatul își scutura penele, badea Cireș a zis cu părere de rău:

— De amu ce-au să mai umble azi găinile după dînsul!...

Cum ajunge la fîntînă, tușește mai întîi de vreo cîteva ori, să nu zică mahalaua că a venit cu noaptea în cap să fure apă. Abia pe urmă sloboade căldarea. Cînd s-o scoată, aude un sunet subțirel de căldărușă. Călcînd ușurel pe o margine zbicită de drum, vine spre fîntînă Măriuța, nevasta lui Arionaș. E o femeie frumușică cu doi ochi verzui — o pereche de ochi, că se trezesc toți dracii în tine cînd te prind în vraja lor. Și întrucît dracii lui badea Cireș au cam căpătat de la o vreme gustul somnului, badea Cireș scoate căldarea încet, încet de tot...

— Și cum te lasă bărbatul cela al tău, fa Măriuță, să vii dimineața singură la fîntînă?

Mărioța își așază căldărușa pe-o piatră pusă anume pentru asta, iar badea Cireș se lasă pe marginea ulucului — un uluc vechi, făcut din răchită, care, fiind toată vremea jilav, slobozise cîteva vlăstare.

— Și de ce să nu mă lase, bade Cireș?

— D-apoi că trece vreunul mai tînăr și-ți rămîne bărbatul vădăoi.

— Las' că nu mai trece nimeni, bade Cireș... Îs vreo doi ani de cînd mă tot sparii — și eu ca proasta car apă în fiecare dimineață și nu-l mai văd pe nici unul...

— Te-ai duce?

— M-aș duce, bade Cireș, că m-am săturat singură... Arion mi s-a dus cu tractorul la Butuceni să are — amu nu-l mai văd toată vara...

Badea Cireș dezmiiește ochiul drept.

— Greu, Mărioță?

— Greu, bade Cireș... Mai dăunăzi vaca a smuls țărușul și amu îmblă slobodă prin poiată, că eu nu mă pricep a-l bate...

— Fa Mărioță, da să vin eu desară să așez țărușul cela la loc?...

— Vină, bade Cireș...

În semn de bună înțelegere, badea Cireș îi umple căldarea cu apă scoasă pentru dînsul. Zărește o învăluire jucăușă în ochii nevestei.

„Iaca, mi-i drag, bre, să șuguiesc cu dînsa..."

Acasă însă a venit supărat, strigînd la mătușa Ilinca:

— Bre, bre! Numai femeie să nu trimiți la fîntînă! Nu era să-mi scape căldarea în fîntînă Mărioța ceea?! Așa toantă mai rar...

Întorcînd astfel lucrurile ca să nu fie nimic de bănuit, badea Cireș a făcut ce-a făcut prin gospodărie, iar după-amiază și-a retezat frumușel mustețile. S-a gîndit să-și lustruiască și ciubotele — ce au femeile iestea, dar amarnic le place cînd văd ciubotele lustruite... Dar nu putea găsi peria și a tot căutat-o, pînă au venit din colhoz să-l cheme — prinsese a lăcrăma un butoi. Badea Cireș e meșter bun la butoaie și s-a dus îndată. Mai întîi a dorit să afle ce lăcrămează din butoi, ca să vadă ce pierdere poate fi, apoi, după ce l-a dres, a fost rugat să cerceteze celelalte butoaie. Și, ca să vezi, tot umblînd printre ele și sunîndu-le, a pierdut multă vreme — s-a întors pe la miezul nopții, cherchelit de-a binelea.

A mîncat tăcut, ascultînd cum îl spovedește mătușa de pe cuptor, apoi așa tăcut a prins a se descălța. Deodată și-a amintit că vroia să-și lustruiască azi ciubotele — pentru ce vroia să le lustruiască oare?

— Vă-hă-hă-hă...

A uitat de Măriuța. Amu era tîrziu să se ducă. S-a culcat, dar somnul nu venea. Cum putea să uite — el, care nu uitase încă niciodată cînd îl ruga vreo femeie să vie să-i facă un bine?

„Măi Cireș, oare nu cumva ai îmbătrînit?!"

A prins a depăna prin minte toate cîte le făcuse în anul cela. Avea și anul acesta, ca și anul trecut, saci de zece puduri duși din moară pînă la căruță, ca și în anul trecut masa rămînea goală cînd se scula de la ea, ca și în toți anii glumele lui nu se lăsau înghesuite de glumele altora.

Și totuși... Vezi că a uitat să se repeadă la Măriuța... „Măi Cireș, ia vezi tu de socoate bine..."

S-a ridicat într-un cot și a prins să socoată. Nu număra anii — măsura asta nu i se părea tocmai bună. Unul poate fi bătrîn la patruzeci, altul la șaizeci se însoară. Badea Cireș a dus prin întuneric mîna la musteață și a prins a o mîngîia, vînturînd toate cele trăite de dînsul. Trăise badea Cireș multe de toate, căci a stat pînă dinspre ziuă rezemat într-un cot, mai trăgînd o dată în piept praful de pușcă al celor două războaie, mai crescînd o dată șase copii și făcîndu-le case. Apoi, din amărăciune, a mai băut o dată trei hectare de pămînt și s-a chinuit pînă le-a scos înapoi, a mai îndurat un an de foamete, a mai altoit zeci de mii de butuci pentru un sat întreg...

— Vă-hă-hă-hă...

Nu-și putea închipui cum o să umble el bătrîn pe drumurile satului, el, care a fost atîta vreme tînăr; și cum o să poarte el glumele altora, cînd atîta vreme alții i-au purtat glumele lui... și cum o să îngroape el în buzunare aceste două mîini, care de atîta vreme au hrănit satul?

„Ce-a zice satul, dacă află?... Dar las' că le face Cireș bucata: n-am să spun nimănui că am îmbătrînit și ei n-au să știe... Rușine, măi, după ce am fost atîta vreme tînăr, să mai fiu o dată bătrîn..."

A doua zi des-de-dimineață badea Cireș s-a repezit în pădure cu hîrletul și a adus un copăcel. I-a ales un loc frumos în fața casei, și-a făcut semnul crucii și a prins să-l sădească.

Pădureţe, pădureţe... Nu le-a suferit toată viaţa - amu-i nevoit să-l sădească, căci orice s-ar întîmpla cu badea Cireş, dacă se întîmplă un lucru mare, el sădeşte un copac în grădină. Ştie numa el pentru ce l-a sădit — nimeni n-o să afle niciodată, el însă ştie fiecare pom din livadă, ştie cînd şi pentru ce l-a sădit.

Nucul cel bătrîn din fundul grădinii l-a sădit în dimineaţa zilei cînd a furat-o pe Ilinca, pentru că pe atunci era frumuşică şi nu prea voiau s-o dea după dînsul... Cei trei perjari i-a sădit cînd s-a dus cu băieţii la război — au fost patru perjari, dar unul s-a uscat, căci Vasile nu s-a mai întors... Cei doi vişinari i-a sădit cînd i-a ars casa, prăsadul l-a pus cînd s-a dat în colhoz, iar gutuiul l-a sădit anţărţ, cînd s-a lepădat de fumat...

După masă pădureţul era sădit în faţa casei şi badea Cireş şi-a văzut de treburi, de parcă nu se întîmplase nimic. Aceleaşi drumuri, aceleaşi snoave glumeţe, aceeaşi pălărie vişinie pe ceafă...

Şi totuşi, ceva-ceva s-a schimbat... Din ziua cînd a pus pădureţul, badea Cireş a căpătat o mare dragoste de sine. Cînd se aşeza, îşi căuta vreun sprijin sub picioare, să hodinească şi ele mai bine: nu mai aducea căldarea de la fîntînă aşa cum o scotea, dar mai întîi vărsa o parte dintr-însa acolo pe loc; în sfîrşit, i-a zic mătuşii să-i aştearnă ceva moale pe pat, că el hodineşte mai bine cînd e moale...

„Mai, da poate că nu se mai prinde parşivul cela de pădureţ, ca la urma urmei nu se prinde fiecare copac!"

Pădureţul însă s-a prins. Cînd a vazut badea Cireş ce de-a frunzărime a slobozit el chiar din întîia primăvara, s-a facut oarecum mai hîtru. Amu putea să asculte seri întregi cum îl probozeşte mătuşa şi nu se supara deloc, căci nu mai intra în înţelesul celor spuse de dînsa - o asculta cum asculţi bataia unui ceasornic. Apoi putea trece pe lîngă o tufă de poamă strivită de roata tractorului, prefăcîndu-se că n-o vede, şi cînd găsea vreunul bun de gură, îl lăsa să spuie glume, el rîzînd laolaltă cu alţii şi îndreptînd glume pe ici, pe colo, dacă era nevoie.

Într-o vreme începuse să-i pară că pădureţul cela suge degeaba pămîntul în faţa casei, dar şi-a zis că-l scoate mai tîrziu, mai spre toamnă... Îi mai trebuia încă ceva-ceva şi de la o vreme badea Cireş, cum se aşeza

la masă, începea a-și aminti bucatele pe care le gătea cîndva Ilinca lui.

— Auzi, fa Zincă! Făceai tu odată tocană de ciuperci cu mămăliguță — mai ții minte cum făceai?

Cînd tocana era gătită, badea Cireș cerea să fie gustarea pusă pe masă într-o farfurie la fel cu farfuria ceea de demult și se așeza la masă dinspre ușă, la locul unde sta el atunci... Tocana mergea bine, dar badea Cireș nu se grăbea să scoată păduretul. Mai avea vreme. Pînă una alta, a prins a-și împărți treburile în gospodărie. Pe cele mai ușurele le lăsa să le facă mătușa; pe cele mai grele le lăsa pentru anul următor, iar pe cele grele de tot se făcea că le uită, fiindcă, la urma urmei, orice lucru poți să-l faci și poți să nu-l faci...

Toamna, cînd s-a mai rărit lucrul pe deal, iarăși se auzea prin sat numai gura lui badea Cireș. Ba s-a întors într-o zi de la cooperativă cu o pereche de pantofi noi, lucru pentru care mătușa l-a ocărît.

— D-apoi n-ai ce încălța?

Avea, firește — în tindă sta o ladă plină cu încălțăminte purtată numai pe jumătate, dar dacă badea Cireș a hotărît să se înnoiască cu o pereche de pantofi, știe el pentru ce a făcut-o...

— Fa Lincă! O pereche de pantofi noi te face mai vesel și-ți crește pofta de mîncare...

— N-are poftă de mîncare!

— Lincă, s-o știi de la mine — pofta de mîncare îi rea numai atunci cînd nu prea ai ce mînca — încolo, dă Doamne...

Vreo două zile badea Cireș s-a fudulit prin tot satul cu pantofii lui, pe urmă, ce se gîndește — au să le treacă frumusața degeaba. Mai bine mă reped pe la neamuri să vadă și ele ce cumpărătură mi-am făcut...

Două săptămîni a lipsit din sat, căci toată Cîmpia Sorocii e plină cu neamuri de-ale lui badea Cireș... Cînd s-a întors, era vesel și voinic, ba chiar în prima sară, văzînd-o pe bătrînă că se suie pe cuptor la culcare, i-a spus:

— Fa Lincă, mai lasă tu cuptorul cela, că-i vîrtos! Aici pe pat îi moale...

Mătușa rîde, dar tot pe cuptor se suie.

— Hei, măi Lincă! Ai să mori și n-ai să știi ce-a fost bine pe lume...

Oftează mai mult de formă, dar îi pare bine că a rîs mătușa — sperioasă-i Ilinca ceea a lui.

Toată iarna a stat pădurețul cela la fereastra lui badea Cireș. Îl smulgeau vînturile, dar nu-l puteau smulge, îl înghețau gerurile, dar nu-l puteau răzbate, îl călcau sulurile de zăpadă, dar nu-l puteau rupe. Iarna pe badea Cireș îl cam roade piciorul drept — stătea la gura vetrei, mîngîindu-l, și-i părea că tocmai amu o să afle satul că a îmbătrînit... Și n-ar fi rău să creadă așa, căci hodinește el bine iarna, și cum vine primăvara — ne ducem la vii și vedem cine și ce poate...

A venit primăvara și badea Cireș a arătat ce poate. Era voinic, că rămîneau în urmă cei de douăzeci de ani, suflînd de parcă aveau friguri, pe cînd badea Cireș rară zi își scotea năframa din buzunar să culeagă o picătură de sudoare de pe tîmplă. Și apoi drumul de la sat la vii și de la vii în sat era o veselie cum nu mai apucase lumea — atîtea glume a copt badea Cireș în cele două săptămîni cît au legat via, atîtea glume, că i-ar fi ajuns pentru o viață unui om mai ursuz. Venea o gloată în urma lui hohotind și-o prindea tusea, i se făcea rău în mijlocul drumului, se îneca rîzînd, dar badea Cireș nu-i ierta nici o clipă și nu dovedea o glumă să ajungă pînă la Vasilică cel șchiop, care mergea în urma tuturora, că altă glumă pornea spre dînsul — și mai al dracului.

Într-o vinere badea Cireș s-a întors vesel de la lucru cu o foame de lup, cu un gînd de ciudă pe mătușă, dacă nu era încă gata cu masa — și cu un alt gînd pașnic, cald, de era masa pregătită. A intrat în ogradă și a rămas locului uimit — pădurețul, pădurețul adus din pădure, dase în floare. Avea numai vreo două floricele în vîrf, dar înflorise. A rîs pentru întîia oară în ziua ceea și badea Cireș:

— Am să te scot, măi neică. Lasă, nu mai rodi...

S-a spălat frumos, căci masa era gata. A auzit însă sunînd subțirel căldărușa Măriuței — femeia venea spre fîntînă. A luat căldarea și badea Cireș.

„Am să mă duc să mai șuguiesc oleacă cu dînsa... Amarnic mi-i drag să șuguiesc cu Măriuța ceea..."

A venit iute spre portiță, căci Măriuța ajunsese de acum la fîntînă. Deodată a rămas locului zîmbind — vroia să meargă, dar nu mai avea picioare.

„Ca să vezi — aveam două picioare și nu le mai am.. Mi le-o fi oprit Linca acasă, să nu mă pot duce să șuguiesc cu alta..."

A dat să se plece, să le pipăie, să vadă ce-i cu picioarele lui, dar două brațe mari și vînjoase au spînzurat neputincioase spre pămînt — i s-au luat și brațele... A zvîcnit de cîteva ori inima, o bătaie de clopot i-a sunat în urechi, și badea Cireș s-a prăbușit la pămînt. A auzit, abia a auzit undeva departe glasul disperat al Măriuței:

— Bade Cireș!!!

A zîmbit badea Cireș. Ultima frîntură de gînd pe care a mai putut-o depăna a fost că totuși a amăgit el satul, făcîndu-i o bucată bună — de cînd era bătrîn și nu l-a știut nimeni... Apoi n-a mai venit nimic — s-au stins glumele, s-au înmuiat brațele, a rămas să zacă alături o pălărie mare, vișinie, cu borurile largi. În jurul lui șoptea o livadă cu vișine, cu perje, cu prăsade și cu un mic pădureț ce dase în floare...

L-au îngropat duminica, într-o zi frumoasă de primăvară. Un sat întreg i-a petrecut sicriul, un sat întreg venea plîngînd că la pierdut pe badea Cireș, pe tînărul și voinicul badea Cireș. Plîngea toată lumea — numai fața lui badea Cireș purta o fluturare de zîmbet, rămășița ultimului gînd, rămășița ultimei glume. Stătea senin, cu un ochi mijit, de parcă era gata să le strige sătenilor:

— Stați, bre, nu mai urlați atîta! Am murit bătrîn și eu, ca toată lumea... Vroiam doar să mai fac o glumă, că, de așa mi-a fost firea — glumeață...

1958

SANIA

Cînd într-o bună vreme nucul din fața casei s-a uscat, moș Mihail și-a scos cîrja din tindă, și-a dat pălăria pe ochi și a început a se plimba în jurul lui de-ți părea că-i numără crengile. I-a măsurat tulpina și din ochi, și cu șchioapa, a încercat de nu dă drumul la coajă și tocmai spre chindii, cînd ciubotele au început să i se pară cam grele, a pus cîrja la locul ei și a așezat pălăria omenește. Pe urmă și-a zis în gîndul lui:

— Am să fac o sanie.

Sanie... Mare lucru-i o sanie. Așterni într-însa un covoraș să n-o prindă răceala, arăți cailor că n-ai uitat biciul acasă și te duci, că abia mai dovedește soarele să se țină pe urma ta. Și abia atunci uiți să-ți numeri anii, și-ți vezi iar prietenul pe care au început să ți-l fure drumurile, și pe pîrtia făcută de tine mulți drumeți își găsesc calea, și satul, și casa.

O sanie — atîta îi trebuie omului și iar e om. Numai să-i faci o sanie pe care au visat-o toți lemnarii de pe lume cîți au fost, o sanie pentru care și cel de sama ta ți-ar zice bade; o sanie care ar plînge după drum și drumul după dînsa.

Mare lucru-i o sanie.

Dar l-a zărit baba furat de gînduri, cu toporul subțioară, și l-a pus să-i facă niște surcele, să nu prindă toporul rugină. Apoi i-au trebuit un vătrar ceva mai lungușor, o căldare de apă proaspătă și moșul și-a văzut de necazuri. Pe urmă — azi e soare, mîne e vînt — fugeau zilele una după alta, de parcă erau de furat.

Ca de obicei, moșul se scula pînă la zori — îi plăcea să se îmbrace prin întuneric, să-și aprindă luleaua cu un tăciune rămas de cu sară în vatră, apoi să iasă și să ia sama prin livezile vecinilor de nu se face vreo stricăciune cît stăpînii dorm. Răsărea soarele și-l găsea de amu mutînd toporul în mîna stîngă. Și zile întregi îl vedeai umblînd prin ogradă cu luleaua stinsă în dinți. Părea că a uitat și de nuc, și de sanie. Tocmai spre chindii, cînd găsea, în sfîrșit, chibriturile în buzunar, îi făcea deodată vînt toporului într-o ciotcă și rămînea dus pe gînduri.

Pe urmă, zi după zi, îl vedeai tot mai des stînd în mijlocul ogrăzii și privind undeva deasupra cămării, de parcă mai venise o primăvară în anul cela și el aștepta să se arate cocostîrcii.

Dar și asta a fost pînă la o vreme — pînă a luat baba sama că buza toporului a început a se întuneca. Și a prins a-l ocărî. Striga tare, să audă vecinii... Moșul i-a îndreptat colțul la șalincă — să-i treacă ciuda mai repede, a zvîrlit toporul pe umăr și s-a întors în fața casei. De data asta n-a mai cercetat nucul. A rezemat coada toporului în trunchiul lui și a rostit cu jumătate de gură:

— Să știi că am să fac o sanie.

Vrasăzică, era hotărît, iar odată ce-a hotărît moșul ceva, poți să zici că a și făcut. Nu-i vorbă, hotăra el prea rar — că n-avea obiceiul cela prost să se grăbească, și în viața lui n-a făcut trei pași cînd putea să facă numai doi.

Să zicem, a început a se coace poama. Mai întîi dispar din sat copiii — mai vezi cîte unul o dată la trei zile, dar și acela-i cu buzele vinete. Pe urmă flăcăii încep a-și rătăci casele și chiuie pe drumuri pînă după miezul nopții; în sfîrșit, încep a-și aminti moșnegii în ce an s-au luat la bătaie cu austriiții și devin sfătoși, că nu mai scapi cînd dau peste tine.

Are și moș Mihail niște tufe de poamă în fundul grădinii, dar e liniștit de parcă i s-a copt bozul, și nu poama. Baba nu-l lasă să răsufle:

— Măi Mihăluță, ce facem cu poama?

Moș Mihail tace o vreme — pare că el și cuvintele le cioplește, le așază în rînd și, dacă găsește că se potrivesc, le spune:

— Apoi, ce să facem! O lăsăm să se coacă.

Trece toamna, pustiesc cîmpurile, în vii rămîn numai frunzele — pînă ieri mai vedeai ici-colo cîte-o boabă, dar au avut copiii grijă de dînsele. Numai pe tufele lui moș Mihail mai stau strugurii la locul lor. Boabele au început a se zbîrci, cad una cîte una și, ca să nu se piardă munca degeaba, moșul aduce un sac de frunze de brustur și le așterne sub tufe. Mai trec cîteva zile și pe struguri nu rămîne aproape nimica — au căzut toate boabele. Și tocmai cînd bruma începe a da jos frunzele de pe tufă, moș Mihail intră în casă, se uită multă vreme la babă, de parcă vrea să-și amintească unde mai văzuse el o podoabă ca asta. Pe urmă îi spune:

— O venit vremea să strîngem și noi poama ceea.

Și după ce-au cules-o, moșul se încuie în cămară, și pe două-trei săptămîni rămîne baba văduană. Iar cînd vin întîii fulgi, îl găsesc de amu cioplind în cealaltă jumătate de cămară — chitește mult și bate rar, așa încît găinile de prin mahala nici nu pot picura și nici nu se pot trezi ca lumea.

Tocmai pe la mijlocul iernii iese el într-o bună zi cu capul gol pînă la poartă și îl oprește pe întîiul care trece pe drum:

— N-ai putea mata să-mi faci un bine?... Am destu-

pat azi niște vinișor. Dacă nu ți-i cu supărare...

Dacă nu i-i cu supărare! Bietul trecător, de bucuria cea mare, uită să-și mătură picioarele la prag, i se îneacă limba în gură cînd aude cum gîlgîie ulciorul și din pahar sar purici argintii — sar pînă în tavan, fire-ar al naibii să fie...

Ei, și apoi ce te miri că nu-i nuntă în sat la care n-ar fi el poftit, nu-i gospodar care nu și-ar sălta cușma trecînd pe lîngă casa lui și nu-i bețivan care nu i-ar sprijini poarta de cu toamnă pînă în primăvară.

Și, vrasăzică, moș Mihail a hotărît să facă o sanie.

Vreo săptămînă s-a tot uitat la coroana nucului, căutînd a ghici cam cum i-i rădăcina, a încercat într-un loc cu hîrletul să vadă de n-a dat greș și într-o bună zi, cînd i-a plăcut borșul cu care l-a hrănit baba, i-a spus:

— Știi, am să scot nucul ista și am să fac o sanie.

A avut noroc de-o babă sprintenă la minte — îndată a prins firul:

— Numaidecît să faci! Vezi că mi s-a descusut zăbonul subțioară — om vinde sania și mi-oi face altul nou.

Și a zîmbit moș Mihail — știa el rostul la prostii, că multe le-a mai auzit în viața lui.

— Te hlizești? Ori vrei să ajung de rîsul lumii — să mă arăte copiii cu degetul?

— Ia cojocul meu.

Apoi rînd pe rînd, i-a dat ciubotele, scurteica, legătoarea și, cînd a ajuns rîndul la cușmă, moș Mihail a fost nevoit să sape nucul. Și nu pentru că-i părea rău după cușmă, ci pentru că era de amu toamnă tîrzie și nucul se uscase destul în picioare. I-a retezat coroana, rădăcinile care nu-i veneau la socoteală și l-a pus sub șopron să nu-l apuce ploile.

Și zi de zi — fie că îngropa via, fie că înnoia gardul — se gîndea numai la sanie. Din vreme în vreme își mijea ochii și parcă vedea în fața lui ceva ușurel, sprinten și frumos — o învăluire voinicească ce-l tulburase pe la opt ani, cînd ridicase pentru întîia oară toporul în mînă. Și toată viața, cum găsea un topor bun, cum prindea mirozna de surcele proaspete,îi răsărea în minte acest ceva ușurel, sprinten și frumos.

Și tocmai amu, la bătrînețe, a înțeles că era vorba de-o sanie. O sanie, dar nu din cele care seamănă iarna paie pe drumuri, iar vara nici cînele nu-și poate găsi umbră sub dînsa. Avea să fie o sanie cum n-a mai fost alta pe lume — o sanie, că i se oprea moșului suflarea cînd se gîndea la dînsa.

Iarna, după ce-au trecut gerurile cele mari și puteai ieși afară numai în scurteică, moșul a venit sub șopron, a dat de cîteva ori cu urechea toporului în nuc, ascultînd cum sună. Baba, zărindu-l lîngă nuc cu toporul în mînă, a fost într-o clipă afară.

— Te-ai apucat de lucru, Mihăluță?

Dar Mihăluță s-a întors, a pus toporul la locul lui și, văzînd că baba stă nedumerită în mijlocul ogrăzii, a lămurit-o:

— Îi verde.

Se aștepta la sfadă, dar a scăpat ieftin de data asta. În schimb, cînd a doua zi a dat să se încalțe, ciubotele nu mai erau sub laiță, unde le-a pus. Nu era nici baba acasă, și dacă le-a luat ea, apoi de ce să nu le ia? Parcă nu i le-a dat chiar el?

Pe urmă toată ziua a lucrat în casă — a făcut un polobocel. Cioplea încetișor și din vreme în vreme i se adunau încrețiturile în jurul buzelor — moșul zîmbea. Vedea în gînd săniuța — Doamne, ce săniuță mai vedea el! Și nu-i vis, fiindcă, uite — nucul stă acolo în ogradă. Stă un nuc — cîți nuci de aiștia se pierd așa fără nici un rost! Și în casă un moșneag cioplește doage ca să nu-i moară baba de foame — da iaca mîne, poimîne, că n-a mai rămas chiar atîta, se apucă el de lucru. Și cînd ai s-o vezi, n-ai să-ți poți rupe ochii de la dînsa, și n-ai să crezi cînd ți-or spune din ce a fost ea făcută. Ei-ei, mai are moșul putere în palmă și multe topoare și-or toci tăișul în lemne!

Greu venea primăvara — părea să se fi rătăcit pe undeva. Dar, pe semne, s-a găsit un creștin care a îndreptat-o la drum, fiindcă în cele din urmă, totuși, a venit, și moșul era bucuros că au ieșit amîndoi din iarnă — și el, și săniuța. Vara, de vreo cinci ori a mutat nucul de pe un loc pe altul — cînd frigea soarele, îl aducea în fața casei, unde nu-i umbră deloc, cînd se înnoura, îl muta în fundul grădinii, unde sufla mai bine vîntul. Îi cunoștea fiecare ciotișor, fiecare umflătură, și cînd

se culca noaptea pe pătișorul dintre cei doi prăsazi, începea să-l cioplească în gînd. Și-l tot cioplea, pînă adormeau toți cînii din sat, pînă-și găsea culcuș fiecare păsărică, pînă începea să audă cum foșnesc păpușoii undeva departe în cîmp. Apoi se apuca s-o lege și dinspre ziuă îi părea că vede alături o săniuță lipită și cu tălpile, și cu inima de pămînt, vedea coșul ei alb, fecioresc, și-i părea că aude cum își desface ea aripile, gata-gata să zboare.

Și moșul, cu ochii pe jumătate închiși, visa cum peste multă vreme a zbura pe drumurile satului o săniuță sprintenă, a colinda multe drumuri și mulți trecători s-or opri să se uite la dînsa. Poate n-or mai fi pe lume nici el, nici baba, iar săniuța a tot măsura drumurile, și mulți bărbați și-or prăvăli nevestele în omăt pe la cotituri, multe fete s-or duce cu săniuța să-și caute norocul și poate vreun moșneag, trăgîndu-și cușma peste urechi, și-a aminti că asta-i sania lui Mihail și l-a pomeni cu o vorbă de bine.

Toamna, cînd s-a mai rărit lucrul pe afară, baba a început a-l roade în fiecare zi:

— Nu faci sania?

— Îi verde nucul.

— Cum vrei, dar să-mi cumperi mîne șalincă nouă.

— Parcă n-ai cu ce te îmbrobodi?

— Asta-i îmbroboditură? Ia ascultă, măi Mihăluță: dacă n-o faci pînă la Anul Nou, te lepăd. Dau divorț.

L-a speriat și nu prea — de vreo patruzeci de ani se tot gătește să-l lepede.

Cînd a început a se răci, încît oamenii nu-și mai săltau cușmele dînd binețe, moș Mihail s-a dus în cămară și a început a-și găti instrumentul. A dres barda, dălțile, tăietoarea, a făcut pentru geleăie calupuri noi și l-a tot ascuțit pe fiecare — așa le-a mai ascuțit, că sufla un fir de păr pe tăișul lor și părul se desprindea în două.

Pe urmă a adus nucul în cămară și atîta i-a trebuit. În fiecare sară venea baba să vadă cît a cioplit el și, găsind întotdeauna nucul întreg, îi făcea niște borșuri, că i se opreau în gît.

Pînă la Anul Nou moș Mihail de abia a dovedit să taie nucul în două — încă nici nu se apucase să cioplească tălpile, că se pomenește cu Niculăieș, un om mărunțel, bogat și cu ambiții.

– Sanie faci?

– Sanie.

– În două săptămîni îi pui oiștea?

Moș Mihail s-a uitat lung la dînsul, căutînd a ghici cam cît să fi închinat el.

– Îi mai cinsti mata mult vin pînă oi pune eu oiștea.

– Bine, dar se duce iarna și ce te faci cu sania în mai? Nimeni nu-ți dă o legătură de ceapă pe dînsa.

A zîmbit moș Mihail — ferice de omul care nu poate ține vorba într-însul!

Cînd au venit viscolele, moș Mihail de abia a dovedit să facă tălpile — în schimb erau niște tălpi cum nu mai văzuse satul cela — ușoare, netede, că puteai să te bărbierești, uitîndu-te într-însele.

O zi întreagă i-a sprijinit Niculăieș pereții cămărutei — îi plătea pe tălpi cît a cere, restul îl face el la alt lemnar. Dar moșul vedea de acum săniuța — o viață de om cioplește el lemn, i-a amorțit fiecare încheietură, pe fiecare deget i-a crescut a zecea oară carnea — nu, el vede acum săniuța, vede caii înhămați la dînsa, vede fețe zîmbind asupra vîntului — și rîdea cînd Niculăieș suna gologanii, mutîndu-i dintr-un buzunar în altul.

Dar tălpile — parcă sania-i făcută numai din tălpi? În urma lor au apărut patru picioare atît de netede, că veneau copiii vecinilor să se joace cu dînsele, au apărut doi carîmbi de frasin, oleacă aduși spre mijloc, și nimeni afară de dînsul nu bănuia că anume lemnele iestea strîmbe or face săniuța sprintenă.

Și nu mai rămăsese chiar atîta, dar cu cît era mai aproape de minunea sa, cu atît mai multe zile fripte îi făcea baba. Și ca să nu-și mănînce inima amîndoi, moș Mihail și-a făcut un pătucean în cămară — avea acolo cuptoraș, și nu se mai arăta zile întregi. De dimineață încuia ușa, lua o bucată de lemn și erau pe lumea asta numai el și sania. Domol, tăcut, sta zile întregi în picioare lîngă vîrstac și cioplea, și vorbea cu sania, și-i îngîna melodii apucate din bătrîni. Erau pe lume numai el cu sania și săvîrșea bătrînul taina cea mare a omeniei — taina muncii. Iar noaptea tîrziu ducea bucăți de lemn lîngă felinarul atîrnat de tavan și ziua ce trecuse i se părea tot așa de frumoasă ca și lemnul întunecat și lucitor pe care îl ținea în mînă.

Cu vremea pierduse și socoteala zilelor — se culca

cînd îi amorțeau palmele, ațipea și se trezea îndată, privea bucățelele de lemn așezate pe vîrstac — niciodată în viața lui de lemnar surcelele nu săreau așa de departe. Și cînd a prins a se înmuia omătul, cînd pe la amiază se auzea picurînd din streașină, moșul a început a număra pe degete cînd a veni ziua în care va întoarce barda și va lucra numai cu muchia ei, adunînd sania. Rămăsese, după socoteala lui, puțin de tot, cînd într-o bună zi a bătut baba la ușă. Moșul i-a deschis. În drum sta un cal roib înhămat la o săniuță și o femeie căra niște legături cu bulendre din casa lor în sanie.

— Eu mă duc.

Moșul n-a înțeles. I-a spus, cercetînd o despicătură din ochi:

— Vezi să nu pierzi cheia.

Dar baba nu se mișca din prag.

— Ce mai stai?

— Apoi, eu mă duc cu totul. Oi trăi la soră-mea.

A lunecat despicătura din mîna moșneagului. S-a apropiat de prag, s-a uitat lung la fața pe care o vedea de patruzeci de ani în fiecare zi. S-a înfiorat. Îl aștepta o viață atît de pustie fără fața asta, fără mînile iestea. Apoi s-a uitat la sania care lucea desfăcută pe vîrstac. Îl aștepta. Și a înțeles moșul că fără babă i-a fi viața pustie — fără sanie, nici măcar pustie n-a fi. I-a spus blînd, cu același glas cu care-i vorbea saniei:

— Aproape o mîntui... Poate chiar zilele iestea...

— Rămîi cu bine.

În ziua ceea moșul n-a mai lucrat. S-a culcat devreme, iar a doua zi cioplea la lumina felinarului, de parcă nu se întîmplase nimic. Tocmai spre amiază și-a adus aminte că-i vădăoi.

— Ei, Dumnezeu cu dînsa.

S-a dus și iarna asta, fiindcă îi venise vremea. S-a uscat ograda, și pe sub garduri au prins să răzbată colțișori subțirei de troscot. Și într-o bună zi a scos moș Mihail afară tot-tot ce pregătise și a început a strînge sania. Lucra într-un fel de amețeală. Atîta doar că deseori i se usca cerul gurii — pe semne, nu mîncase demult. Atunci lua ulciorașul cu vin, trăgea un gît și bărdița suna din nou, legînd bucată de bucată.

Pentru întîia oară s-au așezat tălpile sanici în dungă, apoi au apărut oplenele, coșul, dar moșul se străduia

să n-o vadă în întregime — clipa asta o păstra pentru sfîrșit.

Spre amiază sania era gata. A adunat surcelele din jurul ei, a dus instrumentul în cămară și l-a așezat la locul lui. Apoi și-a aprins o lulea, a ieșit în prag, s-a rezemat de ușor și s-a uitat la sanie. O săniuță sprintenă sta în mijlocul ogrăzii, soarele se scălda în coșul ei, și sania lucea, de-ți părea că s-a mai vărsat o picătură de lumină peste acest mult pătimit pămînt.

— Îi frumoasă, bat-o pustia...

Și s-a așezat pe prag — au venit bătrînețile, nu mai poate. S-a uitat prin ogradă — o ogradă pustie, fără stăpîn. Un pom dezbinat lîngă gard — n-a avut cine să-l lege la vreme. Motanul ieșise din casă prin hogeag și acum, negru de funingine, flămînd, umbla pe acoperiș și mieuna la trecători.

S-a ridicat încetișor să-și vadă de treburi. Niște oameni treceau pe drum și s-au oprit pe o clipă lîngă poarta lui.

— Ia te uită, măi!

— Vrăjmașnică sanie.

— Bunișoară, numai cînd a gătit-o! Cui îi trebuie?

Și a zîmbit moș Mihail — sărmanul om surd, multe a mai pierdut pe lume! Și-a ascuns sub căciulă cele cîteva șuvițe încleiate de sudoare și s-a apucat de lucru.

Spre sară a adunat frunzele măturate prin ogradă, le-a dat jos și, pe cînd sta într-un genunchi și le amesteca, iar i-a apărut acel ceva alb, sprinten și frumos. Un fior i-a scuturat umerii. Moșul s-a așezat.

— Să știi că nu era sanie!

Și iar l-a învăluit tulburarea ceea a tinereții, făcîndu-l voinic cum nu era nici la douăzeci și cinci de ani! Apoi, zîmbind, a tot răscolit focul multă vreme, alegînd cîteva cuvinte, așezîndu-le în rînd, și, în sfîrșit, cînd au fost gata, le-a rostit:

— Dacă nu era sanie, trebuie să fi fost căruță. Căruța-i mare lucru. O adevărată căruță, o căruță așa cum o vede el n-a fost încă pe lume.

Frunzele au ars, moșul s-a ridicat și a pornit spre casă.

— Da baba s-a întoarce... Dacă, firește, nu s-o fi măritat!

1955

Mult zbuciumata noastră istorie ne-a răsturnat pînă și poreclele, numele de familie, astfel încît Lungu, de-o pildă, nu mai înseamnă că avem de-a face cu un om de-o statură deosebită, după cum nici Scurtu nu trebuie să ne facă a crede că e vorba de unul cu mult mai josuț decît noi. Așa stînd lucrurile, să nu mire pe nimeni faptul că badea Axinte Istețu era un om necăjit și posomorît ca vai de dînsul, dar stai, stai că, iată, la bătrînețe i se mai naște un copil... L-au botezat cu ce a fost mai simplu, zicîndu-i Ion, iar satul a ținut morțiș să-i zică Ionel. Apoi Ionel acela, venit pe lume într-o casă grea, plină de necazuri, plină de copii, nu se întrista cîtuși de puțin pentru toate aceste nimicuri, și cînd bieții lui părinți, osteniți și necăjiți, treceau pe ulițele satului, sătenii șușoteau, cătînd cu zavistie în urma lor:

— Să le rămîie de cap! Au făcut la bătrînețe un drac de băiet, că în tot satul numai gura lui se aude...

De dimineață pînă sara Ionel acela era numai pozne, numai bazaconii, iar cînd l-au dat la școală de l-au învățat a scrie și a citi, nu mai era chip să scapi de dînsul. Umbla bucșit cu poezii, cu snoave, cu povețe fel de fel, și nu că așa să le poarte cu dînsul în traistă și să le sune din vreme în vreme, ca să vadă lumea că le are... De unde! El le tot sucea și răsucea, pribluindu-le în fel și chip. Cu timpul a început a se da pe lîngă cei mari, prindea capăt de vorbă și, cînd lipea un cuvințel, rămînea lumea crucită.

— Iaca aista o să ne scoată în lume! ziceau sătenii.

Patima poveștilor și snoavelor a început a-l duce pe la șezători, iar cine-o începe cu șezătorile, acela o începe și cu fetele. Tinerel cum era, dacă nu era prost și nici gînd să-și aleagă una din capul locului și să zică: gata — asta-i. Nu, el prefera să umble la toate deodată. Muncește ziua întreagă în rînd cu lumea, dar cum vede o fată, parcă s-ar lumina la față, parcă l-ar apuca dracii. Și pe asta o anină cu vorba, și celeilalte îi face cu ochiul, după care aruncă așa, într-o doară, un pumn de aluzii într-un cîrd de fete. Cum vine sara, pornește cu alți trei-patru băietani de sama lui prin sat cu cîntece. Avea glas frumos, păgînul, știa a rotunji cîntecele de-a mai mare dragul. Și tot deapănă melodie după melodie, rupînd

inima bietelor fete. Uite-i, vin cîntînd, și e cîntecul lor, și sînt aproape de tot, iar cînd colo, îs de acum pe altă uliță. Și nu atîta vin, cît se duc, și nu e cîntecul cela tainic, al lor, ci un cu totul alt cîntec.

Ionel Istețu era o fire veselă, molipsitoare, care nu atît trăia, cît își sărbătorea propria sa existență. Harnic și bun de gură, săritor la nevoie, veșnic gata de șotii, era băietul cela plin cu de toate ca un harbuz răscopt. Peste toate domina însă un dar de la Dumnezeu, și darul cela al lui se numea c u v î n t u l. Aduna o jumătate de sat îndată ce deschidea gura. Firește, fiecare își are felul lui de-a vorbi. Unii vorbesc cumpănit, rotunjind frumos cuvintele, alții gîngăvesc, ceilalți tot ciuntesc din ceea ce ar vrea să spună, înghițind la silabe cu nemiluita.

Ionel Istețu avea glas frumos, de dascăl. Vorba îi era lină, presărată pe ici-colo cu umor, și cînd vorbea, așa se făcea de parcă și-ar fi cîntat cuvîntul. Cu felul cela al lui de-a vorbi și-a luat de nevastă fata pe care a visat-o, și-a făcut casa pe care a dorit-o, și-a crescut trei copii așa cum a crezut el c-ar fi mai bine să-i crească...

Mai apoi însă ce s-o fi întîmplat la mijloc, că a început a nu-i mai merge. Așa e viața: cînd mai bine, cînd mai rău, cînd mai vesel, cînd mai trist, dar trec anii și neplăcerile se țin ca scaiul. De ici, iată că-l scot, colo nu mai vor să-l trimită, pentru ceea ce a muncit nu i se mai plătește, în schimb i se plătește o nimica toată pentru ceea ce nici gînd să fi făcut. „Să fi păcătuit eu cu ceva și să fi fost păcatul cela chiar atît de greu?" — se întreba Ionel Istețu.

Îi întreba pe vecini, pe prieteni, ba chiar și pe dușmani.

— Tu, măi Stețule, i-a șoptit într-o sară unul din cei care nu aveau ochi să-l vadă, mai rărește-o cu snoavele, că pătărăniile celea ale tale nu mai plac acolo sus... Și a arătat cu capul spre vîrful dealului, unde era cîrmuirea colhozului.

„Să știi că asta poate fi la mijloc", s-a gîndit Ionel Istețu. Noul lor președinte nu prea știa șaga, altfel zis, era cu totul lipsit de simțul umorului, și într-o asemenea situație fiece glumă, vrînd-nevrînd, săpa în autoritatea lui.

„Mă rog, și-a zis Ionel Istețu, dacă așa se pune

problema, putem să mai și tăcem, că nu e chiar atît de greu, mai ales cînd nici așa nu prea ai ce spune..."

Tace azi, tace mîne, tace poimîne, apoi ce-o fi dat peste dînsul, dar și atunci cînd se putea cîte ceva de spus, ba chiar cînd i se recomanda să mai spună și el ceva, să facă o glumă măcar cît de cît, nu putea scoate o vorbă! Tace în zi de lucru, tace cînd vine o sărbătoare, tace cu străinii, tace cu ai săi. Satul, firește, nu se putea împăca cu una ca asta, satul îl mai ținea minte pe Istețu care își sărbătorea în fața lumii bucuria de-a fi om. Mai trece o vreme și sătenilor începe a li se face dor de acea mare minune care se numea Ionel Istețu. Îl căutau să-l vadă, să-l întrebe ce mai face, dar iată că nu se mai arată. Nici prin sat, nici pe la rude, nici prin ogradă. Rar cînd îl vezi într-un amurg, stînd de unul singur la poartă.

— Ce mai faci, bade Ionel?

— Pui o sută de grame, dacă-ți spun?

— Pun badei, dar mai întîi spune-mi ce faci?

— Nu, mai întîi pune suta de grame.

Ce vînt să fi dat peste dînsul, că din vesel și voios a devenit mahmur, taciturn, iar cînd scotea o vorbă, o tot sucea și-o învîrtea pînă o aducea la un pahar de băutură. L-a ocărît nevasta, l-au dojenit rudele, au început a-l ruga și copiii: unde ajungem, tătuță, dacă veșnic la paharul cela ne vom întoarce? La care badea Ionel sălta din umeri: așa se vorbește acuma peste tot, așa vorbesc și eu. Ș-a tot ținut-o cu suta ceea de grame vreun an și mai bine, pîn' ce într-o toamnă un vecin de-al lui a fost ales în nu mai știu ce comisie, iar Ionel, care fusese și el propus, nu a fost ales.

Noaptea tîrziu vin spre casă cei doi vecini, ajunși deodată mari dușmani, dar pentru că nu se cuvine a-ți face vecinii dușmani, Ionel s-a oprit în drum și i-a zis vecinului:

— Ar trebui să pui o sută cincizeci, odată ce-ai fost ales.

Ce-i drept, „suta și cincizeci" nu a fost decît o etapă de trecere, care a ținut pînă la Anul Nou, nu mai mult, pentru că după ce s-a făcut bilanțul în colhoz și fiecare a primit ceea ce avea să primească, badea Ionel, întorcîndu-se sara, a tot socotit, iar cînd s-a ajuns la pahar, l-a turnat plin, l-a dat peste cap și după acea închinare de la două sute nu a mai dat-o napoi.

Sărmana nevastă-sa a tot umblat ba pe la rudele sale, ba pe la rudele lui. Ofiliți și singurei, i se strecoară copiii pe ulițe, rușinați se duc la școală, rușinați se întorc, de parcă cine știe ce mare nenorocire s-o fi abătut peste casa lor.

Nu s-a întîmplat însă nimic. Pur și simplu, tatăl lor renunță la folosirea cuvîntului ca atare, se dezice de acest mare dar, iar cînd scoate o vorbă, aduce a închinare cu paharul, orice ar fi ieșit din gura lui.

Trec zilele, trec săptămînile, trec anii, iar el tot tace. Tace acasă, tace în cîmp, tace cînd muncește, tace odihnind. Acum este bine văzut de către toți, și cîștigă bine, și face treabă, oriunde l-ai fi trimis. Toate au început a se schimba în viața lui în mai bine, și președintele lipsit de umor nu mai putea de dragul lui, gata fiind să-l propună pentru orice comisie, să-i dea orice post, dar cum poate fi avansat un om care pururea tace?! Și era păcat, pentru că badea Ionel Istețu, om bun la inimă, nu ținea la supărare, făcea orice i-ai fi zis să facă, se ducea oriunde l-ai fi trimis, numai că pe toate le făcea pe tăcute. Dacă însă căutai cu tot dinadinsul să-l descoși, să afli ce s-a făcut cu acea minune de om în jurul căruia se aduna un sat întreg, el, după o altă lungă tăcere, fura cu ochiul în lături și întreba în șoaptă:

— Pui o *politră?*

Fiecare își are felul lui de-a vorbi. L-a avut cîndva și badea Ionel Istețu. Vorbea atît de frumos, că într-o vreme mai de prin toate casele, mai de pe la toate șezătorile, fetele îi cîntau:

Mai vino sara pe la noi,
Ionele dragă...

Era de acum căsătorit, avea copii, iar ele îl tot chemau, dar mai apoi nenorocita ceea de sută de grame i s-a oprit ca un nod în gît, și nodul cela n-a mai lăsat să iasă un cuvînt ca lumea dintr-însul. Era cît se poate de firesc, că dacă creștea măsura băuturii — de la suta de grame la suta și cincizeci, de la o sută cincizeci la două sute, la o politră, creștea și nodul din gît...

S-a vorbit mai apoi prin sat că politra l-a distrus pe badea Ionel Istețu, pentru că, atunci cînd se ajunge la o jumătate de litru, începe a se rotunji și destinul, și,

firește, viața unui om. Într-o sară s-a bătut la bufet, l-au dus la miliție cu bufetier cu tot. Întors de la miliție, Ionel a devenit și mai tăcut, apoi a fost judecata și după judecata ceea se ferea nu numai de-a vorbi, ci și de-a da ochii cu lumea.

Apoi au început necazurile cu ficatul. Toamna mai cearcă pe la spitalul raional, iarna se mai duce de mai stă la cel republican, iar ficatul e boală grea, care nu cruță... Ultima oară i-a fost dat să zacă la spitalul republican și într-o zi, pe cînd a fost dus la rază, a prins din vorba celor doi doctori că, gata — s-a zis cu el.

Nu s-a cutremurat, nu s-a amărît cine știe ce, pentru că un sfîrșit ne așteaptă pe toți, dar ce-o fi dat peste dînsul, că i-a venit așa, deodată, pofta de vorbă? Înainte ca să dispară, s-a mai trezit o dată într-însul scînteia ceea dumnezeiască, felul cela al lui de-a fi. Plin de amintiri, pornea vorbă lungă cu vecinii de salon, apoi îi lăsa și pornea prin coridoare în căutarea consătenilor, în căutarea celor care ar fi fost măcar dintr-un raion, măcar de același neam. Lume la tot pasul, ascultători — cîți vrei, dar ce Dumnezeu s-o fi întîmplat că, iată, se căznește, se căznește și nu o mai poate urni din loc.

— D-apoi că eu, măi dragă tovarășe... Vorba ceea... Cela, cum îi spune... Zi-i pe nume, că iaca îmi stă pe limbă...

Nu mai avea cuvinte, sărmanul, și, în cele din urmă, încurcat, rușinat, întristat, își părăsea ascultătorii. Nopți întregi ofta pe patul suferințelor, cu fața spre perete și cu ochi mari, căprii, umbriți de tristețea apropiatului sfîrșit, căuta să citească pe-un petic de perete zodia vieții lui. Cînd îi veneau de acasă, se întorcea pe cealaltă parte, le zîmbea tăcut celor care i-au fost odată dragi, parcă-parcă ar fi vrut să le spună ceva în taină, numai lor, așa ca să le fie pentru toată viața, se căznea în fel și chip, dar nu putea găsi cuvîntul. Încurcat cu totul, închidea ochii și cîte-o lacrimă i se strecura pe obrazul nebărbierit.

În dimineața cînd a fost să moară, i-a făcut nevestesi semn să se apropie, să se așeze pe marginea patului, și-a rugat-o încet, șoptindu-i la ureche, să ia sama, să păzească cum ar păzi ochii din cap... Nu, nu casa o ruga el s-o păzească, cu toate că avea-o casă frumoasă la care muncise toată viața. Și nici de copii nu era

vorba, căci copiii, slavă Domnului, crescuseră. Și nici de avere nu a fost vorba, cu toate că, muncind o viață, o fi adunat și el cîte ceva. Nu, badea Ionel Isteţu își ruga nevasta să păzească... cuvîntul.

Că, a mai zis, închizînd ochii pentru totdeauna, ulița a fost al nostru...

1984

SAMARITEANCA

„Cum Tu, care ești Iudeu, ceri să bei de la mine, care sînt femeie Samariteancă?"

Ioan 4/9

Acum, iată că în toamna lui patruzeci și cinci sosește ceasul străvechilor noastre mănăstiri. Cu toate că gospodăriile călugărilor erau mai avute, s-a hotărît să se înceapă cu maicile. În faptul zorilor, la mănăstirea zisă Trei Izvoare a și început marele dezmăţ, ce ținea cu orice preţ să semene a sărbătoare. O fanfară militară, urcată sus, pe zidurile mănăstirii, îi tot dădea cu valsurile, iar jos, în curte — să te ferească Dumnezeu ce se juca... Saci cu făină, butoiașe fel de fel, curcani și gîște, tacîmuri, perne, ţolișoare, păretare — totul smuls de la pămînt, ridicat și cărat în mare grabă cine știe unde.

Cruzimea acestui jaf, presurat cu stropi de fanfară, paralizase întreaga mănăstire. Iar cînd s-a trecut la golirea bisericilor, cînd cărţile sfinte, cărate cu ţuhalul, erau deșertate în foc, cînd au început a rage vitele scoase de streini de prin grajduri, cînd marii luptători pentru binele omenirii, aghezmuiţi prin beciurile mănăstirii, au pornit a goni după călugărițe tinerele, cînd, înnebunite de groază, maicile se boceau una pe alta, căci erau urcate în camioane și duse care încotro, în clipele celea de deznădejde, cînd părea că sosise ceasul de apoi, o fetișcană de vreo șaptesprezece ani dintr-un sat vecin a răzbătut la egumena mănăstirii, o bătrînică ce tot leșina pe micǎ de ceas, și i-a șoptit că noaptea trecută a visat un înger.

Stareța a tresărit. Cuvîntul „înger" pare s-o fi repus înapoi în fruntea mănăstirii. În asemenea vremuri cumplite era cu neputință ca Domnul să le părăsească. Revenindu-și, stareța a potolit pe cît a putut jalea celor din jur, după care, chitind un colțișor bun pentru destăinuiri, s-a retras cu fetișcana din satul vecin.

— ...și... cum cu îngerul cela, fată hăi! Ți-o fi vorbit, o fi poruncit ceva prin tine?

— Mi-o zis: lasă casa părintească și te du la mănăstire.

— La ce bun să lași casa părintească și să vii la mănăstire?

— Să mă fac și eu mireasa Domnului.

— Călugăriță, cu alte cuvinte?

— Călugăriță...

— Îngerul cela al tău o fi crezut că o asemenea treabă se face într-o singură zi, ba chiar într-o singură dimineață!

— În cît se face ea, călugărirea?

— Draga mea, ca să ajungi maică, trebuie să faci mai întîi cîțiva ani de ascultare, să fii poslușnică.

— Luați-mă măcar de poslușnică.

— Care, unde, cînd, nu vezi cum ne vîră prin mașini și ne duc nici noi nu mai știm pe unde?

— Atunci, dară, ce mă fac cu porunca îngerului?

— Mulțumește-i Preacuratei într-o rugăciune aparte pentru un vis atît de frumos și vezi-ți de-ale tale. Fată tînără, frumoasă. Începe, iată, să vi se întoarcă de la război flăcăii. Mărită-te, crește-ți copiii, grijește-ți casa și uită de batjocorirea sărmanei noastre mănăstiri.

— Dacă nu, a zis fata, că îngerul mi-o poruncit să-mi trăiesc viața pe lîngă iestea trei izvoare, la fel ca și Samariteanca de la care Mîntuitorul a cerut cîndva o gură de apă.

— Apoi că izvoarele, căzu în cele din urmă stareța pe gînduri, ele, unde-au fost, acolo și rămîn. Dacă ai să ai cînd ș-o să te doară inima, poți să le grijești din cînd în cînd, că Domnul vede orice faptă bună.

— Așa o fi, numai că, pentru a le griji cum se cuvine, trebuie ca cineva să mă pună în slujba lor. Hotărăștemi mata, cu gura matale, ce și cum să fac, așa ca să nu fie pe urmă vorbă că ce tot umblă fata ceea pe lîngă izvoare. Poate îmi găsești și un bariz alb cu cruce în frunte, așa cum poartă maicile.

— Doamne, atîta îți mai trebuie — bariz cu cruce în frunte! Că te-or umfla împreună cu celelalte călugărițe și te-or duce...

— Nici o grijă, că am avut doi frați pe front. Unul a căzut, altul, slavă Domnului, s-a întors. Vă rog frumos, nu vă pară rău după un acoperămînt de maică. Îl voi răsplăti o viață întreagă cum voi putea mai bine...

— Nu cumva îți arde a fudulie, fată hăi?

— Dacă, zicînd de bariz, sînt mai mult cu gîndul la 'neavoastră decît la mine...

— Cum adică?

— Apoi că, lăsînd aici un suflet ce ar purta broboadă cu cruce în frunte, o să vă puteți mai ușor despărți de mănăstire, știind că nu mai rămîne ea chiar atît de pustie. La nevoie va avea cine s-o grijească, s-o păzească...

— Ce să grijești, ce să păzești, draga mea, cînd nu vezi cum au curățit totul?!

— Da bisericile? Ia uite 'neata la iestea două lăcașuri, că te prind amețelile cînd urci cu privirea la crucile lor! Apoi casele maicilor, cimitirul, ograda de piatră și, oricum, cele trei izvoare...

— Ce te tot ții de izvoarele celea?!

— Cum să nu mă țin, cînd de la izvoare au și pornit toate. Că, nu atît predicile, nu atît coriștii, cît apele lor sfinte au purtat peste tot faima mănăstirii noastre. Amu, cu toată durerea și amărăciunea, am stat eu de m-am gîndit în mintea mea, că, chiar și după ce mănăstirea va fi închisă, apele acestor trei izvoare vor fi la fel de dulci, tămăduitoare, sfinte...

Zice-se că, auzind aceste cuvinte, starețа și-a scos propriul său acoperămînt, i l-a așezat fetei cum se cuvine, a cuprins-o, sărutînd-o pe obraji, și această sfințire neașteptată a unei mirene a făcut-o pe bătrînică iară stăpînă la cele Trei Izvoare. Chemîndu-i pe marii cunoscători ai vinurilor și femeilor, le-a spus că nici ea, nici maicile nu vor părăsi de bună voie sfîntul lăcaș, de nu vor fi lăsate să-și ia rămas bun, printr-o ultimă slujbă, de la altarele și clopotele mănăstirii. Astfel la acea ultimă slujbă a fost văzută printre maici și fetișcana din satul vecin, stînd alături de starețа, în dreapta ei.

Dar, firește, legendele se ticluiesc cu așa socoteală ca cei ce vor să creadă să poată crede, iar cei ce nu vor

n-au decît să nu creadă. Cu atît mai mult că peste o vreme, cei bănuiți că ar fi pus și ei umărul la marele dezmăț susțineau că toate poveștile celea cu stareța nu sînt decît niște vorbe de clacă. Atunci cînd cu lichidarea mănăstirii, fetișcana ceea, ziceau ei, s-a repezit și ea să pună mîna pe-un covoraș ceva, să-și sporească zestrea, dar venind prea tîrziu, cînd totul era gata curățit, a ridicat și ea de undeva de pe jos un bariz cu cruce în frunte, l-a scuturat de colb, s-a îmbrobodit și abia după aceea a pornit povestea cu îngerul pe care, cică, l-o fi visat. Cu stareța ea nici măcar nu putuse sta de vorbă, pentru că bătrînica ceea, cînd a auzit de lichidarea mănăstirii, a pornit-o cu blesteme și afurisenii, că au băgat-o în mașină în zori de zi și au dus-o așa, ca dusă să fie.

Stinse lumînările, pustii altarele, înțepenite clopotele... Știr și mătrăgună pe cărările ce urcau an de an spre mănăstire. Și, deci, atît, gata, s-a sfîrșit cu cele Trei Izvoare? Nici slujbe în biserici, nici călugărițe la izvoare, nici fapte bune, nici vorbe bănuite de păcat, nici o cît de mică sărbătoare în acel nesfîrșit șirag de zile de muncă?... Așa arată ea la față, lichidarea?

Și totuși... În ciuda acestei lichidări, pe același loc, din aceeași stîncă, cum a răsărit, așa și crește, zi de zi, an de an — străvechea noastră mănăstire. Mîndră, senină, frumoasă... În zilele de tihnă, de prin împrejurimi se aud foșnind pădurile de stejar: de jos, de sub talpa stîncii, le răspund cele trei izvoare... Văile și dealurile nistrene o fi fost lucrate de Atotputernicul cu o deosebită îndemînare, cînd avuse o zi cum nu se mai poate de bună. Perfecțiunea zămislirilor deseori atinge niște culmi cu adevărat sfinte, și tocmai acolo unde frumosul ajunge a fi și sfînt, tocmai pe locurile celea călugării obișnuiau să întemeieze lăcașuri.

Fericite au fost ceasul și locul alese pentru mănăstirea Trei Izvoare. Dintr-un cuib de dealuri împădurite răsare un braț de stîncă avînd palma darnic desfăcută către cer, și tocmai în acea palmă de piatră a și fost așezată mănăstirea. Două biserici cu cîte două turle fiecare și patru cruci aurite lucesc ziua întreagă în bătaia soarelui. Cîteva case, trapezăria, cămărușele călugărițelor, și toată această gospodărie era încinsă cu un brîu nalt de piatră, alb ca varul, ba chiar și mai frumos

decît varul, căci i s-a pus și puțină sineală. Această mare minune, așezată grijuliu într-o palmă de piatră, ne sfințea pămînturile pînă hăt în zare, urcînd domol spre cer ca o rugăciune.

Trei Izvoare...

Îndată ce ieși prin poarta mănăstirii, se aude un murmur de ape, care crește pas cu pas, în timp ce cobori cărarea, și te tot duc și duc pe firul unei sete istovitoare, pînă ajungi la cele trei șuvoaie ce țîșnesc de sub stînca pe care a fost înălțată mănăstirea. Cine știe cîte veacuri o fi trecut pînă ce murmurul celor trei deschizături de ape a ajuns nume de mănăstire, cunoscută peste tot. Legendele zic că prin văile iestea se întorcea odată după o grea înfrîngere a oștirilor sale măria sa Ștefan. Aici la izvoare și-a tămăduit rănile, aici o fi prins suflet și, cum obișnuia, pentru a însemna locul unde o înfrîngere a fost transformată într-o biruință, a poruncit să se zidească mănăstire. Mulți ani la rînd au tot călătorit ei tustrei — Ștefan, mănăstirea și izvoarele — prin legende, cronici, manuale școlare.

Eu însă aș fi vrut să te întreb, dragă cititorule... Ajunși fiind la această mare tristețe, ce-ai așeza tu într-o mănăstire rămasă pustie? O școală? Un spital pentru copii? Un ocol silvic? Știu eu... Poate că, chibzuind la rece, așa ar și fi fost cu cale să se facă, numai că atunci, în primul an de după război, toți erau înfierbîntați, nimeni nu vroia să judece la rece. O să le băgăm maicilor o stație de mașini și tractoare, numită pe scurt S.M.T., au zis șefii. Firește, nu era o treabă ușoară. În primul rînd, cum să urci turma de tractoare, ce semănau mai mult a tancuri, sus — pe piscul cela de deal, spre care ducea un drumeag îngust și întortocheat, încît sărmanele noastre căruțe și acelea îl străbăteau cu greu. Apoi, cum pot fi amplasate pe un petic de pămînt cam cît o ogradă țărănească un parc de mașini, ateliere de reparație, cămine și multe altele necesare funcționării unei S.M.T. În sfîrșit, primăvara, cînd vine vremea aratului și semănatului, cum să cobori de-acolo de sus miile și miile de tone de metal, aruncîndu-le în cîmp, și cum să le cari toamna tîrziu, în pragul iernii, înapoi în vîrful dealului?

Probleme, după cum vedeți, multe, probleme dintre cele mai grele, dar las' că nu zadarnic poporul ne-a ales

de ne-a pus în fruntea tuturora, că, încetul cu încetul, le rezolvăm noi pe toate, nici o grijă...

Și, ce credeți? Au băgat. S-au cățărat. S-au înșurubat. Esențialul era să fie cît mai mult vuiet și scrîșnet, și cutremur, așa încît prin toate cele patru părți ale lumii să ajungă vestea sosirii unui veac nou în Moldova...

Trecut și viitor, obiceiuri și datini, lemn și piatră — totul la pămînt, totul țăndări... Firește, dărîmatul e mult mai ușor decît ziditul, și apoi las' că patima ruinătorului nici nu prinzi de veste cînd pune gheara pe tine. Cine să fi crezut că timizii, rușinoșii copii ai celor ce veneau mai ieri-alaltăieri la mănăstire să se închine, acum, adunați fiind la cursurile de tractoriști, umblau unsuroși ca necuratii, fluierînd cîte-o batjocură rimată printre cele lucruri sfinte. Serile, cînd o porneau spre case, nu uitau să-și șteargă labele unsuroase de zidul ogrăzii, închipuind pe fundalul orbitor de alb cîte-un desen, cîte-o măscară dintre cele ce se scriu pentru ca proștii să aibă la ce căsca gura.

Spre cumplita uimire a necuraților, scorniturile celea ale lor azi le pui și mîne nu le mai vezi. Părea că cineva umblă noaptea și șterge, scobește, tencuiește, văruiește pînă că și locul unde vruseră și ei să facă o glumă. Hei, d-apoi că așa nu se face, tovarăși, și-au zis necuratii de la S.M.T. și s-au dus de s-au plîns principalului necurat, care le și scornea pe toate. Văzînd și acela că nu e lucru de șagă, s-a pus la pîndă. În cea de-a treia noapte a găbjit-o. Harnică și gospodăroasă, strigoaica ceea tinerică umbla cu răzătoarea, peria și căldarea. Cum ajungea la locul deocheat, harști cu răzătoarea și dă-i cu peria, dă-i cu var...

— Ce te-a apucat, fa tu, toanto?!

Luată pe neașteptate, sărmana a scăpat și căldarea, și peria, iar necuratul cela, așa necurat cum era, dacă părea să fie băiat de treabă. Văzînd că prea a vîrît-o în sperieți, a lăsat-o și el mai moale. Pentru că avea multișor pînă acasă, s-a apucat s-o petreacă, ba i-a mai dus și sculele adunate în căldărușă. Ajunși în sat, au stat o vreme pe prispa casei părintești, odihnindu-și picioarele de drum, după care băiatul a cerut o gură de apă.

Lucruri vechi, cunoscute în Moldova de cînd lumea. Atunci cînd băiatului îi place fata și ar fi vrut să mai

lege capăt de vorbă, dar nu prea știe cum, închipuie și el o mare sete. Copila a luat căldarea și s-a repezit la fîntînă. Apa era nemaipomenită. După două cănuțe, băiatul a vrut să afle ce-o face să umble noaptea în jurul mănăstirii. Aflînd de porunca îngerului, viitorul tractorist a căzut pe gînduri.

— Hm...

Țăranii cugetă încet, domol, dar temeinic. Așa cam la o săptămînă vine el într-o sară și zice — odată ce ți s-o arătat îngerul, de te-o legat prin jurămînt, că nu mai poți fără grija mănăstirii, să ne luăm, zice, de bărbat și soție. Că mie, zice, mi-e totuna pe cine s-o iau, iar tu, măritîndu-te cu mine, ai să poți veni la bărbat, adică la mănăstire, ori de cîte ori vei fi vrut, nimeni n-o să-ți zică nimic.

— Da de căpătuit ne-am putea cumva căpătui acolo?

— Cum vine asta?

— Să ne facem acolo o căsuță, oricît de mică ar fi...

— Da de ce s-o facem chiar atît de mică! O facem cum se fac ele peste tot...

Cu podurile măturate, cu presentimentul unei foamete groaznice, sărmanilor oameni nu le mai ardea lor atunci de nuntă. S-au cununat într-o bisericuță în care se mai slujea, au făcut clacă și, cu rudele din partea mirelui, cu rudele din partea miresei, au ridicat o căsuță după cele două biserici. Șefii, pînă să ajungă a se întreba care, cine, de unde, ei, gata, de-acum locuiau acolo.

Astfel, în ajunul Crăciunului, odată cu primii fulgi, prin nordul Moldovei a prins a se zvoni de la om la om, din gură în gură, cum că, în ciuda faptului că mănăstirea le-a fost lichidată, și peste cele trei izvoare s-a băgat S.M.T.-ul, o călugăriță a scăpat ca prin minune. Poartă ca și celelalte surori ale sale bariz alb, cu cruce în frunte, iar pe înserate, cum se obișnuia la mănăstirea ceea de cînd lumea, coboară la izvoare, pentru a mai sta cu lumea la sfat, și vorba i-i tot atît de limpede, de curată și binefăcătoare ca și apa celor trei izvoare...

Între timp S.M.T.-ul ajunse să bage groaza în lume. În fiece dimineață, cînd se încălzeau motoarele, se cutremura mănăstirea cu biserici, cu cruci, cu temelii cu tot. Băieții, tineri și dezghețați, prindeau totul la fuguța. Cîteva ore de curs și numai ce-i vezi urcați la volan,

repezind tractorul dintr-un zid în altul. Erau buni la pornit, buni la oprit mașina, știau de unde să iei o piesă de schimb atunci cînd de piese de schimb nici pomeneală, și singurul lucru pe care nu-l puteau duce la bun sfîrșit era zama de fasole.

Nu se putea să nu ajungem cu vorba la fiertura de fasole, pentru că odată intrați în iarnă, grija pentru pîinea cea de toate zilele devenise grija de căpătîi a tuturora. Îndată ce mănăstirile și bisericile au fost închise, prin sate a și pornit ceea ce oamenii numeau „scuturatul de pîne". I-au tot scuturat și răsscuturat, de nu le-a mai rămas chiar că nimic. S-a ajuns pînă la întorsul sacilor pe dos, pînă la măturarea podurilor, așa încît, cum a căzut zăpada, a și început foametea.

Sărmanele noastre sate... Flămînde, nedreptățite, uitate de lume și de Dumnezeu, coborau zi de zi, treaptă cu treaptă, în bezna cea fără de fund, dar S.M.T.-ul nicidecum nu le putea urma. S.M.T.-ul fiind organizația unui veac nou, întemeiată nu atît pentru arat și semănat, cît pentru răspîndirea ideilor revoluției proletare. S-a aflat că S.M.T.-ul are nevoie și el de hrană suplimentară, pentru a-și îndeplini înalta sa misiune. Pe cele opt sute de grame de pîne ce se dădeau zilnic nu se putea conta, pentru simplul motiv că tractoriștii, primindu-și porția, o păstrau pentru cei de acasă, înfometați ca vai de dînșii, iar cu stomacul gol, în jurul tractoarelor, pe vreme de iarnă, mare treabă nu faci. S-a hotărît să se gătească o dată pe zi o fiertură de fasole pentru întreg S.M.T-ul. Zilnic se aduceau din raion, sub escortă, cîte trei kilograme de fasole, care, cum erau ajunse, stîrneau o mare curiozitate. O zi îs albe și măscate, altă zi — mărunte și cu picățele; pe dintr-o parte parcă ar semăna cu cele pe care le ținea bunica, dar cînd te uiți mai bine, nu mai seamănă. Mare tămbălău și cu alesul. Unii susțineau că au fost de-acum alese, dar nu au fost alese bine, că, ce, așa se aleg, ele, fasolele? Ia dă-te ceva mai încolo, în casa voastră de cînd lumea nu s-au fiert fasole, iar cei ce nu le-au fiert nici a alege nu se pricep...

Și tot așa, din traistă în căldare, din căldare în cazan, unul pune fasola ceea, altul o scoate ca nefiind aleasă ca lumea, și se tot împuținau, bată-le-ar să le bată, așa încît, puse la foc, oricît le-ai fi fiert, degeaba.

Turnată prin blide, fiertura ceea nici în ruptul capului nu semăna a ceea ce trebuia să semene. Şi apoi de ce s-ar mai fi numit ea zamă de fasole, cînd, uite, în toată farfuria, nici fasolă întreagă, nici jumătate de fasolă, nici o cojiţă, măcar cît de cît...

— Aşa se face ea, zama de fasole?! De ce n-aţi lăsat măcar o călugăriţă la mănăstire, că, ce, nu ştie lumea ce mai zemuri de fasole se făceau pe aici mai ieri-alaltăieri! Era săţioasă, era gustoasă zama făcută de călugăriţe, şi avea o mirozna, că, se zice, ajungea pînă la Suceava, pe unde o mai fi fiind şi Suceava ceea, tămîia mamei ei şi răzmamă...

— Păi, dacă e vorba de-o bucătăreasă bună, parcă îmbla pe-acolo pe la voi una în bariz de monahie...

— De îmblat îmblă, dar ce folos, dacă îmblă *podpolno, nelegalno...*

— De ce adică *nelegalno?*

Păi, nu e în leafă.

— Şi de ce n-o puneţi în leafă?

— Dar se poate aşa ceva? O călugăriţă primind leafă de la un stat ce nu crede în Dumnezeu?!

— De putut, firește, nu se poate, dar voi vă faceţi a nu fi ştiut. O puneţi şi atît.

— Păi, dacă e vorba s-o luăm cu şmecheriile, o facem, cum nu...

Astfel renumitele zemuri de fasole au fost în cele din urmă readuse la mănăstire, şi pe la o amiază începeau a se descreţi frunţile, lumea trăgea adînc în piept mult rîvnita mirozna, căci peste toate împrejurimile domnea acel duh străvechi de casă şi masă, care pe alocuri mai e numit şi marea binecuvîntare cerească. O duceau de minune. În fiece zi, pe la ora două, cîte-o sărbătoare, şi singurul lucru ce-i îngrijora pe tractorişti era faptul că pe proasta ceea măcar de-ar fi ajuns-o capul să mai ascundă pe ici, pe colo cîte-un pumn de fasole prin fustăraia ceea, că era slăbuţă şi puţintică din fire, de-o dădea vîntul jos, dar rămînînd fără bucătăreasă, ne prăpădim.

Nu şi pace! Ei, hai, să zicem că nu poate fura — rar de tot, dar se nimeresc printre moldoveni şi de-aiştia, — cel puţin să-ţi dosească colo, ceva mai la o parte, o porţie mai fainâ, aşa cum fac bucătarii de cînd lumea. Nu şi pace! Se aşază la masă ultima, dacă rămîne ceva,

dacă nu rămîne, se duce acasă, mulțumindu-se cu celea ce gustase pe cînd se făcea zama, dar cine se ține pe lume cu gustatul! Amu, în loc de-a reduce porțiile pe zi ce trece, așa cum se face la sovietici, ea le sporea, ba se întîmpla să ajungă la masă și din cei ce nu aveau nimic cu S.M.T.-ul. Cîte-un țăran venit cine știe de pe unde cu treburi de-ale sale se făcea a uita că mănăstirea a fost lichidată, rătăcindu-se printre tractoriști, și proasta ceea, în loc de a-l goni pe ușă afară, se făcea căzută pe gînduri, de-i turna și lui un polonic...

După ce-au tot încercat s-o lumineze cu ajutorul bărbatului, văzînd că și acela se face într-o ureche, tractoriștii au început a trage pe la bucătărie. Ajutînd-o să pună pe foc și tot strecurînd cîte-o surcică în vatră, se căzneau să-i vîre în cap că, deși bisericile și altarele au rămas, aici nu mai e mănăstire, ci S.M.T., iar S.M.T.-ul e organizația dracilor împielițați, care se iau cu Dumnezeu de piept! Bucătăreasa a pus mîna pe căldare și a zis că stinge focul în vatră de-i mai aude hulind numele Domnului.

În cele din urmă, s-a ajuns la un compromis. După ce-și iau masa tractoriștii, de mai rămîne ceva în cazan, hrănească pe cine-o vrea, de nu rămîne, nici un bănat, nici o supărare.

Bîntuia însă foametea, groaznica foamete din patruzeci și șase. Rămășițe în cazan — mai deloc, iar morți — cînd pe-o margine de drum, cînd pe alta, și, văzînd cum ce întorc ele lucrurile, tînăra femeie, urcînd într-o zi cu căldările pline, zărește un bătrîn aproape stins cu totul la poarta mănăstirii. După ce a dus căldările, s-a întors și l-a ridicat de jos. L-a ajutat să intre în cantină, l-a așezat într-un ungher, la masă, dîndu-i de grijă să șadă cumincior și să aștepte pînă va fi masa gata.

Așezat la masă, bătrînul, venit cine știe de pe unde, a stat cuminte ca un copil, neîndrăznind nici măcar fruntea să și-o ridice, ca nu cumva să fie cunoscut că nu-i de-al lor. Primindu-și porția de zamă, a tot adulmecat-o, a tot visat-o, s-a tot bucurat ori de cîte ori dădea cu ochii de dînsa. În sfîrșit, cînd prea de-acum se răcise fiertura, s-a ospătat încet, dus pe gînduri, și-a lins lingura din toate părțile, așezînd-o cuviincios lîngă tacîmul gol. Ieșind de la masă, a găsit pe perete umbra ce mai păstra locul unde fusese pînă mai nu demult o icoană!

Și-a făcut semnul crucii, rostind o scurtă rugăciune în sinea lui, după care a zis cu glasul puternic al unui baci de munte:

— Mulțumesc, maică! Îngăduie-mi să mă las în genunchi pentru a săruta truditele tale mînuțe.

După care, din nordul Moldovei a prins a se zvoni cum că, deși cele Trei Izvoare au fost lichidate, iar mănăstirea umplută cu tractoare și motorină, o călugăriță totuși se mai ține pe acolo. Crucile aurite mai continuă să urmărească de-acolo de sus soarta fiecărui creștin, și atunci cînd vezi că, gata, nu mai este chip, ajunge cuțitul la os, vii la mănăstire, și tot așa cum era pe vremuri, vei fi primit și ascultat, și acea ultimă călugăriță, după ce va fi stat cu tine la masă, va coborî la izvoare, pentru a te petrece la drum, pentru a-ți dori ani buni și roadă în toate cele, cum se făcea cînd bisericile erau deschise și altarele se luminau de cuvîntul Domnului...

Mai trece o vreme și marii dregători ai cutremurelor mecanizate ajung la concluzia că S.M.T.-urile iestea... mai mult bucluc cu dînsele decît foloase. Și apoi la ce bun să tot cari în fiece toamnă miile de tone de metal în vîrful dealului, pentru ca primăvara să te căznești să le cobori de acolo? *Da poșli oni k takoi-to materi...* Le repartizăm prin colhozuri, și acolo unde ară și seamănă, și strîng roada, acolo să le dea broasca țîță...

Mare a fost mila Domnului, și într-o bună zi mănăstirea Trei Izvoare iară începe a semăna cu ceea ce ar fi trebuit să semene. Asta îngrijoră oarecum autoritățile. Pînă ce șefii puneau la cale cam ce-ar trebui de făcut, în străvechea mănăstire s-au născut doi prunci. Fericiți cum nu se mai poate, tinerii părinți munceau din noapte în noapte, curățind urmele cruntei năvăliri mecanizate, așa încît și livada să semene a livadă, și biserica să semene cît de cît a biserică, și mănăstirea a mănăstire...

Și nu mi-ai mai spus, iubite cititorule, cum ai rîndui tu o fostă mănăstire, fie ea și pustiită, fie ea și ponegrită, fie ea și cutremurată? Cu ce crezi că i-ar fi șezut bine? Cu un muzeu de artă țărănească? Cu un sanatoriu pentru cei bolnavi de plămîni? Cu un centru de studiere a ținutului natal? Hai, bine ar fi fost să fie așa cum zici, numai că noi trăim pe un petic de pămînt unde niciodată nu știi la ce să te aștepți...

Într-o des-de-dimineață, pornind spre izvoare cu căldărușele și cobilița, Maica se oprește uimită în poartă. Trecătoarea ce șerpuia domol printre dealuri, urcînd spre mănăstire, era numai vuiet, numai muget. Araçan de mine, și-a zis biata femeie, o fi nebunit văcarul cela! Să vîri o cogemite turmă de vite pe acolo pe unde trece cu greu un car cu boi! N-a găsit un loc mai bun să-și adape văcuțele?

Iată însă că turma ocolește izvoarele, urcînd spre mănăstire. Îngrozită, Maica se grăbește să încuie poarta. Văcarul cere să i se deschidă, și pentru că femeia nu mai deschide odată, sparge poarta, lăsînd cornutele să umple ograda mănăstirii. De acum încolo, asta urma să-i fie soarta. După ce au frămîntat în fel și chip problema, autoritățile au hotărît să organizeze la Trei Izvoare un punct pentru colectarea vitelor, o afacere numită ruseşte „Zagotskot". Vorba e că atunci, după foamete, vitele moldovenilor predate la stat nu puteau fi duse la abatoare, întrucît erau din cale afară de slabe. Numai piele și oase. Pentru a le da la carne, mai trebuiau îngrășate, și nu se știe cui i-a venit în cap că o asemenea trebușoară e cum nu se mai poate de potrivită pentru Trei Izvoare, dat fiind că acolo, la aer curat, la tihnă și lumină, toate încep a-și veni în fire, a se reface, a se înzdrăveni.

Firește, probleme de tot felul. Mai întîi, cu ce transportăm juncanele, căci unele dintre ele urmau să fie predate statului cam la o sută de kilometri depărtare. Cum adică cu ce le transportăm? Pe jos cornutelor nu le mai vine a merge? Țupa-țupa, în două zile și două nopți îs gata venite. Apoi, problema nutreturilor. Cu ce le cărăm de la gară pînă la Trei Izvoare? Oricum, îs peste douăzeci de kilometri. Cum adică cu ce le cărăm? Alegem dintre juncanii predați la carne patru-cinci perechi, îi punem la jug și las' să care hrană pentru confrații lor. Altceva mai avem de rezolvat? Nu avem? Dacă mai apar niscaiva probleme, treceți pe la noi, că doar nu de flori de cuc ne-a ales poporul de ne-a pus în frunte...

A, nu, ferit-a sfîntul... Maica n-a pornit-o cu bocetele, nu-și smulgea gîțele, nu se dădea cu capul de toți pereții... Călugărițele au fost jurate să poarte dragoste acestei lumi pline de păcate. Deci, cu sufletul plin de sme-

renie, cu inima veşnic gata pentru binefacere în numele Domnului, să nu ne împotrivim relelor, să le primim pe toate aşa cum vin ele rînduite de sus, şi astfel fosta bucătăreasă a ajuns a rîni grajdurile, pe cînd bărbatul ei, cu un butoiaş pus pe roate, căra cu un catîr apă de jos de la izvoare pentru adăpatul vitelor.

Trei ani la rînd renumita noastră mănăstire nu a fost decît un grajd de vite. Dregătorii „Zagotskot"-ului furau nutreţ de la vite şi-l dădeau pe basamac, tăiau viţei, fierbeau carne în cazane, apoi după groaznicele beţii porneau sfezile şi bătăile, că să te ferească Dumnezeu... Umezeala vitelor prinse a răzbate pînă pe sub temelia bisericilor, crăpăturile au urcat pînă la chipul sfinţilor apostoli de sub cupola cea mare. Altarul — numai putoare de vite şi mucegai. Trecătoarea ce şerpuia din vale, urcînd spre mănăstire — fărîmiţată în fel şi chip de tractoare, apoi bătătorită de copitele turmelor, şi-o fi deformat straturile de pămînt în adîncuri, aşa încît unul din cele trei izvoare a secat, al doilea a scăzut pe jumătate, şi cine ştie pînă unde ar fi ajuns lucrurile, dacă într-o bună zi...

Cu toate că nu! Hotărît că nu a fost bună ziua ceea nici pentru Moldova, nici pentru Uzbekistan, nici pentru întreaga noastră ţară, dar, de, ce să-i faci... Providenţa deseori pune evenimentele într-o ciudată dependenţă, şi nu e de nasul nostru, al celor chemaţi să întocmim hronicul vremilor prin care trecem, a ne amesteca în cele hărăzite de sus. Altminteri zicînd, un celebru scriitor francez, răsfăţat de popularitate, a hotărît să dea şi pe acolo pe unde-i mai puţin cunoscut, pentru a vedea ce mai face lumea. Potrivit programului şederii sale în ţara noastră, de la Moscova înaltul oaspete urma să plece la Taşkent tocmai în ajunul groaznicului cutremur ce devastase capitala Uzbekistanului.

Firește, după o asemenea catastrofă, şederea oaspetelui trebuia reprogramată. În clipa de disperare, cînd nu se ştia ce-i de făcut, cuiva îi vine ideea să-l trimită pe cîteva zile în Moldova. Cu atît mai mult că Chişinăul demultişor nutrea speranţa de-a se fi socotit printre oraşele cele mai primitoare, avîndu-se în vedere, firește, primirea oaspeţilor de peste hotare.

Aflînd de marea şansă ce i se oferă, capitala Moldovei punea la cale una din cele mai fantastice pri-

miri. Iată însă că în avionul cu care călătorea spre Chișinău, celebrului francez i se întîmplă să dea cu ochii de o broșurică ce-și avea ca scop ademenirea turiștilor din străinătate. Moldovence dulci cum nu se mai poate, struguri copți-răscopți, priveliști dumnezeiești, și dat fiind că la noi deseori stînga nu știe ce face dreapta, pe coperta bucletului turistic, într-un splendid apus de soare se topea mănăstirea Trei Izvoare cu ogrăzi albe ca zăpada, cu turle verzi ca frunza, cu două familii de cruci aurite.

— Puișor, vrei să mergem într-acolo?

— *Oui!*

E binecunoscut cavalerismul francezilor. Făcînd o promisiune unei doamne, francezul merge pînă în pînzele albe. Doamne, ce panică a stîrnit la Chișinău dorința cuplului francez de-a fi vizitat mănăstirea Trei Izvoare! Cîte nu s-au întreprins pentru a-i abate de la această dorință păgubitoare! S-a ajuns chiar pînă la o falsificare de care francezii nici să fi auzit pînă atunci! După o masă bună cu vinuri dintre cele-cele-cele mai, au încercat să-i vîre într-o altă mănăstire, zicînd că, iată-le, în sfîrșit, cele Trei Izvoare, dar francezul făcuse războiul în calitate de ofițer de legătură, avea o intuiție topografică de demon, așa că încercarea de amăgire a fost redusă la o simplă glumă. Dar, mă rog, așa se glumește aici la voi, și-ar fi zis francezii. Retrăgîndu-se în camerele luxoase de la hotel, au declarat că întrerup vizita de nu li se va oferi posibilitatea de-a vizita mănăstirea Trei Izvoare.

Hotărît că în anumite situații sîntem în stare a face minuni. Apelul lansat către nordul Moldovei pentru salvarea grabnică a mănăstirii a pus sate întregi în picioare, lume de peste lume s-a repezit să salveze martorul trecerii noastre prin vremuri. Se curăța, se săpa, se spăla, se sădea, se tencuia, se văruia, așa încît în cea de-a treia zi, cînd au sosit mașinile cu musafiri, lăcașul călugărițelor de la nord ajunsese curată minune. Jos — murmur de izvor, tihnă și pace. Sus — foșnet de copaci, lumină și tristețe pentru această lume atît de frumoasă și atît de împovărată de păcate. La poarta făcută de iznoavă și vopsită frumos, întîmpina musafirii bărbatul Maicii, în căciulă și suman din cele care, zicese, purtau arcașii lui Ștefan cel Mare...

Cu pămînturile bine lucrate, cu șireteniile noului veac învățate pe de rost, lumea și-a mai revenit. Sate întregi făcute din nou, fiecare zidindu-și casă așa cum i-a plăcut lui. Mesele încărcate — fie zi de lucru, fie sărbătoare, dulapurile bucșite, ceva rublișoare puse la o parte pentru cine mai știe ce vremuri... Și, deci, acum încotro o pornim? Venise rîndul chinuitoarei probleme ce dăinuie peste orice început de bunăstare — ce facem mai departe? De dragul cui ne-am tot căznit și am muncit, și am cărat la grămadă? Căratul ista are el cumva un capăt ori nu-l mai are? Ce sîntem noi, niște guzgani ce tot cară și cară la culcuș?

Cu alte cuvinte, iară și iară, pentru a nu se știe cîta oară în decursul istoriei lor, oamenii se întorc la chinuitoarea problemă — ce este viața? Veacuri la rînd sfînta scriptupă ne povățuia că viața înseamnă dragoste nemărginită pentru aproapele tău. Spiritul primar agresiv pe care îl moștenim din negura vremurilor e în stare să distrugă totul, și numai dragostea poate făuri. Dragostea e unicul mediu în care sufletul se poate înfiripa, își capătă aripi, se rupe de la pămînt, străbătînd depărtări neînchipuite, în căutarea celor veșnice și divine. Mi s-ar putea obiecta că sufletul ca atare încă nu a fost văzut de nimeni, și ideea vieții sufletești e o chestie ce mai trebuie discutată. Mă rog, discutabile sînt toate pe lume, dar ideea iubirii aproapelui, așa discutabilă cum este, ține pe umerii săi civilizația de aproape două mii de ani.

Revoluția a venit să declare că iubirea aproapelui nu e decît un moft de origine mic-burgheză. Viața e o inversunată și continuă luptă de clasă, iar pretinsele zbuciumuri sufletești nu sînt decît niște capricii de domnișoară. Sufletul ca atare nu există. Există numai ceea ce poate fi pipăit, adică trupul. Drept care, a trăi pe lume înseamnă a bea *ghini*, a hăli *ghini*, a iubi *ghini*, și nu pe-a ta, ci pe cea care-ți place.

Firește, zvonurile cum că scopul final al marxismului ar fi dezvoltarea multilaterală a personalității au ajuns ele și prin Moldova. Mica Republică Moldovenească nu avea nimic împotriva acestui concept filozofic. Dacă e vorba să pornim cu dezvoltarea personalității umane, o pornim, de ce nu, dar cum Dumnezeu să te apuci de-o asemenea treabă, cînd șefii de la Chișinău

nici să audă de așa ceva. Atît au mai urît-o și au prigonit-o, încît îi umflă toți dracii cînd aud de personalitate, gata fiind s-o înghită, s-o distrugă în față, în mugure, în structura sa genetică. După care, răsuflînd ușurați, marii strategi ai stagnării se declară de comun acord cu conceptul marxist, gata fiind de alocarea mijloacelor necesare, gata fiind să depună orice efort pentru dezvoltarea cît mai armonioasă și multilaterală... dar, în fond, ce să mai dezvolți?

Eliberate de umanistul francez, cele Trei Izvoare picurau în mijlocul pădurilor de stejar, așteptînd să vadă ce le va aduce ziua de mîne. Fiind însă pățiți, de data asta șefii nu se grăbeau. Pentru a nu mai putea fi luați prin surprindere, s-a hotărît să se declare întregul complex drept monument de însemnătate istorică luat sub ocrotirea statului. S-a montat chiar și placa respectivă în zidul ogrăzii, ceea ce a iritat nespus autoritățile raionale. Dregătorii localnici erau de părerea că republica nu poate lua nimic sub ocrotire înainte ca raionul să se fi pronunțat în această privință. Altminteri, susținea raionul, nu e mare lucru să se ajungă la încălcarea celor mai elementare legi ale democrației populare prevăzute de constituție.

Pînă ce capitala explica celor din raion ce înseamnă democrație populară și cum trebuie înțelese articolele constituționale, Maica, îndreptată nu se știe de cine, a descoperit în molozul unei construcții conservate un butoi cu vopsea verde, plin, gata pecetluit. Împreună cu bărbatul său l-au cotilit cum au putut pînă la mănăstire și, spre cumplita uimire a tuturora, ei în doi, legați cu niște funii, au vopsit turlele celor două biserici.

Copăcei și tufe sădiți cu pricepere doseau cu frunzele lor rușinea și jalea prin care a trecut sărmana mănăstire. Și încă o tencuială, și încă un văruit al gardului. Isteții fotografi din Chișinău, fiind în trecere, au făcut o serie de fotografii nemaipomenite. Una din podoabele lor, spre cumplita panică a guvernului republicii, a nimerit chiar pe prima copertă a revistei „Sovetskii Soiuz", revistă care, după cum se știe, ajunge prin toate colțurile lumii...

Am să te mai prind încă o dată de nasture, dragă cititorule, pentru a te iscodi iarăși — dacă ar fi la libera ta cugetare — cam ce-ai fi așezat tu în această fostă mănă-

stire? Un centru ecologic? O casă de odihnă pentru veșnic trudiții noștri colhoznici? O tabără de pionieri? Hei, bine ar fi fost să fie așa, numai că între timp mai vine o mare belea pe capul nostru...

Enorma țară observă că de la o vreme moldovenii nu mai pot face față ospățurilor, așezați fiind la masa banchetelor popoarelor frățești. Și era păcat, dat fiind că țara o ținea din jubileu în jubileu, băuturile curgeau gîrlă, iar moldovenii, una-două și-s scaunele goale. Munca grea, istovitoare, din noapte pînă în noapte, ambițul prostesc de-a le fi avut pe toate pe cîte le are vecinul, ba chiar și ceea ce vecinul încă nu are, hrana mai mult pe apucate, la nimereală — toate au tocit sănătatea poporului, făcîndu-l să amețească cu paharul încă negustat. Pe înserate, cînd se aprindeau luminile prin case, chemîndu-și stăpînii la cină, răzbăteau sărmanii cu greu, venind pe cîte două cărări odată. Ar fi fost ca, priveliștea ceea, bună de rîs, dacă nici nu prea avea cine rîde, pentru că așa era și în mahalaua noastră, așa era și în mahalaua voastră; așa se face și pe la noi, așa se întoarce serile lumea și pe la voi... Cu vremea ne-am obișnuit cu necazul de-a nu mai fi putut nimeri casa, dar ce ne facem dacă, Doamne ferește, apare cîte-un strein printre noi și vede rușinea asta cu ochii lui?!

S-a ajuns cu vorba la cei veniți de departe, pentru că în Moldova oaspeții dăduseră năvală, de nici nu mai aveai pe unde trece. Veneau de prin toate colțurile țării, veneau cu trenurile, cu avioanele, cu mașinile. Mica Republică Moldovenească obținuse înalta misiune a Kremlinului de a efectua un experiment în vederea supramecanizării și supraconcentrării de tot felul. Primele rezultate făgăduiau apariția unei adevărate minuni. Veneau șefi de cel mai înalt rang, veneau să învețe special de la noi cum se trăiește pe lume, și ce ne facem dacă în fața acestor bărbați de stat apare acel produs al supraconcentrării și supramecanizării, ținînd să ajungă la casa lui pe două cărări odată?

Pentru a nu expune unui asemenea risc autoritatea republicii, s-a hotărît ca chefliii ajunși în pragul degenerării să fie izolați. Firește, de-am fi avut întinsuri siberiene, de-am fi avut mulțimea de insule pe care le au estonienii, habar de grijă, dar, neavînd nimic din toate astea, iară ne întoarcem cu gîndul la gardurile

nalte de piatră de la cele Trei Izvoare...

Astfel fosta bucătăreasă a S.M.T.-ului, fosta grăjdară a „Zagotskot"-ului ajunge în cele din urmă infirmiera unui centru narcologic. Principiile și metodele de tratament din asemenea spitale nu sînt o mare taină. Cîte-un păhăruț de votcă, dres cu medicamente ce provoacă greață, și apelurile cazone la rușine și demnitate. Trăncăneala medicilor, mă rog, pe-o ureche îți intră și îți iese pe alta, cît despre păhărușul cela de votcă, topi-i-s-ar ciolanele celui căruia putea să-i vină așa ceva în cap.

Bieții oameni! Cum se trezeau, des-de-dimineață, cu sufletul aprins încă din sara trecută, se și repezeau la păhărușul pregătit, după care începeau Sodoma și Gomora... Chinuiți cum nu se mai poate, vărsîndu-și pînă că și mațele, vlăguiți, înjosiți, ți se rupea inima de rușinea la care au ajuns. Și, culmea culmilor, tocmai în clipele celea de înjosire și decădere, o femeie streină se grăbea să le vină în ajutor.

O rugau să șadă acasă, să nu mai vină. O sfătuiau să-și găsească ceva de tors, de țesut, de cusut, cum făceau maicile pe vremuri, pentru a ține pravila creștinească. Vezi-ți de-ale tale, îi ziceau, iar slujba asta a ta o facem noi, grijindu-ne unul pe altul. Maica le zîmbea de undeva din depărtare, dintr-o cu totul altă lume, de-acolo de unde nici nu se mai vede, nici nu se mai aude, și numai ce-o vezi că iară intră pe ușă.

O ocărau, o blestemau, o tot frigeau cu vorba... Se poate să vină ea, femeie încă tînără, mamă a doi copii, pentru a vedea ceea ce nu e de văzut?! Că doar nu de flori de cuc, iată, pînă că și rudele cele mai apropiate — soțiile, surorile, copiii — s-au lepădat de dînșii! Maica le zîmbea dintr-o cerească depărtare, se făcea a se lăsa convinsă de vorbele lor, și numai ce-o vezi că iară vine.

Curăță, spală, mîngîie, iartă ceea ce, pare-se, nici sfinții nu ar mai putea ierta...

Din cele patru anotimpuri ale anului toamnele veneau să dărîme cu totul sărmanul spital de la Trei Izvoare. Vreme caldă și frumoasă cum nu se mai află... Noptile senine, cu un cercel de lună pierdut prin stelele orbitoare, văile dospite cu iz de mere coapte, cîmpurile miroase a nucă, satele cu duh de tulburel pe la

toate răscrucile. Nunțile se țineau lanț, așa încît lăutarii abia de mai dovedeau cu doba de la o casă la alta. Ei și apoi sufletul nostru veșnic înstreinat, cînd își închipuie el o masă la care s-au adunat toți cei ce i-au fost scumpi și dragi...

În acele nesfîrșite nopți de toamnă, cînd vîntul aducea la mănăstire frînturi de chiote și veselie, umbrele celor condamnați la singurătate și tăcere zăceau cîte două pe un singur pat, în biserica cea mare. Stăteau ore întregi cu dinții încleștați, cu ochii țintiți spre sfinții apostoli de sub cupola centrală, așteptînd să le vină moartea. Dorul s-a stins, toate cele ce avuseră a se tîmpla s-au și tîmplat, totul se rotunjise, se pecetluise, se scuturase, viața nu mai avea nici un rost. Iată însă că bătrîna cu coasa face mofturi. Vine, vine și nu mai vine odată...

Stai însă că, stai, stai, stai... Se aud pași timizi de femeie. Se deschide încet, cu grijă, ușa de afară. Peste o vreme se aude și cea dinăuntru. Intră o maică ostenită cu două bidoane de apă proaspătă. Suflă greu. Faptul că nu s-a lăsat vrăjită de-o asemenea noapte nemaipomenită — nu s-a dus să petreacă cu rudele prin satele vecine — pare să ne spună că totuși este un Dumnezeu pe lumea asta.

Apoi, mă rog... Odată ce-a rămas biata femeie ca să se îngrijească de soarta lor și a cărat cu atît greu din vale cele două bidoane cu cobilița, se poate să nu-ți clătești măcar gura? Că, las', moartea ceea mai așteaptă pînă guști o gură de apă, așa ca să nu obijduiești femeia... Ca să vezi însă, apa ceea — curată minune... După ce și umezesc rînd pe rînd cerul gurii, pare a se schimba ceva în dispoziția, în mentalitatea, în felul lor de-a vedea lumea... Te pomenești că, într-adevăr, apa celor trei izvoare e o apă vie, o apă sfîntă...

— Poate mai treci, Maică, pe lîngă mine...

Și încă o gură de apă, și încă o vorbă frumoasă, înțeleaptă, din bătrîni. Apoi, cum se obișnuiește printre oameni, la o vorbă frumoasă cu frumos se și răspunde. Și tot așa din ramură în ramură, din copac în copac, mai o glumă de fată mare, mai o rămășiță de vorbă de flăcău, mai o amintire cine știe de pe cînd, mai o nimica toată de chiar azi dimineață, mînile trudite ale călugăriței, fir cu fir, bob cu bob, adună și replămădesc ceea ce a fost fărîmițat de ani de zile.

Spre cumplita uimire a organelor respective, centrul de la Trei Izvoare se menținea constant pe primul loc. Peste cîțiva ani însă, cînd s-a dovedit că supramecanizarea și supraconcentrarea nu sînt decît rezultatul unei minți bolnave, paranoice, musafirii au cam rărit-o pe la noi, și atunci s-a hotărît reducerea centrelor narcologice, printre care închis fiind și cel de la Trei Izvoare.

Procesul de lichidare este ceea ce ne reușește de minune. O singură zi și — gata! Bolnavii — întorși pe la casele lor — duși de parcă nici n-au trecut pe aici, paturile și ce mai rămăsese din gospodărie — cărate pe la spitalele vecine. Visul că sfîntul lăcaș s-ar putea oda tă și odată întoarce la slujirea pentru care a și fost înălțat a sculat-o pe Maica în zori de zi. După ce a tot spălat și măturat, și cărat la groapă coșurile cu medicamente, peste mănăstire iară s-au lăsat pacea, liniștea și tristețea milenară ale acestei mult preafrumoase, mult preanefericite lumi...

Și iară ne mai întoarcem o dată la suflet, căci, vai, ce s-o fi petrecînd acolo în dedesubturi cu chinuitele, cu zbuciumatele noastre suflete? Pierzînd bătătorita cărare a rugăciunilor pe care străbunii noștri urcau de cîte două ori pe zi la Domnul, cu toate grijile și nevoile sale, noi, împreună cu cărările celea, l-am pierdut și pe cel de-al doilea Tată, pe Tatăl veșniciei noastre. Renunțînd la veșnicie, ne-am despărțit și de trecut, înstreinîndu-ne de lumea străbunilor, devenind niște umbre ce trăiesc de azi pe mîne. Renunțînd la veșnicie, adică la acel fir ce vine de la Adam și Eva și care, trecînd prin noi, se pierde în infinitul timpului, am redus propria noastră existență de la milenii și veacuri la cele cîteva decenii însemnate pe pietre funerare. Născut pe data cutare, mort pe data cutare. Trecînd prin cimitirele noastre, îți vine a crede că toată lumea ceea dusă pe calea celor drepți nu a făcut decît două lucruri: s-a născut și a murit, restul lăsîndu-le pe sama altora...

Cu sufletul pus sub semnul întrebării, lipsiți de orizonturi general-umane, am căzut cu toții în mlaștinile unui dezmăț materialist din care nu ne mai putem scoate picioarele.

Tot ce-a avut sufletul agonisit de mii de ani a fost

schimbat la repezeală pe cîrpe, pe mașini, pe inele de aur. La groaznicul iarmaroc al secolului ne-am scos cu toții sufletele de vînzare, dîndu-le pe-o nimica toată, din frică să nu rămînem cumva fără cumpărători.

Singurătatea azi rar cine o mai poate suporta, iar la marele ospăț al materialiștilor cu sufletul nu mai ai ce face. Aici cu cît mai puțin suflet ai, cu atît petreci mai bine. Tocmai prin asta se și explică tainicul fenomen că sus de tot, la un moment dat, au ajuns cei care nu aveau suflet deloc, popoare întregi nimerind pentru zeci de ani pe mîna hoților și criminalilor de tot felul.

Astăzi, revenind la casele noastre după acel groaznic iarmaroc, după ce-am participat cu toții la acel jaf al moștenirii noastre spirituale, cu ce ne-am mai putea lăuda?

Un popor istovit, cu limba maternă degradată, de nu se mai poate înțelege om cu om. Rămași fără conștiință națională, umblăm pe un pămînt secătuit, otrăvit cu chimicale, pămînt pe care nu se știe cînd și cine îl va mai curăți. Un pahar cu apă pe care te temi să-l bei, un măr din care te temi să muști... Iar cînd toate au căzut în declin, în declin s-a pomenit și poporul. Mai că nu mă lasă inima să scriu aceste rînduri, dar nici că a nu le scrie nu pot, pentru că, oricum, azi, din cei zece prunci ce se nasc în Moldova, cel puțin unul...

Tot țineam să te întreb, iubite cititorule, cam ce-ai fi așezat tu în gura ceea de rai?... A, c-ai și ghicit. Într-adevăr, la cele Trei Izvoare s-a înființat o școală pentru copii înapoiați mintal. Firește, de-am fi dispus de întinsurile siberiene, de-am fi avut măcar cîteva din sumedenia de insule pe care le au estonienii, dar, neavîndu-le pe toate astea și fiind nevoiți să ascundem și noi cîte ceva de ochii lumii, ajungem iară la pereții înalți ai ogrăzii de piatră de la cele Trei Izvoare...

Bucătăreasa, grăjdara, infirmiera a ajuns în cele din urmă spălătoreasă. Focurile prin care i-a fost dat să treacă au călit-o, slujirea unui sfînt lăcaș căzut în veacul prigonirilor a făcut-o înțeleaptă, răbdătoare, dîrză. Și-a însurat băieții, așezîndu-i în satul său de baștină. Într-o după-amiază, porăindu-se cu niște copăcei pe care vroia să-i mute de pe un loc pe altul, tăcutul și cumintele ei bărbat a căzut pe-o coastă, și căzut a fost.

Rămînînd văduvă, Maica a poruncit să i se cumpere din oraș douăzeci de metri de satin cenușiu, de cel ieftin, pentru căptușeală. Și-a cusut cu mîna sa o rasă lungă, pînă la pămînt. Din aceeași stofă și-a făcut basma, mutînd cruciulița de pe acoperămîntul alb pe cel cenușiu, după care a oftat, și-a suflecat mînecile...

Cei peste două sute de copilași adunați la Trei Izvoare purtau hăinuțe cusute din țesătură de doc. Era bunăă, ținea la purtat stofa ceea, dar cînd venea vremea spălatului, cum o muiai în apă, se făcea ca scîndura. Apoi cu spălatul și cîrpitul mai treacă-meargă. Serile, trudită cum nu se mai poate, abia aținea, că o și trezeau bocetele. Bolnavi fiind, copiii se sculau pe la o bucata de noapte. I-o fi trezit, pe semne, glasul tristului lor destin. Li se făcea groază, li se făcea dor de casă, dor de părinți. Plîngeau și se văicăreau de se cutremura întreaga mănăstire. Învățătorii și educatorii erau duși prin satele vecine, pe la casele lor, și atunci ce-i de făcut...

Se ridica din pat, se îmbrăca, venea să-i împace, să-i mîngîie, să-i legene, devenindu-le pînă în zori mamă, bunică, dădacă.

Anul trecut, nimerind, nici nu mai țin minte cum și prin ce fel, într-un cimitir sătesc din nordul Moldovei, tot rătăcind printre cruci și morminte, dau cu ochii de părintele Gheorghe, un preot bătrîn pe care îl cunoșteam mai de demult. Slujea în satul vecin, dar venise pentru că avea un mort în satul în care ne întîlnisem. Aștepta să vină procesiunea la cimitir. Nu știu cum și de ce, dar de la o vreme preoții din Moldova nu mai au voie să petreacă sicriul la groapă. Se fac, de obicei, două prohoduri — unul în casa răposatului, iar altul la cimitir, lăsînd rudele și vecinii să-și conducă singuri mortul pe ultimul drum.

Zi caldă, miez de vară. Un sat vechi de pe vremea lui Alexandru cel Bun, cu uliție înguste, întortocheate. Procesiunea cu cei cîțiva coriști ba se aude, ba iar nu se mai aude, și noi, împreună cu părintele Gheorghe, așezîndu-ne pe un scăunaș, la mormîntul cuiva, mai vorbeam de una-alta, ca să ne treacă de urît. Ne frăsuim unul altuia de jalea la care au ajuns cele o mie și cinci sute de biserici ale noastre ce stau închise, putrezind în văzul lumii; ne mirăm cît de puține au rămas din

cele peste șaptezeci de mănăstiri ce fuseseră odată mîndria neamului...

— Apoi una Japca a și rămas, face căzut pe gînduri părintele Gheorghe.

— Cum adică, una Japca? Da cele Trei Izvoare?

— D-apoi că la Trei Izvoare îi școală de iștia, cum li se zice... Școală de debili.

— Totuși, nu se știe cum și prin ce minune, o călugăriță se mai ține pe acolo...

— Ei, vorbă să fie... Femeia ceea, ea nu numai că n-a fost călugăriță, ea nici măcar poslușnică n-a apucat să fie! Nici măcar nu are binecuvîntare pentru a purta rasă și acoperămînt cu cruce în frunte...

Doamne, m-am gîndit eu atunci, ce se petrece cu lumea făcută de mîinile Tale? Oare o viață închinată binefacerii și slujirii aproapelui nu este mărturia slujirii Tale? Mai e nevoie ca această slujire să fie consfințită de cineva? Și dacă pentru slujitorii Tăi porunca Mîntuitorului de-a face bine aproapelui nu este decît o vorbă ce nu rodește în faptă, la ce vor ajunge altarele Tale? Nu se vor transforma ele oare într-o sală de demonstrare a artei vocale, completate din cînd în cînd cu replicile preoților îmbrăcați în odăjdii aurite din epoca Imperiului Bizantin?! Atîta a rămas azi din ceea ce a fost cîndva creștinism?!

Iar anii zboară, viața se trece, puterile scad, și serile abia de mai ajunge la căpătîiul odihnei sale.

Un rînd de copii, terminînd școala, se duc, un alt rînd de micuți vin să le ia locul. Te-ai întrebat însă tu vreodată, iubite cititorule, cam ce-i așteaptă pe absolvenții școlilor de felul celei de la Trei Izvoare? Ce fac copiii cu adeverința primită? Unde se duc?

Păi, unde să se ducă... Se întorc la casele părinților. Își iau norme, se căsătoresc, încep a gospodări. Le vine greu în rînd cu toată lumea, ei fiind, în fond, oameni bolnavi, invalizi. Una-două și se supără, își ies din fire. Pentru a-și recăpăta calmul, recurg la falsa și sălbatica obișnuință a sătenilor, iau colo cîte-un păhăruț. Cum întrec măsura, își pierd cumpătul, se vîră în bătăi, săvîrșesc crime, nimeresc prin închisori.

E scurtă de tot viața lor — treizeci, treizeci și cinci de ani, mai mult nu rezistă. Marea majoritate o sfîrșesc prin închisori, căci s-au înmulțit, avem mai că în fiece

raion cîte-o pușcărie. Cei mai rezistenți, care ajung să fie puși în libertate, ieșind de acolo, se fac a uita de satul natal. Trec pe lîngă casa părintească, pe lîngă propria lor casă, și vin de bat la poarta celor Trei Izvoare. Vin să se plîngă de soartă, vin să fie mîngîiați cu o vorbă bună, vin să-și sfîrșească veacul alături de cea care i-a înțeles cu adevărat și i-a iubit...

Îngăduie-mi să mă închin și eu în fața slujirii tale, Maică, sărutînd sfintele tale mîini.

1988, 1989

FRUNZE DE DOR

(populară)

Rusanda țese un lăicer.

Fac haz butuceii și ițele saltă, dar nu li-i a joc, căci Doamne, Doamne, Doamne!

Cînd era abia o copiliță, bunica îi spunea că, cică, oamenii pătimesc de pe urma datoriilor. Să n-aibă omul datorii, ar dormi pînă s-ar sătura de somn, ar coace plăcinte în fiecare sîmbătă și încolo ar trăi domnește. Da ea, prostuța, alerga într-un suflet la prietenă să-i întoarcă sugativa împrumutată în ajun, apoi se mira strașnic că mamă-sa o scoală cu noaptea în cap și că nu-i nici pomeneală de plăcinte. În toată viața ei — da Rusanda are de acum șaptesprezece ani, și dacă nu i-a împlinit, pe cine îl privește? — n-are încă nici o datorie. Ba le mai împrumută și altora — în tot satul numai ea are ață roză și o zi face schimb, două zile dă de pomană. Ei, și cu ce s-a ales? Cu nimica. Datorii n-are, da cîte necazuri are — Doamne, Doamne, Doamne!

Orice-ai spune, da-i fată mare și ea, însă cosițele, cînd le împletește, fetele-i spun să le pieptene, iar cînd le piaptănă, o sfătuiesc să le împletească la loc. Și crește, of, atîta mai crește, că nu dovedește să poarte o rochie și de acum i-i scurtă; și-i subțirică, îi așa de subțirică încît cineva o întrebase mai dăunăzi de cîte ori mănîncă pe zi.

Și cîți au iscodit-o, și la cîți le-a spus că are șaptesprezece ani — parcă a surzit satul ori vrea într-adins s-o scoată din fire. În fiecare zi îi bat pragurile niște școlărițe, ce vin să le arăte la aritmetică, de-i tatăl ei acasă,

și să le învețe a dansa polca, atunci cînd părintele nu-i. Flăcăii nici nu se ascund cu vorba cînd trece ea pe lîngă dînșii. Iar badea Vasile parcă ar fi căzut cu totul în mintea copiilor — cum vine, o strînge cu două degete de nas și o întreabă cine i-i drag.

Cîntă suveica, joacă ițele, dar oftează spata des, căci Doamne, Doamne,Doamne!

Iarna trecută, cînd punea întîiul fuior în furcă, se grăbea s-o sfîrșească mai repede cu torsul — de țesut va țese de acum după măritiș. Și s-au umplut sitele cu gheme, a venit vara și tortul l-au vopsit, a prins a ninge, s-au adus stativele în casă, trec zilele, da badea Gheorghe nu mai trimite starostii.

Și nu poate ea înțelege ce face el duminicile cînd nu iese în sat, și de ce cînd o întîlnește, o întreabă numai ce face tatăl ei, da nu vine să vadă cu ochii lui ce face — și nu știe ea cine i-a tivit batista ceea albastră, fiindcă era tivită în grabă, și n-ar fi trebuit s-o poarte cu dînsul.

Că badea Gheorghe îi harnic, o știe toată lumea, dar de ce să te potrivești pînă într-atîta lucrului — să te duci cu zorii, să vii cu amurgul și să fii oaspete la tine în sat? Zică lumea ce vrea, ea totuși îi fată harnică și după ce s-or lua, va munci din noapte pînă în noapte — de vreți să știți, ea poate lucra și noaptea. De ajun s-a pus să facă floricele pe sobă, le-a tot făcut pînă au prins-o zorile și nu-i mai era chiar așa de somn.

Și ar avea ei căsuța lor, și perdele împletite cu andrica, ar pune pe perete lăicerul ista cu două gherghine, ar așterne țolișoare pe jos, și nu dea Domnul, cînd va veni tata la dînsa, să uite să-și șteargă picioarele afară — ce-l va mai probozi ea! Nici nu s-ar uita că i-i tată!

Se varsă-n lăicer bătătura, zîmbește ghiveciul cu flori, dar fuge urzeala, fuge urzeala și ce greu se mișcă sulul — Doamne, Doamne, Doamne!

De atîta vreme își ascunde în fiecare sară sub plapumă rochița — poate să vie pe la zori badea Gheorghe după topor ori după scară și ce-a crede, de-ar vedea-o dormind? Ziua ascunde un toc de chibrite după oglindă, fiindcă poate să vie badea Gheorghe, să n-aibă cu ce aprinde țigara, iar mamei sale i-a părea rău după un chibrit — l-ar pune să-și caute un tăciune în vatră. Dar se boțește rochița sub plapumă, mamă-sa găsește chibritele

după oglindă și se crucește cum de-au nimerit acolo?! Și nu-i mare nevoia, mai are ea rochii și chibrite mai sînt, dar fug zilele de parcă le-ar fi luat vîntul și le duce, le duce...

Și cui să-i spui, cînd n-ai cui spune, și ce să-i faci, dacă n-ai ce-i face, și ce să aștepți, ei — ce să aștepți? Of, bade Gheorghe, bade Gheorghe...

I

De-i frig, de plouă, de bate vîntul, în fiecare dimineață pe podul de la marginea satului răsar doi copii. O fetiță de vreo șase ani, înfășurată stîngaci într-o șalincă veche — pe semne, se îmbrobodise singură — și un băiețel ceva mai răsărit, ascuns după gulerul propriului său sumănel. Amîndoi mărunței, zgribuliți de frig, de ți-i cu neputință să ghicești care dintre ei să fie mai mare.

Părea totuși fetița. Avea o grijă a ei. Se uita harnic în lungul drumului ce cobora din cîmp spre sat, un drum îngust, desfundat de primăvară. Băiatul degerase și nu-i păsa de nimica — stătea supărat, cercînd întruna să-și ascundă urechile sub cușmă.

Și-i frig, și plouă, și bate vîntul, dar fetița suflă în pumnișori și ni-și rupe ochii de la drum. Cînd îi amorțesc mînuțele, de nu le mai poate potrivi drept gură, îl roagă pe băiețel:

— Bădiță Trofimaș, ia mai uită-te și matale.

Trofimaș trage cu coada ochiului peste deal.

— Las' că-i degeaba. Nu-i nimeni.

— Atunci împrumută-mi buzunarul matale, că mi-au înghețat mînuțele.

După ce capătă buzunarul lui Trofimaș, îi zîmbește și-l întreabă:

— Dacă primești azi scrisoare, unde o pui ca s-o duci acasă?

— O vîr în buzunar. Nu pică.

Fetița oftează.

— Eu, iaca, n-am buzunar. Dar am s-o pun aici sub șalincă. La piept. Ce zici mata?

— Pune-o.

Ceva mai tîrziu răsare dintr-o margine de sat și vine grăbită spre pod lelea Artina, o femeie zdravănă, cu

furca de smuls paie la subțioară.

— Dar bine, mai ciocîrlanilor, iar mi-ați venit cu noaptea în cap?

Fetița își rupe pe-o clipă ochii de la drum:

— Dacă de-o săptămînă nu mai primim nimic de la tătuța...

Femeia se uită crucită cînd la unul, cînd la celălalt.

— Aracan de mine! Ia te uită ce-au înghețat copiii iștia!

Își scoate șalul, o înfășoară pe fetiță, iar pe Trofimaș prinde a-l boți, ca sa-l mai încălzească un pic. Fetița zîmbește fericită de sub șal. Întreabă cu un suspin de adîncă înțelegere:

— Nici a matale nu-ți scrie?

— Nu-mi scrie, draga mea. O fost pîn' mai nu demult la șpital, dacă l-au lecuit și iar l-au dus la bătaie.

A vrut să mai spuie ceva, dar a amuțit, căci pe pod a răsărit moș Andrei în cojocelul lui vechi, cîrpit cu iscusință. S-a rezemat în toiag, și-a înfipt privirea în lungul drumului.

— Bună vremea, moș Andrei.

Bătrînul s-a întors, s-a uitat lung la femeie, dar nu i-a răspuns. De vreo jumătate de an, de cum i-a căzut singurul fecior la război, moș Andrei nici nu dă binețe, nici nu răspunde altora. Vine totuși încoace zi de zi și stă singuratic la o parte cînd se împart scrisorile.

Spre chindii, cînd, în sfîrșit, un băietan cu o geantă mare la șold coboară drumul pustiu, pe pod se adună și-l așteaptă o bună jumătate de sat. Oamenii îi fac loc în mijlocul lor, cine are mănuși se apucă și-i sucește o țigară, cei mai nalți se adună la spinarea lui să-i ție dos măcar cît de cît. Apoi lelea Artina prinde geanta de pînză, o așază pe genunchi — o geantă de la care miroase a tranșee, a foc de armă, a iod.

— Căruțașu Anastasia!

Fetița ce venise întîia răzbate iute printre oameni — Dumnezeu o știe cum își face ea drum. Ajunsă în fața poștarului, desface brațele smerită, căci nu mai este în stare să ție nimica în mîni.

— Mata vîră-mi-o aici la piept. Sub șalincă.

De abia i-a așezat scrisoarea, că poștarul o mai strigă o dată:

— Stai, că mai ai una.

Fetița o ascunde și pe asta sub șalincă, dar nu se mișcă din loc.

— Ce mai stai?

— Mata uite de n-are hîrtie bădița Trofimaș, că noi am venit amîndoi încoace și tot amîndoi trebuie să ne întoarcem.

Mulțimea se supără:

— Trofimaș a primit și ieri, și alaltăieri! I-ajunge.

Rușinat de mulțime, Trofimaș pornește cu fetița spre sat. Traista de pe genunchii lelei Artina slăbește văzînd cu ochii, acum rămîn de abia vreo trei-patru pumni de scrisorele — și cei ce n-au primit vești se adună cerc în jurul poștarului. Îl roagă cu suflarea, cu privirea, de toți dumnezeii îl roagă — poate le face și lor parte din fărîmăturile de bucurii în trei colțuri pe care le împarte.

Deodată, de printre scrisori răsare un pătrățel cenușiu, unul din acelea după care niciodată nu mai scrie soldatul acasă.

Pe pod se lasă o liniște adîncă, și numai pîrăiașul murmură încet, stingherit. Lelea Artina, albă ca varul, abia șoptește:

— Maică precistă... a cui să fie?

Poștarul își coboară fruntea jos, buchisește multă vreme adresa și, în cele din urmă, șoptește cu vîrful buzelor:

— Zînel Cojocaru.

Mulțimea se întoarce, caută lung spre sat la cele două buburuze ce se tot îndepărtează. Fetița merge fericită nainte, în urma ei vine Trofimaș cu o vărguță, gata în fiece clipă să-și apere vecinica. Și nu știe, mititelul, că de acum a rămas să fie singurul fecior la casa părintelui său.

Lelea Artina își șterge ochii cu mîneca.

— Săracul badea Zînel. Avea un flăcău...

Peste o jumătate de ceas vestea colindase de acum tot satul — și-l jeleau moșnegii, fiindcă era băiat cuminte, și-l jeleau gospodinele, căci a fost harnic, și-l jeleau fetele, căci era băiat frumos. Și tot așteptau cu toții, așteptau cu înfrigurare în suflet cînd se vor deschide larg ușile casei de pe malul iazului și un bocet de mamă va porni a frămînta ca o mare micuțul sătuc pierdut în largul cîmpurilor.

Dar s-a lăsat amurgul, pornise a se întuneca, și în Valea Răzeșilor domnea liniștea. Numai streșinile lăcrămau din belșug, și vîntul plîngea la marginea satului, temîndu-se să pornească în cîmp singurel asupra nopții, și cerul se lăsase jos deasupra satului, mîngîind cu fruntea sa rece acoperișurile umede și triste.

2

În vinerea ceea Zînel Cojocaru se repezise la niște vecini să afle cam cît a mai rămas pînă la Berlin. Era un lucru de trei minute, numai că pe harta publicată în gazetă Germania n-avea capitală. Au început s-o caute prin țările vecine și au tot căutat-o pînă a amurgit de-a binelea. Tocmai atunci și-a adus aminte badea Zînel că a uitat vitele neadăpate — sărmanele dobitoace, de-ar fi să aibă glas, s-ar topi lumea de mila lor.

A venit pe de-dreptul, prin fundul grădinii. A dezninat de sub streașină căldările mari, ținute anume pentru adăpatul vitelor, și de abia a ieșit cu ele în drum, că s-a pomenit cu poștarul în față:

— Ai o telegramă, bade Zînel.

De la început părea că omul n-a prea înțeles despre ce-i vorba. S-a uitat primprejur, alegînd un loc uscat să puie căldările, dar în martie uscat e numai pe cuptor; le-a aninat de un ciot ieșit din gard, și-a scuturat palmele.

— Telegramă, zici?

— Telegramă.

— Da poate îi a lui frate-meu, Zaharia?

Spune-i omului cu două clipe înainte că vine o primejdie peste dînsul și l-ai scăpat de suferințe. Badea Zînel avea marele noroc că fratele lui, purtînd același nume de familie, mai avea și aceleași inițiale. Și cînd bătea vreo primejdie la poarta lui — era chemat la judecată ori la concentrare — căuta mai întîi să se lămurească dacă nu cumva e vorba de frate-său.

— Ba-i a matale.

Badea Zînel a ascuns telegrama în fundul cușmei, a luat căldările aninate în gard și s-a întors cu ele deșarte. Lîngă prag s-a oprit — îl apucase un fel de fierbințeală, i se înmuiaseră încheieturile și, ca să-și vină

un pic în fire, a ridicat de pe prispă un cuțit de lemn și a început a-și curăți ciubotele.

Era aproape un an de cînd au dus straiele lui Toader și le-au așezat în casa cea mare, aproape un an de cînd a început din nou să azvîrle iapa cea sură, aproape un an de cînd s-au dus ei trei la gară și s-au întors doi.

Păcat ar fi să zici că nu l-au petrecut în rînd cu lumea. A împrumutat cît a putut și i-a făcut bani de drum, i-a vîrît cu de-a sila în traistă briciul său, l-a dus el însuși cu căruța pîn' la gară. Dar în gară s-a făcut de rușine.

Căci, avea un obicei badea Zînel — petrecînd un copil de acasă, trebuia numaidecît să-i dea cîteva sfaturi. O zi și o noapte, cît îl găteau pe Toader de drum, a umblat prin ogradă cu pălăria trasă pe ochi, alegînd cuvînt cu cuvînt, alcătuind cele cîteva sfaturi. Dar fierbea lumea cum nu a fiert ea niciodată pînă atuncea și părintele nu știa ce să-i spună feciorului. A doua zi, cînd, sclipuind cîteva vorbe, a intrat să i le spuie, Toader mai hodinea încă. Nu s-a îndurat să-i strice somnul.

Pe urmă au venit cîțiva băieți, două-trei neamuri ce trăiau mai pe aproape. Nevastă-sa, gătindu-i traista, a prins a boci, de ți se încrețea sufletul, și săracului băiat nu-i mai ardea a nimica. Pîn' la gară a mers în urma căruței cu o fată cu care prietenise, și badea Zînel i-a lăsat în pace. Mai avea vreme.

Dar de abia au ieșit pe peron, că s-a arătat și trenul — un tren cu vagoane umede — pe semne, plouase prin părțile celea de unde venea. Și nu era copil badea Zînel — colindase și el multă lume cu trenurile, dar nu i s-a întîmplat niciodată să vadă cum vine pe vreme bună un tren ud în gară. S-a uitat primprejur, căutînd să se dezmeticească, dar i se părea că nici gara nu-i gara pe care o știa el. Pînă să-și adune el cugetul, trenul a suflat din greu, mișcînd din loc. Toader s-a aplecat să-i sărute mîna, și bietul badea Zînel, buimăcit cum era, abia a dovedit să-l sărute pe frunte. Apoi, alergînd în dreptul vagonului, a spus și el cîteva vorbe. I-a spus să ia sama cînd coboară din tren și să nu țină banii într-un singur buzunar. Auzi tu, sfaturi!

Un an de zile nu-și poate găsi omul locul — îi pare că, uite, acum, în clipa asta, trage feciorul său o cumpănă și nu poate scăpa, fiindcă n-a avut norocul să aibă și el un tată pe lume. Și cînd primea scrisoare, îi tremurau

mînile și întreba pe toată lumea dacă într-adevăr e scrisul lui Toader și își ungea în fiecare sară ciubotele cu dohot, ca să aibă în ce umbla pînă la podul din marginea satului — cine știe cît mai avea să ție războiul! Și iată că a venit o telegramă.

Se întunecase de-a binelea cînd a intrat badea Zînel în casă cu o ciubotă curățită, cu alta plină de glod. Pe muchia hornului sfîrîia picătura de lumină a opaițului, iar pe păretare juca un pătrat de lumină, strîmbînd gura sobei. Badea Zînel a stat o clipă lîngă prag. Auzind fusul după sobă, și-a lepădat îndată cojocul.

— Domnică, ia vină-ncoace, fată.

— De amu te descalți?!

— Avem o telegramă.

Și s-a lăsat o tăcere, de parcă ar fi fost o casă pustie. Numai o oală clocotea domol sub horn și opaițul trosnea ușurel, parcă se zbătea în gura morții. Ca să nu-i mai audă sfîrîitul, badea Zînel a lămurit:

— Îi de la Toader telegrama. Amu-ia am primit-o.

Într-o clipă Domnica era jos, iar în cealaltă, lipită de horn, cu fața lîngă opaiț, citea: „Noaptea spre șaisprezece trec prin Bălți dacă puteți Toadere"

— Dacă puteți... a repetat zguduită adînc mătușa Zamfira, ștergîndu-și lacrimile. Dragul mamei...

Era de la fecior. De la Toadere. Numai Toadere putea să știe că ei au o singură pereche de încălțăminte bunișoară în casă, că iapa cea roaibă trebuie de azi pe mîne să fete, că pînă la Bălți îs treizeci de verste, pe care nici cu sania să le faci, nici cu căruța, nici pe jos...

„... dacă puteți", și de acum stătea în mijlocul casei un flăcău cu părul smolit, zîmbea de-ți era mai dragă lumea, deschidea ușa și intra un sat în urma lui, iar cîntecul pe care îl începea el avea să-l cînte o lume cu dînsul.

„... dacă puteți", o mică veste de la Toader, dar și casa parcă-i mai bună, și părinții mai tineri, și Trofimaș mai voinic.

— Ne-om duce?

Mătușa Zamfira și-a ridicat spre bărbat fața blajină, cu pete umede pe obraji, cu ochii larg deschiși, de parcă ar fi fost în fața unei icoane.

— Cum să nu ne ducem? Numai că... Domnică, azi în cît îi?

Au început să caute calendarul, dar nu-l puteau găsi

nicăieri și, în cele din urmă, a răsărit lîngă sobă căpșorul tuns chilug al lui Trofimaș, un căpșor care încă nu știa ce-i calendarul, și a întrebat:

— Dar cum îi el pe deasupra?

— Galbăn. Din carton.

Era în paisprezece. Trebuia să pornească pîn' la zori, cît se ținea drumul măcar oleacă amorțit.

— Atunci dar începem a ne găti?

— Da, numaidecît, și badea Zînel s-a așezat pe laiță. Au adus din casa cea mare lampa, în care pleoscăia o picătură de gaz, lăsată pentru răceală, și-au aprins-o. Domnica se zbuciuma prin toată casa, lelea Zamfira cosea o traistă nouă.

Numai badea Zînel ședea tăcut pe laiță, cu o ciubotă curățită și cu alta plină de glod. Nechezau caii neadăpați. Domnica a trecut pe lîngă dînsul cu sita plină și i-a presărat făină pe genunchi, iar el stătea furat de gînduri, de parcă nici nu era în casă. Alegea din nou cuvînt cu cuvînt și alcătuia cele cîteva sfaturi care n-au fost spuse la vreme și care un an de zile i-au măcinat inima, de nu-i mai era nici somnul somn, nici casa casă, nici masa masă.

Acum avea să-și descarce sufletul. Și poate bănuia, da poate nici nu bănuia că în locul amărăciunii iesteia urmau să vie altele și mai grele.

Avea războiul grijă de el.

3

Necazul îl mînă pe om și, dacă Trofimaș nu-și află locul pe cuptor, înseamnă că are omul necazurile lui.

A găsit în tindă cinci capici, dar tată-său n-a vrut să-i coase un portmoneu, ca să aibă unde să-și țină banii; i-au luat ciubotelele și i le-au dus la cizmar îndată cum s-a întors azi de la pod, iar în locul lor nu i-au dat nici o încălțăminte și cît avea cizmarul cela să-l ție pe cuptor — Dumnezeu știe; în sfîrșit, a scos ieri o țintă din perete, fiindcă îi trebuia numaidecît țintă, iar Domnica l-a tras de urechi.

Nu mai are cine-i face portmonee, n-are cine-i tocmi ciubotelele, n-are cine-l scoate din mînile Domnicăi.

O singură bucurie are Trofimaș — scrisorile. Cu scrisoare ștampilată, venită de departe, Trofimaș se simte

și el ostaș. Vorba e că Domnica nu vroia să i le dea, dar i-a spus odată tata că plicurile sînt ale lui Trofimaș, și ea nu mai are încotro. Ce să-i faci — fetele sînt fete, băieții — băieți.

Cum a sosit telegrama, Trofimaș a cerut să i se dea plicul și, cînd i s-a spus că telegrama e fără plic, bietul băiat a înlemnit cu lacrimile în ochi. Să fi uitat bădița lui de dînsul?

Pe urmă a auzit că-i vorba să se ducă la Bălți și a început la repezeală a se găti și el de drum. Un lucru numai nu putea el să afle — a sucit telegrama și pe față, și pe dos, dar se vede treaba că cine te bate, tot acela te și miluiește.

Trofimaș coboară jos, îi ajută Domnicăi să puie pe foc și cînd au fiert amîndouă oalele, o roagă să-i mai citească o dată telegrama.

— Parcă am citit-o adineaori. Unde ți-au fost urechile?

Trofimaș își pipăie urechile.

— Da cum scrie bădița — vine cu *arudii* cu tot?

— Cu arudii. Fugi, că-mi dă oala în foc.

Trofimaș se suie înapoi pe cuptor — bănuia el că bădița lui trece cu arudii cu tot. Tata zice că îl duc la război — din ce să împuște el acolo, dacă nu și-a lua tunul?

Vrasăzică, stai o clipă, să vadă ce-i trebuie de drum. De dus o să se ducă — mai întîi de toate, cine are să ia sama să nu cadă ceva din căruță? Și pe urmă, dacă a sări biciușca de pe codirișcă, pe cine-l trimite tata să i-o aducă?

Se duce, numai să fie gata la vreme. Vrasăzică, să vadă ce-i trebuie de drum. Mai întîi, îi trebuiesc cîteva pietricele — toamna trecută s-a învățat a face rățuște, zvîrlind pietre pe oglinda apei. Dacă găsește vreun iaz, o să-i arăte lui frate-său cum se face. Poate arunca și cu stînga, și cu dreapta.

Pe urmă, îi trebuie un bumb,— bumbul de la pantalonași poate să se rupă și nu cumva să-l trimită tată-său de la oraș înapoi acasă ca să-i coase Domnica alt bumb. Și mai trebuie să găsească biletul cu care mamă-sa a mers anțărț cu trenul. Fără bilet, cum a auzit el, te dau jos din tren ori te duc drept la închisoare.

Bumb n-a găsit. A tăiat de la o cămașă veche un bumb mititel și l-a vîrît în buzunar — găsește el în oraș un băiețel mai prost decît dînsul și schimbă bumbul pe unul mare.

Biletul de tren însă nu-l putea găsi și pe lîngă asta au început să i se lipească genele. Oare nu-i în cotloană? Trofimaș s-a întins pe cuptor să ajungă cu brațul la fundul cotloanei și așa l-a prins somnul.

A visat drumuri. Doi cai jucau mingea. Pe urmă tata a deschis poarta și în ogradă a intrat un tren. Din tren a coborît bădița cu un tun subțioară. L-a pus jos și a început a-i arăta cum se împușcă dintr-însul. Tocmai în vremea asta a apărut un neamț care se fugărea după junca lor. Trofimaș s-a supărat. Cum se poate să-i ia omului junca de la casă? A ochit cu tunul și a tras — p-p-o-c!

A căzut cu mare zgomot căldarea de pe laiță și tunarul nostru s-a trezit. S-a ițit de după sobă și a împietrit — mamă-sa, îmbrăcată, gata de drum, sta în mijlocul casei și o povățuia pe Domnica:

— Să nu lași găina cea tărcată să se ouă în iesle. Da desară pe cine ai să chemi să doarmă la noi?

— O chem pe Rusanda.

— Numai să încuiați bine ușa și să vă culcați devreme — amu fel de fel de lume îmblă noaptea pe drumuri.

„Au uitat de mine!" — s-a gîndit Trofimaș. Dintr-o săritură a fost pe fața casei și în aceeași clipă a dispărut sub pat. A scos de acolo doi galoși mari, vechi, care nici măcar nu erau din pereche, și a început să și-i lege de picioare cu niște ațe.

Cușma și-a găsit-o îndată, dar paltonul nu era — pe semne, l-au dus cu tot cu ciubotele la cîrpit și Trofimaș a tras de pe cuptor un suman vechi al lui tată-său. Peste o clipă a dispărut într-însul, abia i se mai vedeau nasul și vîrful cușmei. A încercat să caute mînecile, dar nu le putea găsi. Îl rodea gulerul la urechi, îi sta capul țeapăn, dar flăcăul nostru a făcut doi pași prin casă și a găsit că-i gata de drum. Un lurcu numai nu-l putea face, fiindcă își înfășase mînile în suman și a trebuit s-o roage pe Domnica:

— Încheie-mă la gît.

Fata s-a uitat o clipă la dînsul și a pufnit-o rîsul:

— Mamă, ia uite la Trofimaș!

A prins a rîde și lelea Zamfira. Auzind ce veselie s-a pornit în casă, a intrat și badea Zînel. A zîmbit, și-a încheiat flăcăul la gît, dar, văzîndu-l că se rupe spre ușă, a fost nevoit să-i strice cheful:

— Trebuie să rămîi acasă, dragul tatei.

Lui Trofimaș i s-a înălbit vîrful nasului, au început să-i joace ochii în lacrimi:

— Da... ce-a zice bădița Toadere dacă nu m-a vedea?

Badea Zînel i-a potrivit cușma în cap, i-a așezat gulerul sumanului.

— Are să-i pară vrăjmaș rău... Numai că vezi și tu,— cum să lăsăm noi casa?

— D-apoi rămîne Domnica.

— Ei! Domnica îi fată. Trebuie să rămîie un bărbat în casă. Dacă, Doamne ferește, dau noaptea niște lupi la oi, ce face ea singură?

— Dacă și eu mă tem de lupi.

— Lasă, nu mai spune. Știu eu că nu te temi.

Domnica i-a luat obrajii în palme, s-a uitat lung în ochii lui.

— Și chiar poți să mă lași singură?

A oftat Trofimaș — îi rău cînd ai multe neamuri. Totuși o soră are. Numai una. Și dacă dau lupii peste ea...

— Da n-ai să mă tragi de urechi?

— Să te trag de urechi? Parcă eu te pot ține în mîni?

Trofimaș s-a gîndit că, într-adevăr, cînd vrea el, nu-i chiar așa ușor să-l ții.

A dat să-și dezlege galoșii, dar cînd a auzit că tată-său încearcă biciușca, au început a-l trece lacrimile, și-a încîlcit ațele și nu mai putea scăpa de galoșii ceia. S-a pornit prin casă să caute cuțitul, dar Domnica l-a luat de mînă și-au ieșit amîndoi să petreacă părinții.

Era vînt, întuneric, se auzea cum vuiesc surd lespezile de gheață în iazuri.

— Apoi, mai rămîneți cu bine.

— Drum bun.

Au suflat caii din greu, simțind cale lungă înainte, a scîrțîit prelung căruța amorțită de iarnă și au ieșit din ogradă.

Multă vreme a stat Trofimaș în colțul prispei, ascultînd cum undeva în fundul satului se sting încetul cu încetul scîrțîitul căruței și glasul blajin al lui tată-său îndemnînd caii la drum.

A prins a bate un cîine răgușit din celălalt capăt al satului. Cu vremea a amuțit și el. Și din nou au început a se frămînta iazurile umplute cu ape de primăvară.

Domnica s-a dus să închidă poarta. Trofimaș, zgribulit de frig, la colțul prispei, a întrebat-o:

— Domnică! Da cînd oi fi eu la oaste ș-oi trece cu *arudia* prin Bălți, ai să vii să mă întîmpini?

— Da-mi trimiți telegramă?

— Trimit.

— Atunci vin. Cum o primesc, îndată vin.

Trofimaș a oftat mai ușurat și s-a întors în casă, măturînd prispa cu poala sumanului. Bine că a scăpat cel puțin de-o grijă!

4

Harnică și iute ca o furnică, Domnica totuși nu poate să deretice, dacă nu știe bine la ce bun, de dragul cui gătește ea casa. Căci — se poate întîmpla să nu știți — e una o casă gătită de Crăciun, alta e o casă îmbrăcată cînd ai nuntă în mahala, și cu totul altceva e cînd aștepți musafiri dintr-un sat vecin.

Din nenumăratele feluri de a-și găti casa, feluri pe care le cunoștea Domnica, mai ales îi plăcea cînd, rămînînd singurică, deretica după gustul său, ca să petreacă cu vreo prietenă pînă se întorc părinții. Apoi, firește, — că se poate întîmpla să n-o știți nici pe asta — felurite sînt și prietenele: de la una înveți a face horbotică, iar alteia îi spui lucruri pe care nici mamă-ta nu le bănuiește. În ziua ceea avea să vie Rusanda și pe la zori Domnica umbla de acuma val-vîrtej.

Azi vine Rusanda — și trosnește ușurel mătura în mînile ei, și vuiește focul în sobă, și umblă mîța prin casă, căutîndu-și un loc potrivit pentru a-și sfîrși caierul început asară.

Azi vine Rusanda — și dacă li-i sortit ferestrelor să fie curate, au să fie azi, și dacă n-a tot vrut gurarul de la sobă să se închidă, azi o să vrea, și dacă are de gînd casa asta să fie odată și odată frumoasă, apoi azi o să fie.

Și dacă a coborît ea busuiocul de la icoane și l-a pus după păretare, a făcut-o fiindcă Rusandei îi place busuiocul, și dacă a adunat toate fotografiile care erau prin casă, a făcut-o fiindcă Rusandei îi place să se uite la poze, și dacă a gustat Trofimaș azi în zi de lucru dulcețuri, a făcut-o ca să nu mai ceară desară.

A fost o vreme cînd mîncau și dormeau una la alta. La școală au umblat cu o singură călimară, un singur cîine le-a mușcat pe amîndouă într-o zi și cu un singur fus au învățat a toarce.

Și cum mai țineau ele una la alta! De-și reteza una părul — și-l reteza și cealaltă; de le arăta una băieților limba, o arăta și cealaltă; de se apuca una să ajute mîne-si la văruit casa, văruia și cealaltă. Să fi semănat măcar cît de puțin, puteai să zici că-s surori.

Dar, ce să-i faci: nu semănau.

Cînd se întîmpla de-o băteau pe Rusanda acasă, ea fugea la bunică-sa și umbla vreo trei zile cu ochii roșii, pînă venea tată-său s-o ia acasă; cînd o băteau pe Domnica, ea le înghițea ușor pe toate și se făcea de zece ori mai ascultătoare.

Rusanda, fiind una la părinți, era și cea mai mare, și cea mai mică. Domnica însă n-a avut norocul să fie cea mai mare, nici cea mai mică. Și pentru dînsa nu-și mai aminteau părinții povești, mai puține nuci încăpeau în buzunarul bunicii și toată copilăria și-a petrecut-o cu o păpușă pe care și-o făcuse singură. Cînd a îmbătrînit papușa, Domnica tot sta pe gînduri, îi părea rau s-o ingroape, pe cînd Rusanda a avut trei păpuși, pe care le-a botezat, le-a măritat și le-a îngropat cu mult mai înainte decît se obișnuia în lumea păpușilor.

Cînd au terminat cîte patru clase și li s-a spus acasă că li-i de ajuns atîta învățătură, că preotese totuna n-au să ajungă, Domnica și-a zvîrlit trăistuța cu cărți în pod și i-a bucurat pe părinți, spunîndu-le: „Bine".

Rusanda însă nu i-a ascultat. Era singura moștenitoare, părinții nu i se prea plîngeau de necazuri și avea de unde să nu-i asculte.

Apoi au trecut ani, și cînd odată s-au întîlnit fetele noastre lîngă pod, erau oarecum înstrăinate și nici nu mai găseau capăt de vorbă.

— Te duci la școală?

— La școală. Voi la prășit?

— La prășit.

Pe urmă Rusanda a primit o scrisoare de la un băiat și n-a vrut să-i spuie de la cine anume, iar Domnica a făcut o șezătoare și n-a chemat-o. Și cine știe, poate că așa s-ar fi sfîrșit o prietenie, de n-ar fi fost vremuri atît de grele.

Bîntuia pe undeva războiul, și în multe ogrăzi din Valea Răzeșilor vedeai stoguri gîtuite, clădite de mînă de femeie, și mulți copii învățaseră să înjure, mergînd în urma plugului, și moș Dănuță, suindu-și scripca în pod, îmblătea stîngaci, ca femeile, secara.

Pe urmă au trecut pe după sat tancuri cu stele roșii — s-au oprit să întrebe drumul și s-au dus mai departe. În cîteva zile s-a stins clocotul tunurilor undeva în asfințit și satul s-a aciuat. Unii s-au dus, alții au venit — părea că nici nu se prea schimbase nimica în Valea Răzeșilor. Atîta doar că plugurile flămînde răsturnau brazde zi și noapte, și mulți părinți nu știau din care parte a lumii să aștepte veste de la feciori, și cînd ieșea în sat badea Efim, oamenii încuiau cîinii prin tinzi să nu latre la dînsul — acum el era președintele sovietului sătesc.

Totuși, se mai schimbase ceva, și cînd într-o zi s-au întîlnit din nou fetele noastre la pod, nu se mai puteau sătura de sfat.

— La școală te duci?

— Nu mă mai duc, c-am terminat-o.

— Și nu-ți pare rău?

— Strașnic.

— D-apoi mie ce rău mi-a părut! Pe urmă m-am deprins. Singură ți-ai făcut horboțica asta pe la mîneci?

— Singură.

— Ai andrică?

— Chiar două. Să-ți dau una?

— Cînd să vin s-o iau?

După ce i-a împrumutat andrica, a venit și Rusanda la Domnica să vadă ce fel de flori și-a sădit ea în grădină, și iar a început a tînji iarba pe cărărușa pe care o bătuseră ele cîndva, umblînd una la alta.

Da de data asta însă s-au întîlnit fete mari, și Rusanda nu știa pentru cine ține Domnica lumina pînă tîrziu, iar Domnica nu știa cine-i acela care șuieră așa frumos cînd trece prin mahalaua de peste iaz, unde trăia Rusanda. Și nu că se ascundeau ele una de alta, dar nu era vremea secretelor — era toamnă, și toamna nici n-ai cînd să-ți legi un deget stîlcit.

Pe urmă, iarna, veneau mai des una la alta, dar totdeauna se întîmplau părinții acasă și nu-i frumos să șușotești față de părinți. Dar iată că au plecat părinții

Domnicăi și a rămas ea singurică. O noapte întreagă au să tot vorbească ele — de-ar fi numai noaptea mai lungă și de-ar adormi Trofimaș mai devreme.

Pe la amiază casa era curată ca oglinda și Trofimaș a fost împodobit de drum s-o cheme pe Rusanda. Asudase bietul băiat de zece ori pînă Domnica i-a spus că-i gata. Cum a ieșit din casă, a zvîrlit cu cușma într-o coțofană — era s-o pocnească, de nu s-ar fi uitat ea în clipa ceea la dînsul. Pe urmă și-a scos din gard o nuia pentru cîinii care n-ar vrea să latre la el și a ieșit din ogradă. A duce o vorbă de la o fată la alta e lucru greu, lucru de mare răspundere.

Peste vreo jumătate de ceas, cînd, după socoteala Domnicăi, Trofimaș trebuia să fi ajuns la Rusanda, copila s-a uitat întîmplător prin fereastră și mare i-a fost mirarea văzîndu-l la poartă.

— Încă nu te-ai dus?!

Trofimaș s-a aplecat s-o vadă printre scîndurile porții.

— Dacă aici este o vrabie moartă.

— Ei și?

— Hai s-o îngropăm.

— Las' c-om îngropa-o pe urmă. Și să știi, dacă n-ai să te întorci repede, mai mult nu vezi bocanii mei.

Trofimaș s-a pornit, trăgînd cu coada ochiului în urmă, iar cînd Domnica a intrat în casă, s-a întors, a săpat cu nuiaua o gropiță la marginea drumului, a îngropat vrabia, i-a făcut mormînt. A stat o vreme pe gînduri — nu știa dacă li se cuvine vrăbiilor să aibă cruce pe mormînt ori nu. Pînă la urmă a înfipt un bețișor la căpătîiul veșnicei odihne păsărești și abia după asta s-a pornit s-o cheme pe prietena surorii sale.

5

Amurgise, nu se prea vedea și Rusanda a ieșit de la stative. Mamă-sa a închis gurarul la plită și a început să mătură fața casei — vrăsăzică, îi gata repede și masa. Rusanda a aprins lampa, a pus măsuța în mijlocul casei. Badea Mihalache ședea pe scăunel la gura sobei și, dus pe gînduri, căuta cu degetele în creștet rădăcina unui fir de păr.

Deodată cineva a prins a clempăni la ușa tinzii.

— Ia ieși, măi Mihalache. Vezi care-i acolo.

Lui badea Mihalache îi era prea bine la gura sobei.

— Vîntul își caută de lucru...

Mai trece o vreme și sapa ce stătea totdeauna după ușa tinzii cade cu mare zgomot. Mama Rusandei vrea să-și facă cruce, dar n-are unde pune farfuria abia spălată și se înfurie:

— Pe cine Dumnezeu îl mai poartă?!

Rusanda deschide ușa casei și o lasă așa deschisă ca să se vadă în tindă. Nu-i nimeni. Pe urmă apare la lumină un pui de umbră.

— Trofimaș, tu ești?

— Eu îs.

— Apoi ce nu întri?

Și cînd a apărut Trofimaș în prag, și-au pus cu toții mînile în cap. În dreapta ținea o aschie, ce-i mai rămăsese din varga luată de acasă, iar mîna stîngă încerca să și-o șteargă de pantalonași. Unde s-o mai ștergi, cînd îi erau pline de glod și mînile, și fața, și paltonul.

Rusanda se lasă în genunchi în fața lui.

— Ce-ai pățit, măi Trofimaș?

Trofimaș se uită în pămînt, căutînd cum s-o înceapă, și badea Mihalache îi vine în ajutor.

— Ce-l mai descoși și tu! Ia mai întîi și-l spală!

De spălat însă nu prea era chip, căci Trofimaș nu vrea să-și scoată paltonul nici în ruptul capului.

— M-oi spăla numai așa, pe mîni.

— Dar de ce nu vrei să te dezbraci?

Asta Trofimaș n-o poate spune. Rusanda i-a pus o ureche la îndemînă, Trofimaș a tras cu coada ochiului prin părți și, văzînd că fiecare își are lucrul lui, i-a șoptit:

— Mi-a picat un bunghi. Și taman de la pantaloni.

Badea Mihalache, ascunzîndu-și zîmbetul, s-a făcut a căuta vătrarul după sobă. Mama Rusandei s-a pus a alege dintr-o cutioară colorată un bumb pentru Trofimaș — norocul lui că nimerise într-o casă unde tocmai nu ajungeau un fecior și un frate. Mergeau toate strună, pînă au ajuns la capătul de vargă pe care Trofimaș nu vroia să-l lepede nici mort. L-a vîrît subțioară numai pentru o clipă, ca să se spele pe față și, după ce s-a șters, l-a strîns înapoi în palmă.

— Ei, amu ni-i spune ce-ai pățit? l-a întrebat badea Mihalache.

— M-am bătut cu un băiet.

— Hm! Și de ce v-ați bătut?

— A vrut să-mi ieie varga.

— Și nu i-ai dat-o?

Trofimaș a cîntărit așchia în palmă și a răspuns cu fală:

— Nu i-am dat-o.

— Brava! Amu așază-te cu noi la masă.

— Dacă eu nu demult am mîncat.

— Lasă, știu eu cînd ai mîncat.

Trofimaș se uită mirat la dînsul:

— De unde știi?

— După ochi se cunoaște.

Ei, dacă-i vorba așa, Trofimaș s-a așezat îndată la masă. Badea Mihalache i-a făcut scăunel dintr-o căldare deșartă, răsturnată cu fundul în sus, dar Rusanda i-a găsit loc pe scăunaș alături de dînsa.

Au pus pe masă două farfurii cu colțunași, Trofimaș s-a interesat:

— Care-s cu brînză?

— Cu cartofi nu-ți plac?

— Îmi plac ei, da mai pe urmă...

Și în vreme ce el se necăjea cu trei colțunași aninați în furculiță, Rusanda l-a întrebat:

— Ce face Domnica?

— Toarce. A zis să vii sara asta la noi, că s-au dus tata și mama la Bălți — vine bădița Toadere cu tot cu arudii.

— Vine acasă?

— Nu, tata zice că se duce la bătaie și s-au dus să-l vadă. Era să mă duc și eu, numai că tata n-avea pe cine lăsa acasă.

Rusanda s-a ridicat, s-a uitat pe rînd cînd la tată-său, cînd la mamă-sa.

— Să mă duc?

— De ce să nu te duci? Numai ia și mănîncă mai întîi.

Dar Rusanda începuse de acum a se îmbrăca.

— Măi Trofimaș, de ce nu mi le-ai spus pe toate de la început?

Trofimaș se uită la dînsa foarte mirat.

— D-apoi... mîncam colțunași!

A trebuit dar să mai aștepte o vreme, pînă s-a sătura flăcăul. Pe urmă l-au îmbrăcat și pe dînsul. Trofimaș, înainte de a ieși, și-a luat rămas bun de la stăpîni și i-a spus lui badea Mihalache:

— Apoi, eu oi mai trece pe la 'neavoastră.

Badea Mihalache a zîmbit.

— Să vii, de bună samă să vii!

Cînd au ieșit în drum, Rusanda l-a luat de mînuță. Trofimaș și-a ascuns varga subțioară — acum nu mai avea de ce se teme. Dar amintindu-și ceva, i-a ieșit Rusandei înainte, a oprit-o și a rugat-o:

— Să nu-i spui Domnicăi că-mi erau mînile mînjite de glod.

— De ce să nu-i spun?

— Apoi că ea n-a vrea să vie la Bălți cînd oi trece și eu cu arudia spre front.

Și, văzînd că tace, a mai întrebat o dată:

— N-ai să mă spui?

Rusanda s-a aplecat, i-a dezmierdat fruntea cu obrazul și Trofimaș a oftat ușurat. Apoi și-a ferit capul și s-a uitat îngrijorat primprejur de nu i-a văzut cineva.

Așa mic cum era, dar știa și el că lucrurile iestea sînt bune numai atunci cînd nu te vede nimeni.

6

Sărmanul Trofimaș! Credea că-l așteaptă o petrecere care nu se mai află, dar s-a lăsat dus de mintea fetelor, iar fetelor cîte nu le pot trece prin cap! Mai întîi, s-au apucat să-l învețe a toarce. Trofimaș nu vroia nici în ruptul capului, dar mai apoi a prins cum se răsucește fusul și era să strice toate fuioarele, de nu le-ar fi ascuns Domnica. După care, s-au apucat să-l învețe a dansa și Trofimaș, tot repezind cu piciorul în lături, cum a văzut el că face un flăcău la joc, a răsturnat sub laiță niște hladunețe și mare i-a fost mirarea cînd Domnica, în loc să-l prindă de ureche, l-a așezat la masă și a pus în fața lui un clit de plăcinte.

În timpul cinei a trecut cineva pe drum fluierînd frumos și Domnica i-a șoptit ceva Rusandei. Trofimaș a cerut să i se spună și lui despre ce e vorba, dar, întru-

cît a fost refuzat în modul cel mai categoric, și-a ales cîteva plăcinte dintre cele mai rumene și a urcat cu ele în fundul cuptorului. La urma urmei, era bărbat, iar bărbații, după cum se știe, ori își spun sus și tare unul altuia ce au de spus, ori stau molcum și mănîncă plăcinte.

* * *

E tîrziu, e noapte afară. Noaptea umblă hoții.

— Fa Domnică, cîinele vostru îi rău?

Domnica a tras perdeluța și s-a uitat prin fereastră afară.

— Îi rău el, numai că nu se repede. Hămăiește din cușcă.

— Dar dacă or veni?

Domnica s-a uitat prin casă — de-or da buzna hoții, să aibă cu ce se apăra.

— Rusandă, da tîlharii nu fură fete?

— Fură, numai că mai întîi se înțeleg cu dînsele.

Domnica a astupat ferestrele cu niște șaluri — nu cumva să se iște vreunul care vrea să se înțeleagă cu dînsele.

E tîrziu, e noapte afară. Noaptea vin flăcăii.

— Domnică, da dacă or veni flăcăi, nu le dăm drumul?

— Ferit-a sfîntul!

— Da dacă ne-or ruga?

— Parcă ei se roagă cînd vin?

— Și încă ce se mai roagă!

— Atunci hai să mai măturăm. Să nu ne rîdă pe urmă.

Au măturat prin casă, și-au schimbat casîncuțele, s-au așezat și se uită una la altă cum le șede.

E tîrziu, e noapte afară. Noaptea umblă duhurile.

— Domnică, a murit cineva în casa asta?

— A murit bunica. Anțărț.

— Ce vorbești? Da cînd a-ți pus-o în săcriu, n-a sărit mîța peste dînsa?

— Nu mai țin minte. Și dacă sărea?

— Cum, nu știi? Dacă sare mîța peste săcriu, mortul se face strigoi și vine în fiecare sară acasă să vadă ce fac ai săi.

Domnica zîmbește.

— Ei, bunica mea nu se mai făcea strigoaică, chiar

dacă sărea peste săcriu mîța cu tot cu motănași.

— De ce crezi?

— Parcă n-o ții minte? Era așa mititică. Veșnic o dureau șalele. Da strigoii au îmblătură, nu șagă — țintirimul îi tocmai în celălalt capăt al satului. Venea de două ori acasă și iar murea.

— Da îi drept că ea trăgea bine în cărți?

— Of, Rusandă, să-ți spun și n-ai să mă crezi! Sara îi ghicește mamei, îi spune că o paște o primejdie, iar o doua zi ori buliharul fură o rățușcă, ori se dezleagă vaca de la iesle și paște tot pătrunjelul. De amu dacă rămîi pe toată vara fără pătrunjel, ce primejdie îți mai trebuie! Strașnic ce mai ghicea!

— Și pe cine a mai vrăjit ea?

— Pe cine vrei! Vasiliței lui Andrei i-a spus că n-o să i se întoarcă bărbatul de la război, și n-a rămas văduvă?

— Domnică, da tu știi a vrăji cu farfuria?

— Știu. Numai că trebuie o lumînare de ceară de la un roi sălbatic.

— Și voi n-aveți?

— Rămăsese un căpețel, dar mama l-a ascuns. Hai să-l căutăm.

Căpețelul de lumînare era ascuns în casa cea mare după grindă. Au turnat apă în farfurie, Rusanda a luat capătul aprins de lumînare și, tremurînd de emoție, a vărsat două picături de ceară pe pînza apei — una pentru dînsa, alta pentru altcineva — n-are a face pentru cine anume. I-a făcut apei vînt cu degetul, lăsînd-o să se rotească în jur — picăturile au început a se goni una după alta și, în cele din urmă, s-au unit. Rusanda nu mai poate de bucurie.

— Ai văzut?

— Să știi că la toamnă te măriți. Ia să încerc și eu.

Dar Domnica n-avea să se mărite nici la toamnă, nici la anul, nici în cei mai apropiați zece ani, fiindcă picăturile vreo jumătate de ceas s-au gonit una după alta, dar erau și leneșe, și chioare pe deasupra — odată au fost așa aproape una de alta și tot nu s-au putut găsi. În cele din urmă, Domnica le-a luat și le-a zvîrlit cu ciudă. S-a uitat cu oarecare zavistie la Rusanda și a întrebat-o simplu, ca și cum ar fi vorbit singură cu sine:

— La cine te-ai gîndit?

— La badea Ghecrghe.

Domnica a înlemnit.

— La Gheorghe a mătușii Frăsîna?!

Rusanda a întrebat-o de parcă își cerea iertare:

— Ce te miri?

Căpșorul Domnicăi s-a lăsat jos de tot. Rusanda, simțindu-se oarecum vinovată, netezea marginea farfuriei, iar alături, lipită de cornul mesei, își sfîrșea povestea un capăt de lumînare făcut din ceară sălbatică. Rusanda a vrut să-l stingă, dar Domnica, oarecum supărată pe soartă, i-a zis:

Las' să ardă...

7

Pe la zori a început să picure streașina casei. Vin stropii unul după altul, dar niciodată nu se aude să cadă cîte doi deodată — numai cîte unul, cîte unul, cîte unul...

Domnica și-a împletit o șuviță pe degete și o strînge, de-ar putea — și-ar smulge tot părul. N-are cine-o bate că-și usucă capul cu nimicuri. Rusanda, ghemuită alături, a adormit demult, da ea se frămîntă, se frămîntă întruna. O urmărește imaginea unei farfurii cu apă. Stau pe pînza acelei ape două picături de ceară înstrăinate și nu se mai apropie una de alta.

Domnica oftează — ar fi bine să se gîndească la alte lucruri, poate adoarme mai ușor. Pe semne, acum intră în Bălți trenul cu fratele ei. Ce-ar mai fi vrut să-l vadă cum îi șade în manta! Nu i-i ciudă pe dînsul nici cît negru sub unghie, cu toate că el l-a adus pe cel ce avea să-i tulbure sufletul. S-a împrietenit într-o vreme cu Gheorghe al Frăsînei și îl aducea mai în fiece sară. Și părinții s-au deprins cu dînsul de parcă ar fi fost un fecior de-al lor. Cînd o luau la rost că nu se duce să adăpe vitele, se repezea Gheorghe și le adăpa în locul ei. Iarna trecută i-a făcut o furcă, de ți-i mai mare dragul să torci din ea. Mai mult n-a fost nimic între ei, și poate nici nu și-ar fi tulburat ea sufletul, de n-ar fi uitat Gheorghe la dînșii o batistă.

Vorba e că Gheorghe încă pe cînd umbla la școală a rămas odată împreună cu fetele la o lecție de lucru manual tocmai cînd li se preda brodatul. A prins meșteșugul de minune, îi plăcea și a pornit să brodeze acel Gheorghe

al mătușii Frăsîna, că mureau de zavistie fetele din Valea Răzeșilor. Umblau toate după laudele lui, și Domnica, firește, cum s-a pomenit cu o batistă uitată de Gheorghe, a spălat-o frumușel și a cusut pe ea o vîzdoagă, căci avea numai două feluri de ață. Apoi, odată, cînd ieșise Gheorghe de la ei, Domnica și-a făcut a aduce aminte, a ieșit în drum și i-a strecurat batista în buzunar.

Gheorghe n-a zis nimic de cusutul ei — atîta doar că de atunci a început s-o zărească pe Domnica mai des. Uneori, cînd se întîmpla să rămîie în casă numai ei doi, Gheorghe se uita la dînsa, parcă avea ceva s-o întrebe. Domnica, luîndu-i vorba din gură, pornea a toca înfrigurată la nimicuri, pînă apărea al treilea în casă. Dar a venit primăvara și într-o zi, cînd punea cartofi în grădină, a răsărit Gheorghe alături. I-a luat sapa s-o încerce de-i bine ascuțită și a întrebat-o cine a învățat-o să coase.

— La școală am învățat. De ce mă întrebi?

— E cusut frumos. Mamă-mea, cînd ți-a văzut vîzdoaga, mi-a luat batista și nu mi-o mai dă înapoi — zice că după Paști o pune pe perete.

Atunci Domnica i-a spus adevărul. Vorba e că n-avea ață. Parcă aceea-i cusătură? A făcut-o așa de-o joacă.

— Amu ai ață?

N-avea, dar, nici ea nu mai știe de ce, i-a răspuns:

— Cum să n-am!

Gheorghe s-a uitat la dînsa, zîmbind galeș:

— Să știi că am să mai uit o batistă la voi.

În aceeași zi Domnica a colindat tot satul și a adunat fel de fel de ață — putea să coase orice. Dar n-a avut noroc fata. A doua zi a trecut un avion deasupra satului, s-a lăsat pe o aripă și a pornit a scuipa plumb fierbinte de-a lungul căii ferate. Din partea Prutului venea zi și noapte un vuiet înfundat. Nopți întregi avioanele bombardau Bălțul — focuri nalte cît cerul pîlpîiau de cu sară pînă în zori, țăranii stăteau pe la porți, își făceau semnul crucii, femeile boceau, gătindu-și bărbații și feciorii de drum.

Apoi n-a mai uitat Gheorghe a doua batistă. Acum o să-i coase Rusanda, că ea știe a coase bine. Dar ce se face Domnica cu ața pe care o păstrează ca ochii din cap? S-o arunce? Să-i coase de ciudă altuia?

Cad picăturile din streașină — cîte două nu cad, numai

cîte una, cîte una, cîte una... Ca să adoarmă mai ușor, Domnica începe a le număra — una, două, trei, patru...

Într-un tîrziu, cînd Trofimaș s-a dezvelit prin somn, Domnica dormea dusă cu toate amărăciunile sale. S-a sculat Rusanda și l-a învelit. Ea tocmai se trezise după un vis urît de tot. Visase o căsuță pe care mult ar fi vrut s-o schimbe în locul casei sale părintești. De sub streașina acelei case dorite a lunecat ursitul ei. Un băietan nalt și smolit, cu sacul de merinde în spinare, îmbrăcat în cele mai purtate straie, cum se îmbracă, de obicei, bărbații plecînd la oaste. Undeva departe vuia războiul, în drum îl aștepta o coloană de ostași. Zărind-o, băietanul s-a apropiat, i-a întins mîna și i-a spus:

— Să nu mă aștepți, Rusando, că n-am să mă întorc.

Se zorea de zi. Perdelele ferestrelor, după ce-au tot albit o noapte întreagă prin întuneric, acum au căpătat o culoare moale, cenușie. A trecut un călăraș pe drum. Pașii murgului, supți de pămîntul răzmuiat, clefăiau sățios în liniștea dimineții și nici un lătrat de cîne n-a răspuns la grijile acestui trecător.

Rusandei i s-a făcut dor de casa părintească, de cuptorul pe care toate visele îi erau atît de frumoase și nimeni nu pleca zicînd că nu se va mai întoarce.

8

Gheorghe de abia îl ținea minte pe tatăl său. Încă nici nu i se putea sui singur pe genunchi cînd a rămas fără dînsul. Poate a zis de cîteva ori „tată" în viața lui, poate nici n-a zis. Și s-a învățat singur să-și facă jucării, mînca poamă numai cu pîne, ca să ție mai mult sat și niciodată nu dezgheța fereastra cu buzele, de frică să n-o strice, că n-avea tată care s-o puie la loc. Poate prea devreme a înțeles de ce grîul lor se coace mai tîrziu decît la ceilalți oameni, de ce vine în fiecare sîmbătă moșu-său Petrea să le ungă căruța și de ce cînd se duceau cu colinda, oamenii îi dădeau cîte doi covrigi, pe cînd celorlalți băieți le dădeau numai cîte unul.

Mătușa Frăsîna s-a pomenit că are flăcău în casă cu mult înainte decît se aștepta. De abia a trecut în clasa a treia, că Gheorghe de acum anina plugul în urma căruței — nu-l putea sui, nici coborî — și se ducea la arat.

Și tot așa, din an în an, s-a deprins să caute pe unde răzbate ploaia în pod, pe cînd ceilalți copii căutau mere domnești prin grădini străine, să taie șișcă la cai, pe cînd cei de sama lui colindau drumurile satului, tăind frunză la cîni. Și era băiat dezgheţat — te miri dacă mai lua vreodată cărțile în mînă după ce se întorcea de la școală, și totuși, a mîntuit șapte clase printre primii.

După școală s-a apucat să adune avere cu o stăruință, cu o hărnicie că se crucea satul. Cu toate că era încă tînăr, cei din sat îl socoteau gospodar în toată puterea cuvîntului. Nu era nuntă în mahala la care să nu fi fost el poftit, numai dînsul în tot satul se pricepea să lege căpriorii, și dacă îți măsura el pămîntul și-ți spunea că aici trebuie să fie hatul — basta. Puteai să aduci măsurători și de la București, că hatul tot acolo rămînea.

Muncea cît trei — muncea zi și noapte, muncea pe vreme bună și pe ploaie, muncea vara și iarna, fiindcă visa și el să aibă o gospodărie în rînd cu lumea, visa să nu mai vadă cum își contenesc sătenii pasul, trecînd pe lîngă casa lor oarbă de ochiul stîng — n-au dovedit la vreme să puie cele două ferestre din stînga ușii. De altfel, casa părintească era cea mai mare durere, cel mai mare necaz al lui Gheorghe. Din cele trei odăi, gătită era numai una — celelalte două, în așteptarea scîndurilor și meșterilor, serveau drept magazie pentru pîne.

Și-l durea cumplit pe bietul Gheorghe, căci era flăcău, și Valea Răzeșilor avea un obicei frumos — de hram, de Crăciun ori în orice altă zi frumoasă cînd era joc în sat, flăcăul își poftea tovarășii în casa lui, îi așeza la masă. Gheorghe n-avea unde-i pofti și, știind-o dinainte, se lăsa rugat cînd îl pofteau alții, ba într-o toamnă chiar și-a petrecut hramul păscînd caii după sat.

Cîmpul îi făgăduise scînduri pentru podele, parale pentru meșteri, vin pentru masa musafirilor, și Gheorghe a devenit un rob al pămîntului. Și dacă-l vedeai amărît, înseamnă că îi răsărise prost păpușoiul, dacă sara, întorcîndu-se, găsea două clipe să mîngîie cînele din ogradă, înseamnă că muncise vîrtos, iar dacă îl și răzbătea vreo melodie, o cînta în drum spre fîntînă, ca să nu piardă vremea degeaba.

Era ceva nemaipomenit la mijloc — vuiau zările de explozii, gemea pămîntul, la trei verste de Valea Răzeșilor treceau zi și noapte trenuri cu răniți, iar un băietan

tînăr muncea pămîntul din noapte în noapte și, cînd venea vorba, întreba de scînduri.

Nici trînta, nici paharul, nici fetele, nici nevestele tinerele — căci cu războiul cela satul era plin de frumușele — nimic nu-l putea abate din cale și nimic nu-l interesa în afară de ceea ce putea să-i prindă bine în gospodărie. Pînă la urmă a ajuns să fie vorbit de rău de toată lumea. Cei plecați la război îl vorbeau de rău că de ce, adică, nu pleacă și el; cei rămași îl vorbeau de rău că de ce a rămas. Fetele îi ziceau molîu, că prea numai de ale sale îi păsa, nevestele tinerele se cruceau în gura mare — unde s-a mai văzut să treacă o femeie scăpărînd pe lîngă un Doinaru și el nici măcar capul să-și întoarcă!

De fapt, nu era nimic deosebit la mijloc. Pe la sate deseori se întîmplă că unii copii, puși de mici la muncă, să se dezvolte cu mult înaintea vîrstei lor. Deseori vezi un om în toată firea, bine clădit, bine legat, dar care mai are mult pînă la maturitate. Cum zicea și o mătușică din mahalaua nevestelor tinerele — nimic nu se coace pînă nu-i vine vremea.

Firește, vremea lui Gheorghe putea să fi venit, și numai **întîmplarea** făcea să aștepte pînă-i va ieși în cale acea **ispită** cu chip de femeie.

9

S-a strecurat în ogradă un vînt călduț și mîngîie cele cîteva fire de secară ieșite din streașină. Pe prispă zburdă un miel, și undeva, la vecini, vîjîie o morișcă de vînt.

Da în casă? Doamne, ce se face în casa asta! O namilă de sobă cu brîul șters, două rînduri de ferestre, cu o gutuie pusă între ele — o gutuie zbîrcită, pe care nici copiii n-o mai iau în samă. Țolișoare puse pe la praguri să nu sufle vîntul, care întotdeauna lunecă după prag cum ai deschis ușa; te uiți la toate acestea și ți se face necaz, și ți-i oarecum cînd intră un om străin la tine în casă.

Rusanda a mîntuit de țesut, a tăiat urzeala, a așternut lăicerul și s-a uitat la dînsul cîtăva vreme — îi bun, cine a spus că nu-i bun? Pe perete va fi frumos — și încă ce frumos!

Mîța a tot mieunat în tindă, dar văzînd că nimeni nu dă drumul, stătea tăcută și zgrepțăna ușa cu laba. Rusanda i-a deschis, găinile s-au repezit nebune din tindă, ridicînd un nour de colb și răsturnînd o căldare deșartă.

— Hai, întră.

A zărit în livadă un iepuraș de muscă. Ruguma un vîrf de crenguță și, cum auzea lătrînd un cîne, se ridica în două labe, ciulind urechile.

— Ce-i frumușel! Ia stai să-l prind.

A luat în picioare niște galoși vechi, care stăteau veșnic în tindă spre folosința tuturor, și s-a pornit spre livadă. A făcut doi pași, s-a uitat la galoșii cîrpiți și s-a oprit. Va mai trece cineva și va vedea-o plimbîndu-se încălțată în vechiturile iestea...

De printre pomi a răsărit o rîndunică, un ghemuleț a fulgerat pe deasupra ei, copila a pus palma streașină — ehei, unde ți-i rîndunica! Mirosea a mugur, domnea o mireznă dulce, istovitoare, și cu cît mai mult aer adunai în tine, cu atît mai mult loc slobod rămînea în piept. De sus, din înălțimi cernea o lumină blîndă și caldă — Rusanda s-a uitat la cerul străveziu și atît de înalt, că să fie o punte între cei doi nourași și să cazi de pe dînsa — Doamne! A strîns cosițele între umeri, de parcă o picătură de apă rece i s-a strecurat după guler. S-a mai uitat o dată la nourași și pe fața ei bălaie a răsărit un zîmbet. A răsuflat adînc, săltînd sprîncenele:

— Cucoare! Vin cucoarele!

S-a uitat primprejur — cui să-i spună? N-ai cui spune. A început a se frămînta ca o gospodină prinsă de oaspeți pe neașteptate. La vecini erau ușile închise, nici pe drum nu se arăta nimeni și Rusanda a prins a le număra singură. Erau șapte. Zburau într-un rînd pieziș, ca tăișul fierului de plug — vîsleau încet, dar cu spor. Și tot vin și vin — uite, au trecut peste o margine de sat și se duc, da ea n-a aflat încă unde să fi iernat ele, că grozave geruri au mai fost iarna asta! Deodată aude cum tatăl ei țintuiește un par — făcea gard după casă. S-a repezit, i-a căzut un galoș și copila l-a cules din mers.

— Tată, mata ai văzut cucoarele?

Badea Mihalache, domol din fire, mai întîi a înfipt toporul într-o margine de par, și-a dat cușma pe ceafă

cu dosul palmei — iubea haina curată și-i purta de cinste. Abia pe urmă a întrebat:

— Unde-s?

— Ei, dacă ai să te codești atîta!

L-a luat de mînă și l-a tras spre colțul casei.

— Uite, le vezi?

— Nu văd nimica...

— Cum nu vezi? copila se frămînta, o creangă de vișin i-a dezbrobodit casîncuța. Uite, oleacă mai sus de nourașul cela. Seamănă cu un cojoc scos la soare să se zvînteze.

— Aha... Stai că le număr.

Rusanda urmărea țintă cum mișcă tatăl ei buzele:

— Cîte-s?

— Șapte parcă...

A zîmbit foarte mulțumită — număra bine tatăl ei.

— Da cum crezi mata, unde să fi iernat ele?

— Apăi, acolo unde-i cald. La talieni ori în Astria poate...

Ei, în Austria e iarnă ca și la noi.

Apoi la talieni, că în altă parte nu prea au unde...

În lungul drumului a apărut mătușa Dochița cu o coadă de sapă nouă — pe semne, dase cuiva să i-o cumpere de la iarmaroc.

— Mai stați la sfat?

Badea Mihalache s-a aplecat să culeagă de jos niște pănușe aduse de vînt. Toamna trecută l-au chemat la sovietul sătesc, că era o adunare și trebuiau să hotărască ceva. Odată ce l-au chemat special, a vrut să spună și el cîteva vorbe. Și de bine ce începuse, Dochița asta a prins a țipa cît o ținea gura:

— Tii, am uitat să-mi încui găinile!

I-a încurcat toată cuvîntarea. Cioară bătrînă. Ar ședea acolo pe cuptor cu găinile în poală și n-ar mai încurca lumea! A răspuns fără a se uita la dînsa:

— Stăm la sfat, da...

Rusanda însă a întrebat-o repede:

— Mătușă Dochiță, ai văzut cucoarele?

— Cum, au venit?

— Uite-le.

Mătușa s-a uitat mioapă printre crengi, nu le-a văzut, dar pe semne că nici nu prea stăruia.

— Apoi că li-i și vremea, a încheiat ea filozofic.

Pe urmă, mutîndu-și coada de sapă la cealaltă subțioară, și-a căutat de drum.

A luat și badea Mihalache toporul în mînă.

— Ține oleacă leațul ista să nu fugă din loc. Îi dau eu o țintă.

Rusanda i-a ținut leațul, pe urmă a mai stat așa alături o vreme — ar fi stat toată ziua și s-ar fi tot uitat cum tatăl ei face gard: pune fiecare nuielușă la locul ei și se potrivește așa de bine, încît îți pare că a crescut oleacă strîmbă anume pentru ca să se potrivească aici în gard.

Dar se duceau cucoarele, de abia se mai deslușeau șapte puncte în fundul zării — iată se duc și n-a mai aflat ea unde să fi iernat ele. Ce știe tata — talieni! De-ar trece badea Gheorghe pe lîngă dînșii. Acela le știe pe toate. L-ar întreba? Zău, l-ar întreba!

S-a ridicat în vîrful picioarelor, a căutat printre case un acoperiș șindrilit. „Pe semne că face și el gard. Acum, la începutul primăverii, toată lumea face garduri." Da ce-ar fi să se ducă chiar ea la dînșii? Se poate duce. Mătușa Frăsîna cum vine la ei și nu se mai întreabă satul la ce-o fi venit.

A scos iute stativele, a luat în picioare niște pantofiori și a ieșit din casă. I se părea că are picioare atît de ușurele, încît chiar să fi vrut să le țină locului și tot nu le-ar fi putut ține.

10

Mătușa Frăsîna tocmai adunase o sită de pui să-i scoată afară. Zeci de cioculețe fragede și moi, zeci de ochișori proaspeți și naivi, apoi toate ghemușoarele iestea vii piuiau, făceau mătănii și încercau să zboare - aveau aripi!

Pe mătușa Frăsîna a cuprins-o dragostea cea gingașă, pe care o avea încă de copilă față de tot ce-i mic. Și, cu toate că nu-și vedea capul de treburi, s-a așezat pe-o clipă să se joace cu puii. Alături cîrîia cloșca, tot învîrtindu-se în jurul femeii și ridicînd din vreme în vreme capul să vadă ce-i fac podoabele în sită.

Mătușa Frăsîna își purta degetele printre pui, atingînd un căpșor, o aripioară, cercînd să le spuie ceva în limba lor păsărească:

— Ti-ti-ti...

Ușile erau deschise. Deodată s-a pomenit cu o umbră de om așternută în fața casei. A ridicat capul — în prag stătea Rusanda, botind o bășmăluță în mînă.

— Bună ziua la'neavoastră.

Mătușa i-a măsurat într-o clipă stanul sprinten, s-a jucat oleacă cu ochii ei frumoși, căprui și, ca la mulți părinți care nu prea au copii și văd la alții odrasle mai răsărite, a cuprins-o un fel de zavistie.

— Bună. Șezi. Vreau să scot puii afară.

Dar cînd mătușa, ducînd cu grijă sita, a ajuns la prag, Rusanda a oprit-o.

— Dă-mi să-i duc eu.

I-a dus încet, cu multă grijă, a așezat sita în bătătura casei, i-a coborît, luîndu-i pumn după pumn, de parcă ar fi măsurat făină, dar puii stau uluiți grămăjoară. Se tem. Copila a vrut să-l ia pe unul în palmă, dar s-au suit trei deodată și cloșca a început a se învîrti furioasă în jurul fetei. Mătușa s-a uitat la genele copilei, gene lungi, ce lăsau două umbre mici pe obraji. S-a gîndit: „Amarnic frumoasă o să mai fie, bat-o locul! Dacă nu s-a bate sat cu sat de la dînsa, să nu-mi ziceți pe nume".

Cînd s-au întors în casă, copila a întrebat-o:

— Am auzit că mata ai sămînță de gherghine. Nu mi-i da și mie vreo cîteva?

Mătușa și-a scos șalinca legată sub barbă. Vorbă să fie că-i trebuie sămînță de gherghine! Era a treia fată ce venea în ziua ceea după sămînță.

— N-am, draga mătușii. Am avut cîteva și le-am sădit. Da iaca la toamnă, dacă vrei, pot să-ți dau.

— La toamnă viu!

De acum pusese mîna pe clampă să iasă, dar nu se deschide așa ușor ușa la dînșii. A zărit deodată sub oglindă un șervet cu niște frunze cusute.

— Cine ți le-a cusut?

— Gheorghe. Nu prea avea cînd — frunzele le-a cusut, da florile, iaca, au rămas abia însemnate cu creionul.

Chipurile, ca s-o liniștească, Rusanda a întrebat-o:

— Da mata nu mai ai vreun șervețel curat?

— Am, cum să n-am!

— Dacă vrei, dă-mi să-ți cos niște clopoței.

Mătușa a scos șervețelul dintr-o ladă cu o mamă de balama și o lăcată enormă de la care pierduse cheile încă bunelul ei, și lăcata, rămasă încuiată, spînzura fără nici un rost.

Rusanda a strîns frumos șervețelul, și-a luat rămas bun, a ieșit din casă. O apucase o fierbințeală, încît simțea și-n vîrful degetelor cum i se zbate inima și-i ardeau obrajii — Doamne, măcar de nu s-ar uita așa lung mătușa la dînsa. Și se frămîntă, și-i era ciudă că trebuie s-o mai întrebe ceva, dar cum s-o începi?

În sfîrșit, încercînd cît de bine se închide portița lor, a întrebat-o foarte nepăsătoare:

— Da unde vi-i căruța, că nu se vede în ogradă?

— S-a dus Gheorghe la arat.

S-a gîndit o clipă legănînd portița.

— În Hîrtoape ați arat de amu?

— Încă nu. De mîne se duce.

De acum era gata să-și vadă de drum și ar fi trecut toate de minune, numai că, vezi, a fost și mătușa Frăsîna cîndva fată mare. A întrebat-o, uitîndu-se lung în ochii ei:

— Voi ce semănați anul ista în Hîrtoape?

Rusanda și-a săltat sprîncenele, cercînd să prindă cu dinții un colț al buzelor.

— Noi punem păpușoi. Numai că hăt mai tîrziu... a spus-o cu multă părere de rău, și mătușa s-a dat dusă de nas. Ba încă a încercat s-o liniștească:

— Apoi că și noi vom semăna păpușoi. Om avea ce prăși vara asta!

Venind spre casă, Rusanda zîmbea:

„Să aștepte pînă la prășit?! Se duce chiar mîne în Hîrtoape. Numai că ce să facă amu pe deal?"

În casă mai întîi a ascuns șervetul să nu se colbăiască și îndată a ieșit să-l caute pe tată-său. Badea Mihalache retezase creasta gardului și aduna vîrfurile de crengi.

— Tată, noi anul ista semănăm mazăre?

— Mazăre? Ar trebui... și-a dat cușma pe ceafă cu dosul palmei. Numai că nu prea avem loc în grădină.

— Da în Hîrtoape?!

— Ei! Ți-or fura-o copiii de verde.

— N-o mai fură nimeni. Anul trecut cîți au avut acolo mazăre și nu le-au mai furat-o?!

— Da cine a avut acolo mazăre?

— Mulți...

— Știu eu! Da nu-i devreme?

— Nu mai este! Iaca, întreabă pe cine vrei dacă a pus mazăre și-i vedea ce ți-a spune!

— De, dacă zici tu că-i așa...

Badea Mihalache a apăsat cu piciorul grămada de retezături, dînd prin asta de înțeles că el cu mazărea s-a lămurit. Dar nu era lămurită Rusanda.

— Da să mă duc mîne, ce zici mata?

— Ei, ce te-a apucat? Te-i duce poimîne. Mai întîi să mîntuim de săpat în grădină.

„O desetină n-o mai ară el într-o zi", și-a făcut ea socoteală.

11

— Tată, mata nu știi unde-i oglinda?

Terminînd să măsoare pielicica pe calup, badea Mihalache a netezit-o de cîteva ori cu mîneca, căutîndu-i valul și, în cele din urmă, a lăsat-o să cadă jos.

— Cat-o... În cotruță trebuie să fie. M-am bărbierit mai ieri, dar crezi că țin minte unde am pus-o?

S-a gîndit că de s-a duce mîne la iarmaroc, va trebui să cumpere și o oglindă. Ce-i drept, nici asta încă nu-i de rîpă. Cam cețoasă, dar te arată drept. Acum au început a face niște oglinzi că te strînge în spate cînd te uiți într-însa — îți duce nasul la ureche. Asta încă-i bună. Numai că se tot rătăcește întruna. Va trebui să se înțeleagă cu toată familia și s-o puie numai într-un loc. Rusanda a căutat-o și ieri, și alaltăieri. Hm, da ce-o fi făcînd ea atîta cu oglinda ceea?!

Badea Mihalache a luat calupul de pe genunchi și s-a ițit din bucătărie. Rusanda înfipsese oglinda după păretar și se necăjea cu cosițele. Împletea una, o despletea pe alta, dar oglinda era prea mică și fata dansa în jurul ei, cercînd să-și vadă, totodată, și cosițele, și fața. În cele din urmă s-a suit cu genunchii pe laiță. Badea Mihalache a oftat:

„Fug anii. Fug anii, bre, că nici nu prinzi de veste! Parcă mai ieri încă se temea să iasă afară pe înserate — o petrecea mă-sa. Amu, uite, îi fată mare...".

A găsit că pielicica îi prea mică pentru cușmă. S-a

apucat s-o măsoare încă o dată, petrecînd-o în jurul calupului, și se gîndea că, iaca, i-i îngustă casa — nici zece perechi de nuntași nu încap. Da la nuntă cînd ți-or începe a veni — aține-te. Va trebui să facă afară un cort din țoluri. Totuși, cum vor fi toate? Rusanda s-a lăsa în genunchi, slăbuță așa cum e, ochii i-or juca în lacrimi și ea cu mare ce a rosti: „Blagoslovește-mă, tată...".

Pe urmă s-a duce. Și-a lua sofca asta de lîngă sobă, zestrea. Și iar vor turna ei răsărită în casa cea mare, iarna vor așterne paie pe jos, vor ține cartofi pe sub lăiți și, ca amu zece ani, cînd va cere oleacă de apă caldă să se bărbierească, nevastă-sa i-a spune:

— Hai-hai! Te-i rade și cu rece!

Badea Mihalache a trîntit calupul jos și a ieșit din bucătărie.

— Rusando! Mult mai ai de gînd să te mîndrești?

Copila s-a întors mirată, dar a văzut că nu e șagă și a sărit ca friptă.

— Iaca mă duc.

— Păi, voi vă tot duceți. Or mai da niște ploi, că vezi cum se schimbă vremea — de trei ori pe zi.

Rusanda s-a împletit repede și a ieșit. A pus în coșul cu mazăre o bucată de învîrtită și a început a cerceta de i-i bine bătută sapa.

— Ei, ce te codești?

— Da ce te-ai legat și mata de mine?! n-a mai putut răbda fata. Alaltăieri ziceai că-i devreme cu mazărea, azi te temi c-a fi tîrziu. O semăn eu, n-ai mata grijă. Mai bine ți-ai căuta ceva de lucru.

Și cînd badea Mihalache a intrat în casă să vadă de-i iese totuși o cușmă din pielicica ceea ori nu-i iese, Rusanda s-a furișat în livadă. S-a oprit lîngă un perjar bătrîn în fundul grădinii. Cîteva firișoare verzi tremurau în bătaia vîntului. Brîndușe. Al doilea an răsar aici brîndușe și numai ea știe de dînsele. A stat cîteva clipe pe gînduri — pe urmă le-a săpat, a ascuns două boabe de solzi cărămizii în buzunarul bluzei. Apoi a pus sapa pe umăr, a luat coșulețul în mînă și s-a pornit pe o ulicioară prin partea de jos a satului.

Mătușa Frăsîna trăia în partea de sus.

Era un farmazon de mînz cum nu se mai află. Uite-l zburdă, zburdă cît zburdă, pe urmă vine, se lipește de mă-sa și țese mărunțel pe lîngă caii bătrîni. Ară, adică, și el. Iar dacă prind să-l doară picioarele, iese înaintea cailor, le stă de-a curmezișul și basta. A priceput, hoțul, cum se pot opri caii din plug și atîta i-a trebuit.

Gheorghe a apăsat pe cornul drept să fie brazda mai plină, dar cotiga a scîrțîit prelung și caii s-au oprit. De-a curmezișul brazdei stătea mînzul și se uita întrebător la Gheorghe, de parcă ar fi vrut să afle cum găsește el isprava lui.

Ei, dacă ți-a venit cheful...

Flăcăul a aninat hățurile de cornul plugului, a întipt biciușca în brazdă și s-a așezat pe grindei. Mînzul pe semne că atîta aștepta — să lase Gheorghe biciușca din mînă. A ieșit dinaintea cailor și s-a apropiat de dînsul. Era un mînz sprinten, de vreo două luni, cu steluță în frunte. A întins botul, mișcînd din buze, spre mîna lui Gheorghe.

— Ce să-ți dau? N-am nimica. Uite.

Mînzul și-a tras botul înapoi, a lăsat capul pe-o parte, de parcă asculta în care ureche îi țiuie și se uita întrebător la Gheorghe. Nu-i venea a crede să n-aibă flăcăul nimic pentru dînsul. Iar a întins botul, căutînd de n-are vreun buzunar pe la genunchi.

— Măi, da al dracului mai ești! a zîmbit Gheorghe, căutînd în buzunarul drept hrinca de pîne pe care o lua în fiecare dimineață anume pentru urecheatul ista.

— Zi-i.

Și în vreme ce mînzul mătura fărîmăturile din podul palmei, Gheorghe îl probozea:

— Am să te înham. Am să te înham, măi Vasca, și să vedem ce ni-i cînta atunci.

Mînzului puțin îi păsa. A luat-o iar razna pe arătură, iar Gheorghe a dezlegat hățurile.

— Hai cu Doamne-ajută!

Iapa din brazdă aburea. De la o vreme a început să-i scapete capul în jos a oboseală și Gheorghe a hotărît că mai întoarce de trei ori și dă mîncare la cai. O dată a întors el cum a întors, da cînd să suie a doua oară la deal, în dreptul tancului ruginit ce hodinea pe o

coastă în hectarul unei băbuțe, iapa a început să necheze după mînz.

— Uite, vezi? De amu te-a pălit dorul!

A fluierat biciul pe deasupra ei, dar iapa s-a smuncit și a scos plugul din brazdă. A trebuit să ia caii de cap și să-i întoarcă înapoi, ca să nu facă greș. De abia s-a mișcat din loc, că iapa iar a prins a necheza.

— Apoi dacă ai să-mi faci fasoane de-aiestea! Și unde dracu' s-o fi rătăcit mînzul cela?!

Cu mare ce a scos brazda la capăt și a dat caii la opalcă. Mînzul nu era nici la căruță. S-a uitat în jur — nici urmă. S-a suit în căruță, rămînînd să stea în picioare. A, uite-l! L-a zărit cu vreo zece hectare mai la vale. Șade lîngă o fetiță în bluză albă, făcută sinilie.

„Cine să fie? Stai, a cui îi zăblea? A, copila lui badea Mihalache."

L-a fluierat de vreo cîteva ori, însă ori că vîntul bătea din partea ceea, ori că mînzul surzise cu totul. A legat caii de oiște și a pornit pe de-a dreptul după dînsul. Cînd a trecut vreo patru haturi, a văzut că mînzul stă liniștit și mănîncă din pumnul fetei:

„Stă la masă, pezevenchiul, a zîmbit Gheorghe. Da copila asta a lui badea Mihalache s-a ridicat mărișoară. Oare cîți ani să aibă? Trebuie să fi trecut de șaisprezece, căci o vazuse dansînd la o nuntă din partea de jos a satului. Dansa, ce-i drept, cu o fată, dar dansa frumos".

— Doamne ajută, bade Gheorghe! i-a strigat Rusanda încă de departe.

— Să trăiești, Rusando! Ia sama că mi-i alinta mînzul și n-am să-l pot ține la casă — a vrea numai colaci.

Rusanda i-a netezit mînzului steluța de pe frunte.

— Crezi că nu face? Uite-l ce-i frumos.

Abia cînd a luat ultima fărîmitură din podul palmei, Vasca a auzit că nechează mă-sa după dînsul. S-a întors și a rupt-o din loc spre căruță.

— Ce semeni, mazăre? Gheorghe s-a așezat pe hat.

— Mazăre.

— Nu-i devreme?

— Tata zice că nu.

Vîntul i-a rupt o șuviță de păr și i-o juca pe obraz. Rusanda s-a întors cu fața în partea de unde bătea vîntul, ca tot el să i-o așeze la loc.

— Mata ai văzut alaltăieri cucoarele?
— Cum să nu! Le-am văzut.
— Ți le-a arătat cineva, ori le-ai văzut singur?
— Singur. Aram la Răut.

Doamne, și ea le-a văzut singură! Asta trebuie să însemne ceva.

Culegînd de pe hat cîteva fire de paragină uscată, Gheorghe a început a le împleti, ca să-i treacă de urît. A întrebat-o:

— De ce nu vii pe la club? Ori, poate, nu te lasă?...
— Cum să nu mă lase!
— Atunci?

Rusanda s-a aplecat să ridice de jos un bob de mazăre căzut din coș și, ascunzîndu-și obrajii de privirea lui, a rostit:

— Parcă mata nu știi că fata, mai înainte de a se duce singurică, trebuie s-o scoată cineva în lume?

Și a roșit ca macul — vezi ce pățești cînd te ia gura pe dinainte! Și de ce nu l-a ascultat ea pe tată-său — îi rece pămîntul, poate să se prăpădească mazărea! S-a mai aplecat o dată — acum ca să ridice sapa — și Gheorghe a zărit în buzunărașul ei de sus două firișoare verzi.

— Ce-i acolo? Dacă nu-i secret.
— Brîndușe. Vrei?

Le-a scos repede, a făcut doi pași și i le-a întins cuminte ca o școlăriță.

— Ai fost la pădure? a întrebat Gheorghe, curățîndu-le cu grijă.
— Noi avem în grădină. O mulțime avem!
— Nu mai spune! Poamă nouă.

Flăcăul a pus în gură amîndouă brîndușele deodată. Pentru o singură clipă a simțit mirozna și ispita unui sîn de fată mare. S-a uitat pe furiș la frumosul sîn al fetei, s-a uitat gingaș și crîncen, ca un hoț de codru.

— Și, mă rog, cum se face asta cînd un băiet scoate o fată în lume?

Rusanda s-a lăsat furată de un zîmbet.

— Parcă mata nu știi?!
— Habar n-am.
— Dacă nu știi mata, după ce ai scos atîtea fete în lume, cine să mai știe?

Gheorghe a fluierat prelung.

— Întîia oară aud să fi făcut cuiva binele ista. Dar, mă rog, dacă zici că-i așa... Cînd să te duc și pe tine la club — desară mergi?

— Cine o să cînte?

— Moș Dănuță. Că el nu-i fudul și vine la club sară de sară...

Rusanda oftează.

— De venit știu eu că vine, dar vorba e — o să cînte?

— Apoi, îl rugăm noi...

— Atunci mă duc. Dacă ai să-l rogi mata — mă duc.

Soarele scăpăta spre chindii. Trăncăneala cu o fată tinerică e o treabă bună, numai că ziua se trece, iar caii stau și așteaptă la căruță, în mîjlocul arăturii.

— Atunci dar trec desară pe la voi.

— Vino.

Gheorghe s-a sculat și a pornit spre căruță. Din mers s-a mai întors o dată. Rusanda făcea în mare grabă rînduri pentru mazăre, necăjindu-se cu vîntul, care, rămînînd singur cu fata, iar îi juca o șuviță pe obraz.

„Ca să vezi, la badea Mihalache cresc brîndușe în grădină, iar eu nici să știu! A trebui să ies mai des în sat, că, vezi, așa poți să pierzi vremea brîndușelor fără să le guști!"

Iar Rusanda îi dădea zor cu mazărea. Mai întîi de toate, rochia cea de lînă, în care îi ședea bine, nu era călcată. Pe urmă, trebuia să ungă cu grăsime pantofii, să-i înmoaie, că o strîngeau cumplit, iar pe deasupra la toate, ce se face ea cu cosițele? Ei, ei, cîte le mai avea ea de făcut în bucata de zi ce-i mai rămăsese!

Dar, vorbind deschis, îi mîncase mînzul învîrtita și era flămîndă săraca fată.

13

Gheorghe s-a ridicat de la masă, a pus farfuriile în blidar. Mătușa Frăsîna ședea pe un scăunaș josuț, punea niște crengi de stejar în vatră și se uita țintă la fecior. Gheorghe și-a luat costumașul cel curățel, cu care ieșea, de obicei, în sat, și-a pus în cap pălăria și a început să sucească o țigară de drum.

— Gheorghe... Mătușa Frăsîna era atît de mirată, încît și-a prins obrazul drept cu palma, de parcă o dureau

dinții. Nu cumva te-ai înscris la comsomol?

— Nu. Da ce mă întrebi?

— De ce nu ți-ai făcut cruce după masă?

— Am uitat.

— Ai să-l superi, Gheorghe, pe Dumnezeu! Ia și-ți fă măcar amu cruce.

— Ei, îmi fac desară.

Și s-a dus. Mătușa a ieșit în urma lui, a închis ușa tinzii, apoi s-a întors și s-a așezat iar pe scăunaș să mîntuie cu focul.

Ce mai ard stejarii ăștia — poți face lumînări ța para lor. Gheorghe a adus și azi o căruță de crengi, numai că n-a dovedit să le descarce. S-a mai dus și el prin sat. Oare unde s-o fi dus? Trebuia să-l oprească cumva acasă, că parcă nu demult a fost. Dar dacă se duce și mîne, și poimîne?

Mătușa se întoarce spre icoane, își face de trei ori semnul crucii, iar pune pe foc. Și din flacăra deasă a vreascurilor îi răsar ani trecuți demult, oameni care nu mai calcă drumurile satului, amărăciuni pe care le-a înecat demult în lacrimi.

Cînd și de unde au apărut în satul lor Doinărenii ăștia, Dumnezeu îi știe. De acum așa oameni vrednici și harnici, și gospodari cum nu se mai află! De cînd îi ține minte, grînele lor le cumpără oamenii de sămînță, în casele lor îs cele mai bune petreceri și copiii lor — oricît ar fi de mici, niciodată n-or trece pe lîngă om să nu-i dea bineț. Dar bogați n-au fost niciodată.

Te uiți la vreun Doinaru de ăștia și nici nu mai ai ce zice — și-i harnic, și-i gospodar, și nevasta i-i tînără, măcar să ia și s-o mărite din nou. Dar trece într-o bună zi cu căruța — iaca se duce, de-o vorbă, la arat și întîlnește o muiere în drum. Și nici nu l-a vrăjit, poate că nici nu știa că trăiește într-un sat cu dînsul. Dar pe semne că așa li-i firea lor — întoarce căruța și s-a dus pe vînt tot ce-a adunat în anii trecuți. D o i n e a u, cum își ziceau ei înșiși.

Mătușa Frăsîna mai pune cîteva vreascuri pe foc, împinge jăraticul să nu cadă din vatră și oftează.

În sat nimeni nu vrea să dea fetele după dînșii, și totuși, nu-i fată care n-ar fi gata să fugă de acasă cu vreun Doinaru. Parcă ea n-a fugit cu Vasile al ei, Dumnezeu să-l ierte? N-au vrut s-o lase nici mamă-sa, nici

tată-său. Cînd l-a născut pe Gheorghe, mamă-sa a fost de cîteva ori la ei, da tată-său n-a călcat cu piciorul în casa lor pînă la moarte. Și-i părea strașnic rău că era una la dînșii — băieți au mai avut, da fete — numai una.

Și așa frumos mai era Vasile al ei, că nu era nuntă să nu joace el mireasa, și așa era harnic, că uite aproape din nimic și-au înjghebat ei o casă și ceva lîngă casă, și așa era de cuminte, că în toți anii cît a trăit, nu s-a uitat o dată rău la dînsa.

Mătușa oftează adînc. Au trecut atîția ani de atunci, dar o mai doare. Cînd avea Gheorghe trei ani, s-a dus Vasile al ei într-o vinere la iarmaroc să vîndă niște poloboace, că toată iarna, de urît ce-i era, s-a învățat singur a le face și a făcut o mulțime. S-a întors pe la chindii și, cînd a intrat în casă, era negru ca pămîntul. Pe urmă a aflat ea că atunci, în vinerea ceea, a întîlnit-o el la iarmaroc pe fata ceea din Rădeni. Nici n-a mîncat, nici nu s-a așezat pe laiță. A înhămat caii și s-a dus.

Doua săptămîni a sprijinit ea poarta, așteptîndu-l, două săptămîni a stat mîncarea rece pe masă, două săptămîni a stat fînul împrăștiat prin ogradă, fiindcă n-avea cine-l căpița.

Mătușa Frăsîna mai pune cîteva vreascuri pe foc și iar oftează.

Cînd s-a întors, ea nu i-a spus nici o vorbă de rău. Nici el n-a zis nimica. A încercat să se apuce de gospodărie, dar ochii îi erau tulburi, fruntea grea și vorba amorțită.

Ziua se mai lua oleacă cu lucrul, da noaptea se scula, ieșea afară încetișor, ca să nu-i trezească pe ai săi, se suia pe scară la gura podului și pînă-n zori doinea țigară după țigară. De acolo se vedeau Rădenii.

Pe urmă au început tot mai des să-l fure drumurile, și se topea gospodăria lor văzînd cu ochii. De aceea nici nu și-au gătit casa — iaca, n-au izbutit s-o gătească și a rămas negătită pînă azi.

Dar într-o duminică n-a dovedit a se duce bărbatul ei, că pe la amiază se întoarce înapoi. A intrat în casă și i-a spus să scoată vin din beci. De cel alb, că-i mai tare. N-avea deprindere să bea singur niciodată, da atuncea a cinstit. Iar după petrecerea ceea a pus plugul în căruță, a înhămat caii. Și pentru întîia dată, văzîndu-l că se duce cu plug cu tot, ea l-a luat pe Gheorghe în brațe, a ieșit

să deschidă poarta și l-a întrebat:

— De amu pe cînd să te așteptăm?

— Mă duc la arat. Desară am să vin.

— Duminica la arat?!

— Și dacă-i duminică? Tu ce zici, măi Gheorghiță?

Gheorghiță nu zicea nimica — se rupea să-l ia în căruță. Vasile l-a netezit pe cap și l-a întrebat:

— Cum o mai duci, măi frate Gheorghe?

Mătușa mai pune cîteva vreascuri pe foc și iar își face cruce. Doamne, cîte le-a mai tras ea atunci! Amurgește, da el nu-i, înnoptează, da el nu-i, îi aproape de miezul nopții — da el nu-i și pace. S-a dus la frate-său Petrea — i-a povestit că așa și pe dincolo; înhamă acela caii și se duc să-l caute.

În Hîrtoape au găsit căruța în mijlocul ogorului, caii și-au rupt căpestrele și pășteau alături într-o semănătură, iar Vasile murise de amu. Zăcea însîngerat, întins pe brazdă proaspătă, cu pieptarul cămășii în mînă. Duminica ceea fusese o nuntă la Rădeni.

Ard bine vreascurile. A suflat vîntul o scînteie și deodată îi pară.

Pe urmă cîte le-a îndurat, pînă l-a crescut pe Gheorghe, dar n-are ce se plînge — îi și cuminte, și harnic. De mititel nu l-a lăsat să se ducă la neamurile lui tată-său, amu nici el însuși nu se duce.

Și totuși, din vreme în vreme o cuprind fiorii pe mătușa Frăsîna. E prea harnic, prea gospodăros, prea cuminte. Doamne, numai să nu-l scape, să nu înceapă și el a doini, că se prăpădește și el, și ea.

Deodată își aduce aminte că Gheorghe nu și-a făcut cruce după cină. S-a ridicat încetișor, a tras perdelele — flăcăul era dus. S-a oprit în dreptul icoanei. S-a lăsat în genunchi și, făcîndu-și semnul crucii, a șoptit:

— Îți mulțumesc, Doamne, pentru pîne, apă și sare...

Apoi s-a ridicat și iar s-a așezat pe scăunaș lîngă vatră.

S-a gîndit că ar trebui cumva să lămurească, să spună că ea pentru dînsa și-a făcut de acum cruce — asta era pentru Gheorghe. Dar cum să-i lămurească Celui de sus — nu știa. Și iar a oftat:

— Doamne, Doamne...

Stejarii ard bine primăvara. Amarnic mai ard.

14

Așa cam pe după-amiază tinerimea din Valea Răzeșilor pornea în căutarea lui Ichimaș, căci pe atunci el era cel de care depindea dacă va fi sara ce se lăsa peste sat frumoasă sau nu va fi, dacă se va bucura sufletul măcar cu ceva-ceva sau iară va trebui să le amîne pe toate pentru mai tîrziu.

Grija cea mare a tuturora erau muzicanții. Valea Răzeșilor niciodată nu și-a avut taraful său și, cînd se întîmpla vreo nuntă, vreo petrecere, tocmeau muzicanți de prin satele vecine. Pentru petreceri mai mici aveau cîteva armonici, dar ce folos, căci stăpînii lor erau demult duși pe front. Cîteva patefoane hodorogite, pentru care nici plăci, nici ace nu se puteau găsi, și, pînă la urmă, tot la moș Dănuță ajungeau.

Dintr-o vioară veche, slinoasă și jerpelită, moș Dănuță știa a scoate petreceri care țineau zile și nopți la rînd, dar necazul cel mare al tuturora era că moș Dănuță nici pe departe nu putea să fie stăpîn pe cîntecele sale. Părea că el a fost elev o singură dată în viață, o singură zi și, așa cum a prins el atunci în ziua ceea cu urechea melodiile populare, așa le-a și purtat o viață întreagă. Cînd venea vorba de cîntat, el lua firul de unde-l lăsase data trecută și tot cînta pînă la capăt, pentru ca pe urmă s-o ia de la început. A scoate din împletitura ceea de melodii un cîntec sau a încerca să puie altul în locul lui era un lucru de neconceput pentru moș Dănuță.

În sfîrșit, toate bune și frumoase; chiar cu metehnele sale, bătrînul era gata mai întotdeauna să pună mîna pe arcuș, dar vorba e că serile se aduna la club lume de pe lume. Veneau băieți și fete din sat, veneau din partea locului, de pe la raion, veneau marinari fiind în concediu, invalizi de război, partizani, cine știe prin ce miracol ajunși în sara aceea la clubul din Valea Răzeșilor. Firește, fiecare venea cu dispoziția sa, fiecare avea melodiile sale preferate, și dacă tinerimii din sat îi era mai totdeauna pe plac ceea ce purta cu sine moș Dănuță, musafirii așteptau, ba chiar mai mult, cereau să fie cîntate și alte melodii. Aici însă, vai, bătrînul viorist nu putea prinde melodii noi, nu le putea pune în colacul de melodii știute din moși-strămoși, pe care le purta cu dînsul, și deseori se pomenea în culmea petrecerii ocărît și

huiduit. Pînă la urmă a zis că nu se mai duce la club să cînte, căci mai era și fricos acel viorist al satului, și cam pe la amiază, o chitea el cum o chitea și numai ce vedeai lăcata la ușă, iar moș Dănuță — ia-l de unde nu-i.

Și atunci băieții din Valea Răzeșilor porneau să-l caute pe Ichimaș, mai bine zis, pe badea Ichimaș, cum îl numea mai toată lumea. Cu șase luni în urmă Ichimaș era un vlăjgan și-un gură-cască, încît se mira satul de se va mai alege ceva dintr-însul. Rămas fără părinți, crescut de cîteva mătuși care îl țineau pe rînd, el ajunsese bătăuș că nu trecea zi să nu se încaiere cu cineva, apoi, chiar cînd era constrîns de împrejurări la o convietuire pașnică, spiritul primar agresiv era atît de pronunțat în firea lui, că, uite, stă cu băieții pe corlatele podului, glumesc ca băieții ei înde ei, începe și Ichimaș o glumă cînd îi vine rîndul, dar deodată, într-o singură clipă, își întrerupe vorba, ridică o pietricică de jos, își răsucește brațul, îi face vînt și ca din senin vine o rîndunică cu aripile strînse și cade în oglinda apei.

Luat la război, s-a dovedit a fi un țintaș cu mare faimă, a fost de cîteva ori decorat, a nimerit la spital după un bombardament, a fost demobilizat, s-a întors înapoi în Valea Răzeșilor — și toate aiestea în numai șase luni de zile!

„A avut noroc", ziceau cei care văzuseră și ei lume în viața lor.

Norocul lui Ichimaș era însă relativ — deși o ducea din petrecere în petrecere, era trist, sărmanul, căci s-a întors de la război cu niște tulburări groaznice, care la un moment dat îl făceau să leșine. Se zbătea la pămînt în neștire, scrîșnind cu spumă la gură, apoi, cînd se ridica de jos, multă vreme umbla prin sat trist, buimac, și în cele din urmă pornea spre căsuța lui moș Dănuță, căci, ciudat lucru, dar ghemul cela de melodii din vioara bătrînului era singurul leac în stare să-l refacă și să-i readucă buna dispoziție.

Serile, deci, băieții plecau în căutarea lui Ichimaș.

15

— Mata demult ai venit de la deal? Da mînzul ce face? Zburdă? Se joacă de unul singur?

Da de ce nu-i leagă el o zgardă roșie la gît? Poate n-are?

Coborau spre pod să treacă de cealaltă parte a satului, unde era clubul. Luna de abia răsărise. Casele și-au așternut coșurile în drum, fumegînd sub garduri străine, un vîntuleț blînd de primăvară alerga prin livezile oamenilor, culegînd frunze uscate să-și facă culcuș peste noapte, iar lîngă fîntîna lui moș Irofte stătea o vițică însetată și se uita cu multă mahnă la trecători. Gheorghe a jelit-o din mers:

— Săraca vită. Stăpînii petrec, iar ea îndură.

— Da a cui îi?

— A lui Pricoche, cel din deal.

— Și unde petrece Pricoche acela?

— S-a dus în musafirie la Petreni, că nevasta i-i de-acolo.

După o lungă și frumoasă zi de primăvară, zi în care s-a arat, s-a semănat, s-a săditi, s-a hultuit, osteneala totuși n-a doborît pe nimeni, căci clubul gemea de lume. Aveau ceva ciudat, ceva misterios cluburile în anii ceia de la sfîrșitul războiului. Faptul că undeva se luptă și se moare pentru o cauză dreaptă, și că luptă și mor oameni legați prin sînge de acest sat, de această lume, semăna pretutindeni un fel de grabă amestecată cu înfrigurare. Și fiecare băietan se vedea de acum ostaș, și fiece fetiță se vedea de-acum vădană, și, cît nu era tîrziu, fiecare încerca să-l găsească pe cel ce era sortit să fie al lui, și, cît nu era tîrziu, fiecare vroia să guste din ceea ce i se cuvenea. Și, pentru a se găsi unul pe altul, pentru a se despărți unul de altul, se adunau serile la club.

Se întîmpla să fie seri vesele și frumoase, se întîmplau și seri gălăgioase, cu încăierări și multă supărare, căci se bea pe atunci mult, iar basamacul cela răbufnea pînă la urmă în bucluciri și certuri. Cele mai urîte însă erau serile mute, cînd se aduna lume, dar nici cînt, nici voie bună.

Fetele se temeau ca de necuratul de acele seri mute; Rusanda se ruga în sinea ei — ferit-a sfîntul să ajungă să fie scoasă în lume tocmai într-o sară de aceea! Dar, pe semne, de ce ți-e scris nu scapi, căci tocmai nenorocul cela îi aștepta la club. Moș Dănuță nu vroia să vină să cînte nici în ruptul capului. Pe la amiază i se năzăriseră

niște mașini cu soldați și, închipuindu-și că soldățimea ceea a venit anume pentru a petrece la club, zicea că nu vrea să se facă de rîs la bătrînețe.

În cele din urmă, rugat de toată lumea, s-a dus și l-a adus Ichimaș. După cîteva bătute din vremuri de demult, moș Dănuță a fost rugat de militari să cînte „Katiușa", renumita „Katiușa", care, fiind și săltăreață, era cum nu se mai poate bună de joc, dar bătrînul a zis că n-o știe pînă la capăt și, fricos din fire, a pornit să-și strîngă vioara. Ichimaș, disperat — era pusă în joc onoarea satului — s-a apucat să-l învețe acolo pe loc cîntecul; strîngîndu-l pe bătrîn într-un ungher, a început a-i cînta de unul singur.

Sărmanul băiat — o fi fost el bun țintaș la război, dar nici rusește, nici voce, nici memorie, că încurca versurile în modul cel mai barbar. Unde ți-i ceața pe rîu, unde ți-s livezile date în floare, unde ți-i Katiușa?! Musafirii erau porniți pe mare ceartă. Băieții din partea locului, știind prea bine că bietul Ichimaș vrea el, dar nu poate cînta, rîdeau pe înfundate, pînă ce un clopoțel de fată a explodat, umplînd sala clubului de rîset.

— *Cito-o-oo?*

La o asemenea trădare Ichimaș nu se aștepta. A pornit s-o caute pe neobrăzata care nu și-a putut ține rîsul într-însa, dar, fire bolnavă, în timp ce o căuta, obrazul i se făcea pămîntiu, ochii tulburi și toate prevesteau apropierea leșinului.

Ținea s-o găsească cu orice preț, dar cînd i se părea că, uite, pune mîna pe dînsa, de fiecare dată îi răsărea Gheorghe Doinaru în față, pe care nu avea ochi să-l vadă. În cele din urmă, repezindu-se cu pumnii la dînsul, a strigat: „*Smert nemețkim okkupantam!*" — și s-a prăbușit la podea.

* * *

Pe la miezul nopții luna a fugit în nori, un întuneric adînc și rece s-a lăsat peste valea satului. Zguduită de cele întîmplate, cu un sentiment de vinovăție, Rusanda venea tăcută alături de băiat și se ruga de un singur lucru — să ajungă cît mai repede acasă amîndoi teferi și nevătămați. Gheorghe i-a pus un braț pe umeri, a întrebat-o:

— Ți-i frig?

— Nu. Mi-e oarecum.

Îi era oarecum de Gheorghe, că l-a făcut s-o scoată în lume tocmai într-o sară atît de nefericită; îi era oarecum de moș Dănuță, care a fost elev o singură zi în viață și mai mult nu putea prinde o melodie; îi era oarecum de Ichimaș, că a fost silit de împrejurări să cînte ceea ce nu știa; în sfîrșit, îi era oarecum de acea lume multă care venise cu atîtea speranțe în sara ceea și se întorcea atît de dezamăgită.

Era un întuneric atît de des, că nu se vedea unde calci cu piciorul — era un umblet de-a ghicitul, la fiece pas te așteptai să dai într-o prăpastie și toți mergeau cu mînile puțin înainte să nu dea în vreun gard. În cele din urmă, Gheorghe s-a obișnuit cu întunericul, ba cînd treceau pe lîngă fîntîna lui Irofte, a zărit vițica ce mai stătea așteptînd să fie adăpată. Acum pierduse orice nădejde — lingea ulucul jilav. Lăsîndu-și fata în drum, Gheorghe s-a apropiat, a scos două căldări de apă și le-a turnat în uluc. Vițica și-a înfipt botul în apă, mutînd din picioare a mare plăcere.

— Mai scoți o căldare?

— Să știi că ești fricoasă!

A găsit-o prin întuneric și au pornit. Cu toată rușinea, undeva în adîncul firii sale, Gheorghe se simțea fericit că-i sănătos, că nu-l prinde tremuriciul cînd i-i lumea mai dragă. Pășind alături, fragedă și pufintică, Rusanda răspîndea în jur un farmec pe care Gheorghe nu-l cunoscuse pînă atunci și toate drumurile, casele, gardurile, toate cele cunoscute și răscunoscute de el îi păreau acum proaspete, noi, căci le vedea pentru prima oară împreună cu Rusanda. Un suflet curat și tînăr s-a lipit de sufletul lui ca un copil și-i era a plînge, și-i era a rîde lui Gheorghe.

Cînd, în sfîrșit, au ajuns la portița Rusandei, copila s-a gîndit că mucoșii ceia din jurul lui Ichimaș se uitau rău la Gheorghe și tot șopoteau ei înde ei. După o scurtă frămîntare, a intrat iute în ogradă, a căutat ceva pe bîj-bîite, apoi s-a întors și i-a șoptit:

— Știi ce, bade Gheorghe... am să-ți dau un băț.

— Ce să fac cu dînsul?

— D-apoi să te duci acasă, nu vezi ce-i întuneric!

Gheorghe i-a pus o palmă pe umăr, și-a lipit obrazul

de fruntea ei, l-a coborît iute și, ajungînd la buze, a sărutat-o. Rusanda stătea nemișcată, năucită, de parcă ar fi repetat în mintea ei cele întîmplate, ca să le înțeleagă mai bine. Deodată a ars-o rușinea — maică sfîntă, ce face el cu mine! A scos repede o batistuță, a pornit cu ea spre buze, dar mîna n-a îndrăznit să șteargă arsura primei sale dragoste și, încurcată cumplit, copila și-a plecat fruntea.

— M-ai făcut de rușine, bade Gheorghe...

Gheorghe însă n-o auzise. Stătea ferindu-și fața, ca să nu-i stingă vîntul farmecul celor două buze fragede, nesărutate încă, aproape copilărești, de n-ar fi fost așa de fierbinți.

— N-ai mîntuit de pus mazărea?

— Mi-a mai rămas oleacă.

— Și mie mi-a rămas de arat.

Se uitau prin noapte ca nu cumva să fi prins cineva frîntură din vorba lor. Undeva la vecini un cucoș a bătut din aripi, dar a luat-o prea sus și s-a făcut de rușine. L-a scos din încurcătură unul tinerel din poiata vecinilor. I-a răspuns altul din ograda de peste drum și a pornit a se înviora pentru un pic miezul nopții.

Gheorghe și-a aprins o țigară.

— Ei, atunci celelalte le lăsăm pe mîne. Sănătate.

— Bună sara, i-a răspuns Rusanda corect, cum învățase la școală să răspundă oamenilor mai mari, cărora se cuvenea să le poarte cinste.

16

Nu-i?

Sufla un vînt rece. Din zare izvora o lume de nouri și tot veneau, veneau buluc. Se tînguie mohorul, legănîndu-se pe haturi, tremură singuratic firul de grîu, drumul s-a ghemuit sub plapuma lui zdrențuită de troscot, zace singurel și străinel.

Fata stă la marginea satului cu sapa în spate și coșulețul cu demîncare în mînă. De-o sută de ori a măsurat cu privirea și deal, și vale, dar vede numai o femeie cu capul legat, strîngînd ciocleji din grîu, un moșneag prășește în vie și un băiețel, scîncind, tîrîie de funie o capră la deal.

Nu-i.

A oftat, și-a mutat coșulețul în altă mînă și s-a pornit. Pe semne, o să vie ceva mai tîrziu. Cum să nu vie, dacă mai are de arat, are de prășit?! Să fi glumit? N-a glumit. Și în loc să se amărască degeaba, mai bine s-ar grăbi, cît a fi singură, să pună mazărea, pentru ca pe urmă să aibă cînd sta de vorbă cu flăcăul.

Rusanda grăbește pasul și la pod îl ajunge pe băiețelul cu capra. Era Trofimaș. Purta șapca tatei — o mamă de șapcă de sub care abia i se vedea vîrful nasului cu cîțiva pistrui.

— Ce plîngi, măi Trofimaș?

Cela și-a ridicat fața, dar nu putea vedea nimica de sub cozoroc. N-a dat șapca pe ceafă — și-a luat-o din cap. Și-a șters nasul cu mîneca și i-a spus, înecîndu-se în lacrimi:

— Capra... capra vrea să fugă...

— Unde vrea să fugă?

— Așa... pe deal!

Rusanda a zîmbit — uite, mai sînt pe lume oameni necăjiți ca și dînsa.

— Las', nu mai vrea să fugă.

- Vrea-a...

- Nu vrea. Ia dă-i drumul de frînghie.

Fața lui Trofimaș a împietrit.

— Dacă fuge?

— Ți-o prinde lelea.

Trofimaș s-a uitat la Rusanda, cîntărind parcă în minte ce poate ea la fugă. S-a mai gîndit cîteva clipe și a slobozit încetișor frînghia. Simțindu-se slobodă, capra s-a apropiat de marginea drumului și a început a ciupi liniștită troscotul.

— Vezi că nu fuge?!

— Nu fuge... s-a mirat el. Dar totuși a pus un picior pe funie, și-a așezat șapca în cap. A întrebat-o plecînd capul pe spate, ca s-o vadă de sub cozoroc: 'Neavoastră ce mai faceți?

Rusanda a zîmbit.

— De, ce să facem?! Ne chinuim și noi.

Trofimaș a tras hoțește cu ochiul în părți:

— Vină desară la noi. Că o zis mama că, dacă oi paște bine capra, face colțunași.

* * *

Se luminase, dar pe urmă soarele a dat iar în nouri, din sat a ieșit o căruță, dar la jumătate de drum a cîrnit-o spre gară; pe urmă au mai ieșit două, dar și acelea au cîrnit-o. Cioclejul pe care l-a zvîrlit fata înainte, însemnînd unde face amiaza, abia se mai vede în urmă, de pus mazăre i-au mai rămas doar cîteva rînduri, iar Gheorghe nu mai vine. Nu vine. Uite nu vine și ce poate ca să facă? Va lucra azi singurică. Parcă nu se întîmplă uneori să pornească un flăcău a munci pămîntul, iar pe urmă să-l uite pe-o zi-două? Parcă nu se întîmplă să-i spuie unei fete că vine și pe urmă să nu vie, parcă nu se poate întîmpla să scoată o fată la joc și după ce a scos-o să uite de ea?

Se întîmplă, căci flăcăii îs hoți de felul lor. O să se nebunească o vreme, iar pe urmă le-or face ei pe toate cîte le-au făgăduit. Așa-i, firește, numai că de ce nu-i mai sporește munca, de ce nu mai vrea să taie sapa și de ce o dor brațele de parcă ar fi de împrumut?

Rusanda scapă o clipă sapa din stăpînire, sapa face un rînd strîmb, copila vrea să-l îndrepte, da-l ciuntește și mai rău... Apoi se pomenește că i-a sărit sapa din coadă — se chinuie s-o puie la loc, dar n-are cu ce-o bate, încearcă s-o țintuiască cu un cioclej, dar cioclejul e putred și copilei i se pare că toată lumea rîde de stîngăcia ei — rîde o vrabie pe hat, rîde moșneagul din vale, prășindu-și via, chiar și Trofimaș, păscîndu-și capra pe-o margine de drum, se uită la dînsa și pare că rîde. Rîd cu toții, rîde toată lumea, ba chiar și Gheorghe rîdea asară!

Rusanda lasă deodată sapa jos și se uită lung la o bătătură nouă, căutînd să-și amintească ce-l apucase asară veselia. Rîdea de dînsa că a pornit să-i caute un băț să aibă cu ce se duce acasă. Avea însă dreptate, căci era o noapte întunecoasă și tîrziu, prin somn, parcă auzise strigăte, alergătură, împușcături.

A împietrit cu pumnii strînși sub bărbie:

„Doamne, da a ajuns el asară acasă?!"

Și s-au prăbușit zările pe altă lume, și au pornit deal peste deal, și s-a zbătut sub picioare hectarul lor, arat de zăble.

Peste un ceas soarele s-a dat după nouri, fiindcă nu mai avea la ce se uita — în Hîrtoape nimeni nu mai punea mazăre.

Și s-au mirat vrăbiile găsind în mijlocul cîmpului un coșuleț cu o bucată de pîne într-însul, și s-au mirat oamenii auzind că bat cînii, dar cînd ieșeau din case, drumul era pustiu, și s-a mirat badea Mihalache auzind pași prin ogradă, dar cînd a ieșit, nu mai era nimeni.

17

— A-a-a, calicilor! Ia staţi să vă învăţ eu minte!

Mătușa Frăsîna, măturînd cărarea cu fusta, a luat biciușca din căruță, a încins de cîteva ori stîngaci iepele. Și-a mai făcut o dată vînt, dar a sărit biciușca de pe codirișcă.

— Vi-i foame? Apoi să mîncaţi cînd voi da eu, îi probozea mătușa, căutînd biciușca prin troscot.

— Vă îngrijește băietul cela le vreme, vă cocolește, da voi... da voi... Negăsind biciușca, mătușa prinde a căuta pe jos un te miri ce, ca să-și răcorească sufletul.

— Bună ziua, mătușă Frăsînă.

Rusanda s-a oprit lîngă poartă, cătînd îngrijorată cum se războiește mătușa.

— Ia te uită, draga mea, a început mătușa, frămîntîndu-și mînile. Cît pe ce să mi-l ucidă dracii iștia pe Gheorghe.

Rusandei i s-a tăiat suflarea.

— Da unde-i el?

— S-a dus la doftor, d-apoi cum? Astă-noapte, cînd s-a întors din sat, a întrat să le deie mîncare și dracul ista sur cînd l-a zvîrlit, l-a împlut de sînge! Numai uite... Ia stai să-ți arăte mătușa.

A scos repede haina pe care o îmbrăcase Gheorghe sara trecută.

— Doamne, copilă, ce-i cu tine?

Rusanda și-a plecat fața împietrită și a spus sughițînd printre lacrimi:

— Mi-i rău, nu știu ce să fie...

— Arăcan de mine... Și ce te doare?

— Un junghi mă taie...

— Of, nu mai spune, draga mea. De amu dacă n-am mai suferit eu cu junghiurile iestea, apoi nu știu cine a suferit! Vino să-ți dau niște buruieni bune. Le fierbi și bei oleacă de zamă cu zahăr.

N-a mai așteptat să vadă ce-a zice fata — a pus repede scara la pod și s-a suit. Rusanda căuta batistuța în mînecă — nu-i frumos s-o vadă cu ochii umezi. Deodată a simțit o suflare caldă pe cot — într-o clipă cosițele i-au zburat de pe spate pe umăr și Rusanda a zîmbit. Vasca a ciulit o ureche și se uita încordat la brîul ei. Pe urmă a cules din iarbă un fir de lucernă și a prins a-l ruguma, ca să-i treacă de urît.

— Ei, unde-i Gheorghe? l-a întrebat dojenitor fata, netezindu-i cu un deget fulgul de pe frunte.

Vasca a înțepenit cu firul de lucernă în gură.

— Iaca vezi...

Auzind „iaca", mînzul a întins îndată botul și a început să-i miroase degetele.

— Ce să-ți dau? N-am nimica la mine... Uite, Rusanda a ridicat amîndouă mînile în sus, arătîndu-i că într-adevăr n-are nimic. Dacă vrei, hai la mine. Nu-i departe. Mergi?

Mătușa Frăsîna s-a coborît cu niște buruieni învelite în pestelcă. În drum spre fată s-a oprit. A ridicat biciușca din iarbă.

— Cînd o căutam — parcă pusese michiduță coada pe dînsa.

A zvîrlit-o în căruță, fiindcă îi trecuse ciuda.

A petrecut împreună cu mînzul copila și s-a întors în casă, iar Vasca a rămas în drum, cătînd lung în urma fetei.

Rusanda s-a oprit la răscruce, ca să-l mai întrebe o dată:

— Nu mergi? Atunci mă duc singură...

A făcut vreo zece pași, uitîndu-se în urmă la mînz. Vasca asculta cum hodorogește pe undeva o căruță, dar văzînd că nu se mai arată, a pornit în urma fetei.

S-a întors peste vreun ceas sătul și vrăjmaș mîndru. Avea o zgardă roșie la gît — o podoabă de zgardă cum nu mai avuse nici un mînz în toată Valea Răzeșilor.

18

O idee bună face cam cît o jumătate de hectar de arătură și, întrucît în ziua ceea caii lui Scridon au zis că li s-a urît de atîta muncă, Scridon și-a înhămat telegarii,

pornind pe la chindii spre casă. Căruța se mișca abia-abia și Scridon, întins pe cele cîteva brațe de paraginâ adunată pentru de foc, se gîndea că bine ar fi să zaci așa într-o sară cu o puicuță alături. Apoi, tot chitindu-le pe toate în fel și chip, s-a gîndit că cel mai frumos lucru e să ai ibovnica ta. Cînd ai ibovnică, aleargă fetele din sat în urma ta și-ți fac ochi dulci să vii și pe la dînsele. Dacă te duci — se supără ibovnica, de nu te duci — se înfurie fetele și în felul ista ajungi a umbla bezmetic pe dealuri fluierînd „Ș-am avut o cărăruș㔓. Tot cugetînd în felul ista, Scridon se ridică în picioare și aruncă pălăria departe naintea cailor, ceea ce putea să însemne că i-a venit o idee.

„Să fiu al naibii de n-o fac și pe asta!"

Apoi, întrucît natura lui nu suferea nici o clipă de șovăială, Scridon a scos traista de sub plug, i-a dezlegat baiera și, făcîndu-i vreo zece noduri, a adăugit cu dînsa biciușca. După ce totul a fost gata, a fluierat de cîteva ori cu biciul deasupra cailor, dar telegarii au rămas foarte nepăsători, dacă nu luăm în samă faptul că, auzind fluieratul biciului, calul din brazdă a cîrnit-o din drum, culegînd cîteva fire de lucernă spînzurate pe un braț de vișinar ieșit dintr-o livadă, iar calul de către om i le-a furat din gură.

„Au îmbătrînit dracii, nu se mai tem", constată Scridon cu mare părere de rău. Și întrucît caii n-au prins ce-a vrut biciul să le spună, Scridon li se adresează cu vorbă directă, căci era băiat bun de felul lui Scridon acela:

— Uite care-i pătărania, măi fraților... Puteți trece oleacă la pas, că-mi stricați trăsura. Da cînd a fi să intrăm în sat, să mi-o luați la goană, să văd snopi de scîntei de sub copitele voastre!

Socotind că asta e prea de ajuns pentru mintea lor săracă, Scridon s-a întins înapoi în căruță, căci mai rămăsese mult pînă la sat.

A început a alege drumurile pe care avea să treacă el acum, întorcîndu-se acasă. Și-a închipuit cum avea să-i fie întoarcerea asta și a încremenit de cele văzute — mamă, mamă! A lăsat în urmă toate căruțele ce le întîlnea, a ridicat un colb nebun deasupra satului, a vîrît groaza în toate găinile din Valea Răzeșilor și în amurg satul nu mai vorbea decît despre viteazul Scridon, despre

caii lui. Şi ca să vezi, după întoarcerea ceea, cum apare Scridon pe drum cu trăsura, îi ies în drum fetiţe frumuşele, căci, mă rog, ce frumuşică n-ar vrea să se tragă cu căruţa! Om bun la inimă, Scridon azi o plimbă pe una, mîne pe alta. Apoi, în sfîrşit, i-a venit rîndul frumuşelei ce se născuse pentru a-i fi ibovnică. Scridon a aşezat-o alături, dar mai rămînea jos prietena ei şi se ruga prietena ceea — poate o iau şi pe dînsa. Scridon se frămînta — pe de o parte, ar fi vrut s-o lase, să fie numai cu ibovnica, dacă şi prietena ei avea draci şi, în vreme ce tot sta el şi chibzuia unde s-o aşeze, s-a pomenit că telegarii lui demult intraseră în sat, abia-abia tîrînd căruţa în urma lor.

Scridon s-a înfuriat. Nu vor să înţeleagă dobitoacele cînd el cearcă a se înţelege cu ele omeneşte. S-a ridicat în picioare, a pornit a roti biciul adăugit deasupra capului şi cum îi venea la îndemînă, pişca căluţii pe la locurile ce nu îmbătrîniseră încă. Năuciţi, bieţii cai au rupt-o din loc, repezindu-l pe Scridon cu tot cu trăsură într-un gard. Un pîrîit prelung, un trosnet, şi telegarii au pornit a ciupi liniştiţi iarba, ştiind cam cîtă vreme îi trebuie lui Scridon să repare un gard străin şi o căruţă proprie.

— ... va mamă eu şi răzmamă!

Scridon a coborît jos din căruţă să caute martori care văzuseră cu ochii lor cum s-au speriat căluţii lui de jigodia răsărită de pe aiurea, cum au repezit din pricina ei căruţa în gardul lui Zînel. Împrejur nu era nimeni. Numai Domnica stătea în mijlocul ogrăzii şi-l urmărea zîmbind.

Scridon a pornit deci spre dînsa.

— Fa Domnică! Al vostru era ţîncul cela năzbîtnic?...

— ... care s-a vîrît sub copitele cailor şi ţi i-a speriat?

Scridon nu mai putea de fericire:

— Ai văzut cu ochii tăi?

— Am văzut.

— Al vostru era?

— Al nostru.

Scridon a zîmbit — ca să vezi ce simplu intri în belea pe lumea asta şi ce uşor scapi cînd ai oameni vrednici în jur. Ar fi putut pleca, nimeni nu-i cerea despăgubire pentru gard, dar îi plăcuse fetiţa ce avea ochi atît de sprinteni şi vroia să afle ce tot umblă ea prin

ogradă cu o piatră în mînă. Domnica a farîmat piatra în trei, apoi, aducîndu-și sapa, s-a așezat alături, avînd trei pietre, o sapă și o șină îngropată în pămînt.

— Amu ce vrei să faci cu pietrele?

— Să-mi ascut sapa.

— Hm!

Scridon a luat sapa, a cercetat-o.

— Aveți vreun ciocan ceva?

— Cum să n-avem?

Sapa, firește, trebuie mai întîi bătută. După care Scridon a cerut o pilă și Domnica stătea vrăjită, urmărind cum se înfierbîntă și scînteiază ascuțișul sapei în mînile lui vînjoase. Între timp Scridon discuta cu fata.

— Fa Domnică, tu n-ai dansat cu mine-ncă niciodată?

— Nu.

Scridon a dat visător din cap în semn că, de-i așa cum spune, a pierdut ea multe pe lumea asta.

— Joci bine, Scridoane?

— Îs dat dracului.

Și, întrucît fata părea a se îndoi de cele spuse de el, a adăugat:

— Ia să-mi vii desară la club.

Domnica a rămas indignată de o asemenea propunere:

— Să mi se usuce picioarele dacă oi călca eu pragul clubului!

Scridon a lăsat sapa să cadă jos, a aruncat pila peste ea, s-a uitat la picioarele copilei și s-a întristat, căci avea picioruțe frumușele copila.

— Da d'ce nu vrei să vii?

— Să stau și să mă rog de-un moșneag țicnit poate poate ne mai cîntă ceva?! Că, de-aș fi eu băiat, nici nu m-aș uita la dînsul! M-aș repezi în Frasin, aș tocmi niște muzicanți ca lumea și aș face o petrecere să-i meargă vestea! De acum dacă e vorba să fiu și eu scoasă în lume, încaltea lume să fie aceea!

19

— *Spoiomte, druzia!*

Problemele tineretului din Valea Răzeșilor o fi ajuns în cele din urmă la raion, pentru că a fost trimisă o in-

structoriță la clubul sătesc pentru a organiza un cor. Scridon avea voce frumoasă și a fost pus în rîndul trei, dar n-a putut face mare treabă, căci gîndurile îi erau în cu totul altă parte. Avea instructorița ceea o pereche de brațe mari, rotunde, frumoase și cînd, dirijînd, le arunca în lături, părea o pasăre; apoi doi sîni mari, grei, se mișcau sub bluziță, încît ți se întuneca lumea.

S-a întors Scridon acasă oarecum năucit și o noapte întreagă a tot visat-o. Se făcea că stau ei doi într-o poiană de pădure, stau ca doi hulubași. Scridon o tot lua cu vorba dulce și era cît pe ce s-o convingă, numai că nopțile de vară sînt prea scurte pentru a suci o minte de fată. Totuși, visul i s-a părut lui Scridon cum nu se mai poate de semnificativ. Fierul trebuia bătut cît era cald și pe la chindii Scridon a apărut iarăși la club. Venise cînd Nicolae Căruntu, șeful clubului, de abia dovedise să descuie lăcata. Scridon se pune cu binișorul pe lîngă dînsul și-i tot dă țigară după țigară, și-l tot ajută să facă ba una, ba alta, și-l tot ia cu vorba pe departe, pe departe:

Măi Niculae, cînd te-au pus nacealnic aici, ai luat totul în primire?

Luat.

Te-ai iscălit?

Iscălit.

— Atunci ia sama. Ascultă-mă pe mine. Amu se cocolesc cu tine, pîn' te-ai iscălit — pe urmă: gata. Chiar să vrei, n-o mai poți întoarce.

— Cam așa e.

— Ei, atunci vezi bine.

Scridon îi mai face o țigară, îi mai aduce o căldare cu apă.

— Măi, da drăcoasă îi asta din raion. Și îi frumoasă, bre. Nu știi cum o cheamă?

- Ekaterina Andreevna.

— Katea, adică. Măi, da n-ai putea să-mi faci cunoștință cu dînsa? Îți ar pentru asta o jumătate de hectar. Să crăp că-ți ar.

— Da parcă n-ai văzut-o asară? Trebuie să vie și azi. Apropie-te de dînsa, roag-o să-ți scrie cuvintele la două-trei cîntece...

— Nu, așa nu vreau. Mai bine, știi ceva? Cheamă-ne pe amîndoi la o parte și spune-i; uite, așa și așa, băiet din satul nostru...

— Ești nebun, bre! Mă scoate de la lucru.

Dacă-i așa, Scridon l-a lăsat în pace să-și dreagă lampa pe prag și a intrat în club. O așteaptă să vie și vorbește el cu dînsa. Se apropie, îi face abia-abia cu ochiul și îi spune:

— Katea!

Și, amintindu-și hulubașii din noaptea trecută, Scridon își trage prietenește o palmă peste genunchi. Las' c-o face el și pe asta.

Moare, da o face!

Firește, o asemenea frumusețe nu poate fi singură. Cineva acolo în raion se îndulcește pe lîngă dînsa. Perspectiva de-a avea un dușman din lumea șefilor mari îl face pe Scridon trist, iar cînd Scridon e trist, șuieră și împinge mobila cu picioarele prin club, căutîndu-i loc mai potrivit. Dar n-a dovedit să ducă masa drept ușă, că pe scări s-a auzit un țăcănit de pantofi, cîteva vorbe schimbate și în club a apărut instructorița.

— Mata ce faci aici?

— Aștept fete.

— Și cîte fete îți trebuie?

— Îmi trebuie multe, că eu nu mă satur așa repede de joc. Ați văzut vreodată cum știu eu să joc?

Nikolaeva a zîmbit, a adunat niște piese împrăștiate de la jocul de dame și l-a întrebat:

— Joci?

Scridon și-a încheiat un nasture de la haină, s-a uitat cum îi șade și l-a descheiat înapoi.

— Da joaca asta îi în doi?

— În doi.

Ajutîndu-i să le așeze, Scridon a ascuns două piese în buzunar, pe urmă s-a pornit cu Nikolaeva să le caute prin club. Le-au căutat multă vreme, și abia cînd Katea i-a zîmbit de cîteva ori și o dată s-a rezemat de umărul lui, suind pe scaun să le caute pe dulap, tocmai atunci Scridon s-a făcut a le găsi.

Apoi flăcăul a lăsat-o să-i lămurească rostul jocului, dar după ce Nikolaeva a mutat întîia piesă, Scridon și-a vîrît mînile în buzunar:

— Dacă degeaba... Eu am numai patru clase.

— Nu-i nimic. Îi prinde.

Cînd a văzut că-i rămîn cam puține piese, Scridon i-a arătat un cuib de vrabie sub streașină, și în vreme ce

Nikolaeva se uita la cuib, Scridon i-a furat cîteva piese, lăsîndu-i cam atîtea cîte avea și el.

Nikolaeva părea că n-a observat nimica, dar peste trei minute Scridon nu mai avea cu ce juca.

— Mda... Îi jale.

Pe urmă a mai spus de două ori „îi jale, bre", da a patra partidă Nikolaeva l-a lăsat s-o cîștige. Abia a dovedit să ia ultimele piese, că Scridon a și chemat cîțiva băieți la fața locului.

— Uitați-vă, măi! Abia am învățat să joc și am ieșit primul

— Spui minciuni.

— Spun minciuni? Eu spun minciuni? Tovarășă Nikolaeva, fii martoră...

Și cînd Nikolaeva a recunoscut față de toți că a pierdut partida, Scridon a închis un ochi și a făcut cu limba „clonc". Adică, ce mai ai de spus, măi băiețică?

După care a chemat băieții pe cîte unul la o parte și le-a spus că de jucat pot să joace, dar să nu se apuce nici unul s-o conducă acasă, fiindcă s-a înțeles el cu dînsa. A condus-o el acasă ori nu — parcă îl poți ști pe Scridon! Atîta doar se știe că, întorcîndu-se la miezul nopții acasă, fără a chibzui mult, și-a prefăcut bastonul în roticele, tablă a făcut din scoarța unei cărți vechi — „Viața sfîntului Toma". S-a sculat cu noaptea în cap și, în timp ce mamă-sa punea făina în mămăliguță, Scridon le-a așezat pe masă.

— Mamă, ia vin-încoace.

— Ce vrei?

— Așa nu-ți pot spune, vin' pe-o clipă încoace.

Mătușa a ieșit din bucătărie, scuturîndu-și mînile de făină.

— Ei, spune.

— Vrasăzică, aiestea roșii îs a matale. Cu albele joc eu.

— Ei, ei?

— Mata muți numai o roticică. Dar să iei sama, că ți-o suflu.

— Doamne, Scridoane, că nu-ți mai ies prostiile din cap! Mai bine ai ieși și ai da mîncare la rățile celea, că îmblă flămînde prin jurul casei.

— Lasă-le să pască. Pasărea iubește verdeață.

Dar răsărea soarele și trebuia să se ducă la boronit.

Piesele însă le-a vîrît în traistă — găsește el pe deal vreun jucător.

Era un început de vară, unde și unde vedeai pe-o creastă de deal cîte un prășitor încovoiat cu spinarea la soare. Scridon și-a dat pălăria pe ceafă, grăbea căluții și se uita prin toate părțile — oare chiar degeaba să fi luat el piesele? Ceva mai la vale se vedea o copilă prășind — Scridon s-a uitat multă vreme în partea ceea și, cînd a recunoscut-o, a șuierat prelung și mîndru, cum făcea el întotdeauna cînd se îndoia mamă-sa dacă va fi el vreodată gospodar.

— Stai că fac eu amiaza cu dînsa.

Dar în ziua ceea parcă se îmbătase soarele — mai-mai era drept amiază, pe urmă s-a oprit locului, parcă era gata să se întoarcă iar. În cele din urmă Scridon l-a lăsat să-și facă voia. A dat caii la opalcă, a pus traista în spate și s-a pornit pe de-a dreptul la vale.

— Ehei, fa Domnică! Lasă sapa să răsufle, că altfel ai să mă rogi să ți-o duc desară cu căruța acasă.

— Dacă sapa mea nu ostenește.

— Mie-mi spui?

Și ca să nu fie vreo neînțelegere, Scridon s-a așezat în fața ei, pe locul unde ajunsese fata cu prășitul. A deșertat traista.

— Da ce-s acelea, măi Scridoane?

— Niște boabe turcești. Ia vino să-ți spun cînd te măriți. Uite, aiestea albe îs a mele. Cu roșiile joci tu.

Domnica s-a cam codit oleacă.

— Dacă mai am de prășit, măi Scridoane.

— Las' că-ți prășesc eu. Cît ai aici? Jumătate de hectar? Mă reped într-o sară și ți-l dau gata.

Întîia partidă Domnica a pierdut-o, da cînd a văzut că o pierde și pe cealaltă, s-a uitat șireată la dînsul.

— Da unde ți-s caii, măi Scridoane?

Scridon s-a ridicat repede, s-a uitat la căruța care sta singuratică cu oiștea înfiptă în cer.

— Ia draci! S-au dus să se adape. Las' că-i găsesc eu.

Totuși a trebuit să-și adune podoabele în traistă.

— Domnică, da tu joci al dracului. Ametesc pînă-ți iau o piatră.

Domnica i-a răspuns foarte mîndră:

— Da tu ce-ai vrut? Să ți le dau de pomană?

Scridon s-a gîndit o vreme.

— Știi ce? Ia să treci tu într-o sară pe la club. Să te văd cum joci cu cele de os.

— Ei! Parcă te-oi putea eu găsi la club...

Scridon s-a scărpinat la tîmplă.

— Atunci las'că trec eu pe la tine. Duminică am să viu. Pe după-amiază.

— Vino.

Flăcăul s-a pornit cu traista în spate, a făcut vreo zece pași și s-a oprit:

— Numai auzi, Domnică! Să fii acasă — că altfel mă supăr. Și dacă m-am supărat — basta. Nu mă mai împac.

— Așa ești tu rău la inimă?

— Ce să fac? Așa mi-i caracterul... și s-a pornit spre căruță, pășind rar și greu, sub povara caracterului pe care i-l dase soarta.

20

— Cum, încă nu ești gata, Rusando?

— Încă nu. Da de ce mă întrebi?

Îmbujorată, cu buzele strînse grămăjoară de încordarea cea mare, Rusanda își călca o bluziță.

— Să nu fie prea tîrziu. Că lumea de cînd se duce la iarmaroc, de cînd se duce! Iaca, adineaori a trecut băietul mătușii Frăsîna.

Lăsîndu-și fierul de călcat, Rusanda s-a apropiat de fereastră, s-a ridicat în vîrful picioarelor, cercînd să-l culeagă cu privirea din lungul ulicioarei. Noroc că l-a zărit abia pe-o clipă, altfel bluza putea să rămîie fără guler. S-a întors iute la fierul fierbinte, a întrebat nepăsătoare:

— Care băiet? Gheorghe?

— Gheorghe. Cîți feciori are mătușa Frăsîna?

Peste cîteva clipe bluziția a fost gata. A îmbrăcat-o, s-a uitat la ea de pe loc, din mers, a trecut prin fața mamei sale.

— Cum îmi șede?

— Îți șede bine.

— Mai uită-te o dată.

— Grozav de bine!

După care laudă Rusanda a intrat în casa cea mare,

a frunzărit zestrea așternută pe sofcă, a scos de sub un lăicer zece de cîte o rublă — averea pe care o tot agonisea de multă vreme. A mai numărat o dată rublele, pe urmă le-a legat într-un colț de basma, a ascuns băsmăluța în mîneca bluzei și a ieșit din ogradă.

Cu mult înainte de a fi venit dragostea cea mare, Rusanda a și început a se teme că-l pierde pe Gheorghe. Era, pe semne, o frică moștenită de la mamă-sa, de la bunele și răstrăbunele sale. Își închipuia întruna dușmance care rîvneau la dragostea ei, și erau cele dușmance mult mai frumoase, mai bine îmbrăcate, mai alese la vorbă. Copilei îi venea tot mai greu să lupte cu ele. Apoi, cînd a apărut în sat instructorița din raion, Rusanda și-a închipuit că a venit ceasul.

Tocmai în una din serile celea Gheorghe a aruncat o vorbă cum că ar fi avut pe duminica viitoare o treabă la iarmaroc și Rusandei i-a venit ideea. Din nenumăratele șireteșuguri prin care fetele din Valea Răzeșilor își ocroteau odorul inimii, cel mai vechi și cel mai nou șireteșug erau iarmaroacele. Adică nu atît iarmarocul, cît vrăjitorul ce stătea la intrare cu un aparat ridicat în trei picioare, pus în umbra unui copac sterp, cu frunză deasă. O clipă de nemișcare și ochiul de sticlă înveșnicește pe-un pătrățel de hîrtie un băiat cu o fată alături. Apoi, lucru de mare mirare, aceste fotografii rămîneau să întovărășească pe cei fotografiați o viață întreagă. Cu vremea se însurau, aveau copii, dar satul ținea minte că în duminica ceea s-au fotografiat cutare cu cutare. Era ceva mai mult decît o ibovnicie și mai puțin decît o logodnă.

De cîteva nopți Rusanda se visa cum stă cu Gheorghe în fața aparatului de fotografiat, la intrarea în iarmaroc. Acum, ieșită din ogradă, se grăbea să-l ajungă. Se gîndea în capul ei — oare cum umblă băieții? Fac niște pași că-ți iese sufletul cînd pornești în urma lor. Să zicem că uneori se poate întîmpla să ai vreo grabă, dar, maică sfîntă, să alergi cu sufletul la gură cînd te duci la iarmaroc? Și apoi flăcăii nu se uită din mers în urmă — a observat că băieții nicodată nu se uită în urmă. Le e frică, pe semne, că nu le va merge bine.

Gheorghe venea domol, încet și legănat, părea că abia mișcă picioarele, dar făcea pași mari. Cîrnind de-a lungul unei vîlcele, spre punte, Rusanda l-a zărit dincolo de

punte pe Hariton, un băietan cu care Gheorghe învățase la școală. A oftat îmbujorată — pune rămășag că au să se oprească. A plecat ochii, a făcut vreo treizeci de pași, uitîndu-se bine pe unde calcă, și, cînd i-a ridicat înapoi, flăcăii stăteau față în față la un capăt de punte. Vorbeau ceva. Copilei a început a i se zbate inima, vîntul i-a smuls o șuviță de păr.

Doamne, și cosițele celea — ori să crească odată, ori să le reteze. Mamă-sa zice că or crește, mai au cînd. Să crească amu, pe urmă i-a fi totuna — cu cosițe ori fără. Parcă dacă azi mama ei are gîțe lungi, apoi vin oamenii din sat să se uite ce gîțe are lelea Catinca?

Ajungînd în dreptul flăcăilor, Rusanda le-a dat bună ziua și a urcat pe punte.

— Încotro, Rusando?

Față de unul străin copila n-a îndrăznit să se uite la flăcău. A spus, săltîndu-se în vîrful picioarelor și încercînd de ține bine scîndurile punții.

— Mă duc la iarmaroc.

Stai că merg și eu.

Apoi hai.

Sufla un vînt rece, copila și-a pus brațele cruce pe piept. Băieții s-au despărțit. Ieșind din sat, Gheorghe a întrebat-o:

— Ne ducem pe cărare, pe de-a dreptul?

„Pe cărare se duce tot satul, chibzuia Rusanda. L-a opri fiecare și eu nici azi n-oi avea cînd sta de vorbă cu dînsul...“

— Hai mai bine pe drum.

Și era un drum larg și frumos, cu marginile tivite cu troscot, și mai aveau încă mult de mers alături, fiindcă, odată ce drumul dispare uite acolo, la povîrniș, asta încă nu înseamnă nimica; el merge pe vale pînă la gară, da gara încă nici nu se vede — abia doi plopi fumurii se leagănă hăt departe, și alături cerne un șuvoieș de fum — în gară, pe semne, stătea un tren.

Salcîmii bătrîni și-au așternut umbrele prin semănături, sufla un vîntișor și umbrele se legănau, scăldîndu-se printre răzoare. Sufla un vîntișor și-i fremăta bluzița copilei, îi lipea fustișoara de genunchi, îi juca o șuviță pe obraz și, Doamne, cum își mai făcea de cap vîntișorul cela!

Atîta s-a necăjit ea, și ce-a zice lumea cînd a vedea-o înveșnicită în poză cu bluzița necălcată?

Gheorghe venea domol, tăcut, o fura din mers cu coada ochiului și ceva dulce îl înfiora de fiecare dată cînd bluzița subțire fremăta gingaș lîngă mîneca aspră și mută a hainei lui. În fond, asta se și chema în Valea Răzeșilor a te duce într-o duminică cu o fată la iar maroc.

21

Cum de află, cum de se înțeleg — Dumnezeu știe, dar îi de ajuns să se miște părinții uneia de acasă, că pe loc se adună un stol de fete, și ce mai vorbe, ce mai vorbe, o viață întreagă ai sta ascultîndu-le, dacă ai putea să ședi binișor la locul tău.

Badea Mihalache tocmai se gătea în duminica ceea cu nevasta la niște neamuri din satul vecin, de peste deal. Adică nici nu erau ele cine știe ce neamuri, ia colo o verișoară de-a doilea, da așa era de supărăcioasă și spurcată la gură verișoara ceea a lui, că dacă nu se ducea la dînșii de hram, un an de zile îl vorbea de rău pe la toate nunțile, pe la toate iarmaroacele. Acum, pentru că iară venise sărbătoarea Înălțării, se găteau, ca oamenii, de ducă, dar de abia au dovedit să se așeze la masă, că a și venit Domnica.

A trîntit ușa tinzii cum nici pe-a ta nu te înduri s-o trîntești, a stat cîteva clipe și pe urmă a bătut. Era unul din fasoanele Domnicăi. În tot satul băteau la ușă numai învățătorii și s-o fi văzut pe Domnica cum îi creștea inima cînd bătea la ușă și auzea cum încep a șopoti stăpînii casei. „Ia strîngeți mai repede hainele celea." „De ce scoți ciubărașul de sub laiță?!" „Las' ciubotele la loc, că nu-s ale tale."

Domnica mai bătea o dată și, după ce băga cum se cuvine boala în oameni, apărea în prag. Pe o vecină a sa, lelea Chița, Domnica a amăgit-o vreo trei zile la rînd și cînd a patra zi a venit o învățătoare și a bătut la ușă, Chița i-a strigat înțepată:

— Hai, întră, nu te mai fă nebună...

Ce-a mai tras biata femeie cu obrazul — să intre în pămînt, nu alta.

Badea Mihalache, auzind că bate cineva la ușă, și-a

pus nu se știe pentru ce cușma în cap și i-a spus Rusandei:

— Ia cată chitanțele celea. Iute!

Pe masă rămăsese o strachină cu cîteva linguri de lapte și lelea Catinca, neștiind ce să facă cu dînsa, a acoperit-o cu un șervet nou. Abia peste cîteva minute badea Mihalache, atingînd c-un deget vîrful limbii și răsfoind chitanțele de *postavkă*, a răspuns:

— Da.

Domnica mai întîi a crăpat ușa să vadă cum i-a reușit șotia, apoi a intrat.

— Bună ziua.

— Să crești mare! a zîmbit badea Mihalache.

Numai lelea Catinca s-a supărat.

— Da ce mai bați, fa? Nu poți întra ca lumea?

— Cum să întru? De unde să știu — poate cineva se scaldă aici?

— Se scaldă, cum nu! Iaca, mi-am murat șervețelul în lapte...

Badea Mihalache își ascunde chitanțele înapoi după icoană și se îmbracă; apoi ridică pe nevăzute un pai de jos și, în vreme ce copila se uită la niște fotografii, o gîdilă cu paiul la ureche. Domnica îmboldește urechea cu un deget — ce de-a muște vara asta. Badea Mihalache o lasă în pace două clipe și iar o gîdilă cu paiul. Copila se întoarce, se uită întrebător la dînsul, iar el se îmbracă și se uită prin fereastră la coțofana care ciupește poarta.

— Bade Mihalache...

Omul se întoarce, cercetînd un nasture știrbit.

— Ce-i?

— Ce nu-mi dai pace?

— Da ce-ți fac eu?

I s-a părut, pe semne. Iar începe a se uita la fotografii — iar o gîdilă la ureche.

— Bade Mihalache, ce nu ședzi mata binișor?

— Ce te-ai legat, copilă, de capul meu?

— Ei! Ian arată mînile.

A ascuns paiul între degete.

— Uite.

Apoi, cînd lelea Catinca a fost și ea gata, badea Mihalache, ieșind, a zăbovit pe-o clipă în prag și i-a spus Domnicăi:

— Mai mult să nu-mi bați la ușă.

Cînd au rămas fetele stăpîne în casă, Domnica a întrebat:

— El mă gîdila la ureche?

— D-apoi cine?

— Hm! și-a pipăit urechea. După față nu-l poți deloc cunoaște. Drăcos a mai fost, pe semne, cînd era flăcău...

Din toate cîte le aveau pe capul lor, trebuia să-și facă în rîndul întîi părul ca la felceriță, cu o inimă deasupra, pe urmă Domnica a primit o scrisoare de la un soldat și trebuia să-i dea răspuns, așa ca el să nu se prîceapă ce-a vrut Domnica să-i spuie. Mai avea ceva s-o întrebe pe Rusanda, dar a hotărît s-o descoase pe urmă.

S-au apucat de scrisoare. N-aveau cerneală, dar au făcut dintr-un creion chimic. Cu tocul n-au avut mari greutăți — legi o peniță de capătul creionului și ai toc.

— Tu o scrii? a întrebat-o Rusanda, scoțînd două foi din mijlocul unui caiet.

— Scrie-o tu, că scrii mai frumos.

Rusanda a muiat tocul și a pus sus, în colțul drept, data.

— Îi frumos măcar — soldatul cela al tău?

— Frumos... Seamănă cu Scridon.

— De unde-ai mai scos-o că Scridon îi frumos?

Domnica a rămas zguduită:

— Sfinte Doamne! Dacă nici Scridon nu-ți place, atunci nu știu ce se cheamă la tine frumos!

Au început să scrie. I-au transmis ostașului pe jumătate de pagină complimente de la Domnica, de la părinții și de la neamurile ei, atît din satul ista, cît si de la cele din multe alte sate; i-au spus că la dînșii îi vremea bună, dar săptămîna trecută a plouat două zile la rînd, că grînele îs bune și sara cîntă moș Dănuță la club, dar numai cîntece vechi, căci prea e bătrîn și plin de harțag moș Dănuță.

— Îi mai scrii ceva?

Domnica s-a gîndit cîteva clipe, desenînd cu degetul o floare pe sticla aburită a ferestrei:

— I-ajunge.

— Da la urmă cum îi scrii — „Cu sănătate" ori „Te sărut cu drag?"

— Nici un sărut!! a sărit copila friptă. Ești nebună? Să nu fie prea mult pentru dînsul. Să nu-i doară capul!

Scrie „Cu sănătate" ori „La revedere".

Și în vreme ce Rusanda scria, Domnica stătea la spatele ei și se uita peste umărul prietenei, să nu-i facă vreo șotie. Au lipit plicul, au scris adresa și Rusanda a ieșit să mute purcelul la umbră. Domnica stătea dusă pe gînduri. Nu-i ieșea ceva la socoteală, îi părea că scrisoarea îi prea seacă și soldatul s-a obijdui. A dezlipit repede plicul, a mai adăugat jos: „Îți doresc multă fericire și sănătate". A încleiat scrisoarea la loc și cînd a intrat Rusanda, Domnica stătea neclintită în fața fotografiilor.

— Da cine-i ista cu barbă?

— Bunelul.

— Vrăjmașă barbă!

Cînd au aprins focul și au pus cleștele, a apărut deodată Verunea, îmbrăcată într-o bluză albăstrie, cu două buzunărașe la piept, buzunărașe în care se muncește de dimineață să vîre ceva, dar nu poate, căci erau pline buzunarele, abia de mai puteau duce doi sîni mari și vîrtoși. Trăia nu departe de Rusanda. Venea de trei ori pe zi și îți stupeai sufletul pînă o vedeai dusă. S-a așezat pe laiță și, căscînd, a prins a-și bălăbăni picioarele. A văzut plicul pe fereastră, a încercat să citească adresa, dar n-a putut descurca nici un cuvînt și s-a lăsat păgubașă.

— Fa Rusandă, de la cine ai hîrtie?

— De la o mătușă.

— Ce-ți scrie?

— Multe și de toate.

Tot bălăbănindu-și picioarele, a răsturnat o oală sub laiță, dar nu s-a stingherit deloc — s-a mutat mai înspre ușă, tot dîndu-se huța.

A găsit pe fereastră un căpețel de creion și a încercat de n-a încăpea într-un buzunar al bluzei. Purta în vîrful genelor o dulce moțăială, care oarecum te enerva, pentru că nici nu se culca să se sature odată de somn, nici nu cerca să-și scuture moțăiala. S-a uitat picurînd la Rusanda cum îi făcea Domnicăi părul și a spus așa aiurea:

— Da eu nu mai vreau să-mi fac părul.

— De ce, Verunea?

— Flăcăii ș-așa nu mă lasă în pace. Numai să vreau, și-i iau flăcăul la orice fată.

Într-adevăr, era trupeșă, sprîncenată, și umblau mulți

după dînsa. Numai că umblau cei străini — cum venea unul în Valea Răzeşilor şi da cu ochii de dînsa, începea să-i facă curte. Petrecea cît petrecea — dragoste pînă la moarte şi aşa mai departe, apoi cînd îi venea sorocul, pleca, lăsînd-o în sama celor ce abia urmau să vină.

— Da tu nu îmbla cu toţi, o povăţuia Domnica. Alege-ţi unul mai pe plac şi ibovniceşte cu dînsul.

— Nu vreau.

— De ce nu vrei?

— Ştiu eu ce au flăcăii iştia în cap. Nu-i cred ca pe dracul!

Rusanda a mai mutat de vreo trei ori purcelul, veneau copiii cu vacile de amiază, da Verunea şedea la locul ei, de parcă era crescută în laiţă.

Domnica se tot învîrtea, vroia s-o întrebe ceva pe Rusanda, dar cum s-o întrebe cînd şade Verunea, cască şi se uită la ele. Deodată Domnica începe a-şi freca năsuşorul, ascunzînd un zîmbet. Apoi ridică sprîncenele sus, face „sst!" şi stă cîteva clipe cu faţa împietrită.

— Ce-i? o întreabă Rusanda.

— Nu ştiu cine a strigat-o pe Verunca. De vreo cîteva ori: Veeru-unea!

Verunea bălăbăneşte din picioare.

— Ştiu eu. La mîncare mă cheamă.

— Şi de ce nu te duci?

— A făcut azi borş cu crupe. Nu-mi place.

— Da ce-ţi place?

— Blinele.

Văzînd că vremea trece, Domnica a ieşit.

— Ce-ai vrut să mă întrebi? i-a şoptit Rusanda în prag.

— M-a chemat azi Scridon la club.

— Ei?

— Nu ştiu ce să fac — să mă duc, să nu mă duc...

— De ce să nu te duci?

Domnica stă o vreme pe gînduri. Întreabă:

— Îi drept că v-aţi fotografiat cu Gheorghe?

— Drept. Duminica trecută.

Domnica ba-şi leagă, ba-şi dezleagă casînca:

— Şi cine s-a mai fotografiat?

— Numai noi doi.

Domnica s-a uitat trist în lungul drumului, urmărind

încotro se duce găinușa ceea cu gîtul gol, dar găina umbla aiurea.

— Și cum v-ați așezat voi cînd era să vă pozeze?

— Ei! Ne-am așezat alături.

Domnica vroia să afle amănunte:

— Ia arată-mi.

— Cum să-ți arăt?

Domnica și-a lăsat mînile în jos, uitîndu-se țintă la gireada de paie.

— Arată-mi cum sta Gheorghe.

Rusanda s-a apropiat, și-a ascuns umărul după umărul Domnicăi, și-a plecat capul spre dînsa. Copila o urmărea cu coada ochiului, iar cînd Rusanda i-a mai pus o mînă pe umăr, Domnica deodată și-a adus aminte:

— Doamne, am uitat acasă ușa descuiată!

A ieșit din ogradă și venea la fuguța spre casă. Venea rîzînd, bucuroasă că a scăpat de Verunea, mulțumită de felul cum i-a așezat Rusanda părul, dar stropi curați și fierbinți veneau din seninul cerului, i se scurgeau pe obraji, pe bărbie, i se prelingeau pe mîni.

Acasă însă a venit senină, cu inima curată, și dacă cineva i-ar fi spus mai tîrziu că a avut ea cîndva un vis pe care l-a smuls chiar ea cu mîna sa, nu l-ar fi crezut în ruptul capului.

22

Bine-a spus cine-a spus că dacă ți-o fi s-o pățești, chiar ai s-o pățești. Domnica pe toate le-a făcut pînă a fi dovedit Scridon să vie — a măturat în tindă, în fața casei, a stropit gherghinele, că se colbăiseră și nici nu mai semănau a gherghine. A închis vițelul, care avea o deprindere proastă să vie în prag, să caute joacă si nu-i deosebea pe ai săi de cei străini. Un lucru uitase fata — Trofimaș nu s-a dus la joacă, după cum le-a fost vorba, ci s-a cățărat pe aripa de gard făcută din scînduri și număra trecătorii. Să-l fi văzut, ți-l sufla ea într-o clipă, dar a dat cu ochii de dînsul tocmai cînd farmazonul stătea la sfat cu Scridon. Trofimaș învîrtea deasupra capului biciușca pe care o furase din tindă, închipuindu-și că undeva înaintea lui îs caii. Văzînd că un om străin deschide portița, l-a întrebat:

— Da ce cauți matale la noi?

Scridon s-a uitat la fața lui ghilosită din cale afară și i-a răspuns:

— Pe soră-ta Domnica o caut.

— Da ce-ți trebuie Domnica?

— Îmi trebuie... Vreau să mă duc la club cu dînsa.

— Degeaba ai venit — eu nu-i dau drumul. Nici mama n-are s-o lase.

— Ne-om înțelege noi cumva.

Scridon de acum intrase în ogradă, dar Trofimaș mai avea ceva de spus și nu putea deloc ține vorba într-însul.

— Da știi de ce n-are s-o lase mama?

— De ce?

— Pentru că ea de amu nu vrea să doarmă cu mine pe cuptor, da vrea pe sofcă, da mama n-o lasă, că sofca noastră și așa îi veche și poate să se dărîme cu totul. Di-i, calicule!! a adăugat el, rotind biciușca deasupra capului.

Cînd a intrat Scridon, sărmana copilă era roșie ca para focului și încerca să clatine din loc o gămălie de țintă ce ieșise din privazul ușii. Să fi știut ea, săraca, ce avea să tragă din pricina bahurului celuia, l-ar fi dus încă de asară la bunica. Acum stătea și-și făcea socoteală în capul ei — să șezi singură cu flăcăul în casă nu-i frumos. Să șadă undeva afară — n-au pe ce. Și, pe lîngă toate, i se mai dezlegase un șiret la pantof și cum să ți-l legi tu?

— Ești gata? o întreabă Scridon.

Domnica a hotărît să dea toate pe una.

— Hai.

Cînd au ieșit, Trofimaș s-a uitat lung la dînșii — pe semne, mai avea ceva de spus, dar i-a luat-o Domnica înainte:

— Ia stai să-ți închei un bumbușor la gît.

Dar nu era prost Trofimaș — știa el prea bine cum încheie soră-sa bumbii și a luat-o la sănătoasa, de-i sfîrîiau călcîiele. Nu s-a uitat înapoi pînă n-a ajuns în fundul grădinii.

— Da casa pe cine o lași?

— Mama îi aici la vecini.

I se părea că toată lumea se uită la dînșii, se temea să nu i se descheie pantoful cu totul, mergea încetișor,

iar Scridon tot fugea înainte și ieșea lumea pe la garduri să se uite cum merg ei: unul înainte, altul în urmă și tac, tac, tac...

În schimb, sara ceea a fost marea sărbătoare a Domnicăi. Așa poznaș și puțin cam deșirat, de parcă ar fi fost adunat la întîmplare, din strînsură, Scridon avea un har dumnezeiesc și cum auzea sunet de vioară, tresălta, după care tresăltare devenea cu totul altul. Era înalt, era sprinten, era semeț, de parcă ar fi coborît din cine știe ce os domnesc, și tot jocul lui era o apă care vine, se varsă, se revarsă, frumoasă în toată plinătatea sa și care nu se mai termină odată.

Apoi că și fata pe care o scotea el în joc nu era o simplă fată de acolo din sat, ci o mîndră floare pe care a crescut-o chiar el și acum o ducea cu dragoste și înfrigurare, cum se duc florile frumoase. Îmbujorată și amețită, Domnica simțea și ea cum, dansînd cu Scridon, încetul cu încetul devine altă fată. Era mult mai mîndră, mai frumoasă, de parcă ar fi coborît și ea din cine știe ce viță aleasă. Blagosloviți amîndoi de melodiile bătrînului viorist, au tot zburat din clipă în clipă, din joc în joc, și fericirea a fost atît de mare, încît sara tîrziu, cînd, ieșind din club, Scridon i-a șoptit Domnicăi la ureche: „Mergem?", fata i-a răspuns fără a fi șovăit o clipă: „Mergem".

După care, ieșind în drum, i-au mai venit mințile la loc și ea a întrebat oarecum înțepată:

— Cum, adică, mergem?! Încotro mergem?

— Păi, acasă...

De la pod s-au despărțit de ceilalți și au luat-o pe cărărușă. Scridon i-a povestit cum s-a făcut că n-a prins el ieri vulpea ce i se vîrîse singură în mîini, i-a lămurit de ce au zburat ieri trei avioane pe deasupra satului, iar azi numai unul. Cum au ajuns lîngă portiță, el și-a scos pălăria, a aninat-o într-un stîlp și s-a uitat lung la fată.

— Fa Domnică, știi ceva? Hai ș-om ibovnici.

Domnica a zîmbit.

— Hai.

— Nu, că eu vorbesc serios...

— Da tu parcă ibovniceai nu știu cu cine?

— Minciuni.

— Da cu instructorița ceea din gară?

— E! O luasem și eu așa pe departe să văd ce-a spune. Da de ibovnicit nici gînd — unde dracul, că ea trăiește la cinci kilometri! Gîndește-te bine și spune-mi scurt — da ori nu.

— Și numaidecît în sara asta să-ți dau răspunsul?

— Nu, poți să-mi spui și mîne sara, că eu am să vin și mîne pe la voi.

A vrut să mai adauge ceva, dar s-a uitat în vale și a zărit pe pînza azurie a apei, despicată de un stîlp de lumină, cîteva căpșoare negre.

— Sînt lișițe în iazul ista?

— Sînt. Mai în fiecare sară ies din stuhuri.

— Lasă, ne ducem noi într-o sară și punem mîna pe dînsele. Că eu știu a prinde lișițe.

În noaptea ceea Domnica a visat numai iazuri, iar în zori i-a destăinuit lui Scridon toate necazurile sale. La urmă i-a mai spus că în fundul grădinii lor este o gaură pe unde poți trece dacă ridici sîrma sus.

23

Trofimaș a urlat trei zile la rînd să-i cumpere șleapcă, spunînd printre lacrimi că fără șleapcă el nici nu mai poate și nici că vrea să trăiască. Și oricît îl întrebau, mai mult n-a vrut să scoată o vorbă, cu toate că știa el prea bine la ce-i trebuie șleapca.

Mai întîi de toate băieții mai mari, înainte de a-l primi în joacă, îl pocneau cu șleapca în cap să vadă dacă nu plînge. Nu-i vorbă, Trofimaș chiar a doua zi a organizat un fel de mijatcă, a găsit și tovarăși mai mici decît dînsul, dar de încercat n-avea cu ce să-i încerce. Apoi a aflat el că la școală fără șleapcă nu te primește, și mare jale ar fi fost dacă din pricina șlepcii ar fi trebuit să mai șadă o iarnă pe cuptor. Afară de asta, Domnica, dacă i-i ciudă că o ocărăște mama, îl prinde și îl trage de chică. Da dacă are omul șleapcă, o trage peste urechi și ia să vedem ce-ai să faci?

Pe semne, avea de gînd să urle și a patra zi, dacă nu l-ar fi sculat într-o dimineață mamă-sa ca să-i spuie:

— Uite, îți dau treizeci de ruble. Du-te la mămucă-ta la odaie și ea ți-a cumpăra de acolo de la dînșii o șlepcușoară. Acolo sînt, la coperativă. Numai să-i spui să

aleagă una mai mare, că n-am de unde-ți cumpăra cîte-o șleapcă în fiecare săptămînă. Ai să ții minte ce-ți spun?

— Cum să nu.

— Ia să te vedem... Ce-ai să spui?

- Să fie șleapca mare.

- Brava. Dar să nu-mi prăpădești banii, că te spînzur Auzi?

Aud.

— Unde ai să-i ții?

Prinzîndu-și stîngaci pacheștile, Trofimaș se gîndea unde ar putea el pune bănăritul ista ca să nu-l piardă.

— Îi duc în mînă.

— Lasă, nu mai spune! Ia să ți-i pun în buzunăraș. Numai să nu te împingă păcatul să-i scoți!

Trofimaș s-a spălat și aștepta să i se dea ceva de mîncare, dar văzînd că mamă-sa ridică lăicerul în dreptul ferestrei — caută pieptenele — a tulit-o afară. În dimineața ceea badea Zînel descoperise un colț de cămară să-l lege cu jichi noi. Trofimaș s-a oprit pentru cîteva clipe — îl interesa să vadă ce-i acolo, în pod. Se suise de cîteva ori, dar nu se vedea nimic prin întuneric.

— Încotro, Trofimaș? l-a întrebat tată-său, uitîndu-se dojenitor la picioarele lui negre și stîlcite.

„Are să-mi ia banii pentru țigări", a socotit în capul lui Trofimaș și s-a dat în dosul ocoloților, ca să nu i se vadă picioarele.

— Am ieșit și eu... să mă primblu.

— Să se primble! Uite la dînsul! Da picioarele cine are să ți le spele? Ai argați?

— Le spăl eu singur. Numai că oleacă mai tîrziu.

— Amu de ce nu le speli?

— Îi rece apa. Să nu capăt romatism.

— Hm! Atunci alungă gîștele celea, să nu-mi ciupească ocoloții.

Trofimaș a găsit o vargă, le-a mînat pînă după poartă și dus a fost. Pe drum trecea un om cu o coasă în spate și un băiețel ducea două greble — s-a temut tată-său să-i dea să ducă coasa. Lîngă iezătură se prăvălise o căruță cu fîn, și de nu se afla stăpînul aici, bine ar fi fost să te joci într-însul.

De la sat pînă la odaie era un drum cam lung și Trofimaș avea destulă vreme să scoată banii și să-i caute de nu-s falși.

La marginea satului aude că-l strigă cineva:

— Trofimaș, măi Trofimaș!

În urma lui venea Rusanda. Ducea o greblă, și pe coada ei atîrna un coșuleț.

— Un' te duci așa dimineață?

— Mă duc la mămuca, să-mi cumpăr șleapcă.

— Nu mai spune! Da ai bani?

— A-am!! Vîrîse o mînă în buzunar să se laude, dar n-a mai scos-o înapoi — cine știe ce poate să se întîmple?! Amu lumea s-a făcut hicleană, zicea mamă-sa.

— Vino desară la mine să văd și eu cum îți șede. Vii!

— Vin.

— Da Domnica ce face?

— Toarce.

Și-a adus aminte că nici n-a văzut-o în ziua ceea.

— Toarce?! Avea să mîntuie de prășit!...

— Se duce mai tîrziu.

Zîmbind, Rusanda a vîrît mîna în coș.

— Să-ți dau ceva dulce?

— Nu vreau. Am mîncat azi cît am putut.

— Dulce?

— Dulce.

A zîmbit și el — ca să vezi ce minciună a dres. Noroc că nu fiecare te crede: altfel rămînea fără prăjituri. Și-a luat-o și se chitea cum ar șterge-o înainte să vadă ce-i cu prăjitura ceea — e coaptă ori nu prea. Rusanda i-a pus o mînă pe cap. Trofimaș a dat să se ferească — nu i-i de ajuns cît îl trag ai lui de chică?! Dar mîna fetei, caldă și moale, i-a depănat mai întîi percica, pe urmă s-a lăsat pe umăr și Trofimaș se gîndi ce bine ar mai duce-o el de-ar fi ea sora lui.

După ce li s-au despărțit drumurile, în cîteva clipe prăjitura a dispărut, și amu Trofimaș stătea pe gînduri — o fi fost ea cu nuci, o fi fost presărată cu mac? Nu i-a venit în cap să se uite mai întîi la dînsa.

Pe urmă a scos hîrtiuța de treizeci de ruble, s-a uitat la soare printr-însa, a strîns-o în patru și a desfăcut-o din nou. Nu era falsă. Avea toate colțurile întregi și nu era deloc mînjită cu cerneală. Această hîrtiuță cărămizie schimba totul. Acum el nu mai era un băiețel oarecare, ci era băiatul care are bani. Uite, îi vine în întîmpinare o femeie cu un ulcior de oloi și

nu știe nici cu spatele cîți bani are băiatul ista la dînsul. De-ar ști, îndată ar începe să-l ia cu vorba.

Trofimaș a înconjurat-o pe departe, ținînd mîna dreaptă în buzunar. Și cînd a scăpat iar la cărare, se gîndea că de-ar avea el o șleapcă măcar cît de veche, și-ar cumpăra pe banii știa livorvert. Iarna ar ședea toată noaptea lîngă fereastră, și cum s-a arăta în grădină un iepure la ros pomi, iese încetișor și pe loc ți-l popește.

Dar nu se amărăște el — bădița Toadere i-a scris de pe front că îi aduce un livorvert. *Arudie* nu poate să-i aducă — nici n-or avea unde-o ține acasă. Da livorvert îi aduce. A mai răbda el oleacă, pînă îi bate bădița pe nemți. Azi trebuie să se întoarcă mai repede cu șleapca, să adune copiii și să-i încerce de face să-i primești în joacă.

Și avea să ajungă în zece minute la bunică-sa, dacă n-ar fi zărit nu departe pe mirișie un cioroi c-o nucă în clanț. Cioroiul s-a uitat mai întîi de nu-l pîndește cineva, apoi a pus nuca jos și a început a o ciocăni.

„Îi iau nuca!" — a hotărît Trofimaș.

A ales un bulgăre mai potrivit, s-a lăsat într-un genunchi și a ochit multă vreme — dacă să-l pocnească, apoi să-l pocnească. Bulgărele a zburat pe la capul cioroiului, dar acela nici gînd să lepede nuca. A luat-o în cioc, din cîteva sărituri s-a mutat cu vreo zece pași mai la vale și iar a prins a o ciocăni. „Ce să fie de nu zboară?" — se întreabă Trofimaș.

Oare nu cumva...

„Îi pui!"

Îl prinde și-l duce acasă. Dacă nu dovedește să-i facă pînă desară cușcă, îl încuie cu găinile. Cioroiul nu mănîncă găini. Da mîne îi face cușcă. A luat-o la picior în urma cioroiului, de i s-a umflat cămășuica în spate. Dintr-o mirișie în păpușoi, apoi într-o hrișcă, din hrișcă într-o parină, da cioroiul, cînd vede raua, zboară vreo douăzeci de pași pe jos și iar se oprește să-și ciupească nuca. Obosise bietul băiat, și-a zgîriat picioarele prin mirișie, dar nu vroia să se lase. Și cînd era cît pe ce să puie mîna pe dînsul, cioroiul s-a ridicat sus, cu tot cu nucă, și peste cîteva clipe s-a topit în zare.

„Nu mai era pui..."

O singură mîngîiere i-a rămas — banii cu care avea să-și cumpere șleapcă. Caută într-un buzunar, caută în altul... Cîteva clipe a rămas împietrit, cu ochii plini de groază — nu-s! Apoi s-a așezat repede pe un hat, a întors buzunarele pe dos, le-a învîrtit, le-a sucit. S-a pipăit de la creștet și pînă în tălpi — a pierdut banii.

Unde-i sora lui Domnica — săraca surioară — să-l apuce de chică și să-l învețe minte, să-l învețe... Și unde i-a pierdut el? Cînd zărise cioroiul, banii erau — ține bine minte. Vrasăzică, i-a pierdut fugărindu-l. Trebuie să se întoarcă pe același drum și poate să-i găsească.

„Dacă-i găsesc — nu-mi mai cumpăr șleapcă. I-i duc mamei înapoi."

Dar fugărise el cioroiul vreo trei rînduri de pămînt în lung. A trecut o dată încolo, căutînd sub fiecare buruiană, pe urmă s-a întors înapoi.

Spre chindii intra în sat cu ochii roșii de plîns și se oprea la fiecare răscruce să se hodinească. Nu mai putea de foame. Se furișa tăcut pe lîngă garduri, de parcă-l știa tot satul că a pierdut banii.

Las' să-l bată. Are să șadă locului cuminte pînă s-or sătura cu toții de bătut. Iar dacă a mai rămîne viu după asta, are să-și coase buzunarele cu sîrmă de aceea moale și, cîte zile a avea, nu s-a mai alunga după cioroi.

De atîta plîns începuse să-l doară capul și-i părea că n-a mai rămas nici o picătură de lacrimi acolo unde se grămădesc ele. Dar cînd a ajuns la poartă, iar l-a năpădit jalea. A intrat în casă, a zărit printre lacrimi genunchii cîrpiți ai lui tată-său pe care se hodinea o mînă bătătorită și s-a oprit lîngă genunchi:

— Tătuță... Eu... am prăpădit rublele...

Mîna s-a ridicat de pe genunchi, Trofimaș s-a aplecat, ferindu-și capul. O bătaie de inimă, două, trei, dar stelele nu i se aprind înaintea ochilor. În sfîrșit, a simțit mîna pe cap, netezindu-i percica.

„N-a înțeles...", s-a gîndit Trofimaș, ștergîndu-și obrajii cu mîneca. A mai lămurit o dată:

— Am pierdut banii... care mi i-a dat mama pentru șleapcă.

— Nu-i nimic, dragul tatei.

Trofimaș s-a uitat nedumerit la dînsul.

Părintele s-a ridicat încetișor, l-a luat de mînă și

l-a dus în casa cea mare. Domnica plîngea cu fața ascunsă în perne.

— Tată, ce plînge?

În loc de răspuns, badea Zînel a luat din cui pălăria cea verde cu pană de păun a lui bădița Toader și i-a pus-o în cap.

— Iaca, amu poți s-o porți...

În tindă badea Zînel s-a oprit și a spus tare, ca să se audă și în căsuță, și în casa cea mare:

— De azi înainte, cine pune mîna pe Trofimaș are să aibă de-a face cu mine.

Și lui:

— Hai, du-te și te joacă...

Trofimaș mai întîi și-a scos cu grijă pălăria din cap s-o lase pe măsuță, dar tată-său i-a pus-o înapoi.

— Da ce-a zice badea Toadere cînd a veni?

În loc de răspuns, badea Zînel a închis ochii, de parcă îl supăra lumina acelei zile. A plecat capul și a intrat tăcut înapoi în casă.

Trofimaș s-a așezat pe prispă — ce să fie oare?

Două femei au trecut pe lîngă dînșii și s-au uitat lung în ograda lor. Una a întrebat:

— Ș-o rămas Zînel numai cu un băiet?

— O rămas, sireacul de el...

Trofimaș a sărit fript. Unde-i bădița Toadere? Ce-i dă tată-său pălăria? Nu-i trebuie pălărie!

S-a repezit în casa cea mare, a încercat să puie pălăria în cui, dar n-ajungea.

— Leliță Domnică, mata de ce plîngi?! Unde-i bădița Toadere?

S-a apropiat. Domnica, fără a-și lua capul din perne, i-a cuprins umerașii. Trofimaș și-a lipit fruntea de fața ei umedă, a prins și el a plînge.

Cum l-au mai așteptat ei cu toții pe bădița Toadere!

În ziua ceea, pînă sara tîrziu, a umblat prin ograda lui Zînel Cojocaru un băiețel cu o pălărie verde cu pană de păun într-însa — o pălărie pe care au visat-o multe fete în satul cela.

Era război.

Venise prăşitul. După arat şi cosit prăşitul era marea patimă a lui Gheorghe, căci era un prăşitor bun şi avea o sapă cum nu se mai află. O săptămînă întreagă l-a tot ajutat ba pe unul, ba pe altul, căci nu plouase demult, pămîntul încremenise, încît dădeai cu sapa în el de parcă ai fi dat în piatră, iar buruienilor ce le pasă — buruienile cresc nainte.

Apoi, în sfîrşit, a ieşit să-şi prăşească păpuşoii din Hîrtoape şi, orice s-ar zice, una e să munceşti pămîntul altuia şi e cu totul altceva cînd munceşti propriul tău pămînt. Şi era o zi atît de frumoasă, cu un cer atît de senin, cu un soare atît de fierbinte, încît Gheorghe, singur pe toate colinele celea, cu cîteva ciocîrlii deasupra lui, şi-a zis: „Măi, te pomeneşti că-mi vine o zi cu noroc!".

A tot lovi cu sapa un pămînt încremenit e un lucru greu şi plictisitor, dar în urma muncii tale, rînd cu rînd, îşi ridică frunza păpuşoiul scăpat din robia buruienilor şi, orice s-ar spune, dar libertatea e mare lucru pînă şi pentru un simplu fir de păpuşoi.

Gheorghe era tînăr, era voinic, avea o sapă nemaipomenită. Oştiri întregi de păpuşoi fremătau în jurul lui, fericite că au scăpat la lumină, apoi hectare şi hectare tot stăteau de-a gata, aşteptînd cînd le va ara, le va însămînţa, le va prăşi. Din zare în zare pămînt bun de arat, de semănat, de prăşit, iar Gheorghe era tînăr şi sufletul i se cutremura de cîntece, căci avea o zi bună, o zi cu noroc.

Cînd ajungea cu rîndurile la capăt şi o lua înapoi, vedea de fiecare dată printre văi o margine de sat şi acele cîteva case îl umpleau de gingăşie, căci era satul lui natal. Acolo, într-o ogradă, o fetişcană dă cu var, ţese, coase ori ştie el ce mai face ea acolo, ca să le fie părinţilor de folos, dar nu mai este a lor, este de acum a lui. Purta în sine zodia tuturor odraslelor pe care urma să i le nască, copila ceea era casa lui de mîne, era viaţa lui de mîne şi nu le rămînea să facă decît un singur pas!

Pe la o amiază, începînd rînduri noi, o vede pe mămăsa ieşind din sat şi pornind spre el cu demîncarea. Abia zărind-o în vale, i-a şi tresăltat inima, de parcă

cineva i-ar fi șoptit la ureche că împreună cu zama ceea de găină îi aduce vești rele.

„Se poate întîmpla să fie" — ș-a zis Gheorghe, căci de fiecare dată cînd avea zile frumoase, cu spor, venea neapărat cîte-o pacoste peste dînsul, de parcă soarta îl ținea, ca pe-un mînz, din scurt. Una caldă, alta rece, așa e viața, ce să-i faci.

— Doamne ajută, i-a zis mătușa și, fără a aștepta să i se răspundă, s-a așezat jos și a început cu o anumită înfrigurare a-i găti masa.

„Nu e a bine, și-a zis Gheorghe, nu e a bine tăcerea ei."

— Ai făcut azi mult, Gheorghiță, l-a lăudat mătușa fără a-l vedea.

— Mi s-a întîmplat să am o zi bună, i-a zis Gheorghe și, pentru că mătușa tot tărăgăna cu noutatea, s-a așezat la masă. Șezînd pe țărîna cenușie trecută prin sapă, a luat lingura de lemn, o bucată de pîne și, mestecînd încet, a întrebat-o:

Mata nu iei masa cu mine?

Postesc, a rostit încet mătușa și Gheorghe s-a mirat ce post poate veni joia, căci se orienta și el în pravila creștină.

Cînd, în sfîrșit, și-a terminat prînzul, mătușa a adunat tacîmurile și le-a pus în traistă. Gheorghe o urmărea țintă, dar era înceată în mișcări, era tăcută, era tristă maică-sa în ziua ceea, așa încît Gheorghe pînă la urmă a fost nevoit s-o întrebe:

— Ce mai nou prin sat?

— De, ce să fie, a zis mătușa pe gînduri, apoi, oftînd deodată, lăsînd desagile, s-a îndreptat din șale și, privind spre apus, spre sat ori poate și mai departe, a rostit încet: „Fie-i țărîna ușoară și Dumnezeu să-l ierte...".

— Nu cumva... a zis Gheorghe înfrigurat, pornind cu pumnii spre gură, căci și el, și mătușa aveau un singur prieten pe lume, care și acela era la război...

— O căzut, sărmanul, o căzut și el prin străini...

O, acele zile cu spor, acele norocoase zile ale noastre, mai bine ne-ar feri Dumnezeu de dînsele...

Drumul luneca pe-o costișă stearpă, însemnată ici-colo cu tufe rare de buruieni. Din vreme în vreme se arăta de printre rîdichioara dată în floare cîte-un fir de păpușoi îmbătrînit în trei frunze. Gheorghe pășea alături de căruță oarecum zdruncinat și căuta prin pămînturile din împrejurime urmă de arătură, de prășitură, de supărare omenească pentru sterpăciunea acestui pămînt. Nu găsea însă nimic și se mira. Seceta, marea cumpănă prin care avea să treacă țara, călca peste ei și firea de plugar a lui Gheorghe îi spunea că se întîmplă ceva în străfundurile acestui pămînt, și ceea ce se întîmplă nu-i a bine.

Cele șase căruțe din Valea Răzeșilor ba urcă un deal, ba coboară o vale. Cam o dată în săptămînă satul era obligat să trimită un anumit număr de căruțe pentru muncă de folos obștesc, așa-zisa corvoadă. Acum îi ajunsese rîndul. O opalcă de șișcă pentru cai, un călcîi de pîine pentru căruțaș și hai la drum, băiete. Răzeșenii demult schimbaseră cîte-o țigară, să vadă care și ce fumează, au întîlnit lîngă o rariște de pădure o nevăstuică sprîncenată, ce ducea mîncare prășitorilor, și au căutat s-o convingă să-și lepede bărbatul și să meargă cu dînșii. L-au lăudat pe Mișa Turtă pentru oiștea de frasin, o lăuda și Mișa însuși, dar nu vroia să spună de unde a suflat-o.

Acum mergeau tăcuți, fiecare frămîntat de grijile sale. Gheorghe era al patrulea în puiul cela de convoi și se căia că n-a rămas ultimul. După dînsul venea Mișa cu doi strîjnici, cărora fiecare buruiană li se părea biciușcă și ei tot repezeau oiștea de frasin în fundătoarea căruței din față. Paguba ca paguba, dar bucluc era destul.

Gheorghe venea încet, cu capul plecat, și urmărea cum șina roții despică cureaua drumului. Cînd o vedea că se abate într-o parte, îndemna caii a bine, fără să ridice capul. Aprindea cîte-o țigară, urmărea cum după fiecare fum urcă focul spre degete și parcă se temea că se mîntuie țigara așa repede și iar o să rămîie singur cu gîndurile sale.

O creastă de nouri a încins amurgul, soarele a lunecat după dînsa și nu te puteai dumeri — a asfințit ori mai este pe undeva. De peste deal bătea un vînt

rece, suflînd colbul dinaintea roților. Din vale, de printre niște pomi bătrîni, se ițea o căsoaie pustie cu două ferestruici oarbe.

„La noi o fi-nceput a se întoarce lumea de la deal" — chibzuia Gheorghe. Îi părea oarecum ciudat că după o zi de muncă n-a deshămat caii, nu s-a spălat pînă la brîu, ca pe urmă să-și ia haina cea curățică, să iasă la o răscruce, să se gîndească în care parte s-o apuce.

Pe o clipă s-a întors, căutînd printre dealuri Movila Turcului, de unde se vedea bine satul lor. Dar nu se mai deslușea nimica, era beznă în partea ceea, o beznă ce înghițise și deal, și vale.

Gheorghe s-a oprit locului, a lăsat să treacă cîteva căruțe, pînă l-au ajuns căluții lui badea Vasile. Cela tocmai găsise un capăt de sîrmă și o sucea la carîmb.

— Aduni la casă, bade Vasile?

— Ei, adun! era rușinat că l-au văzut culegînd rugini-nituri. Îți trebuie uneori la gospodărie un capăt nenorocit de sîrmă și dacă nu-l ai, de unde să-i iei. Ai să-mi dai tu? l-a răspuns tot el: Nici tu n-ai.

A șters palma de genunchii pantalonilor, care-i înlocuiau, de obicei, batista. Din cauza asta purta veșnic două pete negre și unsuroase la genunchi.

— Ai hîrtie de gazetă? Eu fumez dintr-o carte. Mi-a adus socrul de la Bălți. Nu știu în ce limbă să fie scrisă, n-o pot citi. Dacă nici de fumat nu-i bună.

Au aprins.

— La noi, pare-se, plouă.

— Ce vorbești?! badea Vasile și-a mutat țigara în celălalt colț de gură, devenind deodată grav, alarmat, de parcă nicidecum nu se așteptase la așa ceva. De fapt, era un pic actor și chiar că nu strica să ai o bucățică de teatru la drum. Răzeșenii, înviorați, au prins a înșira care ce-a iutat pe afară, badea Vasile și-a ascuns chibritele într-un buzunar dedesubt, căci se închipuia un fumător care, pur și simplu, n-ar putea rezista fără un fum de țigară.

Numai Scridon ședea întins în căruță și-i liniștea pe toți:

— Da las' să ploaie, bre, că de cînd așteaptă pămîntul ploaie!

Drumul a cotit-o pe șes. Gheorghe și-a ajuns trăsura

din urmă, a sărit într-însa din fugă, a luat hățurile. Simțind mîna stăpînului, caii au trecut la trap. Undeva, de printre dealurile fumurii, s-a arătat o sprînceană de pădure. Scridon s-a ridicat într-un cot și l-a întrebat pe badea Vasile:

— Să fie pădurea țăulenilor?

— Îi a lor. Scoală-te și dă cu biciușca în cai, că, uite, ajungem.

Scridon a urlat așa culcat cum era:

— Di-i-ii, cali-ci-lor!!

După care s-a întins pe burtă, căci nu mai putea de atîta voie bună. Corvezile erau pentru el un fel de reculegere sufletească și morală, un călcîi de libertate, un lucru pentru care Scridon iubea corvezile la nebunie.

Plutind încet în goana cailor, pădurea țăulenilor vine tot mai aproape, mai aproape. Acum vedea și Gheorghe că nu le-a rămas tocmai mult, și totuși, tristețea care-l măcina de cîteva zile nu-l mai slăbea odată.

A cules de prin paiele fărîmate în căruță puișoaica, și-a aruncat-o pe umeri. Chipul unei copile plutea peste capetele cailor în zare și, oricum ar fi cîrnit-o drumul, chipul cela rămînea veșnic gingaș și fermecător în calea lui.

Păcat că n-a trecut pe la ei asară. Să fi trecut cel puțin pe-o clipă, să-și ia rămas bun, dar n-a trecut. Sînt oameni care-și scot durerile în văzul lumii, pentru a scăpa de ele, dar sînt și de cei care coboară cu durere cu tot în adîncul firii lor și nu se arată pînă nu-și revin singuri.

Drumul urcă, drumul coboară, drum frumos, drum sluțit, drum întreg, drum crăpat de secetă. Sufla un vînt sec și rece, mătura colbul, făcîndu-l să fumege în urma căruțelor, îndoia pînă la pămînt firele de răsărită crescute pe marginea drumului, făcîndu-le să se închine în fața unui drum pustiu, dezgolit, și, cum sînt ei, moldovenii, n-au apucat bine să iasă din sat, că oamenilor a și început, în taină, să li se facă dor de casă. Așa e de cîte ori va fi să se schimbe vremea, de atîtea ori ne tot vor durea rădăcinile...

Abia au încărcat căruțele, că Scridon a apărut în poiana unde oprise să facă popas peste noapte. Vine tîrînd un sac plin în urma lui.

— Ce-i acolo, măi Scridoane?

Scridon nu știe cîte întrebări vor urma și, ca să nu osteneasă stînd în picioare, se lasă îndată pe sac.

— Mușchi.

— Mușchi? Ce să faci cu dînsul?

— Să-mi fac pat... Ia ce-i moale! Scridon vîră o mînă în sac și zîmbește a mare plăcere, de parcă-i poftea pe cei din jur să vie să vadă ce podoabă are el.

Pe la amurg s-a înseninat. Vîntul fremăta alene stejarii pletoși, cernînd cîte o steluță prin frunzișul lor. Au început a se găti de culcare. Badea Vasile a găsit o ciotcă și i-a adus-o lui Scridon — poate i-a prinde bine cînd și-a face patul.

Deodată, de printre copaci apare un moșneguț în cămașă albă de in cu o bardă înfiptă după chimir. Merge iute, fără a-și căuta cărarea. Pare un fel de stăpîn peste locurile iestea. Aștepta, pe semne, că vor veni căruțe după lemne, dar nu părea să se bucure c-au venit. S-a oprit lîngă căruța lui Scridon. S-a uitat la iapa din brazdă, care avea un picior cam umflat. Mai întîi, i-a pus mîna pe spate, apoi, văzînd că nu ciulește irechile, s-a aplecat și i-a pipăit umflătura.

— Al tău e calul? l-a întrebat pe Scridon, care se ascunsese sub căruță și-și făcea culcuș.

— Să zicem că-i al meu.

— Cu dohot nu i-ai uns copita?

— Nu.

— Unge-o. I-a trece.

S-a pornit, dar n-a făcut nici doi pași și a rămas trăsnit lîngă căruța lui Vasile.

— Mă, a cui îi căruța?

— A mea.

— Ce ai tras-o pe mormînt?

— Care mormînt?!

În două clipe s-au adunat cu toții. La un pas de căruța lui Vasile cernea o cruce de lemn abia negrită de cîteva toamne.

— Cine-i îngropat aici, moșule?

— O fată de la noi... din Țaula.

— Da ce-au îngropat-o în pădure?

— Apoi de-aici, din pădure, i s-a tras moartea. A fost pușcată.

Bătrînul a pus tăcut umărul la carîmb, a mișcat căruța din loc. S-au apucat cu toții să-l ajute. Și, după ce au

tras-o la o parte, Vasile, ridicînd repede biciul, care rămăsese lîngă cruce, a întrebat în șoaptă:

— Da cine a împușcat-o, moșule?

— Feciorul pădurarului. A ibovnicit cu dînsa vreo trei ani, moșul s-a rezemat de căruță și a aprins o țigară. Mare dragoste mai era. Apoi pe băietul pădurarului l-au luat în armată, da în vremea asta părinții au măritat-o cu Fedca cel șchiop, notarul.

— Ei, ei?

— Apoi, bătrînul și-a lipit cu grijă țigara, a aflat el acolo, la oaste. S-a întors și i-a dat de știre să vie aici, în poiană. Aici se întîlneau ei.

— Și a împușcat-o?

— Cică, ea singură l-a rugat...

O cioară somnoroasă a căzut de pe creangă și bătea nebună din aripi.

— Da unde-i feciorul pădurarului?

— Apoi că și el îi aici... Amîndoi sub o cruce.

Moșul s-a apropiat, a ridicat de pe mormînt cele cî teva fire de paie căzute din căruța lui Vasile și a rămas îngîndurat cu ele în mînă.

— Mare dragoste a mai fost... Frumoși erau amîndoi. Și cîntec a fost despre dînșii, n-ați auzit?

— N-am auzit.

Moșul a dat de cîteva ori din cap în tactul unei melodii triste. După care, mutînd barda la cealaltă coastă, a înfipt-o adînc pînă la ureche după chimir, s-a pornit încetișor, și multă vreme răzeșenii au deslușit printre stejari cămașa lui albă de in.

— Ia te uită ce face dragostea! s-a crucit Scridon cu țigara stinsă în gură. Să fiu al naibii dacă mă mai duc la fete!

De la amiază nu luase nimeni nici nafură în gură și, cu toate că mulți tocmai dezlegaseră traistele cînd apăruse pădurarul, nimeni nu se așeza să mesească. Ședeau tăcuți, cu gîndul la țăuleancă. Din inima codrului venea o șoaptă de leagăn, se topeau în umbra nopții tulpinile stejarilor și de undeva din vale se auzea o bătaie înăbușită de topor.

Scridon și-a luat traista, s-a așezat sub căruță, a scos ceva rotund, a mușcat și i-a făcut vînt pe deasupra copacilor.

— Iar ceapă mi-au pus!!!

Și-a legat trăistuța și s-a gătit de culcare.

Într-un tîrziu s-au aciuat. Gheorghe stătea întins sub căruță. Îngropa o ghindă în pămînt și se gîndea la țăuleancă. Și-o închipuia venind prin pădure, rumenă, sprintenă, și vîntul îi juca o șuviță pe obraz. Gheorghe alegea cuvintele în gînd și povestea de parcă Rusanda era alături. Dar poate n-avea rost să-i povestească? Poate un mormînt ca cel de alături îi păștea și pe ei? Ca și băiatul țăulencei, el avea să plece curînd în armată, apoi badea Mihalache, ca să scape de-o grijă, i-a găsi Rusandei un nacealnic în sat.

Oftînd, a ieșit din culcușul său Scridon, a desucit o roată, a cules într-o frunză dohot de pe osie și a uns copita calului. Apoi s-a culcat.

Cînd părea că adormiseră cu toții și numai caii rîșneau la opalcă, sunîndu-și din vreme în vreme căpestrele, Gheorghe a ieșit de sub căruță, a venit lîngă crucea țăulenilor. Privea tăcut mormîntul, asculta cum tresare codrul prin somn. Și mult ar fi vrut să moară acuma, într-o clipă, într-un mijloc de codru verde, și n-ar fi vrut să moară deloc, niciodată, pentru că iubea pămîntul din Hîrtoape, iubea snopi mari și grei cu spicul sunînd a grîu răscopt, iubea iarba înaltă, bună de coasă, mînji cu stele în frunte, iar toate aceste patimi, veșnice fiind, îi cereau și lui să fie veșnic.

Întors la ale sale, Gheorghe s-a culcat sub căruță, dar nu putea dormi. Pămîntul din Hîrtoape, snopii de grîu, mînzul și iarba bună de coasă, toate fremătau, dădeau în floare, rodeau în firea lui, dar de printre toate răsărea iarăși chipul cel drag de copilă gingașă și nevinovată. Cu venirea ei pămîntul din Hîrtoape, spicele, mînjii,— toate se topeau în umbre, astfel încît nu-i rămînea decît să aleagă una din două. Așa cum zicea și maică-sa: Dumnezeu nu ți le dă pe toate. Ori o ai pe una, ori pe cealaltă.

Pe la miezul nopții Scridon a răcnit de sub căruță:

— He tu-i mama lui!!!

Gheorghe l-a întrebat încet, să nu-i trezească pe ceilalți:

— Ce înjuri?

— Un iepure am visat. Cît pe ce să pun mîna pe dînsu?...

Au înflorit cartofii în grădină.

Rusanda îi prășește, se pleacă din vreme în vreme să plivească vreun fir de mohor și ascultă, ascultă... Vîntul joacă albiturile întinse pe sîrmă, salcîmul cel bătrîn scîrțîie furat de gînduri, rîd gîștele în vale pe malul iazului, dar nu se aude, de patru zile nu se mai aude sunetul scurt și miezos al unei șarabane pe care Rusanda ar fi recunoscut-o dintr-o sută. Nu se aude.

Și pe cîți i-a întrebat copilă, nimeni n-a putut-o dumeri cam în ce parte vine pădurea țăulenilor, și prin cîte sate treci, și cîte zile trebuie să meargă un om cu căruța încolo și înapoi. Și s-a dus ea însăși supărată la sovietul sătesc să întrebe pentru ce satul lor trimite căruțe zi de zi în toate părțile, pe cînd satul vecin nu trimite deloc. Cum însă a pășit pragul, secretarul a dat cu ochii de dînsa, a întrebat-o cîte clase are și pe loc a pus-o pe listă.

„Maică sfîntă, aista chiar că e nebun cu totul! Unadouă și te vîră în *spiscă*..."

S-a întors tăcută și nu s-a mai dus să caute dreptate.

Atîta bucurie — că trecea deseori pe la mătușa Frăsîna și-i ducea toate noutățile din sat, și-i ajuta să prindă puii, care crescuseră de amu, și-i socotea pe chitanțe cîtă pîne au dus la stat, cît le-a mai rămas să dea.

Avea și azi de gînd să se ducă, dar trebuia mai întîi s-o scoată cu lucrul la capăt. Rusanda a mîntuit cartofii, dar o aștepta focul stins în vatră și căldările erau uscate — ce te mai poartă vara treburile! Ni poți sta o clipă să răsufli!

Cînd s-au uscat băsmăluțele întinse pe un pom, Rusanda a scos din casă un scăunel și s-a suit să le adune... Nu știa nimica nici cu spatele — și chiar de unde putea să știe? Le-a adunat pe toate, dar nu se cobora — parcă a îmboldit-o cineva să se uite în ogradă la mătușa Frăsîna.

S-a uitat și ce să vadă? S-a întors badea Gheorghe.

Venise. A văzut cu ochii ei șarabana în ogradă. Și ce frumos a mai strîns ea băsmăluțele, care erau spălate așa de bine, că nici nu le-ai fi putut alege dintre cele noi! Și dacă nu s-au dat să le fure vîntul, știu ele

de ce — le părea rău să se despartă de d[illegible] ce podoabe de băsmăluțe!

Și a luat-o la fugă în casă — ce te mai p[illegible] treburile! Dacă vrei să fii în rînd cu lumea, sta o clipă să răsufli.

În urma ei aleargă o găinușă, tîrînd aripa dre[illegible] pe jos: alegea, pe semne, pătlăgelele coapte la vecini și a păștit-o. Dar vrea mîncare, fiindcă o doare aripa, și cum poți scurma cînd te doare aripa? Stai că lelea acuș i-a da de mîncare.

— Pui-pui-pui! Unde s-o fi prăpădit?

Ieșind din casă, Rusanda vîră o bucățică de pîne în buzunărel — s-a mai lua după dînsa și a hrăni-o.

Știe ea prea bine ce are de făcut pînă în sară și, oricum ar fi, le-a dovedi pe toate. Principalul e să nu șezi să te crucești că ai mult de lucru — ia-te cu gîndurile, cîte oleacă, cîte oleacă și lucrul sporește. După căderea amurgului însă ea nu mai știe ce să facă — să-l aștepte pe badea Gheorghe acasă ori să se ducă la club, ca să se întîlnească acolo?

„— Noroace!"

„— Bună sara."

Or da mîna unul cu altul? Cine știe, poate or și da. Cînd n-ai văzut pe un flăcău cinci zile, poți și mîna să dai cu dînsul — nu-i nimic urît în asta.

„— Ei, cum ai dus-o fără mine?"

— Pui-pui-pui! Unde s-a prăpădit găinușa ceea?

Și cînd a începe muzica, Gheorghe a veni, s-a opri în fața ei, pornind-o la dans — și a auzi cum se vor mira fetele:

„— Uite, fa, parcă l-a vrăjit!"

Să șușotească cît or vrea — ei or dansa amîndoi. Da cînd or ajunge drept ușa bibliotecii, badea Gheorghe i-a șopti:

„— Îți era dor de mine?"

„— Mie?!"

Și a zîmbi — știe el cînd spune ea minciuni, o prinde pe loc. Cînd or ajunge a doua oară drept ușa bibliotecii, ea o să-l întrebe:

„— De ce ai stat așa multă vreme?"

„— Apoi că-s multe lemne în pădure..."

Și or rîde amîndoi, da Verunea s-a uita nedumerită

de ce rîd, și a începe a-și pipăi funda, să vadă de nu i s-a dezlegat...

— Pui-pui-pui! Parcă a întrat în pămînt!

Sara s-or întoarce amîndoi și toți i-or lăsa în urmă, fiindcă trăiesc amîndoi într-o mahala, îs aproape vecini și nimănui nu li-i în drum cu dînșii...

— Pui-pui-pui!

Găina a apărut de după casă, trăgînd cu vîrful aripii o liniuță prin colbul bătăturii.

— Mi-ai venit? Așa-i că te-a răzbit foamea? Nu ți-am spus!

A început a fărîma o bucățică de pîne, găinușa strîngea fulgerător fărîmiturile și se tot învîrtea în jurul lor, îngrijorată, ca nu cumva să vie pe neașteptate o prietenă de-a ei și să-i ajute.

Lelea Catinca s-a întors de undeva din sat cu o ragilă subțioară.

— Da ce ți-a venit, copilă dragă?!

— Ce să-mi vie?

— Ce hrănești găina asta — nu vezi că-i a lui Vasile?

Două clipe n-au mai căzut fărîmături din mîna Rusandei, de s-a uitat mirată în sus găinușa să vadă ce s-a întîmplat. Apoi iar au început a curge.

— Ei, și dacă-i a lui badea Vasile?!

— Aracan de mine, m-am tocmit eu să hrănesc toate găinile din sat?

— Toate găinile din sat! Doamne, spui și mata uneori, mamă, fără a te gîndi! Nu vezi că-i cu aripa ruptă?!

— Nu i-am rupt-o eu!

— Ar fi fost culmea! Să-i rupi aripa și s-o alungi cînd vine după mîncare! Rea mai ești mata la inimă! Te mirai mai alaltăieri că ce să fie — s-a înnourat atît de bine și n-a plouat nici o picătură. Uite, de asta n-a plouat. Că sîntem răi...

— Hei, că multă minte îți mai trebuie, fato...

Lelea Catinca a intrat în casă, bodogănind ceva și înconjurînd fiica pe departe, ca să nu sperie găinușa.

* * *

Demult a asfințit soarele, s-au aprins și de acum încep a se stinge luminile prin sat, demult au trecut flăcăii și fetele spre club, demult tace portița și ascultă ce-i șoptește plopul de peste drum. Din cînd în cînd apare cîte un trecător dar nu conteneşte pasul cînd se apropie de portița lor, trece grăbit înainte și iar îi liniște. La badea Vasile se face mîncare afară la cuptoraș. În pătrățelul de lumină apare ba o față, ba o mînă. Badea Vasile, marele actor al mahalalei, stă undeva alături și povestește din umbră:

— Ne pornim în zori. Cu documente, cum se cuvine...

Vera, nevasta lui, aleargă întruna din casă la plită și de la plită în casă, îi harnică, îmbujorată, fericită chiar, și se vede cale de-o poștă că i s-a întors, după o săptămînă, bărbatul acasă.

De peste iaz, din partea clubului abia-abia se aude o vioară. Pînă la club îi un drum atît de scurt și ce repede ar mai putea ea ajunge. Dar nu vine. A fost departe — și a venit, acum îi aproape — și nu vine. Cinci zile l-a așteptat, acum cîteva minute au rămas — și nu-l poate aștepta. Iată nu poate și pace. Cînd intră, cînd iese din casă, și iar se întoarce.

— Ce te-ai gătit? Ori te duci la club?

— Vreau să mă duc.

— Apoi du-te, ce stai?

— Dacă nu, că mai stau...

Ar vrea ea să fie badea Gheorghe în locul ei — să vadă ce-ar răspunde el!

A ieșit. Și nu i-i chiar așa de frică, și clubul nu-i departe, dar pe vale merg perechi, și cînd s-or întîlni, ea trebuie să le facă drum. O lege veche de cînd lumea — cei de vin singuri trebuie să le facă drum perechilor — și, vai, ce amar e să vii de unul singur, și ce dulce e cînd vii în doi.

De abia a dovedit să se apropie de punte, că din partea clubului a răsărit un iarmaroc de rîsete. Se împrăștiau. S-a stins lumina, cineva a ieșit sunînd o cheie, a strigat:

— Petrea, așteaptă, nu fugi.

— Hai.

Rusanda a stat cîteva clipe în miezul ista de noapte, rătăcită pe o cărăruşă îngustă. Pe urmă s-a întors repede, ocolind oamenii cu care se întîlnea, a intrat în ogradă şi s-a rezemat de portiţă. Dacă a fost badea Gheorghe la club, numaidecît a trece pe lîngă dînşii — alt drum n-are.

Rîsete, chiote. Tot mai aproape, mai aproape. N-ar fi oare mai bine să intre în casă? Or vedea-o toţi că-i singură, că nu mai este badea Gheorghe cu dînsa... Las' să vadă! Ce-i pasă...

Sta privind în lungul drumului, aşteptînd gloata să se năpustească pe uliţa ei, să vie peste ea, s-o calce, s-o strivească cu rîsetele, cu bucuriile ei.

Înaite venea Ileana, o fetiţă din mahalaua de jos. S-a uitat la Rusanda, n-a scos nici un cuvînt şi s-a dus mai departe.

De dincolo, de peste iazuri, venea clocotind prin noapte cîntecul unei cete de flăcăi, un cîntec frumos, de-o împletitură rară:

Tiomnaia noci,
Tolko puli svisteat po stepi...

Şi tot perechi, perechi-perechi...

— Ce stai singură?

Cineva s-a mirat:

— Ia livadă mîndră are badea Mihalache!

— Cireşii cresc.

Şi nu-i, nu-i printre dînşii un flăcău înalt, să sune pasul surd în urma lui, flăcău ce merge întotdeauna repede, oleacă legănîndu-se în părţi, de parcă oriunde s-ar duce, îl aşteaptă mari treburi...

Au trecut. Rusanda vroia să intre în casă, dar i s-a năzărit o umbră la răscruce. Cîteva clipe a stat nemişcată, urmărind fiecare pas. Apoi zîmbit, a crăpat încetişor portiţa.

Venea tăcut, zdruncinat, privind în pămînt, de se mira şi ea că l-a cunoscut. Într-un tîrziu a ridicat capul, a zărit umbra copilei la poartă. Pe o secundă cărarea a înghiţit sunetul pasului. Pe urmă, ajungînd în dreptul fetei, a rostit sec:

— Bună sara...

— Bună...

Încă un pas, încă unul, trei pași și Rusanda s-a rezemat de portiță. Biruise pământul din Hîrtoape, biruiseră snopii de grîu, mînzul cu steluța albă și iarba naltă, bună de coasă. Două lacrimi măscate i-au ascuns umbra ilă căului, fata le-a șters repede, dar au răsărit altele două și mai mult nu l-a văzut.

S-a sfîrșit totul... Și, Doamne, cum l-a mai iubit cum l-a mai iubit ea!

O, soare balcanic, revărsat peste văile și dealurile moldave, o, acele iubiri scurte, scînteietoare, istovitoare cînd dintr-o nimica toată se adună foc și para, gata fiind să înghită o viață de om, cînd inima e pumnul gata să ardă în para acelui foc, cînd vine așa din senin neagra prăpastie și mîna celui îndrăgostit, într-un fel de nebunie a tinereții, caută să smulgă tot ceea ce a avut mai sfînt, așteptînd să moară împreună cu aceasta mare durere, dar iată că face un pas, și încă unul, și soarta iar ne duce de la o amară despărțire spre o mult prea dulce regăsire...

27

De la chindii **stă poarta deschisă**, de la chindii cad picături de apă din căldarea cea mare, adusă pentru cai de la chindii un motănaș, simțind că miroase a ceva gustos, s-a vîrît sub scăunaș și nu poate pricepe de ce stăpînii lui nu se mai așază odată la masă...

Lîngă poartă stă o femeie cu ochii țintă în lungul drumului și, cînd nu se mai aude nici o căruță oftează:

— Maică precistă... Ce nu se întoarce Gheorghe al meu? Și-a amintit că asară, ruptă de oboseală, n-a dovedit să-și facă cruce și pentru Gheorghe, Doamne fii milostiv! și acum a început să se roage grabnic. L-a mîntuit pe „Tatăl nostru", a trecut la „Împărate ceresc" dar Gheorghe nu-i și pace.

La vecini luminile se aprind, în vale scîrțiie sonmoroc o cumpănă și mătușa Dochița a ieșit în prag să-și pazească zarzării. Strigă aiurea, din cînd în cînd:

— Da care-i acolo, măi?

Nu-i vorbă, dacă ai sta așa să te gîndești, adică, ce primejdie poate să-l pască pe Gheorghe? Caii n-au nă

rav, fîntîni fără colac nu-s în părțile celea...

Un sunet domol de căruță, o umbră de mînz înainte. „Vine! Slavă Domnului..."

— Ce vii așa tîrziu, Gheorghiță?

— Am vrut să mîntui.

Mătușa a închis cu grijă poarta și venea în urma căruței, repetînd în gînd o rugăciune pentru sfîntul Gheorghe, care, deși avea de furcă cu balaurul, le purta și altora de grijă.

Gheorghe a deshămat, apoi multă vreme s-a porăit pe afară, așezînd toate la locul lor. Mătușa încălzise pentru a treia oară mîncarea și borșul iar începe a se răci — de acum și cărbunele s-a stins în vatră.

— Gheorghiță, ce nu vii, dragul mamei, la masă?

— Vin, cum nu vin?

S-a liniștit. Depăna în gînd rugăciunea, dar cînd a văzut cum ciupește el fărîmăturile și le mestecă în silă, s-a oprit la „și ne iartă nouă greșelile noastre".

— Nu cumva ți-i rău?

— Nu-mi mai este nimica.

A ieșit să-i perie costumașul — era sîmbătă și copiii care aveau tată demult se veseleau prin sat. Bine că măcar mîne îi duminică — s-a hodini în voie... Da oare ce n-a adus pe mîne iarbă la cai?

A intrat și i-a spus stingherită, de parcă făcuse o greșeală:

— Ai uitat să cosești iarbă la cai?

— N-am uitat.

— Parcă nu văd iarbă în căruță.

— Mă duc mîne să-i pasc.

— Ei! De amu ce ți-a mai venit în cap! Lasă, le-oi plivi eu prin grădină.

Gheorghe a ridicat plictisit din umeri — mă rog, dacă are poftă de vorbă...

— Iaca, ți-am curățit costumașul.

— Bine.

Unde să ți-l pun?

— În cui.

— Nu te duci nicăieri?

— Nu.

După masă a mai ieșit pe afară, să vadă de n-a uitat ceva, pe urmă s-a întors și s-a culcat.

„Șase zile", a socotit el în gîndul lui.

Erau șase zile din sara ceea de cînd a trecut pe lîngă Rușanda fără a se opri. Șase zile amare, trăite într-o lume străină, unde n-ajungea nici măcar glasul blînd al mamei sale.

Pe masă ardea o lampă cu lumina tăiată într-un colț, dinspre club se auzea bătaia ascuțită a unui motoraș — se demonstra un film. Iar în odaia cealaltă mătușa Frsîna își face cruce.

Colțul de lumină s-a tot topit, pînă a rămas o gămălie dintr-însul, motorașul a început a tuși sec și a amuțit cu totul, iar din odaia cealaltă tot curgea ca un rîu domol la vale murmurul rugăciunii.

Într-un tîrziu șopotul s-a stins, mătușa Frăsîna a ieșit, călcînd pe vîrful degetelor. Gheorghe nu dormea. A ridicat o mînă la fereastră, a căutat tutunul, chibritele și a mai aprins o țigară. Intîia dată fuma după ce s-a culcat.

— Gheorghe!

— Ce-i?

— Da mama ți-a povestit cum s-a lepădat de fumat bunelul tău?

Gheorghe auzise de nenumărate ori povestirea asta, dar îi plăcea.

— Nu țin minte... Cum?

— Apoi, era el, măi Gheorghe, strașnic fumător. Zi și noapte trăgea din lulea. Da odată — țin minte ca amu, eram mărișoară,— făcea mama focul în cuptor să coacă pîne. Întră el în casă, scoate luleaua din chimir și-i face vînt în foc.

— Aracan de mine! zice mama. Ce-ai făcut?

— M-am lepădat de fumat, zice el.

Pe urmă a luat toporul și s-a dus la pădure. S-a întors cînd începuseră a cînta cucoșii de miezul nopții; era ud leoarcă. Asudase. Da noaptea, după ce s-a culcat, uite așa-ia făcea prin somn...

Mătușa Frăsîna s-a sculat, a strîns buzele, făcînd „pah, pah", cum fac fumătorii cînd începe a li se stinge țigara!

— Ei, ei?

— Două săptămîni a umblat la pădure. Din noapte pînă în noapte.

— Ce făcea acolo?

— Scotea ciotce. Pe urmă le-a cărat și am făcut vreo

trei ani focul cu dînsele. Ţin minte că la un Crăciun tata a despicat-o pe cea mai mare.

— Şi n-a mai fumat?

— De unde! Nici să treci cu ţigara pe lîngă dînsul!

Gheorghe stinge ţigara şi se întoarce pe altă parte. Adoarme. Visul îl duce în pădurea Ţaulei. O duce şi pe Rusanda. Acolo se împacă. Se plimbă prin frumoasa pădure de stejari, şi focul ce-a tot gemut şase zile încătuşat într-o inimă tînără s-a răzvrătit, şi era atîta fericire pe întregul pămînt! La urma urmei, chiar de-i aştepta şi pe ei un mormînt undeva într-un miez de pădure. Parcă nu li-i sortit oamenilor să moară odată şi odată?

Pe la zori Gheorghe s-a trezit. O clipă a stat năuc, căutînd în jur pădurea, copila. Apoi, dezmeticindu-se, s-a repezit la fereastră — nu-i tîrziu? Pînă ce mătuşa Frăsîna chibzuia cum ar face ca să-l oprească acasă în duminica ceea, flăcăul era de acum gata îmbrăcat.

— Măi Gheorghiţă, da poate să nu te duci cu caii? Că... toată săptămîna pe deal şi pe deal — te saturi...

— Mă duc.

Era o dimineaţă caldă şi liniştită. La poartă stătea o fetiţă şi se uita printre nuielele gardului cum trebăluieşte Gheorghe prin ogradă, gătind trăsura de drum.

— Nene... nene...

— Ce-i, fetiţo?

— Rupe-mi o floare...

— De unde să-ţi rup o floare?

— Uite de acolo, a arătat ea cu mînuţa.

În faţa casei înflorise gherghinele. Gheorghe a rupt cîteva flori şi i le-a întins peste portiţă.

— A cui eşti?

— Dominte Lena Mihailovna, i-a răspuns răspicat fetiţa, socotind că asta-i prea de ajuns ca să ştie cu cine are de a face. Gheorghe a spus „A-a!", cu toate că habar n-avea cine să fie. Pe urmă a început a se grăbi — vine o Lena Mihailovna de aiestea, ceva mai mărişoară, şi îi rămîn vitele flămînde pe toată ziua. Ducînd căldarea în casă, a scos hăturile, a azvîrlit un ţolişor în căruţă. În cinci minute caii erau înhămaţi şi Gheorghe a intrat să-şi mai ia cîteva chibrite.

— De amu te duci?

— Mă duc.

— Poate mai stai oleacă... Am stricat în tigaie niște ouă — uite că le pun pe masă.

— Nu mi-i a mînca.

Abia a ieșit din poartă, că a dat în cai, de se cruceau mahalenii unde a pornit Gheorghe al vădanei așa de dimineață și mînă de parcă s-ar duce la nuntă. Dar cum a ieșit din sat, a lăsat caii la pas, a sărit din căruță și s-a pornit să măsoare drumul cu pasul, alături de cele patru roți.

De vreo două săptămîni n-a fost pe la Răut Avea aici o palmă de pămînt și un capăt de matcă în vale. Cineva îi spusese nu demult că iarba îi bună de coasă, dar nu-i prea credea el pe alții. Iarba străină totdeauna pare omului mai înaltă și mai deasă ca a lui.

Acum, coborînd spre Răut, în cîteva clipe și-a găsit pătrățelul de iarbă, fîșia îngustă, ascunsă între două semănături de toamnă. Valea Răutului, cît cuprindeai cu ochii, era presărată cu floricele galbene de păpădie, deasupra apei plutea o pătură străvezie de fum subțire.

A împiedicat caii și s-a ridicat să vadă ce-i cu răsărita. Mergea bine, dar creșteau frumos și buruienile, așa că trebuia prășită peste cîteva zile. Stînd sus pe muchia dealului, și-a rotit privirile. Cît cuprinzi cu ochii nici țipenie — totul sărbătorește cea de-a șaptea zi a facerii lumii.

A oftat. Singurătatea e o povară grea, mai ales în frumoasele zile de sărbătoare, cînd rămîi singur și cînd știi că cinci kilometri în jur nici țipenie. A prins a fluiera, dar i se încleiau melodiile între ele că te prindea mila de soarta lor fără de noroc. A început să împletească un scăunaș din fire de păpădie — a ieșit un scaun frumușel, dar n-avea cui să-l dea. Și soarele era fierbinte, mai fierbinte decît în zilele de lucru, cînd ești veșnic în mișcare, și matca de-un verde orbitor, mult mai verde ca în zi de lucru, cînd o vezi din fugă, și mîinile i-au devenit grele, și mușchii tînjeau.

Era duminică, zi cînd se vede om cu om, drum cu drum și dor cu dor. Pînă și fîșiile de semănături sărbătoreau, șopotind între ele. Gheorghe a rupt o frunză mare de brusture, a aruncat-o pe apa lină a Răutului — frunza a luat-o la vale și nu zăbavă a dispărut după cotitură. Răutul se grăbea în lumea apelor, îi era și lui urît să fie singur între dealurile iestea pustii.

„Ce dracu, chiar să nu vină nimeni toată ziua?"

A hotărît să lase caii în vale și să se ridice pe vîrful dealului. De acolo drumul se vede tocmai pînă aproape de sat și apoi ceva mai la deal o mătușă de-a lui avea secară și l-a rugat să treacă pe acolo, să-i spuie cum îi semănătura.

Mătușa avea o secară frumoasă. Gheorghe s-a gîndit cu o umbră de zavistie — ca să vezi, babornița naibii, nu iese cu anii din sat, dar semănăturile îi cresc, de parcă le-ar fi muncit din noapte în noapte. Ieșind înapoi la drum, s-a așezat pe marginea lui, și alături de acele urme de care, urme de copite, urme de picioare goale pecetluite în stratul colbului, s-a simțit și el o mică gîză în grabnica sa trecere prin această lume.

28

Călătorului îi șade bine cu drumul.

Drumu-i bun, îi bună vremea, și abia a dovedit să se desfeșe soarele din zare, că Mișa-poștarul îl deapănă încet, cu pasul lung. De un an de zile trezește Mișa drumul în fiecare dimineață, de un an de zile îi fluieră el doine, de un an de zile îl tot tivește, urzindu-i cărări pe la margini.

Îi bun tovarăș drumul. Cînd taci tu — tace și el, cînd spui ceva, el te ascultă și ceea ce știe nu mai spune la nimeni. Nu-i spune nimic nici drumal lui Mișa, cu toate că multe le știe, multe le-a văzut. El îi singurul care a auzit cum își chema odată în puterea nopții mama, el l-a văzut flămînd, ostenit, abia mișcînd sub povara grea a genții.

Știe el multe, dar tace. Vrednic tovarăș! Și Mișa stă la sfat cu drumul. Îi spune noutățile din sat, îi spune cine a primit ieri scrisoare și cine nu, îi spune că azi îi duminică și n-ar strica să se mai hodinească oleacă după masă, că au muncit destul amîndoi.

Dar de unde! Drumul vrea să i se spună încet, de-a mărunțelul, și de abia ce începuse Mișa, că nu mai are cine-l asculta — drumul s-a răsfirat în trei vițe, ascunzîndu-se printre casele orășelului. Oare nu cumva a ajuns? Se vede treaba că a ajuns. I-i cam necaz că lasă povestea pe la jumătate, dar se înțelege cu drumul

că, uite, își ridică poșta, se întoarce și i le spune pe toate.

Într-adevăr, de abia a dovedit să intre la poștă, că apare din nou cu geanta la șold, ticsită cu scrisori. Numai că ce să fie? Mișa stă o clipă pe drumul-de-fier, uitîndu-se în care parte să fie satul — pe urmă o ia la fugă de-a dreptul, prin grîie, prin păpușoaie.

Întîia dată a uitat să-și facă o țigară de drum, pornind spre sat, întîia dată a uitat să-și închidă geanta cu scrisori, întîia dată a părăsit drumul fără a fi sfîrșit ceea ce a început să-i spuie.

La fugă suie dealul, la fugă coboară, și-i sună cataramele genții la șold, și se leagănă în urma lui semănăturile, dînd dojenitor din spice. Iar Mișa fuge, repetînd un cuvînt, căutînd vreun om pe-aproape, făcînd cuiva semne cu pălăria, de parcă satul se adunase în întîmpinarea lui și el le da de știre.

Dar iată că mai rămîne un deal în urmă, apoi un dîmbușor și după dînsul o să răsară podul de la marginea satului, unde-l așteaptă lumea. La cotitura de pe muchia dealului, acolo de unde răsare podul din vale, Mișa s-a oprit mirat locului.

Era scăldat în sudoare, îi tremurau buzele. Pe pod — nici un om. Întîia dată de cînd aduce el poșta n-a ieșit nimeni. Vrasăzică, de acum au aflat.

Poștarul a coborît încet, cu pași sleiți, drumul, s-a rezemat obosit de corlatele podului, și-a șters cu mîneca fruntea, obrajii, poate și ochii... Un an de zile a trăit satul cu veștile pe care le aducea el — cînd vesele, cînd triste. Și tot ducîndu-se și venind, visa și el la ziua cînd va aduce o veste, de a zice satul: „Măi, ai mai văzut așa poștaș?"

Dar erau vești care umblau singure, fără poștă. Mișa a tipărit prietenește cu palma corlatele podului, parcă mîngîindu-le, apoi s-a pornit încetișor spre sat. De abia a trecut cîteva case și-i iese înainte o fetiță. A vrut să se repeadă la el, să-l prindă de genunchi, dar îi era oarecum. I-a zîmbit și l-a întrebat:

— Gata, s-a făcut pace, ai auzit și mata?

Mișa a dat din cap fără a se opri. Satul era numai freamăt, mocnea undeva o melodie, perechi de ochi lucitori, apăreau oameni în drum, beți de bucurie, și tre-

ceau pe lîngă dînsul fără să-l vadă, fără să-i răspundă la bineţe.

Şi numai gospodarul la poarta căruia se oprea poştarul se uita la el înspăimîntat – Mişa îi întindea scrisoarea şi acela dispărea îndată, uitînd cu totul ca i-a adus vestea ceea un om care de un an de zile bate drumurile.

Mişa ofta, apoi răsfoia scrisorile, mergînd mai departe. Şi întîia dată s-a gîndit că geanta îi prea grea, că drumurile îs lungi, că pînea poştarului îi pîine amară. Dar se tot ducea trist în lungul drumului, căci mai avea în geantă veşti din vreme de război, închinăciuni de sănătate trimise de prin tranşee.

Călătorului îi şade bine cu drumul.

29

În acea renumită zi de primăvară mai suspina, umblînd prin ogradă, un om tras la faţă, cu fruntea plecată, cu un toporaş uitat demult în mîna dreaptă. De o săptămînă nimeni nu i-a mai auzit glasul, nimeni nu l-a ştiut cînd se culcă şi cînd se scoală. Văzîndu-l mergînd, nu te puteai dumeri, se duce omul ista ori vine, duce ceva ori aduce, tocmeşte ceva ori strică.

Badea Zînel bătea cu muchia toporului într-o margine de iesle cînd l-a strigat o femeie din drum.

– Ai auzit, bade Zînel? Îi pace!

Zînel s-a uitat lung la dînsa, parcă încercînd s-o cunoască, apoi abia i s-au mişcat buzele rostind ceva nedesluşit, şi omul a lăsat capul în jos, deasupra ieslei.

Îi era însă casa la marginea drumului, iar satul era mare, şi oamenii sfătoşi... Nu-i mai putea asculta – s-a dus după casă, între nişte vlăstari de salcîm, unde nu-l vedea nimeni. S-a lăsat sub perete, aşezînd pe braţe acelaşi topor pe care îl purta de cu sară cu dînsul. S-a uitat lung la topor, la coada lui de stejar lustruită, şi pe obrajii palizi i-au apărut două picături de lacrimi. Era o coadă făcută de Toadere. O făcu-se iarna, într-o sară, şi nici nu i-a arătat-o. A zărit-o badea Zînel într-o zi şi mult s-a bucurat de lucrătura feciorului său.

„O să fie gospodar..."

Şi deodată, de undeva dintre tufe, şi-a văzut fecio-

rul — nalt și cuminte. I-a zîmbit, l-a întrebat:

— Ce stai, tată, aici? Lumea se bucură, da mata stai...

„Chiar așa, ce stau?"

Și, tăcut, ascultător, a ieșit de după casă, a luat o cămașă curată cu pieptarul brodat, a coborît din pod un baston vechi, rămas de la tatăl lui, și s-a pornit domol pe drumurile satului.

Pășea încet, în rînd cu lumea, deși nu ducea satului nici o noutate, nu se ducea după noutăți. Venea sub povara unei amărăciuni de care nu mai avea să scape. Venea să nu uite satul că a fost război, că a curs mult sînge și îs semănate morminte prin toate colțurile pămîntului. Și oamenii tăceau deodată cînd trecea el pe lîngă dînșii, și-i deschideau porțile înainte, ca să încapă cu durerea lui cu tot.

Dar n-a intrat la nimeni.

S-a oprit tocmai la marginea satului, lîngă o căsuță pe jumătate intrată în pămînt, cu ograda curat măturată. A bătut ușurel la poartă. Nu i-a răspuns nimeni. Apoi peste o vreme s-a mișcat o perdea la ferestruică, au scîrțîit prelung ușile. În prag a răsărit moș Andrei, rezemat în toiagul cu care umblase toată iarna la pod.

— Îmbătrînește livada, moș Andrei?...

— Îmbătrînește, ce să-i faci... Treci, ce stai la poartă?

30

Drumul mai era încă pustiu din capăt în capăt, cînd, deodată, liniștea cîmpurilor s-a lăsat spintecată de un fluierat de strengar, copilăresc.

— Să știi că-i zice bine! l-a lăudat Gheorghe.

S-a ridicat de pe marginea drumului, căutîndu-l în jur pe cel cu veselia. Pe de-a dreptul, prin semănături, venea un băiețaș trăgînd o capră în urma lui. Gheorghe i-a făcut semn cu mîna să vie mai iute, apoi s-a repezit în vale — fierbea de bucurie și trebuia să facă ceva, altfel ar fi crăpat. S-a apucat să care cu pălăria apă și să ude roțile la căruță, căci prea se uscau la soare, dar căruța avea numai patru roți. Gheorghe s-a uitat în jur, căutînd ce-ar putea el pune la cale.

— Vasca, măi Vasca!

Mînzul a apărut în două clipe, întinzînd botul de departe.

— Da ce-ai zice tu să-ți fac o baie?

Mînzul se pornise în urma lui, însă la mal s-a oprit și se da înapoi. Deodată a apărut o hrincă de pîne — a întins botul, hrinca s-a mutat oleacă mai la vale, a mai făcut un pas, o atinse chiar cu buza, dar hrinca iar s-a mutat. Cînd, în sfîrșit, a prins-o, s-a pomenit cu o grozăvenie de apă în fața lui. Cîteva clipe a stat cu buzele înțepenite pe hrinca de pîne — chibzuia ce să facă: s-o radă înapoi sau mai întîi să mănînce pînea și pe urmă să fuga?

Rupea cîte o fărîmătură, uitîndu-se țintă la apă, nu cumva Răutul să se răstoarne peste dînsul. Gheorghe a luat un pumn de apă și l-a stropit mînzul a vrut s-o șteargă, dar a mai apărut o hrincă și nu se îndura s-o lase. Asta nu fugea. Se fărîmița și, pînă a cules-o, Gheorghe l-a spălat.

— Mata ce faci, speli mînzul?

Trofimaș s-a așezat pe mal, a întins un picior spre Răut, chitind cam cît să fie de la vîrful degetelor pînă la apă.

— Îl spăl, măi dragă frate.

— Da de ce-l speli?

— Altfel nu crește. Rămîne așa mititel cum îl vezi...

Trofimaș și-a scărpinat gînditor ceafa.

— Nu cumva nici tu nu te-ai spălat azi?

— M-am spălat, da numa așa... oleacă.

— Apoi vino încoace, ce stai ca un mire.

Îi venea cam greu să-l spele. Trofimaș avea o mamă de traistă pînă la călcîie, de care nu vroia să se despartă nici în ruptul capului. Și-a muiat vîrful degetelor în Răut și a prins a le șterge de poalele zăbunașului.

— Pe față mă spăl eu singur, desară...

— Ei, frate, ... așa nu merge...

Gheorghe l-a spălat, l-a șters cu batista și i-a scos un ghimpe din picior, ca să nu-l mai vadă șchiopătînd.

— Da știi că ai crescut grozav, măi frate iepure!...

La care mirare Trofimaș a săltat umerii — crește lumea, ce să-i faci? Cînd e bine, cînd e rău, da lumea crește. Au ieșit la mal — și Trofimaș, fiind tovarăș de

viață, a hotărît să-i împărtășească lui Gheorghe o mare taină a sa.

— Am în traistă o plăcintă.

— Și pe urmă?...

Trofimaș a mai săltat o dată umerașii.

— Dacă numai o plăcintă am. Mama a zis s-o mănînc de amiază.

— Iar tu ce zici?

— Nu zic ni'că.

— Bine, dar o mănînci amu ori la amiază?

Trofimaș însă, mic-mic cum era, dar știa filozofia cea mare, că nu-i nimic veșnic pe lumea asta.

— Dacă o mănînc amu, pe-amiază ce-mi rămîne?

A mai stat o vreme, netezind baiera traistei, apoi s-a coborît la apa Răutului, pentru ca acolo, în singurătate, să dezlege problema plăcintei. Deodată însă căpșorul lui chilug a răsărit la o știrbitură de mal.

— Bade Gheorghe, războaie n-o să mai fie?

— Stai s-o scoatem cu aista la capăt.

— Apoi că aista s-o mîntuit de amu. Azi dimineață. Îi pace.

Ce spui tu, măi băiete... Cum se poate?! De unde?...

Trofimaș a urcat înapoi pe mal, a rupt o jumătate de plăcintă și i-a întins-o lui Gheorghe, pentru că noutatea pe care i-o aducea era dintre noutățile ce vin precum vine sfînta pîne...

Pămîntul l-a înzestrat pe om cu înțelepciunea tihnei, iar cerul i-a dat harul bucuriilor. E cea mai sfîntă sărbătoare a sufletului — bucuria — și nu are margini fericirea omului, precum margini n-are minunea unui cer albastru de vară, ce-și freamătă seninul vărsînd potoape de lumină la legătura fiecărei semințe, iar harnicul nostru pămînt, culegînd această lumină, o răsădește în mireasma gingașă a florilor, în freamătul pădurilor adînci, în țepușele spicelor de grîu, adică în toate cele cărora le zicem noi viață.

De mic copil tot umblă el la aceste două hectare. Poate undeva aici lîngă hat îi făcea mamă-sa umbră, aruncînd șalinca pe două tufe de pelin, poate aici îl lua în brațe părintele pe care nu-l mai ține minte, poate anume pe aceste brazde unde a pus el acum piciorul s-a zbătut, pentru ultima oară, inima tatălui său. Aici era pămîntul părinților, pămîntul lui, al moștenitorilor săi și ani întregi de îndată ce se zbicea pămîntul și pînă toamna tîrziu, cînd nici oile nu mai puteau culege frunzele amorțite de frig, aici era.

Și totuși, azi părea că întîia dată vede hectarele iestea. A văzut ceva nou. A văzut că rîndurile de păpușoi se clatină și ele la vînt, se vestejesc la soare și se înviorează după o bură de ploaie. Știuse acest lucru, dar l-a simțit cu inima pentru prima oară.

După ce a stat o vreme cu privirea dusă în lungul pămîntului, Gheorghe a zvîrlit jos pălăria, a stupit în palme și s-a apucat de lucru.

„Vine ori nu vine?"

Trăgea sapa, zîmbea mulțumit, simțind în podul palmelor cum răsună în coada ei de lemn ronțăitul rădăcinilor retezate.

„Vine."

Ce-i drept, în tot lungul drumului, nu se vedea nici o fată, dar dacă spune el că vine, înseamnă că știe el ce știe. Ca un gospodar furat de o patimă mare, își spunea în gînd:

„A trebui totuși să pun ferestre la casă".

Dar ce avea să se întîmple de nu dovedea să le puie, nu se mai gîndea, fiindcă era din nou rezemat în coada sapei, cercetînd cu de-amănuntul drumul pînă în sat.

„Vorbesc cu dînsa. Îi spun cum și pentru ce am trecut atunci pe lîngă dînsa și nu m-am oprit... Rusandă, uite așa și așa. Dacă vrei, hai să prietenim. Eu unul..."

Și el i-a spus fetei ce înseamnă pace și ce înseamnă război, i-a spus și i-a tot spus pînă cînd a ridicat ochii și s-a pomenit că Rusanda prășește cu cîteva hectare mai la vale.

Și-a luat sapa în spate și s-a dus pe aceeași cărare pe care mersese cu cîteva luni în urmă după mînz.

— Doamne ajută, Rusandă!

Copila a ridicat capul și l-a privit cu o umbră de frică. Încerca să ghicească ce-o fi venind asupra ei — o dragoste veche, o despărțire nouă?

— Mulțumesc.

— Nu ți-i urît singură?

— Și dacă mi-i urît?

— Uite, am venit.

S-a uitat la dînsul lung, zîmbind cu ochii. Gheorghe și-a ferit privirea. Pe urmă a ridicat fruntea, privind de aproape ochii frumoși, ochii triști ai copilei. I-a privit în treacăt — numai o clipă, — dar a înțeles că tot ce-a avut mai scump în viață a schimbat pe acești doi ochi căprii. Și pămîntul, și grîul, și mînjii, și iarba. Biruiseră ochii ei pînă la urmă.

Apoi, ca un om gospodăros ce și-a lămurit un lucru o dată pentru totdeauna, a întrebat-o:

— Nu cumva ești supărată?

— Eu? De ce să fiu supărată?

Vîntul i-a rupt iar o șuviță și i-o juca pe obraz, dar Rusanda n-o mai lua în samă. A scăpat sapa jos, s-a aplecat s-o ia și l-a întrebat săltînd sprîncenele de parcă îi era frică să nu scape un cuvînt din cele ce-o să-i spună.

— Dar mata?

— Nici eu.

— Atunci de ce ai trecut în sara ceea cînd te-ai întors de la corvoadă, ai trecut pe lîngă noi și nu te-ai oprit?

— Pentru că era a noua zi.

— A noua zi de cînd?

— De cînd aflasem că mi-am pierdut prietenul.

— Și amu-i a cîta zi?

— Amu e pace. Pretutindeni și peste tot.

Drept care și-a dat pălăria pe ceafă și a început a prăși la mazăre alături de dînsa. A luat o postată mare, lăsîndu-i numai cîteva rînduri. Alcătuia multă vreme o frază delicată, dar nu-i prea ieșea și a spus-o de-a dreptul cum gîndea:

— Auzi, Rusandă... Tu să nu-mi mai zici bade.

S-a oprit pe o clipă, uitîndu-se la dînsa, dar Rusanda s-a dezbrobodit și nu-și mai putea potrivi casîncuța.

Cîtăva vreme Rusanda a prășit tăcută, chibzuind ceva. Apoi s-a aplecat să plivească în jurul unui fir de mazăre

și a întrebat repede, fără a deosebi un cuvînt de altul:

— Să știi, Gheorghe, că am nimerit-o bine punînd aici mazăre. Ce zici?

Și a roșit, de i-a fugit dinainte mazărea pe care s-a aplecat s-o plivească. Gheorghe i-a răspuns serios, uitîndu-se la pătratul de mazăre pletoasă:

— Are să crească o mazăre cum nu s-a mai pomenit!

Și au tăcut. Dar ceva mai tîrziu Rusanda s-a aplecat să plivească un alt fir de mazăre, alcătuind alte fraze, după care nu mai avea să roșească.

32

Scridon șede rezemat de poartă cu pălăria pe-o sprînceană și așteaptă cînd a trece vreo fată să-i facă din ochi. De dus la dînsele nu se mai duce — fata se alintă dacă umbli mult în urma ei. Și dacă s-a alintat — basta! Nu te mai iubește!

Și azi, ca și ieri și mai alaltăieri, Scridon e plin de voie bună, numai chef, de parcă toată lumea ar fi a lui.

— Ce faci, măi Scridoane?

În drum sta Mișa-poștarul, cu geanta în spate.

— Am vreo scrisoare?

— Azi nu. Da știi care-i pătărania? Vreau să te abonez la gazetă. O primești acasă în fiecare zi...

— Lasă, nu mă mai abona.

— Da de ce, bre?

— Ce-mi trebuie?

— Cum, adică, ce-ți trebuie? Afli toate noutățile de pe lume!

— A! Dacă a fi vreo noutate mai grozavă, mă cheamă la adunare și-mi spune.

— Adunare! Adunare se face o dată pe an.

Poștarul se dă mai aproape.

— Măi Scridoane, nu fi prost... Ai să te căiești pe urmă.

— De ce să mă căiesc?

— Îl știi pe Timofte cel de lîngă moară? Vine el săptămîna trecută la mine acasă și mă roagă să-l abonez la toate gazetele. Îi fac eu ce mă roagă, dar mă gîndesc: ce dracu i-a abătut lui a gazete?

— Ei, ei?

Mișa și-a suflat nasul în batistă, a strîns batista pătrățele, apoi și-a pipăit vîrful nasului, să vadă de-a rămas la loc.

— Asară l-au pus director la moară.

— Nu mai spune! Oare de ce?

A apărut un băiețel pe drum. Mișa și-a tot încheiat geanta, pînă cînd a cîrnit-o băiatul la vale.

— Am auzit că este ordin de sus. Să-i puie nacealnici pe toți cei care primesc gazete.

Scridon și-a scos pălăria din cap, i-a cercetat poalele cu de-amănuntul.

— Măi Mișa, ia așteaptă oleacă.

A intrat în casă și peste o vreme a ieșit.

— Bon, dă-i drumul. Mă abonez.

— La cîte?

— La una, că mie moară nu-mi trebuie. Îi mare la dracu și are atîta fierărie — se strică și îndată mă apucă de piept.

Poștarul s-a dus, iar Scridon a rămas la poartă să citească abonamentul. Îi bun băiat Mișa aista, totuși, ce-i negru pe alb îi lege. A intrat în casă, a ascuns hîrtia după oglindă.

A doua zi, cînd cosea iarba pe șes, Mișa se întorcea din raion și i-a dat întîia gazetă. Scridon a înfipt îndată coasa, și-a făcut umbră din veston. Cîteva ceasuri la rînd suna vîntul în coasă, s-a uscat cutia în treucuța ei și Scridon de vreo patru ori s-a tot mutat în jurul vestonului, după umbră.

După ce a citit două pagini, rînd cu rînd, s-a sculat. Celelalte două le-a lăsat pe desară. S-a mirat, frecîndu-și ochii:

— Măi, cîte se mai fac pe lumea asta!

Sara, cum a ajuns acasă, s-a spălat pe mîni:

— Mamă, ia strînge farfuriile iestea de pe masă.

— Da ce-i?

— Vreau să mîntui de citit gazeta.

Dar parcă poți citi în casă? De abia a început, și mamă-sa îl întrerupe:

— Măi Scridoane, mai întîi du-te și închide rățile celea. Să nu le fure.

— Nu le mai fură nimeni. Rața, cînd o furi, țipă.

— Du-te, măi, că tot pentru tine le țin. Mîne-poi-

mîne te-i însura și nu-i avea un purcel la casă.

— Oi avea.

— De unde?

— Îmi iau nevastă cu purcel. Chiar doi să aibă — cum îl văd pe unul că se ridică mai sus de treucă, îl tai. Și unde mi-a face nevasta niște costițe, să-ți lingi degetele! Scridon a înfipt degetul unde ajunsese cu cititul, s-a întors și a închis un ochi de plăcere — înaintea lui erau costițele.

— Ți le-i linge! Ai să iei o toantă care nici borș nu s-a pricepe a face.

— O învăț eu.

— Ce s-o înveți? Mai bine i-ai spune să șadă amu lîngă mă-sa și să învețe de toate, că în tot satul numai gura ei se aude.

Într-o clipă gazeta s-a pomenit la spatele lui Scridon.

— Mata pe cine ai în vedere?

— Pe Domnica lui Zînel, pe cine alta! Și încă o întreabă dacă nu se supără părinții ei că vine așa des. Ei nu că să se supere — ei ar trebui să-ți facă o cinste.

— Cine, eu am întrebat-o?

— Știu că nu eu.

„Este un spion. Îl prind și înfund lumea cu dînsul."

— Mata stai o clipă să încui rățile și pe urmă stăm de vorbă. Că minciunile iestea mă scot din sărite...

Rațele le-a încuiat, dar cînd să se întoarcă în casă, îl zărește la poartă pe Arcașa — stă și bate cu varga în leațuri.

— Ce ai de zis, bade Arcașa?

— Te cheamă, zic, *predsedatele*. La *selsovet*.

„Să fi aflat de amu că primesc gazetă? Poate să fi aflat, că amu pe toate le află..."

— Viu îndată!

A intrat în casă și, cînd i-a spus mamei sale noutatea, ea a ridicat amîndouă brațele sus a blagoslovire:

— Apoi să-ți ajute Dumnezeu, măi Scridoane, că plugar totuna n-o să mai iasă din tine...

— Păi, dacă-s slabi caii, iar pămîntu-i numai paragină! Vrei să trag eu singur plugul?!

Scridon vine repede spre sovietul sătesc și se gîndește că prost a fost — trebuia de la început să se

aboneze. Poate era de amu mai mare peste tot satul. Măcar bine că l-a lăsat mamă-sa să învețe carte...

— Fraților, a mai venit unul! Scridoane, ia fă-te încoace.

În două clipe l-au înconjurat și Scridon de acum căuta primprejur să vadă cine i-a vîrît un bulgăre în buzunar.

— Măi Scridoane, și cui o lași tu pe Domnica?

Lui Scridon i s-a făcut inima cît un purice.

— De ce s-o las?

— Cum s-o lase, dacă îi place! Ne ducem la instrucție, bre!

— Bine, măi, da cine n-are de lucru și-mi vîră bulgări prin buzunare?

Un glas răgușit a strigat în ușa sovietului sătesc:

— Perjaru Scridon. Este?

— E-este-e!

— Cine dracu, bre?...

— Hai du-te, du-te...

Peste zece minute Scridon a ieșit, încheindu-se la gît. L-a zărit mai la o parte pe Gheorghe și s-a apropiat de dînsul:

— Ne ducem, Gheorghe?

— Ne ducem!...

Apoi s-a pornit grăbit la vale, să-i ducă Domnicăi vestea. Mergea iute, descărcîndu-și buzunarele și semănînd bulgări pe drum. Deodată și-a adus aminte că a pierdut mai ieri șăizeci de ruble pe gazete.

„Dacă-l prind pe poștar, împlu lumea cu dînsul!"

Domnica a spălat blidele, a dat lampa în jos și a început să se dezbrace. Deodată, țîncușorul lor a prins a bate la drum. Apoi a amuțit. Pași. Parc-ar fi pași cunoscuți. Nu poate fi Scridon — s-au înțeles doar că a veni duminică.

Era numai în fustișoară. Cînd a auzit că pașii s-au oprit în prag și nimeni nu bate la ușă, și-a aruncat o șalincă pe umeri, a ieșit în tindă și, luînd zăvorul, s-a strecurat afară.

— Tu ești?!

— Eu.

— D-apoi... parcă... Așa tîrziu?

— Că nu stau mult. Am venit să-mi iau rămas bun.

Domnica s-a rezemat de ușor. A întrebat cu glas străin:

— Să-ți iei rămas bun?
— Ne despărțim. Mă duc la instrucție, la Mileuți.
— Și pe cîtă vreme?
— Pe două săptămîni.
— Tocmai pe două?!

Domnica a stat o clipă pe gînduri, pe urmă a fluturat din umeri, adunîndu-și șalinca la piept. A închis încetișor ușa în urma ei, ca să nu audă cei din casă.

Scridon a tăcut o vreme, cotilind pe jos cu piciorul un capăt de ciocălău.

— Fa Domnică, tu n-ai să mă uiți?
— Da tu?
— Eu am fotografia ta.
— Apoi nici eu nu te-oi uita.
— Ia sama... Tu știi doar cum îs eu la caracter: dacă m-am supărat — gata. Nu mă mai împac pînă la moarte...

Țîncușorul s-a suit pe prag și s-a așezat la picioarele ei. Domnica s-a aplecat și i-a pus o ureche peste alta, de-a curmezișul capului.

— Da nu ți-i găsi acolo alta?
— Nu.

Au mai tăcut o vreme.

— Ei, atunci sănătate.
— Drum bun, Scridoane.

Dar nu se mișca din loc nici unul, nici altul. Domnica a făcut un pas, coborînd pragul, a venit în fața lui așa de aproape, că vîntul, jucînd țarțamurile șalincii, l-a înfășat și pe Scridon. Și sta chitic cu ochii în jos — el se duce să-și ia dar la revedere. Lui Scridon nu-i rămînea decît să-și desfacă brațele. Dar buzele nu i le putea găsi.

„Trebuia să spun că mă duc pe-o lună." Acum Scridon nu se mai grăbea — ce rost are îndeobște graba asta a noastră?

Cu greu, dar totuși, i-a găsit buzele. Pe urmă a ridicat capul și s-a uitat lung la odorul lui... Grozavă îi fetița asta. Și-i al dracului de frumoasă, numai că prea s-a înfășurat în șalincă și-și ținea capul în jos.

— Dacă îți trimit scrisori de acolo, din Mileuți, îmi răspunzi?
— Numai să n-arăți nimănui scrisoarea mea.
— N-o arăt!

A încercat să mai răzbată o dată spre buze, dar nu era chip.

— Oi vedea, poate ți-oi scrie chiar două...

Fata zice „bine", dar nu vrea să-și arăte fața nici în ruptul capului.

Scridon a mai adăugat cîte una, pînă a ajuns la cinci scrisori, dar văzînd că n-o mai sărută în sara ceea, s-a lăsat păgubaș.

„De unde dracu să iau hîrtie pentru cinci scrisori?!" A vrut să mai stea oleacă cu fata de vorbă, fără a o necăji, dar a auzit că cineva tușea în casă,— unul care nu răcise în viața lui.

În sfîrșit, și-a luat rămas bun.

Acasă venea mîndru și nu-i făcea nimănui drum. Știa el demult că așa fete ca Domnica mai rar! Nu degeaba Scridon îl cheamă! Deodată s-a oprit. Mai simțea încă obrazul gingaș al fetei lîngă obrazul lui. Și-a smuls pălăria din cap, i-a suflat în fund și a ars-o în mijlocul drumului, de-au sărit cîinii din toate cele patru mahalale. Apoi, pînă acasă, n-a mai pus pălăria în cap.

33

— Mă rog, aici trăiește Mihalache Cibotaru?

Rusanda s-a ridicat de lîngă cuptorașul închipuit în ogradă pentru a face vara de mîncare. Ținea în mînă o cartoafă pe jumătate curățită. La poartă sta un flăcău chipeș, purtînd pe păru-i bogat un chipiu de licean. Copila ridicase mîna să-și așeze barizul, dar s-a oprit cu mîna ridicată — nu i-i de ajuns că place unuia? A spus oarecum rece: „Da, aici". Și s-a așezat înapoi pe scăunaș, ca să nu se mai uite el atîta la barizul ei.

Văzînd că flăcăul nu intră, a strigat:

— Tată, te cheamă un om! Mata treci, că n-avem cîine.

Badea Mihalache a apărut de după casă. Venea, uitîndu-se țintă la acel de lîngă poartă.

— Iaca, parcă-parcă să te cunosc, dacă nu-i chip...

Așa o începea el întotdeauna cînd trebuia să facă o cunoștință nouă.

— Nu mă puteți cunoaște, bade Mihalache. Eu îs învățător nou aici în sat.

— A! Se prea poate, se prea poate... Și ce nevoie te-a adus pe la mine, domnu, e-e-e... tovarășe învățător, că amu și la învățători, pare-mi-se, tot tovarăși le zic...

— Mie, bade Mihalache, îmi trebuie fiica matale Rusanda.

— Fiica mea? Apoi uite-o, că chiar acum ai vorbit cu dînsa. O singură fată avem.

Rusanda a lăsat cartoafa și s-a ridicat îngrijorată. Badea Mihalache i-a deschis învățătorului portița, însă a întrebat înainte de a o închide înapoi:

— Da poate îmi spui și mie? I-s tată, orișicum...

— Îți spun, bade Mihalache, îndată îți spun, a început învățătorul, căutînd primprejur ceva să se așeze.

Rusanda i-a dat mai aproape scăunelul pe care curățise cartofi.

— Apoi iată care mi-i povestea, a reluat învățătorul, așezîndu-se pe scăunel și uitîndu-se în sus cînd la tată, cînd la fiică. Vrem s-o facem pe Rusanda matale învățătoare.

Venise toamna, iar prin satele Basarabiei școlile rămîneau închise, căci n-avea cine dăscăli copiii...

Badea Mihalache a prins îndată firul.

— Învățătoare, zici mata? și s-a lăsat pe vine în fața învățătorului, ca să nu se trudească acela, uitîndu-se la dînsul în sus. Da îi ajunge școală?

Învățătorul s-a mai uitat o dată la copilă — s-a uitat în treacăt, să nu bănuiască omul că îi place fata.

— Apoi, că și mata, bade Mihalache, nu deodată te-ai făcut gospodar... Mai întîi ți-ai făcut casă, pe urmă gard, acuma văd că ai și o livadă tinerică.

— Știut că-i așa cum zici mata! Casa nu într-un an — cîțiva ani la rînd am făcut-o. Îi de lemn. Da livada, cum zici mata, livada mai anțărț am sădit-o. Și amu ce trebuie să facă Rusanda mea — să deie documentul?

— Mai întîi să vedem ce ne spune fata.

— Apoi numai că, s-a unit cu jumătate de gură badea Mihalache, cam obijduit de felul cum a întors-o flăcăul cela.

Cîteva minute era o liniște de se auzea cum răsuflă, ostenit de căldură, purcelul lui badea Mihalache întins nu departe la umbră.

— Da pe cine ați mai ales din sat?

Învățătorul începe să caute prin buzunare. Scoate foița ce-o speriase grozav cîteva luni în urmă pe fată. Citește numele de familie ale celor cîțiva elevi scrișî la sovietul sătesc împreună cu dînsa. Se miră:

— Numai atîția?

— Atîția.

— La noi mai sînt de cei cu șapte clase.

— Cine mai este?

— Sînt încă doi băieți, dar trebuie să-i ieie azi-mîne la armată.

Badea Mihalache era de acord:

— Curat așa! Mai întîi să facă armata și pe urmă. Au cînd!

Rusanda s-a ridicat în vîrful picioarelor, prefăcîndu-se că a văzut ceva în vale și înăbușind un suspin adînc.

— Și amu ce să fac?

— Să te duci pe cîteva luni la Soroca. La cursuri.

— Poate să se ducă, și-a dat pe loc părerea badea Mihalache, gîndindu-se în aceeași vreme de unde să împrumute parale să aibă fata de drum.

Dar Rusanda nu se grăbea.

Știu eu... Și pe cînd e vorba să plec?

Mîne. Azi trebuie să te gătești și mîne — la drum.

— Nu, mîne n-am să pot...

— De ce? s-au mirat amîndoi.

Copila socotea încordat cînd trebuie să se întoarcă Gheorghe. Mai avea trei zile de instrucție — vasăzică, vine miercuri. Ei, miercurea o lăsăm la o parte.

— Pot să plec joi.

— Vrei să întîrzii două zile?

— Altfel nu pot.

Învățătorul s-a învoit. I-a spus lui badea Mihalache să treacă el ori altcineva de la dînșii — să treacă mîne dimineață pe la școală și să ia niște hîrtii pe care o să le arăte Rusanda cînd a veni la Soroca. La plecare a zărit întinse pe un par cîteva curele de piele verde.

— Pentru îmblăciu?

— Pentru îmblăciu, a zîmbit badea Mihalache, gîndindu-se că bune vremuri au mai venit, că și învățătorul ista are undeva un tată care îmblătește și el secară. Dar cînd a ieșit învățătorul în drum, și-a adus

deodată aminte: E... dacă nu vii cu supărare... Cînd vin la școală, de cine să întreb?

— Pînzaru îmi zice, bade Mihalache. Vasile Pînzaru. Dar mă găsești mata...

Rusanda s-a așesat iar să curețe cartofi, dar badea Mihalache a găsit că lucrul ista nu mai este potrivit pentru dînsa.

— Lasă, le curăță mă-ta cînd vine. Nu mai murim de foame. Tu mai bine du-te, ia o carte și citește.

Rusanda a zîmbit, furată de gînduri.

— De amu borșul ista îl fac eu...

Ca din păcate, făcea borș cu mazăre și, vai, mazărea ceea o ardea la inimă, nu alta... Firește, venise peste dînsa un noroc la care nici că se aștepta și se bucura că în clasa ceea, unde a fost chemată la tablă, vor ieși alți copii, iar ea, punîndu-le mîna pe mînuța lor, le-a ajuta să rotunjească literele. Dar vai, mazărea ceea din Hîrtoape, că doar semănase în primăvara ceea un pătrat de mazăre, și o prășise, si o vrăjise împreună cu un băiat de aici din mahala. Și era atît de naltă și frumoasă mazărea ceea, măscată la frunză, grea la păstaie...

Badea Mihalache însă, amintindu-și deodată că Rusanda are să întîrzie din prostia ei, umbla înfocat prin ogradă și discuta cu sine însuși: „Să întîrzii cu două zile! De ce? Iaca, îs om în toată firea și mă întreb: de ce să întîrzii cu două zile? Mă pot duce la vreme? Atunci?".

A tot bodogănit pînă sara și-i era ciudă că Rusanda nu zicea nimic. Pe semne, mai avea s-o țină mult, dacă nu s-ar fi amestecat lelea Catinca să ia apărarea fiicei:

— Ce te-ai legat, bre, de copil? Știe ea de ce întîrzie.

— De ce? Poate îmi spuneți și mie?

— Au fetele socotelile lor.

— Mofturi, ce socoteli au? Îs om, iaca, în toată firea și mă întreb...

A ieșit boscorodind, dar cînd s-a întors noaptea tîrziu, nu mai zicea nimic. S-a suit tăcut pe cuptor, căci nu găsise bani să împrumute.

Gheorghe se întorcea pe la zori, ducînd în spate traista cu jumătatea de colac ce-i mai rămăsese. Printre case, ici-colo, se ridicau vîrfuri de stoguri, iar un stog pus în grădină îl face pe om mai gospodar decît este. Pe crengile de salcîm crescute deasupra drumului atîrnau fire de grîu rupte din căruțele oamenilor, în mijlocul ogrăzilor stau căruțe încărcate cu hățurile întinse pe oiște, alături zac furci ostenite — oricît ar fi răzeșeanul de gospodar, în vremea strînsului uită și el.

În sfîrșit, se zărește la capătul uliței un acoperiș de șindrilă. Gheorghe se uită lung, caută măcar o asemănare de stog, dar afară de acoperiș nu se vede nimica. A trebui să tragă un somn și să se apuce de cărat. Au strîns tîrziu, fără dînsul — cel puțin cu căratul să nu rămînă în urmă.

În ogradă s-a oprit pentru cîteva clipe — nu i-a plăcut că au uitat să dea căruța la umbra nucului. O să se usuce roțile și iar cad șinele.

Cînd a intrat, mamă-sa tocmai ieșea din casa cea mare cu ochii umezi — pe semne, își făcea rugăciunea.

— Ei, bună dimineața!

— Dragul mamei! Bine că te văd odată venit! M-am gîndit și te-am visat de cîteva ori — nu ți s-a întîmplat nimica? Și hîrtie am vrut să-ți trimit, dacă n-a avut cine-mi scrie! Dă-mi ruptura ceea de traistă, că ți-o fi năsădin umerii, bat-o pustia s-o bată. Iaca amuș mama ți-a ajuta să-ți tragi bocanii — mai întîi te speli ori mănînci, și pe urmă?...

Gheorghe a ascultat surîzînd potopul ista de cuvinte, s-a așezat pe laiță și parcă i-a trecut toată osteneala. A ieșit sub nuc să se spele. Mătușa Frăsîna îi turna apă și nu se mai putea opri:

— Da mînzul cela nici nu vrea să se ducă după căruță cînd vede că mînă caii moșu-tău Petrea, și cum vine de la deal, iese la poartă și șede, și șede... Te așteaptă. Da lui Zînel i-au venit trei medalii, pe care le căpătase Toadere a lui — Dumnezeu să-l ierte — și acei mai mari i-au trimis o hîrtie unde tare îl laudă pe Toadere. Da așa-i că n-ai văzut ce avem noi în casă?

Gheorghe s-a mirat — ce poate fi nou la dînșii în casă?

— Apoi, iaca, spală-te și mama ți-a arăta.

Gheorghe a intrat în urma ei împrospătat și înviorat de ceea ce se cheamă casă părintească.

— Ia te uită.

Sub oglindă era întinsă o podoabă de șervet cu șapte cucoare. Zburau și ele pieziș, ca tăișul unui fier de plug, vîsleau încet, dar cu spor — și sub aripile lor, undeva departe, abia se ghiceau dealuri, sate, paduri și o moară de vînt, venită nu se știe de unde.

Gheorghe stătea împietrit în fața acestui șervet. Ținea bine minte ziua ceea de primăvară, și nu-și da sama cum au putut două mîni de fată, avînd ac, ață și un șervet alb, să trezească în inima lui frumoasele zile de înmugurire?

Ca să-și ascundă tulburarea, a zis:

— Să știi că-mi place... Și de unde l-ai luat? L-ai cumpărat, pe semne?

— Ei, l-am cumpărat... Ni l-a cusut așa... Cadou, a adăugat mătușa și s-a uitat lung la Gheorghe, încercînd să ghicească după fața lui dacă a nimerit cuvîntul ista — cuvinte noi ea nu folosea, temîndu-se că nu le va rosti corect.

— Și cine, mă rog, ți-a făcut cadoul ista?

— Rusanda.

Apoi de frică să n-o certe că se amestecă în treburile altora, a pornit a înșira noutățile:

— A fost și alaltăieri, și ieri a fost, și azi trebuie să vie. De amu ce-am mai vorbit — și mi s-a plîns, sărmana, și eu i-am spus ce mă doare. Și mi-a spus, măi Gheorghiță, cum îi veni, îndată numaidecît să te duci pe la dînșii... Se duce ea de la noi...

— Unde?

— Se duce la școală, măi Gheorghiță, și cînd s-a întoarce, are să fie de amu învățătoare la noi în sat.

Mătușa Frăsîna a făcut o scurtă pauză să vadă ce-a spune Gheorghe, dar, văzînd că el tace, s-a pornit mai departe.

— Lasă lingura ceea, că mama ți-a da una mai curată... Și uite cum se fac toate pe lumea asta! Mama îți pune perna cea mare, că hodinești mai bine pe dînsa. Și cum se fac toate pe lumea asta, ziceam eu. La cîte m-am gîndit, da iaca nu mi-a trecut niciodată prin cap că oi avea noră învățătoare.

Gheorghe a tăiat o bucată de pîne și a prins a mînca liniștit, de parcă nici nu auzea vorbele ei.

— Și să vezi ce bine ne-om așeza în casa asta — eu îs bătrînă, mă scol dimineață și fac mîncare, vă hrănesc pe amîndoi — unul la școală, altul la deal; da la anul te-i duce și tu la Soroca, pentru că n-ai mai puțină carte decît dînsa — pămîntul l-om da cînd s-a face colhoz...

Mătușa Frăsîna, pe semne, hotărîse totul în capul ei și lui Gheorghe nu-i rămînea decît să mănînce bine, să tragă un somn și desară să trimită starostii. Pe semne, ea se aștepta că așa o să și facă, și a rămas mirată cînd a văzut că Gheorghe a azvîrlit pătățile în căruță și a înhămat caii.

— Cum, nu te duci la Mihalache?

Gheorghe n-a răspuns. Îi era oarecum să se ducă așa, în zi de lucru. L-or rîde oamenii. Dar a hotărît că se duce în Hîrtoape, după snopi, pe drumul din vale, ca să treacă pe lîngă dînșii. Dacă a fi pe afară — or avea noroc.

Cînd a văzut mătușa Frăsîna pe unde se duce Gheorghe în Hîrtoape, a oftat și și-a făcut în gînd semnul crucii: „Dcie Domnul să fie într-un ceas bun...".

În ogradă la badea Mihalache se primbla un purcel, tîrînd după el lanțul cu țăruș la capăt și mirosind pămîntul — căuta de-ale gurii; sub prispă stătea un ciubăraș întors cu fundul în sus și mai mult nimica.

„Am să mai trec o dată... Cînd m-oi duce a doua oară după snopi."

Dar nu mai trebuia să treacă, fiindcă ceva mai la vale stătea pe marginea drumului Rusanda cu două căldări pline și-l aștepta să vie mai aproape, să-i treacă drumul cu plinul. Și după ce i l-a trecut, s-a apropiat de căruță și s-a rezemat cu un umăr de carîmb, să fie aproape de dînsul.

— Cînd ai venit?

— Dimineața asta.

— Și îndată la cărat?

— Așa sîntem noi, țăranii...

Rusanda a roșit.

— Iaca, și tu ai început să mă iei în rîs. Dar degeaba, că eu m-am sculat azi cu noaptea în cap... Ți-a spus mama?

— Mi-a spus ea două ceasuri la rînd, și nici n-avea de gînd să mîntuie. Cînd te duci? Mîne?

— Și așa întîrzii. Trebuie să mă pregătesc. Cum

crezi, face de dus? O fi ceva de capul meu acolo la școală?

Gheorghe stă pe gînduri — vai, ce vremuri nemaipomenite! Acum mai nu demult, în ajun de primăvară, cînd ara în Hîrtoape, vede o copilă venită să semene mazăre. I-a zis că vrea să fie și ea scoasă în lume. El, mă rog, de ce să nu-i facă un bine? Era atît de tinerică, atît de fragedă, încît a pufnit atunci cînd Ichimaș se căznea să cînte ceva în rusește și el a trebuit să plătească scump rîsul cela al ei. Și-a zis însă — las', am să mi-o cresc și va fi a mea, dar iată că un altcineva i-o ia înainte cu pretenția s-o crească. La care Rusanda vine să afle ce crede el: e bine, nu e bine...

— Ce să-ți spun?...

— Desară vii?

— Cred că vin.

Copila a mai vrut să-i comunice ceva, dar ulicioara era îngustă și s-au adunat cîteva căruțe, căci nu puteau trece — și așteptau.

Badea Vasile, care aștepta și el, a găsit de cuviință, cînd trecea Rusanda pe lîngă dînsul, să-i dea un sfat.

— Sara, fetițo, se fac lucrurile iestea... Îi mai îndemînă.

— Dacă el — adineaori a venit de la instrucție.

— Și n-ai putut răbda pîn' desară?

Zîmbind, Rusanda a dat din cap că n-a putut.

— Ei, maiul mă-sii! și-a scărpinat înverșunat ceafa badea Vasile, gîndind, pe semne, că de ce nu-i el cu cîțiva ani mai tînăr.

Sara toată familia lui badea Mihalache ședea în ogradă, lîngă cuptoraș. Veniseră cîteva vecine să întrebe de n-a uitat Rusanda să-și ia pantofii, fiindcă la oraș lumea umblă și în zi de lucru încălțată.

Au tăcut deodată cînd a apărut Gheorghe. Rusanda s-a sculat și i-a șoptit: "Hai să ședem undeva". Apoi a întrebat tare, ca să audă toți:

— Ai văzut ce mere au crescut pe pomușorul cela dezbinat?

S-au așezat pe-o cărăruș, în fundul livezii. Rusanda i-a scos pălăria, dar n-a îndrăznit să-l pieptene.

— Mi s-a părut, azi dimineață, că erai cam supărat.

— De ce să mă supăr... a spus Gheorghe cu jumătate de gură și s-a gîndit că nu mai rodește mazărea în Hîrtoape. Degeaba încearcă oamenii și o seamănă din an

în an. Nu-i prieşte ei acolo.

— Ştii, Gheorghe...

— Spune, ce nu spui?...

Rusanda a şoptit înghiţind cuvintele.

— Eu îs a ta de multă vreme, şi poţi să mă iei cînd ţi-o fi voia.

Gheorghe stătea pe gînduri. Era ţăran născut în zodia ţăranilor şi visa să ia în căsătorie o fiică de ţăran, dar învăţătoare? Pentru ce-i trebuie lui învăţătoare la casă? Şi cum poţi face căsnicie cu ea — tu cu plugul, ea cu creionul? Şi dacă face un borş care nu-ţi place, cum îi spui?

Între timp a apărut în capătul cărării lelea Catinca. Acum vînturile băteau din altă parte şi preţurile puteau fi ridicate puţin.

— Tu, copilă, nu sta mult la sfat. Ştii cîte ai pe capul tău!

Asta, se înţelege, a fost spus pentru Gheorghe. Şi dacă Rusanda a sărit înţepată, apoi a făcut-o pentru că şi ea răspundea în locul lui Gheorghe:

Da ce-ţi baţi capul de mine? N-oi dovedi? Ei şi? Ca tot eu am să mă scol mîne mai dimineciorară ca să le dovedesc pe toate, nu mata!

Dar îs mici nopţile în august şi rele îs mamele la suflet cînd hotărăsc ele ceva în mintea lor.

— Ştii ceva? Vino la Soroca într-o duminică. Vii?

— Poate am să vin...

Dar pentru dînsul hotărîse Rusanda:

— Vii numaidecît.

Lelea Catinca şi-a căutat de lucru prin ogradă şi acum, văzînd că Gheorghe nu se grăbeşte, s-a rezemat de portiţă şi-l aştepta cînd s-a duce. Apoi, după ce s-au despărţit, a mai stat o vreme la poartă, pînă a văzut că s-a dus într-adevăr — ştia ea ce pot dracii iştia de Doinari, că numai cîntecul şi drumul — atît e de capul lor.

A doua zi, cînd Gheorghe se apropia de sat cu încărcatul, din Valea Răzeşilor au ieşit şi veneau în întîmpinarea lui o fetiţă şi un om cu un geamantan aruncat pe umeri. Se ducea Rusanda.

Gheorghe a oprit caii la vreo zece paşi înaintea lor şi-i aştepta.

— Mai ai mult? l-a întrebat Rusanda, iar cei doi ochi căprii, pe care Gheorghe îi vedea de sus, îl rugau: vino.

— Nu chiar mult, dar mai am. Şi ochii căprii au clipit

de cîteva ori la rînd, mulțumiți.

Badea Mihalache sta cu geamantanul în spate, așteptînd cînd a mîntui Rusanda de întrebat, dar văzînd că a terminat și tot mai stă, l-a pus jos:

— Îi greu, parcă ar fi încărcat cu pietre... Secară?

— Secară.

— Bun lucru.

Rusanda a simțit o suflare moale la cot — și s-a întors. Vasca se uita țintă la dînsa, fără a clipi.

— Vasca? Oare mă cunoaște?

— Pe semne, te cunoaște...

N-avea nimica la dînsa, dar a văzut niște buruieni care i s-au împletit în coamă și a început să i le descurce.

— Pe unde mi-ai îmblat, urîtule?

Mînzul tăcea, așteptînd răbdător pînă fata îi va descurca coama. Pe semne, îl durea, fiindcă a început a-și ciuli urechile. Coama era de amu descurcată, dar el tot sta locului, de parcă nu-i venea să creadă că s-au sfîrșit toate printr-o așa nimică.

Rusanda a dus o mînă la tîmplă, și-a fluturat-o sfios în semn de rămas bun.

În schimb Gheorghe și-a scos pălăria, a săltat-o de cîteva ori deasupra capului.

— Drum bun!

A înghițit în sec și s-a cutremurat în sinea lui, pentru că atunci cînd ne despărțim pe multă, pe foarte multă vreme, destinul vine să ne înfioare, fără a ne spune cum și de ce.

35

Scridon a auzit-o prin somn pe mamă-sa ascuțind cuțitul de marginea străchinii și s-a trezit. S-a trezit, dar mai sta cu ochii închiși — căuta să afle din mișcările mamei sale în ce toane era ea în ziua ceea. De-ar fi fost în toane bune, se mai putea de tras un pui de somn.

Ieșind din bucătărie, mătușa Marfa i-a dat mîței un picior:

— Mi te tot vîri în drum...

Dar n-a lovit-o tare, fiindcă nu s-a auzit să se fi izbit mîța de vreun perete, și Scridon pornise să se întoarcă pe altă parte, cînd deodată a auzit o serie de spovedanii, după care i-a pierit somnul.

— Am mai văzut copii și la alți oameni — da aceia au măcar glagoliile lor, ascultă de părinți și știu cum să le poarte cinstea. Da al meu întreabă-l cît trebuie să-l rogi pîn' se apucă să-i scrie scrisoare lui taică-său, că, mă rog, l-a crescut, și dacă n-ar fi el, ne-am prăpădi cu toții... Trebuie să-l rogi două zile pîn' s-a apuca să scrie, că de-ar fi dat Dumnezeu să am și eu oleacă de carte, nu l-aș mai fi rugat pe idolul ista...

Scridon a deschis un ochi, așteptînd continuarea cu o presimțire tristă. N-a avut de așteptat:

— Auzi, să scrii tu cinci scrisori într-o săptămînă. Cinci scrisori! Să-l fi pus cineva cu de-a sila, că nu le scria nici în ruptul capului. Dar singur le-a scris. Și cui, mă rog, trimite el scrisorile iestea? Domnicăi. D-apoi bine, măi, să strici atîta hîrtie degeaba, cînd eu îmblu o jumătate de zi prin sat, pîn' găsesc o foaie să-i trimitem lui tată-tău?! Ce, adică, nu ți-i îndemînă să-i spui așa ceea ce vrei să-i spui? Și ce-o mai cocolești atîta, că ți-a lua-o pe dinainte și dacă a fi scris să fie a ta, apoi a doua zi după nuntă a astupa cahla cu tine...

Lui Scridon i-ar fi fost mai îndemînă dacă era o ușă lîngă perna lui, prin care ar fi putut ieși afară. Dar nu era asemenea ușă și Scridon în două clipe s-a spălat, s-a îmbrăcat și s-a dus să înhame caii.

— Nu mănînci nimica?

El descurcă hățurile și tace.

— Auzi, măi Scridoane, nu stai la masă?

— Mi-ajunge... am mîncat de amu... di, chiorule!

Este un spion care umblă în urma lui și le află pe toate. Nu dovedește să vie de la Domnica pînă acasă, că mama lui știe tot ce-au vorbit. De la început pînă la sfîrșit. Auzi, cinci scrisori! Nici mai mult, nici mai puțin. Dacă îi spunea cineva din cei ce-au fost la Mileuți, păi, îi spunea patru, că el numai patru a scris. Cine putea să știe că pe-a cincea el n-a dovedit s-o trimită și i-a dat-o asară? Numai el și Domnica. Să-i fi spus oare chiar Domnica? Nu-i nebună...

Încetul cu încetul, și-a venit în fire, dar a hotărît că nu se lasă pînă nu pune gheara pe spion. Să-i cadă numai în mîni. Îl face una cu pămîntul.

La marginea satului o vede pe Verunea rezemată de corlatele podului, pe semne, aștepta pe cineva. Scridon se uită înapoi — nu se vede nimeni venind în urma lui.

— La Răut te duci, măi Scridoane?

— Să zicem că la Răut.

— Da mă iei și pe mine cu căruța?

Scridon a oprit caii.

— Ei, hai, suie-te.

Se uită unde ar așeza-o în fundul căruței, ca să-i fie mai bine, dar Verunea se cuibărea de acum lîngă dînsul.

— Dă-te oleacă mai încolo.

Flăcăul s-a uitat mirat la ea.

— Da ce, nu ne ajunge loc? Ne ajunge-e! Nu mai sînt eu chiar așa grasă cum par. Așa-i că par grasă?

Scridon i-a făcut loc și, cînd a simțit alături șoldul ei moale și cald, și-a zis în capul lui:

„Taci că am pățit-o... De amu are ce meliță gura satului — ședeau, draga mea, alături ca doi hulubași!... Domnica îmi scoate ochii".

— Măi Scridoane, cîți ani ai tu?

— Îs bătrîn, fa Verune, îs bătrîn de amu.

— Da de ce nu dai pe la mine?

— Apoi că la tine tot nacealnici vin... Nu i-ai întrat unuia în voie, și ai pîrlit-o. Înfundă lumea cu tine.

— Și tu te temi de dînșii? Ha-ha-ha! a năpădit-o deodată rîsul, da Verunea, cînd rîde, cade jos dacă nu se prinde la vreme de umărul vecinului.

Scridon se uita primprejur de nu i-a văzut nimeni și se gîndea ce dracu să-i fi spus el așa hazliu, că moare fata de rîs?

„Trebuie să întorc vorba la ceva serios..."

Cînd au coborît în vale, un băiețel păștea capra pe marginea drumului și se uita la dînșii. Cînd l-a văzut Scridon că-i în șleapcă nouă, i s-a făcut inima cît un purice: „Trofimaș! De amu aista te așază la Domnica...".

— Și chiar ce mai faci tu, măi Scridoane, că demult nu ne-am văzut?

— Ce să fac! Păcătuiesc cînd am cu cine, cînd n-am cu cine, îs băiat bun...

— Cu-um? Ha-ha...

Scridon a scăpat hățurile. S-a ridicat îndată să le prindă și Verunea, neavînd de ce să se sprijine, și-a oprit veselia.

— Bade Scridoane, da eu desară... a început Trofimaș să spună ceva, însă și-a dat sama că-i bărbat, și

nu-i pe lume lucru mai urît decît cînd un bărbat trădează un alt bărbat. Da unde te duci mata?

— La Răut, măi Trofimaș.

Pe urmă a dat în cai și n-a mai slobozit hățurile pînă n-au ajuns în altă vale.

— Da fără șagă, măi Scridoane. Cînd vii la mine?

— Ce să îmblu degeaba?!

— Da tu ce vrei, plată?

— Nu că plată, dar, de!

— Ei, spune.

— Să mă iubești măcar. Ce dracu!

Aici a apucat-o pe Verunea un rîs, de nu-i ajungea umărul lui Scridon să se sprijine — a ajuns pînă la gît. Și, cu toate că Scridon a tăcut drumul cît mai rămăsese, Verunea și-a făcut singură haz de cîteva ori.

Cînd, în sfîrșit, Scridon a ajuns la pămîntul lor și a văzut-o pe Verunea coborîtă, și-a făcut cruce c-a scăpat.

„Dacă s-a ruga s-o mai iau o dată cu căruța, îs pierdut!"

A cîrnit pe miriștea lor, a numărat două clăi și jumătate, cît putea lua — și a întors caii. Îi venea cam greu singur, dar s-a deprins — mai întîi își arunca snopii în căruță, pe urmă se suia să-i așeze.

„Domnica îmi face o nuntă... Trofimaș i-a povesti pe larg, așa cum poate el..."

După care s-a coborît să vadă cum a așezat snopii, și-a scos o țăpușă de sub unghie...

„Păcat că-i proastă Verunea asta. A doua zi te știe tot satul..."

36

A amurgit de-a binelea. Caii umblă numai la pas, și căruțașul, făcîndu-i altuia drum, ia bine sama să nu-l anine celălalt cu osia. Babele, pe care le-a prins întunericul jos în odaie, aprind lumina să vadă cum să urce pe cuptor, copiii stau grămăjoară de frica țiganilor ce au intrat adineaori în sat cu sacul în spate și îi strîng pe strengarii care nu-s cuminți.

Cumpăna obosită caută cu ciocul ei lung gura fîntînii, pînă o găsește și adoarme dusă. Porțile rămîn deschise peste noapte și de-a lungul gardului vine un vițel rătăcit de mamă-sa, intră în fiecare ogradă și se uită lung dacă nu cumva a ajuns acasă.

Satul amuțește. Numai pe cei oropsiți îi tot poarta nevoile pe drumuri. Badea Vasile grăbește spre fierărie cu o roată stricată în spate, o femeie caută pe marginea drumului frînghia pierdută de cîrlani, și mătușa Chița se duce spre sovietul sătesc cu o creangă veștedă de măr.

Bate drumul și Scridon. Merge grăbit, pe de-a dreptul, prin grădini, ca nu cumva să se culce badea Zînel pînă ajunge el. Îi obosit. Îl frig palmele de furcă și cînd ia batista în mînă, n-o simte deloc; îl ustură ochii de colb și pe frunte are un cerc roșu, lăsat de marginea pălăriei. I-i cam somn și cărarea i se clatină sub picioare ca o punte subțire din scînduri de brad.

„Îi spun două vorbe și am plecat. Mă crezi — bine, nu mă crezi — noapte bună."

Badea Zînel șede pe prispă cu o căldare de apă alături și cu cana în mînă.

— Ce sete am mai tras eu azi — br-r-e! Credeam că beau o fîntînă întreagă. Ce nu șezi?

De cînd a rămas fără Toadere, îi plăcea să stea de vorbă cu Scridon. Numai cu dînsul și cu Trofimaș discuta mai pe larg.

— Ai cărat mult?

— Zece clăi.

— Este de ceva?

— Spic este, da ce-i în spic...

— Îi gol spicul, măi băiete. N-a plouat.

A mai umplut o cană și, după ce-a băut-o, a strigat, uitîndu-se țintă înaintea lui:

— Auzi, măi femeie! Da unde-i Domnica?

— S-a dus nu știu unde...

Și badea Zînel i-a spus lui Scridon, de parcă acela n-ar fi auzit nimica:

— S-a dus nu știu unde. Amuș vine.

Alături la vecini se auzea cineva rîzînd. Badea Zînel a ascultat încordat cîteva clipe cu urechea întoarsă în partea ceea, pe urmă s-a sculat fără a lăsa cana din mînă și a făcut cîțiva pași spre vecini:

— Fa Domnică!

Rîsul a amuțit. Și peste cîteva clipe:

— Ce-i?

— Ia vino acasă.

— Ce să fac?

— Te așteaptă un băiet.

Și, socotind că lucrurile îs cum nu se poate mai limpezi, s-a așezat înapoi pe prispă. Dar Scridon a prins cu urechea același rîs, care nu s-a mutat cu nici o șchioapă din loc.

„Trofimaș m-a spus."

— Da în spic îi numai sămînța, măi Scridoane... La mulți nici sămînța nu-i! O să tragem rîșnița iarna asta.

Au mai discutat o vreme despre spic — și Scridon, văzînd că nu mai vine nici o Domnică, s-a ridicat să pornească spre casă. S-a supărat — s-a supărat. Ce să-i faci? Așa-i cu dragostea. Dar cînd întinde mîna să-și ia pălăria, apare și Domnica. Merge încet, de parcă nu merge, ci se joacă de-a mersul.

— Ce m-ai chemat?

Badea Zînel nu pricepea ce-l întreabă fiica. Pe urmă a înțeles. S-a uitat primprejur, a vărsat căldarea plină în fața casei.

— Ia fugi la fîntînă. Numai iute!

A rămas tăcut, cu cana în mînă, înfuriat și pe spice, și pe fată. Cînd Domnica a apărut cu căldarea, i-a spus:

— Pune-o în casă.

Apoi s-a ridicat oftînd, s-a uitat în sus de nu-i vreun nour și s-a dus în urma căldării.

Domnica stătea în prag, cu mîna pe clampă, ca să-i fie mai ușor să închidă ușa.

— Ce stai acolo? a întrebat-o Scridon.

— Da unde vrei să stau?

— Vino încoace, și a bătut cu palma alături pe prispă.

Domnica a clătinat de cîteva ori ușa.

— N-om mai încăpe chian toate lîngă tine.

— Iaca, vezi, nici nu știi încă nimic, dar ți-a sărit țandăra. Vino.

— Nu vin.

— Ei, dacă-i așa...

S-a sculat, și-a scuturat fundul pantalonilor. A găsit un loc rupt pe genunchi, a netezit ruptura, să nu se facă mai mare.

— Sănătate.

— Mergi sănătos.

Dar stă cu fața înălbită și îi numără fiecare pas. Cînd a văzut că nu glumește, s-a pornit încetișor în urma lui. S-a oprit pe marginea drumului și au început a vorbi, de parcă s-au întîlnit adineaori.

— Și ce ți-a spus Trofimaș?!

— Mi-a spus el multe... Da cum a fost?

— Ei! O văd la pod. Mă oprește: „Ia-mă pînă la Răut".

— Fata te-a rugat?!

— Că nu m-am dus s-o iau cu căruța de acasă... Zic — bine, îi fac loc în fundul căruței, dar ea se suie alături: „Om începe".

— Chiar așa a zis?

— Adică ce interes aș avea eu să te amăgesc!

Domnica a rupt cîteva frunze și în două clipe n-au mai fost frunze.

— Și ce-ați vorbit! Numai să-mi spui totul!

Și după ce Scridon i-a povestit totul — de la pod și pînă la Răut, — Domnica a strîns doi pumnișori și i-a ciocnit unul de altul.

— Ai văzut? Domnișoara! D-apoi lasă că dau eu ochii cu dînsa!

Scridon n-o apăra. Pe dînsul îl interesează mai mult chestiile personale.

— Ș-atunci dar cum rămîne?

Domnica nu i-a răspuns. S-a uitat într-o parte și în alta, de nu vine nimeni, s-a dat cu cîțiva pași înapoi în umbra pomului. La umbră nu se vede dacă te săruți ori stai numai așa cu băiatul de vorbă.

*

Mătușa Mafta ațipise oleacă, dar s-a trezit îndată cînd l-a auzit pe Scridon venind. Urmărea după zgomote cum a încuiat el ușa, unde și-a zvîrlit hainele. Abia a dovedit Scridon să puie capul pe pernă, că a și adormit. Vreo jumătate de ceas sufla încet și adînc. Apoi, cînd a scîrțîit patul și s-a auzit un fel de geamăt, mătușa Mafta s-a coborît repejor jos și s-a oprit alături cu mîinile cruce la piept. Scridon ședea pe pat, cu ochii închiși — și de la geamăt a trecut la vorbire directă:

— Fa Domnică... Auzi, Domnică... Trec eu cu căruța ș-o văd pe pod. — „Ia-mă". Zic: „Sui." Tu nu te supăra, mai întîi acultă pînă la capăt... Da... Di! Calicilor! „Cum să vin, fa Verune, la tine îmblă nacealnici!" — „Măi Trofimaș, am să-ți rup urechile... S-o ții minte..." Cînd am scăpat de dînsa... Domnică, am pățit-o noi cu scrisorile... Da ai tăi nu se supără cînd vin? „Te-a lepădat,

măi Gheorghe, Rusanda, a?" „Lasă-mă în pace. Eu trăiesc după mintea mea... Și dacă vrei să știi..." „Di, neghiobule, că nu iești chior!!"

Aici Scridon a căscat, de i-a trosnit un osișor în tîmplă și tot așa cum era, cu ochii închiși, își continua somnul.

Iar mătușa Mafta, zîmbind, s-a suit înapoi la culcușul ei. Avea destulă vreme pînă dimineață să descurce ghemul ista de cuvinte și să vadă ce-i făcuse băiatul ziua trecută.

37

De abia după întîia dictare, cînd s-a dovedit că a făcut mult mai puține greșeli decît alții, Rusanda a început a crede că, te pomenești, o să ajungă și ea învățătoare. N-a fulgerat-o nici un fior de bucurie, ba dimpotrivă chiar. A apucat-o jelea, cine știe după ce — poate după brîndușele care răsăreau primăvara în grădina lor, poate după Domnica, ce îi spunea că nu poate adormi sara, dacă în ziua ceea n-a văzut-o, poate după pașii domoli și apăsați, după zvîcnetul cela dulce de inimă, cînd îi auzea tot mai aproape, tot mai aproape...

Din păcate, Rusanda nu era o fetiță din cele tinerele care pleacă la învățătură înainte de a fi auzit cum șoptesc nucarii în miez de noapte, și nu trebuie să schimbe fusul pe toc, și nu au de uitat cum se deschid atîtea uși în satul lor.

Rusanda dovedise să învețe cele mai frumoase cîntece la dînsa în sat, aici și-a urzit întîiul lăicer și împreună cu dînsul și-a urzit viața pe mulți ani înainte. În sfîrșit, s-a dezvățat a-i zice „bade" tot unui flăcău de aici din sat. Dar parcă depindea ceva de dînsa? A fost de ajuns să facă primul pas și mai apoi totul a pornit la vale.

Badea Mihalache, avînd obiceiul de-a scăpa cîte-o înțepătură la adresa șefilor din sovietul sătesc, cum s-a pomenit că are fiică învățătoare, lăuda de dimineață pînă sara cîrmuirea satului. Lelea Catinca, îndată ce i s-a întors fiica, a prins a umbla în vîrful degetelor și închidea cu multă grijă ușile în urma ei, crezînd, pe semne, că liniștea e pînea cea de toate zilele a învățătorului.

Căutînd ceva prin casa cea mare, Rusanda a dat de o

rochiță a ei — o rochiță albăstrie, vechișoară, în care pusese ea atunci mazărea. Era numai bucățele — o descususe cineva. A ieșit ca vîntul și a început s-o caute pe lelea Catinca.

N-o putea găsi nicăieri — pe urmă a văzut că nu-s căldările la locul lor și s-a repezit spre fîntînă.

— Mamă... mata mi-ai descusut rochița?!

Lelea Catinca a pus căldările jos:

— Eu. Cine altu!

— D-apoi că era rochia în care eu...

— E! Vorbă să fie! Cît să îmbli tu în rochia ceea? Unde s-a văzut!

N-a spus că unde s-a văzut să umble o învățătoare în așa rochie, dar Rusanda a înțeles-o. Și cum ar mai fi vrut ea să coase rochia ceea înapoi — un ceas întreg a șezut cu clinurile în brațe, pusese chiar și ață în ac, dar simțea că cel mai mare croitor din lume n-ar fi fost în stare s-o coase întocmai așa cum a fost.

Sara veniseră niște vecine pe care veșnic le usca grija satului. S-au așezat la vorbă și mătușa Artina a spus ceva (Rusanda nici n-a auzit ce-a spus), apoi îndată s-a bătut cu palma peste gură:

— Nici nu luasem sama că fata matale îi aici...

Și dacă ieșea afară, trecătorii își conteneau pașii drept poarta lor, parcă vrînd s-o vadă ce o fi avînd așa grozav fetița asta, de-au pus-o învățătoare, și dacă intra în casă, lelea Catinca îndată îi punea un scăunel, ca să nu ostenească stînd în picioare. Și a umblat ea toată ziua, căutîndu-și locul cela unde n-ar mai fi fost pentru nimenea străină. Dar nu-l găsea, și cînd nu-ți găsești locul, nu te poți găsi pe tine însuți, iar cînd nu te mai poți regăsi pe tine, nimic nu te mai poate bucura...

Ca și înainte, îl aștepta pe Gheorghe, ca și înainte mama ei își făcea treabă la o vecină ca să-i lase singuri, ca și mai înainte căuta el s-o prindă toată și se amăra cînd vedea că s-a ales numai cu mîna ei. Nu mai avea însă haz joaca ceea a lor.

Ca și mai înainte ea își lipea obrazul de umărul lui, dar în locul dragostei sale găsea postavul hainei, erau multe rînduri de postav pînă la ceea ce se numea Gheorghe.

* *

Într-o sară s-a culcat mai devreme cu gînd să se scoale mai de dimineață și să repete niște lecții — intrase la școala pedagogică prin corespondență. După o obișnuință veche, pe jumătate trezită, asculta, căutînd să ghicească după clocotul oalelor, după numărul căruțelor ce trec pe drum, după glasuri care se trezesc cu mult mai tîrziu după ce se trezesc oamenii — se străduia să ghicească pînă unde s-o fi ridicat soarele. Dar era liniște. Au trecut cîteva căruțe și iar îi liniște. Cînd a văzut că nu mai poate adormi, s-a ridicat într-un cot, a zărit o rază de lumină, care se prelingea pe lîngă privaz. S-a uitat mai bine: ferestrele erau astupate cu două șalinci negre — de unde să fi luat mama ei obiceiul să astupe ferestrele? Soarele era destul de sus și lîngă cuptoraș se auzea cum vorbesc în șoaptă lelea Catinca și cu badea Mihalache. Porcul avusese praznic în dimineața ceea stătea întins la umbră și ofta din greu. Pe semne, l au hrănit pe la miezul nopții, ca să nu coviță ie dimineața.

În străvechea meserie a acestui neam, meserie legată de coarnele plugului, a răsărit o sămînță hotărîtă să-și cîștige pîinea cu mintea, cu cugetul, și cei doi părinți păreau gata să înfrunte totul, pentru a ajuta odrasla lor pe această cale sfîntă. După mii de ani de întunecime, străfundurile acestui pămînt răzbăteau spre lumină și ce însemnătate aveau în lupta aceasta mare, seculară, cele cîteva nimicuri care poate că și avuseseră loc între o fată și un băiat?!

38

Îs două săptămîni de cînd Trofimaș nu-și mai rupe cămășile subțioară, două săptămîni de cînd își roade picioarele cu niște pietricele și, dacă nu vine repede iarna, o să le facă destul de curate; două săptămîni de cînd tot curăță buzunarele, zvîrlind ce are de prisos într-însele și nu le mai poate deșerta odată.

Se gătește de școală. Țîncușorul lor umblă prin ogradă, fîțîie din coadă și se miră că nu mai are nimic legat de dînsa. Badea Zînel, cînd înhamă caii, nu mai caută

bieluşca prin buruieni, da şi-o ia de unde a pus-o, leleo Catinca demult nu mai rupe albituri, ca să-i lege lui Trofimaş cînd un deget, cînd un cot.

Trofimaş se duce la şcoală.

Îi rămăsese numai o zi şi Trofimaş avea de gînd după amiază să se suie în pod şi să caute un pieptene vechi, ca să n-o mai roage pe Domnica. Dar se pomeneşte deodată că tată-său se întoarce din sat cu o pereche de foarfece lungi. Mai întîi le-a ascuţit cu un ac ţigănesc şi pe urmă l-a chemat pe Trofimaş în casă.

— Ia-ţi un scaun şi şezi. Cu spatele încoace, la fereastră.

— Vrei să mă tunzi?

— Nu că, să zicem, vreau numaidecît, dar nu te-or primi la şcoală cu chica asta...

Şi s-a aşezat pe laiţă, chipurile, să spuie însuşi Trofimaş — se tunde el, nu se tunde. Trofimaş oftează, se aşază pe scăunel, uitîndu-se cu mult jind la uşa întredeschisă. Cîtăva vreme a stat tăcut, închizînd ochii strîns după fiecare ronţăitură de foarfece. Pe urmă n-a mai putut răbda:

— Mă chişcă.

— Cine te chişcă?

— Apoi, asta, chica"..

— Chica, dar nu eu! Rabdă şi tu oleacă.

Trofimaş a mai strîns de cîteva sute de ori din ochi — şi cînd badea Zînel, oftînd prelung, şi-a îndreptat şalele, fiindcă nu mai putea sta multă vreme aplecat, Trofimaş a început a-şi pipăi capul, cercetînd cum stau lucrurile.

— Da poate... mîne dimineaţă să mîntuim?

— Mîne trebuie să te duci la şcoală. Ai uitat?

A uitat? Cum să uite? Îs două săptămîni de cînd i-a cusut mamă-sa o minune de trăistuţă cu dungi albastre şi tot de vreo două săptămîni Domnica i-a adus un caiet stînjeniu şi un capăt de creion. Trofimaş le-a aşezat pe toate în trăistuţă şi în fiecare dimineaţă venea să vadă de nu cumva s-au vîrît şoarecii să-i înceapă caietul înaintea lui.

În sfîrşit, badea Zînel s-a îndreptat din şale, a spus cu oarecare îndoială: „Îmi pare că-i gata". Trofimaş a zvîrlit fusta veche pe care i-o prinsese în jurul gîtu-

lui și a început a răsturna casa, căutînd oglinda.

Deodată a auzit rîsete în casa cea mare — veniseră niște fete la Domnica. Și-a dat sama că nu mai găsește el azi nici o oglindă. A tras șleapca peste urechi și a sărit peste gard la lelea Ioana. Paraschița, o fetiță de vreo cinci ani, ședea sub un măr și se iuta în sus, ridicînd din cînd în cînd mîna și încercînd cam cît îi mai trebuie să crească. Trofimaș s-a uitat dacă nu-i vede nimeni, apoi și-a smuls șleapca din cap.

— Paraschiță, ia uite la mine. Nu curge sînge?

— Nu curge.

— Uită-te bine.

Paraschița s-a primblat de cîteva ori în jurul lui, cu mîinile la spate, dar părerea nu și-a schimbat-o.

— Paraschiță, da-s frumos așa tuns?

Paraschița s-a răsucit într-un călcîi și i-a întors spatele. O întreba lucruri prea delicate. Totuși, după o vreme i-a șoptit:

— Frumo-os...

— Să-ți rup niște mere?

Îndată cum s-a schimbat tema, Paraschița s-a întors iar cu fața la dînsul.

— Rupe-mi.

Trofimaș i-a rupt două mere pe care și le-a ales Paraschița singură, iar cîte și-a rupt lui, nu mai știe, fiindcă le vîra în sîn fără a le număra.

Multe a mai îndurat Trofimaș în ziua ceea, în schimb sara, cînd s-a culcat și aștepta să stingă Domnica lampa, și-a făcut o socoteală și a rămas trăsnit. Deasupra hornului a apărut deodată căpușorul lui:

— Auzi, Domnică?

— Ce?

— Iese că eu am de dormit numai sara asta. Mîne — la școală.

— Stai, stai... Ia întoarce-te cu partea cealaltă la mine.

Capul lui Trofimaș a dispărut, parcă l-ar fi suflat cineva de acolo. Dar văzînd că Domnica se mai primblă prin casă, i-a pus în vedere:

— Fa Domnică, să nu-ți deie în gînd să mă trezești. Mă jeluiesc tatei.

— Și, închipuindu-și cum a înlemnit Domnica de frică, adoarme.

A doua zi dimineață — nu-i traista. A dispărut cu tot

cu creion și cu caiet. În două clipe Trofimaș a fost pe sub toate laițele, a căutat-o prin cotruță și era gata să se suie în pod, cînd a strigat Domnica din casă:

— Este!

— Unde era?

— La Trofimaș sub pernă.

— Tu ai pus-o?

Trofimaș habar n-are cum de-a nimerit ea acolo.

— Mamă, ia uite la dînsul! Unde te-ai împlut de colb?

— Mă scutur pe drum, și s-a apropiat de ușă, dar pînă a deschis-o, Domnica l-a și periat. Trofimaș și-a vîrît totuși mînile în buzunare, ca să nu i le perie Domnica din greșeală.

— Am să întîrzii!

— Cine ți-i de vină!

Și cînd s-a văzut odată scăpat, a luat-o la fugă spre școală, de i se ridicase trăistuța la spate și plutea prin aer undeva în urma lui. A intrat în coridorul școlii și a deschis întîia ușă care i s-a nimerit. Zeci de capete s-au întors spre dînsul, și cînd a văzut Trofimaș picioarele lor lungi, ce abia încăpeau sub bănci, și-a zis:

„Aiștia îs mari. Pot să mă bată...".

Învățătorul, pe care Trofimaș nu-l văzuse la început, s-a interesat:

— Ce ne spui?

— Ni'că.

— Hm. Da din ce clasă ești?

— Eu am venit așa... fără clasă.

Cineva a pufnit. Învățătorul a ciocănit de cîteva ori cu creionul în masă, și cînd s-a făcut liniște, i-a spus, reținîndu-și zîmbetul:

— Atunci intră alături. Acolo-s cei fără clasă...

Dar de data asta Tnofimaș era om pățit — a crăpat încetișor ușa, s-a uitat cîteva clipe și a intrat zîmbind.

— Ce rîzi? l-a întrebat Rusanda.

— Ba nu rîd. Mata ești învățătoarea?

— Eu.

Și-a scos traista, șleapca și s-a uitat la cei din bănci.

— Da unde să șed?

Încă la Soroca Rusanda i-a ales lui Trofimaș un loc potrivit, locul ce stătea acum gol și-l aștepta. Acolo șezuse pînă nu demult însăși învățătoarea.

— Uite aici.

Trofimaș vede sub bancă un leaț — pentru ce să fie pus el oare? Se uită pe jos printre bănci — ce fac ceilalți cu leațul? Unul mai lung își sprijinea picioarele într-însul. Trofimaș le întinde, le sprijină și el — bun lucru. Da pentru mîni nu-i nimica?

Rusanda, îmbujorată, stătea lîngă fereastră între bănci, acolo unde a prins-o întîiul ei școlar cînd a intrat. Ori că a apucat-o frigul, ori cine știe de ce, dar i s-a oprit undeva un fior în piept și vocea, vai, frumoasa ei voce se întretăia după fiece frază. Îi părea că totul e o glumă, că copiii iștia au un adevărat învățător, ce a ieșit pe o clipă și a lăsat-o pe dînsa ca să nu-și facă de cap pînă vine el.

Se uită prin fereastră afară la drum. Mult ar mai fi vrut să întîrzie măcar vreunul, dar se așezase de acum o liniște adîncă și micuții se uitau țintă la dînsa. „Doamne, s-a gîndit Rusanda, seamănă cu puii ce i-a scos mai nu demult mătușa Frăsîna în sită afară. Sînt și ei fragezi, curați, gingași, îți vine să te joci cu dînșii și cum să-i înveți atunci carte!" A intrat Pînzaru. Uite, i-a lua catalogul și a începe el lecția. Îi era necaz că au făcut cu dînsa o glumă atît de amară. În schimb se bucura, acuș s-a duce acasă, tot într-o fugă s-a duce! A lepăda hainele iestea curate, și-a lua secera în spate — și deodată i-a răsărit de printre bănci un cîmp larg cu cer senin, un mînz zburdînd în lungul pămînturilor, o mazăre coaptă, numai bună de strîns...

„Ce stă el în prag?"

— Se poate?

— De ce nu...

Și s-a dat la o parte — de început ca încă n-a început nimica.

— Am nevoie de o bucățică de cretă. Îmi dați voie?

— Poftim.

Pînzaru cu creta în mînă pornise spre ușă, dar deodată s-a oprit. A întrebat în șoaptă:

— Măi... Acela de sub bancă... ce faci acolo?

— Mănîncă, l-a pîrît cineva.

În Valea Răzeșilor se întîmpla să se și pîrască unul pe altul...

— Mănîncă?! Ascunde, frate, pînea. Ne vede Rusanda Mihailovna și am pățit-o!

Și a ieșit repede, în vîrful picioarelor, de parcă și el mîncase adineaori sub bancă.

„Vrasăzică, Rusanda Mihailovna..."

— Lele Rusanda... Mihailovna... aista iar mănîncă...

Rusanda s-a uitat la căpșorul lui tuns — ce mai flăcău o să fie Trofimaș aista, dacă de pe acum scoate fetele din încurcătură.

S-a pornit printre bănci, la fața locului. Flămînzilă, un băiețel negru ca un african, pe care cu o căldare de apă și o bucățică de săpun puteai să-l faci înapoi european, ședea înțepenit cu gura atît de plină, că nu-i ajungea buză la buză, și se uita țintă la Rusanda, așteptînd pedeapsa.

— Vrasăzică, copii, voi de azi sînteți școlari... Ce trebuie să facă un școlar? Școlarul, mai întîi de toate, trebuie să vie în fiecare zi la școală. Da cine-mi spune dintre voi — avem noi școală în satul nostru ori n-avem? Cine știe ridică mîna uite așa.

Ridică mîna fetița ce umblase toată iarna la pod împreună cu Trofimaș. Are doi ochișori albaștri și e îmbrobodită sub bărbie ca o băbuță.

— Cum te cheamă?

— Veruța. Așa mă cheamă.

— Și ce zici, Veruța, avem noi școală în sat?

— D-apu știut că avem.

— Drept. Numai că trebuie să te scoli în picioare cînd răspunzi.

— D-apu că eu îs în picioare.

Rusanda și-a mușcat un colț de buză ca să nu zîmbească.

— Atunci așază-te.

Veruța s-a uitat sub bancă, cercetînd ceva, s-a învîrtit de cîteva ori împrejur, și ochișorii ei iar au apărut peste marginea băncii.

— Dacă nu mă pot sui... Aici îi tare nalt...

Rusanda s-a uitat cine șede mai aproape de dînsa.

— Măi Trofimaș. Tu de ce n-o ajuți?

Trofimaș a ieșit îndată de la locul lui, a luat-o în brațe. „Îi grea", i-a spus el nu se știe cui și îndată i-a dat drumul înapoi jos.

— Nu mă acuprinde de gît, că mă gîdilă.

— Vrasăzică, școlarul trebuie să vie în fiecare zi la școală. Ce trebuie să ție minte fiecare școlar?

Mergea printre bănci și povestea toată lecția pe care a compus-o venind de la Soroca acasă. Numai că de data asta ieșea parcă mai bine...

Cînd a sfîrșit ultima lecție și școlarii se înghesuiau în coridor, grăbindu-se spre casă, Rusanda a hotărît să se ducă și ea cu dînșii. Îi era frică de învățătorii care toată vremea vorbesc numai de școală, și cînd pornește unul vorba, orice-ar povesti, începe așa: „Pe vremuri, cînd eram la Iași la școala normală...". Dar trebuia să lase catalogul. A deschis ușa și, spre marea ei bucurie, în cancelarie era numai Pînzaru.

— La mai mult și la mai mare, soro!

— Cum adică?

— Te-ai descurcat bine. Frumos.

— De unde știți?

— Țara, dragă Rusanda Mihailovna, țara le știe pe toate.

Rusanda grozav ar fi vrut să mai audă ceva despre lecția ei. Dar se temea că are s-o laude. De lăudat însă avea de amu cine s-o laude.

Un lucru îi mai rămînea ca să ducă la bun sfîrșit în ziua cea de toamnă — drumul spre casă. Drumul de dimineață, de acasă pînă la școală, greu l-a mai făcut... Fiecare consătean ce i se întîmpla în cale se uita lung la dînsa, de parcă nu o mai cunoștea. Cînd cobora pe lîngă fîntîna lui Irofte, a întîlnit-o pe Domnica — într-o bluziță veche, cu secera în spate, se ducea la deal. Nu i-a spus nimic, dar îi părea că și secera, și bluzița cea cîrpită pe la umeri o dojeneau și-i spuneau: iaca, așa cum ne vezi, da noi avem de lucru și ne ducem azi la deal...

Pe pod doi oameni duceau o căruță — unul o trăgea de oiște, celălalt o împingea din urmă. Rusanda le-a dat bună ziua și n-a dovedit să facă nici trei pași, cînd a auzit din urmă:

— Da cine-i asta?

— Apoi... N-o cunoști? Fata lui badea Mihalache.

— Și ce îmblă ea împodobită?

— Cică-i învățătoare...

— Învățătoare? Și ea-i învățătoare? Apoi bune vremuri am mai ajuns!

Acum îi era frică să se întoarcă, îi era frică de bucuria asta veninoasă — „bune vremuri am ajuns!".

A deschis ușa și a ieșit, scuturîndu-și părul, ca să nu fie prea așezat. Din urmă o ajungeau pașii lui Pînzaru, și Rusanda și-a zis în gînd: slavă Domnului. În doi cu el e mai bine. Cînd merge Pînzaru cu caietele subțioară și glumește cu dînsa, parcă îi spune fiecărui trecător: îi drept, frate, fetița asta e din sat de la voi, poate ai văzut-o și tu însuți cum aduna mai dăunăzi movilițe de colb în mijlocul drumului, da acum e învățătoare. Îți plac dumitale vremurile, nu-ți prea plac, dar fetița e învățătoare. Nu vezi că de la școală venim?

Aveau însă prea puțin de mers împreună — de la pod Pînzaru trebuia s-o ia la stînga, iar ea mai avea mult, tot înainte și înainte... Au trecut podul, Rusanda și-a contenit pasul, dar Pînzaru nici gînd s-o întoarcă într-o parte. „Nu cumva mă petrece?"

Dar n-a arătat că o frămînta gînduri de felul ista. Pînă acasă mai avea mult și oamenii se întorceau de la deal să facă amiaza" De abia cînd a ajuns la poartă, l-a întrebat:

— Da mata... Parcă trăiești în altă parte?

— Vreau să mă duc aici la unul. Am auzit că are niște spițe de bicicletă... Ce fugi așa repede? Orișicum, mîine dimineața ai să vii înapoi. Și poimîne, și încă multe dimineți ai să tot vii...

Rusanda a intrat în ogradă zîmbind, dar chipul flăcăului și zîmbetul, și glumele lui se țineau scai de dînsa și cineva îi tot șoptea la ureche: nu fi proastă, fa, că și aista îi frumos, mai frumos decît mulți alții, și, deci, vezi de nu fi proastă...

39

Să fie de acum toamnă?

Dimineața roua îi rece și îndată ce intri desculț într-o iarbă, începi să cauți cărarea; salcîmii și-au degerat frunzele și stau plouați pe vreme bună, ogrăzile îs pline de girezi și girezuici, încît nu mai știe gospodarul unde să-și tragă sara căruța, și cînii fac amiaza unde-i prinde somnul — cît ține ograda, e tot umbră...

Se ridică soarele sus, așteaptă mult și bine pînă vin două-trei albine la fîntînă să-și potolească setea; pe la marginea satului umblă un viței cu o bucată de bostan în gură. A împietrit pămîntul, după cum îl așezase o

ploaie de demult și cum l-ai atins — apare un bulgăre. Și sub fiecare bulgăraș se ascund cîteva semințe. Atîta sămînță — pînă și sămînță de mătrăgună găsești.

Îi toamnă, îi toamnă de acum.

Cucoșul nu mai cheamă găinile cînd găsește un grăunte, ci-l culege cu ciocul, dacă n-are altă treabă — găinile o duc bine și fără dînsul; nevestele nu se mai spetesc, cărînd coșuri cu mîncare la deal, și sara, cînd vine vreo vecină, așteaptă să-i faci loc pe laiță și, dacă nu-i spui vreo pătăranie, îți spune ea însăși două; moș Dănuță, stînd pe prispă, schimbă strunele, și cine are fată de măritat caută să-i coase cît mai repede o rochie mai bună, ca să nu le rătăcească flăcăii casa.

Îi toamnă, vreme de muncă și fiecare se grăbește să-și vadă roada în ogradă, fiindcă ceea ce e pe deal încă nu se poate spune că-i al tău. Știe lucrul ista și Gheorghe. Totuși, cum l-o fi purtînd grijile, dar o potrivește așa, ca în fiecare zi să treacă pe la Hîrtoape. Aveau însă numai două hectare în Hîrtoape și se tot mira mătușa Frăsîna: cît poți secera un hectar de păpușoi?

Îl seceri multă vreme. Păpușoii se strîng cam odată cu **mazărea și dacă mai lasă oamenii mazărea să stea pe** deal, de ce să te grăbești cu păpușoii? Gheorghe nu se grăbea. Tăia un snop și ore întregi căta spre sat. Și atîta s-a mai deprins, că cunoștea omul la trei kilometri și, dacă ar fi zăbovit oleacă toamna, s-ar fi obișnuit să ghicească din Hîrtoape vremea cînd ies copiii de la școală.

De cum s-a întors de la Soroca, nu s-a mai dus pe la Rusanda decît o singură dată. A simțit că nu-l mai așteaptă, cum îl așteptau înainte, nici casa, nici stăpînii, și, mîndru în felul lui, și-a zis că dacă e așa, mai bine nu se duce.

Îl durea însă. Îl durea pentru că în cîteva luni copila ceea dovedise să devină marea patimă a vieții lui. Și o aștepta să vină acolo pe pămîntul unde a înmugurit această patimă împreună cu mazărea, împreună cu păpușoii... O, cum o mai aștepta el, cum măsura cu bătăile inimii lungul așteptărilor, clipă cu clipă, bătaie cu bătaie, dar nu mai venea odată.

Nu venea, însă rămînea mazărea pusă de ea și nici un om, de cînd îi satul ista, n-a semănat mazăre pentru

ca s-o lase să ierneze acolo. Și Gheorghe iar se uită la pătrățelul galben-cenușiu, de cîte ori se uită nu-i chip să spui — poate de atîtea de cîte ori privește omul în jos cînd merge pe drum. Și de cîte ori a smuls el mazărea ceea — să fi fost o moșie de mazăre, că tot o smulgea; și a cîta dimineață își căuta de lucru și venea iar în Hîrtoape — să-ți fi fost sfînta Maria mamă, că tot n-ar fi răbdat să nu te ocărască.

Se trezeau și iar adormeau țîrîiecii, fugea bruma și iar se lăsa peste noapte, trecea o zi după alta, în Hîrtoape rămăsese numai păpușoiul lui cu un pătrățel de mazăre ceva mai la vale. Iar Rusanda nu mai vine odată.

Dar într-o zi, cînd Gheorghe ieșea cu căruța din sat, a zărit în mijlocul mazării un om aplecat.

„Fură..."

Și a început să mîie caii, că săreau în coșul căruței paiele de un stînjen în sus. Dar cu cît venea mai aproape, cu atît lăsa caii tot mai slobod. Într-o vreme chiar ar fi vrut să fugă hoțul — mare pagubă de cîteva tufe. Dar hoțul nu fugea.

Smulgea liniștit mazărea, punînd grijuliu mănunchi lîngă mănunchi, așa cum îi plăcea lui badea Mihalache să facă orice lucru.

Și dacă ar fi fost leneși caii lui Gheorghe, puteau să se oprească aici în mijlocul drumului ori să cîrnească și să umble de la o semănătură la alta, și nu i-ar fi oprit nimeni. Dar erau caii bătrîni și s-au oprit tocmai cînd a ajuns căruța în dreptul unei glugi de păpușoi.

Multă vreme a stat Gheorghe în căruță, aplecat peste carîmb, săpînd cu vîrful biciului un mușuroi de furnici.

„De, și-a zis în cele din urmă, pe semne, așa e zodia lor. Culeg ceea ce au sădit altele și se leapădă de cele ce au sădit ele cu mîna lor..."

Apoi s-a ridicat și a încărcat toate cele patru glugi. Deasupra lor a mai zvîrlit hlandanii, și a rămas pustiu pămîntul Frăsînei Doinaru. Era o căruță atît de încărcată, că oamenii din sat, cînd au văzut-o, s-au mirat cum de nu ies spițele prin șina roții și întîia dată s-au îndoit dacă a ieși gospodar din băiatul mătușii Frăsîna.

Acum nimeni nu mai încarcă așa căruța.

Abia a asfințit soarele, că lîngă mătușa Dochița s-au adunat de acum vreo trei băieței, cărora, se vede treaba, li-i rușine să doarmă cu tata pe cuptor, dar și la fete se tem să se ducă.

Discută ceva ei înde ei și, cînd lumea se rărește pe drum, pun mînă de la mînă și aprind cîte-o țigară. Le mai rămîne încă un lucru, ca să se laude, povestind pe unde au umblat sana trecută, le rămîne să pornească și ei pe la fete. Dar ca să vezi nevoie — îi prind cei mari și apoi bine ar fi să te alegi numai cu pălăria pierdută prin grădini — uneori o pățești și mai rău.

Unul, mai răsărit, tușește, își șterge lacrimile, dar nici că-i trece prin cap să scoată țigara din gură. Întoance fața în sus, ca să nu-i dea fumul în ochi și spune:

— Haidem la Ileana.

— La care Ileană?! întreabă speriat altul într-un veston lung, pe semne, al lui tată-său.

— Asta de lîngă mine.

— Ei! Ne-a da tat-su afară.

Poate nu ne-a da.

Al treilea, unul smolit, cu capul gol, întreabă:

— Da încaltea ai vorbit cu dînsa?

— Am vorbit, spune cela tușind, din care tuse se vede bine că n-a vorbit.

— Și ce-a zis?

— A zis, cică... vină, măi!

— Bun. Da dacă iese tată-său și ne face de rîs? Pe răspunderea ta?

— Dacă vreți, haidem și așa. Fiecane de capul lui...

— N-ai mai vorbit tu cu Ileana.

În vremea asta scîrțîie ușa cămăruței și în prag apare mătușa Dochița.

— Dar bine, măi dracilor!! Vreți să-mi aprindeți casa! Ia stați să pun eu mîna...

Nu și-a mai mîntuit vorba — la răscruce au rămas numai trei țigări fumegînde.

— Osîndi-v-ar crucea! baba a ieșit în drum să le stingă cu mîna ei. Ați mai văzut așa spînzurați?

Flăcăii erau însă de acum în mahalaua cealaltă și cel cu haina lui tată-său, gîfîind din greu să-i ajungă

pe ceilalți, le striga din urmă:

— A trebuit, măi, să stingem țăhărcile!

Dar nu i-a putut ajunge pe tovarășii săi cei viteji. S-a dus și el spre casă, pentru ca o doua zi să povestească cum porniseră ei la fete și ce-au pățit.

* * *

Gheorghe se ducea spre fîntînă — nu-i trebuia apă, dar era deprins să aibă căldările pline peste noapte. Se gîndea: unde s-ar mai duce el în sara asta? Ca din păcate, atîtea seri s-au năpustit pe capul lui, seri frumoase, fermecătoare, cu care n-avea ce face.

— La fîntînă te duci, Gheorghe?

Scridon venea grăbit în urma lui.

— La fîntînă.

— Hai că merg și eu.

Au umplut căldarea și s-au așezat pe corlatele fîntînii.

Scridon a oftat, apoi a șoptit, căci noutăți erau destule:

— Ai auzit? Zilele iestea ne înflă la armată.

Gheorghe s-a gîndit: iată o noutate bună, care ar fi venit ca o mană cerească să-l scape de toate și, pentru că mult ar fi vrut să se adeverească zvonul, a zis:

— Auzit.

— Hei, bre, ce rău o să ne pară că n-am petrecut destul. Hai măcar amu, la urmă, să ne îndulcim un pic.

— Unde?

— Am eu un locușor...

Apoi s-a ridicat grăbit, a ieșit în mijlocul drumului și a făcut degetele pîlnie:

S-a dus Leana la pădure, cu-cu, cu-cu!
Să culeagă flori și mure, cu-cu, cu-cu!

Cineva mai la vale, un cîntăreț care, firește, auzise și el noutatea cu armata, s-a apucat să povestească ce-a pățit Ileana la pădure, pe urmă nu se știe de unde au mai răsărit doi cu glasurile subțirele. Peste cinci minute băieții nu mai încăpeau pe corlate și Mișa l-a întrebat pe Gheorghe dacă se poate să-i verse apa din căldare, s-o întoarcă cu fundul în sus și să se așeze pe dînsa.

— Ți-o împlu eu înapoi.

— Varsă.

Scridon s-a dat după fîntînă, ca să nu-l ude poștarul, dar acela de acum îi murase genunchii. Scridon a apărut în centru.

— Măi băieți! Cine știe zilele omului! Hai la un vin bun. Și nici bani nu trebuie.

— Unde?

— La moș Tropoțel.

— Ai vreo datorie la dînsul?

— Eu la furat nu mă duc.

— Da are cîni?!

— Stați, bre! s-a înfuriat Scridon. Ce-mi luați vorba din gură! I-a venit o nepoată din Frasin. Mi-a spus o mătușă de-a mea, că trăiește acolo, aproape. Cică, în Frasin n-o pot mărita și au adus-o încoace.

— Dacă-i așa, chefuim.

— Ne ducem?

— Eu unul mă duc.

— Stați, bre, măcar să-mi duc căldarea acasă.

— Ce s-o mai duci? O luăm cu noi.

— Dă-o încoace.

Și s-au pornit. Scridon înainte, ceilalți după dînsul și la coadă Mișa cu căldarea deșartă.

Moș Tropoțel ședea în fața casei pe un scăunel, cu barba pe genunchi și aștepta să răsară luna ca să taie niște vreascuri pentru de foc. Cînd a văzut că nu-i încap oaspeții în ogradă, s-a ridicat, a vrut să spuie ceva, dar așa a și rămas cu gura deschisă. Pentru atîta lume trebuie să împrumuți nepoate de la toți vecinii și te miri dacă ți-or ajunge.

— Bună vreme, moș Tropoțel! l-a salutat Scridon. Gospodărim?

— Gospodărim, d-apoi cum. Da 'neavoastră?

— Noi am tăiat lemne mai devreme. Și amu am auzit că ți-o venit o nepoată. Îi acasă?

Moș Tropoțel se cam codea, uitîndu-se lung la fiecare.

— Nepoata mi-i acasă... Da ce îmblă acela cu căldarea?

Mișa a apărut îndată înaintea lui.

— Am găsit-o. Chiar acum. Merg eu pe drum...

— Ce vorbești? s-a mirat grozav moș Tropoțel. Ia s-o văd...

A vîrît capul într-însa și s-a uitat în sus, să vadă de nu-i spartă. A cîntărit-o în mînă. Căldărarii erau duși pe front și munca lor se prețuia mult.

— Bună căldare. Poate mi-o vinzi?

— Nu pot, moșulică. Tocmai îmi trebuie căldare la casă...

— Da parcă voi n-aveți?

— N-avem.

— Da cu ce aduceți apă?

— Cu șipul.

— Ei?!

— Și mai împrumutăm de la vecini.

Lui moș Tropoțel nu-i prea venea să se despartă de căldare.

— Apoi hai, poftiți în casă...

O căsuță bătrînească cu tavan pîntecos, sprijinit în doi stîlpi. Pe jos îi așternută iarbă, sub horn zace o aripă de pasăre, cu care gospodina mătura vatra. Lîngă masă șede o băbuță și vîră cu un bețișor mărar într-un șip — se gătește de iarnă.

Prin casă umblă o namilă de fată, că te prinde frica uitîndu-te la dînsa: cînd se așază pe laiță, te temi că n-a ține-o, cînd se reazemă de sobă, te temi să n-o prăvălească.

A dat mîna cu toți și se uita mirată cînd fiecare spunea cum îl cheamă. S-au așezat toți pe laiță și Scridon, odată ce a adus lumea asta, l-a întrebat pe moș Tropoțel:

— Dacă nu vi-i cu supărare, cum îi zice nepoatei?

— Apoi Nastea. Nu v-a spus?

— La noi n-așa se face cunoștință, a zis Nastea, încercînd de nu i-or încăpea umerii între sobă și horn.

— Da cum? s-a interesat Scridon.

— Altfel.

Tăceau, pentru a-l face pe moș Tropoțel să înțeleagă că fără ceva vin nu-și mărită nepoata. Noroc că moș Tropoțel era om ager la minte și, cînd a priceput cum vine tăcerea băieților, nu i-a fost greu să se scoale.

— Auzi, măi babă? Unde-i tocitoarea?

Știa el prea bine unde-i tocitoarea — era un fel delicat de-a întreba baba dacă n-are nimic împotrivă să aducă băieților vin. Baba n-avea nimic împotrivă:

— Trebuie să fie în cui după ușă.

Moș Tropoțel a bîjbîit o vreme în tindă și s-a întors înapoi în casă:

— Măi, cela care a găsit căldarea... Se poate să aduc vin într-însa?

— Poftim, moș Tropoțel.

— Da eu nu de asta. Îi curată, zic?

Podgorean de viță veche, moșul a mai spălat-o o dată. Nu ajungeau pahare și baba nu prea vroia să le scoată pe cele din ladă. În sfîrșit, s-au împăcat.

Scridon și-a ciocnit paharul cu moș Tropoțel:

— Hai să fim sănătoși.

— Și la noi așa se spune, a zîmbit Nastea.

Cînd a văzut că paharul nu se mai umple dacă nu pleci bine căldarea, moș Tropoțel a mai întrebat o dată unde-i tocitoarea, dar nu i-a mers — mătușa i-a răspuns înțepată, scoțînd din șip o ață pe care o vîrîse la un loc cu mărarul:

— Caut-o... de unde să știu?

Văzînd că-i vorba de ducă, Scridon s-a dat mai lîngă ușă să nu se facă cumva băieții nebuni și să-l lase la urmă să vorbească cu Nastea. Era un obicei în Valea Răzeșilor — ultimul rămînea în umbra tinzii să țină de vorbă fata care ieșea să-i petreacă. A ieșit, deci, întîiul, dar în tindă o mînă vînjoasă i-a prins poala hainei și l-a repezit înapoi.

— Care-i, măi, paștele...

S-a smuncit, a dat cu piciorul într-o cociorvă, cociorva a căzut cu mare zgomot. Scridon s-a plecat s-o ridice și, cînd cociorva era pusă la loc, băieții erau ieșiți cu toții, iar din casă venea asupra lui zîmbind Nastea.

„Mi-au făcut-o, dracii..."

S-a oprit în prag:

— Și cum o mai duci cu viața, Naste?

— Ei! O duc bine!

— Cît ai să mai stai pe la noi?

— Toată iarna.

Scridon așa, de-o glumă, i-a pus o mînă pe umăr și biata Nastea s-a lipit, a crescut în trupul lui, că și-a zis Scridon: „Aici, frate, îi de trai".

La fîntînă s-au oprit. Îi ajutau cu hurta lui Gheorghe să-și umple căldarea.

— Măi, da eu ce v-am spus! urla Scridon, mîndru de isprava lui. Îi vin ori nu-i vin?!

S-au înțeles unde să se întîlnească data viitoare, pentru a se duce iarăși la moș Tropoțel, și s-au despărțit. Luna era sus — o lună plină, de luceau firele de paie împrăștiate pe drum și se vedea ca ziua. În vale se auzea un țăcănit ușor — moș Tropoțel a hotărît totuși să-și taie vreascurile pînă una alta.

După iazuri, în cealaltă jumătate a satului, mai clipeau cîteva lumini, care mai apoi s-au stins și ele, iar peste o dungă de tăcere au pornit, cu mare zgomot, să cînte cucoșii miezul nopții.

„Înainte ca să cînte cucoșul, de trei ori te vei lepăda de mine..."

Întîmplarea a făcut ca această demnă și curajoasă pasăre, una dintre cele mai străvechi tovarășe de drum ale omului, să devină simbol al trădării și — de acum așa e firea omului — ori de cîte ori auzi în noapte cîntînd cucoșul, te înfioară...

Întors acasă, Gheorghe s-a culcat, dar mai spre ziuă a visat că, fiind la iarmaroc, scoțînd ceva de prin buzunare, a pierdut cele două hectare din Hîrtoape. Uite așa, scotea ceva din buzunar și din neatenție le-o fi scos și pe dînsele, le-a pierdut acolo în acea mare învălmășeală și se crucea, disperat, se plîngea tuturora, se bătea cu pumnii în piept...

Dimineața, trezindu-se, și-a zis: ce neghiobie îs și visurile iestea! Cum poți pierde două hectare într-un mijloc de iarmaroc — ce ți-s ele, un capăt de țigară? Totuși, amărăciunea unei pierderi a rămas cu dînsul, și-a făcut într-un anumit fel loc pe chipul lui, și cu visurile iestea! Cum poți pierde două hectare într-un a pierdut ceva ce nu mai poate fi găsit niciodată.

41

Parcă nu demult venise toamna, dar se duce și ea.

Un copil a scos cotiga în mijlocul ogrăzii, stă pe prag și se uită lung la dînsa — s-ar juca, dar i-i frig; în vale paște un cal bătrîn — nu prea paște, că n-are ce — pipăie doar rădăcina ierbii cu buzele, ca să-i treacă foamea, și pe marginile drumurilor s-au așternut două cărări de frunze, ce foșnesc nopți întregi, speriind cînii prin somn.

„Acesta ne-a fost anul", și-a zis Gheorghe și, punînd mîna pe un hîrleț, s-a dus cu el în fundul grădinii. De fapt, oricît de frumos și înțelept ar fi intocmit calendarul, pentru lumea de la sate adevăratul an începe odată cu înmugurirea, cu acea „frunză verde" cîntată din moși-strămoși, și sfîrșește cînd acea frunză verde se îngălbenește, se desprinde din copac și cade la pămînt pe-o margine de drum.

Gheorghe sapă niște gropi în fundul grădinii — poate va mai sădi ceva, pentru că vor mai veni ele primăveri frumoase și va mai căuta creștetul foșnet de frunză verde deasupra noastră. Alte gropi, pentru alte vremuri și pe alte locuri urzise el odată, dar, pînă la urmă, nu e cum vrea omul, ci cum vrea Domnul.

Și sapă, sapă, ca să nu-l macine atîta amintirile, sapă în fundul grădinii, ca să fie singur cu necazurile sale, sapă gropi adînci, pentru că avea hîrleț bun și era tînăr.

Îi vine greu șezînd acasă — în sat îi vine și mai greu. Fiecare trecător se uită lung la dînsul, vrea să zîmbească, i-i oarecum, dar nici nu-și poate stăpîni zîmbetul. Și surîsurile iestea deșarte, privirile nedumerite — așa se uită lumea la un om peste care a dat norocul, dar nu l-a ajuns capul ce să facă cu dînsul — îl alungau din nou acasă, dar acasă era mama.

A simțit el demult privirea mîngîietoare și nedumerită a mamei lui — încă de pe atunci cînd s-a întors într-o bună zi de la deal și i-a adus traista așa cum i-o legase ea de dimineață. O vreme îl tot întreba ce-l doare — acum nu-l mai întreabă. Doar cînd îl vede la masă, se așază în fața lui, rupe și ea o fărîmătură de pîne, se uită lung la dînsul și, cînd Gheorghe se scoală, ea rămîne cu aceeași fărîmătură în mînă.

Bănuia, pe semne, ceva și veșnic era dusă pe gînduri. Mamele, se știe, gîndesc mult. Nu-l întreba, în schimb, nimic și, drept răsplată, Gheorghe îi mătura uneori casa, dacă venea vreo vecină și se așezau la sfat, făcea focul în locul ei și, cînd avea vreme, îi citea cîte-o pagină-două din evanghelie.

Dar într-o sară, cînd se descălțase și, fiindcă nu-i era încă somn, ascuțea niște cuțite, mătușa Frăsîna s-a apucat să șteargă o farfurie spălată și o tot ștergea, cam prea multă vreme o ștergea. Deodată l-a întrebat:

— Ce zici tu, Gheorghe... Să luăm șervețelul ista cu primăvară de sub oglindă?

— De ce să-l luăm?

Gheorghe s-a uitat primprejur, căutîndu-și bocancii. A strîns măselele, dar între ele parcă s-ar fi așternut un strat de vată și, oricît le-ar fi strîns, nu ajungea dinte pe dinte.

Mătușa Frăsîna a zărit pe fața feciorului bulzul zimțos al măselelor și a spus ca să spună și ea ceva:

— Se colbăiește...

„Se mărită?!"

De multă vreme îl urmărea bănuiala asta. Gheorghe o amorțea cu sudoarea, cu țigara și cu drumurile. Acum i s-a părut că mamă-sa a auzit ceva prin sat, că n-a fost zadarnică întrebarea ei. Pe-o clipă și-a închipuit-o pe Rusanda că merge cu cineva pe vale — acel cineva era încă cețos, aproape o umbră, dar nu i-au mai ajuns puteri să-l urmărească. Teama că portița lor a tocmi-o altul, altul i-a zice tată lui badea Mihalache și Rusanda altuia i-a stinge lampa — teama asta i-a oprit pe o clipă inima în loc, i-a mutat clampa ușii din partea stîngă în partea dreaptă.

Era întuneric afară. Cerul nu se vedea — numai undeva deasupra capului se zbuciuma o aschie senină, își schimba mereu formele, și după frămîntarea ei Gheorghe a ghicit că-s nouri mulți și că-i duce vîntul.

Pe marginile drumului, de printre livezi, zîmbeau ferestruici cu lumina lor caldă, undeva într-o casă abia-abia se auzeau niște fete cîntînd și după sat plîngea singuratic o mașină, suind dealul.

Mergea iute, socotind pașii care-i mai rămăseseră, și se întreba întruna: „Oare nu-i tîrziu?" Și se căia amarnic că n-a venit la dînsa la Soroca. Putea totuși să lase lucrul pe o zi și să se ducă. Se căia că s-a supărat cînd n-a venit să smulgă mazărea, se căia că n-a știut cînd să vină și cînd trebuie să plece.

De îndată ce începea grădina lui badea Vasile, de lîngă salcîmul cela dezbinat, se vedeau ferestrele Rusandei. Și în fiecare sară, cum ajungea în dreptul salcîmului, se uita dacă este lumină. În sara ceea lumină nu era — abia-abia se vedea acoperișul casei.

S-a uitat mirat la dreapta și a văzut că încă nu ajunsese în dreptul salcîmului. Dar a ajuns și a de-

slușit deasupra porții două ferestruici negre.

„Nu se poate să se fi culcat așa devreme..."

S-a oprit la poartă, dar n-a îndrăznit să se rezeme de dînsa, a pus numai o mînă pe stîlp, de parcă era o poartă vie, care îl aștepta demult. Cineva a trecut pe la spatele lui, i-a dat bună sara, Gheorghe i-a răspuns fără a se întoarce.

„Poate toarnă gaz", și-a zis el în gînd și s-a dat lîngă portiță, ca să-i fie mai aproape să intre cînd s-or lumina din nou ferestrele. Dar ferestrele oarbe nu suflau nici o boare de lumină, nici o șoaptă nu-i aducea vîntul din partea ceea.

„Poate nu găsesc chibritele", și-a zis el și a sunat cutia sa în buzunar, parcă vrînd să-i spuie cuiva că dacă nu le găsesc, el are chibrite.

Dar a trecut multă vreme, pe sticla ferestrelor negre a apărut un luciu cenușiu, și-i părea că se iută cele ferestre în altă parte — nu la dînsul. Pe Gheorghe l-a prins frigul. A încercat să-și ridice gulerul, dar n-a izbutit și a rămas cu ochii țintă la ferestre.

„Dorm. Asta înseamnă că încă nu-i tîrziu...", și-a zis el în gînd. Ferestruicile parcă și-au întors ochii spre dînsul. „Pînă mîne dimineață rabd eu cumva", a hotărît el. S-a întors să plece, la despărțire a mai alunecat o dată cu privirea pe ferestruicile din casa cea mare. Inima i-a zvîcnit nebună ca o pasăre prinsă în culcuș și un val fierbinte i s-a vărsat din creștet pînă în tălpi. Jos, într-un colț al ferestrei de la casa cea mare, izvora o rază de lumină. Trădare, s-a întrebat el, atît de repede se ajunge amu la trădare? A deschis portița și, pășind în vîrful picioarelor, s-a apropiat de grăuntele cela de lumină. Vîntul încerca să scoată o pănușă prinsă după ploaie în pămînt, porcul ofta sătul în ocol. Gheorghe s-a dat mai aproape și sta lipit de perete. O clipă nu se auzea nimica. Era liniște și el ridicase mîna să bată în sticla ferestrei. Deodată însă a smuls-o înapoi. Un glas bărbătesc a spus:

— Eu zic: bine! Dar roata căruței are diametru? Și un alt glas, senin ca cerul, scump ca viața — a întrebat:

— Da el ce-a zis?

A întrebat în felul cela vesel, molipsitor, cînd fata parcă te-ar ruga s-o faci să rîdă. Ce-a zis acela Gheorghe

n-a prins cu urechea, dar Rusanda rîdea, vai, rîsetul acela al ei — răscolitor, clocotitor...

Portița stătea deschisă, așteptîndu-l să plece. Și Gheorghe a pornit cu pași rari și grei. Pleca sărac lipit pămîntului, căci lăsase în casa asta și țarina sa, și snopii de grîu, și mînjii, și iarba. Îl petrecea în glumă vîntul, cercînd să-i smulgă pălăria din cap. Se tupilau, rușinate, căsuțele pe lîngă care trecea — și luna, lipită pe-o margine de nour, pe jumătate lumina, pe jumătate era stinsă.

„Mă rog, doi învățători mai stau la sfat..." Nu era mare lucru la mijloc, dar vorba cîntecului, inima mea, inima mea iar începe a mă durea...

Gheorghe umbla pe drumuri, întrebîndu-se cine-i el și încotro se duce? Îl măcina tăcerea din jur și, ca s-o sfarme măcar pe-o clipă, și-a zis sie însuși:

— Vezi că ai rămas singur, măi Gheorghe...

Și s-a uitat iute în jur — să fi fost oare glasul lui?

Apoi și-a ridicat gulerul, lăsînd bătrînele drumuri ale satului să-l ducă unde-or vrea. Și drumurile din Valea Răzeșilor l-au cules grijuliu cu toată amărăciunea lui, l-au tot îndemnat dintr-o ulicioară în alta, l-au pus să sară pîrăiașe, să ocolească poduri stricate. Gheorghe venea ascultător ca un copil — erau drumurile umblate de el din fragedă copilărie, și chiar cînd satul a rămas în urmă, el tot venea prin cîmpul gol, asupra nopții, pe o margine de drum.

* * *

Într-un tîrziu picioarele i s-au oprit ca doi telegari la fîntîna unde au fost adesea adăpați. Gheorghe s-a așezat pe pămîntul gol, simțind că de acum nu-și mai amăgește el picioarele nici cu dusul, nici cu întorsul. În jur cernea o noapte rece de toamnă, sunau a uscat, a ger, tufele de pelin rămase pe haturi — și se risipeau ușor sub călcîi bulgărași degerați. Spre marea sa mirare, Gheorghe simțea o mirozną dulce pe care o tot trăgea în piept, și necăjitul suflet cerca a se bucura, de parcă Gheorghe ar fi ajuns într-o lume ce veșnic îl aștepta, veșnic se bucura de venirea lui...

Pe la zori și-a dat sama că venise pe la hectarele din Hîrtoape. Spre acest petic de pămînt s-au scurs toate drumurile, toate grijile lui și chiar în acea noapte grea

drumurile l-au adus încoace. Dar, vai, cum s-au mai înșelat bătrînele drumuri ale satului! Venea iarna. Frigul a amorțit fierberea pămîntului, l-a adormit pînă la primăvară, și acum fiecare semincioară trebuie să coboare în adîncuri, în înțepeneala rece și întunecoasă a iernii, pînă iară se va face cald, se va face lumină și iară va porni pe calea sa nemuritoare străvechea frunză verde...

„Să știi că mi-a venit și mie vremea."

A pornit cu pași grei spre gară, rugîndu-se tot drumul la o pereche de epoleți de polcovnic să fie dus cu prima echipă de recruți, cu primul tren, în orice direcție, numai să-l ducă odată pînă va veni iară vremea frunzelor verzi pe acele meleaguri.

Tîrziu, spre chindii, se întoarcea fericit. Ducea în buzunarul dinăuntru al hainei o hîrtie verzuie, în care se spunea că *doprizîvnic-ul* cutare trebuie să se prezinte a doua zi la comisariatul militar, avînd cu sine cutare și cutare lucruri. Era ascunsă hîrtiuța undeva într-un carnețel, dar o simțea cu toată făptura lui,— așa un om sărac, căpătînd, în sfîrșit, o sută de ruble, o simte totdeauna, chiar dacă el îi afară, iar banii i-a lăsat în casă.

* * *

Și-i rămîneau de azi înainte multe gînduri negîndite, multe drumuri neumblate, multe haine nepurtate. Mai avea o dimineață. Ce-a fi mîne pe la amiază — va ploua ori va fi vreme bună, parcă nu i-i totuna? Încerca a ghici calea trenului de mîne, dar din Bălți nu mai ieșea trenul. Era mulțumit de toate, era liniștit, și numai ochii lui căutau cu sete la fiece cărare, la fiece gard, la fiece om, tot adunau și adunau, de parcă ar fi știut că peste o vreme vor fi întrebați ce au mai văzut ei în satul cela cu iazuri mari, cu drumuri lungi, cîrpite de umbre, cu flori uitate la portițe...

Pe valea satului cineva a aprins o grămăjoară de gunoaie, o coamă uriașă de fum s-a întins de-a lungul văii, și lui Gheorghe i-a venit deodată un dor nebun să se așeze pe marginea drumului, să se uite mult și bine la fumul ista, căci ardea ceva ce fusese și al lui.

N-avea însă vreme. Se lăsa soarele spre asfințit, mai rămînea o singură noapte nainte, iar el n-avea nimica

pregătit de drum. A înconjurat pe departe, tocmai pe la marginea satului, ca să nu treacă pe lîngă casa Rusandei.

* * *

Cînd a intrat în casă, mătușa Frăsîna sta ghemuită lîngă vatră, scoțînd cenușa într-o căldare. Vorbea ceva cu mîța. Și pentru întîia dată s-a gîndit el că atunci cînd iese din casă, femeia asta bătrînă, care l-a crescut la pieptul ei, n-are cu cine schimba o vorbă. Apoi și-a mai adus aminte că ea, pînă aduce o căldare cu apă de la fîntînă, se odihnește de cîteva ori, că în fiecare sară își face cîte două rugăciuni și se scoală de cîteva ori pe noapte să vadă de nu s-a dezvelit... Și l-a închipuit pe tată-său așa cum îl ținea minte, cu privirea ceea a lui care pe toate le vedea și pe toate le înțelegea — de data asta parcă a simțit privirea lui dojenitoare... Putea el oare să-i aducă amar bătrînelei iesteia care așază liniștită cenușa în căldare?...

— Mamă, împrumută niște pîni de la vecini...

Ea s-a uitat pe o clipă mirată la dînsul, pe urmă a ridicat în sus mînile colbăite de cenușă și, dînd din cap, de parcă nu putea crede, a gemut:

— Doamne-Dumnezeule!

Apoi, ștergîndu-și de umeri obrajii umezi, s-a uitat la fecior, dar nu-l putea vedea printre lacrimi și iar își ștergea obrajii. Încet, a pornit spre el, dar n-a putut ajunge pînă la Gheorghe și s-a rezemat de sobă. Așa a și ascultat pînă la capăt vestea cea grea, și capul i se rezemase singur de sobă, parcă nu se mai putea ține pe umeri de atîta durere.

Apoi a ieșit în casa cea mare să se roage, și de data asta toată rugăciunea ei era numai din trei cuvinte, repetate de nenumărate ori:

— Doamne, feciorașul meu...

Pe la amurg s-a îmbrobodit cu o șalincă veche și a început a-l găti de drum. Și toată vremea cît umbla pe afară, își spunea amarul:

— Ne lasă Gheorghe, măi Vasca. Ei, ce-om face noi singuri?

Le-a spus și pomilor, și cîmpului, și cerului că îi lasă Gheorghe, se duce și, Doamne, atît o mai durea,

că se împiedica din mers și-și căuta cu mîna reazem la tot pasul.

Toată noaptea, pînă în ziua albă, a ars lumina la mătușa Frăsîna. Vestea nici n-a avut cînd se răspîndi. Dimineața au trecut de abia cîțiva vecini, a venit moș Petrea să-l ducă pînă la gară cu trăsura. Atunci cînd badea Vasile i-a scos traista din casă, Gheorghe și-a luat pălăria din cap și s-a plecat să sărute mîna care l-a mîngîiat. Dar mătușa Frăsîna și-a strîns obrazul pe pieptul lui, l-a cuprins și nu mai vrea să se despartă odată.

Apoi au pornit. Și au rămas în urmă o căsuță oarbă, ce privea cu singurul său ochi, o femeie frîntă de durere în mijlocul drumului, cu mînile ridicate spre cer, și peste tot — frunze galbene, frunze de jale, frunze de dor...

* * *

Moș Petrea avea în gînd să aștepte trenul, dar uitase opalca acasă, și Gheorghe l-a rugat să se întoarcă. Cînd huruitul surd al căruței a amuțit dincolo de trecătoare, Gheorghe a ridicat ochii, l-a văzut pe Vasca stînd pe linia de cale ferată nemișcat, cu capul sus, uitîndu-se la oamenii de pe peron și căutîndu-l pe Gheorghe. A vrut să-l șuiere, să-l mai mîngîie o dată, dar s-a temut că a rătăci casa. Și-a luat sacul greu și s-a lipit străin de un colț al gării. O femeie în șal bocea și un om josuț, cu cușmă brumărie, îl liniștea pe cineva:

— Las', bre, că am făcut și eu armată...

— Vine.

Vreo zece băieți și-au scos cușmele, lăsînd să se vadă capetele lor tunse chilug și omul josuț, care făcuse și el armata, s-a întors cu fața într-o parte, și-a tras cușma pe ochi.

— Gheorghe!

Domnica s-a oprit la cîțiva pași, palidă, cu ochii larg deschiși, iar Scridon a început să-și descheie haina — dacă aici îi vorba de vreo nedreptate, el își pune viața la bătaie.

Venea trenul suflînd din greu, o namilă fierbinte și fioroasă, gata să taie și să îngroape tot ce i se va nimeri în cale. Gheorghe vedea cum se mișcă buzele

albe ale Domnicăi, dar nu deslușea ce-l întreabă. Doar cînd lumea a început a urca, a auzit-o:

— Da Rusanda?

— Știu eu...

Și sta, nalt și smolit, așa cum îl văzuse ea cînd a intrat pentru întîia oară cu Toadere în casa lor. Trenul se oprise numai pentru trei minute. Și cînd au început a i se mișca roțile, Domnica a întrebat îngrozită:

— Se duce?!

Apoi s-a repezit la Gheorghe, l-a cuprins de gît și pentru o clipă toată făptura ei a dispărut în brațele lui. Și de abia atunci, strîngînd un dor străin la pieptul lui, a simțit Gheorghe cît de singur a rămas.

În vagon s-a lipit de-o fereastră și căuta în zare două dealuri de printre care abia se deslușeau livezile desfrunzite. Plutea încet în urmă baștina unde l-au udat ploile, unde l-au uscat vînturile și unde rămăsese tot ce-a avut mai scump în viață.

1955

DARURI

PISTRUII

Cînd tata se ducea la muncă, îi dădea mamei de grijă:

— Ia sama, măi femeie, las casa pe tine.

Cînd mama se repezea pe la vecine să afle ce se mai aude, îi zicea surorii:

— Fată-hăi, vezi că rămîi gospodină pînă mă întorc.

Cînd și surorii îi venea a ducă, îl chema ca să-i spună:

— Măi spînzuratule, măi! Să-mi ședzi aici un' te pun cu mîna mea și să nu te împingă păcatul să te mișți de aici...

Și numai el, sărmanul, n-avea pe cine pune de strajă și-l durea grozav, căci deseori din te miri ce se isca o minune de joacă, dar pe cine să lași tu casa?

— Ia o lași în plata Domnului și te duci, i-a zis odată mama.

— Bine, măi femeie, dar ai tu minte?! se supără de colo tata. Auzi tu, învață copilul să lase casa și tot ce-am agonisit la casa asta...

— Aracan de mine, da ce, m-o făcut casa asta pe mine ori eu am făcut-o pe dînsa? Și dacă i-o venit bietului copil să se ducă să se joace oleacă, c-o fi avînd și el suflet...

— Cum, adică, să lase totul și să se ducă?

Dacă nu le mai lasă el chiar pe toate! Cîte ceva din ce avem și noi mai bun o să se priceapă el să ieie cu dînsul...

— Și ce, adică, mare bunătate poate lua un copil cu dînsul cînd se duce să se joace?

— D-apoi, pistruii.

— Apoi, dacă zici tu că pistruii o să-i ieie cu dînsul...

Frumoasă era mama în clipele sale de supărare, dacă și tatei îi ședea bine cînd lăsa să treacă de la dînsul. Iar pistruii, mă rog, ca pistruii...

BUNELUL

Cînd mahalaua e numai foc și pară, încît nimeni nu știe cînd va sfîrși această mare supărare, atunci vine de-i împacă pe toți bunelul.

— Da-i-ar Domnul zile multe, zic oamenii.

Cînd se pune temelia unei case, cînd se alege loc de o fîntînă, cînd se caută o zi bună pentru a se începe un lucru mare, atunci oamenii trimit după bunel, și cum spune el, așa rămîne.

— Da-i-ar Domnul zile multe, spun cu toții.

Cînd vine o zi de sărbătoare și masa e gata, și paharele îs pline, dar petrecerea încă nu începe, asta înseamnă că toți îl așteaptă pe bunelul.

— Da-i-ar Domnul zile multe, spun mesenii, făcîndu-i loc în capul mesei.

Cînd plînge un copil și nimeni nu se grăbește să-l mîngîie, cînd prinde a se veștezi iarba colbăită pe marginea drumului, iar de ploaie nici pomeneală, cînd greu ți se face pe suflet și lehamite ți-i de toate cele, atunci răsare în calea ta bunelul, așa încît pînă la urmă vei spune și tu:

— Da-i-ar Domnul zile multe.

— Tătucă-i, da zilele iestea, ele de unde se iau?

— Apoi, de unde să se ieie?! a zis bunelul după o lungă cugetare. Vin și ele așa, din senin, de sus, ca niște daruri cerești, precum vine dimineața, ori amiaza, ori amurgul. Precum vine pămîntul, ori sămînța, ori apa. Pre cum vin roua, pasărea, soarele...

— Și darurile iestea, ele vin pentru toți deopotrivă ori numai pentru cei aleși?

— Hei, d-apoi e lucru știut pentru toată lumea! Iaca, să te luăm chiar pe tine. Dacă te scoli tu dimineața, frumușel, sănătoșel, te speli pe față cu apă curată, și mama îți pune colo pe masă ce are, și tu te duci pe toată ziua la joacă, ce alte d a r u r i îți mai trebuie?!

GLUMA

Cu școala s-au întîmplat toate cum a și spus el c-o să se întîmple. L-au tot dres, l-au tot strunit și povățuit atîta, încît a întîrziat chiar din prima zi, de la prima lecție. A stat o vreme în coridor cu inima cît un purice, a

pîndit cît a pîndit, iar îndată ce învățătoarea s-a mișcat pe-o clipă din clasă, el țuști! — și s-a amestecat printre cei mai mărunței așezați în băncile din fundul clasei. L-o fi simțit însă cumva învățătoarea, căci cum s-a întors, îndată a și dat cu ochii de dînsul.

— Tu, măi Țică, de unde te-ai luat?

— Am întrat, iaca, pe ușa ceea. Altfel de unde aveam să mă iau?

— Și, odată ce ai intrat, poate ne dai și bună dimineața, poate ne spui și cum te cheamă, să te scriem aici în catalog...

— Las' mata, că nu-i chiar numaidecît...

— Dacă altminteri nu se poate. Ca să fii școlar, trebuie să te scrii aici la catalog.

— Apoi, dacă altfel nu se poate, pune și mata colo un Andrei Boboșel.

— Cum, adică, Bobocel? Că doar tatălui tău i se spune Boboc?

— Lui i se spune Boboc pentru că e mare, iar eu, fiindcă îs mic, cum altfel să mi se spună?

— Și cine te-a învățat un lucru ca aista?

— Nimeni. M-am gîndit și eu așa, în capul meu.

— Păi, dacă ți-i numaidecît, te scriem Bobocel. Și, mă rog, cam pînă în ce clasă ai să fii tu Bobocel și cînd să te trecem ca fiind Boboc?

— Apoi, că doar nu degeaba ești pusă învățătoare. Ai să vezi și mata cum oi merge eu cu învățătura, cu creșterea, cu purtarea, și cînd îi socoti că, gata, îi de ajuns, mă ștergi de Boboșel și mă scrii de Boboc.

Învățătoarea îl scrie în catalog, zîmbind ușor în sinea ei.

Și începe a crește voia bună în jur, peste un timp ajunge a zîmbi toată clasa. După care se pomenește zîmbind și Bobocel — să știi că a nimerit-o bine! Zicea odată tata că atunci cînd ieși în lume, nu strică să ai o glumă-două cu tine. Și să știi că așa este...

OSTINȚELE

Sara, cînd se întoarce tata, mama îl întreabă:

— Azi, pe unde ați îmblat?

Tăcut, tata începe a se căuta prin buzunare. Ceea ce

găsește, scoate și pune pe masă. De găsește un măr, înseamnă că au fost la livezi. De găsește un strugure de poamă, înseamnă că au fost la vii. Dacă pune pe masă un ciocălău, înseamnă că au fost la păpușoi.

Duminicile mama se duce să-și vadă neamurile și, cînd se întoarce, sora Ileana o întreabă:

— Pe la cine-ai mai fost?

Mama începe a răsfoi fusta, și cu toate că femeile nu prea au buzunare, găsește și ea cîte ceva — și ceea ce găsește pune pe masă. Dacă scoate o bucățică de fagure, înseamnă că a fost la moș Petrea. Dacă vine cu o hrincă de caș proaspăt, înseamnă că a fost la nașul Ilie. De vine cu alune sau porumbrele, înseamnă că a fost pe la mătușa Ruța.

Dispare și sora Ileana din cînd în cînd, și la întoarcere Bobocel o întreabă:

— Pe unde mi-ai colindat?

Fetele nu vor deloc să se știe pe unde au fost ele, dar pentru că Bobocel a stat la poartă așteptînd-o, Ileana prinde a cotrobăi prin casă. Dacă face rost de-o nucă-două, înseamnă că a fost pe la vreo colegă de școală. Dacă descoperă o prăjitură uitată cine știe de cînd, înseamnă că a fost la club ori la cinema. Atunci însă cînd fură împreună cu el cîte-o lingură de dulceață de vișină, înseamnă că pe unde a umblat e mare taină și datoria lui Bobocel e să înghită dulceața și să tacă așa cum tace pămîntul.

Are și Bobocel cîteva buzunărașe. Abia pășește pragul, că Javra îi și sare cu două labe în piept și începe a-i mirosi buzunarele. Băiat bun, Bobocel împarte cu dînsa tot ce are, iar dacă Javrei nu-i place ceea ce scoate el de prin buzunare, atunci Bobocel se întoarce în casă și o bucură cu cîte ceva.

Cînd Javra se strecoară în fundul șopronului, acolo unde-și ține odraslele, țîncușorii îi sar în întîmpinare de parcă ar fi vrut și ei s-o întrebe pe unde a fost și ce le-a adus. Javra se lasă tăcută pe paie, țîncușorii se înfig cu botișoarele în pîntecele ei și dau din codițe în semn de mare plăcere.

Odată, cînd Javra își alăpta țîncii, s-a întîmplat să fie și tata pe acolo. S-a uitat la dînșii cît s-a uitat, după care a zis:

— Ca să vezi! N-are buzunare, dar știe ce să le aducă!

Nu mai urcă soarele pe cer. Nici soare, nici nouri, pare că nici cer senin n-a mai rămas deasupra satului.

Nu se mai lasă păsările prin livezi. Nici păsări, nici cuibare, nici livezi și nici miros de mere coapte n-au mai rămas.

Nu te mai poftește casa vecinului cînd o prinzi așa, cu ochiul, de la o parte. Nici casa vecinului din dreapta, nici casa vecinului din stînga și nici o casă din mahala nu zice să mai treci pe la ele.

Nu mai vrea să intre penița în toc. Tocul, la rîndul lui, nu vrea să intre în penal, penalul nu vrea să încapă în ghiozdan, iar ghiozdanul nu vrea să vină la locul lui sub masă. În culmea deznădejdii, un braț moale și cald i se lasă pe umeri, iar glasul lui, curat al surorii, vine să întrebe:

— Și pentru ce v-ați sfădit voi?

— Care? Cu cine?

— Știu eu... Că doar te-ai sfădit acolo cu cineva...

— De unde știi?

— Mi-a spus o vrabie bătrînă.

Bobocel oftează în semn de vremuri grele, și poate pentru că sfada ceea îl durea atît de mult, poate că îl întrebase tăinuit, în șoaptă, el pornește să-i înșire totul de-a mărunțelul. Și, ciudat lucru, un necaz îmbrăcat în cuvinte nu mai este el chiar atît de strașnic. Apoi, ca urmare, nu dovedește el să ajungă cu istorisitul pînă la capăt și, o, minunea minunilor!

Penița deodată își găsește locul său în toc. Tocul se lasă frumos în penal.

Casa vecinilor din dreapta prinde a zîmbi, zîmbește casa vecinilor din stînga.

Se întorc livezile cu tot cu păsări, cu cuiburi, cu miros de mere coapte.

Deasupra satului se lasă iar un cer senin, albastru, pe cer urcă spre amiază un soare fierbinte, sclipitor și e o zi atît de frumoasă, încît nu poate un copil să nu iasă în drum. Iar cum apar copiii lîngă portițe, din te miri ce se adună o nouă joacă și nimeni nu mai ține minte ce-a fost, cum a fost...

E mare lucru să ai o soră...

Atunci cînd de pretutindeni tună și fulgeră, iar din streșini curg șiroaie, Bobocel se ascunde într-un ungheraș și gîndește — gata: de data asta nu mai scapă. Dar a avut noroc de-un tată îndemînatic și priceput. Casa făcută de dînsul era și ea îndemînatică, pricepută și, oricum ar fi încercat-o furtuna, dacă degeaba. Pînă la urmă se trece ploaia, se limpezește cerul și Bobocel adoarme fericit în culcușul lui.

Atunci cînd peste sat vine iarna cu geruri, cu friguri mari, că îngheață copacii în grădină, îngheață vrăbiile sub streașină, atunci Bobocel se face ghem în fundul cuptorului și își zice că — gata: de data asta nu mai scapă. Dar las' că scîrțîie îndelung portița și se aud pași în ogradă. Intră bunelul cu o sarcină de vreascuri, se lasă în genunchi la gura sobei. Și pentru că vreascurile au fost adunate de el încă de cu vară, focul pe care îl aprinde e plin de soare, plin de voie bună. Și încep a se dezgheța ferestrele, se aud vrăbiile sub streașină, iar frigul se așază pe prispă și așteaptă cînd bunelul se va mișca de lîngă vatră, ca să se poată iară strecura în casă.

Atunci cînd il prinde foamea ori setea la drum și lui Bobocel i se pare că — gata, nu mai ajunge el odată acasă, n-o să-l mai țină picioarele, atunci răsare de undeva din depărtare chipul mamei, care îl tot cheamă și îl îndeamnă și el tot vine, vine, și picioarele, care nu mai vruseră să meargă, se pomenesc iară la drum.

Atunci cînd se lasă amurgul și casa lor e numai umbre, atunci pe Bobocel îl prinde a măcina un fel de tristețe. I se pare că așa se și vor pierde ei prin întuneric, pînă nu se vor mai putea găsi unul pe altul, dar iată că vine de pe undeva sora.

— Ce stați pe întuneric?

Aprinde lumina și, pentru că e fată frumoasă și veselă de felul ei, lumina pe care o aprinde e multă, scînteietoare, și tot vine și vine de sus, se tot revarsă, încît țipă umbrele ca șoarecii, prinse prin unghere.

Cugetînd la toate iestea, într-o sară, cînd s-au așezat cu toții la masă și așteptau să răstoarne mama mămăliguța, Bobocel a zis:

— Mare lucru îi cînd oamenii trăiesc așa, grămăjoară.

La care tata a rîs în gura mare și a zis:
— D-apoi altfel nici că se putea!

PROPOZIȚIA

Vine Bobocel de la școală fără nasturi, cu haina descusută subțioară și e fericit de nu mai vede pe unde calcă. Mamă-sa se uită la dînsul lung-prelung, de parcă ar fi vrut să afle de nu cumva i-or fi schimbat băietul. Pare să nu i-l fi schimbat.

— Ce-a fost azi pe la școală?

— Dacă era cît pe ce să întîrzii! Cînd o ajuns Javra noastră în ograda școlii, acolo se hîrjoneau de amu vreo patru țînci — Lupușor al lui Petrică, Tărcuș al lui Dominteanu, Vulcan al celor doi frați Urecheatu...

Mama nici ea însăși nu știe ce să creadă de una ca asta.

— Ei-ei?

— Javra nici gînd să-și pună mintea cu dînșii, dacă ei, proștii, s-au speriat și au tulit-o care încotro. Pînă să-i adunăm noi la grămadă, pînă să le ticluim ce și cum, hai că ne sună clopoțelul la clasă!

— Ca să vezi! Și pe urmă?

— La prima recreație s-au hîrjonit de le-a mers colbul. Javra se făcea că se ascunde, iar Lupușor cu Tărcuș se duceau s-o caute. Pe urmă le-a venit și lor rîndul să se ascundă, dacă nu se pricepeau a se ascunde, că, oriunde s-ar fi vîrît, li se vedea coada... Și pînă ce tot chiteam noi cum să facem, ca să nu li se vadă cozile, iar sună la clasă.

— Ca să vezi cîtă minte are clopoțelul cela! După care?...

— ...După care o venit recreația cea mare, dar din toată joaca noastră s-o iscat o supărare, încît era cît pe ce să fie bătaie. Javra o răbdat cît o răbdat țîncăraia ceea, da cînd o văzut că prea se iau cu gluma, s-a repezit la dînșii și cît pe ce să-i muște. Băieții s-au repezit la mine, da atunci Javra o început a hîrîi la dînșii.

— Aracan de mine! Și tu, în loc să iei și să...

— Dacă nu, că iar a sunat la clasă!

— Slavă Domnului. Dar o mai fost ceva acolo la școala ceea?

— O mai fost o recreație, dacă ei se săturaseră de amu unul de altul și nu le mai ardea a joacă. Căscau, se uitau și așteptau cînd ne-or da drumul acasă.

— Bine, zice mama, dar au învățat țîncii ceia măcar ceva-ceva?!

Bobocel rămîne uimit de-o asemenea bănuială.

— Cum să nu! Au învățat cît a încăput într-înșii!

— De-o pildă?

— Iaca, de-o pildă, au învățat ce se cheamă propoziție.

— Și ce se cheamă propoziție?

— O gîndire spusă sau scrisă. Asta se cheamă propoziție.

Mama plesnește din mîni deasupra capului.

— Ia te uită, 'neata! Atîta țîncăraie în satul ista aleargă încoace și încolo pe toate drumurile, că nici nu mai ai pe unde trece, și cui să-i vie în cap că ei de amu știu ce se cheamă propoziție!

DEZMETICIREA

Dacă s-a întîmpla să fiți trimiși cu toții la lucru în colhoz, Bobocel se va duce împreună cu mamă-sa. Că prășitul cela nu mai este chiar cine știe ce, și acolo unde n-a putea el da cu sapa, va veni să dea mama, și cînd nu va ști ce să taie și ce să lase, îi va lămuri mama, — pînă la urmă, se vor întoarce sara nu mai rău decît alții.

De va veni o zi de mare sărbătoare și vor fi puși cu toții să intre în joc, el o s-o aleagă pe sora. Și pe unde nu se va pricepe el, îl va învăța Ileana, pe unde nu va ști cum să ducă fata, îl va duce Ileana, și pînă la urmă, amestecați prin lume, în învălmășeala ceea mare n-or fi ei de rîsul lumii.

Cînd se va întîmpla să ajungă mare și va trebui să-și ridice casă, îl va ruga pe tata. Și acolo unde nu va putea el, îl va ajuta tata, acolo unde nu va ști el cum, o să știe tata, și pînă la urmă, vor ridica ei o casă de o să stea ani și veacuri.

Dacă, ferit-a sfîntul, se face iară război, el se va duce împreună cu bunicul. Că bunicul a trecut de amu prin două războaie, are patru medalii. Și acolo unde o să se teamă el, nu se va teme bunicul, pe acolo pe unde nu va

putea el trece, va trece bunicul, fapta eroică pe care nu o va putea el săvîrși, săvîrși-o-va bunicul, și las' că de la război se vor întoarce tot atît de bine precum se vor întoarce și ceilalți.

Cu astfel de gînduri plutește des-de-dimineață prin suluri de zăpadă Bobocel, venind spre școală. Îi pare bine că nu e singur pe lume, că are neamuri care nu-l vor lăsa singur la o nevoie, numai că toată ajutorarea ceea va veni mult mai tîrziu. Firește, ar fi mare lucru să se arăte cîte-un neam mai de pe acuma. Căci, de cum au trecut la tabla înmulțirii, el fură cam des cu ochiul în lături, dar, ca să vezi, atîtea neamuri — și nici unul săritor la nevoie...

Apoi cu învățătura asta e ca și cum ai porni iarna, de unul singur, la drum. Tu singur îți faci pîrtie, singur mergi pe urmele tale, și iară te rătăcești, și iară cauți prin viforniță măcar un copac, măcar o gireadă de paie, măcar o cît de îndepărtată margine de sat. Trebuie să te obișnuiești a te dezmetici cînd ajungi iarna la drum, pentru că, așa cum a spus odată bunelul, sînt sate, și oameni, și lumi pe care trebuie să le găsești tu singur, ca să poți ajunge napoi la casa ta.

GÎNDURILE

Bobocel a căzut la pat și cugetă:

„Ca să vezi cum se întorc toate! Vîntul adună nori, norii aduc ninsoare! Cum pornește a se încălzi, omătul de pe acoperișuri prinde a se topi, picură încet streșinile. Peste noapte însă gerul se mai întoarce o dată înapoi, prinde picăturile gata să cadă și toarnă dintr-însele țurțuri, iar țurțurii ceia poartă microbi de gîlci într-înșii".

Dar lanțul minunilor nu sfîrșește aici, pentru că să vezi:

„Cînd omul cade la pat, vremea se oprește și ea în loc, de parcă i s-ar fi umflat și ei gîlcile. Astfel, dimineața nu mai poate răzbate pîn' la amiază, iar amiaza nu poate răzbi spre amurg. Cum însă se lasă noaptea peste sat, ți se pare că vor trece ani și ani pînă se va mai face o dată ziuă".

Unde mai pui că:

„Oamenii vindecă gîlcile cu oblojeli, cu lapte fierbinte, cu prafuri fel de fel, dar nimic nu ajută, pentru că

gîlcile trebuie doftorite cu totul altfel. Îl lași pe bolnav să se uite măcar o clipă, să se uite să vadă ce se petrece în clasă, și să vezi cum îi trece".

Ți-ai găsit însă lume să te înțeleagă cînd:

„Oricît de ascultător ar fi copilul, nimenea nici gînd să-l laude, să-i spună o vorbă bună, de parcă așa se și cuvine, iar dacă o singură dată nu a ascultat, apoi să vezi cum îi mai scot ochii, că — iaca, vezi dacă n-ai fost cuminte!..."

Toate aiestea, fiind nimicuri, s-or trece ele, numai că:

„Puțina avere pe care o are un copil la sufletul lui — ghiozdanul, creioanele colorate, săniuța, o patină cu bocanc, ce stă și așteaptă gheață bună pe iaz,— toate astea s-au ieftinit așa, deodată, nu mai costă nimic, și omul se gîndește: ce te faci dacă gîlcile se trec, iar averea rămîne tot ieftină?"

Pe semne, părinții știu cam pe unde umblă copiii lor cu gîndul, căci, deodată, Bobocel tresare trezit din toropeală:

— Mai băiete, ia sama să nu pun mîna pe mătura ceea...

— Da ce-am făcut eu, mamă-i!

— D-apoi asta-l treabă să lași gîndurile să pribegească pe unde-or vrea ele?

— Da ce să fac cu dînsele?

— Pune-le colo lîngă tine pe pernă și zi-le să steie molcum, cumincioare, pînă te vei face iară bine.

Bobocel își așază gîndurile frumușel, unul lîngă altul, pe pernă, le acoperă cu plapuma, se ghemuiește dulce lîngă dînsele și adoarme. Iar somnul e moartea gîlcilor.

Așa zise felcerul.

LUCRURILE

Umblă tata ba prin casă, ba pe afară și se supără din ce în ce mai tare:

— Iaca, mai adineaori erau la locurile lor și cleștele, și ciocanul, iar amu, pentru că îmi trebuie, nici tu clește, nici tu ciocan!

Între timp începe a se văicăra și mama:

— Aracan de mine, bunătate de cuțit mi-am cumpărat

de la cumparativă — am zis că o să-mi ajungă pentru o viață, dar nu trece săptămîna și ia cuțitul dacă ai de unde.

Bunica vine să puie și ea paie pe foc:

— Fată-hăi, n-ai văzut foarfecele celea mari? Iaca, le așez alături cu mîna mea și pînă să pun ață în ac, nu mai sînt alături...

Dacă însă toți ai casei își deplîng pierderile, adresîndu-se pereților, tavanului, sora se năpustește direct peste dînsul:

— Măi spînzuratule, măi! Pentru că ți-a trebuit ție acolo o bucată de sîrmă, să-mi scoți tu andrelele din împletitura la care lucrez de-o săptămînă întreagă?!

Bobocel se duce în cămară, se ascunde într-un ungher și se gîndește că niciodată cei mari nu-i vor înțelege pe cei mici! Vorba e că uneori celor mici începe a li se năzări și lor c-au crescut de acum mari și, mari fiind, își găsesc și ei de lucru ca toți oamenii. Vine însă ciocanul, vine cleștele, — și toate aceste blestemate de lucruri nu vor deloc să intre în joaca celor mici. După ce-și julesc, după ce-și stîlcesc degetele, cei mici lasă lucrurile acolo unde au fost rușinați și se duc unde îi duc ochii. Halal de-o așa viață!

— Bine, măi, zice deodată tata, venind în cămară și dînd cu ochii de dînsul, am trecut și eu prin toate aiestea, c-am fost și eu cîndva copil, dar poți tu pune lucrurile la locul lor, acolo de unde le-ai luat?

Bobocel zărește deodată ciocanul în mînile tatei și tresare. Ca să vezi cum îs lucrurile iestea ale casei! Se fac blînde, se fac înțelepte, se fac a fi ale tale, dar țin numai cu cei mari. Cu cei mici nu vor să țină.

ZBORUL

Filipaș zice:

— Măi, da ce-ar fi să dreg eu un hulub de hîrtie, să mă sui cu dînsul pe nucul cela din vîrful dealului și să-i dau drumul?!

Băieții zic:

— Ar fi strașnic.

Filipaș rîde de isprava pusă la cale și duce firul mai departe:

— Măi, și ce-ar fi dacă vîntul ar lua hulubul cela pe

dedesubt și l-ar tot duce pînă hăt în mijlocul pădurii?!

Băieții zic:

— Ar fi grozav.

Filipaș așteaptă să se adune cît mai multă lume în jurul lui, după care zice:

— Și ce-ar fi dacă ar nimeri hulubul cela al meu în cuib la niște hulubi sălbatici și aceia, după ce l-or tot purta în musafirie de la unul la altul, i-ar face și lui colo un cuibăraș?

Băieții zic:

— Asta ar fi nemaipomenit!

Încîntat de propriile sale șiretenii, Filipaș continuă:

— Și ce-ar zice lumea dacă hulubul cela al meu ar scoate pui, tot din foi de aritmetică, și ar veni într-o zi să arăte puilor satul lui de baștină, zburînd pe sus cu toți laolaltă?

Băieții nu mai pot de atîta vorbă lungă:

— Dar ce stai, bre, și nu mai faci odată hulubul cela?

Filipaș oftează, se uită în cu totul altă parte și cearcă să schimbe vorba. Adevărul e că el nu știe a face hulubi de hîrtie. Băieții știu, dar ce folos, că hulubii lor nici sus de tot nu urcă, nici la pădure nu pot ajunge. Unde să-ți mai scoată ei pui?...

Cînd Bobocel a venit cu aceste nedumeriri acasă, la bunel, bunelul a tăcut multă vreme, apoi s-a făcut a zîmbi:

— D-apoi că așa e lumea. Unul știe cum, dar nu poate, celălalt poate, dar nu știe cum.

INIMA

Mai spre primăvară în școală nu ajungea cretă. Atunci cînd ultima fărîmătură se topea, că nici nu o mai puteai ține cu degetele, învățătoarea se ducea prin clasele vecine să împrumute o bucățică de cretă, iar cel rămas la tablă petrecea ca în sînul lui Avram. Se uita prin fereastră afară, se plimba, ca și învățătoarea, prin fața clasei, trăgea cu coada ochiului în catalogul uitat pe masă — că nici nu știi cînd și cum mai apare o notă acolo în dreptul numelui tău... Mare lucru cînd se întîmplă să fie nota ceea și bună...

Visul cel mare al lui Bobocel era să i se termine și lui odată creta între degete, dar s-a scurs multă apă pe

Nistru pînă a venit și rîndul lui. A venit însă și iată-l singur-singurel în fața clasei. Se repede la fereastră — soare, soare peste satul întreg, curg zăpezile de pe acoperișuri și grădinile aburesc de-a lungul satului. Dă să se plimbe puțin prin fața clasei, dar zărește deodată catalogul deschis pe masă. Era al doilea pe listă și și-a zărit din fugă numele.

Boboc Andrei stătea scris acolo.

„Ca să vezi cum crește lumea!"

Toți îl știau de Bobocel, toți îi ziceau „Bobocel", dar în catalog stătea de acum scris Boboc. Într-o singură clipă învățătoarea i-a devenit dragă și scumpă cum nu se mai poate. I se părea chiar că seamănă prin ceva cu mama lui. Nu se putea să nu semene, căci numai mama lui știa cum a fost el pînă mai dăunăzi și cum este el amu. Iată însă că a mai apărut un om pe lume care știe totul despre dînsul, și inima a început a i se zbate — să iasă din piept, nu alta. Băiatul însă, luminat de faptul creșterii sale, stătea cuminte și destoinic lîngă tablă, așteptînd să se întoarcă învățătoarea. Cît despre inimă, mă rog, cum zice tata, de aceea și are omul inimă. Să bată.

Partea a doua

OMENIE

Apoi că într-o bună zi intră Elena Petrovna în clasă, se uită lung la dînșii — să le spună, să nu le spună. I s-a părut că ușa clasei nu e tocmai bine închisă. A venit, a deschis-o, s-a uitat de nu e cineva pe acolo, prin coridor, și a mai închis-o o dată — amu bine de tot, cu mîna ei. Clasa a patra și-a ciulit urechile. Cînd Elena Petrovna venea a doua oară să închidă ușa însemna că ceea ce va fi spus după asta — să știe numai ei și pămîntul.

— Dragi copii, a zis învățătoarea după ce s-a întors la locul ei, lîngă tablă. Sufla greu de parcă ar fi urcat adineaori un munte și amu se hodinea, așteptînd sa-i vie suflarea la loc. Avem oaspeți, dragi copii! A venit pe capul nostru un inspector de la Chișinău. S-a dus să vadă ce se vinde la noi la cooperativă, iar încolo, pe la amiază ori mîne dimineață, e vorba să tragă și pe la noi.

Şi a zîmbit. A zîmbit nu pentru că i-ar fi venit ei a rîde — a zîmbit pentru că o frică soră cu moartea s-a lăsat peste clasa a patra, iar ea nu vroia deloc să-i sperie. A zîmbit pentru a le spori curajul şi băieţii, unul cîte unul, au prins a se lumina la faţă.

— Mare bucluc nu poate fi la mijloc, dar v-am spus dinainte, pentru că aş vrea să vă văd ceva mai vioi, mai hîtrişori. Vă place vouă să vă tot lăsaţi pe tînjală, dar, pentru că avem inspecţie, mai daţi şi voi din coate...

Băieţii au oftat din bănci — uşor de zis să dai din coate, dar cum s-o faci, cînd toamna întreagă au muncit pe deal, ba la sfeclă, ba la păpuşoi, iar cum au început învăţătura, s-au înglodat cu toţii în fracţiile celea, pe urmă o iarnă afurisită: ba e frig, dar ţine gripa, ba e cald şi iar e gripă...

— Şi acum, a zis Elena Petrovna, să ne mai întoarcem o dată la fracţii. La cele zecimale şi la cele ordinare.

Au mai avut şi un pic de noroc, pentru că inspectorul n-a dovedit să dea peste dînşii în ziua ceea. Pe la case s-au întors tăcuţi, sara pînă hăt tîrziu cei din clasa a patra au tot încurcat şi descurcat fracţii, încît nu-şi mai simţeau degetele cu care ţineau tocul. Noaptea au avut vise urîte, li se năzăriseră că inspectorul o ocărăşte rău pe Elena Petrovna, biata învăţătoare plînge în cancelarie, de dă inima dintr-însa, iar a doua zi, odată cu zorii, s-a sculat clasa a patra şi hai iar la fracţii! Inspectorul a intrat cînd tocmai începuse lecţia a doua. Avea ochi blajini de bunel şi o perciucă tunsă scurt, aşa cum se tund băieţii cînd abia pornesc ei pe la fete.

— Să vedem ce ne poate spune clasa a patra...

Elena Petrovna a zîmbit. A zîmbit nu pentru a le spori lor curajul — aşa i-a venit ei să zîmbească, şi nu se ştie cum, dar le-a venit şi copiilor chef de un pic de voie bună.

— Mare lucru n-o să vă putem spune, a zis Elena Petrovna, dar cîte ceva totuşi o să aflaţi de la noi.

— Să vedem, să vedem...

Inspectorul a luat catalogul, multă vreme a tot chitit pe cine să scoată la tablă, apoi — s-o fi gîndit el în capul lui? — ia s-o luăm de la început, ca să nu fie cu supărare.

— Boboc Andrei.

Andrei a ieşit la tablă şi n-a mai aşteptat să vadă ce-o

să-l întrebe inspectorul. Pe tablă rămăseseră cîteva fracții scrise de Elena Petrovna încă ziua trecută. Andrei a pus mîna pe dînsele și, cum a deschis înspectorul gura, așa a și rămas cu gura deschisă. Pentru că Andrei a adunat, a scăzut, a înmulțit și a împărțit fracțiile celea de-a mai mare dragul. Le-a tot dres și le-a ferchezuit atît de bine, încît pînă și cei mai leneși, care habar n-aveau cum se face, au priceput deodată despre ce este vorba. A fost ceva nemaipomenit și, cînd Andrei se întorcea la locul lui, toată clasa stătea cu mînile ridicate și fiecare mînă foia în felul ei a nerăbdare.

— Apoi, să-mi fiți voi sănătoși, măi copii...

A doua zi inspectorul a plecat, iar prin școală a pornit un zvon ciudat cum că cei dintr-a patra s-ar fi clasat cel mai bine — primii pe toată școala. Băieții s-au bucurat grozav și chiar au ajuns pînă la vorbe mari de felul cum că așa va fi și de amu nainte, dar iată că a doua zi vine peste sat un vîntuleț de primăvară.

Adică iarna mai stătea ea pe loc, și omătul zăcea încă suluri, numai că au început a musti streșinile îmblînzite de soare. Vișinarii începuseră a mirosi a vișine, nucarii miroseau a nucă. Cer senin, albastru, soarele răzbătea fierbinte prin ferestrele școlii, așa încît clasa a patra, cu toată hotărîrea ei de a fi prima, încălzită de soare, picura dulce.

— Copii, azi începem o temă nouă, le-a zis Elena Petrovna.

Glasul ei suna limpede, suna ca un clopoțel, fața-i era rotundă, frumoasă, și ceea ce scria mîna ei pe tablă era curat, bine rotunjit, numai că toate erau în zadar. Clasa a patra picura la soare si prin moțăitul cela dulce abia de-o mai vedeau. Și s-a supărat atunci Elena Petrovna, și a plesnit cu cartea în masă de s-au cutremurat cu toții. S-au cutremurat, dar nu s-au trezit.

— Bine, măi farmazonilor, dar cum nu vi-i rușine?! Ieri nu vă recunoștea lumea de isteți și harnici ce erați, da azi iar v-ați lăsat pe tînjală! Ceea ce vă spun intră pe-o ureche și iese pe alta... O să ne sfădim, o să ne sfădim rău și e păcat, că am fi dus-o de minune, de-ați fi fost ceva mai silitori, ceva mai vioi...

A zîmbit, picurînd, clasa a patra — auzi ce zice? — de isteține, de vioiciune e vorba... Dar nu i-a plăcut învățătoarei zîmbetul cela, deloc nu i-a plăcut și s-a supărat

foc pe dînşii. Ca să nu fie stricată chiar cu totul prietenia lor, s-a ridicat Andrei Boboc şi şi-a cerut voie să iasă la tablă. În drum spre tablă s-a uitat şi el să vadă de-i închisă bine uşa, după care a venit în faţa clasei şi a zis:

— Elena Petrovna, da de unde să se ieie ea, vioiciunea şi isteţimea ceea, cînd noi, iaca, abe-abe... Ne-am grozăvit şi noi oleacă în faţa inspectorului celuia, mai mult pentru că ne-ai rugat mata, da încolo de unde vioiciune, cînd noi abe tîrîm picioarele în urma noastă? Toamna întreagă am muncit, pe urmă — ba gripa, ba fracţiile — abe s-a făcut azi o zi mai caldă şi ne-a mîngîiat sufletul, că, pe semne, de aceea ne-o şi prins somnul aşa, pe şezute...

Elena Petrovna s-a apropiat de fereastră, s-a uitat să vadă ce se petrece afară şi a zîmbit. A zîmbit nu pentru a-i încuraja şi nici pentru că i-ar fi venit ei a rîde. A zîmbit pentru că, într-adevăr, venise primăvara.

Picură streşinile, miroase a vişin.

— Hai, bun, mai lăsăm dar pe-o zi tema asta şi ne mai întoarcem o dată la fracţii...

Gurile clasei a patra s-au dus pînă la urechi — aşa, da, aşa mai merge. Învăţătoarea le povestea lucruri pe care ei de acum le ştiau, copiii picurau dulce în sinea lor, şi Andrei, moţăind laolaltă cu ceilalţi, se gîndea că mare lucru e să ai pe ici-colo cîte-un om de nădejde. Că doar cum se fac toate pe lume? Atunci cînd învăţătoarea era să intre la apă, au pus ei cu toţii umărul şi au scăpat-o; acum, cu soarele ista, au nimerit ei înşişi la strîmtoare şi Elena Petrovna s-a dovedit a fi om de ispravă. E mare lucru să ai pe ici-colo cîte un om de nădejde. Tatăl-său spunea mai nu demult că azi poate cel mai vajnic lucru este să ai pe ici-colo cîte-un om care ar şti de omenie. Şi ce crezi...

GLASURILE

La ultima lecţie, cînd băieţii începuseră a strecura pe furiş cărţile şi caietele prin ghiozdane, ca să fie primii atunci cînd li se va da drumul acasă, se deschide uşa şi în clasă intră tovarăşul Oşlobanu, un învăţător nou, de vreo jumătate de an venit în sat. Clasa a patra s-a luminat la faţă, pentru că, aşa josuţ şi smolitel cum era Va-

sile Nicolaevici, un om mai isteț și mai îndemînatic nici că se afla. Rar lucru la care să nu se fi priceput. Și geometria știa să ți-o bage în cap, așa că nu mai ieșea ea înapoi de acolo, și a cînta la chitară știa, și la încăierare de volei se băga fără prea multe mofturi.

Acum, nu se știe ce să-i fi trecut lui prin cap, că a dat buzna peste clasa a patra. S-a uitat la dînșii lung, arțăgos, de parcă i-ar fi aținat la trîntă.

— Hai, Elena Petrovna, să vedem cu ce te lauzi.

— Apoi, iaca, aiștia-s, a zis Elena Petrovna, făcînd ostenit cu capul spre școlari.

Vasile Nicolaevici s-a mai uitat la ei o dată.

— Zicea cineva, măi, că vă dați în vînt după cîntece...

A urmat o nedumerire mare, o pauză și mai mare, apoi cineva a mormăit din băncile de lîngă ușă:

— Dacă nu, că noi cîntăm mai mult cînd sîntem puși...

Învățătorului nu i-a plăcut un asemenea capăt de vorbă.

— Se poate, bre, să se nască un moldovean căruia să nu-i placă să cînte?! Ia să vedem ce poate clasa a patra...

Au cîntat toți laolaltă, dacă degeaba — unii cîntau, alții deschideau numai gura și nimănui n-a plăcut cîntecul cela chinuit. Nici învățătorilor, nici copiilor. Elena Petrovna a împins tabla mai la o parte, făcînd loc slobod în fața clasei, și le-a spus:

— No, că pe mine nu mă amăgiți voi... O să-mi cîntați cîte unul. Ia, hai, care-i bun de pocinog...

Isteți nu se prea găseau și Vasile Nicolaevici a început a se posomorî la față — pe semne, s-o fi gîndit în capul lui: degeaba m-am legat eu cu prichindeii iștia. Lui Andrei Boboc nu-i plăcea cînd era bănuit a fi un om de nimica, și într-un fel de disperare a ridicat mîna. După care a fost numaidecît scos în fața clasei. Clasa era numai ochi și urechi, învățătorii îl urmăreau și ei țintă. Totul se învîrtea ca un scrînciob în jurul lui și el, tulburat de emoții, a pornit a depăna sec un vers auzit într-o sară la radio:

Păhăruț, nu tremura,
Că te-oi be, nu te-oi minca...

Vasile Nicolaevici a rîs pînă la lacrimi. Elena Petrovna rîdea și ea, iar clasa a patra, de unde la început numai chi-

cotea pe furiș, mai apoi a trecut la o veselie că nu se putea opri. După care toate au mers strună. Într-o jumătate de oră toate vocile, toate auzurile muzicale, totul a fost ascultat, sistematizat, înregistrat, și, în cele din urmă, copiii, înveseliți cum nu se mai poate, au pornit buluc spre case.

A doua zi la „Anunțuri" era prinsă lista noului cor școlar, și printre cei aleși Andrei Boboc și-a găsit și numele său. La început i s-a părut că a fost ales el singur din toată clasa și s-a bucurat grozav, dar mai apoi s-a aflat că nu era singurul, trei din clasă au fost aleși. Firește, era mult mai cu cale dacă ar fi fost ales el singur, dar, pe de altă parte, dacă stai așa să te gîndești, la cor trebuie lume multă și unde ar fi putut ajunge Vasile Nicolaevici dacă i-ar fi ales numai pe cei mai buni, cîte unul din fiecare clasă?

Se adunau la repetiții de cîte două ori pe săptămînă și nu era mare bucurie din adunările celea, pentru că mai mult ședeau și se uitau unul la altul decît să cînte. Iar în vreme ce se uitau ei unul la altul, Vasile Nicolaevici le povestea cum se face atunci cînd omul se apucă să cînte. Cum stau picioarele, cum respiră plămînii, pînă unde se deschide gura, încotro se țintesc ochii. Apoi, într-o bună zi, i-a așezat el cu mîna lui în patru rînduri, numai că rîndurile celea de-amu se chemau voci. Cei mai mititei, în față — vocea întîi, apoi veneau ceva mai mărișori — vocea a doua, și tot așa — a treia și a patra.

La repetiția următoare Vasile Nicolaevici le-a dat cîte-o foaie curată și a început să le dicteze cuvintele cîntecului „A ruginit frunza din vii". Băieții scriau și rîdeau pe sub musteți, pentru că, de, cine nu știe povestea cu ruginitul frunzelor din vii, dar învățătorul le-a spus că degeaba rîd ei. Cîntecele populare deseori umblă prin sate schimonosite și nu se poate una ca asta; cîntecele trebuie cîntate așa cum au fost ele atunci cînd le-a fost lor mai bine.

Repetițiile au început să placă. Semănau repetițiile celea cu o întrecere, numai că aici nu era vorba cine o să ajungă primul, da cine o să se strecoare mai pe nesimțite. Porneau cîntecul micuții din vocea întîi. Porneau încet, legănat, ca și cum cîntecul cela venea dintr-un fund de pădure, dintr-o mare depărtare:

Împreună cu celălalt vers pornea și vocea a doua. La al treilea vers, tot așa pe furiș, se isca vocea a treia, apoi cînd o ajungea măsura, se arăta și vocea a patra. Vasile Nicolaevici, cu fața aburită, își clătea mînile prin aer, părea că el prinde glasurile, unul cîte unul, le împletește, țese ceva dintr-însele, iar cum năvălea strofa a doua acolo unde — „Cînd viorica va-nflori și rîndunica va veni" — parcă ar fi detunat un trăsnet din adîncul cerurilor. Cîntecul se revărsa într-un singur glas, într-o singură suflare, și așa se făcea de parcă tot poporul, tot neamul nostru s-ar fi adunat grămadă; fiecare se simțea copil al acestui popor, al acestui neam, și în clipele celea de mare sărbătoare o mînă de școlari domneau peste tot și peste toate.

Pe urmă au venit sărbătorile din noiembrie, iar împreună cu ele a apărut un afiș mare cît un stat de om pus la intrarea în club și spunea afișul cela că va fi concert, și la concert va lua parte corul școlar sub conducerea învățătorului V. N. Oșlobanu. Era o zi rece și posomorîtă — atîta doar că de plouat nu ploua, iar încolo toate erau cum spunea cîntecul: și frunzele în vii au ruginit, și rîndunelele s-au dus. Lumea umbla oarecum mîhnită, pentru că, într-adevăr, ce mare bucurie poate fi atunci cînd ruginesc frunzele în vii și rîndunelele se duc? Vorba e însă că toate erau pînă la o vreme, pînă se vor trece frigurile celea ale iernii și apoi toate se vor întoarce înapoi — și rîndunelele, și frunza de prin vii. Trebuia numai ca cineva, voinic și vrednic din fire, să se ridice și să spună oamenilor: las', tovarăși, nu vă stricați inima degeaba, pentru că atunci cînd viorica va-nflori și rîndunica va veni, atunci va crește iar, în bolți...

Sala era ticsită de lume. Cortina s-a lăsat moale în lături și ei au rămas față în față: jos, în sală, satul, adică poporul. Sus, pe scenă, corul, inima și sufletul acelui popor, iar între ei stătea dîrz oarecum încruntat Vasile Oșlobanu. Stătea așteptînd să se facă liniște și a stat mult, pentru că ceea ce satul a socotit de liniște el nu a acceptat-o, și atunci satul a mai făcut o liniște, așa cum trebuia să fie. Și cînd s-a lăsat cea de-a doua liniște, învățătorul a ridicat mînile în lături. Doi pumni mici și smoliței au pornit a pluti încet prin văzduh ca două

păsările și iată că iară răsare de departe, din fund de pădure:

A ruginit frunza din vii
Și rîndunelele-au plecat...

Oamenii au înțepenit în sală, pentru că era sfîntul adevăr. Le-au văzut ei înșiși pe toate cu ochii lor; nu-și găseau locul de necazul acestor frunze ruginite, îi durea pentru rîndunelele duse, dar iată că a venit altă strofă, și cele patru voci adunate în cei doi pumni ai lui Oșlobanu au detunat. S-au cutremurat pereții, și tavanul, și pămîntul cu lume cu tot.

Cînd viorica va-nflori,
Iar rîndunica va veni,
Atunci va crește iar, în bolți,
Frunza butucilor din vii...

Sara tîrziu, la o răscruce de drumuri, cîteva femei stăteu la sfat și Andrei, întorcîndu-se spre casă, a prins cu urechea un capăt de vorbă, pentru că tocmai se vorbea ceva despre dînsul. O bătrînă spunea cuiva pe înfundate:

— O fost și el, numai că... Stătea iaca așa în fața lumii și cînta... Are glas, cumătră, să știi că are...

Zicea așa de parcă ar fi spus că a luat el parte la bătălie, a fost printre cei dintîi și apoi ce vorbă mai mare poți spune despre un bărbat decît să zici că a luat parte la luptă și lupta ceea cîștigată a fost!

Din păcate, încolo după Anul Nou Vasile Nicolaevici s-a însurat, iar femeia ceea cu care s-a însurat el n-a vrut să vie să trăiască în satul lor și atunci s-a mutat el însuși acolo la dînsa. Corul s-a destrămat încetul cu încetul. Se întreba toată lumea: ce-i cu corul? A apărut chiar și un articol în gazeta raională, unde cineva se întreba de ce-a amuțit corul școlar? Pînă la urmă, directorul școlii l-a obligat pe șeful de studii să facă corul la loc cum a fost.

La început toate porniseră ca și data trecută. La ultima lecție Nicolae Vasilevici a intrat în clasă tocmai cînd băieții începuseră pe furiș să-și bage cărțile și caietele prin ghiozdane. S-a uitat așa, lung, la ei de parcă i-ar fi ațîțat la trîntă și a întrebat-o pe Elena Petrovna:

— Ia să vedem cu ce te lauzi?

Și Elena Petrovna i-a răspuns tot așa cum răspunsese data trecută:

— Aiștia-s. De la noi atîta, de la Dumnezeu — mai mult...

Și iară nu vroia nimeni să iasă în fața clasei să cînte, și a ieșit Andrei. Totul se învîrtea ca un scrînciob în jurul lui și, de emoții, de ciudă, de necaz, a început și el într-o doară:

Păhăruț, nu tremura,
Că te-oi be, nu te-oi mînca...

Bieții copii, ei habar n-aveau că una era Vasile Nicolaevici și alta e Nicolae Vasilevici. Șeful de studii s-a uitat lung, încruntat, la Elena Petrovna, de parcă ea ar fi adus în școală o asemenea pacoste de cîntec, și a întrebat-o furios:

— Ce vrea să însemne asta, Elena Petrovna? Cum, adică: „te-oi be, nu te-oi mînca"? Cu ce se ocupă copiii din a patra?!

Sărmanul de el, nu știa șaga. Da poate că nici Andrei nu prea avea dreptate, pentru că nu se poate să ieși de două ori în fața lumii cu una și aceeași glumă. Oricum, dar corul n-a mai fost făcut. În locul lui a fost închipuit un cerc de dansuri populare, iar la dansuri Andrei n-a fost chemat și, chiar de ar fi fost, nu se știe dacă ar fi făcut el mare treabă acolo...

Așa e viața, ce să-i faci... Pe unde mai bine, pe unde mai rău. Îl durea totuși, pentru că una e să ai glas, și să nu știi că-l ai, și alta e să-l ai, și să nu poți ieși cu el în lume. Cor la școală n-au mai făcut. Așa, prin sat, rar cînd se ajungea pînă la cîntece, și totuși, uneori, în zilele de sărbătoare, cînd porneau pe calea undelor cîntecele populare și se isca printre dînsele nemuritoarea poveste cu rîndunelele și frunzele din vii, se cutremura o lume întreagă, pentru că, orice ați spune și orice ați zice, sîntem cu toții o apă și un pămînt...

NELĂUDAREA

Vara începea cu coacerea cireșelor, iar cireșele rămîneau una din cele mai mari bucurii ale copiilor. A zice că te-ai săturat în vara cutare de cireșe înseamnă a spune

o mare minciună, pentru că de cireșe nu se mai satură nimeni niciodată. Stai, să zicem, sus în copac și ești sătul, de acum nu mai încape, dar deodată zărești în ograda vecinilor un alt copac suflat de rumeneală și, chiar de seamănă copacul în care stai cu cel din ograda vecinilor, tu știi prea bine că nu se află pe lume doi copaci să dea roade la fel. Și dacă o să te lase vecinul să te sui și în copacul lui, ori de-ai să izbutești chiar tu să ciupești ici-colo prin frunze cîte-o mînă de cireșe, o să fie așa de parcă le-ai fi gustat pentru prima oară în anul cela, iar de săturat tot n-ai să te saturi, pentru că de acolo, din ograda ceea, ai să zărești alți copaci cu alt neam de roadă.

Vara, a fi băiat de ispravă înseamnă a fi gustat cireșe din cît mai mulți copaci. Și fiecare vrea să fie băiat de toate zilele, și ține goana asta după cireșe multă vreme, pentru că cireșele nici nu se coc ele chiar așa deodată. Mai întîi, prind a se rumeni cele roze și mărunțele, apoi, intră în joc cele albe, hultuite, după care vin cele roze, cărnoase și dulci, iar pe la sfîrșitul verii se arată și cele roșii, întunecate, încît seamănă a fi vișine, dar numai prostul le socoate de vișine.

Era mult bucluc în fiecare vară, pentru că cireșarii, de, nu cresc de capul lor, ei sînt ai cuiva, iar oamenii, cînd li se coc cireșele în ogradă, par a-și schimba felești. Cei care au fost harnici tot anul amu trag chiulul și stau mai mult pe acasă; cei zgîrciți mai devin și răi din fire, iar cei buni la inimă caută să nu se prea arate. În sfîrșit, păgînii satului, cum li se coc cireșele, leagă javrele de cîte-un copac și e mare tămbălău cînd dau ele peste tine prin întuneric...

Mai pe la sfîrșitul verii, cînd goana după cireșe scade, pentru că încep a se coace vișinele, de abia atunci vine rîndul livezii lui badea Sălăvăstru. Adică ce livadă mare — avea omul un singur copac, dar era o mîndrețe de cireșar, că-l vedeai din orice parte ai fi intrat în sat. Dădea copacul cela în fiece vară o puzderie de cireșe micuțe și negre ca tăciunele. Dulci și amărui, atît de dulci și atît de amărui, încît băieții care știau ce înseamnă să duci o viață bună spuneau că nimic mai frumos pe lume nu poate fi decît să-ți clătești pe înserate gura cu un pumn de cireșe din copacul lui badea Sălăvăstru.

E ușor a spune, dar cum să te bagi tu încolo... Stătea casa lui badea Sălăvăstru pe marginea iazului, adică în

lungul gardului trecea drumul, iar îndată după drum venea iazul. Din apă nu te poți repezi la cireșe, din celelalte părți tot nu era chip să te apropii, căci avea omul gard cu sîrmă ghimpată, iar de copac stătea vara întreagă legat un dulău care a spintecat multe perechi de pantaloni în lunga lui viață de cîne.

De altminteri, erau oameni buni de felul lor — și badea Sălăvăstru, și femeia ceea a lui, numai că rar cînd să-i poți găsi acasă. Stăpînul lucra la calea ferată, se ducea în zori cu bicicleta și se întorcea sara tîrziu, iar nevastăsa era mulgătoare, și mulgătoarele, lucru știut, mai mult pe la fermă decît pe acasă... Fiica, singurul lor copil, s-a pierdut prin școli, a muncit de-a mîntuit o școală tehnică și, în loc să se întoarcă, s-a băgat la institut și iar învățătură, iar bătaie de cap...

Andrei, cu toate că se lăuda și el cînd venea vorba despre copacul lui badea Sălăvăstru, de gustat nu gustase încă cireșe negre și nici nu se prea grăbea, pentru că atîția dădeau tîrcoale ogrăzii celeia, încît unde să se mai vîre și el... Dar nu degeaba zice lumea: prost să fii, noroc să ai.

Într-o des-de-dimineață îl trezește tată-său și-i spune:

— Hai, bre, că așteaptă caii în drum...

De abia se crăpa de ziuă și Andrei s-a sculat, dar chiar de-ar fi fost noapte afară, el și atunci s-ar fi sculat. Caii îi plăceau la nebunie și ce somn mai poate fi atunci cînd caii așteaptă în drum?...

S-au repezit cu trăsura la gară. Andrei avea de gînd în ziua ceea să încerce un nou fel de-a mîna caii, dar pînă la raion tată-său nu i-a dat nici măcar o singură dată să ție hățurile. În schimb, acolo, în raion, după ce a aruncat în căruță două poloboace deșarte de care făcuse rost, tată-său i-a dat și hățurile, și trăsura cu cai cu tot, zicîndu-i:

— Eu mai am niște treburi pe aici, da tu pornește încetișor spre casă. Vezi bine la mașinile care-ți vin din față, la cele ce vin din urmă nu te gîndi — la acelea să se gîndească șoferii.

De la raion și pînă în sat i s-au întîmplat numai două mașini și au trecut de minune, așa încît și el a rămas cu o părere bună despre șoferii ceia, și șoferii pare să se fi ales cu o părere bună despre dînsul. Caii ascultau de

bici, ascultau de hățuri, și chiar cînd le aruncă el cîte-o vorbă mai populară, ei tot păreau a înțelege. Dacă i s-ar fi întîmplat măcar un singur consătean care să vadă cine vine cu trăsura, toate ar fi fost cum nu se mai poate de bune, dar oamenii erau duși cu ale lor și pe drum nici țipenie. De abia în Valea Căinarilor, cînd pînă în sat rămînea o nimica toată, a zărit pe marginea drumului o fată cu un cogemite geamantan. Și pentru că era om și vroia să se laude și el un pic, Andrei a oprit trăsura alături și i-a zis:

— Dacă mergi și mata încolo spre Cătina, apoi aruncă geamantanul cela în căruță și sui și mata încoace, că butoaile iestea îs goale, iar cailor li-e totuna — că e un om, că îs doi în trăsură.

Fata i-a zîmbit, a pus geamantanul în trăsură, apoi a urcat și ea. Andrei a furat-o așa, cu coada ochiului, și s-a îmbujorat la față, pentru că fata i s-a părut frumoasă, iar tot ce era frumos îl rușina cumplit, mai ales femeile. Dacă prindea cu coada ochiului un crîmpei de frumusețe feminină, se rușina, întorcea capul în altă parte și nu era putere în lume să-l facă să se mai uite o dată. Și pentru că primejdia acum era alături, el a început a o lua cu vorba și tot povestea cum se face cu mînatul cailor, ce trebuie să ții minte cînd pornești cu trăsura la drum, și tot înșira ba una, ba alta, pînă l-a întrerupt fata:

— Taci că am ajuns și eu acasă...

A oprit, oarecum mirat, trăsura. În stînga lucea, în bătaia soarelui, apa din iaz, în dreapta — un gard cu sîrmă ghimpată, o tulpină de copac și un cîne ce se tăvălea prin iarbă și scheuna de bucuria cea mare.

— Grivei!

Fata a sărit din trăsură, s-a dus de-a slobozit cînele și acum venea după geamantan, tot împiedicîndu-se, pentru că javra la fiece trei pași i se arunca la picioare.

— Să-ți trăiască dar și caii, și trăsura... spuse fata și o luă cu cînele spre casă, dar trăsura stătea pe loc. Nu era chip să se pornească, pentru că alături cerneau prin frunza copacului o puzderie de cireșe negre, mici și lunguiețe. Și a înțeles fata ceea a lui badea Sălăvăstru despre ce-i vorba. A înțeles, pentru că și frumoasă, și deșteaptă era. Și a zis:

— Mai întîi du caii, da pe urmă vină și sui în copac...

Peste un ceas Andrei era de acum în vîrful copacului. De bucuria cea mare, umbla cu mînile printre cireșe și nu le putea prinde. Apoi a început a răzbate la ele. Un must dulce, amar, cald și roșu ca sîngele i se strecura printre degete și erau în toată lumea numai el, la doisprezece ani, și un potop de frunze verzi cu cireșe mici și negre, semănate printre ele. La început le înghițea cu sîmbure cu tot, pe urmă a prins a scuipa sîmburii, iar mai apoi alegea numai cireșe mășcate.

S-a gîndit că ar fi bine să ia un pumn-doi cu dînsul — dracii ceia n-au să-l creadă — atîta timp cît n-au să vadă cireșele. Și-a smuls șleapca din cap și, îndată ce a pornit a culege, ca să le puie în șleapcă, a zărit deodată printre frunzele copacului pe fiica lui badea Sălăvăstru. Se scăldase și acum, ieșind din apa iazului, s-a oprit pe-o piatră pe care femeile spală albiturile și-și clătea vîrful picioarelor în apă. Sprintenă, frumoasă, scînteietoare, așa încît ochiul nu mai putea deosebi unde e soarele, unde e apa, unde e fata lui badea Sălăvăstru.

Vai, păcatele noastre, n-a dovedit să-și ferească ochii la timp! Zguduit de cele văzute, a sărit din copac, s-a strecurat pe sub sîrma ghimpată și a venit într-un suflet spre casă, dar acasă nu s-a putut ogoi și atunci s-a dus la vii, la tată-său, dar nici acolo nu s-a putut liniști. Vreo două-trei săptămîni a tot umblat el tăcut și abătut, pînă a venit toamna, și a început iară școala, și s-a întors la învățătură fata de pe malul apei.

Cireșele celea negre au rămas însă pentru totdeauna cu dînsul. Și de fiecare dată cînd îi răsărea în cale un cireșar cu coaja subțire și spoită, ori cînd trecea pe lîngă iazul din vale, ori zărea în depărtare un băiat cu o fată, i se usca deodată cerul gurii și un fior dulce îl zguduia din creștet pînă-n tălpi.

— Iar tu, măi Andrei, de ce taci?! l-a întrebat toamna tîrziu un cineva în coridorul școlii, cînd guralivii începuseră a se lăuda care mai de care cu poamele verii trecute.

Se tot vorbise prin sat destul că Andrei acela a halit la cireșe negre cît a putut, dar iată-l că stă la o parte și tace — a cîta oară îl ajunge rîndul, iar el tace.

— Să ai ce te lăuda și să nu te lauzi! i-a zis odată bunelul. Căci de abia de acolo începe a se socoti viața unui om.

Şi ca să vezi, mai vine pe capul omului şi o astfel de năpastă: să ţi se mărite sora! Şi se mărită surorile iestea cînd tocmai nici prin gînd să-ţi treacă... Adică, pentru început toate erau cum nu se mai poate de bune şi lui Andrei chiar îi plăcuse că sora i se mărită. Mai întîi au pornit prin sat zvonuri despre viitoarea nuntă şi oamenii, întîlnindu-l, îl opreau să-l întrebe: „Ce-i, măi, se mărită soră-ta?". Şi el răspundea încet, domol, ca omul care ştie el multe, dar nu le poate spune chiar pe toate:

— Da, parcă ar fi vorba de nuntă...

Pe urmă a venit tărăboiul cela mare din ajunul nunţii — de dimineaţă pînă în sară casa e plină de femei, ograda e plină de oameni, care se duce, care vine; pretutindeni grabă, îngrijorare, şi lui începuse să-i placă şi învălmăşeala asta. Ş-apoi să vezi mirele — cînd şi cînd, de amu-ţi vine. Venea nu cum vin, de obicei, flăcăii sara la fete — în amurg ori mai tîrzior chiar, — venea şi ziua, pe la o amiază, venea şi pînă la amiază, da uneori nu dovedeşti să te trezeşti ca lumea şi el de amu îţi stă în prag. Era voinic, îndemînatic şi lui Andrei îi plăcea să aibă un asemenea cumnat.

Apoi, de ziua nunţii, mirele a mai intrat o dată pe poarta lor — a venit cu muzică, cu nuntaşi, cu vornicei şi druşte. Iar în ograda lor era adunat tot satul: veniseră şi neamuri, şi străini, şi prieteni, şi duşmani. Şi era frumoasă, era mîndră şi bogată casa lor în ziua ceea. Nuntaşii s-au aşezat pe la mese, muzicanţii cîntau o sîrbă după alta şi în ograda lor, pe fărîma ceea de bătătură din faţa casei unde înşirau ei an de an tutunul, amu juca tot tineretul satului — vreo sută şi ceva de perechi să fi fost cu totul şi, ca să vezi, încăpeau toţi şi le părea bine. Noaptea tîrziu, cînd nu mai era de mintea lui ceea ce se petrecea la nuntă, o vecină l-a dus la dînsa şi l-a culcat, iar a doua zi, cînd s-a trezit şi a venit acasă, sora nu mai era. Au scos din casa cea mare zestrea, cît era a ei, au dus-o la mire şi amu casa cea mare stătea dezbrăcată şi oropsită de te prindea mila.

Las', s-a gîndit Andrei, ce mare lucru e la mijloc — o casă dezbrăcată. Se apucă pe urmă mama şi o face la loc, dar asta e că vremea trece şi mamă-sa nici gînd s-o îmbrace înapoi. Iar atîta timp cît stătea casa dezbrăcată, băiatul nici lecţiile nu şi le putea face, nici a joacă nu-i mai ardea,

nici măcar nu-l îmboldea la inimă să iasă afară cînd simțea că se adună băieți colo lîngă fîntînă. I se părea că tot satul știe ce a rămas din casa lor, și îl jelesc oamenii, îl jelesc casele vecinilor.

Tata, cînd trecea prin casă, se împiedica de cîte ceva, se mai supăra și îi zicea mamei: „Tu, bre, mai pune mîna pe mătura ceea!" — da mamă-sa rîdea și zicea că: „Lasă, mirele n-o să strice el nunta pentru atîta lucru!" Și se tot ciondăneau ei înde ei, adică ciondăneli de aiestea erau ele și mai înaite, numai că soră-sa știa cum să facă pace în casă. Amu sora nu e, iar el nu se pricepe ce să-i spună unuia, ce să-i spună altuia, ca să fie iară înțelegere și voie bună sub acoperișul casei lor.

De trei ori pe zi, ca și odinioară, se așezau la masă. Aveau și ei ca toți oamenii o masă, și masa ceea avea patru muchii, și patru scaune se puneau în jurul mesei, și chiar că patru erau ei. Amu au rămas trei. Un scaun rămînea gol în vremea mesitului. Și erau obișnuiți ei înde ei a se așeza la masă numai atunci cînd se adunau toți patru, și iată că se așază la masă în trei — un scaun stă gol și bietul Andrei mestecă, mestecă bucata ceea și n-o mai poate înghiți.

Și nici de la școală nu prea aducea mari bucurii. Învățătoarea tocmai le povestise într-o zi despre năvălirea hunilor — veneau hoardele păgîne cîtă frunză și iarbă, călări pe niște căluți mici și răi. Beau sînge din craniu de om, ardeau totul în calea lor, așa încît sărmana Moldovă ajunsese numai lacrimi, numai fum, numai cenușă. Și, ca să vezi, atîta răutate stîrnită de-un singur om — de un pitic pe nume Attila, poreclit „Biciul lui Dumnezeu", așa de strașnic era. Cum arătau hunii, Andrei nu-și putea închipui, în manual nu erau desene, în schimb, pe Attila îl văzuse. Era desenat „Biciul lui Dumnezeu" — semăna grozav cu fîrnîitul cela din clasa a șasea, poreclit în școală „Cucostîrcul".

Era bătăuș al naibii Cucostîrcul și, cînd o pornea la bătaie, parcă un vînt, parcă o nebunie ar fi dat peste dînsul. Își mușcă buzele, dă ochii peste cap, întinde mîna dreaptă înainte și așa, cu mîna întinsă, cu degetele răschirate vine peste om de parcă ar fi vrut să-i apuce în palmă și fața, și nasul, și ochii — să apuce și să smulgă. Băieții se cam temeau de dînsul, nu atît de puterea lui se temeau — că mușchi nu prea avea — cît de nebunia lui se temeau.

Andrei n-avea nimic cu dînsul, dimpotrivă, încercaseră chiar amîndoi într-o sară să se învețe a fuma sub un pod, și totuși, semăna Cucostîrcul cela cu Attila și pace! S-ar fi trecut poate bănuiala asta a lui, dar tocmai în zilele celea triste și posomorîte se întorcea Andrei într-o sară de la cooperativă cu trei bucăți de săpun învelite în hîrtie — îl trimisese mamă-sa să cumpere săpun. Și cum se întorcea de pe vale, dă deodată cu ochii de Cucostîrc. Adică, nu era numai el unul — vreo șase băieți se hîrjoneau, închipuind un fel de hochei pe iarbă. Cucostîrcului tocmai nu-i ajungea unul în apărare și, cum l-a zărit pe Andrei, i-a strigat să pună mîna pe un par din gard și să vină iute. Andrei, mă rog, de ce nu? Era însă priceput, norocos la joacă, și asta nu i-a mai plăcut furiosului hun.

Luîndu-se cu joaca, Andrei se pomenește deodată că Cucostîrcul, cu toate că jucau într-o echipă, tot caută să-l facă de rîs, iar mai apoi i-a pus și o piedică, înveselind lumea din jur.

— Măi tu, lunganule, i-a zis Andrei, ridicîndu-se de la pămînt. Că eu demult vroiam să te întreb: tu de ce cînd te iei cu omul la bătaie, apoi răschiri așa ia degetele și cauți să-l apuci de față?

Acela a rînjit:

— Pe tine încă nu te-am prins niciodată de clanț... Roagă-te Domnului ca și de azi înainte...

— Tu, măi Cucostîrcule, să nu mă sperii...

Atîta i-a trebuit. Băiatul cela din a șasea turba cînd auzea de Cucostîrc. Andrei mai vroia să adauge ceva, iar acela de amu venea peste dînsul cu mîna dreaptă înainte, cu degetele răschirate. Andrei s-a tupilat. De frică s-a tupilat, apoi i s-a făcut rușine de frica sa și s-a trezit într-însul luptătorul, neam din neamul luptătorilor, și s-a repezit înainte, i-a dat un cap în pîntece și Cucostîrcul, gemînd, a venit peste spate la vale. Văzîndu-l la pămînt, Andrei i-a sărit în circă, l-a prins de percică, dîndu-l cu fața în țărînă și întrebîndu-l dacă-i place.

Pe urmă s-au repezit peste dînsul toți cei de tremurau de frica Cucostîrcului. I-au tot cărat la pumni, dar nu mai avea nici un rost — bătaia sfîrșise demult. Attila scîncea șezînd pe iarbă și sufla din nas muci amestecați cu sînge — asta punea capăt la toate.

Acasă a venit cu haina ruptă, plin de vînătăi. Mamă-sa l-a ocărît cît a putut. Tata, după ce o viață întreagă i-a tot luat apărarea, de data asta tăcea, pe semne, s-o fi gîndit că poate degeaba mai înainte îi lua el apărarea, dar nici asta nu-l mai durea pe Andrei. Hunii primiseră lovitura, asta era principalul. Pentru că a răsufla slobod, a te simți că ești și tu om — ceva mai vajnic poate că nici că se află pe lume!

1969

ULTIMA LUNĂ DE TOAMNĂ

I

O bătrînică josută, purtată de vremuri și călcată de griji, stă înțepenită ca un stîlp în mijlocul ogrăzii sale. E vreme de amiază. Vînturile s-au aciuat, umbrele s-au supt, soarele bate din plin, dar mătușa tot stă nemișcată și pare că fusta ei ponosită, cu falduri largi, din clipă în clipă prinde foc. Dar nu se aprinde și, într-un tîrziu, mătușa oftează de parcă ar fi fost trezită din somn. Face cu mîna în semn de pagubă. Se apropie de un gărducean fugit pe spate, smulge cîte-o creangă, o fărîmă pentru de foc. Acum uscăturile au rămas singura ei nădejde. Cînd nici soarele nu te poate încălzi, rămîn vreascurile și soba.

Cu mănunchiul de vreascuri mătușa intră în casă, se așază pe un scăunaș josuț. Aprinde un chibrit, îl duce spre gura vetrei cu atîta smerenie, de parcă ar fi fost ultima picătură de flacără rămasă pe întregul pămînt. Undeva aproape se aud două pocnituri de bice și mătușa tresare. Cu o mișcare moale, aproape nevăzută, scoate o ureche de sub broboadă, o ciulește spre ușa tinzii și rămîne nemișcată.

În pragul casei stă un cucoș obraznic cu creasta sîngerînd a bătălie proaspătă. Saltă puțin din labe și cîntă biblic de trei ori la rînd. Bătrîna se ridică de pe scăunaș, mulțumește cucoșului cu un pumn de grăunțe pe care i le aruncă în bătătură și, rezemată de ușor, rămîne să urmărească cum se îngrașă zece găini proaste pe socoteala unui cucoș înțelept.

A venit toamna, iar toamna a fost și rămîne a fi vremea musafirilor în Moldova. Pe lîngă sumedeniile de griji ce poartă gospodinele la fuguța, se mai adaugă una — nu cumva să le cadă musafirii pe neprins de veste. Singu-

ra lor nădejde e cucoşul şi, cînd vine pintenatul în prag şi-ţi cîntă pe nerăsuflate de trei ori la rînd, atunci să ştii că vei avea oaspeţi.

Mătuşa face focul. Vreascurile trosnesc harnic, mistuite de-o singură soartă fierbinte — şi zîmbeşte, furată de gînduri, bătrîna. Focul din vatră e vechiul ei tovarăş care a ajutat-o să încălzească, să hrănească, să-şi crească odraslele şi cu toate că acum a rămas singurică, atunci cînd vede un foc încins, i se pare că se grăbesc să vie toţi cei care au împărţit odată căldura acestei vetre.

Cerne un fum argintiu şi subţire acoperişul casei bătrîneşti. Fac focul şi vecinii din dreapta, şi cei din stînga. Fumegă casele satului întreg şi apoi de-a lungul văilor, de prin sate se tot ridică domol, sfredelind cerul, stîlpi subţirei de fum. Sînt mulţi cei plecaţi de prin părţile iestea şi, cum vine toamna cu poamele sale dulci, cu un început de răcoare, cu o vatră încălzită, toţi cei plecaţi îs aşteptaţi să se întoarcă.

Şi ei vin.

Strîmtorînd dealurile în părţi, vine din depărtare un tren cu vagoane ce fuseseră odată verzi. Locomotiva fluieră întruna şi vuietul ei, scăpat aici, în tihna cîmpiei, tulbură satele din jur. Pe la praguri, pe la portiţe, pe la răscruci, ies femei cu palma pusă streaşină şi caută lung, iscoditor, în zare.

De printre dealuri răsar un acoperiş de gară, cîţiva plopi. Pornesc cu toţii la fugă în întîmpinarea trenului, şi inima mi se zbate nebună de parcă i-ar fi frică nu cumva s-o uit aici în vagon. Mă răzbate o umbră de îngrijorare. De cîte ori m-aş întoarce, cum se arată în depărtare gara noastră, încep a ghici: se opreşte trenul, nu se opreşte. E o frică rămasă din vremea războiului, de pe atunci cînd ne întorceam la întîmplare, cu marfarele.

Trenul frînează prea tîrziu şi opreşte departe de peronul gării, aproape în cîmp. Cei care au de coborît sar de-a dreptul în pietrişul drumului-de-fier, fac mătănii, risipindu-şi cumpărăturile. Alţii, care urmează să urce, aleargă de la peronul gării cu sufletul la gură, prind din fugă scările, abia dispar prin vagoane şi roţile trenului se mişcă încet, dar nu nainte, ci înapoi. După cîteva sute de metri trenul se opreşte a doua oară, acum în dreptul peronului, aşa cum scrie buchea legii, numai că de data

asta nimeni nu urcă, nimeni nu coboară. Totul s-a petrecut acolo în cîmp.

De vreo cincisprezece ani încoace toate trenurile se opresc de două ori în gara noastră. Oamenii din satele apropiate fac întreceri la sărituri, la fugă, își încearcă norocul în fel și chip, dar nu s-a plîns nici unul, socotind că ar fi o mare obrăznicie din partea lor să-i ceară unui tren oprirea acolo unde le convine lor.

Trenul, în sfîrșit, pleacă. Cei cîțiva călători coborîți de prin vagoane îl petrec cu multă bunăvoință, ca pe unul ce știe rostul la glume, apoi, ocolind pe-o cărărușă clădirea gării, ajung la o răscruce, o amestecătură de pietre și glod. Sărind de pe o piatră pe alta, ajung într-o ceainărie prea largă și pompoasă pentru o gărișoară atît de mică. O sală cu vreo cincizeci de mese, toate goale, cîteva odăițe separate, goale și ele, iar oamenii coborîți din tren își cinstesc păhărutul din picioare la tejghea.

Mulți ani gara a fost și centru raional. Acum nu mai este. Din toată fala de odinioară a rămas doar ceainăria, dar se aude că e vorba să o închidă și pe ea. O asemenea înjosire țăranii din împrejurimi nici că-și pot închipui — și de aceea, cînd li se întîmplă să treacă prin gară, dau fuga încoace să vadă de nu cumva li s-a închis ceainăria. Slavă Domnului, se mai ține pînă una alta.

Iarăși răscrucea cu pietre și glod, apoi un început de șosea se zbate moale printre case. O namilă de bărbat vinde pește din butoi, vreo șase motani stau în jur dezamăgiți — ca să vezi ce lume zgîrcită! Un difuzor de radio, prins în cui sub streașina unei case, transmite exerciții de gimnastică. Un băiețel cu chipiu de milițian stă la poartă, fluierînd a alarmă mare, în vreme ce tatăl său sapă liniștit grădina.

La marginea sătișorului din preajma gării așteaptă o mașină gata s-o ia în largul cîmpiei. În cabină șade un șofer tinerel. Urmărește plictisit cum urcă pasagerii în mașina lui, apoi — ce-o fi dat peste el? — pornește pe neprins de veste motorul și mașina se duce. Jumătate din oamenii coborîți din tren au dovedit să urce, cealaltă jumătate rămîn în mijlocul drumului să frămînte o adîncă nedumerire, iar camionul se tot duce. Pare a fi dintre mașinile celea sătești care, stricate și reparate de nenumărate ori, nu se astîmpără totuși, își caută moartea și vin într-o goană nebună — fie deal, fie vale, fie sat, fie pădure.

De după o muchie de deal răsar două acoperișuri șindrilite. Abia se văd în zare, dar se simte după ele o margine de sat. O cărărușă harnică de țară urcă încet, prăvălatic și ba se despletește într-o livadă, ba șerpuiește printr-o arătură, apoi se întoarce puțin înapoi și taie din fugă poala unei semănături de toamnă. Între timp cele două acoperișuri de pe muchia dealului cresc, capătă chip de case cu uși, cu ferestre. Sînt primitoare și senine amîndouă, soarele ce scapătă spre chindii se aprinde ba într-o fereastră, ba în alta și casele par a se fi jucat cu focul.

Cu mulți ani în urmă, cînd a fost să-mi părăsesc satul, n-a venit nimeni să mă petreacă. Numai aceste două acoperișuri de la margine mi-au făcut tovărășie pînă hăt aproape de gară. Chipul lor m-a încălzit adeseori prin străini și cu, spre marea mea rușine, nici nu știu cine locuiește aici. Poate vreun dușman de bancă, poate vreo rudă îndepărtată, poate vreun om ce s-a abătut prin părțile iestea cu mult după plecarea mea.

Satul se descinge ușor de după cele două case și se varsă domol pe coasta dealului pînă hăt departe în vale. Se întorc, trudiți și osteniți, țăranii din cîmp. O încăierare de copii la o răscruce cu o minge de fotbal jerpelită. Trei mătuși se întorc de undeva veselindu-se și chicotind. Cum ajung în dreptul bisericii rămase fără clopote, tresar, își fac semnul crucii și se duc mai departe smerite, pline de păcate. O fată bălaie scoate apă. Un flăcău smolit se apropie pe nesimțite, o prinde ușor de umeri, se face că o aruncă în fîntînă. Fata nu se sperie. Nici măcar nu se întoarce. Așteaptă să i se umple căldarea și lacrimi grele, lunecînd pe obrazul ei fraged, se pierd în adîncul umbrit al fîntînii. Nimic nu se schimbă aici, sub acest cer albastru și, ca înainte vreme, dintr-o glumă, dintr-un zîmbet, dintr-o nimica toată se alege un destin.

Într-un fund de ulicioară stă nemișcată la portiță bătrîna căreia-i cîntase cucoșul în prag. Acoperișul casei părintești abia de mai fumegă în amurg. Sara se lasă peste sat și femeia stă împietrită de o mare tulburare, cu privirea pierdută în lungul drumurilor.

E tăcuta și buna noastră mamă. A ieșit acum, ca și în multe alte seri, la portiță să ne aștepte. Dacă ar fi s-o întrebi pe cine așteaptă, s-ar pierde. Scăpîndu-ne pentru o clipă din inimă, pentru ca să ne îmbrățișeze aici la poartă, ea a rămas pustie ca un fir de pleavă și nu știe cîți sîntem,

nici cum ne cheamă. Dacă ar fi s-o întrebi de unde știe că o să venim, s-ar repezi prin gradină să prindă cucoșul, ar găsi și locul de unde a cîntat.

Iar ziua se stinge. Prin ulicoara din fața bătrînei se întorc copiii cu oițele de la păscut. Trec femei de la curățit sfeclă cu secerile aruncate pe umăr, răsare cîte-o trăsură printre ele. Dar stai, parcă mai este ceva! O umbră de bucurie flutură pe chipul bătrînei. În fundul ulicoarei răsare o cușmă veche, țuguiată, plină de voie bună. Se apropie încet, căutînd capăt de glume ba cu unul, ba cu altul. Bătrîna, cunoscîndu-i bine felul ista de a se întoarce, rămîne îngrijorată, apoi, plesnindu-și palmele a mare necaz, pornește la fuguța în întîmpinarea lui.

E toamnă în jur, e sfîrșit de toamnă și cum începe vremea toamnelor dulci, tata vine serile cherchelit. Acum grija mamei e să-l vadă culcat în pat. În marea ei bunătate ea crede că satul habar n-are de patima aceasta a bătrînului și se grăbește să-l mai scape o dată de gurile rele. Dar e tîrziu. De-a lungul ulicioarei pe unde o să treacă tata, toate gardurile au înflorit cu basmale, căci așezarea în scaun a unui bărbat afumat e un prilej de mare desfătare pentru muieri.

Bătrîna, slabă din fire, se căznește să-l ia pe tata de subțioară, dar moșul face mofturi, se rățoiește. Caută cumătre să le facă cu ochiul, pierde cușma și, cum o găsește, nu mai vrea s-o puie în cap. Cearcă să-și aminteas-că cu picioarele o frîntură de joc.

— Rușine, măi omule... Arăcan de mine...

— Stai, bre, să arăt oamenilor cum făceam eu odată. Că numai eu țin minte jocul ista. Nimeni altul nu-l știe!

În sfîrșit, iată blagoslovitul pat. Bătrînul se așază, zărește ca prin ceață o masă cu blidele gata puse și dă din cap în semn că n-are poftă de mîncare. I se năzare că cineva tot mută blidele, le potrivește în fel și chip, ca să-i stîrnească pofta, dar moșul la toate iscodirile lor dă din cap că nu primește nimic. În cele din urmă, o farfurie cu perje se desprinde din ceață, cade jos și se sparge. Bătrînul se apleacă, ridică două bocne și, cercetîndu-le, dă din cap a dojană:

— Mai avea și floricică! Mama ei de floricică.

Vede alături o pernă, o ciupește și-i place perna, dar e încălțat și nu se poate culca. Vrea să-și scoată încăl-

țările, dar cum se apleacă, prinde a se răsuci într-un picioruș casa din jurul lui. Stînd pe marginea patului, tata încearcă toate felurile cunoscute prin care un om poate scăpa de încălțări, dar nu izbutește. În cele din urmă, supărîndu-se grozav, strigă:

— Măi dracilor! Ia, cin' mă descalță. Îi dau bomboane.

Ne cheamă pe noi. Cum se îmbată, uită că am crescut, că ne-am risipit prin lume. De vină e poate bomboana pe care o poartă cu anii prin buzunare. Noi nu venim și se miră bătrînul că nu mai vor copiii lui dulce.

Într-un tîrziu două mîini slabe și blînde, deprinse cu toate felurile de muncă, prind a-i desface șireturile. Tata e mulțumit. Scotocește prin buzunare, căutînd bomboana, apoi prin ceață deslușește chipul mamei la picioarele lui. I se face rușine. Smulge picioarele din brațele ei, se mai apleacă o dată asupra lor și cade jos. Cînd, în sfîrșit, prinde iar cu șezutul muchia patului, întreabă:

— Unde-s spînzurații ceia?

Mama șoptește, furînd în același timp cu coada ochiului, ca să nu-și sperie norocul:

— Au să vie. Să ții minte ce-ți spun.

Tata se uită cînd la ea, cînd la papuci, apoi hotărăște:

— Las' dar. Aștept pînă vin ei.

Noaptea tîrziu, cînd secera lunii se înecă printre nori, cînd adorm și drumurile, și cîmpurile, și satele, în fereastra casei noastre mai clipocește o sămînță de lumină. Tata șede pe marginea patului, tot acolo unde s-a așezat de cu sară, iar biata mamă, pe jumătate dezbrăcată, stă în picioare lîngă el, tristă și amărîtă de parcă ei în doi au făcut o mare beție sara trecută și acum se căiesc.

Tata oftează a pagubă și-și pipăie grumazul:

— Uite aici, la încheietură, mă frige. Nu cumva am picat?!

Mama se apropie, pipăie ceea ce tata numește încheietură și zîmbește fericită — i-a venit ideea.

— Da oare să le trimitem telegramă că ești pe pat de moarte?

În fiecare toamnă sîntem zguduiți cu cîte-o telegramă de acasă: „Bolnav". „Grav bolnav". „Foarte tare grav bolnav". Firește, tata ar fi vrut să ne vadă, și a doua zi pe la zori mama vine de-a lungul satului cu cîteva ruble legate într-un colț de basma. La poștă se chinuie multă vreme. Avînd un anumit fel de a vorbi cu fiecare dintre

noi, ea caută să ne și scrie fiecăruia în felul lui, dar nu-i ajung nici buchii, nici răbdare, nici parale pentru toți. Pe la răsăritul soarelui, după ce o scoate la capăt cu telegramele și mai stă un pic cu urechea ciulită să vadă de n-a uitat telegrafista să le trimită, bătrîna pornește napoi spre casă.

Iar tata zace în pat, se frămîntă, geme și cere de multă vreme un pahar de apă. Mama nu mai vine odată și, deznădăjduit, bătrînul se ridică într-un cot, găsește sticla ferestrei și bate, cerînd ajutorul trecătorilor. Îl aude o vecină ce curăță lîngă prag cartofi pentru supă, dar n-are timp să vie și roagă la rîndul său altă vecină, dar aceea, fiind ocupată și ea, o strigă pe alta. Pînă la urmă, apropiindu-se de casă, mama găsește o mare larmă în mahala. O felceriță tinerică trece la fuguța pe lîngă dînsa, intră în ograda noastră și se oprește mama în drum cu obrazul alb ca varul.

Batrînul s-a îmbolnăvit. E o fire atît de cinstită, încît nu poate face o glumă, și dacă mama ne sperie cu telegrame, el se îmbolnăvește numaidecît — pe semne, ca să nu tragă cu obrazul dacă se va întîmpla ca cineva dintre noi să vie. Temperatură, tuse și ceea ce se numește mai mult simbolic de multe sute de ani prin satele noastre — vătămătură.

În prima noapte tata suferă cumplit. Mama aleargă prin sat, căutîndu-i leac, iar el, rămînînd singur, aiurează. I se năzare o casă plină cu vecine. Stau cu căldări pline, iar tata, golind căldările una după alta, le împărtășește în același timp necazurile sale:

— Am fost prost, iaca, n-am adunat avere... Că, de-aș avea un ulcior de galbeni ca moșul cela din poveste, să vezi cum mi-ar alerga odraslele. Dar, cum v-am spus, am fost prost, n-am adunat avere...

A doua zi pe la zori apare „Salvarea" la poarta noastră. Un doctor tinerel ia multă vreme pulsul tatei, făcînd în același timp curte felceriței ce pregătește injecțiile. Tinda e numai vecine — care plîng, care oftează, iar una dosește la spate un capăt de lumînare adus de acasă și biata mamă, cum zărește capătul cela de lumînare, își frămîntă mînile deasupra capului și pornește a boci.

Spre sară cerul prinde a se noura, o noapte întreagă fulgeră neîncetat, dar nici tunet nu se aude, nici nu plouă. Abia a doua zi pe la prînz începe a bureza mărunțel, a toamnă lungă. Pe cărărușa de după sat, prin livada cea tînără,

urcă o femeie zdravănă de vreo patruzeci de ani. Seamăr puțin cu tata. Duce două coșuri mari și grele. Cum zărește acoperișurile șindrilite de la marginea satului, pune coșurile jos, ridică mîinile deasupra capului, le frămîntă și pornește a boci, repetînd de minune tot bocetul mamei. Din șase, cîți sîntem, a crezut în telegrama numai Marinca. Știe carte puțină și crede orbește în tot ce scris pe hîrtie.

Pe la amurg tata ațipește puțin, iar cînd se trezește o vede pe fiică la căpătîi. Nici să se bucure, nici să se mire. Se uită lung la mîinile ei, căci îi vine greu să se întoarcă pe spate, să-i vadă obrazul. Marinca, înțelegînd altceva din privirea lui, se grăbește să descarce coșurile. Pune la căpătîiul tatei borcanele cu dulceață, uscături, un harbuz murat, copturi fel de fel. Cînd le vede pe toate cîte le-a scos, tata se întoarce cu fața spre perete și tremură a mare obidă bărbia Marincăi.

Tata n-o prea iubește. Cu vreo douăzeci de ani în urmă, măritînd-o într-un sat vecin, tata a rămas mirat că Marinca nu prinde rădăcini în satul cela. Cît a ocărît-o el, dacă zadarnică i-a fost ocara — pînă acum nu și poate uita Marinca satul copilăriei sale. Vine des, vine după poame, după voie bună, după mîncluni și tocmai veniri le iestea nesocotite tata nu i le poate ierta. Oricum și oriunde ar fi mutată sămînța neamului nostru, ea trebuie să prindă rădăcini. Așa crede tata că ar fi bine să fie, dar firește, nu-i totdeauna întocmai așa.

Marinca rămîne la noi. Ziua îi ajută mamei prin gospodărie, căci toamna aduce treburi multe pe capul omului, iar nopțile veghează pe un scăunaș josuț la căpătîiul tatei. Nopțile sînt grele pentru boală și bătrînul aiurează. I se pare că e zi frumoasă, s-a adunat tot satul în jurul casei noastre să vadă cum ne întoarcem noi, iar noi venim cu mașini, cu căruțe, cu avioane; tragem cu toții drept în ogradă în așa fel, că bieții noștri părinți abia dovedesc a ne săruta, alergînd de la unul la altul. Cîntă lăutari pe prispa casei noastre, tata ne arată jocul pe care îl ține minte numai el, și tot neamul nostru, prins mînă de mînă, petrece în fața satului întreg. Apoi îi cade tatei un papuc, bătrînul se trezește, vede două femei ce picură la căpătîiul lui și rostește cu vîrful buzelor un singur cuvînt: „Apă"

Într-o dimineață, cînd Marinca scotea apă la fîntînă, iar mama aduna vreascuri în ogradă, a răsărit din nou cu-

coșul în prag. Femeile îl sperie, aruncă în el cu bulgări, cu pietre, dar cucoșului nici că-i pasă. Prevestește mereu musafiri mulți, musafiri mîndri și două picături mici brăzdează obrazul tatei. Bătrînul înfige un cot în pernă și pentru prima oară în cele patru zile de boală se ridică în capul oaselor. Pare un sfînt coborît dintr-o icoană, apoi sfîntul începe a se supăra. Adună pe plapumă doi pumni palizi și seci. Se miră cît de puțin a rămas din ei, coboară fruntea și șoptește cu voce de copil nedreptățit:

— Dacă-i așa vorba, las' că mă reped chiar eu la dînșii. Să-i întreb cum vine asta...

Cînd apar în prag cele două femei, tata e gata îmbrăcat. Se mișcă prin casă încet, pășește ținîndu-se cu mîna de pereți și întreabă plictisit:

— Parcă văzusem un harbujel murat aici în casă!

Pe la amiază tata încet, ca după boală, îngroapă via în grădină. Hîrletul din mînile lui e bicisnic și stîngaci cum n-a mai fost niciodată, dar tata e om răbdător și-și învață unealta de la început cum se face cînd se îngroapă via.

Pe la amurg Marinca pășește încet pe cărărușa de după sat, întorcîndu-se acasă. Mișcă din mers cu vîrful buzelor, pe semne, ticluiește povestea pe care are s-o spună vecinelor. O să le spună, firește, că bătrînul era cît pe ce să moară — de-ar fi ajuns ea cu un ceas mai tîrziu, te miri de l-ar fi apucat cu zile. Minunea cea mare a făcut-o harbujelul murat pe care i l-a adus în coș. Vecinele o să creadă și apoi — cine știe? — poate că așa a și fost.

A doua zi mama umblă iute, cu obrazul aburit, gătindu-l pe tata de drum. Scoate din cuptor covrigei, prăjiturile dospite și frămîntate așa cum a învățat-o bunica pe atunci cînd mama avea zece ani. După ce prăjiturile s-au răcit bine, bătrîna aduce din tindă un coș de papură, prinde a așeza în el copturile, strecurînd printre ele cîte-o nucă, cîte-un măr, cîte-o prăsadă. E fericită, i se pare că ne vede pe noi toți stînd grămăjoară în jurul ei, așteptînd să ni se facă parte. Tata șade pe prispă, frămîntă cu două degete fruntea, iar cînd tata își chinuie fruntea, înseamnă că n-are parale. Abia e sfîrșitul toamnei, colhozul încă nu plătește pe trudozile, de împrumutat n-are de la cine și atunci, vrînd-nevrînd, bătrînul își calcă pe inimă. Pe la aprinsul luminilor apare la cîrmuirea colhozului. Intră în contabilitate, se așază pe un scăunaș în așa fel ca să

nu încurce lumea și așteaptă cînd casierul, avînd vreo treabă, va deschide casa. Cum zărește pe polița cutiei de fier o moviliță de ruble mototolite, vine repejor în cabinetul președintelui... Scoate o foaie scrisă din timp și i-o pune în față.

— Tovarășu președinte... Mîngîie hîrtia asta cu penița de mă fă cu parale, că oricît de urîte și mototolite ar fi hîrtiile celea, dacă și fără dînsele îi greu...

Și iată-l pe bătrîn la portiță, în haine ieftine, dar noi, cu coșul în mînă, gata de drum. Mama stă alături foarte îngrijorată, de parcă și-ar petrece primul copil la școală. Tata fură cu coada ochiului ba într-o parte, ba în alta. E pustie ulicioara, pustii sînt ogrăzile în jur, totuși, nu se poate hotărî. Cînd se întîmplă să plece pe undeva, cel mai mare chin pentru dînsul e că nu știe cum să-și ia rămas bun de la mama.

În sfîrșit, bătrînul se apropie, mîngîie cu podul palmei mîneca mamei, în urma cărei mîngîieri se fîstîcește cumplit și pornește la drum. Aruncă din mers, fără a se întoarce:

— Vezi, nu răstăța dracul cela de cucoș...

Sus pe deal, deasupra satului, lîngă nucarul dezbinat de trăsnet — o jumătate e verde, cealaltă jumătate stă carbonizată de mulți ani — tata se oprește. Culege încet, cu privirea, satul, casă după casă, drum după drum, apoi cînd nu le mai poate ține pe cele adunate, așază fiece casă, fiece gard, fiece fîntînă înapoi la locurile lor.

Oriunde, ori pe cîtă vreme ar pleca, bătrînul se oprește aici lîngă nucar să se joace puțin cu satul. Poate își lămurește de unde a plecat, poate își poruncește încotro să se întoarcă. Se ridică de jos, oftează, pornește cu pas greoi a cale lungă, și drumul cenușiu îl fură pe bătrîn, făcîndu-l una cu arăturile toamnei.

II

Din largul cîmpurilor se-iscă un cîne ușernic, afurisit și scărmănat de-a binelea. Simte departe, în zare, un trecător și pornește după el. Ajungînd la vreo zece pași de batrîn, prinde a se gudura, devine cuminte și supus, de parcă ar fi crescut la casa tatei, sînt buni tovarăși și, avînd în doi o mică treabă pe undeva, au pornit la drum. Simțind javra în urma lui, tata se oprește. Se uită lung,

cu milostenie, la cîne. Se uită și cînele la el. Bătrînul oftează, pornește cu mîna spre coș. Cînele îl grăbește, dînd lingușitor din coadă, dar între timp tata se răzgîndește. Mîna pornită spre coș face puțin spre dreapta, coboară jos după o pietricică, la care mișcare cînele o ia razna prin arătură, iar tata, îndreptîndu-se din șale, își vede de drum. Lipsa de demnitate e un păcat pe care bătrînul nu-l iartă nimănui.

Drumul urcă un povîrniș, apoi coboară într-o vale lungă, ce se tot duce cotind moale printre dealuri pînă hăt departe. Un podeț vechi, pe jumătate putrezit, un pîrăiaș de-a lungul văii, petrecut de-un cîrd de sălcioare, tufe de iarbă verde, rătăcite prin pășunile uscate de-o vară secetoasă. Ajungînd la podeț, tata lasă drumul umblat, pornește pe iarbă, în lungul pîrăiașului, și urmele pașilor lui repetă de-a mirării toate cotiturile apei. Căinarul e un tovarăș de copilărie al bătrînului și, oriunde ar fi pornit, bătrînul nu se lasă pînă nu trece ca să-l vadă.

La o cotitură apare în lungul văii o fîntînă veche cu un cioroi urcat sus pe cumpănă. Pasărea stă nemișcată, de parcă ar fi desenată — și asta îl supără pe bătrîn. Tata fluieră cioroiul, se face a arunca cu piatra în el, dar pasărea stă nemișcată de parcă ar fi crescut din capătul cumpenei. Bătrînul își grăbește pasul, speriind-o întruna, și pînă la urmă cioroiul se trezește. Cade de pe cumpănă și, rezemat moale în aripi, se topește într-o arătură vecină, fără a se fi trezit.

Tata vine să cerceteze fîntîna. Se uită înăuntrul ei, la fața apei, sluțită de cîteva bețe aruncate de cineva. Încearcă stîlpul cumpenei cu umărul și se clatină stîlpul. Îl scobește cu unghia și se macină lemnul. Oftează. Găsește alături o piatră pe jumătate suptă de pămînt, o suflă cu podul palmei, se așază și împreună cu așezarea lui pare că s-au oprit toate în jur — nici soarele nu mai coboară, nici tufele de salcie nu mai freamătă, nici Căinarul nu mai curge. Popas. Tata hodinește. Oriunde ar fi pornit, de fiecare dată își începe drumul cu valea asta și aici, la fîntînă, face primul popas. Poate hodinește, poate își amintește cum odată demult, pe vreme de arșiță, se întoarcea el, băiat tînăr, cu căruța încărcată cu snopi. Colo sub delușor era un izvoraș și stătea la facerea apelor o copilă cu ulciorul plin. Tata a rugat-o să-i potolească setea și de la ulciorașul cela jilav am pornit noi, toți șase.

Stînca de piatră unde fusese cîndva izvorul acum lăcrămează încet, a toamnă tîrzie. Prin iarba uscată de brume se mișcă abia văzute pîrăiașe mici, niște firișoare argintii pe fruntea grea a pămîntului. Se leagă unul de altul, își adaugă apa, răzbat la Căinar și cu valurile lui tulburi se duc pînă hăt departe; iar bătrînul stă lîngă fîntînă nemișcat, cu obrazul dogorît de un soare ce nu mai încălzește, cu ochii pierduți în lungul văii.

Popas. Tata hodinește. Poate însă își amintește cum pe urmă, pentru a însemna locul primei întîlniri, a săpat el fîntîna asta. A muncit-o greu, vreo trei toamne la rînd, căci nu-i putea găsi izvorul. Apoi a găsit o vînă de apă, proaspătă și rece cum rar se află — și poate pentru asta oamenii din satele vecine i-au dat fîntînii numele lui.

Bătrînul se ridică de pe piatră să mai cerceteze fîntîna. Pietrele cîrpite cu mușchi lăcrămează. Aburește încet, sluțită de netrebnici, pînza apei, dar i se pare tatei că vede cum colo, sub apă, gîlgîie încet izvoarele fîntînii, stîrnind nourași mici de nisip. Vine înapoi de se așază pe piatră. Poate hodinește, poate își amintește că în valea asta ieșeau cu un capăt cele trei hectare ale noastre; aici aduna el spic cu spic, crescînd șase copii la casă. De-ar fi știut el cum ne vom risipi prin lume și nu vom veni cînd îi va fi lui să moară, — o, Dumnezeule! — de-ar fi știut-o el pe asta din vreme, totuna ne-ar fi crescut cu aceeași dragoste, ne-ar fi petrecut la drum cu aceeași inimă grea, și tocmai asta îl și doare.

Zilele de toamnă însă nu sînt socotite pentru amintiri, pentru marile zbuciumuri părintești; sînt scurte zilele de toamnă. Aștepți un soare fugit în nori, el zăbovește și, pînă să se întoarcă lumina lui, amurgul pornește să calce cîmpurile. Se întoarce pe cumpăna fîntînii cioroiul să-și împlinească somnul, iar tata pornește a măsura la pas pămînturile spre apus. Găsește la poalele unei arături o cărăruș ă știută numai de el și vine cu fruntea coborîtă jos, cu pas moale și trist. Apoi brazdele din jur îi fură gîndurile. Bătrînul se oprește mirat, pune coșul cu daruri jos, se lasă într-un genunchi și începe a scormoni țărîna jilavă. Arătura e cum nu se poate mai potrivită și prinde a se lumina încetul cu încetul chipul bătrînului. Un pămînt bine lucrat îi întoarce de fiecare dată voia bună.

Din sînul lanurilor nesfîrșite de arătură răsare un sat. La primele case, spînzurînd coșul într-un stîlp de gard,

bătrînul începe a se găti de musafirie. Își scutură pămîntul uscat de pe palme, netezește percica, curăță grijuliu încălțămintea și pornește cu pas încet, mirîndu-se. E un sat nici prea mare, nici mic să fie, dar de gospodari cum rar se întîmplă. Case așezate în rînd, de parcă ar fi fost trase cu sfoara, drumuri largi, pietruite fîntîni noi, școală frumoasă, și apoi în fiecare ogradă o ordine nemaipomenită. Fiecare cușcă de cîne își are locul ei, fiece palmă de pămînt e îngrijită, fiece strat e îngrădit, fiece copăcel e cu tulpina învelită, pregătit pentru la iarnă.

Aici, în Frumușica, trăiește Andrei, cel mai mare dintre noi. Tata, cînd ajunge cu vorba la el, pare a uita că și Andrei i-a fost cîndva fecior în casă. Ceea ce a fost a fost demult. Acum și Andrei e cărunt, are copii de însurat. Totuși cînd pornește să ne vadă, tata începe de fiecare dată cu Frumușica, pentru ca să stea puțin de vorbă cu un om deștept și cuminte, ce drag îi este nici el nemaiținînd minte pentru ce anume.

O fetișcană de vreo nouă ani, trecînd prin ogradă într-o pereche de galoși mari, îl zărește pe bătrîn peste creasta gardului. Se întoarce din drumul ei și vine la fuga înapoi în casă. Pierde galoșii, dar nu-i ridică, pentru că nu mai are cînd.

— *Mamo! Naș mulduvan ide!*

Frumușica e un sat de ucraineni. Andrei a luat o fată de aici din sat, și-a făcut casă în Frumușica și tata, care s-a împăcat cu multe pe lumea asta, nu se poate împăca cu gîndul că nici nora, nici nepoții nu-i cunosc limba.

În pragul casei unde dispăruse fetița, răsare o nevastă josnță cu mînecile suflecate, cu urme de făină pe pestelcă. Se uită lung la cușma țuguiată ce plutește peste creasta gardului, apoi zîmbește din toată inima — l-a recunoscut. Îi strigă ceva vecinei din dreapta, o pune la curent pe cea din stînga si, în sfîrșit, pornește spre portiță cu mînile ridicate sus, teatral:

— *Mamonka moia ridnaia!*

Intră amîndoi în ogradă. Tata vine înainte, nora în urma lui. Un băietan de vreo șaisprezece ani, curățel îmbrăcat, pieptănat grijuliu, le deschide ușa din fața casei, prin care nu trec decît musafirii. Băiatul sărută mîna bunelului, prinde un crîmpei din privirea mamei sale, dă din cap a înțelegere, iese din ogradă cu o bicicletă și dispare în lungul drumului. E toamnă tîrzie, vremea bicicletelor s-a trecut demult, dar băiatului, pe semne, abia

i-au cumpărat-o și el se chinuie întruna — zece pași vine călare, zece pe jos, pînă ce ajunge la un atelier de reparații ridicat la marginea satului.

Din umbra garajului, de sub un tractor pe jumătate demontat, se ridică un bărbat nalt, voinic, cu o curea de transmisie în mînă. Își ascultă feciorul atent, puțin supărat, cercetînd neîntrerupt cureaua de transmisie. Saltă puțin sprîncenele a mirare cînd prinde despre ce e vorba. Se apropie de băiat, îi găsește o pată pe haină si o scobește cu unghia. Îi așază percica să fie mai bine, o potrivește în felul cum o purtase el de flăcău, apoi dă din cap în semn că a înțeles. Băiatul se duce, iar el vine să puie la loc cureaua de transmisie. Lucrează încet, cu îndemînare, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. Din vreme în vreme o fluturare de zîmbet îi joacă în colțul buzelor, dar Andrei o stăpînește. Abia după ce așază cureaua, zîmbește. Strigă cuiva:

— Auzi, Petro! Mi-a venit moșneagul.

Își spală mînile într-o căldare cu benzină, le șterge cu niște cîrpe vechi, iese din garaj și pornește greoi spre sat.

Tata, între timp, se căznește să împartă darurile. Ține în fiecare mînă cîte-un covrig, cîte-o prăjitură, cîte două-trei nuci, cîte-o prăsadă încercată de viermi, da nepoții fac mofturi. Stau lîngă prag, se tot îndeamnă unul pe altul cu cotul, dar nu se mișcă din loc. Intră nora cu două vase încărcate — prăsade mari și galbene, nuci mășcate, copturi rumenite în fel și chip. Le așază pe masă, e gata să dispară înapoi cu treburile ei, dar simte un fel de stinghereală în casă și se oprește. Se uită la darurile bătrînului, la copiii ce fac fasoane și ridică brațele sus a mare nedumerire:

— *Mamonka moia ridnaia!*

Îi înșfacă de cîte-o aripă, îi aduce în fața tatei, îi face să ia darurile, să mulțumească, apoi dispar cu toții și bătrînul, rămînînd singur, își mîngîie creștetul:

— Las' că-i bine...

În Frumușica Andrei s-a molipsit de un fel de încetineală filozofică, foarte răspîndită printre ucraineni. Vine, deci, spre casă încet de tot, parcă ar fi uitat că i-a sosit părintele în musafirie. La o răscruce cîrnește din drum, urcă scările cooperativei și se pomenește cu o lăcată prinsă în belciuge, dar descuiată, ceea ce în Frumușica înseamnă

că vînzătorul și-a terminat ziua de lucru, dar nu-i ajunge la plan și, dacă cumpărătorii nu vin pentru nimicuri, el mai poate reveni. Andrei coboară treptele, intră într-o căsuță de peste drum și peste o clipă iese cu o nevastă zdravănă, ce poartă aruncată pe umeri o haină nouă cu tot cu etichetă, o pufoaică pe care urma s-o vîndă. Peste cinci minute Andrei stă în mijlocul cooperativei cu cumpărăturile în brațe. Două sticle cu votcă, trei cu vin, conserve, cîrnați, o cămașă albă. Chibzuiește cum ar face să le ducă. Vînzătoarea vine să-l ajute. Începe a-i vîrî cumpărăturile prin buzunare și — o, minune a pămîntului! — în buzunarele lui Andrei încape totul, ba mai rămîne și loc.

Nevasta lui Andrei umblă prin casă ca un titirez. Spală, mătură, gătește masa, hrănește trei purcei, scoate mere murate dintr-un butoiaș și, făcîndu-le pe toate cu o repeziciune uimitoare, din trei în trei minute apare în prag, ridicînd brațete sus a predică:

— *Mamonka moia ridnaia!*

Vorbește iute, mărunțel, tata o ascultă atent, dar neînțelegînd prea multe din cele ce-i spune ea, rostește blînd:

— Las' că-i bine...

Andrei vine spre casă încet de tot, căutînd să ocolească trecătorii curioși, dar se găsește unul nalt, deșirat, căruia nu-i place să fie ocolit. Stau puțin la sfat. Tot vorbind felurite nimicuri, cel nalt prinde cu vîrful nasului mirozna plăcută de cîrnat afumat. Caută de unde or fi venit miroznele celea dulci. Se apleacă, pipăie buzunarele lui Andrei, ridică sprîncenele sus a mirare. Andrei, zîmbind stingherit, îi spune cum vine asta. Pornește mai departe spre casă, iar cel nalt și deșirat o ia la fuguța spre cooperativă, de parcă i-ar fi sosit și lui părinții în musafirie.

Acum nora tatei și-a adus două vecine. Stau în prag, vorbesc amîndouă deodată, legănîndu-și corpurile de parcă ar cînta. Din vreme în vreme răsare nora lîngă ele, le dă cîte-o mînă de ajutor, iar tata, trăgînd cu coada ochiului spre fereastră și mirîndu-se că nu apare odată Andrei, zîmbește vecinelor:

— Las' că-i bine...

Andrei vine prin grădini, dar răsare de după un stoguleț unul josuț la trup. Se apropie, încheindu-și prohabul din mers, stau puțin la sfat. Andrei, fiind grăbit, scurtează vorba, pleacă, iar cel josuț stă plin de mirare, căci

i s-a năzărit și lui mirozna plăcută de cîrnați. Trage o fugă, îl ajunge pe Andrei din urmă, se apleacă să-i pipăie buzunarele.

Acum a dispărut lăcata de la ușa cooperativei, vînzătoarea și-a aruncat pufoaica de pe umeri. Negustorește întruna, iar din cooperativă ies haholii unul după altul cu buzunarele pline, cu obrajii rumeni și sufletele fericite.

O bună jumătate de noapte, pînă aproape de zori, tata stă în capul mesei, împodobit în cămașa albă pe care i-a cumpărat-o Andrei. În jur s-a întins o petrecere de toată frumusețea. Vreo opt perechi de musafiri, prinși frățește cu brațele pe după cefe, cîntă de tremură sticla în ferestre: *„Raspreagaite, hlopți, koni"*. Tata mișcă și el încet buzele în urma cîntecului, dar se vede că nu-l știe. Cînd răsare cîte-un crîmpei de liniște, el zîmbește tuturora, mîngîindu-și creștetul:

— Las' că-i bine...

Pe la zori musafirii se risipesc, cîntînd și veselindu-se printre case. Nora tatei cade secerată în odaia copiilor, rămînînd să picure o oră-două, iar la masă n-au rămas decît doi — părintele și feciorul. Atîta amar de vreme nu s-au văzut, atît de multe vroiau să-și spună unul altuia, și-atît de puțin timp le mai rămăsese...

Furat de gînduri, Andrei începe deodată a îngîna:

Bate vîntul vălurele
Pe deasupra casei mele.

Tata tresare. Era cîntecul lui drag de pe vremuri, moștenit de la părinții săi, iar aceia, la rîndul lor, tot îl moșteniseră... Acum însă, în această învălmășeală de vremuri, i-a pierdut și melodia, și versul, dar iată că în Frumușica, în acest sat de ucraineni, mai trăiește încă frumosul cîntec al neamului nostru...

În zori de zi nora tatei stă la portiță cu obrazul trist, cu brațele spînzurate în lungul trupului a mare durere:

— *Mamonka moia ridnaia...*

Iar tata se tot duce. Merge încet, cu coșul în mînă, bucuros de-o asemenea primire. Alături pășește greoi, cu fruntea îngîndurată, cel mai mare din familia noastră. Departe de sat, pe marginea unei șosele noi și înguste, își iau rămas bun. Tata îi sărută obrazul, Andrei îi strînge dreapta, se întoarce, pornește prin arături, spre garaje,

iar tata rămîne locului petrecîndu-l. Depărtîndu-se, Andrei se face tot mai mic, mai străin, se rătăcește prin arătură, dar nu se întoarce din mers să vadă de s-a dus tata ori stă acolo pe marginea drumului. Și se gîndește bătrînul în mintea lui că nu-i ea deloc ușoară pînea tractoristului, că șuruburile celea, cînd îți intră în cap, nu mai scapi așa ușor de ele.

* * *

Tata e iarăși la drum, dar drumul se deapănă greu. Pe alocuri e pietruit, pe alocuri zace rîmat de mașini, cu grămăjoare de prundiș pe margini — n-au dovedit să-l facă. Bătrînul a amețit tot căutînd pe unde să calce. De la o vreme însă calea prinde a coborî și tot coboară pînă se topește într-un fund de vale. Coborîșul ista abia simțit de trecători îl bucură pe tata — oricît ar fi drumul de păcătos, dacă știe s-o întindă la vale, atunci e bine.

O căruță încărcată cu saci îl ajunge din urmă. Căruțașul îl îmbie să urce. Tata mai-mai e gata să primească poftirea, dar trage cu coada ochiului spre vitele asudate, înfierbîntate de drum, zîmbește căruțașului, mulțumindu-i, și vine pe jos. Apoi pornesc una după alta căruțe încărcate cu saci, căruțașii îl poftesc neîncetat, dar vin cu toții de departe, vitele aburesc înspumate și bătrînul mulțumește, mulțumește și merge pe jos.

În fundul văii drumul cel nou se varsă într-o șosea largă, asfaltată. La încheietura celor două drumuri căruțele se opresc. Acolo, pe șoseaua cea mare, stăpîne sînt mașinile. Duc și ele saci, dar duc pîne multă, vin iute, și căruțele, așteptîndu-și rîndul, se tot țes una în alta. Pe bătrîn îl prinde mila pentru cai și cearcă a le face dreptate. Vine pe marginea șoselei, ridică un braț, avînd de gînd să ție un șofer cu vorba două-trei minute, pînă ce căruțele or ocupa drumul. Pornirea i-a fost frumoasă, numai că ce înseamnă pentru atîtea mașini încărcate un moșneag cu mîna ridicată sus?

Căruțașii, după ce așteaptă o vreme zadarnic, descoperă albia părăsită a drumului vechi, întorc căruțele, pornind și ei spre miazănoapte. Tata se supără pentru nerăbdarea lor. Trece de partea mașinilor și, întovărășit de ele, vine încet pe o margine zbicită de șosea. Face mulți kilometri la rînd puțin plecat înainte, cu fruntea

îndîrjită, de parcă ar duce în urma lui un cărucean nevăzut, încărcat și el, firește, cu saci, căci noiembrie e luna cînd pornește a călători grosul pînilor. Peste vreo șapte verste, cum răsare de după deal coșul fabricii de zahăr, tata se oprește. Se uită lung la el, de parcă îl vede întîia oară, cercetează o margine de orășel dezvelită de peste muchia dealului și împinge, a sfîrșit de cale, cușma pe ceafă. Taci c-a ajuns.

Nu departe de șosea, la o aruncătură de băț, se arată o rarişte de copăcei, un capăt pustiit de pădure. Stînd la marginea șoselei, tata își scarpină ceafa a mare încurcătură, după care frămîntare se hotărăște. Pornește spre copăcei, pipăind cu o mînă cingătoarea și furînd cu ochiul în părți, de parcă ar întreprinde cine știe ce aventură. Vorba e că Nicolae, fratele ce locuiește aici în gară, are closet în casă. Tata se rușinează a se folosi de el și, cînd vine, înainte de a ajunge, o cîrnește spre păduricea asta.

La intrarea în gară cîțiva muncitori schimbă în mare grabă o șină a drumului-de-fier. Tata se apropie, încercînd să ghicească de dovedesc ei pînă la venirea trenului. Le propune o mînă de ajutor și cîteva sfaturi. Muncitorii primesc cu mare drag ajutorul lui, dar de sfaturi nu țin sama, și, supărîndu-se, tata îi părăsește. Merge de-a lungul căii ferate spre gară, pășește pe pîlcuri de iarbă uscată și după atîtea drumuri gloduroase, pietruite și asfaltate, i se pare o adevărată minune a păși pe iarbă moale.

În fața gării, la magaziile de cereale, în jurul rampelor e un mare tărăboi. Șiraguri nesfîrșite de căruțe și mașini încărcate cu saci. Stau toate împănate așteptîndu-și rîndul, iar gara e încărcată, e ticsită cu pîne. Hambare umflate cu grîne, girezi de ciocălăi, orășele întregi de saci cu pîne în așa fel ca numai omul să poată trece printre ele — și apoi pe fiecare bucățică de pămînt unde se putea turna s-a tot turnat, iar de peste dealuri tot răsar și vin spre gară căruțe și mașini încărcate cu grîne.

Între timp o locomotivă josută de manevrare înșiră un lanț de vagoane deșarte în lungul rampelor. În clipa cînd vagoanele opresc, grîul pornește a curge șuvoaie în ele. Mirat de felul ista de a încărca vagoanele, tata lasă cearta și vine să vadă cum se face. Descoperă cu călcîiul cîțiva ciocălăi căzuți de undeva, îi ridică, trage

cu coada ochiului în jur. Simte o mare ispită să-i puie în coș, e aproape gata s-o facă, dar îl sperie un chipiu de miliţian ce plutește prin mulțime. Bătrînul vine la un vagon și, cu o mișcare largă, socotită pentru toată lumea din jur, aruncă ciocălăii în el.

Cînd vagoanele sînt aproape pline, se aude din vale un scrîșnet de metal. O mașină zace pe-o coastă, alături plînge cu lacrimi de motorină un camion cu motorul descoperit, iar în stînga și în dreapta drumului zac risipite vreo șase tone de răsărită. Se ridică un tămbălău nou — aleargă într-acolo șoferi, muncitori, buclucași. Se duce și bătrînul să vadă...

Pînea adunată aici la gară îi stîrnește tatei o foame de lup, o foame ce poate fi potolită numai cu pîne neagră. După ce trece înapoi drumul-de-fier, vine la magazinul de pîne, se așază la rînd și curînd iese ciupind din mers două pîini mari și grele. Ceainăria e mică în gara asta, mesele sînt ocupate, nici în bufetul gării nu-i loc. La marginea gării, pe niște lemne descărcate din vagoane la repezeală, stau vreo zece oameni și înghit la pîne seacă. Se amestecă și tata printre ei. Mănîncă încet, adunînd grijuliu fărîmăturile în palmă. În jur e forfoteală nemaipomenită — gem mașini, scrîșnesc vagoane, mișună lume, dar tata nu mai vede, nu mai aude nimic. Mănîncă pîne. Mănîncă încet, de parcă noi toți șase am sta în jurul lui, și el ne învață cum se face cînd se mănîncă sfînta pîne.

III

Pentru cîteva clipe zgomotul din jur se lasă spintecat de sirena fabricii de zahăr și bătrînul tresare. Nicolae n-a avut de lucru, i-a lămurit odată cum se rînduiesc schimburile lui și de atunci tata intră zilnic cu Nicolae la fabrică, pleacă împreună cu el. Acum și-au sfîrșit amîndoi ziua de muncă și tata nu mai poate mînca — trebuie să se spele. După multă alergătură, descoperă un robinet în dosul gării, își clătește mînile, așază pînea în paner și pornește spre coșul înalt al fabricii de zahăr.

Cartierul muncitoresc îl pune în mare încurcătură pe bătrîn. Are în dreapta și în stînga drumului case frumoase de piatră, cu ogrăzi largi, cu livezi tinerele, dar seamănă toate între ele de parcă ar fi fost făcute de o singură mamă. Aceleași acoperișuri josute de *șifer,* aceleași uși

și ferestre, aceleași garduri și portițe. Tata pășește tot mai rar, tot mai rar, apoi se oprește zăpăcit în mijlocul drumului. Numărul casei lui Nicolae e patruzeci și șapte, asta o ține bine minte, dar cum arată acest patruzeci și șapte — a uitat. Carte i-a fost dat să învețe tîrziu, la bătrînețe, și cum se emoționează, uită tot ce-a învățat.

— Mama lor!

Pornește iar de-a lungul cartierului, căutînd cu luare-aminte cînd la stînga, cînd la dreapta. Zărește soneriile la praguri și se bucură. Soneriile sînt felurite — una e bătută sus, alta jos, una e lungăreață, alta e rotundă. O chitește pe una bătută sus de tot, de parcă stăpînii casei se așteptau numai la musafiri călărași. Îi vînează sfîrcul cu degetele mioape și sună.

Nicolae tocmai a început a-și răsfăța picioarele într-un lighean cu apă caldă. Cum aude soneria, ridică o mînă sus, o flutură deasupra capului, de parcă ar zice: „Ehei, apoi noroc, noroc!" — dar nici gînd să se ridice de pe scăunaș. Văzînd că nu i se deschide, tata pornește mai departe, ajunge la marginea orășelului și se întoarce înapoi. Se miră și ciudă îi este că prea seamănă toate în jur. Cîte opt copăcei în fiece ogradă, cîte patru găini albe, cîte-o pereche de încălțări uitate pe la praguri. Zărește la o scară doi galoși de-o mărime înspăimîntătoare și se înviorează. Vine la aceeași sonerie, o mai apasă o dată. Nicolae ridică amîndouă brațele, salutînd cu toată bunăvoința lui, dar nu se mișcă din loc. Bătrînul se supără și răcnește o dată, cum striga el cu vreo treizeci de ani în urmă, cînd eram noi mărunței.

— Măi Colea, măi!!!

Bietul Nicolae! O fi mîncat, pe semne, multă bătaie în copilărie, că si acum, peste treizeci de ani, glasul puțin răgușit al tatei l-a suflat de pe scăunaș, de parcă nici n-a fost acolo. A răsărit desculț în prag, l-a cuprins pe bătrîn în brațe și tocmai după asta, făcînd un pas înapoi, a prins a se încrunta — adică, ce drept are tata să țipe la dînsul? Bătrînul stă alături stingherit și el, căci, într-adevăr, să începi musafiria cu așa răcnete...

— Cum de ți-a venit în cap, tată, să treci pe la mine?

— Apoi am stat eu cu baba și ne-am gîndit...

Toamna însă e pe sfîrșite și frigul răzbește. După ce a tot sărit dintr-un picior în altul și văzînd că altă ieșire nu-i, Nicolae zice:

— Hai să intrăm în casă, ce stăm afară...

Gurile rele susțin că Nicolae e cel mai avut în familia noastră și se poate întîmpla să aibă dreptate aceste guri rele. Nicolae e magaziner la fabrica de zahăr, iar dulcele mai rămîne a fi o slăbiciune a moldovenilor. Ce-i drept, cu toată averea lui Nicolae, noi trecem rar de tot pe la dînsul. Nu s-a plîns niciodată că i s-ar fi făcut dor de noi. De venim nepoftiți, în casa lor începe sfadă. Pe cît de mult îi place lui Nicolae să se plîngă de sărăcie, pe atîta nevestei lui îi place să se fudulească cu toate pe cîte le are.

Cum au intrat, Nicolae i-a dat nevestei de înțeles că n-ar fi rău să deretice puțin prin odaie. Nora tatei, după ce a sărutat mîna bătrînului, a pornit leneșă prin cameră — ici îndreaptă perdelușele, colo suflă praful, slobozind o perdea peste un aparat nou de radio. Dar, muiere hapsînă, le face pe toate cu o anumită întîrziere, ca tata să vadă totuși ce ascunde ea, și Nicolae, înciudat grozav pe dînsa, îi propune moșneagului:

— Hai la bucătărie, acolo îi mai cald.

După ce îl așază pe un scăunaș, scoate dintr-un dulăpior făcut în perete un sac cu vechituri și le varsă la picoarele bătrînului. Cușme vechi, încălțăminte stricată, niște resturi dintr-o cojocică. Tata se uită cu multă scîrbă la vechituri, dar Nicolae se așază, începe așa de-o glumă a drege ba una, ba alta și mînile lui subțirele, deprinse cu munca ușoară, atîță mînile grele, noduroase ale tatei. O face cu multă ușurință, căci Nicolae, fiind cel mai harnic în familia noastră, nu-și poate închipui un om ce stă așa fără să facă nimic și, cînd are vreun musafir, îl pune la muncă.

O vreme lucrează tăcuți, dar sînt senini — le face plăcere să muncească alături, căci ani de zile au tot muncit în doi. Încep să răzbată amintirile trecutului. Ba tatăl, ba fiul surîde. Apoi Nicolae își amintește o pățăranie pe care vrea neapărat să i-o spuie și tatei:

— Ții minte, ne întorceam noi odată din Hîrtoape cu căruța...

Anii lăsați undeva departe de un tată și de un fecior au fost ani grei, și prin valurile de amintiri răsar aschii de obidă, înțepături ce nu se uită, vorbe otrăvite, ce n-au fost spuse. Tata cerne amintirile, alegînd numai ce-a fost bun. Nicolae, socotindu-se cel mai obidit dintre noi, nu

le cerne. Începe a-l frige pe bătrîn cu vorba. Căci, ca să vezi — în copilărie a fost bătut mai des decît alții, manuale nu-i cumpărau, silindu-l să învețe din cărțile altora, și cînd a fost să se însoare, i-au dat zestre cel mai secătuit hectar. Tata înghite înțepăturile, răspunzînd la toate într-un singur fel:

— Așa a fost, dragul tatei, vremea.

Sara tîrziu se așază toți trei la o măsuță să-și ia cina. Mămăligă, pește prăjit, brînză și jumere. Nicolae anunță fudul:

— Mîncare națională.

Îl cinstește pe tata cu un păhărel de spirt, după care cinste bătrînul rămîne năucit, de parcă ar fi primit o lovitură groaznică în moalele capului. Nicolae își bea paharul fără a-l simți și îl întreabă pe bătrîn:

— Ce mai face Andrei? O fi uitat haholul cela și limba maternă?

Tata se simte dator să-l apere pe cel mai mare dintre noi:

— Ba vorbesc cu toții moldovenește. Și muierea lui, și copiii.

— Vorbesc ei pe dracul.

Noaptea tîrziu Nicolae îi așterne în bucătărie. După ce o scoate la capăt cu așternutul, se așază în pirostrii, de parcă ar fi ieșit la vînat, și urmărește atent cum se dezbracă tata. Zărește la cingătoarea bătrînului un cuțitaș și face cuțitașului semn cu degetul să vie la el. Cum îl vede îndeaproape, îl scapă în buzunar, îi aduce tatei o ruginitură veche și i-o pune în schimb. Îmblînzindu-și în felul acesta amintirile, îi zice tatei noapte bună, se duce și se culcă, iar tata stă noaptea întreagă cu ochii deschiși, mai frămîntă o dată marile necazuri și amărăciuni trezite de Nicolae. Și îl doare pe bătrîn, și ar fi vrut să schimbe ceva, dar acum nu mai poți schimba nimic, și ar fi vrut să uite ceva, dar nici de uitat nu se putea.

Des-de-dimineață apar amîndoi la marginea orășelului. Mica gară de autobuze — un acoperiș ridicat pe șase stîlpi — e pustie. Pe șoseaua ce iese din centrul raional abia apar primii trecători. Nicolae se oprește pe-o sprînceană de troscot, cu fața spre drum. Cu toate că trăiește abia de vreo patru ani aici, e căutat de multă lume și fiece mașină, fiece motocicletă ori bicicletă frînează măcar pe-o clipă în dreptul lui. Nicolae schimbă cîte-o vorbă

ba cu unul, ba cu altul. De bătrîn a uitat — de abia cînd autobuzul pornea de lîngă gărișoară, și-a adus aminte de el și, văzîndu-l urcat, i-a făcut cu mîna în semn de drum bun.

IV

Șoseaua e pustie, în jur zac cîmpuri goale, mîngîiate de un soare abia răsărit și autobuzul se răsfață cu viteze interzise. Tata e singurul pasager, răspunderea nu-i tocmai mare. Bătrînul, pe semne, o fi tot călătorit multă vreme în autobuze ticsite de lume, căci acum nici nu mai știe ce-ar întreprinde avînd atîtea scaune libere în jur. Pe unul își aruncă cușma, pe altul își așază coșul, apoi se mai întinde în fundul autobuzului pe-o coastă, ocupînd trei locuri deodată. Țintește cu fruntea o suliță de soare pătrunsă prin sticla din spate și e mulțumit cum nu se mai poate.

Uneori toamna mai răzbate cîte-o zi caldă de vară și atunci e mare bucurie pe capul moldovenilor.

Autobuzul frînează din vreme în vreme la opriri unde nu-l așteaptă nimeni, deschide larg ușile prin care nimeni nu urcă, iar tata, stînd cu ochii mijiți și încălzindu-se la soare, dă din cap în semn că degeaba — el mai are de mers, el nu coboară încă.

La marginea unui sătuc înșirat de-a lungul șoselei așteaptă autobuzul vreo cincizeci de colhoznici, încărcați cu panere, cu gîște și purcei. Stau cu toții la rînd în stație, unde se cuvine să aștepte autobuzul, dar șoferul, hoț fără pereche, oprește mașina la o sută de pași de dînșii. Își îngrijește în grabă mustecioara, coboară în așa fel ca să nu-l simtă cei cincizeci de țărani și dispare într-o ulicoară. Mulțimea de la stație se miră: ce s-o fi oprit mașina acolo? Au nu cumva, în vreme ce stau ei aici așteptînd, șefii au mutat stația?

Se reped cu turma spre autobuz. Îl zăresc pe tata în mașină și-și salută de departe viitorul tovarăș de drum. Tata le răspunde, avînd o mare îndoială de bunăvoința lor. Cum ajunge, gloata se înfige în ușă, dar ușile sînt închise. Îl caută pe șofer, dar șoferul nu-i. Atunci mulțimea îl roagă pe bătrîn să deschidă. Tata saltă din umeri în semn că habar n-are cum se face. Colhoznicii însă le știu pe toate — îi dau sfaturi de afară, îl încurajează în fel

și chip. Vrînd-nevrînd, bătrînul pornește prin autobuz. Ici pipăie, colo cearcă cu umărul, dincolo caută crăpătura, dar ușile stau moarte la locul lor. Mulțimea se supără. Începe a-l înjura, a-l amenința — și tata, încurcat cum nu se mai poate, își adună cît îi lucrul pe cinste buclucurile, ocupă din vreme un locușor modest. Asta îi scoate din sărite pe cei cincizeci de țărani și ei fac un tămbălău nemaipomenit în jurul autobuzului. Pe bătrîn îl trec sudorile. Fiind el însuși o părticică a poporului, tatei i se face lehamite de toate cînd vede mai mult de trei moldoveni supărați și adunați grămadă.

Vine, în sfîrșit, șoferul, scobind din mers rămășițele celei bune gustări. Abia se atinge de mașină — ușile se deschid, cei cincizeci de oameni se lasă supți de căscătura ușilor și mașina pornește. Pocnesc a bice ciobănești copacii cu ramurile întinse peste drum. Autobuzul e plin, iar tata, firește, e printre cei ce n-au loc să șadă. Cei cincizeci de colhoznici se tot asmuță unul pe altul împotriva bătrînului, îl strîmtorează în fel și chip, se bat cu palmele peste genunchi, mirați de marea lui nepricepere. Tata caută în jur apărare. Se uită cu o anumită nădejde la spinarea șoferului, prinde în oglinda spînzurată sus mutra lui și — culmea culmilor! șoferul îl amenință cu un deget, de parcă ar fi zis: se poate, moșule, să faci una ca asta?!

Peste cîțiva kilometri vine un alt sătișor, înșirat și el de-a lungul șoselei. Vreo șase hectare adunate de un gard înalt, un început de iarmaroc se întrezărește printre scîndurile gardului. Autobuzul oprește, toți cei cincizeci de țărani coboară de parcă ar fi fost vărsați dintr-un paner. De urcat nimeni nu urcă și mașina se duce mai departe cu același singur pasager. Acum însă tata rămîne să stea în picioare. Mai bine așa, decît cu supărare.

* * *

Pe un povîrniș șoseaua se apropie de pădure, dar la primii copaci pare a se speria de atîta verdeață și, răsucindu-se, dispare înapoi în largul cîmpurilor. La cotitură, acolo unde șoseaua calcă umbra copacilor de la margine, se iețește de prin crengiș o casă veche, pe jumătate pustiită. Dincolo de șosea se vede un iezușor cîrpit cu mătreață

și cîrduri nesfîrșite de păsări — gîște, rațe, curcani — călătoresc mereu de la casa din pădure la iezușor și înapoi.

Aici, la canton, trăiește Anton, cel mai cinstit și cel mai ciudat dintre noi. Lucru de mare mirare, dar cam demultișor tata n-a mai fost pe la dînsul și nici Anton, ce-i drept, n-a pășit pragul casei părintești. Se miră tata de fiecare dată cum vine, mirat e și acum — fără să fi avut vreo sfadă, vreo neînțelegere, se înstrăinează cu fiece an tata de fecior.

Bătrînul pornește încet spre canton, cătînd bine pe unde calcă, fiindcă în jur, cît prinzi cu ochiul, e numai găinați. Vreo patru porci bine hrăniți răsar de după tulpina unui stejar și-i privesc curioși cu ochi mici, dospiți în grăsime. Tata se apropie, avînd de gînd să le pipăie slănina, dar în clipa cînd pornește cu mîna spre spinarea primului porc, răsar de după casă două javre și se reped nebune la picioarele lui. Tata caută în jur ceva să se apere, dar nu găsește nimic. Îi sperie cu coșul în care duce daruri, se face a le da cîte un picior, dar cînii îs răi, țin să muște. În pragul cantonului apare o bătrînică gîrbovită cu un scăunaș subțioară. Pune scaunul lîngă prag, se așază pe el și începe a privi un spectacol cu următorul conținut: doi cîni turbați și un moșneag ce n-are cu ce se apăra.

Văzînd așa lucru, tata începe a fura cu spinarea înapoi, pînă prinde sub călcîie o despicătură bună. Se apleacă, o smulge de jos și se năpustește ca o vijelie asupra lepădăturilor. Potăile scheaună a apărare, cad una peste alta și tocmai atunci bătrîna din prag devine îngrijorată:

— Turba, măi!

Cînii amuțesc și fug în umbra de după casă. Tata se uită o vreme la bătrînă, se uită lung și veninos, de parcă ar fi zis în gîndul lui:

„Apoi, feștila mamei tale!".

Cînd ajunge la vreo zece pași de dînsa, se oprește și se miră cumplit că o mai cunoaște. Nu se miră că o ține minte, se miră că o mai cunoaște. Cînd era băietan, păscuse vacile la mătușa asta. Ce-i drept, era pe atunci tinerică, avea șaizeci de hectare, două crîșme și un motor.

— Bună vreme la 'neavoastră!

Bătrîna se uită la el, cască și nu-i răspunde. Tata își aduce aminte că și înainte vreme ea nu prea răspundea la bineț. Era, ce-i drept, mai tinerică, avea un trup moale de șarpe și lumea nu se supăra că nu-i răspundea la bineț. Hei, dar cînd a fost asta!

Bătrînul se scarpină cu un deget la ceafă și o întreabă:

— Ce dracu, parcă ți-am dat bună ziua!

Stînd pe scăunaș, bătrîna prinde a-și mîngîia două picioare uscate și murdare:

— Iaca, nu mă mai poartă, 'cioarele. Dacă mă așez jos, nu mă pot ridica singură înapoi. De pe scăunaș mă ridic mai ușor. De asta îl și port cu mine. Ai venit cu vreo treabă?

Nu-l cunoaște pe tata de rudă. De cîte ori a fost bătrînul, nu-l găsea pe Anton acasă și n-avea cine-i spune mătușii că omul ce-i stă în față e părintele pădurarului. Și tata nu vrea să se răspundă de neam, disprețuind-o de pe cînd păștea vitele la dînsa. Era, ce-i drept, mai tinerică pe atunci.

— Da unde-i Anton?

— După lemne îi fi venit?

— Mi-ar trebui, nu-i vorbă, și niște lemne.

Mătușa își mîngîie picioarele:

— Ai bani ori pe datorie?

Tata tipărește cu palma buzunarele pe rînd:

— Bani gheață.

Bătrîna se uită lung la dînsul, de parcă ar fi vrut prin țesătura hainelor să ghicească ce zace acolo în buzunare.

— Apăi, du-te așa prin pădure, că dacă nu dai de dînsul, el dă de mătăluță...

Mătușa a repezit cu brațul undeva aiurea, arătînd pe unde trebuie să se ducă tata și, văzîndu-l pornit cu tot cu despicătură, a adăugat:

— Aruncă bățul cela, că se sperie cînii și le arde turbul...

Tata zîmbește în sinea lui — o găsit prostul! Pornește spre pădure cu tot cu despicătură, dar, amintindu-și că n-a pipăit slănina porcilor, se supără în sinea lui — adică, de cînd tata nu se mai poate apropia de gospodăria feciorului său? Mai face o încercare, dar potăile, cum îl văd pornit spre porci, se reped iar la el. Începe o încăierare

nouă, ce ba se aprinde, ba se stinge, afundîndu-se în pădure.

Rămînînd singură, mătușa se ridică de pe scăunaș, scoate din casă o căldare cu lături, le varsă în bătătură, croncănind ciudat și adunînd cîrduri nesfîrșite de păsări în jurul ei. Apoi, așezîndu-se pe același scăunaș, acum în mijlocul păsărilor, începe a le căuta de ou.

A îmbătrînit, dar tot mai vrea să adune. N-are putere nici măcar să-și ridice oasele de jos, dar vrea bogăție. După ce-a trăit vreo douăzeci de ani în Siberia, s-a întors cu o nepoată — o copilă de vreo șaisprezece ani. Dar n-a vrut să se întoarcă în satul ce-i împărțise cîndva averea. Umbla prin pădure cu copila în urma ei și într-o noapte, cînd le-a răzbit frigul, au bătut la fereastra cantonului. Anton era vădăoi pe atunci și n-avea pasăre de rîs la casă.

Se întorc cînii din pădure, lingîndu-și șoldurile din mers — pe semne, tata i-a cam pișcat. Se aude departe, în miezul pădurii, o detunătură de armă. Bătrîna tresare, scuipă în sîn, își face cruce, se ridică și intră în casă cu scăunelul subțioară. În canton e o dezordine stătută, o dezordine infernală. Un pat de fier, vechi și ruginit, cîteva rogojini așternute pe jos, iar încolo — ouă. Mii de ouă, din toate ungherele albesc coșuri mari, încărcate și bătrîna pornește a le număra, căutîndu-le în același timp de bănuț.

Atunci, noaptea, cînd au venit ele pentru prima oară, Anton, avînd un singur pat în casă, le-a culcat jos pe rogojini, dar fetița n-a vrut să doarmă jos cu bunică-sa. Pe la miezul nopții a urcat la Anton în pat și două săptămîni încheiate i-a tot îndulcit hodina. După care dragoste mare fetița de șaisprezece ani, curățindu-i casa, a dispărut, iar bunică-sa a rămas s-o aștepte. O tot așteaptă de vreo trei ani și, fiindu-i urît, adaugă cîte ceva la averea pe care demult n-o mai are.

* * *

Cu despicătura la subțioară, tata vine arțăgos și fierbinte prin pădure, căutînd în jur de nu mai apare vreo javră, ca să se răfuiască cu ea. Pare puțin zăpăcit, cum arată, de obicei, oamenii siliți de împrejurări să facă ceea ce ei niciodată n-ar fi făcut din voia bună a lor.

Pădurea picură, tristă și îngîndurată, în pragul iernii. Frunze mari se lasă smulse pe nesimțite din copaci, rotesc încet printre crengile goale și se sting jos, într-o mare cu foșnet tulbur. Cîte-o ghindă sună sec, venind printre crengi, cîte-o pasăre zboară pe jos printre tulpini și iar e liniște în jur. Pașii bătrînului ba se înecă în frunze, ba vin moale, pe furiș, ba se opresc îngrijorați, și atunci bătrînului i se pare că stejarii, cătînd unul peste umărul altuia, se uită lung și iscoditor la dînsul.

E toamnă, e sfîrșit de toamnă și acum pădurea nu crede nimănui. Credea oamenilor cînd era la primii săi muguri, credea cît era verde, ademenea lumea cu căpșune și ciuperci. A tot șoptit nopți întregi cînd se cosea fînul. Acum vremea marilor frumuseți s-a trecut, pădurea e goală, dezbrăcată și, cînd răsare suflare de om, îl privește lung pe sub sprîncene și nu-l crede.

Tatei nu i-a plăcut niciodată să umble singur prin pădure, mai ales toamna tîrziu. Acum pare ostenit peste măsură, se oprește la fiece sută de pași, pentru a chibzui ce-i de făcut — să se ducă mai departe, să stea locului, s-o ia înapoi? Nu mai poate asculta cum tace pădurea. Tușește pentru a-și aduna curajul, dar pădurea îi fură tusea și-i întoarce o cu totul altă tuse, ca să-l sperie. Bătrînul se pierde, nu mai știe ce să facă, apoi, prin mutenia asta ce se tot adună ca un știreang, tata aude alături un trosnet de crenguță și tresare. Lîngă picioarele lui zace o umbră de om cernută prin umbra rară a rămurișului și părintele își cunoaște feciorul.

— D-apoi bine te-am găsit dar, măi băiete!

Anton, o namilă de om cît un munte, cu armă de vînătoare pe umăr, îl privește cu ochi mari, albaștri, de-o albăstrime deasă ce se întîmplă numai la copii. Vrea să spună ceva, dar nu poate nimeri primul cuvînt și pare foarte necăjit de asta.

— Apoi, ca să vezi... Că-i foarte bine, mă rog...

Primirea musafirilor e un lucru pe care Anton niciodată nu l-a putut însuși. Ba strînge cu mîna dreaptă mîna stîngă, apoi cu stînga strînge dreapta și, văzîndu-l așa de încurcat, tata o ia de la început:

— Ei, dar bine te-am găsit, măi băiete!

Anton tresare. Auzul lui de pădurar, răsfățat de atîția ani cu liniștea pădurii, prinde undeva departe, prin văi, o lovitură hoață de topor. Într-o clipă ochii lui albaștri de-

vin triști, de parcă el însuși ar fi copacul în care se înfige, cu fiece lovitură, oțelul toporului.

— Iaca, au să pustiască pădurea, păgînii. Ești ostenit de drum?

— No, că eu am venit cu mașina.

— Atunci hai dar să-ți arăt pădurea, cît a mai rămas.

Pe cît e de nalt și voinic, pe atît e de plîngăreț Anton al nostru. Dacă a-i sta să-l asculți — mîne-poimîne n-o să avem un petic de umbră în toată Moldova. Pădurea totuși e o mare patimă a lui, o știe ca nimeni altul și oricine ar trece pe la dînsul, e purtat pînă la amețeli prin toate văile și vîlcelele.

Tata, pentru a-i face plăcere, se uită cu mult interes ba la un copac, ba la altul, întreabă lucruri pe care le pot cunoaște numai pădurarii. Ba se adîncesc într-un desiș, ba răsar dintr-o poieniță, dar blestematul de topor macină undeva departe lemnul întruna și bietul Anton, cum îi aude bătaia, trage capul între umeri, pierde firul vorbei, uită încotro pornise să-l ducă pe tata.

Anton a fost cel mai cuminte, cel mai ascultător dintre noi. A păscut vitele în pădure cît era mic și trebuia să le pască, le-a păscut cînd s-a ridicat mai mărișor și-l rugam noi să se ducă în locul nostru, apoi tata, cînd n-avea pe cine trimite, îl trimitea tot pe dînsul. Și pădurea s-a răzbunat. Ni l-a luat pădurea pe Anton.

Văzînd cum îndură el pentru copacul ce geme în vale, tata îi propune:

— Poate ne repezim, să-i sperii colo cu pușca?

Atîta a așteptat Anton, să-i propuie chiar tata. Acum bătrînul abia se mai ține în urma lui. Ba îl pierde, ba iar îl găsește. Într-o vîlcică Anton se oprește și, arătînd cu degetul spre un strat de frunze aurii, îi spune bătrînului:

— Uite aici a fost ázi dimineață un copac.

Tata rămîne uluit:

— Nu mai spune! Ș-unde să fie?

Scormonind cu călcîiul, Anton dezgroapă de sub frunze un trunchi proaspăt, înlăcrămat de prima durere. Se lasă în pirostrii și începe, ajutîndu-și cu degetul, a număra inelele.

— Avea treizeci și opt de ani copacul. A fost de-o samă cu mine.

— Uite asta n-o mai cred!

S-a așezat alături și tata — ce să-i faci, avea întocmai treizeci și opt de inele copacul și tot în vara ceea împlinise treizeci și opt de ani Anton al nostru. Ca să-l mîngîie cît de cît, tata desface coșul, alege cele mai frumoase nuci, prăsade, prăjiturele. Ajunse aici în miezul pădurii, copturile mamei par o minune cerească și Anton se bucură grozav:

— Săraca mamă... Ea le-a copt?

— Ea, cine altul... O mai ții minte?

Anton se uită undeva în fundul pădurii.

— Dacă o visez, vreo jumătate de an o țin minte. Apoi iar o uit.

Tata îl dojenește blînd:

— De ce nu vii? Ea, sărmana, o să orbească repede tot stînd la poartă și așteptîndu-vă.

Anton zîmbește vinovat și zice, arătîndu-i trunchiul proaspăt:

— Nu vezi mata ce se face pe lume? Cum să las pădurea?

Anton mănîncă dulciurile cu o poftă ce se întîmplă numai printre pădurari și, urmărindu-l, tata își amintește că n-a luat nici nafură în ziua ceea. Să guste din darurile pe care urmează să le ducă mai departe, nu-i dă mîna. Să stea așa, înghițind în sec, e și mai rău. În cele din urmă, tot scotocind prin coș, descoperă o bucată de pîine neagră cumpărată la magazin. O ciupește încet, ca să-și amăgească foamea, și-i comunică lui Anton:

— Să-ți fac tovărășie. Că nu-s flămînd...

Anton abia acum vine să-l întrebe:

— Ai trecut, tuță, pe la canton?

— Fost.

— Te-a primit soacră-mea frumos?

— M-a primit, dă, ca pe neamuri...

— Ce ți-a pus pe masă? Scrob?

— Prăjise, pare-se, niște ouă...

Anton oftează:

— Iaca, ouă nu mai pot mînca. Mi se întoarce cînd le văd.

După o mică frămîntare, se ridică hotărît.

— Uite, aici, peste deal, îs Năsădenii. Ar fi bine să trecem pe acolo, că oamenii, de cîte ori mă văd, tot întreabă de ce nu mai vii mata pe la mine.

Bătrînului i s-a 'năcrit de atîta pădure și o plimbare prin

Năsădeni i se pare cum nu se mai poate de potrivită.

— Putem să ne repezim, de ce nu?

Apariția lor stîrnește o mare înviorare în Năsădeni. Satul se odihnește, e duminică. Lumea stă adunată pe la portițe, pe la răscruci, și, cum îl văd pe pădurar cu tatăl său, încing lupte crîncene pentru a-i avea musafiri în casă. Cel cu noroc îi prinde la brat și-i duce, alții caută să-i strice din drum, să-i ducă la dînșii. Într-o casă sînt cinstiți cu tulburel și nuci, în alt loc li se pune pe masă vin de anul trecut și răcituri, apoi mai dau și de-o cumătrie. Tata e vesel, dragă îi este toată lumea din jur, și singurul lucru care-i cam strică dispoziția este felul năsădenilor de a-și petrece musafirii. Petrecîndu-i, gazda îl ia pe Anton ceva mai la o parte, îi șoptește cîteva cuvinte, în urma cărora Anton își trage capul între umeri, de parcă ar fi fost lovit cu toporul. Și se gîndește tata: ce obicei prostesc să strici inima musafirilor cînd ies din casa ta! Încolo — toate au fost cum nu se mai poate de bune, și pe după masă vin amîndoi aburiți prin pădure. Vin încet și tăcuți — acum tata pare că a prins rostul liniștii, pădurea începe să-i placă și lui. Dar, deodată, așa ca din senin, se aude undeva alături un topor ce pornește a încolți copacul. Asta îl scoate din sărite pe tata:

— Apoi, grijania mamei lor! Hai, măi Antoane, să pun eu mîna pe dînșii!

Anton, plecînd rușinos fruntea, abia șoptește cu vîrful buzelor:

— Aiștia-s din Năsădeni, tuță. Îi cunosc după topoare.

Tata rămîne trăsnit. I se vîntură într-o clipă toată voia bună.

— Mari hoți!

— Strașnici!

Își măresc pașii, de parcă ar fugi, dispar în desișuri, iar bătrîna pădure rămîne să plătească încă multă vreme tributul pentru cele cîteva pahare de vin cu care un fecior și-a sărbătorit venirea părintelui său. O roadă de vie vine să distrugă o roadă de pădure — Dumnezeu știe cum se face, dar se face întocmai așa.

Pe după-amiază, departe de pădure, la o margine de șosea, Anton îl petrece pe tata. Stă foarte amărît și, după multă frămîntare, îi spune privind undeva peste deal:

— Să nu te superi, tuță, că n-am putut să te primesc. Poate peste o vreme m-oi descurca și eu de cele griji și atunci, dacă îi veni...

Adînc mișcat, tata îi răspunde înghițind în sec:

— De și-ar primi, dragul tatei, toți copiii părinții așa cum m-ai primit tu, n-ar mai fi supărare pe lume...

Se oprește o mașină ce duce în caroserie oițe mărunte, cu lîna abia încinsă după tunsoare. Tata stă o clipă pe gînduri — să urce, să nu urce? Urcă. Se așază pașnic între ele, ca un cioban de viță veche, oițele îl primesc în mijlocul lor, mașina pornește, se pierde printre dealuri, iar Anton rămîne să stea nemișcat multă vreme pe marginea drumului. Privește lung în urma mașinii, și atît de mult ar fi vrut să pornească în urma tatei — fie cu mașina, fie pe jos, fie pe brînci...

Nu-i adevărat că pădurea ni l-a furat pe Anton. L-am lăsat noi înșine acolo, iar el de atîta vreme așteaptă să venim după el, să-l ducem în frumoasa împărăție care nu mai este — în lumea copilăriei noastre.

V

Răsar în depărtare frumoasele împrejurimi ale Sorocii. Îmblînzit de soare, orașul dormitează la o talpă de stîncă, pe malul apei. Nistrul vine blînd și încetinel la vale. La cotitura apelor se înalță vechea cetate o orașului. Tata umblă crucit în jurul ei, numără, îmboldind cu degetul, turnurile, apoi se întoarce cu fața spre rîu și rămîne în poza unui vrednic oștean — arcaș din neamul arcașilor.

Peste un timp coboară spre Nistru, alege un petic de iarbă pe mal, se așază, avînd în față străvechiul rîu, și în spate — străvechea cetate. Nistrul îl vrăjește cu desăvîrșire. Soarele coboară spre apus, umbra malului ciupește pînza apei, dar Nistrul e Nistru și de la un mal pînă la altul mai rămîne mult. Bătrînul urmărește calea undelor, ascultă șopotul lor domol și se trezesc în sufletul lui cîntece vechi din cîntecele neamului său.

Tata, pare-se, niciodată nu s-a scăldat în Nistru — n-avea cînd. Nu l-a auzit nimeni să se laude că o fi prins pește aici. Și totuși, în fiece zi, în fiece clipă, el știa că dacă a pornit-o spre răsărit, peste treizeci și ceva de verste va ieși la apele Nistrului. Fiecare popor își are un rîu mare al lui. Noi avem Nistrul, și fie că sînt în creștere,

fie că scad apele lui, pentru noi el rămîne pururea limpede, tînăr și mare.

Bătrînul se descalță, își suflecă pantalonii pînă la genunchi. Vine încet, desculț la zimțul apei, îi prinde ascuțișul în tălpi și răcoarea Nistrului ca prin minune îi îndreaptă umerii, îi înalță fruntea, îi adaugă agerime în suflare, în vedere. Dintr-un bătrîn necăjit de drumuri, frămîntat de griji, se desprinde, ca prin minune, un om mîndru și voinic. Are o cetate străveche în spate, un rîu mîndru în față și e numai vînă, e numai mușchi moșneagul.

Deodată aude un foșnet de nisip stîrnit cu pasul. Din partea de sus a rîului vine încet, jucînd din șolduri, o domnișoară trupeșă în costum de plajă. Bătrînul, cum o vede, se înviorează. Sprinteneala muierilor îl agită de fiecare dată. După o clipă de șovăială, bătrînul pornește hotărît spre ea, făcîndu-și curaj în fel și chip. Oprind-o în cale, o întreabă, privindu-i genunchii dogoriți la soare:

— *Devușka, cito ia vas hotel sprosit...*

Fata face ochi mari.

— *Vî hoteli?! Mojet, vaș sîn hotel?*

Îi cercetează, oarecum mirată, pantalonii suflecați, scapătă moale din mijloc și se duce, lăsînd bătrînul într-o mare zăpăceală. Tata se uită la vechea cetate, la străvechiul rîu, la pantalonii suflecați, la fata ce se îndepărtează. Se supără. „Cum, adică, tovarăși, să fie el refuzat chiar din capul locului?!"

Bătrînul e la frizerie. Meșterul se căznește cu un vîrtecuș ce-a răsărit pe neașteptate în creștetul căpățînii. Nu mai știe ce să facă cu el, iar tata, scoțînd o mînă de sub basmaua cu care e legat la gît, arată meșterului ce urmează de făcut cu vîrtecușul — trebuia netezit, mîngîiat și culcat frumușel la loc.

La intrarea în parc tata își lustruiește încălțămintea. Cum se oprește morișca alcătuită din două perii, tata se descalță, cercetează cu de-amănuntul lustrul. Găsește două pete la călcîie ce nu prea lucesc și întoarce încălțările lustragiului. Colhoznicul cîștigă banul greu și cînd plătește, vrea să știe pe ce-a plătit.

* * *

Pe la chindii bătrînul se strecoară printr-o ulicioară puțin umblată de lume. Caută lung la portițe, apoi alege una, o deschide pe jumătate, își scoate haina, o pune pe portiță, așa cum ai fi pus-o pe speteaza unui scaun. Scuipînd în palme, prinde a o curăți. S-ar putea crede că bătrînul a pus ochiul pe domnișoara ceea în costum de plajă, dar tata demult a uitat de șoldurile ei. Vorba e că Serafim, fratele ce învață aici, e pe însurate și tata n-ar vrea să-l dea de rușine, arătîndu-se în fața viitoarei sale nurori mai necăjit și mai sărac decît este.

De găsit însă nu-i lucru ușor să-l găsești pe Serafim. Mai întîi că școala veterinară unde învață el se mută mereu dintr-un local în altul și tata umblă multă vreme pînă dă de ea. Apoi școala îl întîmpină cu o liniște adîncă. Ferestrele sînt larg deschise, două bătrîne spală podelele, pe pereții coridoarelor sîngerează vite ciopîrțite în patru, în opt și, înfricoșat de măcelul ista, tata pleacă. Vine la cămin. O casă cu două etaje, o sumedenie de uși ce se lasă ușor deschise, în camere numai paturi, paturi. Priveliștea așternuturilor începe a-l ispiti pe bătrîn, o moleșeală dulce îl cuprinde, dar tata nu se lasă, căci nu l-a văzut încă pe Serafim.

Din ogradă răzbate mare vîlvă și tata coboară grăbit scările. La trei plase puse în rînd studenții joacă volei. Băieți și fete împreună. Bătrînul trece de la o plasă la alta, își caută odorul, dar jocul îl fură. Apoi aude o voce veselă de la plasa din mijloc:

— Hei, moșnege, 'ncă n-ai murit?

Tata rîde. Dă din cap că încă nu. Serafim joacă la plasă, sare sus și bate mingile de parcă ar fi tăiat lemne. Îi strigă tatei:

— Rabdă pînă batem doftorii, pe urmă ne pupăm.

Urmărind jocul feciorului, tata înseamnă cu buzele, cu mîna cînd acela ar fi trebuit să bată, Serafim lovește, cîștigă puncte și bătrînul se bucură grozav. Serafim e dragostea cea mare a lui. Învață bine, chit că cele două vaci din satul nostru pe care s-a apucat el să le vindece au murit fulgerător, fără a-și da sama ce se petrece cu ele. Ce-i drept, Serafim era pe atunci în anul doi, iar proastele de vaci au prins boli ce se predau de abia în anul patru.

În amurg jocul sfîrșește. Cele trei plase, ferfenițate, spînzură ca niște jalnice drapele la un fenomenal sfîrșit de bătaie. Se așază domol colbul în bătătură. Serafim vine încet și legănat spre cămin, cu mingea subțioară, cu tata la braț. Înainte de a intra în cămin, îl ia ceva mai la o parte și-i șoptește:

— Am să-ți spun ceva, dar să rămînă vorba între noi.

— Hotărît.

— Vreau să mă însor. Ce zici mata?

De prin clasa a șasea Serafim umblă să se însoare și nu se mai poate astîmpăra. Noi, cînd ne întîlnim, îl cam luăm peste picior cu însurătoarea, dar tata nu-și permite să facă glume pe socoteala copiilor.

— Apoi, să te ajute Dumnezeu, măi băiete.

Serafim oftează necăjit:

— Și nu că de altceva, dar știi, m-am săturat de atîta singurătate morală.

Peste o clipă continuă cu voce veselă, plină de draci:

— Vrei s-o vezi?

Tata, firește, vrea și uite-i la căminul de fete. Serafim aleargă prin coridoare, împărțind la stînga și la dreapta dulciurile aduse de bătrîn, iar tata stă rușinat cu fața la perete, făcîndu-se a citi un placat vechi, căci atîtea fete în jur n-a mai văzut în viața lui: care se spală, care calcă ceva, care fuge pe jumătate dezbrăcată, care stă și așteaptă să i se spuie cît e de frumușică.

Se întoarce Serafim. Fipărește bătrînul cu palma pe umăr, mulțumindu-i în felul ista pentru așteptare. Din umbra coridorului răsare o fetișcană tinerică, în pantaloniași sportivi, pe care i-o fi îmbrăcat poate pentru prima oară, și se rușinează grozav. Cum îl zărește pe tata, se oprește locului, se uită întrebător la Serafim, dar hoțul de Serafim se întoarce cu un umăr spre bătrîn, de parcă ar zice: „Habar n-am cine-i". Apoi, cum vede copila alături, îi spune tăind în carne vie:

— Fă cunoștință cu tatăl meu.

Fata se fîstîcește, pare gata să plîngă de obidă. Abia îi întinde tatei vîrful degetelor și fuge înapoi în umbra coridoruli. Coborînd scările, Serafim îi lămurește bătrînului:

— Îi tinerică, e în anul întîi, și-i grozav de sperioasă! Da încolo — dulce cum nu se mai poate!

În curtea căminului stau trei fete pe-o bancă, și Serafim le face pe toate trei să dea mîna cu bătrînul. Cum se îndepărtează puțin, tata întreabă în șoaptă:

— Care dintre ele?

Serafim e plin de nedumerire.

— Apoi, o să stăm într-o sară să alegem.

La club Serafim îl vîră pe tata într-un fund de coridor, intră în sala de dans, alege fata care-i place, o schimbă din joc. Cum ajunge cu ea în dreptul ușii, iese, o duce și-i face cunoștință cu tata. Bătrînul abia găsește capăt de vorbă, iar Serafim dispare și peste cinci minute vine cu alta. Într-un rînd, cînd aducea una blondă, mult mai înaltă ca el, bătrînul nu mai era.

Noaptea tîrziu Serafim își face lecțiile la o lumină scăzută, iar tata stă culcat într-un pat studențesc și licărește a mirare, a fericire ochii bătrînului. Se gîndește tata: ca să vezi ce drac de băiat a crescut el ia casă! Anină cu vorba orice fată, de parcă ar fi crescut într-un leagăn cu dînsele. Adoarme moșneagul tîrziu și în vis mai încearcă o dată s-o prindă cu vorba pe frumoasa în costum de plajă, dacă degeaba...

În zori de zi, cînd Soroca doarme dusă, bătrînul se strecoară cu Serafim prin ulicioarele pustii. Se opresc la casa aeroportului, se așază pe-o bancă pusă la intrare. Tata oftează și, cum ședea pe bancă, se întoarce în așa fel ca să nu-l vadă feciorul. Scotocește prin buzunare banii ce i-au mai rămas și prinde a-i număra dezamăgit. Serafim, fire curioasă, se saltă puțin pe scaun și, privind peste umărul bătrînului, numără împreună cu el. Nu-i mare lucru a convinge un om bătrîn să zboare pentru prima oară cu avionul. E mai greu să-l ajuți cînd n-are parale de drum.

Acum Serafim, oftînd în semn de vremuri grele, se răsucește din șale, se întoarce puțin ca să-și numere și el averea. Bătrînul se saltă și trage cu ochiul peste umărul lui. Feciorul pare a fi mai înstărit decît tata și nu e lucru de mirare. Serafim terorizează gazetele din republică, făcîndu-le să citească versuri de dragoste scrise de pana lui și se întîmplă cîte-o redacție care cedează pînă la urmă.

Serafim împarte cu tata averea. Tatei nu i-i prea îndemînă sa ia bani de la mezin — face mofturi, scarpină o tîmplă, se uită sus la cer.

— Măi, da nu se poate-ntîmpla să cadă fiara ceea?

Serafim nu mai poate de atîta naivitate țărănească:

— Și chiar de cade, matale ce-ți pasă! Pilotul răspunde!!!

Asta pare să-l convingă pe bătrîn și odată cu răsăritul soarelui, înțovărășit de vreo șase pasageri nedormiți, urcă scările avionului. E un avion mic cu două motoare. Tata urcă ultimul, pare că mai stă la îndoială — să zboare cu avionul, să vie cu autobuzul? La ultima treaptă se oprește și-i strigă lui Serafim:

— Tu, măi băiete, cînd bați mingea ceea, n-o repezi cu tăișul palmei, că doare. Mult mai la cale ar fi s-o arzi uite așa cu pumnul...

Serafim rămîne adînc dezamăgit:

- Mata mă înveți cum s-o bat?

Tata zîmbește — am glumit, bre, cum nu înțelegi că am glumit! Vrea să-i lămurească pentru ce a spus el lucrul ista, dar se mișcă scara de sub picioarele lui și bătrînul se grăbește să intre în mașină.

Avionul, o pasăre oarbă cu aripile moarte, aleargă șchiopătînd pe-un cîmp verde. Ațipește pe-o clipă la start, apoi, surzind tot ce e viu cu cele două motoare ale sale, se rupe de la pămînt și prinde a urca treptele senine ale cerului.

Cetățenii călători, pierzînd pămîntul de sub picioare, rămîn palizi și adînc zdruncinați. Tatei însă nici că-i pasă — zboară avionul cela ori mai paște el o iarbă verde. Povestea asta cu mici prăbușiri în aer îl înveselește cumplit, amintindu-i primăverile copilăriei sale cu scrîncioburi și ouă roșii. Umblă voios prin avion cu biletul desfăcut și întreabă frații creștini unde i se cuvine lui să se așeze. Serafim n-a avut de lucru și i-a tălmăcit conținutul unui bilet de avion în care era fixat și locul.

Un băietan cu obrazul galben ca ceara, pe semne, un învățător de sat, pe care tata l-a bănuit ca fiind cel mai cărturar, tocmai pornise a căuta cu mînile înfrigurate batista și, ca să scape odată de bătrîn, îl prinde cu o mînă de poala hainei și-l smuncește, așezîndu-l alături. Într-o secundă bătrînul sare iute înapoi, aprinzîndu-se foc, căci e bătăuș din fire. Cercetează poala hainei să vadă de face să încingă pentru ea o bătaie sau nu. Poala era întreagă și tata cedează. Se așază singur.

Pentru o clipă se face liniște în avion, apoi iar e soare

și bine. Se mira tata: oare ce-o fi fluturat lumina?! Găsește cu cotul o ferestruică rotundă, se lipește de ea și rămîne vrăjit. Munți nalți și cărunți, fără piatră și nisip, fără ciobani și fără păsuni plutesc domol în largul cerului. Avionul, trecînd printre ei, pare a se juca cu dînșii — pe unul îl retează, în altul înmoaie o aripă, sub altul se vîră pe brînci, dar nu se întîmplă nici o grozăvie — avionul se tot duce nainte, norii rămîn, soarele încălzește, iar cerul e senin de-a pururea.

— Așa ceva n-am mai văzut...

Tata caută în jur tovarăși să se mire împreună cu el, dar nu vede nici un voinic destoinic. Cei șase pasageri se cuibăresc ca cloștile, caută să nu vadă cum suferă vecinul, pentru ca nici vecinul să nu se prea uite cînd nu se va simți el tocmai bine. Tata dă din cap a milă și se întoarce la ferestruică.

O șopîrlă verde cu capul negru se mișcă undeva departe, sub munții fumurii. O curelușă cenușie, două mărgele colorate prinse una de alta, o dîră de fum pe-o farfurie neagră pusă cu fundul în sus, grămăjoare de acoperișuri măturate ici-colo prin unghere. E tot ce vede bătrînul din avion, tot ce-a rămas din republica, din poporul lui. Tata se rupe de la fereastră, se lasă pe spate, închide ochii, repetînd tabloul văzut. Și tresare — toate cele văzute încep a prinde rost. Se întoarce înapoi la fereastră și geme a mirare — tu-i mama lui! — căci, firește, șopîrla cu cap negru e un tren, mărgelele colorate sînt două autobuze, dîra de fum și farfuria neagră întoarsă sînt un tractor într-un mijloc de arătură, iar grămăjoarele de acoperișuri sînt, firește, frumoasele și mîndrele noastre sate. E totul cum a fost totdeauna, numai că totul e pustiu: pustii umblă trenurile, goale sînt autobuzele, tractorul umblă singur, fără tractorist, și nici prin sate suflare de om nu se vede.

Acum bătrînului începe să-i pară rău că a urcat în avion. Se simte așa de parcă ar fi avut o pierdere groaznică în viața lui. N-avea nici un rost ca, după ce și-a trăit viața acolo jos printre oameni, să mai urce sus, să-și vadă de la înălțimea celor două mii de metri tinerețea, satul, cîmpurile. Numai Dumnezeu le poate privi pe toate de sus. Noi sîntem copiii pămîntului și trebuie să ne știm locul și măsura.

Avionul geme surd și fierbinte, ba se lasă rezemat

într-o aripă, ba în alta; pămîntul ba se ridică în picioare, ba se prăbușește, și tata lasă ferestruica. Înălțimea începe să-l fure cu farmecele ei. Treizeci de minute, pînă răzbate avionul deasupra Chișinăului, bătrînul stă în scaun cuminte și înțelept, plin de demnitate și cuviosie. Ce are a face că de aici de sus totul pare o jucărie fără prea mult rost? Pe dînsul nu-l duci așa ușor de nas. El a trăit șaptezeci de ani jos printre oameni, știe cum și pentru ce se răstoarnă brazda, a jucat copii pe genunchii osteniți, a știut să rostească o vorbă frumoasă la închinarea unui pahar cu vin. Acum, nu-i vorbă, e sus, le vede micșorate pe toate, dar singurătatea înălțimii vine să-l lumineze oarecum. Deodată mama, vecinii, rudele, satul devin dragi și scumpi sufletului său cum nu se mai poate, ajung a fi tot ce are el mai sfînt pe lume, așa încît îi vine să strige pilotului să oprească mașina, că el coboară.

Pe la prînz avionul aterizează la Chișinău. Coboară din el vreo șase pasageri istoviți și un bătrîn îmbujorat, luminat de harul înălțimilor. Apoi pasărea oarbă cu aripile moarte se duce să hodinească într-un fund de imaș, iar tata se oprește la ieșirea din aerogară, se așază jos pe ciment lîngă portița de fier, pune alături lîngă el cușma țuguiată și petrece cîteva ore în șir. Zboară întruna. Se duce cu avioanele la Moscova, la Leningrad, pleacă în străinătate, în România, în Bulgaria. De abia izbutește să se întoarcă și iar urcă.

Farmecul înălțimilor e un mare dar al naturii, o rară înzestrare cerească și cu atît e mai trist cînd întîlnești această rară înzestrare la un moș de șaptezeci de ani. Scînteia dumnezeiască a rămas, dar blestemata pojghiță a acestei scîntei, omul în carne și oase, s-a trecut.

VI

Într-un tîrziu tata simte o mînă ce-l tipărește pe umăr. Gestul ista nu l-a putut suferi niciodată — se întoarce supărat, vede în fața lui un milițian. Se ridică de jos, scotocește prin buzunare o rublă, dar milițianul nu se lăcomește la averea lui. Îl ia frumușel de braț, îl trece dincolo de gărducean. Abia după gardul de fier tata începe a-și aminti pentru ce-a venit. Trece prin clădi-

rea aerogării, urcă într-un autobuz micuț și prăpădit. E o bătaie de joc să mergi cu un asemenea autobuz după ce ai zburat cu avionul, e o răzbunare a celor de pe pămînt împotriva celor coborîți din cer. Tata se așază pe un scăunaș lîngă fereastra colbăită, așteaptă cînd s-a arăta orașul. Autobuzul se mișcă încet de tot. Chișinăul la marginile sale pare un sat ca toate satele și bătrînul atipește.

În capitală e zi frumoasă de toamnă cu soare plin, cu mirozna de struguri, cu răcoare. Copacii de pe strada centrală seamănă pete aurii de soare pe hainele trecătorilor. Șiragurile de mașini și autobuze încep a-și reduce viteza de parcă le-ar fi prins somnul din mers. Șoferul micuțului autobuz de la aeroport frînează brusc și tata se trezește în centrul orașului. Strada Lenin e împănată cu mașini și troleibuze. S-a întrerupt circulația. Pe trotuare aleargă mulțime îngrijorată să vadă ce s-a întîmplat. Coboară și tata.

În Piața Victoriei tocmai au început mari întreceri sportive. Vreo șase rînduri de triciclete. O împușcătură de pistol și grădinițele de copii ale orașului încep o luptă crîncenă pentru locul întîi. Publicul, mai ales mamele și bunicile, lăcrămează de emoții, arbitrii, elevi din clasele primare, numără secundele, iar voinicii suflă greu:

— Măi, al naibii!

Tata țintește o bască roză, care, după socoteala lui, pare să se claseze prima. Și e aproape de adevăr, căci basca roză, găsind pe neașteptate o bomboană în buzunărel, se rupe înaintea celorlalți, dar se împiedică de un vecin și cad amîndoi cu tot cu triciclete. Acum, cît nu e tîrziu, tatei i se cuvine să aleagă altă bască ce se poate clasa prima, dar bătrînul cată în sus la soare și oftează — în Chișinău sînt multe de toate, și important e să știi pentru ce ai venit, să nu-ți pierzi timpul.

O casă lungă cu cinci etaje, o inscripție pe poartă — strada Lenin 64. Bătrînul deschide poarta naltă de fier, intră în curte zîmbind trecătorilor, bănuindu-i pe toți vecini și prieteni ai feciorului său. Urcă la etajul doi, țintește cu degetul o sonerie, dar după o mică frămîntare, renunță la ea. Cineva l-a amăgit că dacă întrerupi un scriitor la un mijloc de catre, n-o mai scoate el la capăt. Bătrînul, bănuind că am de acum destule cărți neter-

minate, n-ar vrea să mai stric o carte pentru sunetul lui neașteptat. Stă și ascultă. Nu se aude mașina de scris și el bate încetișor. Nu i se răspunde și el ridică degetul la sonerie. În liniștea stătută a locuinței zbîrnîie prelung și îndurerat soneria, dar nu vine nimeni să-i deschidă. Și i-am spus, și i-am scris de atîtea ori că sînt plecat la Moscova — bătrînul se face a nu pricepe vorbele mele și cum vine la Chișinău, începe a mă căuta.

În sfîrșit, coboară dezamăgit scările. Pășește domol de-a lungul bulevardului, aducînd orașului un umblet purtat de alte griji, și ba se pierde, ba răsare iar din mulțime. Zărește deodată, peste drum, redacția gazetei „Moldova socialistă", stă o clipă pe gînduri și trece strada. De vreo zece ani nu mai lucrez aici, dar ce s-o fi gîndit moșneagul în capul lui — mare lucru ar fi să intre și să mă găsească la aceeași măsuță de scris.

La redacție se fac, ca în fiece sfîrșit de toamnă, reparații capitale. Sună telefoanele așezate de-a dreptul pe podea, odihnesc scaunele puse grămadă de-a lungul coridorului, aleargă alarmați tinerii lucrători literari, ducînd corecturi, scrisori, căci reparațiile sînt reparații, iar gazeta trebuie să apară. După ce crapă toate ușile pe rînd și nu mă găsește, bătrînul pornește înapoi spre ieșire și tocmai cînd coboară scările boierești ale redacției, aude:

— Hei, căpitane!

Curierul redacției, care tocmai se așezase să-și ia prînzul, l-a recunoscut. Se salută încetinel și arțăgos ca doi oameni vrednici ce sînt. Apoi tata, zărind paharul de ceai ce aburește pe măsuță, întreabă îngrijorat:

— Nu cumva îi fi suferind și mata de vătămătură?

Curierul se bate cu palmele peste buzunare — nimic, absolut nimic! Tata, căutînd cu ochiul în părți să nu adune prea multă lume, îl îmbie pe curier cu sprînceana spre ieșire.

Petrecerea o fac la o berărie de peste drum, stînd în picioare la măsuțe înalte. Tata aduce din bufet o sticlă cu vin și umple două pahare. Așteaptă să vadă ce-i spune curierul, dar acela, fire rea de păgîn, mai întîi își soarbe încet vinul, de parcă s-ar fi temut să nu facă gîlci. Apoi ia o bucată de pîne, o drege cu muștar, o presoară cu sare și abia după asta prinde a-i înșira tatei povestea, înfierbîntîndu-se pe măsură ce se îndoapă.

cu sare și mustar. De la el tata află că-i jale de mine. I se spune în taină că zace la redacție un articol care mă face praf, nu lasă piatră pe piatră. Dușman de clasă, nici mai mult, nici mai puțin.

Bătrînul urmărește gesturile curierului, gesturi ce demonstrează puterea de distrugere a articolului și prinde a căta pe sub sprîncene răutăcios, a bătaie. Apoi curierul aprinde o țigară. Tata nu suferă fum de tutun și iese din berărie, lăsînd pe curier să termine sticla. Vine înapoi pe aceeași stradă centrală, se oprește la toate vitrinele de presă și caută prin gazete articolul cu pricina. Acum, se gîndește bătrînul în sinea lui, degeaba m-am apucat eu de meseria asta. Că mai bine m-aș fi dus la școala de miliție. Cîștigi mai puțin, dar trăiești mai mult.

La un colț de stradă, din fereastra unui troleibuz gata să pornească, răsare o față prietenoasă și cineva îi strigă din urmă:

— Noroc, moșule!

Troleibuzul abia pornit se mai oprește o dată. Coboară înjurat de mulțime un băietan uscățiv, puțin adus din spete. Tata, cum își amintește că l-a văzut în casa mea, îl apucă de mînecă, îl duce într-o curte și prinde a-i înșira foarte îngrijorat ceea ce a aflat despre mine. Băietanul uscățiv rîde cu multă poftă, apoi, la rîndul lui, începe a-i tălmăci cum vine povestea. Bătrînului i se lămurește că de la un articol scris pînă la unul publicat e cam cît ar fi de la pămînt pînă la cer și apoi, chiar de apare, cine a spus că un membru al Uniunii scriitorilor se teme de un articol! Cîte s-au scris!! Cîte se vor mai scrie...

Bătrînul e întors la aceeași berărie din fața redacției. Colegul meu de condei aduce o sticlă cu vin, umple două pahare. Tata scoate din fundul coșului darurile pe care mi le aducea, le pune pe masă. După ce sticla cu vin e golită, deșteptul meu prieten scoate cîteva ruble pe care nu mi le datora și i le întinde tatei. Asta îl convinge definitiv pe bătrîn — atîta vreme cît prietenii îmi mai întorc datoriile, nu-i ea, jalea, tocmai atît de mare.

* * *

A doua petrecere a ținut mai mult și bătrînul era cît

pe ce să-și scape trenul. A urcat din fugă. În vagoane a dat de-o zăpușeală nemaipomenită — lume, coșuri, legături fel de fel. Abia acum bătrînul își amintește că avea de gînd să cumpere ceva din Chișinău. Ce anume îi trebuia nu ține minte și, ca să-și amintească, pornește prin vagon, pășind printre oameni și cercetînd cumpărăturile altora. Zărește într-un colț o bătrînică cu o farfurie în brațe și zîmbește — tocmai farfurie îi trebuia. Se așază pe o margine de scaun lîngă mătușică, îi cercetează cumpărătura și prinde a-i șopti ceva dulce la ureche. Mătușa ține farfuria cu amîndouă mînile dar zîmbește visător și pînă la urmă tata o convinge. Băbuța leagă banii în basma, iar el, ca să nu se răzgîndească baba, se mută cu tot cu farfurie în alt compartiment.

Majoritatea călătorilor sînt colhoznici de prin apropierea orașului și după primele patru-cinci halte vagoanele rămîn aproape pustii. Tata se pomenește singur în compartiment, i se face urît și pornește în căutarea unui tovarăș de drum. În fundul vagonului dă de un țăran bătrîn ca și el. Se așază alături. Drept început îi arată farfuria cumpărată și acela o laudă. Apoi, la rîndul lui, acela scoate niște pahare cumpărate, pe care tata le laudă grozav. Ce să-i faci, oamenii sînt oameni și la beție fiecare rămîne cu feleșagul lui — unul strică farfurii, altul pahare...

La o vreme de noapte se stinge lumina în vagon, rămîn să facă de strajă cîteva becuri albastre. Oamenii ce mai au de mers se culcă pe cușetele goale, dar tata nu poate dormi în tren. Nici tovarășul lui nu se culcă. Stau doi bătrîni alături, încălziți de-un singur drum, de-o noapte lungă și de-o prietenie proaspătă. Stau la un pahar de vorbă. Ba unul își înșiră domol povestea vieții, pe cînd celălalt o ascultă împietrit, ba celălalt pornește a-și descărca sufletul; trenul fuge și șuieră, și geme prin noapte.

Acum tata, întorcîndu-se, va povesti tuturor vecinilor despre omul cu care a mers în tren, despre necazurile lui, iar acela multă vreme se va întreba în auzul tuturora cam cum o fi făcut tata ca s-o scoată la capăt cu șase copii risipiți prin lume?!

Pe la zori răsare printre delușoare un tren fierbinte fără pic de fum. Ferestrele vagoanelor clipesc ca o curelușă de argint, strecurîndu-se prin perdeaua rară a unui rînd de salcîmași. Răsare din depărtare cunoscutul aco-

periș al gării noastre, trenul fluieră haiducește a bun sosit, iar tata, stînd la ușa scărilor, se întreabă îngrozit: „Oare chiar să nu oprească?!".

Departe de gară, pe pietrișul drumului-de-fier, vine la vale rostogol farfuria cumpărată de tata. În urma ei cade bătrînul, o prinde, o sună, o duce la ureche și se bucură cumplit că a știut el ce să cumpere. Trenul pornește din loc și vine la peron să mai oprească o dată. Tata rămîne locului pînă îl petrece și abia după asta pornește. Vine, firește, să vadă de nu cumva li s-o fi închis ceainăria, trece răscrucea cu pietre și glod. La marginea gării cîteva mașini așteaptă, dar tata, numărînd pe bîjbîite banii din buzunare, hotărăște să vie pe jos.

E o zi posomorîtă și friguroasă. De sus cerne o ploaie mărunțică, o ploaie ce n-o vezi, dar o simți picătură cu picătură. Pămîntul a înghețat adînc, ploaia nu-l răzbește, dar îl face lunecos și e greu de umblat. Ca să vezi, se crucește bătrînul, s-a dus și toamna asta. Cînd plecase din sat cu o săptămînă în urmă, vremea era caldă și frumoasă. Acum frigurile dau năvală, și moșneagul se grăbește, vine cu pași mari, legănînd brațele de parcă ar fi la coasă.

În mijlocul primului sat prin care avea să treacă, tata se oprește prins în mrejele unei melodii fierbinți, sclipitoare, o melodie ce mustea din gardurile, din casele, din drumurile acelui sat. Muzicii i-a fost dat să fie moartea moșneagului — orice griji ar fi avut, le schimba totdeauna pe-o frîntură de cîntec, oricum ar fi fost cîntecul cela. Își amînă dar întoarcerea pentru o jumătate de ceas. Se strecoară prin ulicioarele satului.

Vreo două sute de nuntași stau înghesuiți într-o ogradă, cîțiva lăutari tineri zguduie pămîntul cu veselia lor. Apoi vine unul cu un mănunchi de ogrinji, îi așterne în bătătură, ca să nu lunece piciorul dansatorului — și pe ogrinjii proaspăt așternuți se încinge o sîrbă. Se prind de umeri vreo șase bărbați, cîteva femei. Sînt feluriți ca vîrstă, dar seamănă între ei, mai ales bătrînul seamănă cu cei trei feciori ai săi. Sînt oameni simpli, ară și seamănă pămînturile din an în an. Acum, uite, îl însoară pe cel tinerel, cu floare la piept. Jocul totuși nu se prea leagă — copiii ori că îi poartă de frică moșneagului, ori că se rușinează de el, și bătrînul, ca să-i ațîțe la joc, sucește puțin piciorul cînd la stînga, cînd

la dreapta, făcînd nuntașii să rîdă grozav.

Bătrînul nostru stă amestecat printre oameni străini și se gîndește că degeaba și-a amintit el minunea ceea de joc — acum nu ne mai adună el în ograda lui. Sîntem, slavă Domnului, sănătoși cu toții, o ducem bine, avem de toate, dar simte bietul bătrîn că s-a întîmplat ceva și acum nu mai poți face o sîrbă cu noi. Și-i păcat, căci moștenise un joc atît de frumos din bătrîni, și are atîta loc slobod în fața casei, și un sat de oameni atît de binevoitori s-ar aduna să petreacă...

Prin ploaie începe a rătăci zăpada măruntă ca nisipul și bătrînul e iarăși la drum. Vine prin cîmpurile goale. Cei șaptezeci de ani încercați în fel și chip îl grăbesc, îi spun să calce mai iute, că îl prinde iarna la drum, dar tot cei șaptezeci de ani i-au irosit puterea picioarelor, puterea brațelor și moșul ar veni el, dar ostenește, se umple de suflet.

La marginea altui sătișor bătrînul se oprește repezind cușma pe ceafă în semn de mare mirare. Vede alături, peste gard, într-o livadă, un copac fără pic de frunze, dar își ține pe crengi toată roada. Mere mari, gălbui, cu stropi de rumeneală, iar în jur livezi goale, degerate. E o minune pe care tata o întîlnește pentru prima oară în cei șaptezeci de ani. Se reazemă de gard să vadă mai bine roada copacului. Latră un cîne în ogradă, apare în prag un omulean puțin la trup, ceva mai tînăr decît tata.

— Auzi mata, și cum se face că nu pică merele celea?

— Apoi, pentru că au codițe.

Omuleanul vine în livadă, alege un măr frumos, îl duce și i-l întinde peste gard. Înainte de a-l fi luat, tata își scarpină o tîmplă și-i spune puțin rușinat:

— Apoi, dacă vrei să-ți faci o pomană, fă-o încaltea întreagă. Că am o babă acasă și nu crede pîn' nu gustă.

Omuleanul se întoarce înapoi în livadă, dispare pe jumătate în coroana mărului cu roadă și, după o clipă de șovăială, întreabă:

— Poate mai ai pe cineva?

Tata coboară fruntea jos și, înfruntînd o mare durere pe care n-o cunoscuse pînă atunci, dă moale și trist din cap în semn că nu mai are acum pe nimeni.

Iar mama stă la poartă nemișcată și caută lung, iscoditor în fundul ulicioarei. Ulicioara e pustie — rar cînd trece un vecin cu căldarea spre fîntînă. Fumegă

domol, a început de cină, acoperișul casei noastre, fac focul vecinii din dreapta, și cei din stînga, și apoi de-a lungul văilor, de prin sate se ridică acum, în pragul iernii, suluri groase de fum.

Tresare bătrînica. Se uită încruntată — nu cumva i s-o fi năzărit? Zîmbește larg, din adîncul inimii. Acum vede bine cușma țuguiată în fundul ulicioarei. O mai urmărește o vreme și plesnește din palme a necaz — iar vine moșneagul cherchelit! Pornește grabită în întîmpinarea lui, și se mișcă încet perdelele la ferestre, căci punerea în scaun a bărbatului cherchelit rămîne o taină pentru muierile satului.

Noaptea tîrziu, din adîncul rece și necuprins al cerului, încep să se desprindă primii fulgi de zăpadă. Vîntul s-a aciuat și fulgii plutesc deasupra bulgărilor încet ca niște albine ce caută flori. Ninge peste dealuri, peste văl. Cad fulgi la fîntîna ce poartă numele tatei, cad fulgi pe aripile nemișcate ale cioroiului de pe cumpănă. Fulgi mari se așternpeste apele reci și tulburi ale Nistrului, ninge în jurul cetății. Crește o pînză albă și subțire peste frunzișul auriu al pădurii, se lasă ninse avioanele de pe marginea aerodromului, cad fulgi pe străzile Chișinăului, în Piața Victoriei. Ninge și la noi în ogradă. Se așternstraturi de zăpadă pe prispe, pe acoperișul vechi al casei.

S-a dus toamna. S-a dus, împreună cu ea, și vremea musafirilor în Moldova. Acum, cînd va veni vorba despre noi, cei plecați, neamurile noastre vor rosti furate de gînduri:

— Da-va Domnul, la toamnă ne-om vedea!

A doua zi însă, pe la zori, cînd din acoperișul casei noastre abia răsare o șuviță de fum, de-a lungul ogrăzii pornește și vine făcînd prima pîrtie mîndrul nostru cucoș. Cum ajunge la ușă, se înalță din pinteni și cîntă frumos, de trei ori la rînd. Frumoasa și înțeleapta mea pasăre! De mi-a fi dat să mă întoc și eu odată, am să-ți aduc un sac cu grîu și cîrduri nenumărate de puicuțe, să se păstreze în vecii vecilor sămînța neamului tău.

1963

CUPRINS

Cuvînt despre Ion Druță de Ion Constantin Ciobanu 5

HORODIȘTE 11

PIEPT LA PIEPT 73

De demult și de departe 74
Problema vieții 77
Gospodăritul 88
Furtuna 94
Portița 103
Șoapte de nuc 104
La fete 108
Nicolae Anton și cei șase feciori ai lui 114
Piept la piept 119
Murgul în Crimeea 126
Mătușa Odochia 132
Urme 136
Sacul mătușii Irina 141
Sfadă în casă 146
Rubanca 147
Socoteală 153
Ochelari cenușii 154
Dor de oameni 156
Bobocul 162
Bădiceni 169
Arionești 171
Așteptare 180
Pădureanca 183

Zece ani pistruiați 189
Malul de piatră 193
Gică 205
Vînătorii de rațe 209
Necaz 219
Balada celor cinci molănași 221
Fosăilă 228
Ocere 231
Șapte mioare 233
Sacii de grîu 237
Povestea furnicii 239
Odihna 243
Grădina 249
Datini 253
Bătrînețe, haine grele 260
Sania 269
Cuvîntul 278
Samariteanca 283

FRUNZE DE DOR 307

DARURI 455

Partea intîi

Pistruii 456
Bunelul 45
Gluma 45
Ostințele 45
Sora 4
Grămăjoară 4
Propoziția 4
Dezmeticirea 4
Gîndurile 4
Lucrurile 4
Zborul 4
Inima 4

Omenie 468
Glasurile 471
Nelăudarea 476
Năvălirea hunilor 480

ULTIMA LUNĂ DE TOAMNĂ 485

Druță Ion
D 76 Scrieri în 4 vol. Vol. 1/Ediț. îngr., cu acordul aut., de V. Guțu și E. Lungu; Pref. de Ion C. Ciobanu; Prez. graf. de S. Maiorov.— Chișinău: Lit. artistică, 1989.—534 p.

ISBN 5—368—00903—8

Această ediție în patru volume de „Scrieri" cuprinde o reprezentativă selecție din întreaga creație a lui Ion Druță — povestitorul, nuvelistul, romancierul, dramaturgul, eseistul.

Ion Druță este unul dintre cei mai buni prozatori și dramaturgi din literatura moldovenească de astăzi, volumul de față cuprinzînd povestirea autobiografică „Horodiște", proze din ciclul „Piept la piept", romanul „Frunze de dor", istorioarele pentru copii cu titlul comun „Daruri", celebra nuvelă „Ultima lună de toamnă", cît și bucata de dată mai recentă „Samariteanca"

ББК 84 Мол 7—44

D $\frac{4702420201-255}{M756(10)-89}$ 10—11—89 **(Noutăți editoriale)**